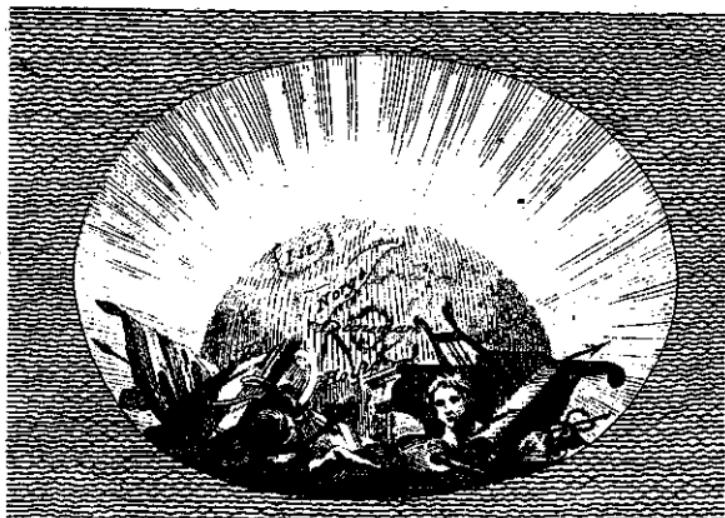

Store og gode
Handlinger
af
Danske, Norske og Holstenere,
samlede ved
Ove Malling.

P. Cramer invent.

M. H. Haas scul.

(Prisen er paa Tysk. 1 Rdlr. Dag Skry. i Rdlr. 32 S.)

K i s b e n h a v n , 1 7 7 7 .

Med Kongelig Majestets allernadigste Privilegium
trykt paa Gyldendals Forlag.

Allernaadigste Konge!

For Deres Majestets Throne
nedlægges i allerdybeste Under-
danighed dette Forsøg til en Samling
af disse præelige Handlinger, Fæ-
drenelandet har at fremvise til Hæder
for sine Konger og sit Folk. Efter
Deres Majestets Befaling er For-
søget skeet, og ved Deres Majestets
Goddædighed har jeg været sat i Stand
til at begynde det. Maatte mit Ar-
beide nu kliendes ikke uverdigt til al-
lernaadigst Bisald, anseer jeg det for

E i l

R o n g e n.

en dobbelt Lykke, at mig har været formindt Tid og Lejlighed til at samle og fortælle, endog kun saa meget, om Landets priselige Fædre og Landets værdige Born.

Opmuntrende var det, Allernadigste Konge! at høre Forfædrenes, hine Nordens kielke Møneds, Fortjenester kundgiorte fra Thronen, og kundgiorte som værdige til at lønnes ved en Lov, der skal stiftte Mæring, Sikkerhed og Hæder for os og vore Efterkommere. Hvo hørde det, og - tankede derved, uden at føle Lyst, ja syrig Lyst, til at kende, at efterligne disse Fædre, der paa saa høitidelig en Maade blevne erindrede!

Dog var det ikke nok for Deres Majestet at opmuntre den Sloegt,

som

som nu tanker: ogsaa den, som dannes til at tanke, skulde gisres opmærksom paa Forfædres Ærde, for derved at blive Landets og Thronens Styrke, ligesom hine var det. Disse Ærde, saaledes blev besluttet, skulde da opføges, samles, fortælles: det skulde gisres let endog for den Unge at kende dem, saavidt muligt at oversee dem, at mærke deres Værd, og føle den.

Noget til dette dyrebare Dimeed tør jeg allerunderdanigst haabe at være udrettet ved dette: meere kan udrettes ved dets Fortsættelse; men det meeste og bedste vil da først folge, naar flere og heldigere Penne i Fremtiden skulle arbeide til samme Maal; dog under-

tiden efter større Planer. Jeg antager allerede som afgjort at dette skeer; thi hvor Videnskaberne befordres, Fædrelandet agtes, dets Sprog pyntes, dets Historie dyrkes: hvor der tales fra Thronen til Folkets Ere, og hvor de ypperste i Landet strebe at forsvige fortiente Mænds Minde med sagan Dinhu, som den, Deres Majestets Herr Broder, Statens dyrebare Arveprinds, viser for at sætte Mindestegn for saadanne Mænd paa Sit Jægerspriis: der er meget, som virker til Opmuntring for patriotiske Lovtaler og Eresange; og der ville de ikke blive tilbage.

Men naar saadanne Lovtaler og Eresange lyde iblandt os, og have

for-

foreenet sig med opreiste Mindestegn for at vidne for Indsøgte og Fremmede, at ogsaa vort Norden har haft Konger, Helte og Patrioter, der fortiene at sættes ved Siden af disse romeriske, græske, franske, tydiske, og andre Nationers Mynstere, som vi længe have opsogt og beundret frem for vore egne; naar ikke aleene den Lærde, men endog enhver, der kan læse dansk og tænke, skal vide at nævne Valdemars, Frederikers, Christianers og fleres Bedrifter, og vide at tale om, hvo der reddede Staten fra Falh, hvo der hialp Videnskaberne frem, hvo der gav Landet Styrke og Borgerne Held: da skal ikke den Shvende Christians Navn blive forbigaet. " I

„ hans Dage „ skal det hedde, „ blev
„ det danske og norske Navn agtet
„ høit ved Thronen: da hørde man
„ det der nævne som naar hine
„ gamle Skoldunger nævnedet; thi
„ han troede som de: at, skal Folket
„ hædres af Greunmede, maae det
„ hædre sig selv, og skal det hædre
„ sig selv, maae det hædres af sin
„ Konge. „

Allerunderbanigst
af
Ove Malling.

För

Fortale.

Endelig seer Publicum her den Samling, (eller som den rettere, ja uden nogen forstilt Undseelse, bør kaldes) dette Forsøg til en Samling af berommelige og gode Handlinger, som i sidste Skole-Forordning er nævnet. Jeg siger selv, at den endelig fremkommer: ikke fordi jeg vil være den første til at behandle mig, at den er kommet før; thi da den ikke er af de nødvendige, som skal læses, men af de nyttige, som kan læses, har jeg holdt for at den kom tids nok, om den, endog kun som en Begyndelse, var god nok; og gierne havde jeg holdt den længere tilbage, for at faae den fuldstændigere og bedre; men jeg siger det for mange af Læsernes Skyld, som maaßee, fordi den

Fortale.

saa længe forud er bleven nævnet, har ventet den for, og maaskee tildeels saa meget hellere ventet den, fordi det var bekjendt, at den skulle angaae Forfædre og Landsmænd.

Lang Fortale eller Indledning holder jeg for overslødig for en Bog, der strax selv forhinder sin Plan, sin Indhold og sit Diermed. Nogle saa Erindringer skylder jeg alleene mine Læsere, og dem vil jeg fatte ganske kort.

Planen i det hele har fra Begyndelsen af været mig forelagt, og jeg har med saa meget større Lyst arbeidet efter den, som jeg har fundet den bekvem, ikke alleene til at fremvise de allerede bekjendte store Mænd, men og til at redde deres Minde, som ellers nu seldeni nævnes, og med Lidens maaskee vilde reent gaae i Forglemmelse, fordi man ikke kender dem uden af et og andet enkelt Træk, og

findes

Fortale.

findes ofte intet optegnet om dem uden det samme, og altsaa ikke nok til en Lednets-Beskrivelse.

Denne Plan er og i visse Maader nye; i det mindste er mig ikke noget Skrift af dette patriotiske Slags bekjendt. Vel ere der nogle, som for mig have samlet saadanne Handlinger. Valerius Maximus har gjort et Udbast dertil. De Franske have seet i deres Ecole militaire mange og store Krigsdyder, og ville uden Tvivl i deres Theatre du monde, som nu arbeides paa, se lige saa mange af de fredelige. Der kan være andre og flere. Men deels ere disse Samlinger af den almindelige Historie, deels have de, saavært mig er bevidst, kun et Slags Dyder til Hensigt.

Maatte alle Folkeslagter have givet mig dydige og fortiente Mænd, da vilde det have været

Fortale.

været let at fage en Samling, ja en langt større Samling. Den Umage, jeg her meget ofte har haft, ved at sammensanke de enkelte Træk, endog undertiden til de mindre betydelige Handlinger, fra mange og forskellige Kilder, hvor de ligge omstrøede, ikke sielden forborgne, vilde da have været sparet; thi der havde da været nok at vælge i; og jeg havde ofte fundet Handlingerne udarbeidede og saaledes fortalte, at jeg neppe havde behovet andet end at oversætte. Men Exemplerne vilde tillige, som jeg troer, i Almindelighed have blevet mindre vigtige og mindre løkkende for Danske og Norske. Vi øre en Artemisia, en Scipio, en Carl den Store, en Rüntzen: vi høre gjerne deres Bedrifter og føle derved; men vi høre hellere tale om en Margrethe, en Knud den Store, en Absalon, en Jøns, en Tordenskiold, og vi føle endnu meere ved

at

Fortale.

at læse og tænke om dem, fordi de ere vores egne.

Handlingernes Inddeling under visse Classer har haft sine Vanskeligheder. Mange Handlinger kan betragtes fra forskellige Sider, og mange Øyder grændse saa tæt sammen, at det undertiden bliver tvetydigt at bestemme en dydig Handling sit Sted. Jeg tilstaaer gjerne, at nogle her kunde ogsaa have været satte paa andre Steder, og en anden vilde maaske have sat dem der; men aldeles urigtigt og til Forvirring troer jeg neppe nogen skulde være sat nogensteds. For Ordenens Skyld var det i visse Maader nødvendigt, at saadan en Inddeling maatte ske, og for saavidt som visse menneskelige og borgerlige Øyder ved flere paa et Sted samlede Exempler sattes i klarere Lys end ved en blot philosophisk Beskrivelse, har vel ogsaa dette sin moralste Nyttie.

3

F o r t a l e.

I Hensigt dertil er det og at enhver Classe har faaet sin egen Indledning, der egentlig er skrevet for den Unge, der skulde anvises og opmuntres; thi for den, som er svet i at tenke og estertænke, behovedes den ikke.

Før ellers at bedsmme hvorvidt enhver Handling er sat paa sit rette Sted, maae man ikke see hen til Personen; thi man vil finde Bisper og Praester drage Sværdet og fegte for Fædrenelandet, og man vil see Helte nedlægge det og udsove de stille Øyder i roligt Liv. Men her agte man, at det er Handlingen, der egentlig sees paa, og at den ikke nævnes for Personens, men Personen for Handlings Skyld. Dette er og Alarsagen hvorfør man vil finde Bonden undertiden ved Siden af Kongen; thi hans Handlinger fortende at staae der.

Hvad Fortællingerne selv angaaer, da har jeg for dem intet Mynster valgt; jeg har sagt

F o r t a l e.

søgt at fremsette enhver i sær saaledes, som jeg omrent mundtligen vilde have fortælt den for Folk af forskellig Alder, naar jeg ønskede at den unge skulde fatte, hvad jeg vilde sige, og den gamle ikke blive kied af at høre til. Dette har været min Hovedregel: dersor har jeg gjort mig Uimage for Lydelighed, og ei for konstige Bendinger; for Korthed, og ei for at faae mange Blade til et stort Bind. Er Handlingen, der fortælles, god, har jeg tit tænkt, da behøver den kun at fortælles for at behage, og kan den fortælles med ti Linier, hvorfør skulde man da bruge tyve?

Dog et er det at giøre sig Uimage for noget, og et andet at næae det. Det første veed jeg vist, at jeg ei har forsømt. Om jeg har overalt, eller paa nogle Steder, forseilet det sidste, derom vil Læsere og Kiendere bedre funne domme end jeg, og deres Dom venter jeg med den Agtelse, jeg bør.

Den

F o r t a l e.

Den Orden, hvori Handlingerne under enhver Klasse ere anførte, er ikke chronologisk. Et heller er det ved enhver anmarket i Fortællingen selv, hvad År og Tid den har tildraget sig. Årsagen til det første har været, at jeg ved at følge chronologisk Orden over alt, vilde undertiden have været i Modvendighed til at sætte de bedste Træk først og de svageste sidst, hvilket jeg under Arbeidet befandt at ville giøre Læsningen mindre behagelig, end naar Trækkene efter deres Værdie blevé blandede saaledes, at man ei skulde begynde med de største, og ende med de mindste: Anledningen til det sidste har været, at give Fortællingerne om lige Handlinger desmeere Forskellighed i Sproget; thi naar Tid og Årstal i enhver skulde have været anført, vilde de derved alle, saavel i det hele i Ullmindelighed, som under enhver Klasse i Særdeleshed,

F o r t a l e.

havé, da have blevet hinanden, i det mindste før saavidt, lige, og naturligvis fiedes man ved altid at see det samme. Men for at dog imgen af Delene skal savnes, har jeg sagt at forekomme saadanne Mangler ved chronologiske Tabeller, som foruden det alphabetiske Register ved Enden af Bogen ere tilfoiede; hvori Tabellerne i den til Skolernes Brug nye udgivne Fædrelandets Historie ere fulgte, for ikke at forvilde den Unges Hukommelse med nye Tidsinddelinger. I den sidste Afseling har jeg dog været nødt til at afgive fra Anlegget i de øvrige, og vælge en vis sammenhædet og chronologisk Orden. Tingenes Natur foredrede det; dog har jeg, saa meget muligt, ogsaa her vedligeholdt Hovedplanen i Fortællingerne selv og i deres Forhold til hinanden.

Kilderne, hvor jeg har mine Handlinger fra, har jeg neden under ved enhver an-

**

givet,

Fortale.

givet, og det har jeg troet, at jeg burde gisre; deels for at bevise, at jeg har haft Grund til det jeg har skrevet: deels ogsaa for at enhver, som har Lyst til at undersøge Tingene nærmere, kan vide hvor han kan soge. Nogle saa har jeg optegnet enten efter mundtlige Fortællinger, eller efter skrevne Efterretninger fra Folk, som nu leve. Disse ere dog kun saa og alle fra meget paasidelige Hænder.

Alt viser alt det berommelige og gode, som alle fortalte Danske, Norske og Holstenere have udsovet: dette har jeg hverken funnet love i Titelen, eller holde i Skriftet. Mange fortalte Mænds Navne ere glemte, og mange ypperlige Handlinger forsomte at optegnes. Samlingen kan da kun blive af det som er forkommet; og dette har jeg gjort mig al Umagt for at eftersøge. Dog paastaaer jeg ikke, at have været lykkelig nok til endnu at opdage

det

Fortale.

det alt. Abskilligt kan henligge i een eller anden Mands Giemme, hørerom det ikke har været mig muligt at faae Kundskab. Men ved Tillæg eller Fortsættelse kan det, som mangler, tilfælles. Til dette Viemeed skal jeg ogsaa fremdeles stræbe at samle; og saa meget som da enhver nye Opdagelse vil glæde mig, saa meget vil jeg udbede mig Understøtning af enhver, som enten ved Læsning, eller troeværdige Fortællinger, eller personlige Kniendskaber maatte være underrettet om et eller andet i saadan Henseende merkværdigt og vigtigt. Da jeg begyndte at samle, havde jeg i Sunde, offentlig at have ytret dette mit Ønske; men da jeg formodede, at mange vilde være i Uvished om, hvad der kunde tiene eller ikke tiene til Planen, holdt jeg for at det var bedst at opsette det, indtil mine Landsmænd af Skriften selv kunde domme derom.

** 2

Til-

Fortale.

Til sidst kommer jeg til Orthographien. I Skoleforordningen er denne Samling forestaaet til en Regel, hvorefter Skolernes Ungdom kan anvises til at rette sig i den Henseende. Dette kan dog ikke være Regel uden forsaabidt som Regel endnu kan haues, nemlig til at forekomme den alt for skiosdesløse og urigtige Skrivemaade, hvortil Ungdommen saa let vannels, ved at scribe hen uden Agtsomhed, eller og ved at rette sig snart efter en og snart en anden Bog, hvis Forfatter enten aldeles ikke eller i det mindste kun lidet har agtet paa Skriverigthed; og dertil kunne mange flere være brugbare. Til at face disse Regler bestemte, hvorefter en almindelig Skriverigthed for vojt Sprog kan fastsættes, behoves, som hos andre Nationer er, Keet og Skeer, nogle Aars og mange Kyndige Arbetsderes foreenede Bestraebelser. Alt det, jeg da-

nu

Fortale.

nu, medens endog vore bedste Skribentere ere ueenige om Skriverigtheden, har funnet, og, som jeg troer, burdet giøre, har været at gaae en Middelvej imellem den for meget konstlede, som vilde blive den Unge til Besvær, naar han havde vant sig dertil, og skulde siden bruges ved Pennen i offentlige Forretninger, og den for lidet estertænkte, som enhver maae sege at undgaae. Denne Vej finder jeg at vore gode Skribentere have valgt, og denne bliver vel den bedste at følge, saa længe indtil det ved critiske Undersogelser er blevet bestemt, hvad der i tvivlsomme tilfælde er rigtigt, og hvad urigtigt.

Meer end dette finder jeg ikke fornødent at erindre for at forberede Læseren. At store og ødle Handlinger fortiene at hædres: at hæderlige Mænds Minde er værd at bevare: at Stater og ethvert Huus i Staterne grund-

** 3

fæstes

Fortale.

fælles ved Dyd: at værdige Forfædre bør være opmunrende Exempler for Born og Eftekommere; og at ingen med Nette kan tilgåne sig deres Hæder uden ved at træde i deres Godspor: disse og flere saadanne Sandheder, som, enten hver for sig eller alle tilsammen, havde funnet passe sig i en almindelig Indledning til et Skrift af saadant Indhold som dette, ere i vores oplyste Alder saa ofte forklarte, og saa almindelig antagne, at jeg ej behøver at sige eller bevise det, som mange andre have sagt og bevist. Desuden er det en Fortale, og ingen Indledning jeg har villet og burdet skrive. Indledning behovedes og saa meget mindre til det Hele, som enhver Afdeling har sin.

Ind:

Indhold.

I.	Religion	- fra Side 1 til 27
II.	Menneskekielighed	- 28—51
III.	Haimodighed	- - 52—78
IV.	Kierlighed til Fædrene landet	- - 79—161
V.	Troskab mod Kongen	162—207
VI.	Kiect Mod	- 208—245
VII.	Standhaftighed	- 246—274
VIII.	Tapperhed	- - 275—347
IX.	Snildhed	- - 348—390
X.	Sindighed	- - 391—419
XI.	Edelmodighed	- 420—436
XII.	Netsfærdighed	- 437—452
XIII.		

In d h o l d.

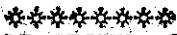
XIII.	Trofasthed	- fra Side	453	til	478
XIV.	Embeds-Jver	-	479	-	500
XV.	Vindskibelighed	-	501	-	557
XVI.	Flid i Studeringer	-	558	-	614
XVII.	Goddæbighed	-	615	-	663
XVIII.	Store Fortjenester af
Staten	-	664	-	734

Reli-

Religion.

Mennesket behøver kun at see, tanke, og føle, for at forvisse sig om, at der er en Gud til, der har stået alle Ting, og styrer dem; hele Naturen vidner derom; vor egent Hjerte minder derom. Men er Mennesket tankende, er han følsom, som han bør være, da bliver ham intet vigtigere end at kende denne Gud, at vide hans Willie, hans Love; at lyde dem; at tilbede ham: at anvende alle sine Bestræbeler for at takkes ham; og det er Religion, naar man betrægter den som Dyd. Religion kalder man og den Samling af hellige Lærdomme, der viser os Gud, hans Dyrkelse og Vejen till at behage ham. Men her handles om Dyden og ikke om Lærdommen.

Det er Religionen, denne Moder til al Dyd, der giver Mennesket sin Hæder, sin Lyksalighed, sin Bequemmelighed til at træte til det høje og edle, og at udøve det med stædig Hardighed. Uden Kundskab om Gud, uden arhbs. dig Hengivenhed for ham, vor Skaber, vor Overherre, vor Velgjører, valke vi, som Røret for vindene, smæltem idel Heilstrin og Laster: det Maal, vi skabdes til, naae vi ikke; retskaffen Dyd er os fremmed; og den varlige Sindstro, hvorpaa sand Løffe grunder sig, bliver ikke vor Lob. Wel kan Svinderen undertiden prænge med

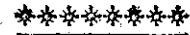

udvortes Glimmer, skabe sig Diebløs Belystier, og udovede en og anden Handling, der synes smuk; men Glimren fordunkles, Belysten svinder bort, og Handlingen holder ikke Prove for det alseende Øie; thi den savner sin indvortes Verd.

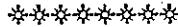
Den Lykke have vi frem for mange andre, både i den fremfarne og nu varende Tid: at Religionens salige Verdomme beskyttes iblandt os: at de forkynnes os af en guddommelig Åabenbaring, hellig og ubedragelig som Guddommen selv. Dette hældige Lys være da ikke forgives antændt, eller forgives beskyttet. Det være stedse vores kiereste Attræs, at agte Åabenbaringen, at føle Guddommen, den forkynner, og de hellige Pligter, den byder. Kundskab i Religionen er Grunden til den sande Viisdom: Iselise af Religionen Grunden til den sande Oyd; og kun ved Viisdom og Oyd blomstrer den sande Lyksalighed.

Svertroe, Asguberie, og hedenske Skikke herdede fordum i Morden, ligesom overalt i andre Verdens Dele, hvor den guddommelige Åabenbaring enten ei havde været bekjent, eller og var blevet tilsideført. Vore Forfædre havde selv digtet sig Religionslærdomme afspassede efter deres vilde

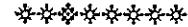
vilde og krigske Tænkemaade. Deres Guder var af døde eller opdigte Helte og Heltinder. Ved at dræbe eller lade sig dræbe troede de, at de glorde sig elskte af dem, og fortiente til Lyksalighed efter dette Liv; og denne Lyksalighed bestod, efter deres Begreb, i at kiempes og drille sterke Drille af overvundne Fienders Hærnessaller. Midt i denne Bankundighed levede Thorkild Manne, en Isländer. Han var fra Ungdommen af opkørt i disse Verdomme. Men da han næede sin Flønnende Alder, blev det ham ikke nok at han havde hørt saadant sige. Han anvendte meget af sin Tid på at estertanke, hvorvidt disse Fortællinger kunde være rimelige og overensstemmende med sund Fornuft. Han satte Fordomme tilside, betrakte Maturen og tænkle, for at opdage det sande og fornuftige. Derved kom han saavidt, at han et aleene iudsæ: at det meste af hvad hans Vandsmænd troede var Fabel; men overbevisde sig endog om: at der maatte være et Wæsen til, magtigere og højere end Thor og Odin, et Wæsen, der havde skabt ham og alt det han saae, og at dette Wæsen maatte eene være værdigt at æres og dyrkes. Han fulgte sin Overbevisning, ærede dette Wæsen, og levede som en retskaffen Mand. Da

han mærkede at Døden nærmede sig, bad han sine Huisfolk at bære ham ud under aaben himmel:
 „Der vil jeg ligge,, sagde han,, medens jeg deer,
 „at jeg i min sidste Stund kan see op til Solen, og
 „tilbede den Gud, der skabde den og Himmelen
 „og Jorden. „ (*)

Harald Haarsager, Morges første Genevolds Konge, indsandt sig høvlig ved de store Øfferscætter, som Folket helligholdt for deres Guider. Som klog Regent troede han, at saa lange ingen bedre og renere Kærdom var bekjendt, burde han en vise Holdstindighed eller Foragt for den herlende Gudsdyrkelse; at Folket ei skulde forarges ved hans Exempel, blive lunkent i de hellige, og siden i alle Pligter. Men i sit Hierte ringeagtede han baade Afguder og deres Øfringer, troede en maegtigere Guds Tilbærelse, og ærede ham. „Jeg,, sørger,, sagde han engang medens han endnu var ung, „at jeg aldrig skal ofre til de falske Guider, men til den Gud aleene, som har dannet Ver-
 „den

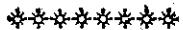
(*) Arngim. Jon. Crymogæa, Lib. I.

„den og Solen og Mennesket selv; thi det vilde være daarligt af mig, om jeg vilde vente Hjælp af den, hvis hele Rige og Magt er inddsluttet i et udhulset Træ eller en eeneste Steen.,, Hvorsledes Harald midt i al den hedenske Bankundighed, der omringede ham, var kommen til denne Overbevisning, veed man ei vist. Nok er det, han havde den, følede den; ja havde Tiderne tilladt det, vilde han neppe have tiet til de Skilke, han selv erklaarde for vanhellige. Men disse varer alt for gamle, Folket dem for hengivent, og hans egen Kundskab i det modsatte endnu for svag til at han torde vente, at tale offentlig med Fordeel. (*)

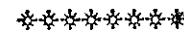
Det Hårald Haarsager havde gjort sig dunkle Forestillinger om, dette saae hans Son Hagen Adelsteen i sit fulde Lys. Hagen var opfødt ved Kong Adelsteens Hof i England. Han var der blevet undervisst i den christne Religion, og havde lært ei aleene at lænde, men endog at føle den. Da han nu besteeg sin Fædrenethrone

(*) Schisningss. N. Historie 2 Deel.

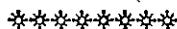

ester Haralds Død, ynkedes han, som følende Christen, over at see sit hele Rige samlende i Afgudier og Bankundighedens Mørke. Han satte sig for, at anvende al sin Klogstab og al sin Almæltelse for at adspredre det. Derfor, saa snart Riget kom i Rosighed, kaldte han Folket sammen til Ting, stod frem og holdt en Tale til dem, hvori han med Iver og mandig Grimodighed foreholde dem, hvor vrangle de Verdomme og Religiouskille vare, som de havde arvet fra deres Fædre, hvor meget de derved skiede ud fra det rette og sande, og hvor meget de vilde vinde, i Fald de antogte de Lærdomme, han selv havde været saa lykkelig at blive oplyst om. Men Fædres Skille og arvede Verdomme gielde meget hos Mængden; de lade sig et saa let udrydde. Folket blev kun oprørt ved denne Tale. Det paastod med hoi Rest at blive ved sine gamle Guder og truede med at forsøgte sin Trøst til det yderste. Da Hagen Adelssteen nu saae, at denne vigtige Sag ei var at fremvinge ved Magt, besluttede han at drive den med Lempe. Han lod kalde christne Præster ind i Landet, for at prædike, overbevise og overtale; han talede og levede selv som Christen i sit Huus blandt sine Hoffolk, og sægde begivenme Lejligheder til at undervise dem; han

viisde

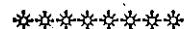
viisde overalt sin Foragt for Offergilderne og saadanne Skille. Saaledes troede han, at han, som forsigtig Mand, burde lempe sig efter Folket og Tiderne, indtil Forberedelsen var gjort, og han saae det Øyeblik, naar det kunde nytte at give Tingene an med Iver. Men han oplevede ei det lykkelige Øyeblik, han ventede paa. Tiender saldt ind i Landet; han maatte opgive de stille Besætninger for Landets Lyksalighed, og tenke paa deits Sikkerhed; han drog ud at stride, og i Striden ful han sit Banesaar. At tage Liv og Krone, dette ansaae han i sin Dødsstund for intet. Det eene, der krankede ham, var at han ei havde været lykkeligere i at udbrede den christne Religion i Norge. Uagtet al den Glid og fornøjelse Iver, han havde viist, var han dog bange, at noget skulde være forsamt paa hans Side: og at han engang, twungen af Folkets Misserie, havde været tilstøde ved Offerhøitiden; dette følede han endnu saa tungt, at da man spurte ham, om han vilde føres til England og begraves der, svarede han: „At, siden han havde besmittet sig med Afgudsøffer, var han ei verd at begraves blandt Christne.“ Mange ubesindige Hyrster i de følgende Tider fore frem som Lever, prædikede Christendommens salige Lærdomme med

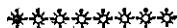
Sverdet i Haanden, og edelagde Slegter og Lan-
de, for, som de kaldte det, at fremme Guds Ære.
Andre sadde stille, og saae med Lunkenhed, at Reli-
gionen blev angreben, dens Kærdomme udspottede,
og dens Øyder traadne under Fodder: Himlen,
sagde de, maae forsvere sig selv, og ingen vore sig
for den Almægtiges Sag! Hagen Adelsteen holdt
Middelveien; han var nidlær for Christendom-
men uden at være fremfusende, og sindig uden at
være lunken. At han tilsidst gjorde sig selv Be-
breidelser for det, han ester Tid og Omstændig-
heder havde været nødt til, er et Træk, der vid-
ner om hans Oprigtighed og fælsumme Hierte. (*)

Knud den Store var opdragten i Vaa-
ben. Han havde fulgt sin Fader paa Krigstogene
og saa got som ei hørt tale om andet, end at slaae,
dræbe, underkue Mennesker, og grundfæste Valde.
Hans unge Siel var derved saaledes bleven hårdet,
at han i Begyndelsen af sin Regierung undertiden
glemde

(*) Snorro Sturlesons Norske Kronike. Torm.
Torsf. Hist. Norg. T. 2.

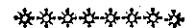

glemde Retfærdighedens Grændser, og hensalde til
Grumhed. Men neppe havde han sat sig fast paa
Kronen, neppe vundet Tid og Rolighed til et
sindigere Liv, for han neie estertenkde sit Kald og
 sine Pligter, saae tilbage paa sit forrige Forhold,
selede hvori han havde faret vild, fortred det, og
fattede fast Forsat at forbedre sig. Den christelige
Religion, som da var blevet belynde i Norden,
tilbed ham Veiledning. Knud var villig til at le-
des, og blev ei aleene en mild, men endog en gud-
frygtig Konge. „Jeg giver eder tillende, „Srev
han engang til nogle af de mægtige i Landet, „
„at jeg ydmygeligen har lovet den almægtige Gud;
„herefter at leve som det sig bør i mit hele Liv: at
„regiere gudfrygtigen og retfærdigen mine Riger:
„og at domme billigen i alle Sager; og jeg here-
„der mig til, at rette herefter alt, hvad jeg af Ung-
„doms Hestighed eller Forsemelse har kunnet
„giøre mod det, som ret er. Jeg besværger og
„befaler dersor mine Raab, som jeg har betroet
„Rigets Sager, at de aldeles ikke, enten af Frygt
„for mig eller af Gunst mod nogen fornem Per-
„son, giøre Uret, eller tilstædde den at bedrives i
„mit gandske Rige; men at de lade alle saavel ædle,

„som uædle, nyde Loven, saa liert, som de have
„mit Vensteb og deres egen Velfært.“

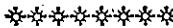
Dette Brev blev skrevet fra Rom, hvor Knud i nogen Tid opholdt sig. Folket saae deraf, hvor heldige Virkninger Religionen havde paa hans Hjerte. Da han kom tilbage blev det endnu meer kundbart; han vaagede da for at udbrede Christendom og Kundstab; han gjorde præstelige Indretninger for Kirken; han gav Love til at afskaffe Laster ved Høfset og i Landet; han satte Lærere og beskyttede dem; han talede selv ofte og med Gynd til Religionens og Dydens Ere. Engang gik han ved Høvredden omringet af sine Høffolk. Møgde Hyklerne havde blandet sig i Selskabet. Disse begyndte at tale deres sædvanlige Sprog. De opshedde deres Konges, Valde; de kaldte ham den mægtigste, den lyksaligste; de vovede endog at sige: „at intet lunde staae ham imod, og at for ham var ingen Ting umuelig.“ Kied af at høre saa overdreven en Smiger lader Knud sig strax bringe en Stol. Han stiller den paa Høvredden, just paa en Tid, da Vandet efter Sædvane skulle stige, og raaber: „Hav! du hører mig til, og den Jord, jeg sidder paa er min. Jeg byder dig

dig dersor, at du ei understaaer dig at stige frem eller at røre din Beherskers Fedder.“ Vandet, som lyder kun Almagtens Lone, stillede frem, og Kongen blev vaad. Da sprang han op af Stolen: „Vide skal alle Jordens Indbyggere“, sagde han „med en mandig Stemme“, at Menneskets Magt „er forfængelig og ringe, og at ingen fortiner at „kaldes Regent uden den, efter hvis Vink Him“ „mel, Jord og Hav evig bestyrres.“ Dette var nok til at bestemme Hyklerne; men for endnu paa en anden høitidelig Maade at tillidenegive sin Erbodighed for den Gud, han erklaerde for Overherre, lod han den Guldkrone, han var vandt at bære, hensætte i Kirken til Winchester, og bar den selv aldrig efter denne Dag. (*)

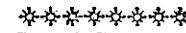
Fordi Knud den Store beskyttede Christendommen og var selv Christen, derfor tog Afguderiet i hans Tid meer og meer af. Folkene i Norden blev opmærksomme paa den Gudsdyrkelse, deres mægtige Konge beklaende sig til. Forberedelsen for

(*) Schums Forbedringer i den danske Historie.

for Christendommen var altsaa nu fæjet og der satedes kun, saa at sige, varere, der havde Indsigter og Mod nok til at reise om, og prædike. Ved Knuds Hof i Engelund levede samme Tid **Drinker Hvide**, en Son af Toko Jarl i Vend-syssel, og, som nogle mene, en Søsterson af Knud. Foruden den Unseelse, hans Stand gav ham, havde han endnu erhvervet sig det Fortrin ved sine Videnskaber, at han blev kaldet: Den Vise. Han havde altsaa al den Formodning, der kunde ønskes, til at giøre Lykke ved Knuds Hof, og leve der i Ere og Overflodighed. I hvor smigrende alt dette end syntes, fristede det dog ei Drinker. Han ansaae det for en Christens første Pligter at udbrede Guds Ere, at befordre sine Medmenneskers Lyksalighed; og, da han i disse vankundige Tider saae en aaben Bane for sig til at opfylde begge, lod han sig indvie til Præst, forlod Hof og Engelund, og giennemvandrede ei aleene sit Fædreland, men endog en Deel af Sverrig og Norge. Allevegne hvor han kom, prædikede han med Fier. Allevegne var han selv et levende Exempel paa den Eerdoms Hellighed, han forkyndte. Han oplyste og omvendte mange; han trættedes ei ved Hindringer; han lykedes ei af Farer. Efter mange

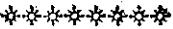
besvær-

besværige Reiser blev han til sidst sat til Visp i Ribe, og henlevede der sin gamle Alder i Nolighed. Han havde anseelige Arvemidler. Disse gav han storsteparten bort til Kirken og Kirkelærere. Berydelige Gaver paa den Tid! (*)

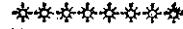
Samme Tidsalder frembragde ogsaa Slesvig en Mand, der fortiner at erindres saa lange Midtierhed i Religionen regnes for en Hoved-Dyd. Det var Ansver, Son af Osvald, en af de rigeste og mægtigste Mænd i Landet. Denne Ansver, skint født til Rigdom, besluttede dog, at opofre sig til Religionens Tjeneste. Hans Forældre og Venner, som havde set hvor farligt det var, at prædike en Eerdom, der modsagde saa meget af den Tids vilde Tenkemaade, sagde at drage ham fra dette Forset. Det var forgives. Ansver elskede sin Overbevisning, fulgte den, og gav sig i et Kloster i Maeborg. Klosterlevnet var endnu ikke blevet et Skul for Gierrighed, eller Bellyst, eller Magelighed. Munkene vare endnu storstedelen oplyste

(*) Pontoppidan's Annales Tom. I. Sær 10 Bog.

lyste og ivrige Religions-Lærere, der stræbde at foreene deres Indsigter, for at prædike for Mængden, og drage Folk fra vild Bankundighed til Kundskab og et værdigt Liv. De gjorde det uden Hensigt til udvortes Fordeler; thi Lønnen for Religions-Lærerne i de Tider var gierne Foragt, Forsøgelse, ja undertiden Døden selv. Ansver udmærkede sig snart blandt sine Ordensbrødre ved Indsigter, ved Oprigtighed og fornuftig Iver. Han prædikede for Folket i Egnen, han formanede dem, han gjorde dem Christendommen vigtig, og var undertiden lykkelig nok til at overbevise og røre nogle af dem. Men det varede ei længe før den Rolighed, de Christne i nogen Tid havde haft, forsvandt. Wildskaben tog Overhaand hos Slaverne. De fik i Sinde reent at udrydde de Christne. De flokkedes om Klosteret, grebte Ansver med alle hans Medbrødre, og slæbde dem ud for at steene dem til døde. Ansver, som saae, at her var ingen Udbevi, udbad sig da aleene den Godhed af sine rasende Fiender, at han måtte være den sidste. De tilstode ham det, uden at vide, hvortil hans Bevierung sigtede. Ansver brugde disse saa Øyeblille til at opmunstre sine lidende Brødre til bestandig Hengivenhed i Guds Willie; og da ingen meer

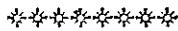
var

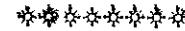
var tilbage, knælede han selv, oprakde sine Hænder mod Himmelten, og lod sig myrde uden at vække i sin Troe eller sit Haab. (*)

Oddur Gottschackson, en ung Islander, reisde ned til Danmark, og siden ud i Tydfland, for at studere Sprog og Videnskaber. Religionens Lærdomme vare ikke de, han agtede mindst betydelige; han sogde fornemmelig at erhverve sig Indsigt og grundig Indsigt i dem. Det var paa den Tid, da Luther havde begyndt at ivre mod Pavens selvtagne Myndighed og den almindelige Vilfarelse i Christenheden. Luther talede heit mod Paven, og Paven udraabde ham igjen som Kister. Denne Strid gjorde megen Opsigt. Den unge Islander blev ogsaa opmærksom: ei, som de fleste i den Tid, af blot Nysgierrighed for Personerne, men af Hsiagtelse for Tingene, der tvisedes om, og Langsel efter at vide hvad der var det rette. Han randsagede, sammenlignede Grunde

(*) Pontoppidans Annales Tom. I. Christiani Slesvig-Holstenske Historie, 1 Deel.

dene paa begge Sider, og tenkde saavidt han kunde. Men hans unge Siel var endnu for uevet til at oversee saa viid en Plan i en Hast. Han standfede i sine Undersøgninger, og vidste ei meer hvorhen. Dette gjorde ham urolig i Sindet, saa han grubleder baade Nætter og Dage. Som han en Nat laae i disse sine sædvanlige Betragtninger og begyndte at cengstes meget, sprang han op af Senget, kastede sig paa Knæ, og bad inderlig til Gud „at han selv vilde oplade hans Nine, at han vilde lede ham til Sandheds saliggjorende Kundskab, og velsigne hans Bestrebesser i saa vigtig en Sag.“ Derefter fortsatte han sine Estergrændsninger med meere Sinds Roelighed. Han naaede sit Ønske, da han snart blev overbevist om, at Luthers Kærdomme bare grundede i Biblen, og altsaa de rette. Efterat han havde fuldendt sine Studeringer, reisde han tilbage til Island. Han blev der tilbuedet et Præste-Embede; men da den catholske Religion herskede der endnu i fuld Drift, og han saae, det ei endnu var den bekvemme Tid at tale derimod, undskyldte han sig for Lære-Embede, for ei at tale mod Samvittighed og Overbevisning. Han tiente som Famulus hos Bispen i Skalholt, dyrkede imidlertid i Hemmelighed sin Gud efter den Oplysning

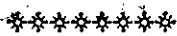
ning, han erhvervede sig ved at læse Biblen, og stial sig til at oversætte det nye Testamente paa Islandss, paa det at naar Luthers Kærdom og saa engang naaede der til Den, man da strax kunde læse Biblen i Landets Sprog. (*)

Christian den Tredie, denne store Konge, der med Mette kan kaldes et Monstret for Religionere, var tillige et Monstret for Christne. Ulagtet han selv var alle Regierungens Byrder, erkyn digede sig om alt, havde Nine og Tanker henvendte til alt, og oversaae sine Stater ligesaa omhyggelig som en rækken Huusfader sit Huus, savnede han dog ikke Tid til Religionens hellige Øvelser. Han var een af de flittigste Kirkegengere i Landet; han læsde selv eller lod jevntig læse for sig i Biblen; han knælede hver Dag i Genrum for Gud, og bad for sig og sit Rige; det var ham ofte en stor Forlystelse at tale med sine Børn og Høffolk om Christendommen, om Guds Hunsholdning her paa Jordden, om hans Velgierninger mod Mennesket og

B

dets

(*) Worms Lexicon over lærde Mænd.

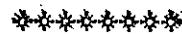

dets Forpligtelser mod ham. Engang gik han til Kriste hos Hospræsten Andreas Martini. Da Kongen knælede, begyndte Martini, som nylig var kommen til Embedet, at tale med undseelig Underdanighed: „Allerdurchlautigste! Stormægtigste — „Mester Andreas! „bød den gudfrygtige Konge „ham ind i Talen, „hvorpåledes begynder I at kriste. „Jeg knæler her som en Synder for Gud. I „skal da ikke tale med mig som en Underdau med „Kongen, men som en Christefader, en Christi „Tiener med sine Børn. Her hedder jeg ikke „Stormægtigste, allernaadigste, men slet hen „Christian. „

Kongens Erbædighed for Gud og hans Ydmynghelse for ham var hverken Hyklerie eller Svaghed. Hvor det gielde Rigets Forsvar mod Fiender, hvor Lovene skulle handhæves med Kraft, hvor Statsens Wel fordrede Alraaagenhed og myndig Wilksamhed: der var han lige saa modig Helt, saa skarpseende Dommer, saa niklier Overmand, som han i Kirken og i sit Konklamer var sagtmødig Christen. (*)

En

(*) Kragii Annales. Hvitfelds Krønike. Svergs Siellandske Cleresie.

En gudfrygtig Faders Exempel banner usørmerkt Børnene til Christne. Christian den Tredies Børn vare alle Beviser derpaa. Opdragne under hans Hine og opmuntrede ved hans gudelige Formaninger, glemde de aldrig de levende Indtryk, Religionen havde gjort paa deres Hierter i Ungdommen. Hans ældste Prinsesse Anna, som siden blev gift med Churfyrsten af Saxon, var der det samme Monster i Gudsfrigt og sande Christendoms Øyder, som hendes Fader her. Hun var elsket, ja fast tilbedet der; ikke af en Flot Hykkere i levende Live, men af det gandske Folk, og lange efter hendes Død. (†) — Hvorpåledes Friderik den Anden gik frem i sin verdige Faders Godspor, det saae Fædrelandet selv, og det til sin Fordeel og Ere. Paa den Kongelige Bogsal i Københavns havn glemmes endnu denne retsfindige Konges Haandbibel, hvori han med egen Haand har tegnet naar han begyndte at læse den for fra, og naar han fuldendte den; og kan manderaf se at han har læst den meer end rengang. Der findes ligeledes en Samling af de lærerigeste og for en Regent mest magtpaalliggende Sprog, som han selv har uddraget, samlet, og ladet trykke. Bag i Bogen er afsynt et Bon, som han daglig brugde; og er dette

B 2

just

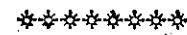

just et Exemplar, som han engang forærede sin Sens Hosinester til Nyeaarsgave. Saa fittig han var i sin Bibellæsning, saa oprigtig var han tillige i Vennen og andre hellige Pligter. Dersor saae man ham og forlade dette flygtige Liv med en Sinds-
relighed, som neppe har Sted uden hos den op-
lyste og redelige Christen. Da Liv-Lægen, kort før Kongen døde, traadde til for at føle hans Pulse,
og han med en behyret Mine tilkiendegav: at her
var meer at frygte end at haabe. „Lad Maren slaae
„som den vil,“ sagde den smægtende Konge „det
„veed vi, at Guds Maade slaer ikke feil.“ —
Da han endelig merkede Dødens Smertter: „Det
„er en underlig Strid,“ sagde han da gandske
rolig, „som Døden og Livet har sammen.“ Ders-
paa holdt han en opmuntrende Tale til de tilstede-
værende, og døde, fornæret med at nedlægge sin
Krone her, for at vinde en bedre. (**)

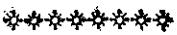
Holger Rosenkrands; Dannemarkes
Riges Raad i Christian den Fierdes Tid, forenede
med

(*) Gesta & vestigia Danorum extra Dan. T. 3.

(**) Resens Kroneke. Holbergs D. Historie Tom. 2.

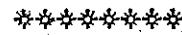

med seldne Indsigter i Religionens Værdomme et
Hierte, der solede ingen Drist som den: at leve og
dse en Christen. Som ung Adelsmand havde han
med en prisværdig Attitide dyrket Religions-Vær-
dommen frem for alle andre Videnskaber; han
havde lagt sig efter Grundsprogene for at studere
Biblen i sin rette Kilde. Da han kom til Alders
og blev Embedsmann, var det ham endnu den aller-
behageligste Tidsfordriv at fortsætte sine hellige
Undersøgelser. Rigets Sager var ham vigtige; thi han var nidsler Embedsmann; men Reli-
gionens Sag vidste han at forfremme tillige. En-
hver, som var beklaadt for at dykke Gud efter Over-
bevisning og uden Hyllerie, fandt i ham ikke alees-
ne en Beskytter, men endog en Ven, en Fortro-
lig, der havde både Indsigter og Oprigtighed til
at give Raad og Opmuntring; og det uden
Hensigt til Rang eller Fodsels. Forstand og usmør-
ket Christendom var de egentlige Fortjenester i hans
Dine; dem agtede han hvor han fandt dem, og
intet som dem. Et merkeligt Bevis derpaa have
vi i et Brev, som vore Lære have giort os bes-
klaadt til Ere for denne gode Mandes Tankemaa-
de. Hans Mikkelson, Rector i Odense Skole,
blev kaldet af en vis adelig Frue til Præst ved hen-

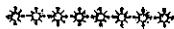

des Gaard. Manden, som havde Erbudsighed for dette Kald, fordi det gav Leilighed til at udbrede Guds Ere, tog det i Betenkning, men var twivlaadig, om han skulde forlade sit Skole-Embede eller ei; thi han var uvis om, hvor han kunde stiftse mest Nutte for Religionen og Fædrenelandsdøt. I sin Twivlaadighed skrev han til Rosenkrands, bad ham om Raad, og overlod til ham at bestemme Valget. Rosenkrands havde Henderne fulde af vigtige Stats-Førretninger; men ikke desmindre skriver han ham tilbage i det oprigtige Hiertets Sprog, som har Sted aleene blandt fortrolige Venner; han forestiller ham Vigtigheden af Preste-Embedet; han viser ham med en hellig Æver hvor meget Godt han kunde stifte til sand Christendoms Fremgang, og raader ham til at følge sit Kald. Hans Milkelsen fulgte det, og blev nogle Aar derefter en vordig Bispe i Kyen. Dette er et Bevis paa Rosenkrands Oprigtighed i Religionen; men det er ikke det eeneste. Vi have endnu fra hans Haand flere Breve verklede med den gudsdygtige Bislop Brochmand og andre Lærde, der vidne om samme salige Kundskab. Vi have også trykte Skrifter, skrevne for Verden, hvori man kender en Midkierhed, en Gudhengivenhed, der

for-

fortiener al vor Hsiagtelse. Dog! havde Rosenkrands Fortienester af Religionen aleene bestaaet i at skrive smukt om de hellige Pligter, vilde dette ei have været nok til at fremsette ham til Monstret for Christne. Det udvortes Skin kan bedrage, og Hylleren kan tit tale zirligt om det, han aldrig seler. Men hans hele Liv var en Kæde af Christendoms Øvelser. Omringet paa sin Alderdom af unge Adelsmænd, som opdroges under hans Øje, og af Studentere, som han gjerne antog i sit Huus, var det ham en daglig Forlystelse, som retskaffen Huusfader, at tale med dem om Guds Huusholdning med Mennesket, om Levereglerne i et dydigt Liv, om Troe, Haab og Bestandighed i begge; og det, han lærde dem, viisde han tillige ved et levende Erexempl. Han bad jevnlig med dem og hos sig selv; han gjorde vel mod sine Bønder; han sorgede for at Kundskab kunde udbredes blandt Ungdommen paa sit Gods; han ansaae det Fortrin, Forshnet havde givet ham over traengende Medmennesker, meere som en Forpligtelse til at nedlade sig til dem, end som et Kald til at hæve sig over dem; og paa det ham ei skulde flettes Venne til at gjøre vel, indskrænkede han sine egne Nødvendigheder.

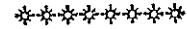

heder. — Saaledes levede en Mand, som Danmark med Rette regner blant sine verdigste Børn. (*)

Den af de lærde og retskafne Theologer, som Holger Rosenkards meest holdt Venstaf med, var Doctor Jesper Brochmand, Bispe i Sjællands Stift. Hælles Altitraae til hellig Kærdom og dydige Liv havde lystet dette Venstaf og underholdt det. De forde jævlig Brevvexling sammen, og disse Breve indeholdte enten Raadspregelser og Besvarelser angaaende vigtige Sandheder i Religionen, eller og hellige Opmuntringer til Gudsfrugt, Troe og Bestandighed i det gode. Brochmands Liv var dersor ligesom Rosenkardses en Kicede af sande christelige Dyrder. Da han hørde sit Kald til at være Bispe i Sjælland, salde han paa Kne, anraabde Gud om Wiisdom og Maade til at forrette sit vigtige Embete som en retskaffen

Keli-

(*) Pontoppidans Annales. D. Magazin. D. Windes
Ligprædiken over H. R. Danskische Bibliothec.

Religions-Tiener. Han gjorde da tillige det heitidelige Læste; at, siden Forsynet havde desuden tildeelt ham saa meget, han ved god Hunsholdning kunde leve af; vilde han oppebære sit nye Embedes Indkomster ikke for sig, men for det almindelige, og anvende dem alle til gudelig Brug. Løstet havde han gjort for den Alvidendes Maslyn. Han holdt det og som en Mand, der ørede Alvidenheden. Enker, Faderlese, unge Studerende saae jævnlige Præver paa hans Godbedighed, ligesom Geistligheden i Stiftet paa sand Midkierhed for Christendom og gode Sæder. Det hændes kun alt for ofte at hellige Forsætter lunknes og at Mennesket træder syrig frem paa Christendommens Bane, men trættes eller falder før han nærer Maaleet. Brochmand var ikke Menneske paa den Maade; han besyndte vel, han endte bedre. Jo meer hans Legems Kræfter astjoge, jo syrigere hævede hans Siel sig til Guddommen og Evigheden. Dods-Syngdommen selv svækpled ei hans Iver. Han glædede sig ved at see sin sidste Stund i Mod, og da han selede den, hævede han sin Arm, trykede sine Hænder sammen, bad og døde.

Denne retskafne Mands redelige Gudsfrugt udmerkede sig saa meget mere, som den var grunnet paa en Eerdom sanket ved Eftertanke og Erfassing. Han efterlod sig Skrifter, som endog udenlands blev heit agtede for den Grundighed og Skarpsindighed, hvormed de vare skrevne. (*)

Blandt de første Anordninger, som Friderik den Tredie gav da Kjøbenhavn blev beleiret, var ogsaa denne: at alle strax skulde samle sig i Kirkerne og helligholde en almindelig Bedesdag for at anraabe Gud om Lykke og Seier mod Fienden, der truede. Det skeede, alle mædte, og alles Hjertet vare fyldte med Bon og Andagt. Da den var forbi, greb hver Mand til Værge. Men med denne Bededag ophørde ikke Folkeets Ydmynge for Gud. Saalænge Beleiringen varede blev to gange om Dagen holdt almindelig Bon paa Volden, og ligeledes i alle Kirkerne. Paa Volden

bade

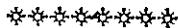
(*) Pontoppidans Annales, Tom. 4. Svergs Sjælslandiske Cleresce. Danskische Bibliothec.

hade de, som havde Vagt eller andre Forretninger. Til Kirkerne forsamlede sig Fruentinerne, Vorrene og de, som enten ei kunde bære Vaaben, eller vare aflestte dersra. Kongen var et opmuntrende Exempel. Snart bad han med dem paa Volden; snart med dem i Kirkerne. Gud foragter ikke fortrængtes ivrige Sukke. Hans Beskyttelse over Byen var kiendelig og blev dens fasteste Værn. (*)

(*) Beringii Obsid. Hafn.

Men-

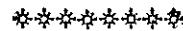

Menneskeierlighed.

Blandt Skabningerne paa Jorden har Mennesker den største Verdi. Det er skabt fornuftigt, bestemt til Udsædighed, skabt ved Guds Syns Blod, værdiget en guddommelig Abenbaring, og er blevet Dinebedt for de besynderligste Foranstaltninger af det naadige Forsyn. Endog Engle maae erkende denne Verdi, hvor meget mere bør da Mennesker agte hinanden, elsker hinanden? De ere Brodre. „Elst din Mæste som dig selv,“ intet Gud er billigere. „Haver Gud saa elsket os, skulle vi da ikke elsker hverandre?“ ingen Bevæggrund kan tankes stærkere.

Den, som klænder og føler Menneskers Pris, elsker, hjælper, redder, skaaner Mennesker; og det fordi de ere Mennesker. Sin Kierlighed udsøver han som en god Skyldner, der betaler sin Gieb: han gør sig ingen Forstieneste deraf; og glæder han sig derover, taler han derom; da er det for at takke Gud, der satte ham i Stand til at kunne.

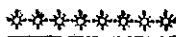
Alle Mennesker skyldes denne Kierlighed. Religion, Land, Sprøg, udvortes Vilkaar gisre her ingen Undtagelse. Men hjelpe alle, beeple Gods med alle: dette staar ei i vor Magt; thi vor Evne er for lidet, og den Gud, der hav os elsket alle, befoel os tillige at sørge først

først for os selv, for vores egne, for vores Fædreeland, vores Medborgere. Vilde da vor svage Formue udtrykke sig til enhver uden Horspiel; tabdes den i en Hast-hæde for os og dem, som Gud først bestemde den for. Vor Menneskeierlighed har altsaa en vis Orden, den skal fulge; en vis Vane, den skal opfylde; men i det den oplyste Menneskeven har denne Orden til Regel, agter han ethvert Menneske hoit, vil alle vel, fornærmer ingen; og finder han Lejlighed og har Evne, er Fremmed, ja fiende, Menneske og Broder i hans Hine.

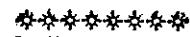
Kong Oluf Haraldsen regerede Norge sex og tyve Aar i Fred. Han fulgte deri andre Grundregler end hans Fader, Harald Haardraade. Harald havde ført idelige Krigs, og Kriegen havde udtsminet Folnets Formue: Oluf derimod holdt over Freden; han holdt Vensteb med Naboeerne; han havde al sin Omhue henvendt til at stiske Nolighed for Riget og Mæring for Folket. Norge selede snart Frugten deraf. De øde Pladsen blevet bebygte, de halvnagne Undersaatter klædte; Vandsskabeligheden virkede; Velstand udbredde sig: Oluf saae det og var glad. Han blev engang bidden til Giest hos een af sine Undersaatter. Han fandt

sønd der et smukt Huus, et Bord rigt besat med Guld- og Sølvkar, Husets Folk vel klædte, og muntre ved hans Mærverelse. „Hvilen Fornis-
„else,“ sagde han da, „at mine Undersaatter ikke
„nu som i min Faders Tid, frygte for deres Konge
„og skule deres Skatte for ham. „(*)

Kong Snies Tid indfaldt Misvert og Huus-
ger i Danmark. Indbyggernes synede Levnets-
midler og Kongen lunde ingen skaffe dem. Man
forsamlede sig for at raadslae om hvad man i
denne Trang skulde gøre til. Møgde af de Eldste
faldt på dette fortvivlede Forslag: at lade alle
gamle Folk og Barn døbre, og forbeholde den lidet
Forraad, der var tilbage, aleene for de unge og
raske, som i den da almindelige Feidetid lunde for-
svare sig og Landet. Forslaget var grumt; men,
fordi Norden trængde, vilde Kongen dog tage det i
Betrækning. Da Gambaruk, et Fruentim-
mer af Anseelse, mærkede dette, gysede hun ved at
tænke på sådan Blodsudgydelse i Landet. Hun
gik

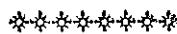
(*) Torf. hist. norv. P. 3.

gil dersør frem, talede med Omhed og mandig Fri-
modighed om det grusomme i saadan et Forega-
ende, og forestillede tillige: at i stedet for at be-
smitte Land og Folk, vilde det være naturligere og
viseligere, om nogle af de unge og sterke droge ud
for at se sig om andre Boepale. Hendes For slag
vante Bisald frem for de andres. Man fastede
Lod om hvem der skulle forlade Landet. Disse
samlede sig, droge ud, satte sig, som fortelles, først
ned i Pannonien, gik siden over til Italien og stift-
tede der det Longobardiske Rige. (*)

De første Christne her i Norden havde sam-
me Skikke som i andre Lande. Sad en Konge
paa Thronen, der hndede deres Gudsdyrkelse: da
havde de Holighed og Fremgang; men kom Mag-
ten igien i en Hednings Haand: da blev de fors-
hadte, forfulgte, ja undertiden martyrede til Dede.
Under een af de haardeste af disse Forfælger var
Rembert Bisپ i Nibe og siden Erkebisپ i
Ham-

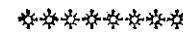
(*) Saxo 7 B. Suhm om de fra Norden udvane-
drede Folk.

Hamburg. Tidernes Uroligheder gjorde ham hvertiden frygtsom eller lunken i sit Embede; han reisde jevnlig om til Menighederne, fornemmelig til Slesvig, hvor en Kirke blev bygget under hans Opsigt. Paa een af disse Reiser mødte ham engang et ynkeltigt Syn. Hedningerne havde grebet en Deel Christne, og, efter at have mishandlet dem saa meget som de synes, slæbde de dem nu bundne frem for til sidst at nedstyrte dem i Slie-Strommen. Rembert, rørt over at see disse Glendige i Mød, vovede at ride Hedningerne i Møde og bede for de bundne; men Ord og Overtalelser hialp intet. Da han fornem dette, tog han frem alt hvad han havde hos sig af Værdie, endog en Deel kostbare Selvlar, som var bestemte til Alteret i den nye Kirke i Slesvig, og bed det til Løsepenge. Dette togede imod, og Rembert gav det med Glæde for at redde ulykkelige. „Det er bedre,“ sagde han, „at sanke Mennesker til Menigheden end Guld paa Alteret.“ (*)

Svend

(*) Christ. Slesv.-Holst. Hist. Pontopp. Annales 1. Deel.

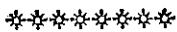

Svend Estridsen førde Krig med Harald Haardraade om den danske Krone. Han havde Mod nok, men ingen Lykke. Han maatte i lang Tid give efter. Folket i Danmark leed meget derved; thi Harald anfaldt ofte Kysterne, plyndrede dem og udsvedde Grumhed. Endelig siktede Svend bedre Held. Han overvandt Harald under Læsse, slog ham paa Flugt, og erobrede en stor Deel Skibe og Ganger. Gangerne ventede her intet vissere end at komme til at undgilde for Haralds Haardhed. Stridsmandene i Svends Hær skyndede ham til Havn, forestillende: at han maatte vise Giengiels nu, han havde Leiligheden i Hænderne. „Nei!“ svarede Svend, „det var ubilligt, om jeg, fordi jeg før har været ulykkelig, vilde derfor nu være grum mod overvundne. — De bleve alle staante. (")

Glaverne, som beboede Meklenborg og dets om liggende Lands, faldt ind i Holsteen engang i det tolte Aarhundrede, anførte af deres Fyrste Miklot. Glaverne var endnu Hedninger: Holsteiner

G

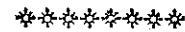
(*) Torsf. Hist. Norv. P. 3.

Stenerne havde antaget Christendommen: Forstielighed i Religion gjorde Krigene des grummere; Slaverne droge om, plundrede, satte Byerne i Brand og bortførde mange i Trældom. Adolf den anden, den 2d Greve i Holsteen, sik dem endelig fordrevne over Grænserne. Men de havde efterladt sig de jammerligste Spor. Byerne var afbrændte, Sæden nedtraaden, Folkene hunsvilde og nogne.

I Neumünster havde en Munk, Nicelin, nogen Tid tilsorn anlagt et Kloster, hvor han og een af hans værlinge, Dithmar, med flere op holdte sig for at prædike Religionen. Biendernes Grumhed havde ei naaet dertil; det var endnu uskadt og vel forsynet med Levnetsmidler. Nicelin og Dithmar ansaae det da for een af Religionens væsentligste Pligter: at helspe ulykkelige. De begyndte dersor strax at uddele af deres Klosters Forraad, og opmunstrede alle andre formuende i Egnen til at gisre det samme. Denne Godgierenhed rygtedes snart blandt de trængende. De samlede sig høbvis omkring Klosteret, raabde om Brød og blevet mættede. Til sidst gik Forraaden saaledes med, at den, som havde den under Øpsigt, maatte sætte Vagt derover af Frygt for, at Klosterets Folk selv

skulle

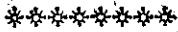
skulle side Mangelen. Dithmar havde nu ikke meer at give af, end det, han sik til sit eget Ophold; men endog dette delede han med de nødslidende, og sparsede fra sig selv, for at kunne være gavnmid mod dem. (*)

Da Christian den anden forlod Stockholm efter det grusomme Blodbad, han der havde anstillet, kom han paa hjemveien til Nydal Kloster. Af Frygt for Krigsfolket havde Abbeden der ladet sin Forraad af Fødevarer bringe hen i Skoven og aleene beholdt saa meget tilbage, som var nok for Kongens Folge og Klosterets Folk. Christian sik det at vide. Han blev vred, og hans Vrede blev her, som altid, et Dødens Bud. Han lod strax gribe Abbeden og fem Munke, som de efterhaanden komme fra Messen, lod binde Hænder og Fedder paa dem og kaste dem i Vandet. Jesper Brokmann fulgte den 2d Kongen som Secretær for Cancellier. I den Forsørdeelse, som udbredede sig i Klosteret, kom een af Munkene løbende ind til

E 2

ham

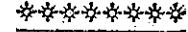
(*) Christian. Schl. Holst. Hist.

ham og bad, at han for Guds Skyld vilde redde ham. Brokmand kiendte Kongen alt for vel til at vove at giøre Forbøn for ham; han greb derfor i en Hast til den Beslutning, at læste en Kaabe om ham, give ham en Hat paa Hovedet, en Pen i Haanden, og at sætte ham ved Bordet blandt sine Skrivere. Det varede ei længe, først man kom og spurgde efter Munk'en. „Munke seer I jo ingen af „svarede da Brokmand„, men vil I have Skrivere, da tag een af dem, der sidde ved Bordet.„ De troede han skiemdede, gik bort, og Munk'en beholdt Livet. Men Brokmand vovede sit eget derved; thi havde Kongen saaret det at vide, vilde han næppe have følet den Menneskelighed som Brokmand. (*)

Krigen med Ditmarskerne under Friderik den anden vare de danske Waaben lykkelige og vandt det tilbage, som var tabt i Kong Hanses Tid. Friderik havde forenet sin Magt med Adolf og Johan, Hertuger af Holsteen, og undertvang i
saar

(*) Danse Magaz. 61 Hæfte. Svaning. Hist. Chr. 2.

saa Maaneder hele Landet. Medens Grobringen gik frem, var en stor Deel af Landets Folk med Kvinder og Barn flygtede hen paa et moradsigt Sted, hvor de havde omkandset sig med Vogn og hvad de i en Hast kunde bringe sammen til Forsvar. Men det varede ikke længe, inden de blev opdagede, omringede, og maatte overgive sig paa Maade og Unaade. Der blev raadslaget om disse Fanger. Hertugerne paastode, at man ingen Medlidenhed burde have for et haart, ureglerligt og opsetsigt Folk. Kongen meende derimod, at man ei burde glemme at Fanger vare Mennesker, og bad, at i Hald Hertugerne ei kunde overtale sig til at tilgive, Fangerne da maatte deles i tre Deele, paa det at han kunde frelse sin Deel. Medens dette afhandledes mellem Kongen og Hertugerne, kom Feltherren Johan Ranckau. Neppé hørde han Hertugernes Paastand, for han forholdt dem, hvor umenneskeligt det var at handle saaledes, og hvor lidet det sammede sig for Seiervindere. Hertugerne betenkede sig; Fangerne blev slækkede Livet. Ditmarskerne maatte mindst have ventet saadan en Talsmand i Ranckau; thi i den forrige Krig under Kong Hans vare mange brave Mænd

af Rantzau Marpaarsende, endog hans egen Broder, faldne for Ditmarsernes Hænder. (*)

Mantua blev i det syttende Aarhundrede beslejret af de Keiserlige. Besætningen var for svag til at holde beleiringen ud. De Keiserlige blev snart Mestere over; og Jøstas Rantzau, en Holsteinsk Adelsmand, da Capitain i Keiserlig Tjeneste, var med at bestige Murene. Saasnart Byen var erobret, begyndte Soldaterne efter Tidernes Maade at sverme om, plyndre og dræbe. Alle Fruentimmerne løb op til Hovedkirken for at føge Skul ved Alterets Fedder. Soldaterne saae dem, fulgte dem, og stode færdige at sverme ind i Kirken, just som Rantzau af en Hændelse gik forbi. Da Rantzau mærker hvad det her gælder om, løber han til, stiller sig for Kirkedøren, trækker sin Kaaerde, raaber halt! og truer at nedlegge den paa Stedet, der voer at træde nærmere. Soldaterne vendte

sig

(*) Resens Krantske. Hofm. Portr. hist.

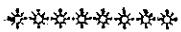
sig, og Rantzau gjorde sit Navn udedeligt i Byen ved at redde dens Fruentimmer. (*)

Tordenstiold havde indtaget Byen Marsstrand, og gjorde dersra Angreb paa Festningen Carlssteen. Commandanten paa Festningen, der havde besluttet at forsvarer sig til det yderste, stillede sine Canoner mod Byen, og gav sterl Tid for at drive de Danske ud igjen. Marsstrands Borgere kom derved i dobbelt Nod; de havde Fiender i Byen og bleve paa samme Tid beskydte fra deres egen Festning. Skæf og Jammer udbredte sig da overalt; de løb forvildede omkring, for at redde det beste af deres Gods og Boehave; de flyttede fra Sted til andet; men ingensteds i Byen troede de sig sikre og ingensteds vare de det. Da Tordenstiold saae dette, gav han først strænge Befalinger til sine Folk, at ingen maatte understaae sig at tage det allermindste bort af hvad der tilhørde Borgerne. Dette roligede dem noget. Siden ester, da han havde i Sinde at giøre et Hovedangreb paa Festning

E 4

ning

(*) Hofm. Portr. hist.

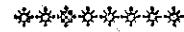

ningen, og Commandanten havde labet sig mærke med, at saa nuart det stede, vilde han tænde Byen i Brand paa forskellige Kanter, tillod Tordenstjold Borgerne at føre deres Guds over til Alsversen, en Holm ude i Havnene. Han gav dem selv Vand og Folk til at bringe det derover; ja han blev endog til Commandanten, lod ham vide hvad Tid og hvorhen denne Flytning skulle ske, og bad ham at han imidlertid vilde holde op at syre, i det mindste paa den Kant. Borgerne skionnede paa disse usædvanlige Begierninger, og saae med desmindre Forsyndelse, at Festningen fort efter blev overgiven. (*)

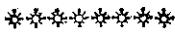
Da Peter den Store førte Krig med Sverriga, tiende adskillige Danske, Fædrelandet til Øre, under russisk Fane. Blandt disse var Poul Bendelboe, en jydsk Student. Ved Mod og Hurtighed i Krigstjenesten banede han sig Vej fra Øre til Øres; han blev efter fort Tids Tjeneste antagen som General-Adjutant hos Czaren. Men med dette Mod, der opnødede ham

som

(*) Tordenstjolds Levnet af Nothe.

som Kriger, vidste han tillige at foreene den ædle Fælshed, der viser det gode Menneske, og gør Krigernes Hæder fuldkommen. Var et Slag vundet, eller en Bye erobret, var der ingen, der med mere Omhygghed antog sig de sangne Svenske end han. Russerne, den Tid endnu meer haarde og uslebne end i vore Dage, vare storsedelen ubevægelige ved fangne Fienders Raab; men Bendelboe antog sig dem ved mange Leiligheder, besørgeede dem Pleie, Tilsyn og Fødevare, og reddede der ved mange Elendige fra Døden. — Man ansee ikke denne hans Afsærd som Beviis paa Lunkenhed for den Monark, han havde foret troe Tjeneste. Det var ham, der endnu som Capitain fastede sig med nogle saa Folk for en Broe, de Svenske stormede til, og opholdt dem der saalange ved sin Tapshed indtil Broen blev tændt i Brand og Overgangen saaledes forhindret: Det var ham, der i det navnkundige Slag ved Pultava foer omkring, som Czarens General-Adjutant, frem og tilbage giennem Nog og Nid og holdt ud at sidde til Hest i tre fulde Døgn: Det var ham, som ved sin mandige og nidklare Væltalenhed bidrog meget til at den svenske General Lovenhaupt overgav sig med sine 16000 Mand friske Tropper. Dersor agtede

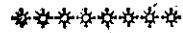

Øjaren ham og saa heit, at da Friderik den Gierde, ogsaa en Kiender af Forticnester, forlangde ham tilbage til Fædrenelandets Dieneste, blev det aftalt mellem disse to Monarker, at han skulde opføres i Adelstand, og foreene den danske Lov og den russiske Ørn i sit Navn og i sit Vaaben. Vendelboe skil da det Navn af Løvenern. Under dette Navn opsteg han siden fra een Repost til en anden, tiende med Troeskab og dode tilsidst savnet af Fædrenelandet, og belliger i det Naboerige, hvis Børn han, endog som Fiende, havde viist saa meget godt. (*)

Siden Europeerne bleve mægtige i Amerika og paa Kysterne af Afrika have begge disse Landes Indbyggere kun alt for jervlig maattet føle ei aleen et Aag, men endog et dybt nedtrykkende Aag. Man har vant sig til at ansee Mennesker som Slaver, og Slaver som umeklende Dyr. Man har kloft dem, og solgt dem, og overalt behandlet dem med en Haardhed, der gisr de flebne Europeær

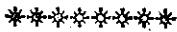
fun

(*) Gest. & Vest. Dan. ext. Dan.

fun siden Ere. Vore danske Handlende kan vel i Allmindelighed ei fritages fra at have taget Deel i disse Voldsomheder. En Deel have troet, at de hensørde til Handelen, og dersor ei gjort sig Besænkning om at følge Mengdens Exempler. Dog kunne vi og rose os af at have haft Mand, der have vedligeholdt Sindssyrlie nok til at modstaae de almindelige Baner, og Falsomhed nok til at hylles over Slaver. En saadan Mand var Christen Cornelisen, (eller Nielsen) som ti Aar efter at de danske havde fastet God paa Guinea blev der sat som Overkibmand for Handels-Selskabet. Denne brave Mand vidste at drive Handel og bruge Overmagt uden at fornærme Mensneskigheden. Jas den Eid han opholdt sig der i Selskabets Dieneste omgikkes han Negerne, baade dem, som vare hans Slaver, og andre med en besynderlig Venlighed, og viisde sig overalt meer som Ven og Fader end som Kibmand og Herre. Negerne, som ikke vare vante til saadan Medfart, skremmede og derpaa; de ørede ham, elskede ham; ja vare ham saa hengivne, at endog de reddede hans Liv mod nedrige Avindsmænd, der luredede paa at dræbe ham. Efter sex Aars troe Dieneste blev han kaldet tilbage til Fædrenelandet. Da han

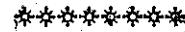
skulde

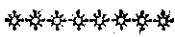
Skulde forlade Kysten blev der en almindelig Sorg. Negerne fulgte ham stokkevis til Strandbredden; En af Maboe-Kongerne kom selv, geleidet af et stort Folge saa langt ned til Seekanten, som han endnu aldrig havde været, alleene for at bevidne ham sin Hsiagtesse; og da han ei selv formedelst Landskets Skik maatte gaae lige til Stranden lod han sit gandske Folge gaae i sit Sted for at bevise ham al den Hoeder, han kunde udtenke. Efter hans Afreise blev hans Minde endnu saa hoit agtet paa Kysten, at mange af de Sorte for at erindre hans Navn, lode deres Bern kalde Cornelisi. Ingen Under da, at han i sin Tid kunde give Handelen paa Guinea Liv, og befæste Christiansborg der paa Kysten med Mure. Den ødelmodige Mand er altid sagt, og driver sit Werk ved villige Arbeitsdere, naar Menneskeplageren langsom fremvänger sit ved modtvillige Trælle. (*)

En

(*) Holb. Dansk. og Norg. Geogr. Tilsemmands Beskrivelse over Guinea.

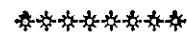
Gen anden dansk Mand, der sigeledes har gjort sig berømt som Menneskeven paa Kysten af Afrika, er den brave Schilderup, som i Alarene 1735 og 1736 var Gouverneur. Han levede der kun i aatte Maaneder; men i den forte Tid tildrog han sig saa megen Undest, at Negerne onskede og tredede ham meer som en Gud end som et Menneske. Hollenderne, som og have sat sig fast der paa Kysten, havde før Schilderups Tid begyndt at vilde tiltage sig en slags Myndighed over vore Negre, som ei tilkom dem: Schilderup kunde ei lide det: Hollenderne blevne opbragte og vilde tvinge med Magt; men da det kom dertil kunde de ei faae Trediedelen af deres Negre til at angribe. Andre Negre komme hundrede Mile ned fra Landet alleene for at see ham. Maboe Kongerne indbød ham til sig paa den forbindeligtste Maade og lode ham sige verhos: at de gierne vilde drage ned for at see ham; men ware bange for at en alt for stor Sverm af deres Undersaatter skulde løbe med ogsaa for at see; og at disse da kunde foretage noget ham til Skade eller Fortraad. Kongen Ursue sendte ham een af sine Døtre med betydelige Forærlinger og lod ham sige, at han onskede at opdrage et Barnebarn af saa værdig en Mand; men Schilderup fra-
bad

bad sig Wren. Da han døde, udbredede sig en ganske ualmindelig Sorg blandt de sorte. De sorgede for ham som for en Fader; nogle lebe forvildede omkring, færdige at affive sig selv; og aldrig er nogen Europeers Død saaledes blevet klaget paa disse Øyster. Ogsaa i hans Tid blev Handelen dreven med stor Fordeel. Schilderup kunde ei faae saa mange Vare tilsendte, som han kunde afsætte. (*)

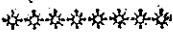
Såret 1734 kom Vornekopperne først til Grønland. En grønlandske Dreng, som kom tilbage fra København, bragde denne Uheld med sig. Han døde selv først deraf kort efter han var kommen i Land, og strax derpaa udbredte Sygdommen sig fra Hytte til Hytte. Grønlenderne havde aldrig haft den i Landet før. De vidste intet Middel derimod, og havde i den haarde Winters Tid kun set Pleie i Hytterne. Dersor blev den overalt

(*) Rører om Guinea. Histoire philosophique & politique des Etablissements des européens dans les deux indes Tom. 4.

alt dødelig. Af 200 Familier, som boede 2 til 3 Mile omkring den danske Colonie, blevne neppe 30 tilbage, og paa Colonien selv døde mange. I denne Elendighed sagde adskillige Grønlændere, naar de begyndte at føle Sygdommen, til de saa Bygninger, som de Danske havde opført, og både om Skul og Hjelp. I sør sagde de til Presten, Hans Egede; thi de havde mest Fortrolighed til ham, fordi han, fra det første han kom paa Øen, havde omgaet dem med en besynderlig Venfældighed. Han tog imod dem, og gav dem Plads i sine egne Børrelser, saa mange som funde rummes. Men ikke nok dette. Han og hans Kone gik endog selv om iblandt dem, pleiede dem, opmunstrede dem, og tristede dem i deres Ned. Der døde mange ved hans Side, og ofte maatte han staae op om Natten, og selv slæbe Eigene ud, for ei at forkomme af Stank. Men desuagtet lunde han dog ei overtale sig til at negte nogen af dem sit Hus, naar de komme til ham og beklagede sig. Mange af Grønlenderne fikkeinde derpaa, og Egede vandt ved sin Edelmodighed det, som hine grumme Religioner-Tjenere i America aldrig naaede ved Haardhed. Blandt de syge, som døde saa godt som i hans Arme, var en gammel Grønlender. Han havde

fer

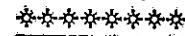

før været ligegyldig ved Egedes Taler og øste spottet dermed. Men nu han saae saa megen Medlidenhed hos en Fremmed, blev han rørt, og satte Priis baade paa Egede og Religionen, han forkyndte: „Du „ sagde han til ham, i det han dode, „Du „ har gjort det imod os, som neppe vore egne skul „ de have gjort. Du har pleiet os, Du har be „ gravet vore Dede, at de ei ere blevne opædte af „ Ravne og vilde Dyr. Du har lært os, hvor „ dan vi kan blive salige, saa vi kan dse med Gle „ de og vente et bedre Liv efter dette. „ En sand Lovtale for Egede. (*)

For to Aar siden indstrandede et Skib imellem Fiskeleierne Hornebek og Billingebek paa Kronborg Amt. Skibet, som var bestient til Skoeland med Bng, ferdes af en engelsk Skipper, Thomas Bruun, og havde foruden ham endnu fem Mand ombord. Det var om Efteråret i en mørk og stormende Nat at disse ulykkelige Mennesker maatte

friste

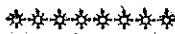
(*) Cranz. Hist. om Grænland 5 bog. Den Grænl. Missions Historie af Egede.

friste saa haard en Skibne. De ventede kun efter Dagens Anbrækning, for at see hvor de vare, og hvad Haab de kunde giøre sig om Redning. Dagen kom; de saae sig et Bossekud fra Landet og raabde om Hjelp. Ved disse ynkelige Raab forsamlede Wonderne af Hornebek og Billingebek sig paa Strandbredden. De satte Baade ud for at roe ombord; men Stormen blev ved at rase saa sterk, at det ei var muligt at trænge igennem. Øste gjorde de Forsøg derpaa; men Forsøgene mislykkedes; de muatte hvert gang vende tilbage uden at næae deres Hensigt. Imidlertid stode de arme Skibbrudne paa Braget overladte til dem selv. Trættede af forrige Nats Arbeide, udmattede af Kuld, Hunger og Angest, tabde de esters haanden Mod og Styrke, og styrtede døde ned ved siden af hinanden. Hen paa Eftermiddagen vare aleene Skipperen og Styrmanden tilbage. Styrmanden, forsørget ved at see Eigene omkring sig, besluttede da at anvende de sidste Kræfter, han havde tilbage, paa at svømme i Land. Han savnede Skipperen, sagde ham Farvel, og lastede sig derpaa ud. Men neppe var han kommen nogle Ravne ud fra Braget før et Stykke sydende Tre stodte paa ham; det knusede hans Hoved; han

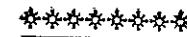
D

sank.

sank. Alle disse yndelige Scener maatte Bondet-
ne paa Strandbredden være Tilstuer til. Enhver
Scene havde rørt dem. Denne sidste satte dem i
saadan Bevægelse, at de paa nye begyndte at be-
raadslae om det da ei paa nogen Maade skulde
være muligt at redde Skipperen, som nu eene var
tilbage. Da traadde frem Huusmaendene Al-
ders Jensen, Peder Jensen, Svend
Bagge, og Dieneste-Karlene Jens Larsen og
Svend Pedersen, alle af Hornbæk, og for-
bandt sig til at vove det alleryderste paa det sidste
Forsøg. De satte sig i en Baad, lægge klarer til,
anspande alle Kræfter, arbeide sig frem igennem
Vølgerne, naae endelig ud til Braget, tage Skip-
peren med i Baaden, arbeide sig igien tilbage og
bringe ham i Land til almindelig Glæde. Den
halvdesse Mand blev derpaa baaren op til et Huus,
hvor de forfriskede ham efter deres fattige Evne
det bedste de kunde, indtil han fort efter blev mod-
tagen i Dronning-Møllen, et Sted der i Nærhe-
den, hvor han ved omhyggelig Pleie efterhaanden
fik Liv, Helbred og Styrke igjen. Da Skippe-
ren var kommen til sig selv, og saae disse gode Folk,
som havde vovet sit Liv for at redde hans, tog han
frem de Penge, han havde hos sig, og bed dem en

Deel

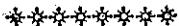

Deel deraf. Men saa modige, som de før havde
voret til at gaae Faren i Mode, saa uegeniøttige
vare de nu. De forlangde ingen Besöning, men
ansaae det for Pligt, at have udrevet en ulykkelig
Mand fra Øsden. Dog! deres ødle Handlinger
fortlende Besöning og ful den. En indfødt danske
Mand, som lever uden for Fædrelandet, da han
hørde Fortellingen derom, glædede han sig over
 sine Landsmænd, og besluttede at vise dem den
Skionsomhed, der tilkom dem. Til den Ende til-
lagde han enhver af bencvnte fem Personer 25
Rigsdaler saa lange de leve. Disse Gaver nyde
de nu aarlig. Maar nogen af dem dør, skal hans
Anpart deles mellem de overlevende, og den, der
bliver sidst tilbage, nyder de fulde 125 Rigsdaler
aarlig paa sin Livstid.

D 2.

Højs

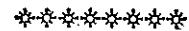
Høimodighed.

At kunne ophøie sig over virkelige Forærelser, til-sidesatte Vrede, hvor der gives Lejlighed til Haavn, og række Haanden endog til en synkende Fiende: at see store Fordeler tilbyde sig, og ikke gribe dem, fordi større Pligter befale at fornegte dem: Og overalt, at see aleene paa den rette Dyd, den sande Ere, de høje Pligter, med Tilsidebetællelse af alt det, der kan friste det menneskelige Hjerte til at handle berimod; Det er altid stort; Det fordrer Siele, der vide at høve sig over det almindelige; og den, som viser dette, over sand Høimodighed.

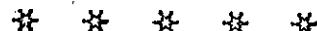
Religionen, vor dyrebare Religion, kan danne saa-danne høimodige; thi den lærer os at sætte Prism paa det høje og verdige, at elsker vores Fiender, at assige vores Småalyster, at opstre os, naar Pligterne falde, for vores Brødre, og at sege Erstatning for alt dette i Guds Kierlighed og en salig Udsdeligheds Haab. Men kun saa satte disse Religionens hellige Bevæggrunde, beholde dens Udsigter: dersor ere endog blandt Christne de sande Høimodige kun fan.

Oste virker den higende Lyst til at giøre Opsigt meget, der synes høimodigt, men er det dog ikke. Hand-lingen kan være gavnlig for Staten og Medmennesker, og fortiner i den Henseende nogen Verommelse, men

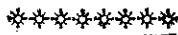
Men-

Mennesket selv, der over den, vinder der ved ingen Fortieneste for sig. Han er Stormodig, ikke Høimodig; og hvilken Fortid mellem disse. Hulin seer Kun paa sig selv, nedtrykker andre for selv at ansees for den største og bedste: denne seer og paa andre, og agter det adle i hvor det end findes. Hulin handler for at roses, at øres, at beundres: Denne fordi han kiender Gud, Fædreneland og Medmennesker i fuld Verd. Hulin gør sig Fortieneste af alt: Denne finder Pligt over alt. „Saaledes har jeg handle,“ tænker han, „og verst for mig, om jeg tænkte anderledes.“

Gkiold, som var egentlig den første, der grundfæstede Danskes Throne i Norden, opsteg til Kongeværdigheden, ikke aleene ved at kæmpe for Fædrenelandet mod fremmede Boldsmænd, men fornemmelig ved at giøre vel mod Folket. Trældom kunde han ikke lide i Landet. Han afflappede den, og fandt han nogen fortrylt af Vanheld, var det ham vigtigt at finde Udveje til at lindre deres Nød. Hans Stridsmænd tiende ham med Lyst, thi han belønnede dem vel. Maar der blev gjort Wyte i Feidetider, og det skeede ofte, thi hans Vaaben varer seyrrige; da beholdt han

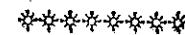
intet beraf for sig selv, men lod Folket dele det.
„Krigssollet „sagde han,, herer Blitzenningen
,, til, men Hovedsmanden Æren. „ Dette gørde
hans Minde helligt blandt Esterkommerne. Konge-
gerne efter ham lode sig kalde Skoldunger, og en-
saae dette Navn for et Hæders Navn. (*)

Negner Lodbrok giftede sig med Latgertha,
en modig Skoldmø af Norge. Hun havde hul-
pet ham i Strid mod Kong Fro af Sverrigé, og
da havde han seet saadanne Mandoms Prover af
hende, at han troede sig meer end lykselig ved at
ægte hende. Men Negner var ustabil i sin Elskov.
Efter nogle Aars Egteskab forlod han hende, og
giftede sig med en anden. Imidlertid gjorde nogle
af hans Undersætter Oprør imod ham. Negner
kom i Knibe. Latgertha fik det at vide. Hunglem-
de da Fornarmelsen, kom ham til Undsetning og
hialp ham at vinde Seyer. (**)

Sivard

(*) Saxo i Bog.

(**) Saxo 9 B. Schiønn. N. Hist. 1 D.

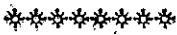
Sivard Digre, Greve i Northumber-
land, var en tapper Mand af Dansk Blod. Han
sendte sin Sen ud mod Skotterne i Strid. Sen-
nen viisde sig som Helt og stred mandig; men han
blev til sidst omringet af Fiender og dræbt. Det
varede ei længe før hans Død blev Faderen for-
lyndet. „Hvor sit min Son sit Vanesaar, for
,, til eller bag til „ spurgde strax den gamle. Bu-
det svarede „for til. „ Wel, sagde han videre:
„Det glæder mig; thi intet andet sommede enten
,, ham eller mig. „ (*)

Benderne blev opristede i Kong Roriks
Tid. De Danske droge ud imod dem. De tum-
ledes først om paa Seen uden synderlige Fordele
paa nogen af Siderne. Endelig blev de eenige
om et Hovedslag. Men da begge Hærene vare op-
stillede, traadde en af Benderne frem og udfordre-
de een af de Danske, hvem der havde Kyst, til en
Lvekamp. En ung Stridsmand af de Danske gik
frem og bed sig til; men han havde ei Kræfter nok

D 4

mod

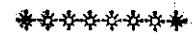
(*) Gest. & vest. Dan. ext. Dan. T. 2.

mod den anden; han blev overvunden og faldt. Dette var en Triumph for Benderne. Seierhers ren pralede af sin Styrke og blev ved at udfordre paa nye. Rorik, som ønskede at see sit Lands Ere oprettet igjen, opmunstrede sine Folk til ei at lade sig kyse. Ubbe, en anden Dans, løb til og sagde: at han nok skulde see at oprette det tabte. For at tilskynde ham desmeere, tilbød Rorik ham en Guldsicke til Belønning; men i det han vilde kaste den til ham, faldt den i Vandet og sank. Ubbe saa det uden Fortrydelse. „Det er mig liert, raabde han, at den sank; thi nu see alle, at jeg ei leies til Strid, men at jeg klemper for Ere.“ Neppe havde han sagt det, før han sprang i Kredsen. Striden varede længe. Til sidst faldt de begge paa eengang. (*)

Half, Konge paa Rogaland og Hordaland i Norge, gjorde sig berømt ved sine idelige og lykkelige Sjetoge. Han havde ingen i sit Selskab uden dem, som tilforn havde givet fiendelige Prever

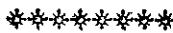
(*) Gest. & vest. Dan. T. 3. Capo 3 B.

ver paa Styrke og Mod; og disse antog han under visse Love, som alle sigtede til at giøre dem mandige i Strid, og lemfauldige mod overvundne. Dette Kiempe-Selskab var overalt beslindt i de nordiske Farvande og udgjorde, saa at sige, en lidens flydende Republik. Da de i mange Aar havde fort denne Levemaade og vundet Ere og Bytte, fuldte de i Sunde at seile tilbage til Norge. Underveis oversafldt dem en heftig Storm. Skibet, som var beladt med Folk, var synleserdigt, og de saas intet andet Middel for sig, end at nogle maatte kastes over Borde, for at lette Skibet og redde de andre. Half gjorde da det Forsslag for sine Mænd: at kaste Bod om hvem der her skulde opføres for sine Stalbredre. Men neppe havde han utalt for enhver tilbød sig uden Lodkastning. Dej kappedes om at springe over Borde, indtil Skibet var saa let, som behovedes. (")

Kong Ingi af Norge havde sat Dagfinn, een af sine tapre Stridsmænd, til at opbygge Slot-

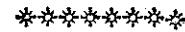
(") Schlos. N. Hist. I D.

ret i Bergen. Baglerne, et Parti af Landets Folk, som haude valgt sig en anden Konge og forfulgte Ingi, droge imidlertid op mod Bergen, gjorde Angreb, og opfordrede Dagfinn til at overgive sig. Dagfinn gjorde længe tapper Modværge; men da Fienden til sidst blev ham for stærk, og han ingen Muelighed saae til at holde sig længere mod Overmagten, sendte han Bud til Philip, Baglernes Konge, om Fred og Leide for sig og sine Folk. Kongen lod ham svare: at han kunde komme og faae Fred for sin Person. „Er ikke det samme for mine Folk?“, spurgde Dagfinn, da dette blev hant forlyndet. Man svarede: Nej, „Såig Kongen da, blev han ved, at jeg vil intet have for mig alleene; enten skal vi alle have Fred sammen, eller jeg dør med dem.“ Philip beundrede Dagfinds Beslutning, lod ham forlynde Fred ogsaa for sine Folk; og da først overgav Dagfinn sig. (*)

Steen Rosenparke, et ungts Menneske paa 24 Aar fulgte de danske Tropper i Sverriga i
Aaret

(*) Sn. Sturl. N. Kran.

Aaret 1612. I en Fegtning, som forefaldt ikke langt fra Barbierg den 21 Februarii, var han tilstede. Han viisde sig meget uforstået, og foer om hvor Heden var sterkest. En af hans Venner, som saae det, raabde da til ham: „at han skulde skaane sig og betenk at han var aleene tilbage af sin Slekt.“ „Ja!“, svarede Rosen: „sparre ham, nu er det ei Tid at tanke derpaa. Et godt Navn gaaer for alt.“ Han blev ved som før og faldt en halv Time derefter. (*)

Sden 7 Mars feide med Sverrige under Friderik den anden, forde Herluf Trolle Floden i Østersøen. Han førde den som en kiek og aarvaagen Ssemand, og lod til sidst sit Liv for Fædrelandet. Om Winteren, for han sik sit Banesaar, var han løben ind til Kistbenhavn, for at sætte sine Skibe i Stand. Han gik imidlertid selv hver Dag paa Holmen, saae til og drev paa, at alting kom i Stand. En Dag kom Presten Hemming der til ham, og talede nogen Tid med ham

om

(*) Noth. Brave Mænds Estermale.

om Skibene, Søen og Farerne paa Sæn. Hemming undrede over, at Trolle, som saa ofte havde prøvet dem, endnu saae dem med saadan Muntheed i Mode. „Om jeg mister Livet,, svarede Trolle, „dear jeg ikke dersor; desuden, hvorfor ere vi Adelsmænd; hvorfor høre vi Ordener? „hvorfor eie vi Herregårde? vil vi nyde det „gode, maae vi ei krympe os for Faren, naar det „gielder. „ (*)

Harald Haardraade satte i Sinde at sætte Prove paa nogle af sine Undersætter, for at vide, hvorledes de tænkte om ham, og hvorvidt han kunne forlade sig paa dem. Ved Belsnninger lokkede han da nogle til at reise omkring, og ljudgive sig for at være udsendte fra Kong Svend i Danmark, for at tilbyde Normandene hans Venstak og overtale dem til at assalde fra Harald til sig. For at giøre deres Foregivende sandsynligt, blev dem medgivne betydelige Forøringer og falske Breve skrevne i Svends Navn; og altting blev overlagt

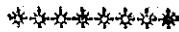
fan-

(*) Hofmans Portr. hist.

saaledes at ingen skulde merke Listen. Einar Tambeskjelsver var den Tid den mægtigste Mand i Landet næst Kongen. Tapperhed og Klogstak havde han viist i adskillige Kongers Tid, og megen Anseelse havde han vundet blandt Allmen, fornemmelig i Trondelagen, hvor alle vare ham hengivne. Han var da fornemmelig een af dem, som de Udsendte havde Besaling at sætte Prøve paa. De kom til Einar, frembragde deres foregivne Erende, og gjorde ham store Øfster. „Wel veed jeg,, svarede Einar, „at Harald er mig ikke god. Svend har derimod ofte viist mig saa megen Ere, at „jeg bør ønske mig hans Venstak. Men siig ham „dog: at, voover han at angribe Haralds Rige, „da skal jeg møde ham med alle de Tropper, jeg „kan samle, og forsvere min Konge. Udsaldet „maae blive som det vil, men aldrig skal jeg blive „Forræder. „ (*)

En formuende Bonde, Hagen Langbiernsen, blev ligesom Einar Tambeskjelsver fristet

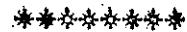
(*) T. Torf. Hist. P. 3.

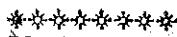
fristet af Haralds Udsikkede; men han var ligesaa kiel, og svarede dem i samme Tone. Da Kongen hørte denne brave Mands Uegennytthighed og Bestandighed, drog han selv hen til ham, rosde ham og tilbedt at giøre ham til Jarl. Mavn af Jarl var den Lid et stort Navn, men dog kun lidet for Hagen. „Min Stand er mig god nok,“ sagde han, „og jeg vil hellere være blandt dine fors, nemste Vender end blandt dine ringeste Jarler.“^(*)

Sen Deel af Wagrien og Landene der omkring herskede en Fyrste Henrik. Rygerne saldt uformodenlig ind i hans Lande og plundrede. Han sagde Hjelp hos Holstenerne, sine Nabover, til den, og fordrev Rygerne. Men de holdte sig ikke lange rolige. Kort Lid derefter gjorde de Opstand igjen, sloge Waldemar, Henriks Søn, ihel, og era klarrede sig alder for Fiender. Henrik maatte nu igjen anmode Holstenerne om Hjelp. De sendte ham 1600 Mand. Disse gik igjennem Lauenborg og

(*) Ibidem.

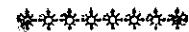
og Mecklenborg mod Wolgast, hvor de forenede sig med Henriks Folk. Imidlertid havde Rygerne, da de herde at Holstenerne vare i Venne, tæbe Modet, og tilbuddet om Natten tilforn, at ville give Henrik 200 Mark, ifald han vilde staane dem for Angreb. Henrik, som kiendte Rygerne, og vidste, hvor vanskeligt det vilde være at ansalde dem i deres eget Land, tog det i Betenkning, og saasnat Holstenerne vare ankomne, kaldede han dem frem, fortalte dem hvad For slag der var gjort, og spurgde dem hvad de syntes derom. „Wel ere vi kun faa i Tal,“ svarede Holstenerne, „men vi see meere paâ Ere end Binding. Du spørger, om vi skulle tage din Sens Mordere til Maade for 200 Mark; men er det en Erstatning, dit store Mavn værdigt? Det synes os ikke. Et heller have vi forladt Koner, Børn og Boliger for at blive vores Fjender til Spot, og hiemhente Skindsel for vores Sonner. Lad os gaae frem over Isen og gribe dem an, og du skal see, at vi vide at agte en pris selig Død for den bedste Fordeel.“ Henrik blev opmuntret af deres mandige Mod og forde Tropperne frem. Da de nærmede sig mod Rygen, vilde Henrik stille sine Folk i Orden. Han spurgde hvem der havde Lyft at være foran. Holstenerne

tilbede sig strax og sagde: „at det var en gammel „Kov iblandt dem; altid at være de første til at ans „gribe, og de sidste til at flyve; den havde de ogs „vet fra deres Fædre, den vilde de følge endnu. „Hæren blev da indrettet saaledes, at de 1600 Mand Holstener stode i Spidsen, de andre bag dem; og i den Orden traadde de paa Landet, og begyndte Fiendelighederne. Rygerne, forsørgede ved den ans rykkende Magt, sendte deres øverste Præst til Henr ik, for igien at handle om Fred. Han tilbød først 400 siden 800 Mark; men Penge var intet for Holstenerne. De afsloge alle disse Tilbud og for drede Strid og Rygernes Ydmygelse. Da lastede Præsten sig ned for Henriks Fedder, tiggede med grædende Taare om Skaansel og sagde: at de vilde paa ingen Maade giøre Modstand, Landet skulle staae ham aabent, og han maatte handle deri som han vilde. Holstenerne, som kun attræede den Ere at ydmygge og afstraffe Oprørerne, ansaae det nu for en Skam at nedslæae dem naar de ei vilde stride. De bifalde derfor en Fredslutning, hvor ved Rygerne maatte hebe til Henrik 1040 Mark, og stille Gidsler til Forsikring for deres Rosighed i Fremtiden. Derpaa droge de hjem igien hver til sit. (*)

Mag-

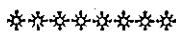
(*) Christ. Slesv.-Holst. Hist. t. V.

Magnus Erlingsen blev, endnu som Barn, udvalgt til Konge i Norge. Erling hans Far der styrede Regieringen og værgede Landet. Imidlertid opstod Sigurd Sigurdsen, og fordrede en Deel af Norge. Greve Sigurd understøttede hans Parti, sankede en Deel af dem, der havde sver met om i de foregaaende urolige Tider, og drog ned til Bigen mod Magnus Erlingsen. Saas snart Erling hørde det, vilde han ei oppebie Fienden, men drog ud at sege ham. Greve Sigurd formodede ei at han endnu var Fienden nær; han slog sig dersor til Noe om Matten paa Gaarden Randsnes. Erling kom imidlertid til Gaarden; hans Speidere lebte ham i Mode, og forlyndte ham hvor let han nu kunde dræbe Sigurd og alle hans Mænd; Krigsfolket hørde det med Glæde, og både kun at de maatte sætte Ild paa Gaarden, og enten indebrænde dem, om de blevne der, eller dræbe dem, naar de flyede. Men Erling saae meere paa Ven end Fordelen. „Vel ere der,“ sagde han, „mange „iblandt af de Folk, der dræbde Kong Ingi, og „have øvet alle slags Boldsomheder; men dog ville „vi ei sticke os paa dem i Sevne. Vi ville ester „følge ørlige Høfdingers Exempel, og slaaes med „vor Fiende ved lys Dag.“ Han hed derpaa sine

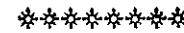
E.

Folk

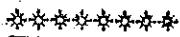
Folk at sætte sig i god Orden, hver paa sit Skjold, indtil det dagedes; da lod han giøre Allarm. Sigurd satte sig i Orden. Saasnart han var færsdig, befalede Erling alle sine Mænd at anraabe Gud om Lykke og Seier. Derpaa angreb han, slog og vandt. (*)

Da Knud Lavard, som Hertug i Slesvig havde uddrevet Venderne, angrebet han dem i deres eget Land. Deres Hertug, Henrik, trak sig tilbage, og Knud gik frem med stærke Skridt, saa at før Henrik ventede det, stod Knud med sin hele Krigshær uden for en Festning, hvor Henrik havde lagt sig med nogle saa Folk, og slaget sig til Roslighed, fordi han troede at hans Fiende endnu var langt borte. Nu havde Knud Lejlighed til at overrumple ham i Festningen, og enten dræbe eller fange ham. Men Henrik var Knuds Sødskendebarn: Wel havde han begyndt Krig mod Landet; men Marsagen var, at Kong Niels, hans Morbroder, havde negtet ham sin Modrene-Arv, og den havde han

han set til at kræve. Alt dette betænklede Knud. Han lod sig det dersor være nok at have bragt sit Hertugdsimme til Roslighed; han vilde ikke bruge Overmagten til enten at undertrykke eller forutrette en hdmnyget Frænde. I Stedet for at angribe Festningen tog han da nogle saa Ryttere med sig, reed til Stadsporten, og lod Henrik sige, at han var der og tilbed ham Fred. Henrik sad just til Bordet, da Budet kom, der forkyndte ham Knuds Tilbud, og hans Marsavelse med samlet Magt. Han kunde ei troe at Freds-Forslaget var andet end et Spotteord fra en Fiende, der havde ham i Hænderne; han blev derfor saa forfærdet, at han faldt om paa Bordet og kunde neppe tale. Men han blev snart overbevist om, at han frugtede forgives. Knud kom, kaledte ham sin Ven, omfavnede ham, og gav ham af sine egne Midler al den Modrene-Arv, han havde krævet. Henrik maatte følde Taarer af Glæde og Henrykelse, og tilbed ham strax sit Rige efter sin Død. Knud vilde ikke benytte sig af Tilbuddet; thi Henrik havde to Sønner, dem vilde han ei fornærme. Henrik blev dog ved øg udnevnedes ham til sin Thronfølger. Nogen Tid efter døde Henrik. Knud gjorde ingen Fordring paa Riget, men lod Sønnerne nyde deres Rettigheder.

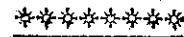
(*) Sn. Sturl. M. Kr.

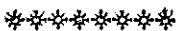
heder. Men disse blevে begge lige ubuelige til at regiere. De grebe til Vaaben imod hinanden, og blevে dræbte. Nu var ingen tilbage af Henriks Stamme, som havde Ret til Thronen: nu besteg Knud den. (*)

Kong Ingi Baardsen og hans Broder Hagen Jarl havde sluttet en Forening: at den længstlevende af dem skulde have hele Riget Morge, og efter samme længstlevende skulde det fælde til den af deres Sønner, som var ægtefødt. Hagen Jarl havde da største Formodning til at see sin Søn paa Thronen; thi Ingi havde ingen ægte Barn. Nogen Tid tilsorn var opdaget en Søn af Kong Hagen Sverresen, som og var kaldet Hagen. Denne unge Hagen blev opfostret i Hagen Jarls Huus. Han viisde allerede i sin tilige Alder disse ualmindelige Naturgaver, der spaae om den store Mand. Folket yndede ham meget baade for hans egen og for hans Forsædres skyld. Saar meget altsaa som Hagen Jarl i Følge af den sluttede

(*) Christ. Schl.: Holst. Holst.

tede Forening med Ingi, havde at haabe for sin Søn; saa meget maatte han frygte for, at han selv opfødte ham en Medbeiler, der vilde blive ham farlig, fordi hans Rettigheder vare sterkere; thi den unge Hagen nedstammede i lige mandlig Linie fra Kong Sverre: han selv derimod fra Kong Sverres Søster, som havde giftet sig uden for Kongeslagten. Dog gjorde alt dette ingen Forandring i den Kierlighed, han havde baaret for Barnet, og den Omsorg, han havde viist for hans Oprædagelse. Christine Hagen Jarls Kone var svægere i dette Tilfælde; hendes kiere Sons tilkommende Lykke laaer hende paa Hiertet; hun ansaae dersor den unge Hagen med skæle Øine, cergrede sig, naar uogen rosde ham, og talde ham ofte haarde til. Hide, en slettækkende Mand i Hagen Jarls Dieneste, mærkede det; han foreslog hende at rydde den unge Hagen af Veien; hun bisaldt hans Anslag; men Hagen Jarl maatte være eenig med. Hide troede at dertil behøvedes ei mange Overræsler. Han gik dersor fortrolig til Hagen Jarl og sagde: „Du opdrager et Barn, som alle holde for Sverres Sønnesen. Baade de Store og Almuen ynde ham, og enhver vil stræbe at foredragte ham frem for din Søn til Riget. Vil du

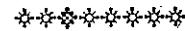

sende ham ud af Landet, skal der nok findes dem, som for at tiene Tak hos din Son, skal enten lemlesté ham, eller paa anden Maade giøre ham saa ubeqvem til at regiere, at alles Hierter skal herestér aſvendes fra ham; og vil du betroe mig dertil, skal jeg udrette alting saaledes, at du skal takke mig dersor.. „ Forbyde Gud, svarede Hagen, at jeg skulde kise et Rige saa dyrt til min „ Son, at jeg dersor skulde omkomme en Son af „ disse store Mænd, hvilke jeg frem for andre er „ forbunden, og hvis Fortienester jeg bør giengtels- „ de.. „ Dette sagde han, og den nedrigre Hede ansaae han siden med Foragt. (*)

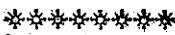
Cester Hagen Jarls Død blev den unge Hagen Hagensen opført ved Ingis Hof. Folket elskede ham. Endel vare derimod misfornsieude med Ingji. Disse misfornsieede troede, at de best kunde trykke ham ved at opvælle ham en ung og yndet Medbeyler. De gik dersor til Ingji og hede ham at overlade Hagen et

Stykkle

(*) Torf. hist., norv. P. 4.

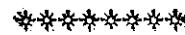
Stykkle Land i Forlehnning til sin Underholdning; De foresloge dertil Jemteland, som den Deel, han var nærmest til, siden hans Farsader, Kong Sverre, havde vundet det med Sværd. Ingji indsaae uden Twivl hvad der egentlig laae Skult under dette Forlehnning; han svarede dem da, at Hagen fattedes intet ved hans Hof, og at han nok skulde sørge for ham. Da dette ikke lykkes, vendte de dem til den unge Hagen selv. De gik til ham nogle Dage efter, droge ham til en Side, og forestillede ham: „ at det ganske Rige, som hans Farsader havde erhvervet og besiddet, det havde nu Ingji, og negtede at overlade ham endog den mindste Deel deraf, da derimod mange andre, som hverken havde Godsel eller Retighed dertil, havde de høieste Greposter og de bedste Forlehnninger; men vilde han tillade dem at tage ham til Ansæter, da skulde alting faae en anden Bending: de vidste at mange af Ingjis forhen saa troe Folk vare nu misfornsieede og faldt gierne fra ham: de vare og forvissede om, at alle Baglere, som mylig ester langvarig Feide havde giort Fred med Ingji, skulde strax reise sig igien og følge dem, saasnare de faae Hagen som Ansæter: det stod da kun nu til ham at vælge og blive Konge.. „ Hagen hers-

de dem ud, men svarede strax: „Jeg er endnu for
„ung til saa stort et Foretagende; desuden var det
„stor Uraad at satte dem op mod hinanden, som
„bor forsvare een Herre. Hellere vil jeg bie ind-
„til Gud under mig saa meget af mit Fædrenerige,
„som ham synes. Men ingensunde vil jeg opreste
„Krigsfolket, eller begynde Ufred i Fædrenelandet., „
Hagen var den Lid i Aar gammel. (*)

Harald Haarfager satte sine Sønner til Konger under sig. De vare mange og urolige og forligdes ikke altid vel. Erik Blodøxe oversalte Biørn og dræbde ham. Halfdan Svarte angrebet igien Erik om Matten og forjog ham, og Erik flyede til sin Fader. Erik var Faderens kiereste Søn. Harald blev deraf meget forbitret mod Halfdan, og drog op mod ham med en vældig Hær. Halfdan ung og traadsig vilde ei falde til føle, men samlede paa sin Side alt hvad han kunde, og modte sin Fader med Sværdet i Haanden. Her var et truende Syn for Landet: Faderen væbned mod

(*) Torf. Hist. Notr. P. 4.

mod Sønnen, og Borger mod Borger. Men blande Halfdans Fortrolige var en gammel og viis Mand, Gutterm, kalder den Sindrig. Han havde længe tient som Skald først ved Harald Haarfagers og siden ved Halfdans Hof. De havde til tilbudet ham Forænger af Værdie; men han havde aldri vildet tage enten Penge eller Penges Værd, men stedse forbeholdt sig at blive friet i den første Begiering, han gjorde; og dette var ham lovet. Da Gutterm nu saae disse Hære mod hinanden og Landet i Fare; da troede han det Umagten værd at bede den første Gang. Han træder frem mellem Hærene, erindrer begge Konger om deres Lovster, og beder for Fædrenelandets Rolighed, at den ei maatte oposres for Haralds og hans Sons Tretter. Kongerne kunde ei negte ham det; thi de vare forbundne ved Lovster; og Lovster vare den Lid hellige. De sluttede da Forlig. Halfdan beholdt sit Rige. Harald drog hjem. Alting blev roligt; og Gutterm ansaae det for en Ære at have reddet Fædrenelandet. (*)

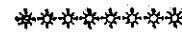
(*) Sn. Sturl. N. Kr.

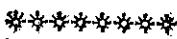
Capitain Wosbein havde ved adskillige Lejligheder viist sig opsetsig imod Tordenskiold, under hvis Opsigt og Besaling han forde et Skib; han havde overraad Tordenskiolds Besaling paa det vigtige Tog mod Gottenborg, og var tildeels Aarsag i at det mislykkedes; han havde forladt Floden paa sin egen Haand, og var gaaen op at krydse under Norge. Tordenskiold var dersor forbitret paa ham, havde indsendt Klager over ham til Admiralsitetet, og afferdiget Besaling til at holde ham fast. Men imidlertid kom Wosbein i Slag med et svensk Krigsskib. I Slaget holdt han sig tapper, og erobrede Skibet. Saasnart Tordenskiold sik Kundskab herom, glemde han alle hans forrige Forbrydelser. Nogle af Wosbeins Venner lode ham det vide, og hede ham at skrive Tordenskiold et Brev til, for at afbede sin Forseelse. Wosbein gjorde det. Og da ikke aleene sendte Tordenskiold ham et Brev tilbage, hvori han bevidnede ham sit Venstebog sin Høiagtelse, men anbefalede ham endog saa vel hos Kongen, at han strax blev forsynmet til Commandeur-Capitain. (*)

X

(*) Tordenskiolds Levnet.

SÅret 1725 indkom adskillige Klager af Betydenhed mod Admiral Ludichær, den Tid Chef ved Holmen, og mod Cammerherre Gabel, Præses i Admiralsitetet. Ludichær, som ellers havde store Fortjenester, var dog her ei at undskynde, og Gabel, som paa engang forestod adskillige betydelige Embeder og blev ofte brugt i Statsager, havde i dette Embete været forsynelig. Friderik den Fierde fandt det fornødne at sætte en Commission til at undersøge Holmens Tilsstand, og gav Greven Christian Ranckau overst Seede i Commissionen. Denne brave Mand havde lange have Misforstaelse med Gabel, og Gabel havde nogle Åar tilforu ved den Anseelse, han sted i ved Hoffet, bragt det saavidt, at Ranckau var blevet assat fra alle sine Embeder. Det saae altsaa farligt ud for Gabel, saa meget meere, som der indkom efterhaanden adskilligt, der beviisde hvor meget Holmen i de sidste Åar havde lidt ved Mangel af Tilsyn. Men fra den Time af at Ranckau satte sig i Commissionen, gjorde han sig det til en Lov, at ansee Gabel ikke som sin Fiende, men som en Mand, der havde vaaget med Krokslab og Tapperhed for sit Fredreland i Krigen, og der nu var brugt i alt for mange

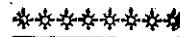

mange vigtige Embeder til at kunne paapasse dem alle med lige Glid. Han lod alt personligt være glemt saa ofte han undersøgte hvad der indkom imod Gabel, og erklaerede for sine Venner, at han vilde hevne sig over sin Uven ved at forsvere ham, saavidt Pligterne tillode det, mod hans Misundere og Fiender. Manhau var da aleene den, som Gabel havde at talke for, at Misundelser ei fil den Magt, som Leiligheden bød, til at undertrykke ham. Friderik den Fierde, som meget erklaerdigede sig om sine Undersaatters egentlige Tænkemaade og deres personlige Handlinger, fil det at vide, og fattede Hoiagelse for Manhau. (*)

Da Tropperne sidst stode i Holsteen, for at møde Russerne, der var i Vente, saae man hvor megen Troskab Landet i de farlige Tider kan vente sig af sine indsedte frem for af leiede Stridsmand. De Danske og Norske holdte God, og glemde ei, at de vare der for at gaae Fienden under Nine:

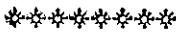
De

(*) Nr. 4. Hist. af Hoyer. Manser.

De fremmede lurede stortedelen kun paa Leilighed til at leve bort; og saasnart de saae den, biede de ei længe. Enten de vare utsatte paa Poster eller ei, det var dem det samme; de lebe undertiden slokleviis med Mundering og Gevær. Det gik saavidt, at man var nødt til at forsterke Bagterne, og besette de yderste Poster med Indsedte, der havde Besalling, ei aleene at passe paa Fienden, men endog paa dem, der skulle slaaes med Fienden. En Aften da alle Posterne saaledes vare utsatte, da det var bekendtgjort, hvorvidt enhver maatte gaae uden for Leiren, og alting var roligt, sneeg een af de gevorbne sig ud af Leiren, og var paa Veie til at folge sine Landsmænd. En Normand, som stod paa Post, raabde ham strax an et par gange; og da han ei svarede, lagde han an og skid ham paa Stedet. Skuddet satte Folket i Leiren i Bevægelse. Prindsen af Bernburg, som kommanderede Regimentet, kom til, og da han saae at det var en Forløber, der var nedlagt af en Skildvagt, rodede han Normanden for sin Midlerhed og tog nogle Dukater frem, for at give ham. Men Normanden holdt sig tilbage: „Nei!“ sagde han, „Jeg skylder ei Folk ihiel for Penge.“ Prindsen vil-

de

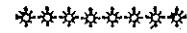

de overtale ham til at tage derimod, sigende: at han ved ham dem ikke som en Betaling, men som en Belønning for hans Arvaagenhed. Norman-
den bad da aleene om een af Dukaterne, for, som han sagde, at kunne vise sine Landsmænd, naar han kom hem, at han havde faaet en Foræring af en Prinds. (*)

(*) Suhm om Norge.

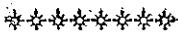

Rier-

Rierlighed til Fædrenelandet.

Naturen selv har kaldet os til at elske vojt Fædreneland. Allerede i den unge Alder begyndte vi at føle noget meer end almindeligt for det Huus, den Egn, den Lust, hvori vi ere vante; for de Personer, blande hvilke vi blive opfødte. Vi voxte til, og rundt om os finde vi en Mengde Mennesker, der have samme Sprog, samme Sæder, samme Kirker, samme Øvrighed: vore Hølelser selv gjøre os ogsaa dem kiere, fordi de ere os lige. Efterhaanden som vi kanke videre, marke vi snart, at både vi og de ere Medlemmer af et langt større Selskab; at den Plet, vi opfødtes paa, er kun en Deel af et større Land: vi høre tale om dette Land, om Landsmænd, om Forfædre: „Her boede dine Fædre,,“ siger den gamle Farer til sin unge Søn,, de varer duelige Folk; de vaagede for Landet, og Landet har Frugter for dem; de fædde tappert mod Fiender: i vojt Folk har været store Mænd: vi have haft Konger, der have elsket os, arbejdet for os, kiempet for os, „Sønnen hører det;,, gider han røres nogenstinde, røres han her. Dette Land, dette Folk bliver ham vigtigt, og faaet hans Ønsker. Staae vi frem til den modnere Alder, hvor mange ørværdige Grunde foreene sig da til at oplive og vedligeholde vore Hølelser for Fædrenelandet! Nu see vi; at deis Lykke eller

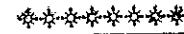

eller lykke er vores: at vor Velserd, vor Sikkerhed trues, naar det er i Fare, reddes naar det frelles, og kan stige, naar det er i Velstand. Nu esfare vi: at det er her, hvor vore Forældre, sikkre under Loves og Øvrigheds Varetægt, har kunnen givs os Liv og Opdragelse; her, hvor vi ved Medborgeres Hjælp have faaet Religionskost, Kundskab, Evne til at nære os selv og undtiden etene andre. Nu mørke vi: at vi nyde godt af Indretninger og Stiftelser, anlagte af Eloge Forsædre. Alt dette er stort, bør være os vigtigt. Og høre vi tilslige Religionen, da giver den os endnu flere Bevæggrunde; hvor elskede Moses Israeliterne; ja, Jesus selv, hvor elskede han sit eget Folk!

Ogsaa er det Kærlighed til Fædrelandet, der er Grunden til al Dyd, Styrke og Lyksalighed i det borgerlige Liv; ved den have smaa Stater hævet sig til Hæder og Velbe; men ikke saa nuart astog den hos et Folk, forend dette Folk igien begyndte at tage Dyd, Mod, Velstand og Anseelse. Aldrig funknes da saa edel en Drift hos Borgere i de danske Stater! Fødested, Fædreland vere os dyrebart, som det var disse vore kielke Forsædre, der talede til dets Ære, stemmede for dets Frelse, arbeidede til dets Velstand. Lad os aldrig troe, at nogen er Patriot fordi han kan sladdre om Fædreland og dets Bedste. Den aleene elsker det, der tænker, raager og arbeider til Nutte i den Kirke, hvor han er sat; der er vistlig at tilside sætte egne Fordele for det almindselige, og færdig at opstre Liv og Gods, hvor det gælder.

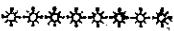
Tappers-

Tapperhed og Trostlab havde forдум gjort de gamle nordiske Folk, og egentlig de Danske og Norske saa anseete blant fremmede, at Fyrsterne i Europa gierne droge dem i Dieneste hos sig. De græske Keisere saa megen Fortrolighed til dem, at de i lang Tid valgte dem frem for alle andre til deres Livvagt, og kaldte dem Varanger. Mod Enden af det elleve Aarhundrede foretog Erik Erygod sig en Reise til det hellige Land. Paa Vejen kom han til Constantinopel. Keiseren Alexius tog vel høflig imod ham; men fordi der i nogle Aar vare komme adskillige Fyrster og Krigshære fra det vestlige Europa igennem Landet, frugtede han maaske, at disse fulde foreene sig indbyrdes, og Varangerne med dem; og at denne Forening fulde blive ham farlig. Han vilde dersor et tillade Kong Erik at drage ind i Byen med sit anseelige Folge, men lod indrette for ham uden for. De Danske blande Varangerne glædede sig over at kunne hilse deres Fædrelands Konge, og bade sig Tilladelse til at gaae ud og tale med ham. Keiseren tillod dem det, dog kun saa i hver Flok, og Erik tiltalede dem med al den Venlighed, som en Fader kunde vise mod værdige Børn. Han rogsde deres Fremgang i kielke Forsædres Godspor, hant

F

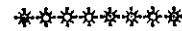
ope

opmuntrede dem til Hengivenhed for en Herre, der verdigede at betroe sit Liv i deres Hænder; men for alting formanede han dem „at se paa den Ære, det nordiske Navn havde vundet i saa langt raligende Lande, at det ei ved nogen Forseelse af dem skulde tage sin Aluseelse.“ Han lagde dette til: at naar han hørte dem tiene fremdeles som nidiere, troe, aarvaagne og mandige Mænd, da vilde han hædre enhver, der kom tilbage, ja giøre vel mod deres Slegt og Venner hjemme. Barangerne følede ved denne Tale nye Æver for deres Fædrenelands Ære, og lovede at vaage for den endnu som før. Da Keiseren sik at vide hvad der var taler, forandrede han sin Mistanke, aabnede Byen for den danske Konge, og beviisde ham mange Heitideligheder. (*)

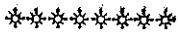
Efter Svend Estridsens Død vallede Kongevalget mellem hans twende ældste Sonner Harald og Knud. Harald var den ældste: Knud den bequemmeste, den meest fortiente af Landet, og fore-

(*) Saxo 12 B. Suhms Fortbebr. i den D. Hist.

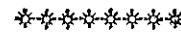

forestaaet af Faderen. Dog vidste Harald saaledes at smigre Folket, at han endelig blev valgt til Konge. Modsatte Fordringer paa Kronen gave i de ældre Tider ofte Anledning til de betydeligste Ulykker for Landet. Den, som Valget gik imod, blev gjerne misfornosiet, og stiftede Parti mod Regieringen, for enten at høvne sig eller forfolge sin Ret; Fædrenelandet leed under disse enkelte Personers Ærgierighed; og ofte kibbedes endog en uduelig Konges Regierung dyre. Men Knud vilde ikke opofre Fædrenelandets Rolighed for Æreshyge. Det blev ham mere om at giøre at forsvere det. Han gav sig dersøre paa Svennigien, og blev ved, ligesaavel nu, som i sin Faders Tid, at forjage de Sembiske, Lollandiske og andre Søersøvere fra Nigets Kyst. Harald var een af de svagste Regenter, Danmark har haft. Hans Ubequemhed til at regiere fogde dog Knud ei at føre sig til Nutte, men ansaae det for Ære nok, at vise Fædrenelandet de Pligter, hans Broder forsemede. (*)

(*) Saxo 11 B. Gebhardi Dän. Gesch. 2 Th.

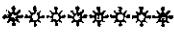
Sharald Gilles Tid blev Kongehelle i Morge uformodentlig overfaldt af vendiske Seerevere. De faldt ind i Byen med en vældig Magt. Borgerne, skint modige nok til at giøre Modstand, vare dog for svage til at fordrike dem. Venderne sik Overhaand og brugde Magten som Røvere; de dræbde for Fode, plyndrede Kirker og Huse, og staauede intet. Medens dette skede i Byen, sadde nogle Vender forsamlende ved et Giestebud ikke langt deraf. Ryget kom om Forsyretelsen saa nært hos dem: Forsardelse udbredte sig da iblandt dem: nogle tenkede paa at redde det, de eiede; andre at redde sig selv. Midt i denne Forvirring sprang Olvar, en kiel Bonde, frem, satte sin Hjelm paa Hovedet, tog sin Øre i Haanden og raaabde: „I gode Mænd? „Kommer og lader os hælpe Byemændene. Det sommer sig ei at vi nu sidde ved Ølet. Vi maae dræbe Hedningerne, og redde vort Fædreeland. „ Ingen havde Lust at følge ham i Faren; alle raadde ham deraf. „Wil ingen af eder følge mig? „blev han ved saa vil jeg dog fare aleene, og jeg skal i det mindste legge cen eller to Hedninger ned før jeg falder. „ I samme Sieblik foer han ud og ledte til Byen. Neppe saae Venderne ham før

de lebe ham i Mede, omringede og angrebe ham, saa paa eengang. Olvar tabde ikke Modet. Han svingede sin Øre med en stærk Arm, hug nogle ned paa Stedet, jog de andre paa Flugt, og forfulgte dem ud i et Morads, hvor han endnu nedslag to af dem. Men her blev han endelig siddende fast, saa osmægtig og saaret, at han ei kunde røre sig. Nogle af hans Venner vare lebne efter, at see langt fra, hvordan det vilde gaae ham. Disse sprang til, droge ham op, bragde ham hjem, og bare siden Omsorg for hans Helbredelse. (*)

Kong Niels sad paa den danske Throne efter sin Broder Erik Eyegod. Han var en svag Regent; han forgede kun for at leve magelig og stræbe Penge sammen. Henrik, Vendernes Konge og Nielses Søstersøn fordrede sin Medrenearb af ham: Niels nægtede ham den: Henrik, som fandt sig derved forurettet, faldt ind i Slesvig for at plyndre: Niels samlede endelig en Krigshær, og gik ham i Mede, men til ingen Nutte. Eluf,

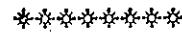
(*) Sn. Sturl. N. Kron. T. Torf. Hist. Nor. P. 2.

Statholderen i Slesvig, som skulde have samlet Folk til Kongens Dieneste, havde satet sig bestikke; Henrik vandt Seier, og Niels drog tilbage uden at udrette andet end at afsætte Eluf fra sit Embete. Slesvig, som nu laae blot og uden Forsvar, kom derved i yderste Nød. Venderne, langt overmodigere end tilsorn, foere ind og plagede uden Skaansel; de andre Naboesfolk benyttede sig af Leiligheden, og gjorde det samme; i Landet selv oversafalde de mægtige de svagere, og hinanden indbyrdes. Knud Lavart, Erik Eyegods Son, ykedes da over den slechte Tilstand i Fædrenelandet. Han gik dersore til sin Farbroder, anmodede ham om det Embete, Eluf var assat fra, bed endog Penge dersor, og sik det. Saasnart han nu havde Myndigheden i Haender, isede han til Slesvig, samlede saa mange Folk, han kunde saae, fordrev Fiender og Røvere ud over Grandserne, og da han havde sat Indbyggerne i Sikkerhed, gik han over i Henriks eget Land, angreeb ham der, for at ydmnge ham, og bragde det saavidt, at denne modige Fyrste maatte tage Liv og Fred af hans Haand. (*)

Mogle

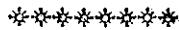
(*) Pag. 66.

Mogle Var efter dette begyndte en anden Urolighed i det inderste af Landet. Knud havde to Brodre, Harald og Erik. Ingen af dem tænkte saa edelt som han. Harald havde glemt sin Fædsel, sit Fædreneland, sine Pligter, og tænkte kun paa at berige sig. Han havde anlagt sig en Besæftning, Haraldsborg, i Egnen ved Roesslise. Dertil sankede han sammen alt det Gods, han ved Bold kunde astvinge de arme Folk der omkring. Han tiltog sig endog sin Broder Eriks Fædrenearv, og laae som en Rover midt i sit Fædreneland. Erik, som var forurettet af ham, plyndrede igien fra ham, hvor han saae Leilighed. De smaa gik det her, som i Almindelighed naar de Store slaaes. Ingen var sikker enten paa Liv eller Ejendom; og Kong Niels sad stille og saae til. Da Knud hørde dette, sendte han Bud til sine Brodre, foreskillede dem hvor uverdig deres Opsørel var, og lod dem sige, at de strax maatte innde ham i Slesvig, for at afgjøre deres Trette i Mindelighed; hvis ei, vilde han ansee dem for Rigets Fiender og forfolge dem begge. Ingen af dem torde vove at sige ham imod; saa megen Agtelse havde han erhvervet sig. De inddte begge til bestemte Tid. Han forligde dem, formannede dem til Roslighed, og saa

§ 4

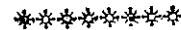
længe

Ienge han levede, torde de ei vove paa nye at blive
Landet til Plage.

Endnu et Træk for Fædrenelandet, en danske
Prinds værdige, viisde Knud i Krigens mod de pom-
merske Vender. Kong Niels havde angrebet dem
i Forbund med Boleslav af Polen og Knud, som
nu var blevet Obotriternes Konge. Hans Vaaben
havde haft Fremgang. Bratislav, Vendernes
Konge havde tilbuddet Forlig, og gjort Forslag til
en venlig Samtale, for at handle derom. Niels
havde samtykt deri, indbuddet ham til sig, og lovet
ham sikker Leide. Bratislav stolede paa Kongelige
Løste, og indstillede sig. Mogle af Kong Nielses
Stridsmænd og Fortrolige syntes, at her var engod
Leilighed til at giøre Ende paa Krigens. De gik
derfor til Kongen, og raadde ham at bemægte sig
den vendiske Konges Person, og føre ham fangen
bort; de vidste at indsinigre deres ubesindige For-
slag under saa overtalende Udryk, at Niels, en let-
troende Konge, var færdig til at give det Bisfalde.
Men til Lykke kom Knud just som dette afhandle-
des. Saasnart han hørte hvad det var, tog han
Ordet, bebreide Raadgiverne deres ilde anvendte
Weltalenhed, og bad sin Farbroder, at han for alting
Ikke vilde samtykke i saa uansindig en Handling,

der

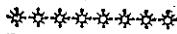
der vilde paabrage baade ham og den hele Nation
en evig Skændsel. Han forestillede, hvor neie
Nationens Ære her var forbunden med Kongens,
og opmuntrede til at vedligeholde begge ubesmittede.
Ingen havde Mod til at indvende noget herimod.
Bratislav blev befriet fra Lænker og det danske
Navn fra Vandret. (*)

Sver Arelsen, en rig og anseet Herres-
mand i Skaane havde Trette med Erkebispen
Tervo af Lund. De vare affagte Fiender: de
havde i Sinde at angribe hinanden; thi den Eid
agsjorde de Store deres Stridigheder med Sver-
det i Haanden. Imidlertid faldt Carl Knudsen
usformodentlig ind i Skaane. Øresundet var saa
godt som tillagt med Is, saa at der ingen Hjelp
kunde komme over fra Danmark. Dette gjorde
Fienden saa meget dristigere til at plhyndre i Landet,
nærme sig til Lund og opfordre Erkebispen til at
overgive sig. Da Sver Arelsen fornam dette,
glemde han alt personligt Fiendskab, for aleene at

F 5

serge

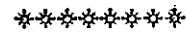
(*) Saxo 13. B. Gebh. Dän. Gesch.

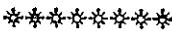
sørge for det almindelige. Han gik lige til Erkebispen: „Fienden er i Landet,“ sagde han „og Kongen kan ei komme os til Hjælp. Lad os da opsette vor egen Trette til bedre Lejlighed. Lad os foreene vores Raad og vores Kreftes; Fædre, nelandets Vel fordrer det. See du til at udvirke os hos Carl Knudsen nogle saa Dages Stilstand. Jeg vil imidlertid samle Mandskab til vor Dieneste.“ Erkebispen, som allerede i nogen Tid havde forsvaret sig kliet, og stedse havde foragtet Carls Trudsler og Østter, tog med Glæde mod Iver Axelsens Forslag. De blevé eenige mod Fienden, og derved sterke til ei aleene at standse hans Fremgang; men endog at drive ham med Tab tilbage. (*)

Keiser Friderik den Første smigrede for Baldemar den Store, og indbød ham til et Mode, som blev holdt i Lyon om Pavevalget efter Hadrians Død. De romerske Keisere havde længe og ofte prøvet paa at udstrække deres Overherredomme ind

(*) Pontopp., Ann. T. 2.

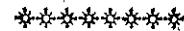

ind i Norden, og sene Lehnsrettighed endog over Danmark. Det havde ei lykkes dem. Friderik vilde nu og sætte Forsøg derpaa, formodende at det snarest skulde skee under Baldemar, fordi hans Fader Knud havde, som Konge over Nboristerne, været ham i visse Maader undergiven; men han lod sig ei marke med, at det var hans Hensigt. Absalon, Baldemars Ven og Fortrolige, gættede dog, at Keiseren ei smigrede for intet. Han bad derfor Baldemar meget om at undslaae sig; men Keisen var besluttet; Baldemar var paastaaende; og Absalon maatte følge med. Saasnart de komme til Keiseren, tog han Masken af. Han spurgde nu i en myndig Tone, hvorför Kongen havde nolet saalenge, og hvorför han ei efter sin Skylighed var kommen saa snart han var ansagt. Absalon, nu ligesaa usørskdet som før forsiktig, svarede Keiseren i en kiek Tone: at Baldemar som dansk Konge var ham på ingen Maade undergiven, og at han var venlig indbuden, men ei ansagt. Han satte tillige Mod i Baldemar, og Keiseren var ei i Stand til at astvinge ham det mindste. Ellidst smigrede han dog saa længe, at Baldemar endelig gav ham nogle Østter, uden Twivl i Hensende til de Wendiske Lande, men dog ei om noget bety.

betydeligt. Valdemar reisde tilbage, og Søgerne stode saaledes hen, medens han levede. Men saas snart var han ikke død, og hans Søn, den unge Knud, opstegen paa Thronen, før Keiseren vaagtede igien og gjorde nye Fordringer. Han indbød først Knud til sig, ligesom han før havde indbudet hans Fader. Men Absalon var til endnu, og Knud hørde hans Raab. Keiseren sif dersor altid Undstydninger og Aflag. Endelig skrev han til Knud, og truede med at fratauge ham Rige, om han ei kom. Han sif til Svar, at det Rige, han skulde fratauge nogen, maatte være hans, og det var Danmark endnu ikke. Tilsidst sendte han sin Svoger Sigfrid herind, for at handle derom. Sigfrid kom; han gik til Absalon, Suno og Esbern Snare, disse Mænd, som han vidste at eie Kongens gandste Fortrolighed, og forestillede dem, hvor farligt det var at sætte sig op mod Keiseren, og at de vilde handle vel, om de raadte den unge Konge, at ydmnge sig og tage sit Rige til Lehn uden videre Indvendinger. Absalon tog Ordet, og svarede: „at alle de gode Raad, han vidste, vilde han heller end gjerne give Kongen, men her kunde han ei raade, som Sigfrid vilde; thi han maatte vide, at Knud regerede med fuld-

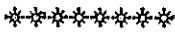
„kom-

, kommen saa megen Rettighed i sit Rige, som „Keiseren i sit.“ Sigfrid blev vred, og truede med Keiserens Magt: „Hvad seer du Danmark „an for?“, svarede Absalon da, „troer du at Kei- „seren indtager det saa let som Thyringen, naar „han faaer Indsald.“ Sigfrid reisde. Kei- seren blev forbirret og ophidsede Fiender mod Dan- mark; men Absalon samlede Folk, og drog ud, og slog dem. (*)

Otto Skeel, en retskaffen Adelsmand, blev syg paa Gaarden Gierslef i Sjælland. Hans Sødskende og Venner samlede sig derhen, for at gaae ham til Haande i sin Sygdom; men uagtet al deres Omsorg blev den Dag fra Dag farligere. Paa samme Tid skulde en almindelig Herredag holdes i Kiebenhavn, for at afgjøre visse betydelige Sager for Landet. Alle Stænderne vare ansagte deruul. Een af Skeels Brodre skulde og moede; men fordi han saae sin Broder saa nær Døden, be- tenkede

(*) Saxo 14 B. Scheid. Afb. i Kh. Geskabs Stris- ter. 2 D.

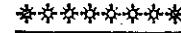

tenkde han sig paa at blive tilbage, og tælede om at give sin Fuldmagt til en anden. Dette hørde den deende Skeel. „ Nei ingenlunde Broder! „ sagde han, „ det almindelige Bedste gaaer for vort eget: Drag hen og tien dit Fædreneland. „ Broderen maatte reise. Skeel døde kort derefter, og blandt de Ting, han udbad sig i sine sidste Dage, vor ogsaa dette: at man ei vilde forurolige ham paa sit yderste ved at nævne noget om Fædrenelands Fiender. Det var paa den Tid, da de svenske under General Costensen havde svermet i Holsteen og Jylland. (*)

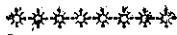
Lybekkerne ful i Sinde efter Friderik den Førstes Død at falde ind i Danmark. Den ulykkelige Ueenighed om nyt Kongevalg, som da herskede i Landet, aabnede dem Veien: Borgemesterne i København og Malmøe, twende Udlændere, opmuntrede dem: nogle foregivne Fornærnelser dreve dem; og ved Forbund med andre Hansestæder blev de stærke nok til at give deres anlagte Plan Fremgang.

Deres

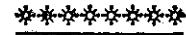
(*) Noth. Bravé Mends Estermåle.

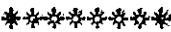
Deres Tropper gik frem under Anførel af den hertige Greve Christopher af Oldenborg, gjorde hastige Erobringer, og blevet til sidst Mestere baade af Sjælland og Fyen. For at standse saa farlig en Overfremmelse greeb den jyske Adel til det kloge Raad at hylde Hertug Christian, Frideriks Søn, en modig, snild og sindig Herre, til Konge. Christian havde allerede kielt forsvarer sit Hertugdom Holsteen mod Lybekkerne. Nu han blev kaldet til Forsvar for et heelt Rige fordobbledes han sin Yver. Han lod først sine Tropper, under den store Johan Rankau, gaae ind i Jylland, at rense det fra Oprørere og Lybekkerne Anhang; siden over til Fyen, hvor de satte sig i Egnen ved Aßens. Lybekkerne, som ansaae det for en Hovedsag at forsvarer Fyen, misde der med en talrig Hær, og stillede sig i Orden ved Odense. Medens Tilberedelserne der blev giorte til et Feltslag, som de havde i sinde, grebe de Præsten i Svaning, Hans Madsen. Denne Mand havde Jacob Hardenberg anbetroet til at tage vare paa endee af sit Guld, Sølv og reede Penge: Præsten havde ladet det inndnure paa et forborgent Sted: de fiendtlige Feltherrer ful Missanke derom: de truede ham for at belynde; men da dette ei nyttede toge de ham en Aften med sig til

til Provstegaarden i Odense, og pinede ham der om Natten paa forskellige Maader, dog uden at kunde tvinge ham til Beklendelse. Men dette var dog ei det vigtigste, de havde bestemt Natten til. De vare egentlig samlede, for at beraadslae om hvorledes Angrebet skulle skee paa de Kongelige, og medens de astalte dette, blev Presten indsluttet i et stort Skab i Stuen, hvor de vare. Hans Madsen, der var sit Land ligesaar troe som han var Hardenberg, glemde her sine Smertier og glorde sig al Unage, for at mærke hvad der blev sagt, da han fornemt at det gledte de Danske: han var og saa lykkelig at høre det betydeligste og indprentede sig det vel. Morgenen derefter droge Feltherrenne ud igien ned mod Faaborg. De slæbde den fangne Mand med sig, og kastede ham bunden ind paa en Herregård, for at ligge der Natten over. Medens Hans Madsen laaer der, tankede han paa intet andet end at slippe ud, for at bringe de Danske Tidender om det, han vidste. Han besluttede at vove alting, for at naae sin Hensigt. Til den Ende sleed han sig los om Natten, sneeg sig ned til Stranden, opsegde sig der en Baad, og da han ingen Aarer kunde finde, tog han en Humlestang i Haanden, slæbde sig frem over til Horneland, løb deraf halv noegen,

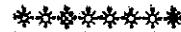

ngen, barbenet, afmæller og udpiunt som han var, til han naaede den danske Leier ved Ørnbierg. Da Hardenberg, som var med i Leiren, saae ham komme, kiendte han ham strax, og spurgde om Alarsagen, hvorfor han kom i saa ynklig en Tilstand. Hans Madsen fortalte ham hvorledes alting var tilgaaet, hvad han havde lidt, og hvor ivrigt han havde vaaget for det, der var ham anbetroet; men sagde tillige, at han havde langt vigtigere Ting at melde, som angik hele Armeen. Feltherren Johan Ranckau og andre høie Officerer bleve nu kaldte, og han forklarede dem da alt hvad, der var overlagt af Fienden, hvor de vilde angribe, hvad Lid, i hvad Orden, og med hvilken List; og for at forsikre om, at alt hvad han frembragde var rigtigt, bed han sit Hoved til Pant derpaa. Johan Ranckau forlod sig paa hans Ord, og anlagde sin Plan derefter. Dagen kom: Fienden begyndte sine Bevegelser: Ranckau, som vidste at bruge sin Kundskab, forstyrede alle deres Anlæg, og vandt Seier. Dette Slag var det betydelige, der for en stor Del bestemde Krigens Udfald og Rigets Skiebne. (*)

Gammie til, medens Lybekerne svermede om i Byen, var Hans Gaas Prior i Klosteret i Svendborg. Svendborgerne havde givet efter for Overmagten, og bojet sig under Fiendens Aag. Lybekerne havde valgt Havnene der ved Byen som Tilholdssted for en Deel af deres Skibe; de laae der som om de var hjemme, løbe ud og ind, og brugte deres Fordele. Saalsenge Neden var der og endnu ingen Udsigt til Redning, maatte Hans Gaas se derpaa, stont med skæle Øine. Men saasnart var ikke Christian valgt og hans Vaaben lykkelige, før denne Mand, opmuntret ved Haab om at lunde vove noget for Faedrenelandet med Mytte, var færdig dertil. En Dag, da de lybske Skibe varne løbne ud, traabde Hans Gaas frem, forestillede sine Medborgere, hvor uverdig og haarde det Aag var, der trykde dem, og opmuntrede dem til at kaste det af. Svendborgerne hørde hans Forestillinger, lavede alting til Modvæge, og hilste saaledes de fiendtlige Skibe, da de efter Sædvane vilde løbe ind i Havnene, at de ei engang var i Stand til at slaae sig derind. Under Heden var Hans Gaas den, der lagde Planer, opmuntrede til Tapperhed, og kommanderede selv paa et Zaarn ved Stranden, som han havde ladet besætte

med

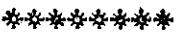
med Cannoner. Til Besluning for denne hans udviste Midtierhed blev han optagen i Adelstanden, sat til Bispe i Trondhjem, og sik af Kongen til Forstening et Goldebegger, hvorpaa hans Vaaben var præget. (*)

Blandt dem, som valgte Christian den tredie til Konge, var Dve Wilde, Bispe i Narhuns. De egne Fordele, som bevagede den største Deel af Geistligheden til at sætte sig mod dette Valg, til Skade for Faedrenelandet, gieldte intet hos ham. Han saa paa den almindelige Nod, valgte, og blev ved at haandhæve sit Valg. Det første, Christian som Konge maatte foretage sig, var; at drive Hiederne af Landet, bemægte sig Rigets Hovedsteder, og foreene de adskilte Provincer. Dertil hialp Wilde meget i Jylland, hvor han personlig var tilstede, med jydske indsedte Folk; men disse bare et talrige nok til at twinge de andre Dele af Landet. Christian maatte altsaa bruge endel fremmede Tropper; dertil behøvedes Penge; og dem fattedes

G 2

Køn

(*) Pont. Ann. T. 3.

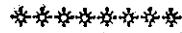

Kongen mod Slutningen, da han beleirede Kopenhagen. For da ogsaa her at vise alt hvad der var mueligt, sendte Bilde ham alt sit Solvtsi til Hjelp til Omloftningerne.

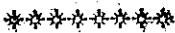
Christian vidste at kjenne paa denne store Mands Fortienester. Da han fandt fornsdent til Rigets Bedste at indføre Reformationen, og til den Ende maatte lade alle de catholiske Bisper faengsle, viisde han Bilde al den Hoiagelse og Lemfeldighed, som efter Tid og Omstændigheder var muelig. Siden ester holdt han ham stedse i Hæder; og endelig, da Bilde døde, gjorde han sig endnu Umage for at bevidne for alle, at der var taet en Mand, der var ham fier. Da Dagen kom at Bilde skulde begraves, gik Kongen selv til Kirken for at følge ham til Graven;; det varede noget inden Eiget kom;; Christian var samme Dag syg og afsmægtig;; men ikke desmindre blev han dog, og da han ei kunde staale at staae saa lange, lod han sig bringe en Stol til Kirkedoren, satte sig der, og biede til Eigskaren nærmede sig. (*)

G

(*) Hvitf. Kren. Pontopp. Annal. T. 3. Cragii Annal.

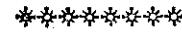
SÅret 1612 landede i Norge 2000 Mand Skotter, som vare hervede til svensk Tjeneste, for at hielpe i da vaerende Krig. De vare deelte i to Hobe. Den eenc bestod af 1400 Mand under Oberste Munkhavens Anførel, gik i Land i Egnen ved Trondhjem, traengde sig igiennem Herdalen og Jemteland, evang Indbyggerne der til at hylde Kongen af Sværig, foreenede sig siden med de svenske, og undsatte Stockholm. Den anden Hob af 600 Mand gik i Land i Romsdal, og blev anført af Oberste Sinclair. Disse fandt i Begyndelsen ingen Modstand; thi Krigsfolket, som skulde have bevoget Seekysten, var falder ned til den danske Armee ved Elfsborg. Men til de kom til at gaae ind i Landet uden Hindring, bleve de desto vissere modtagne siden. Da det rygtedes i Guldbrends-dalen, at de agtede sig beriggiennem, samlede Fogeden Lars Gram i en Hast alle de stridbare Bønder der i Egnen;; de væbnede sig med Ører og havd andre Vaaben, enhver havde;; de inddelte sig i to Flanke, hvoraf Gram anførde den eene, og Bøndes Lehnsmanden Guldbrand Seyglestad den anden: de valgte sig de fordeelagtigste Stillinger paa den Vej, hvor de vidste at Fienden Fulde igiennem, og gjorde der alle de Anslag, de kunde

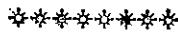
finde paa, for at slæde ham. Nogle Dage derpaa kom Skotterne. Bønderne gav Fortropperne tid at gaae forbi; men saa snart de hagede var paa den Plet, man havde udseet, blev de angrebne med Mod og Hurtighed. Sincrar deres Anfører faldt strax, siden gik det ud over de andre; de blev nedslagne for Fode og stortedelen nedskyrtede i en Elv ved Siden af Beien. Da Fortropperne, som intet havde mærket medens de gik igennem, nu forsåm hvad der hændede de andre, toge de Flugten frem ad; men Bønderne henteede dem ind, og da de vilde giøre Modstand, fordi de saa sig overlegne i Tal, blev de alle nedlagte paa Stedet; saa at af alle disse Skotter blev ikke meer end to levende tilbage, hvorfra den ene satte sig ned i Norge, den anden drog tilbage til Skotland for at fortælle sine Landsmænds Skiebne. Denne Krig erindres endnu i Norge under Navn af Skotter-Krigen; og paa Stedet, hvor de norske Bønder da saa tappere sloge for Fædrenelandet, er opreist en Statue af Steen, der viser Dagen og Året, da det skede. (*)

Efter

(*) Slanges Hist. Jen. Nam. Norg. Beskrivelse.

Efter Slaget ved Königsluther begyndte Hysterne og Standerne i den nedersachsiske Krebs at tage Modet, og falde fra Christian den Fjerde, som de havde formaet til at tage Deel i Krigen for at beskytte deres Religion og Frihed mod Keiseren. Folgerne heraf blevé vigtige for Danmark. Keiseren, for at hævne sig, lod General Tilly med en talstig Armee vende sig mod Holsteen, og gav ham Befaling at falde ind i Landet. Tilly fulgte Befalingen, og gik frem med stærke Stridt. Christian den Fjerde lod da anlæg en Landdag i Rendsborg, og begav sig derhen for at beraadslaae med Standerne om de bedste Midler til Modvært mod det Angreb, der truede. Da Standerne var nu forsamlede, og man begyndte at tale om Sagerne, stod Geert Ranckau, Statholderen i Holsteen, frem, talede med Iver og Myndighed om hvor ivrigt man maatte strebe at afværgé denne Fare fra Fædrenelandet. Han foreslog, at man i en Hast skulle fanke Tropper, og gaae Bienden i Mode, før han nærmede sig til Grondserne. Til den Ende formanedé han alle Adelsmændene selv at stige til Hest, og tage med sig saa mange bewæbnede, som de var i Stand til at udrede; og for at forsikre dem om, at han selv følede den Iver, han anpræisde,

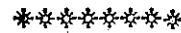

lagde han til „, at uagter han var en gammel Mand paa 68 Aar, og saa svag, at han traengde til Nølighed, vilde han dog selv være den første til at vove sit graa Hoved mod Fienden, og haabede, at hver ærlig Patriot fulgte ham efter. „, Kidderstabet, opmuntrer af denne ærværdige Mands Midtierhed, bisalstet ei aleene det, men endog alt hvad han ellers forestog til Landets Bedste. Men kort derefter døde Ranhau, og Holsteen savnede nu en Mand, der ved mange Lejligheder havde viist sand Hengivenhed for Land og Konge.

Christian sørgede over hans Død, og talede ved mange Lejligheder til hans Ere. Da han skulle begraves, og Kongen selv vilde følge ham til Jorde, tilbed Detlev Ranhau en velsprudt Ridehest, for at Kongen ei skulle uleiliges med at følge Bigskaren til Guds; men Christian vilde ei tage deriomd: „Nei!“, sagde han „, denne Mand var stedse usortreden og gif mangen Gang for os; nu ville vi og gaae til Guds for hans Skyld.“ (*)

Medens

(*) D. Magaz. 40 Heste. Holb. D. Hist. T. 2.

Medens Hannibal Sehested var Statholder i Norge lærde han at kiende Kield Stub, den Lid Sognepræst i Ullensagger, og Probst over Øvre-Nommerige, Oudalen og Sollser. Denne Mand var een af de seldne i Præstestanden. Foruden sin theologiske Kundskab, havde han tillige Indsigt og Erfaring i Krigs-Bidenksaber; thi han havde i sin Ungdom lagt sig med Flid efter Matematiken og Fortificationen, havde tient som Captain ved den franske Armee, og der varer meget agtet, endog af den store Richelieu; men pied af Krigsen havde han lagt Kaarden ned, søgt Præstekald i Fædrelandet, og var bleven kaldet først til Stiftsprobst i Christiania, og siden, efter egen Ansøgning, dersra til dette Kald paa Landet. Sehested yndede meget hans Forstand og seldne Egenskaber, havde ham jevnlig hos sig, raadsprygde ham endog i mange vigtige Ting, og Stub ærede igien Sehested som sin Velhander. Imidlertid erlærede Sverrig Krig mod Danmark, og lod sine Tropper falde usformodentlig ind i Holsteen og Jylland. Christian den Fierde, som havde nok at bestille ned det af Nigrene, hvorpaa Hovedangrebet var skeet, gav Ordre til Sehested at blive i Norge, sætte alting i bedste Forsvarsstand, og vaage for, ei

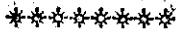
aleene at hindre Indsald, men endog for at svække Magten paa Grænserne af det fiendtlige Naboe-Rige. Sehested, som tog sig det an med Sver, gjorde strax alle de Anstalter, han kunde. Fornemmelig vendte han sin Omhue til at besette Landpasserne imellem Sverrig og Norge. Han sandt Folk nok til at sætte paa disse Poster; thi de norske Bønder vare ogsaa den Lid kielke og færdige til at rage til Børge, og forsvarer Landet; men ham manglede Officerer, og fornemmelig Mænd, som han kunde sætte til Opsyn over Landpasserne og Folket, der kunne bevogte dem. I denne Træng foreslog han for Stub, om ikke han vilde paataage sig denne vigtige Post, tillige med Gunner Lange, som og der til var udseet. Stub var gammel, havde tabt endeel af sin Ungdoms Hvirighed, og havde Undskyldning nok i sit Embede: ikke desmindre, da det gieldte Fredenelandet, lod han sig ikke længe bede. Han kaldte sit forrige Krigsmod tilbage, lod sig give Bestalling som Land-Oberst, Landpassernes Inspecteur fra Trondhiems og ned til Bahus Lehn, og tog sig sit nye Embede an med al den Kielhed og Narvaagenhed, som man kunde have ventet af en gammel og stedse øvet Krigsmand. Han oprettede sig tolv Ryttere paa sin egen Bekostning.

Disse

Disse fulgte ham som en Livvagt, og med dem førel han om, saalænge Krigene varede, fra een Grænsepost til en anden. Han var selv tilstede hvor noget skulde udrettes af Vigtighed, og gjorde selv Belejninger, hvor de behovedes. Denne hans modige Paapassenhed gjorde ham agtet af hans Landsmænd og frugtet af Fienderne, og satte ham i Stand til, ei aleene at holde Svensken ude af sit Distrik, men endog til at vove adskillige Indsald over Grænserne ind i Sverrig. Da Freden var sluttet nedslagde han strax sit Krigsembede, tiltraade sit Kalb, og levede som før for sin Menighed. Til Bederslag for hans Belejninger blev ham tillagt en lidt Liende paa Livstid. Indkomsterne deraf vare ei nør tilstrækkelige til at erstatte det, han havde opfret; men Stub, som slet intet havde fordret, var fornsiet dermed, og talede hverken om Fortjenester eller Erstatning. (*)

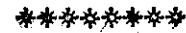
Smellem Friderik den Tredie og Carl Gustav vokom adskillige Misforståelser. Disse udbrøde om

(*) Noch. Dr. M. Esterm.

omsider til aabenbar Krig. Carl Gustav forde sine stridvante Tropper tilbage fra Polen ind igennem Holsteen: Lykken foede hans Mod: Vandene mellem de danske Øer frøse til: han gik over fra Jylland til Fyen, fra Fyen til Siceland. Man sagde at standse hans Fremgang; men forgives: inden man ventede det, nærmode han sig med sin gandstæ Krigshær til København. Friderik, som saae, hvor voveligt det vilde være at lade sin og det hele Riges Skiebne komme an paa København alene, og havde kun lidet Formodning om at kunne holde Beleiringen ud, maatte da tilbyde Fred. Carl indlod sig endelig i Mellemhandling derom; men paastod, foruden andre Fordelse, ikke mindre end Slaane, Hålland, Vlegind, Bahus, Trondhjem, Bornholm og adskillige Gods, som Danmark endnu eide paa Ningen. Joachim Gersdorf, Rigets Hosmester, var een af de Commissarier, som modte for Danmark ved Fredsunderhandlingen. I krig, som han var, for Landets Bedste holdt han tilbage, gjorde Forestillinger imod disse Fordringer og veggredé sig til det allersidste; men Norden var her: Freden maatte lishes, og Gersdorf give efter. Han tog da Pennen og skrev under, men vendte sig i det samme til een af de hosstaende og sagde som

hin

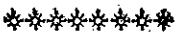

hin Keiser: „Velle me nescire literas,): Jeg vilde ønske, at jeg ei kunde skrive. „

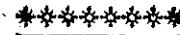
Gersdorf viisde siden i Københavns Beleiring samme Midkierhed som her. Da den hollandske Flode havde slaget sig igennem Øresundet og derved faaet mange øvæstede, og der i København paa saadan Tid var kun flest Anstalt for disse syge, betalte han aleene strax 4000 Rigsdaaler til Pleie for dem, fordi de saa modigt havde stridet for Landet. (*)

Da den roeskindiske Fred var sluttet, troede man Carl Gustav forsniet med de Fordelse, han der havde naaet, og ventede kun paa, at han skulle drage sine Tropper ud af Landet. Til den Ende hastede man med at opfylde alt hvad Fredsfordraget tilholdt. Men hans Hensigt gik videre. Han vilde omstede Thronen i Danmark, oprise der sin egen og giøre det til sit Hovedrige. Dersor sagde han kun at vinde Lid, opholdt sine Tropper under adskillige Forevendinger, og erklærede omsider Krig paa

(*) Holb. D. Hist. T. 3. Bering. Obsid. Hafn.

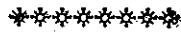
paa nye. Dog vidste han saaledes at dække sit Aar-
slag, at ingen mærkede det, før det brød ud med et.
Endnu samme Dag, da han forlod Holsteen og
reisde over til Sjælland for at give Besaling til at
angribe, talede han meget venlig med Christopher
Gabel, som og laa paa sin Reise fra Kiel til Kie-
benhavn, og bad ham forsikre Kong Frederik sit
Venstaf. Carl steg derpaa ombord for at gaae
til Skibs. Gabel gik over Land, og ventede intet
mindre end at høre Tidender om Krig. Men neppe
kom han til Hamborg, før ham der blev forklynt,
at de Svenske havde erklæret sig, og stode som Fien-
der for København. Gabel, som elskede sit Land
og sin Konge, og saae hvor stor Farren var, troede
da at han efter bedste Overleg burde gjøre alt sit
til at skaffe Redning. Han forsømde heller ikke et
Dieblik. Han gjorde først i Holsteen alle de nyt-
tige Anstalter, han i en Hast kunde paafinde. Ders-
paa isede han Nat og Dag til Holland, forklyndte
den Veld, der var tilføjet hans Fædreland, tales-
de med Midklerhed om hvor meget General-Stas-
terne, som Bundsforvante, vare forbundne til at
sende Hjælp. Han havde ingen Fuldmagt eller Be-
faling af sin Konge; thi han havde ei givet sig
Tid til at indhente den; men ikke desmindre ud-
rettede

rettede han ved sin Tver saa meget, at Hollen-
derne blev betenkede paa at sende en Flode, og be-
gynede strax at arbeide paa at sætte den i Stand.
Siden kom nærmere Bud og Anmodning fra Kons-
gen selv. Men ved Gabels midlære Omhue vare
da allerede Tilberedelserne begyndte. Floden blev
desto hastigere færdig til at løbe ud, og kom just
paa en Tid, da hvæt et Dieblik var det beleirede
København kostbart. (*)

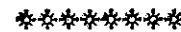
De første Tidender, som kom til Morge om
Svenskens uformodentlige Angreb og Københavns
Beleiring, blev bragte til Flekkelsen ved den hol-
landske Gesandt, da han gik til Skibs fra Køben-
havn til Holland for at paadrive hastig Undsætning.
Laurids Undahl, den Tid Laugmand i Chris-
tiania og beskikket Lehnherr i Hans Juuls Fra-
værelse, assendte strax Esterretninger derom til Gene-
ral-Lientenant Wielke og Statholder Trolle, paa
det at alting kunde blive sat i Stand til at holde
Svensken ude af Morge, isald han og skulde faae i
Sinde

(*) Memoires de Terlon.

Sinde at angribe dette Rige. Derefter samlede han i en Hast alle de rede Penge og alle de Kostbarheder, han havde i sit Huus, indtil hans Kones Guldlicede og Juveler, skillede det altsammen til Holland for at kiebe Geværer; og saasnart han fil dem, oprettede han selv paa egen Bekostning et Compagnie Fyrorer, som han tilbød General-Lieutenant Bielle. Folkene vare saa vel valgte og saas vel bevaabnede, at Bielle ei betenkde sig paa at anstuge det til sit eget Livcompagnie, og brugde det siden ved mange Leiligheder med megen Fordeel. Da Krigen var til Ende, lod Friderik den Tredie ham tillige med andre tilbyde Erstatning for alt det, han baade i dette og mere havde bekostet til Landets Forsvar. Undahl lod svare: „at han slet intet, vilde have derfor: at han ansaae det for sin Pligt, at oposre ei aleene sine Midler, men endog sit Liv for Kongen og Fædrenelandet.“

Saa nidsier som denne brave Mand var for Fædrenelandet i Krigen, saa arbeidsom var han og for dets Bedste i Freden, og det ogsaa her uden Hensigt til andet, end at giøre sin Pligt. Han blev brugt til at reise om i Christiansands-Stift, eftersee Jordskilden på ethvert Sted, og indrette en nye Matricul, hvorved Alsgisterne blevne ansatte ester Bil-

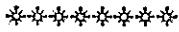
Billighed, og ethvert Steds Beslaffenhed: han udforstede Kjøbstædersnes Tilstand, og indgav adskillige nyttige Forstag til Handelens Drift: han traadde sammen med flere udnevnte Commissarier, og gjennemsaas den nye Lovbog, som var forfattet for Norge; og i alt dette viisde han besynderlig Flid, og gjorde megen Nutte. Nogen Lid derefter kom Christian den Femte til Norge; han lod da Undahl falde til sig, og tillod ham at udbede sig hvad han vilde til Belønning for hans Flid og Trostak. Han udbad sig aleene sin Konges Maade, og at han vilde være fornset med hans Dienste. (*)

Bed den roeskilde Fred var Trondhiems Stift tilligemed flere Dele af Riget overdraget til Sverrig. En svensk Gouverneur, Stiernskild, havde efter sin Konges Besaling taget det i Besiddelse, og besat Øyen med sterk Magt. Dette fremmede Herredomme var usordragelige, ikke aleene for Trondhiemerne, men endog for de andre

H

Norske,

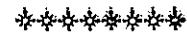
(*) Manuser.

Norske, som ørgrede sig over at see svensk Regierung i deres Fædrenerige. Det første dersor det rygtedes nordenfields, at Krigsen var brudt frem paa nye, samlede sig strax 2000 Mand, vœbnede sig, og toge Veien mod Trondhjem, for at jage Svensken bort. General-Lieutenant Bielke, som var hæfticommanderende i Norge, blev glad ved at høre dette Anslag sat i Werk endog for han havde givet Besaling dertil, og sendte strax General-Major Reichwein op til at være Ansører for den samlede Hær. Saasnart Reichwein kom ind i Trondhjems Stift, skede en almindelig Opstand: hver Mand erklærede sig heit mod de Svenske, faldt til ham, og tilbød at vilde oposere Liv og Blod for at befrie Fædreelandet. Dette spurgdes ind i Sverrig. Der blev strax givet Besaling til en Hob Folk, at rykke ud af Jemtland for at undsætte Trondhjem. Disse gjorde sig færdige og gave sig paa Veien; men de nordenfieldske Bønder gik mod Grindserne, besatte Passerne og dreve dem tilbage, imidlertid at de andre opfordrede Trondhjem. Stiernskild maatte da, i hvor nødig han vilde, overgive baade Byen og Stiftet, og Trondhjem blev igien dansk. (*)

Born-

(*) Holb. D. H. T. 3.

Bornholm havde havt samme Skiebne som Trondhjem. Ogsaa den var bleven afstrevet fra sit gamle Hovedtige, og havde intaget svensk Besatning. En tidlang maatte Bornholmerne taale det og tis; thi de svenske Skibe havde Magten i Østersøen. Men saasnart den hollandske Flode var kommen igjennem Sundet, og et bedre Haab begyndte at lyse, reisde Modet sig hos dem. De satte sig i Bevægelse, bemægtede sig den hele svenske Besatning, satte deres Øe i Frihed, og overgave den paa nye igjen til Friderik den Tredie. Alt dette blev drevet ved dem selv aleene, uden Hjælp, og det med saadan Sindighed, Hurtighed, Smildehed og Orden, som om det var Skeet ved en længe svæt Krigshær, og under en erfaren Generals Ansørel. Hovedmændene, som drev dette vigtige Werk, var Jens Koefod, og Præsten Døvel Ankær. Da disse Mand havde besluttet at afsætte det svenske Herredomme, valgte de en Dag, da den svenske Landsherre, Prinsen af Fiold, var redet op fra Kastningen Hammerhus til Hasle og Næsne, for at indkøve Skatter. Han var nu borte fra sit Krigsfolk, og havde kun et lidet Folge med sig; de troede dersor at her var det Gieblik, der burde bruges, og de brugde det. Koefod satte sig til Hest,

H 2

109

tog aleene 5 Mand med sig, og sogde op til Kønne efter Prindsenskiold; og da han traf ham der i Borgemesterens Huus, satte han Vage for Huset, gik selv lige ind mod Prindsenskiold, erklaerede sig og sine Landsmænd for Danse, og bød ham, som Dansek's Fiende, enten at give sig fangen eller doe. Prindsenskiold valgte det førstie intil han kom ud af Huset, da han sandt paa at vilde undløbe; men man forekom hans Flugt, og skjod ham. Saasnart denne Begyndelse var gjort, tog Koefod og een af hans Medfolgere to af Prindsenskiolds Heste, og fore om fra By til By, for at fanke Folk. Alle blev glade og syrige: Borgere, Præster, Bønder velsnedde sig, flockedes ved Kirkerne, og rykkede om Morgen'en for Hammerhuus. Da de svenske mørkede hvad der var paa forde, og hørde Prindsenskiolds Død, blev de forsagte, og overgave baade sig og Slottet. Bornholmerne satte sig da i Besiddelse af Landet, satte deres Fiender i Fangsel, og sendte strax Bud til København, hvorfra dem siden blev sendt en Commandant. Det varede nogen Tid inden denne Commandant ankom. Imidlertid førde Jens Koefod, efter alles Samtykke, Regeringen baade paa Festningen og paa Landet. Han førde den med ære, og helligtede sig ved

Snilde

Snildhed en svensk Galiot, som løb ind under Øen, fordi Skipperen troede at den endnu hørde til Sværig. (*)

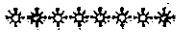
Da Carl Gustav rykkede anden Gang for København var Øyen kun i set Førsvarstand; man havde troet sig sikker ved den nylig sluttede Fred, og ikke tenkt paa, at den saa snart eller paa saadan Maade skulle brydes. Festningsoverkerne var paa mange Steder forfaldne: af Levnetsmidler var ingen Forraad: og den egentlige Krigsmagt, som skulle være Øvens Styrke, hæsb sig neppe til 1000 Mand. Til at afhjælpe disse Mangler saae man heller ingen Midler; thi Tiden var knap: Svenskens hastige Anfaerd hindrede Landmagten fra at komme ind: og paa samme Tid, da de leitede sig for Øyen, krydsede deres Flode i Søen, og hindrede Tilsorsel.

Friderik den Tredie sendte da nu som før Gesantere ud, for at overtale til Fred; men denne Gang var intet at udrette hos den svenske Konge.

H 3

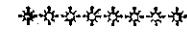
Gesan-

(*) Holb. D. Hist. T. 3. Bering. Obs. Hafn.

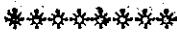
Gesanterne kom tilbage, og bragde dette Svar: „at naar Landet var erobret, skulde Marsagen til Krisen blive forklaret.“ Men kunde deraf tydeligt nok slutte det, som Carl Gustav ved mange Heiligheder talede om, nemlig: at han ei vilde ophøre, før han havde lagt det danske Rige under svenst Herredomme. Nogle blev saa forberedede ved disse Trudsler, at de gik til Kongen, og både ham, at han vilde tænke paa, jo før jo hellere, at redde sig enten til Morge eller Holland; men Friderik vilde ei høre det: „Jeg vil vindes eller dse i min Rede,“ sagde han „og jeg begierer ei at leve, naar mit „Rige er traaden under Fodder.“ Derpaa lod han Troummerne røre overalt i Staden, og forkynde i sit Navn: „at nu maatte enhver ærlig dansk og norsk Mand vise Enighed og Mod, og intet spare af alt det, der kunde tiene til Fædrenelandets Frelse; og var der nogen, der ei havde Dristighed nok til at blive og stride, da maatte de, medens det endnu var Tid, fare ud af Byen, paa det de et skulde vere de stridende til Hvirde.“ Men ingen var forsigtig nu, da Kongen var kiel. Alle raabde paa, at de vilde stride for Fædrenelandet og Kongen til høerste Blodsdraabe. Den fornemme tilfidesatte sin Raang, den rige sin Magelighed, den

studie

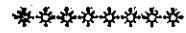

studerende sine Begær, Haandværksmanden sit Urs beide. De forlod Embeder, Studeringer, Verksteder og alt, for at lade sig skrive til Fanerne; saa at Byen, som havde kun saa Soldater, fik nu ligesaamange Forsvarere, som den havde Folk stærke nok til at bære Vaaben. De inddelte sig i fire Hove: Adelshoben, hvortil henherde Rigsrådernes, Adelen, Kongelige Betientere: den Geistlige, som bestod af Prester, Professorer, Studentere og Kirkebetientere: Borgerkabet, og de egentlige Soldater. Enhver ventede kun paa at anvises sin Post, og var ferdig til alt, hvad der blev befælet.

Det første der maatte tænkes paa, var, at bringe Volden i Stand, saaledes som det i en korte Tid kunde være muligt. Her satte den kielle Gyldensøe strax saa mange i Arbeide, som han syntes fornødne; men alle hiede ikke til de blevne ansagte; de fleste løb hid, høde sig selv til, og vare glade, naar de kunde komme til at hælpe: Troummerne selv staandede sig ikke; de slæbde Jord, Træer og Pallisader, og lappedes i Hurtighed. Derved kom Volden i nogenlunde Stand. Saasnart det var færdigt blev Forstaden stukken i Brand, og alle de Anstalter gjorde, som kunde anses nødvendige og nyttige. Alt dette skede i den korte Tid, medens

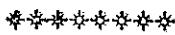

de Svenske rykkede frem, og det sidste blev fuldført i deres Paashn. Carl Gustav saae deraf, at hans store Anslag dog ikke strax vilde gaae frem; dog tænkde han, at det betydede kun en Hindring og ingen varig Modstand. Han aabnede Esbegravene, lod sin Flode legge sig paa Rheden, og lod Faste Bomber og Granater ind i Mængden; men ortsammen uden at vinde noget. Folket i Byen var usorsagt, aarvaagent og hurtigt. Tændtes nogensteds Ild, vare nok tilrede til at slukke. Mærmende Fienden sig ind mod Volden eller gjorde noget mit Anlæg af Betydenhed, vare alle syrige til at ville falde ud, og forstyrre, og forjage. Saadanne Udsald skede ofte til Lands, fornemmelig under Anførel af Ahlefeldt og Gyldensøe, hvor Studenterne udviste en Zapperhed, der gjorde dem ære. Til Bands blev ligeledes et foretaget af de tielle Sgemand, Helt og Bredahl, der soere ud om Matten, opbrændte og nedskænde en Hoben Skibe, der vare bestemte til at føre svenske Folk over paa Amager. Kongen selv gik omkring fra Sted til andet, og opmuntrede, og besalede, og beklommede alle dem, han saae mest arbeidsomme og modige. Han lod opstaae sig en Telt ved Østerport:

port: der sov han: der spissee han, og spissee ligesaa farveligt, som den gemeene Mand.

Saaledes gik den første Maaned af Beleiringen hen. Man arbeidede mod Faren, og kiempede mod Ulykkerne; alt i Haab, at den hollandske Flode skulde komme. Men i den følgende Maaned voxede Moden, og formindskedes Haabet. Cronborg blev indtaget, og Sundet altsaa mere sparet: Levnetsmidlerne, som tilforn ei havde været overslodige, blev nu rare og dyre: endel af Cronborgs Cannoner blev bragte beraa og vendte mod Kibenhavn, for at fordoble Ilden: de andre holdtes i Beredskab til at hilse alle de Skibe, som til Byens Bedste vilde gaae igennem Sundet. Det syntes da neppe muligt for den hollandske Flode at komme igennem. Desuagtet blev dog Mod og Fyrighed vedinden Kibenhavns Volde. Enhver var endnu paa Vagt, enhver ivrig, som før, for det almindelige. De rige skaanede ikke hvad de havde over det nødvendigste, for at underholde de Fattige i Dyrtiden. Kongen solgte af sine Kostbarheder, og pandtsatte af sit Gods, for at støtte sig Venge til at uddele. Man gjorde etter idelige Udsald paa Fienderne, endog der, hvor de havde stillet deres Styrke. Disse Udsald lykkedes vel fordi de skede ved Folk, der

slog med Iver for Fædrenelandet. Carl Gustav selv kom engang i Livssare paa Amager, maatte flygte derfra i en Baad, og var endnu ei videre end far.

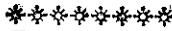
Efterat Kjøbenhavn saaledes i tre Maaneder havde forsvarst sig ved egne Krester, slog den saa lange ønskede hollandske Flode sig igennem Sundet, og bragde Folk og Fødevare. Dette gav de Beleirede friskt Mod og friske Krester. Men fra den Tid af blev ogsaa Mod og Krester hver Dag mere nødvendige. Nu frøse Vandene til overalt om Byen: nu lavedes altting til, for at indtage med Storm: nu gjordes hver Dag nye og idelige Angreb, meest for at trætte de Beleirede inden Hovedstormen skulde skee. Vagterne maatte derfor forsterkes, Arbeidere udsattes til at løse Icen, og hver Mand varé saagot som baade Nat og Dag i Vaaben, for at paapasse det Dieblik, naar der blev stormet. Alt dette trættede dog ikke. De gif fra Vagt til Arbeide, fra Arbeide paa Vagt igien, og i disse korte Mellemtider, naar de vare afsløste, vare de dog altid rede, saatit der gjordes Allarm, til at gaae til Volds og møde Fienden; og saaledes holdt de endnu ud i hele Maaneder midt om Vinteren.

Ende-

Endelig kom den vigtige Nat der skulde afgiøre Kjøbenhavns og Rigets Skiebne. Det var Matten til 11te Februarii. Carl Gustav havde gjort store Tilberedelser; han havde sanket nye Tropper fra Polen, Lydkland og Sverrig; han havde satet bringe Maskiner sammen, til at bruge ved Angrebet: han havde udforstet de bequemelste Steder; han var selv tilstede; og nu gav han Ordre til at falde an og kæmpe til det allerhyderste, for at komme ind i Byen som Seierherrer. De Svenske esterkomme hans Besalning niste: de stormede hele Matten igennem nu paa et, nu paa et andet Sted; allevegne trængde de frem med Hidsighed: nogle komme endog saa vidt, at de allerede stode paa Volden. Men overalt mødte dem Folk, der heller vilde kæmpe sig til døde, end see Byen overgivet. En hør ilde mod Fienden, enhver slog hvor og saa lange han funde: hvo, som ei havde andet Vaaben, greeb til Stene og Træstumper. Svensken maatte vige, efter at have tabt én Deel af deres bedste Officerer; og Carl Gustav tabde siden al Lust til at fortsætte Beleiringen med Eftertryk.

Det vilde blive ranseligt at sige hvilken Stand, der i denne betydelige Nat, saavel som den hele Beleiring igennem, meest udmarkede sig ved

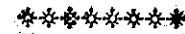
Mids-

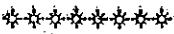
Midkierhed for det Almindelige; thi for Byen og mod Fienden vare alle Mand som een. Af enkelte Personer viisde sig, foruden de allerede nævnte Gyldenlove, Ahlefeldt, Helt og Bredahl, endnu Commandanten Skak og Stadshauptmanden Thureson; men frem for alle Kongen selv. Ingen tankede, talede, ja slog mere ivrigt for Byen og Fædrenelandet end han. Endnu kort før Stormen skulde gaae an, da den engelske Gesant raa-dede ham at tilbyde og kiske Fred, i hvad den end skulde koste, svarede han ham i en kiel Zone: „at en haard Fred vilde han ei tilstrygle sig: at han var vant til at see Farer i Mode: at Carl Gustav kunde komme naar han vilde, men være forvisset om at finde Folk for sig, der kunde og vilde tage imod ham.“ Derpaa reed han om og opmuntrede alle til at stride som Mand for Fædrenelandet. Han forsikrede, at han vilde vaage og stride for dem som de for ham, og han viisde det; thi saa lange Stormen varede var han til Hest, og holdt sig stedse der, hvor Angrebet var haardest og Faren sterst. (*)

Medens

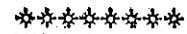
(*) Holb. D. Hist. T. 3. Puffend. de reb. gest. Car. Gust. L. 6. Mem. de Terl. Beting; Obs. Hafn.

Medens Københavns Borgere sloge med Iver mod Fienden, toge andre Exempel af dem, og bleve nu ligesaa syrige for sig, Konge og Fædested. Efter den mislingede Storm for København vendte Carl Gustav ogsaa sin Afgørelse til andre Dele af Riget. Han lod Tropper fordelle sig om til Simaa-Herne, for tillige at hemmige sig dem. Naskov paa Lolland blev da af Feltmarskalk Wrangel, som anførde de svenske Tropper der til Den, opfordret til at overgive sig; men dens Borgere og Besættning vilde ei here et Ord derom. De lode svare: „at de vilde forsvare sig til det allersyderste“, og satte sig strax til Modvært. Wel var det aabenbart, at deres Kræfter vare alt for svage til at kunde holde lange ud mod en talrig Fiende; men dem var lovet Undsætning: dette gav dem Haab om at kunde holde Fienden ude; og i det Haab vaagede de, sloge de, uden at kiedes, i hele 13 Uger. De vare hver Dag i Frygt og Farer; thi Svensken øngstede dem stedse med Brandkugler, og stormede ofte. Kuglerne forfulgte dem paa Gaden, i Husene, i Kirkerne; men desuagtet holdt de sig kiekt: Borgerne under Unsørel af deres brave Borgemester Niels Nielsen, og Soldaterne, som meest vare sialandske Bønderkarle, fors
nem:

nemmelig under en Oberstlieutenant Bernebach og en Rittmester Bardehus. De dreve Fiend den tilbage, ofte med stort Tab, saa tit han stora mede; ja de voerede endog ofte at falde ud, og forstyrre hans Skandser og Anslag. Svensken havde bemegtet sig Den Steensoe, hvorfra de meest angesteede Byen, fordi Kuglerne derfra uden Hinder kunde stryge gennem Gaderne: Sognepræstet Magister Wisted, en Mand der var nidskier for sin By, sukkede engang ved at see den Skade, som foraarsagedes ved det at Den var i Fiendens Haand. „Ah! sagde han i sin Iver, hvo vil dog velte os den Steen fra Døren?“ Saashart dette blev hørt og estertenkt vare der mange, der vilde: de satte sig om Natten i Vaade, foere ud, bemestrede sig Den, og forstyrrede de mod Byen anlagte Skandser. Men i densus de med saadant Mod kiempede mod Fiender og Ulykker, i det kiere Haab, at de dog fulde saae Undsætning, blev Undsætningen borte: deres Krud og Fødevare gik med, og Fienden, som mærkede dette, angrebed da med desto større Hidsighed. Derved blev Norden saa stor, at Officererne, mistivslende om at kunde holde længere ud, traadde sammen, og beraadsloge om at overgive Fæstningen paa taalselige Villkaar. Da Borgerne

gerne herde dette, løbe de til, bade at det ei maatte skee, og sagde: „at heller end at overgive sig vilde de stride saa lange det var muligt.“ Officerne maatte give efter, og anvende endnu det alleryderste til Forsvar. Men det blev ei muligt at holde længere ud end til paa næste Nat derefter. Da blevе Jld og Fiende uimodstaelige; da var intet meer Krud i Byen; og da først vare Borgerne at formaae til Overgivelse. Svensken tabde der mange brave Officerer, og, efter paalideligt Vidnesbyrd henved 1800 Mand.

Nogle have lagt Nassov By til Last, at den saa hastig overgav sig den første Gang, da Carl Gustav nærmede sig til den; men man maae auge at da blev den forrasket, ved Ulfelds Snedighed, og Carl Gustavs hurtige Angreb, som forekom hele Landet fællesom og kyselig. Desuden havde Borgerne den Gang maaskee ei saa megen Skyld, som da værende Besætning. Men i hvordan det end var, da vidste de nu fuldkommen at oprette deres Byes Ere, og maaskee have de og tillige havt dette for Dine i det de strede saa tappert. (*)

3

(*) Holb. D. Hist. T. 3. - N. Cardrup om Nass. Overgivelse med Anmerkn. af P. Noggert.

Sammen Krig maatte Jylland saavelsom de øvrige Rigets Provinser føle Fiendens Overmage. Ogsaa der indfandt sig svenske Tropper, og plagede Stæder og Landsbyer. Regeringen, som havde al sin Omhue henvendt til at forsvere Hovedstaden, maatte overlade Jylland til sig selv. Inderne havde Mod nok mod Fienden og Iver nok for Landet; men hvor ingen er, som byder, der flettes Orden, og hvor Orden flettes, der udrettes intet enten til Angreb eller Forsvar. De svenske gik da i nogen Tid ubehindrede frem, og Landet skattede til dem.

Til Lykke for Jylland havde Kongen, kort før Krigens udbrud paa nye, sendt Obersten Hans Friis over til Silkeborg, for at paasee dette Lehnus Bedste, naar Svensken, i Folge af den roeskildske Fred, skulde trække sine Folk derfra. Friis stod vel ikke længere i Krigs Dienste; han havde allerede nogle Aar tilsorn taget Afsked derfra og sat sig i Rolighed; men nu da Landets Velsård leed, følede han sit Kald, ansaae sig som Krigsmænd paa nye, og besluttede at vaage mod Fienden, hvor han kunde. Det første, han maatte være betenklt paa, var: at sætte sin Person i Sikkerhed for de omstreifende Tropper. I den Hensigt forsøede han sig strax til sin Gaard Clasholm, som var omgivet med

med dybe Grøve og paa en vis Maade besættet: her uddelede han Vaaben til sine Folk: her samlede han endnu flere til sig, og ventede uden Skye paa Fienden. Carl Gustav, som uden Eviol betenkde, at saadan en Mand var af de farlige for ham, gav Besaling til sine Ryttere der i Egnen, at bemægte sig ham, og bringe ham til Fridericia: Rytterne rykkede meer end eengang mod Gaarden, forkynede ham deres Konges Besaling, opfordrede ham til at overgive sig, og truede, at i fald han ei bekvemmede sig dertil, da vilde de opbrende baade hans Ladegaard og hans Gods; men Friis overlod til dem, at giøre hvad de lystede, og forsikrede, at han paa ingen Maade gav sig til Fange. Evertimod gjorde han dem alt det til Hinder, han kunde paa finde: han opmuntrede Folkene i sin Egn til at oversæde deres Nyaterer: han hialp til at forjage dem, naar de komme at indkære Skatter, og bragde det omsider saavidt, at ingen torde lade sig see paa adskillige Mile deromkring.

Saa snart det rygtedes, at Clasholm bed Fienden Trods, og at Friis var Mand for at giøre Modstand, kappedes alle om at bringe deres Gods og Korn derhen, og han tog derimod saalænge noget kunde rummes. Ligeledes ful han Tillob af de for-

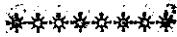
hen adspredte Tropper, som i nogen Tid havde gaaet omkring uden Anserer og uden Vanben, saa velsom og af andre unge Folk, der tilbsde sig at siene under ham, isald han vilde slasse dem Gevær og Ophold. Friis, der nylig havde laant Kongen 30000 Rigsdaler, havde nu ikke Penge nok til rede til at vabne og underholde alle dem, der kom og tilbsde sig: imidlertid ansaae han denne Leilighed for alt for god til at lade gaae forbi; thi laande han Penge, hvor han kunde faae dem, og oprettede for sin egen Regning et Regiment af 800 Ryttere.

Før havde Friis kun forsøret sig selv og sin Gaard. Nu gik han videre, tenkde paa at opsose Fienden, og stræde for Landet; og dertil gaves ham og nu bedre Leilighed end før. De Svenske havde saaret Lidender om, at keiserlige, polske og brandborgske Hielptropper vare paa Veie, for at undsætte Danmark: de trak dersor endeel af deres Folk fra Jylland ud til Holsteen, og lode aleene saa mange tilbage, som de troede fornødne til at inddrive Slakter, og hindre Syderne fra at samle sig. Strax da Friis fornem dette, rykkede han ud med sit Regiment, bedekkede for det første Obersternes, Broenhuses og Kruses, Quarterer, som laae i Jylland

for

for at samle to Regimenter Sognes og Præster-Ryttere, men havde endnu ikke funnet udrette noget, fordi Folkene havde intet Skyts, medens de samlede sig. Saasnare disse Regimenter under den Sikkerhed, han gav, vare oprettede (og det skede i en Hast) gjorde han med dem, og de med ham, Landets Wel til fælles Sag. De opfægte de svenske Partier, hvor de laaede fordelede, og bragde dem op eller forjoge dem: de nærmede sig mod Fridericia, som havde svensk Besættning inde, holdte de derfra ellers levlig streifende Fiender borte, og forbode Egnens Folk at bringe Slakter og Fodervare ind i Festningen.

Saaledes stod det da hen i nogle Maaneder, medens de fremmede Hielptropper vare i Vente. Friis var imidlertid stedse paa Vagt mod Fienden: han bragde endog een af de svenske Officerer paa sin Side, til Underretninger fra ham om alt hvad, der gik for sig i deres Leir, og brugde disse Underretninger til, saavidt det stod til ham, at giøre deres Anslag til intet. Saaledes til han enghang at vide, at en svensk Oberst skulde sendes ud med 600 Mand, at ødelegge alle Møller omkring i Landet, for at betage de forventede Hielptropper Leilighed til at faae Brod. Forvisset derom, lod

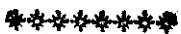
han det i Forveien forkynde overalt, og advare om at senke Stenene, forvare Redskaberne, og bruge al den Forsigtighed, der var mulig. Imidlertid lod han og endel Folk trække sammen derhen, hvor de svenske først vilde begynde at sætte Anslaget i Werk; og hindrede han derved et Onde, som kunde have blevet betydeligt.

Omsider kom de lange ventede Hielpetropper. Dette maatte synes at være en Lykke for Landet, og var det og; men Friis, som uden Twivl i sine forrige Krigstjenester havde seet hvor meget et Land kan lide, endog ved sine egne Hielpetropper, naar al dets Forsvar skal komme an paa dem, vilde hellere dele Jyllands Forsvar med dem, end overlade det til dem aleene. Dersor aftalede han med de fremmede, som rykkede ind at bedekke Jylland, at han, Brokenshus og Kruse, med deres Folk vilde tage Thye, Mors og hele Vendsyssel under deres Beskyttelse; og paa det at disse fremmede ei fulde troe sig Herrer i Landet, angav han sine jyske Landsfolk for langt sterkere end de vare; hvilket han og desto lettere kunde gisre, da han just af samme Aarsag havde valgt disse Udkanter af Landet, hvor hans Folkes Styrke eller Svaghed ei saa let af fremmede kunde udspedes. Hans Klogskab havde i dette

dette, som i alt det foregaaende, den onste Virksning. De fremmede Tropper vare rolige, fordi de troede Landets egne begebnede sterkere end de vare; og fede nogen Uorden, havde de Forestillinger, som bleve gjorte derimod, altid Begt.

Saa meget udrettede denne eene Mand til Jyllands Rolighed og Lykke i saa forstyrret en Tid; og er det endnu at mærke, at just disse jyske Folk, som ved ham og under hans Beskyttelse blev oprettede, vare de, der siden efter i Fyen hialp allersmeest til at tilsegte den store Seier ved Nyborg.

Da Landet sik Fred, nedlagde Friis igien sit Sværd; thi han havde grebet det, ikke af Lyst, eller for at forfremmes i Krigsstanden, men aleene for at redde Landet. Dog var det ikke her, han først gjorde sig bekjendt. Han havde allerede i Christian den Fierdes Tid tient med Ere ved Armeen, og da holdt g væbnede Myttere for egen Regning: han havde haade for og siden den Tid været udstillet i Statsgrinder, og derved anvendt anseelige Beskotninger; saa at han paa sin Alderdom kunde gisre Regning paa at have frivillig tilsat 150000 Rigsdaler af egne Midler til Landets Tjeneste. For alt dette forlangde han aldrig Vederlag, sic den ei heller. Han vidner selv i en Optegnelse, han har givet

givet om sit Lebnetslsb, at hvad han havde gjort,
var af Mildierhed for Konge og Fædreneland. (*)

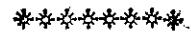
Gaasnart de Svenske i Aaret 1658. havde overrumplet Maskov, og bemærgtet sig Lolland, gik de derfra over Isen til Falster. Landet blev i en Hast oversvømmet, og Carl Gustav holdt her tværs
de Kast-Dage, for at bringe sine Folk i desbedre Orden til at fortsætte Rejten over til Siceland. (**) Disse Dage varer kummerlige for Falsterboerne. Den overmodige Fiende plyndrede deres Gods, plagede dem selv; ja gik endog saavit, at der blev besluttet, at tænde Nyelisbing Bye i Brand, maas-
ske fordi den ei lunde udredde al den Brandstaf, der var paalagt. Men denne Ødelæggelse afsæ-
gede den for sin Bye, som for sin Kirke, midkere Mand, Jes Jessen, Sogneprest i Nyelisbing og Provst over Søndreherret. Historien derom fortælles saaledes:

Dagen, da Ødelæggelsen var besluttet, var just en Søndag. De øngstede Borgere varer førs-

sæ-

(*) D. Magaz. 41 Hefte.

(**) Puffend. R. Gest. C. Gust. L. §.

samlede i Kirken for at helligholde deres Guds-tjeneste. Provsten besteg Prædikestolen, og holdt en Tale, som passede sig paa den nærværende Tils-stand. Som han talede blev han vaer nederst i Kirken endeel Svenske, af hvis Drage han slutter-
de, at de ei være af den almindelige Hob. Ved at see sine Medborgere nedtrykte i Kummer, og disse Folk ved deres Side, paa hvis Vink deres yderste Uhed beroede, opflammmede Mildierheden i hans Bryst: han spærpede sin Tale mod Grumhed og Undertrykelse; dog, uden at glemme den formus-
tige Sindighed, som efter Omstændighederne var nødvendig. Nepppe var Provsten tilbage i sit Huus, for Carl Gustav, som usformodentlig selv havde været i Kirken, sendte ham Bud og lod sige: at han vilde spise hos ham til Middag. Jessen, endnu varm af den Iver, hvormed han havde talet, svarede strax: „at han havde intet til sit Middagsmaaltid, uden lit Erter og Flest: dette var alt hvad de svenske Soldater havde levnet ham, og dette undsaae han sig for at byde Kongen; hvor-
fore han maatte frabede sig den tilstænkte Maade.“ Carl Gustav blev dog ved Forsæt, sendte etter Bud, at han vilde komme, og kom. Da Jessen nu saae den svenske Konge i sit Huus og ved sit

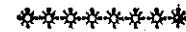

Vord, begyndte han igien at tale for sin By. Han bad, og forestillede med megen Zirlighed og Fynd alt hvad han kunde udtaenke til at røre og overtale, og holdt ikke op, før Kongen forsikrede ham, at han vilde staane Byen, og give Befaling til at standse de Fiendligheder, som hidtil udsvedes. Han holdt og sit Ord, og for at forekomme, at ingen Vold skulde ske, ham uafvindende, skal han endog have givet Stedet en Salve-Garde.

Til Ere og Minde for Eftertiden blev denne værdige Patriot afskildret, og hans Skilderie opsat paa Raadstuen i Nyelisbing, hvor det endnu findes. Stykket er vel gjort. Man seer en ærværdig stiegget Mand, hvis betydende Ansigtssætning synes at vidne om den mandige Iver, der kunde røre en stridvane Konge, og formilde en herkende Fiende.

S Begyndelsen af Friderik den Fierdes Regering truedes København med samme Skibe, som den havde fristet i hans Farfaders, Friderik den

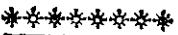
Tres-

Tredies, Tid. En foreenet Flode af engelske, holandske og svenske Skibe lagde sig paa Rheden, og bombarderede: Carl den Tolvte gjorde Landgang ved Humlebek med 14000 Mand: Armeen laae i Holsteen, og Kongen hos den; og den danske Flode, som enten ved U forsigtighed, eller ved andre Marsager var bleven indsluttet paa Rheden, laae i saa usordeelagtig en Stilling, at den ei alleene var blot for de fiendtlige Bomber, men hindrede endog Castellet fra at bruge sine Canoner. Her var altsaa megetige Flender om Byen, og kun svag Udsigt til at kunne fordrive dem. Men ved alt dette tabde dog ei Københavns Indvaanere Modet. Enkedronningen Charlotte Amalia sendte Bud til Borgerne, og lod dem opmuntre til at fægte med Mandighed og Trosskab. De svarede eenstemmig: „at de skulde leve og dse hende og deres Bye henlign“ og enhver ilede til Arbeide og Vaaben. Skandser bleve strax opklaedte paa Dragse, for at jage Floderne bort: Borgerne forlangde Canoner til at plante paa Skandserne, fil dem, og brugde dem vel: Pramme bleve lagte ud, hvorfra ligeledes blev fyret med Hættighed. Alt dette foreenet havde saa god Virkning, at den bombarderende Flode maatte lette eller kappe Aker, og gaae bort.

I 5

Saa-

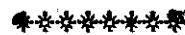

Saa snart man havde bortjaget Faren fra Søen, vendte man sig til at tage imod Carl den Tolte, som rykkede frem over Landet. Studenterne samlede sig i Baaben: Vorgerne var ogsaa her syrige: nogle tilbede ei aleene sig selv til at stride, men og alt hvad de eiede af Penge og Penges Verdi til at udrede de Omkostninger, som til een eller anden nyttig Foranstaltung maatte være udstendig; saa at man her kiedte igien Sonnerne af disse Kjøbenhavnskielle Forsvarere, som i foretide Aarhundrede havde gjort sig saa beromte. (*)

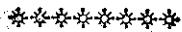
Den danske Globe gik i Sommeren 1710, ud i Østersøen under General-Admiral Gyldenloves Anførelse. Dens Hensigt var at opsga den svenske. Men til Uheld udbredte sig en heftig Sygdom blandt Flodens Mandskab; saa at Gyldenlove, tvertimod at gaae Fienden under Øine, maatte ankre i Kjøgebugt, og ansee det for Fordeel nof, om han kunde forsvare sig. Da den svenske

Admi-

(*) S. 4. Dagregister. S. 4. Levnet af Hoyer, 1. mærker.
Gekhardi Dán. Gesch. 2 Th.

Admiral Bachemester ful Underretning om denne Flodens slette tilstand, benyttede han sig af første frielige Wind, lagde sig uden for Bugten, og gjorde Angreb, i Tanke, at det vilde vere ham en let Sag at vinde Seier. Men de danske Skibe hilste ham saa kielst, at han til sidst maatte gaae bort, og vandt intet andet, end at han ved Vortseilingen satte 2 af sine bedste Skibe paa Grund under Dragør, hvilke han selv Dagen derefter maatte kende i Brand, for at de ei skulde falde Gyldenloves i Hander. Da Canonerne ved Bachemesters Angreb begyndte at spille, laae det danske Skib, Dannebroge, foran i Avantgarden, og altsaa Heden nærmest. Commandeuren Hvitfeldt, som forde Skibet, forsvarede sin Post. Men imidlertid indtraas den Ulykke, at Skibet kom i Brand assin egen Hld: Branden ful Overhaand, og alt hvad man arbeidede for at slukke, hjalp intet. Hvitfeldt saae nu kun et eeneste muligt Middel til at redde sig og Mandskabet. Dette var: at lappe Anker, og drive paa Land; men skeede det, da saae han tillige at Winden vilde drive Skibet ind paa de andre Skibe, som laae bag ved i Bugten, og at der da kunde vere Fare for, at baade de, og maaskee Kjøge Øye, kunde blive antændte; thi besluttede han som Patriot,

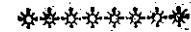

Patriot, af to onde Ting at vælge det, som mindst skadde det almindelige. Han forbed at kappe, lod syre Skud i Skud mod Fienden fra de forreste Canoner, medens Skibet brændte bag til, stod selv og commanderede til Hurtighed, og oppebiede i den Stilling det grusomme Hieblik, han forud saae. Det kom Krudlammeret antendtes: Skibet sprang: og af alt Mandsskabet undkom kun sev Matroser, som fort før havde fastet sig i en Tolle, og sat fra Borde. (*)

Det er dog ikke ved at nævne.

Da Slaget ved Gadebusch var tabt, trak de overblevne Tropper sig tilbage ind i Holsteen og Slesvig, og nogle af dem blev fordeelte om i Byerne, deels for at forfriske sig til nye Strid, deels for at beskytte dem for omstreifende Fiender. Glensborg fik endee af Garden og Grenadererne, hvilke Indvaanerne toge imod med Glede, fordi de havde holdt sig tappre i Slaget. Men da de havde lagt der en fort Tid, fik Friderik den Fierde i Sunde at kalde dem længere ind i Landet; thi han

(*) S. 4. Hist. af Hoyer, manuser.

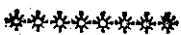
han frygtede, at de skulle blive overrumpled af en stærkere Magt. Han gav dersor Besaling: at de skulle forsvie sig til Fridericia, hvor han selv opholdt sig. Borgerne i Glensborg, som havde sat alderes Tillid til disse kieffe Folk, bleve mismodige da de hørde denne Tidende: de besluttede at indstille skriftlig Begiering til Kongen om at beholde Folket hos sig: Ansgningen blev forsattet, og Grånds Böckmann, en formuende Kibmand, udseet til, ei aleene at bringe den frem, men tillige at understøtte den med mundtlige Forestillinger. Böckmann reisde, bragde sit Erendre frem, og talede med saadan Midkierhed for sin Bye, at Kongen tog Ansgningen i Betragning. Mandens Iver, og den Tiltroe, han ytrede til Tropperne, var hos en Konge, som Friderik den Fierde, ikke ringe Bevægaaarsager til at give efter; men paa den anden Side var ogsaa Troppernes Sikkerhed ham vigtig: dem vilde han haane; og de fortende saadan Omhue. Da Böckmann merkede hvad det var, der satte Kongen i Betenkning, tilbød han: at i fald Byen maatte have dette Forsvar mod sinaa Partier, da vilde han selv fare omkring og udspejde om og naar Fienden nærmede sig med overlegen Magt, og indberette alt saa tidlig, at Folket i for- nødent

nsdent Falb funde brække op, og rykke tilbage; uden at blive overrumplet. Da dette Villaaar blev Ansgningen bevilget; Kongen lod strax udsædige Befaling til den høistcommanderende: at forblive i Glensborg indtil videre; Bockmann ful den, lede tilbage og forkyndte Udsalderet af sin Kleise. Hans Medborgere blev glade; men han gav sig ikke længe Tid til at dele Glæden med dem; thi han erindrede hvad han havde lovet, og drog strax ud at sætte det i Verk.

Steenbul, som havde besluttet at forfolge sin Sæter, førte sin Armee over Grænserne ind i Landet. Den gik frem over Schwartau til Kiel, fra Kiel til Altona, fra Altona ind i Ditmarsken. Bockmann var imidlertid paa Vage, holdt sig stedse i Nærheden hos den, vovede sig endog undertiden saa nær, at han var i yderste Fare for at blive røbet og opbragt, saa meget mere, som han ei aleene havde at frygte for Svensken selv, men endog i Ditmarsken for dette Lands Folk, hvorfra ikke saa vare Venner af Fyrsten af Holsteen, og altsaa ikke Fiender af de svenske; men overalt vidste han at snoe sig saaledes, at han undgik deres Hænder, og indhentede imidlertid de allerviseste Underretninger saavel om hvært et Skridt, de gik frem, som om deres

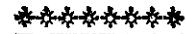
deres Anslag og Tilberedelser; og saasnart han ful noget at vide, der fortende Opmærksomhed, bragde han Tidender derom paa behørigt Sted.

Saalsænge Styrken af den svenske Armee ei endnu var for nær, beholdt Glensborg sine Tropper, og var rolig ved dem; men saasnart nærmede den sig ei til Elderen, og gjorde Miner til at gaae over ved Frideriksstad, for de, efter den Befaling de havde, maatte trække sig tilbage. Glensborg laa altsaa nu naben, og følede snart Folgerne deraf; Fienden rykkede frem, lod opstaae Placater i Byen, hvorved blev fordret 100000 Rigsdaler i Brandstat, og truede med Ødeleggelse, isald den ei blev betalt. Her var nye Sorg; Byen var ei i Stand til at udrede saa meget. Man vidste da ei at gribe til andet, end at sørge for at faae Fienden forjaget fra Byen, og Bockmann, som allerede havde viist saa megen patriotisk Midlerhed, medens Noden endnu ei var saa haard, blev etter fremkaldt, og ansmodet om at skaffe Redning. Ingen ønskede den meer end han; men her var kun lidet Haab; imidlertid lovede han dog at gifre hvad han kunde. Til den Ende drog han strax ud af Byen, og forselede sig først til Rendsborg, for at klage sin Byes Ød for Commandanten derz men da dette blev umyttigt

unyttigt, fordi han behøvede selv alle sine Folk, dae
de han derfra til Bramsted, hvor endel Russer
havde forenet sig med de danske, for at paapasse
Fiendens Bevægelses: han sagde der Leilighed at
tale med Ezaen selv, og udviklede, at der blev
givet Besaling til 1200 Ryttere at følge ham:
disse gave sig og virkelig paa Veien, og Bockmann
saae allerede i Haabet sin Bye frelst, og sine Med-
borgere tristede. Men hans Glæde varede kun
kort; en falso Tidende havde udbredet sig: at Sven-
sken var paa Veien iglen til Kiel; dette kom Ezaen
for Ørne; Bockmanns 1200 Ryttere blev
kalde tilbage, og han, som nu saae alt sit Haab
faldet, drog til Rendsborg igien, forladt og mis-
træstig.

I Rendsborg fik han dog bedre Tidender, end
han ventede. Medens han havde været borte var
indlebet Besaling fra Kongen, at af de Tropper,
som stode ved Østerrade, skulde 200 Mand afgives
til Glensborg i stedet for de andre, som havde for-
ladt den. Dette reisde Modet igien hos Bock-
mann. Wel saae han, at Antallet var alt for lidet
til at udrette noget betydeligt; thi han havde Un-
beretning om, at Byen allerede var besat af 600
Svenske; men nogle, tænkte han, vare bedre end
ingen,

ingen; og i Haab om, at man maaßee ved Snild-
hed kunde erstarte det, dae mangede i Magt, satte
han sig igien til Hest, og fulgte Tropperne som
Weiviser.

Bed det at han nu i saa lang Tid havde faret
om fra et Sted til andet, og altid med et vaagende
Die, var det ham frem for nogen anden beklaadt,
hvor Fienden havde sine Poster. Krigsfolket sande
sig dersor vel ved at følge hans Weivisning; han
ledte dem frem, hvor han vidste, at Venene vare
meest sikre; for at være desio vissere i sin Sag,
reed han selv altid forud, hvor han twivlede om
Freden, og hvor han kom, giorde han sig overalt
Uimage for at udsprede det Rygte „at de Danske
vare paa Veie, for at undsætte Glensborg, med 1200
Mand; at nogle af disse vare allerede nær efter
ham, og at de andre ilede alt hvad de kunde,, ja
han voedte sig endog ind i et Huus, hvor han vidste,
at der vare svenske Speidere, og indbildte dem
haade dette og meget andet, som de antog for
Sandheder, fordi han vidste at giøre det sands-
synligt.

Ikke langt fra Glensborg ligger en Heede,
Klapholker-Heede kaldet: den havde nogle hundres-
de Svenske besat, og utsat Skildvagter i en Skov

nest ved, hvor Landevelen gik igennem, for at paa-
passe hvem der kom. Bockmann reed endnu her,
som tilforn, foran med nogle faa Folk, da Skildvag-
terne syrede paa dem, trak sig derefter tilbage, og
raabde Alarms. Krigssollet, som nu mærkede, at
det havde Fienden for sig, men vidste ei hvor mange,
fordi Skoven betog dem Udsigten, begyndte at blive
utaalmodigt: nogle vare uvisse, om hvad de skulle
gribe til: andre bebreidede Bockmann, at han
havde fort dem dit. Da Bockmann hørde dette,
gribt han sine Pistoler, trak sin Kaarde frem i
Skeden, og sagde: at var han endflint Borger,
skulde han dog vise, at han ei var bange for at vove
Liv og Blod som dansk Soldat, om nogen havde
Lyft at følge ham ud af Skoven mod Fienden.
Denne Opmuntring havde god Virkning; han ful-
7 Mænd med, for at besee for det første Fiendens
Mængde og Stilling, og med disse fører han frem.
Saasnart de vare ude af Skoven, saae de for sig
en svensk Forpost af 10 til 14 Mænd, og længere
borte Hovedtroppen. Bockmann gav da Hesten
Sporer: de andre fulgte ham: de angrebe For-
posten, forjog den, og vendte derpaa tilbage til
Skoven.

Bockmanns Hensigt saavel med dette, som
med de Tidender, han havde udstrøet, var: om
muligt, at kyse Fienden; i den Hensigt ful han de
andre, der vare tilbage, til at vise sig strax efter
mellem de yderste Træer, paa det at det kunde lade
som de havde i Sinde at gaae videre, og at Fiend-
den deraf skulde troe, at de vare ham overlegne.
Hans Plan lykkedes; thi ikke aleene disse forlod
Egnen, men endog den hele Besættning i Glensa-
borg brækede op om Matten, og flygtede, saa at
sige, ud af Byen. De truede med at komme igien;
men strax efter ful Steenbusk i Sinde at slutte sig
ind med alle sine Folk i Tønningen; saa at Byen
siden blev frie for videre Besøgelse. Dog, medens
man endnu frygtede for, at de kunde ventes, fører
Bockmann stedse omkring, og gjorde sig Umage for
at faae flere Folk samlede til Forsvar for Byen, i
sald det skulde giøres nødigt. Mindstetid erkyndi-
gede han sig tillige om alt, hvad Fienden foretog
sig, og var den første, der gav Friderik den Hierde
Esterretning om, at Steenbusk havde forandret sin
Krigsplan, og vilde indslukke sig i Tønningen;
hvillet var det man ønskede.

En saa virksom og utrættet Øver, forenet med
saas meget Mod og Snildhed, kunde ikke andet end

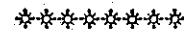

giere Bockmann anset hos sin Konge, hos sine Medborgere; ja hos sin Fiende selv. Friderik den Fierde talede offentlig til hans Ere: „En Borger i Flensborg, sagde han, har meer Kundskab om Fienden, end vi allesammen.“ De Svenske vare mysgiterrige for at see ham; saa at, da endel af dem, efter Tønningens Overgivelse, blevet lagte ind i Flensborg, sik Bockmann ofte Besøgelse af Officererne. Steenbul selv kom til ham, talede med ham om det forbinalgne, rosede hans Opsæsel, og sagde: „at han havde vitst sig som en ærlig Mand, havde gjort hvad han kunde; og vare alle her i Landet saadanne som han, da var det ikke godt at angribe dem.“ (*)

Friderikshald var i Aaret 1658., da de Svenske faldt ind i Norge, en aaben Bye, uden Festning, og uden Modværn. 1200 Ryttere, tillige med nogle Landsfolk, sik Besaling af Carl Gustav, at gaae over Enningdalen, og bemægte sig den. De nærmede sig usformodentlig; og da de ikke ventede

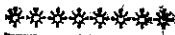
de

(*) Manuser.

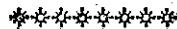
de nogen Modstand, baade fordi de i Forveien havde erkendiget sig om Tilstanden paa Stedet, saa velsom og fordi de forlode sig paa den norske Preest, Niels Olsen, der, for at skaffe Byen saa lang Rolighed, som muligt, formaaede dem til at hvile en Nat over paa Iddesletten, troede de at kunde drage derind i Magelighed, og uden at løse Skud. Men de blev bedragne i Haabet. Borgerne havde benyttet sig af den korte Mattefrist, Presten forstassede dem: de havde imidlertid, ved Hjelp af to Compagnier Landsfolk, og nogle Bønder, som i en Hast løb til, opkastet sig et Brynstværn af løse Steen; de havde ladet bringe to smaa Canoner ned fra et Skib ved Friderikstad: de havde sidsbt sig Blykugler i udhulde Muurstene, og efter alle disse hurtige Tilberedelser vovede de, et aleene at sætte sig til Modvæge, for at forsvarer deres Bye, men gjorde endog saa tapper Modstand, at Fienden med al sin Magt ei saae sig i Stand til at vinde noget; hvorefter de maatte vendte tilbage samme Vei, de vare komne, uden at udrette andet, end at opbrende den Prestes Gaard, som saa snildt havde vidst at gisre Ophold i deres første Fremgang.

Da Fienden var borte, fortsatte Arbeitet paa at opkaste Slæsder. Man troede, at Friderikshald,

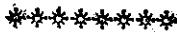
hald, som en Bye paa Grænsen, vilde ikke længe blive fri for nye og sterkere Ansfald: man indrettede dersor alt til Forsvar det bedste man funder: man sik flere Folk ind i Byen; og dette kom altsammen til Nyttte Året derefter, da den igien blev anfaldt med langt sterkere Magt, og beleiret med Iver i længere Tid; men forsvaraede sig endnu med lige Tapperhed og Kykke.

Friderikshald, der saaledes, ved sine Borgeres Foranstalninger, var fra en Grandse-Bye bleven, saa at sige, en Grandse-Festning, tildrog sig nu frem for tilforn Naboernes Opmærksomhed, og blev dersor nu meer end ellers nødvendig for Carl Gustav, isald han vilde giøre Fremgang i Morge. Dette foraarsagede, at da han i Året 1660., efter sin flerte Held for København, besluttede at giøre et Hovedangreb paa Morge, vendte han sin samlede Magt allersorst mod Friderikshald. Han lod sin Rigs-Heltherre, Lorenz Kagge, sin General-Feltafimester, Gustav Horn, og General-Lieutenant Stage, leire sig omkring den med 9000 Mand; han forsynede dem med alt hvad der udfordredes til Beleiring, og gav dem Besaling til at giøre sig al Umage, for at indtage den. De sparede heller intet, for at esterkotme deres Konges Willie, og ved

vedligeholde deres egen Ere: de opfordrede Byen under haarde Trudsler: de stormede ofte: de forsøgte Tilsørrel: de lode kaste Mængde af Brandkugler ind; men alt forgiveves. De norske Tropper i Byen vaagede og strede med utrætteligt Mod: Borgerne blandede sig med dem til Arbeide og Strid; og da det anlagte Magazin i Byen blev tomt, lode de dem spise i deres Huse, saa mange, som enhver var i Stand til at tage imod efter den Forraad, han havde. Udsaldet blev nu som i forrige Åar: at Svensken, nemlig, efter nogle Ugers forgiveves Misie, maatte opheve Beleiringen, af Frygt for at oposfe til Nyttte endnu flere Folk, end dem, der allerede vare tabte; hvilke belsbe sig til et anseeligt Antal.

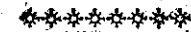
Fra den Tid af havde Friderikshald igien Rølighed til Året 1716. da Carl den Tolvte gik ind i Morge. Hovedansaldet skede nu ei, som tilforn, først her. De Svenske droge op i Landet mod Christiania; men, efter at de havde opholdt sig der en fort Tid, sandt de ei tienligt, at lade Friderikshald bag dem; hvorfore de vendte tilbage igien og besluttede, indtil videre at bemestre sig den. Byen havde nu faaet sin Festning, Friderikssteen, og var ved den et betydeligt Sted, paa hvis Gro-

bring en Fiendes Fremgang i Norge meget beroede. Dette saae de Svenske; derfore vendte de Vaaben imod den. Dette saae og de norske; derfor blev det dem dobbelt vigtigt, at forsvarer baade Fæstningen og Byen, men om ei begge kunde reddes, da Fæstningen, som den for det hele Land betydeligste Deel, i hvordan det end gik med Byen. Denne Beslutning toge de, Borgerne i Byen med Krigsfolket paa Fæstningen, og Krigsfolket med dem.

Carl den Tolvte nærmede sig og begyndte sit Angreb først imod Fæstningen. Borgerne i Byen havde imidlertid nogen Rosighed, men derfor vare de ei ledige. De havde besløst sig en Styk-Pram, som de styrede om paa Vandet, fra Sted til andet, hvor den kunde bruges med mest Fordeel; de havde oprettet imellem sig selv et Compagnie Frivillige, som bestode af Kibmænd, Haandværkere, og Dienestefolk, hvilke gjorde Udsald saa tit de saae, at noget var at udrette til Tab og Skade for Fienden. Men endelig fuldte de andet at tenke paa end at gjøre Udsald. Carl, som mærkede at Fæstningen ei saa set overgaves, med mindre han først havde Byen, vendte sig nu mod den; han forde selv sit Folk an, og angreb en Morgen ganske tidlig. Alle Mand kom da i Gedær, og mødte, og sloge; men

den

den overlegne Fiende kunde ei holdes ude: Skient saagot som et hvert Skridt maatte kastes med Blod, gik han dog frem, og bemægtede sig Byen.

Men var Carl end bleven Herre over Gader og Huse, var han dog derved ei blevet det over Borgerne selv. Ester at de ligesaa rapturt som Krigsfolket havde stridet for Skanderne, ja endog for Gaderne, fordelede de sig, nogle til Fæstningen, andre paa Pramnen, andre omkring i Fjeldene, nogle omkring paa Øster, og i Kieldere; og alles vegne fra blev de ved at syre ind i Gaderne, fors nemmelig fra Fæstningen, hvor Commandanten med sit Mandsskab var hurtig og skil, deels af egen Drift, deels ved Optmunition af nogle af de fornemmeste Borgere, som vare der tilstede. Hensigten med denne fortvarende Hidsighed var, at jage Fienden ud igien, paa det at han ei under Skul af Byens Huse skulde blive desto magtigere mod Fæstningen. Dette lode de Kongen vide, da han nogle Timer efter at have indtaget Byen, sendte en Trompeter til Fæstningen, for at bede om Stillstand paa en kort Tid; og dette overbeviste de ham om strax efter; thi da de saae, at Krud og Kugler ei være virksomme nok til at jage ham bort, strelte de til det yderste Middel, de havde astalt, nemlig

lig, at tænde Byen i Brand. Her blev da een af de ualmindeligste Scener, Historien maler. Borgerne løbe om, og tændte Ild i deres egen By: Fienden løb om for at stukke; men for at disse ikke skulde faae Magt over Ilden, spillede Kuglerne fra Festningen og Prammen, meest der, hvor Ilden flammede best efter Ønske. Carl den Tolvte, i hvor modig han var af Naturen, og i hvor meget han endog paa sine idelige Krigstoge havde haerdet sig i Farer, maatte dog her tage Modet, og endnu fannme Dag inden Aften rykke ud af Byen igien. Medens han forde Folket ud blev man endnu ved at forfolge ham og dem med hurtige Skud. Her falde mange. Man regnede de Svenskes Tab i alt til 1500 Mand, foruden adskillige høje Officerer, hvore iblandt var General-Lieutenant Delvig, og General-Majorernes Schommer og Schlippenbach.

Bidere end her skedé, kan vel neppe den patriotiske Midtierhed drives. Lykken, eller rettere Forsyuet, foiede og disse kielke Mænads Ønsker, saa at Festningen, til hvis Frelse de havde seet deres By brænde, ei blev engster til Overgivelse. Carl, som var ubesig i sine Forsetter, lavede vel til nye og haardere Angreb; men faa Dage efter slog Tordenskiold i Ønuekilen: dermed endte sig de

Svens-

Svenskes Anslag paa Norge for dette Aar. Siden ester kom de igien tilbage, og nu var det etter deres Plan at erobre Festningen, i hvad det end skulde koste; men da falde Kongen selv, og med ham falde al deres Mod og Lust til at vove videre mod et Sted, der hidtil havde kostet dem saa meget.

Hvor store Handlinger drives ved mange, der blive altid nogle, som udmarke sig blandt disse mange, og ere de egentlige, der overlegge, styre og opmuntre. Saadan en Mand var i Frideriks-halds Beleiringer under Carl Gustav, Peder Olsen Normand, en rig Knebmand i Byen, som af Statholder Trolle var beslikket til Forsvar for Id og Marcher Lehn i den rette Lehnherrses Fraværelse. Han foreslog de Anstalter, som blev glort mod Fienderne: han svarede dem klett, naar de opfordrede Byen til at overgive sig godvillig: han lagde Penge til hvor behovedes: han opholdt paa sin egen Regning over 200 Mand med Fodsvare, da Magazinet var tomt; ja han vovede øste sit Liv, og street som en Helt.

Det samme som Peder Normand var i sin Tid, det samme var Hans og Peder Colborsen i de sidste Beleiringer under Carl den Tolvte. Brodre af Fedsel, bleve de og Brodre i

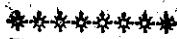
Læge

Tapperhed og sand Iver for Fædrenelandet. Hans Colbjørnsen havde ei saa lang Tid til at vise sig som Peder Colbjørnsen; thi han kom først, efter at Beleiringen var begyndt, tilbage fra København; men Peder Colbjørnsen var der fra først til sidst; og det klandtes, at han var der. Ved ham blev det Compagnie Friwillige, som gjorde saa megen Mytte, oprettet, anført, og efterhaanden forsøgt med mange Saugfolk fra Tistedalen, hvilke han daglig lønede: ved ham blev den store Præm besørget, hvilken han for en stor Deel bekostede selv: ved ham fik man Underretning i Byen om alt, hvad Fienden foretog sig; thi han holdt stedse sine faakaldte Kundskabsmænd ude paa Landet, ja endog i Sverrig selv, der lode ham vide alt, hvad der gik for sig; hvilket gav Anledning til, at de friwillige engang efter hans Tilskydelse fore ud paa Wigsliden, og borttoge over 100 svenske Stykheste, som blevé bragte til Byen, og gjorde siden Dieneste ved den norske Armee: ham var det, der svarede Kong Carl, da han ved Trompeteren lod begjøre Stilstand „at Kongen var kommen selvbuden ind, man maatte see at hjelpe ham ud igjen“ ham var det, der opmunstrede til at stille Byen i Brand, og lod først rænde Ild i sit eget Huus, som han allerede havde for-

synet

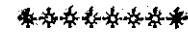
synet med saadanne Ting, der let kunde fatte Glæden. Begge disse tappre Kriemænd blevé og siden givne Hæders-Navne, passende til de Handlinger, hvorved de havde gjort sig beromte; den ene døde som Oberst-Lieutenant, den anden som Oberst.

Blandt Folk af den ringere Stand udmerkede sig fornemmelig en Klokker paa Id, Ole Svendsen Bakke. Denke Mands Navn fortinierer at erindres, og her er Stedet. — Da Svensken nærmede sig, for at beleire, og alle varé saa ivrige til at ville standse og svække ham, faldt det og Klokkeren i Sinde, at vove noget for Fædrenelandet. Han kaldte da wende Bender til sig, formaaede dem til at tage hver sin Vespe paa Nakken, og legge sig med ham i en Klev ved Siden af den alfare Bei, for at paapasse Fienden, som hver Dag streifede om i Egnen. Neppe havde de lagt en Time, før de saae et Parti af 24 Mand, anførte af Oberste Balzer. De gave dem Tid til at komme paa Skud, holdt saa alle tre an paa Obersten, og lagde ham paa Stedet. De Svenske, forsrerde ved disse uventede Skud, men endnu mere ved Oberstens Fal, toge Flugten. Dog begenkede de straf efter, at de havde kun hørt tre Skud; de vovede sig dersore tilbage, toge Eiget op, og for-
dredে

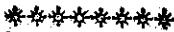
drede Klokkenen og hans twende Medbrodre ud; men da disse blev liggende, færdige til at skyde paa nye, isald nogen kom dem nær, holdt de det ei for raadeligt; thi stoppede de deres Lig i en Sæk, og gik bort. Klokkenen, som havde været saa lykkelig i sit første Anslag, besluttede nu at vove et andet og større. Han vidste, at 2 Mile fra Friderikshald laae endeeel Svenske, for at bedække Enningdalens Broe; dem sik han hyst at drive af Veien. Han gif derfore til Friderikshald, gav det tilkiende for Peder Colbiørnsen, og bed sig ill at være Beviser og Formand, isald han vilde samle Folk til at angribe. Colbiørnsen, som ei vidste, hvor sterk Fienden var, og i hvad Stilling han egentlig stod, bad Klokkenen sege Kundskab derom, og for at skaffe ham Lejlighed dertil, gav han ham en Rulle Tobak at gaae omkring og sælge ud blandt de Svenske. Klokkenen udrettede sit Ørende vel. Han bragde Colbiørnsen Esterretning om, at de bestode af et Compagnie til Hest under Ritmester Lehmand, og to til Fods; og at de havde Hovedqvarter paa Gaarden Kirkbæn. Saashart Colbiørnsen sik det at vide, samlede han det hele Compagnie Frivillige, som han forestod; Klokkenen samlede nogle Bonder paa sin Side: de sik Forstærking af Mandsskabet

paa

paa Festningen under Anførel af Lieutenanten Even Kraft, og blev da i alt 200 Mand. Dervede gifte ud af Byen om Estermiddagen, og gave sig paa Veien. De delde sig i twende Hobe, hvorf den ene skulde gribte Fienden an for til, den anden skulde stille sig saaledes, at den kunde affricere ham Veien tilbage ind i Sverrig; og denne sidste blev fort af Bonden, John Bisnestad. Alle vare modige og glade, men ingen meer end Klokkenen. Han talde allerede med Henrykelse om, hvor modigt han vilde segte, og opmunstrede de andre til at gisre det samme: han viisde dem Gienveie; og uagtet Veien igjennem de smale Stier var vanskelig og fuld af Sne, skyndte han dog immer paa at gaae frem. Anførerne maatte ofte raabe ham tilbage, og forestille ham, at de maatte gaae saaledes, at de ei skulde mangle Kræfter, naar det galde; men han meende stedse, at det havde ingen Fare, og forsikrede, at om han endog havde 10 Mil at gaae i saadant Ørende, skulde han dog ei blive enten træt eller fied deraf. Morgen kom, og de vare nu saa nær, at de kunde see Hovedqvarteret. Folket blev stillet i Orden, gif ligé til den svenske Forvagt, som bestod af 24 Mand, og nedlagde de fleste af dem ved første Salve. Men een af samme

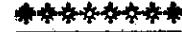
For-

Gorvagt sneeg sig ned under Ladebroen, og sted
lumskelig Klokkeren igjennem Bryster, saa han seg-
nede i samme Dieblik. En af hans Sognemænd
lob til og vilde hæve ham i Verret; men Klokkeren
vilde ei, at denne end et Dieblik skulde forlade sin
Plads. „Lad mig ligge i Jesu Navn, sagde han;
hils min Kone og Born: jeg er vel forniet: gaas
I hen, og gjor eders Bedste.,, Og i det samme faldt
han om, og døde. Det første Bonderne i deres
Harne foretoge sig, var, at de samlig som een
Mand skøde paa Klokkernes Banemand, og satte
ham over 10 Kugler i Livet. Deraf gik de los
paa de andre, og intet kunde standse dem. Den
svenske Ritmester overgav baade sig og sine, og
bad lun om Livet; men Bonderne, som græm-
mede sig over deres Klokker, nedsløge for Gode, og
det varede længe, før deres egne Anstørere kunde
overtale dem til at holde inde.

Hensigterne af dette Tog blevе altsaa opnaaede.
Den hele svenske Post blev adspredt: mange dræbtes,
nogle flyede, nogle blevе fangne. De norske tabbede
lun to Mand, men det var dem Sorg nok at miste
Klokkeren, som var den fornemmeste Tilskynder til
dette Tog. De vidste nu intet andet at vise ham til
Ære, end at begrave ham hæderligt, og dette skede,

Nogle

Nogle Dage efter samlede alle Colbjørnsens
Frivillige sig i Vaaben, og bragde ham med Hoi-
tidelighed til Id Rieke, hvor Presten holdt en Lig-
tale til hans Ære. Imidlertid sadde de, hver med
ladt Gewer i Haanden; thi Fienden var i Mørke-
den. Efter Taleen forede de twende Salver over
hans Grav, og dette blev denne brave Mandes
Æreminde. (*)

(*) Holb. D. Hist. T. 3. Gedh. D. Gesch. 2 Th.
Schrøder om Ghald. J. Rist. Ghalds Ære-
stands, manusc.

Trd-

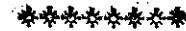
Trofak mod Kongen.

Kærlighed til Fædrelandet, og Trofak mod det, ere at ansee som Aarsag og nærmeste Vickning. Den, der i Gierningen elsker sit Land og sit Folk, har ikke aleene Afskye for at forurette det, at bedrage det, at berige sig paa dets Bekostning; men han er endog paa hvert et Sted, Fædrelandet sætter ham, arbeidsom i ders Dieneste, aarvaagen for dets Vel, nidskier for dets Ere og særdbig til at oposre alt, førend at folge det.

Trofak mod Fædrelandet og Trofak mod Kongen ere ligeledes uadskillelige. Min Konge er mit Fædrelands Hoved. Ved ham taler det til mig: ved ham søger det for min Sikkerhed og Welserd: ved ham sætter det mig i Embede, paalægger mig Pligt og Korretning, og betroer mig meer eller mindre af dets Sager. Trofak mod ham er altsaa Trofak mod det.

Dette indseer den gode og kloge Vorger, og sin Konge elsker han, som et velartet Barn sin Fader. Min Konge, min Fader, siger han, og føler det. Det er ham naturligt og let, at lyde sin Konge, at udrette hans Villie paa det noeste, at være paapassende for hans Fordele, sa at vovo Gods og Liv for ham og i hans Dieneste; thi Kongens Person er ham hellig, og i hans Vel seer han tilige hande Fædrelandets og sit eget.

Gud,

Gud, som er den, der opreiser Statet, og grundlægger Thronen, er ogsaa den, der satte Konger, disse Konger, som vi frægte Lydighed, Trofak og Mandfak. Ne
lyde dem er da at lyde Gud, og at være dem troe er at være sig selv, sin Ged troe. Begge Dels ere vigtige for enhver, der føler Pligt og Ere.

Danske og Norske havde i de ældere Tider den Beskimmelse, endog blandt langt fræliggende Nationer: at de var trofaste i Løfter, og deres Konger indtil Døden henglonez; og Danse og Norske fortidende da disse Lovstaler. Men det samme fortidne ogsaa vil Vi have Aarsager til at træte derefter; thi vende vi vores Hine til Thronen, hvad see vi da, om vi ellers kan see? Vi see vores gamle Kongers, vores gamle Velgivreres og Fædres Afforn; dem, som glorde vel mod vores Forsædre, og som disse ligien saa ærligen tiende, saa mandigen stredt under, og stredt for. Dette Syn være os da helligt og dyrebart! Det blive vor Ere, at elste vort Konge som de elskede deres, og det være vort høieste Ønske, at Historietne i dette Tilfælde kan engang vidne det samme for vort Esterkommer om os, som de nu vidne, for os om hin!

Erik Eryegod havde gjort et heitideligt Løfte om en Piligrims-Reise til det hellige Land. Han lod den jyske Almoe kalde sammen i Viborg, for at tilsiende give dem sit Forsæt, og anordne hvore

L a

ledes

Iedes alting skulde gaae til medens han var borte. Da Hyderne herde, at deres Konge vilde forlade dem, blev de alle bedrevede: de stimlede omkring ham, og høde med grædende Tårer, at han dog vilde blive i Landet, og ei sætte sig i Fare paa saa lang og besværlig en Vej. Men saadanne Reiser vare i de Tider anseete for sande og vigtige Religions-Øvelser, og denne Konge følede Religion. Han forestillede dem deraf „at det var en Samvittigheds Sag: at Øfset var gjort for en alværende Guds Ansigt, og maatte holdes.“ Det overskalede dem dog ikke. De blev ved, kastede sig ned for hans Fodder, høde indstændigt, og tilbøde: at de vilde, hver for sig, give Trediedelen af deres Formue til de Fattige, om det kunde løse ham fra sit Øfste. Deres Hengivenhed rørde Kongen, men da han troede at intet kunde frifrage ham, blev han fast i sit Forsæt, og reisde. Nogen Tid efter indled den Tidende, at han var død paa Veien. Folket hørte den med Smerte, og sorgede for ham, som for en Fader. (*)

Ferser*

(*) Suhns Forb. i den D. Hist.

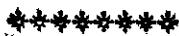
Ferserne vare statskyldige under Mørge. Oluf den hellige havde sendt adskillige berhen, for at hente Skatten; men Ferserne havde enten sagt Udslyster, eller drebte de udskikkede. Oluf fik i Sunde, endnu engang at sende nogle. Han beraadslog da en Dag med sine Mænd derom, og spurgde dem, om der var nogen af dem, der vilde drage op i dette Ørendé; men ingen torde. De vare bange for at faae samme Skiebne som de forrige, og svarede derfor alle: Nei. Da opstod Carl Mørkke, og hævede sin Rost over Mængden: „En god Konge have I“, sagde han „men I ere alle vantræstige Mænd. Ere og Velgierninger modtage I af ham; og dog tor I negre at reise hvor han byder Eder. Jeg har mylig givet mig i hans Dieneste, og for jeg gav mig deri var han mig ikke god; men desuagtet vil jeg drage derop for ham, naar ingen anden vil.“ Som sagt, saa skede. Han reisde, og forrettede sit Ørendé med hyderste Flid; men just deraf blev han ihelsslaget som de andre. Karen havde han vel seet forud; men det kunde dog ei affække ham fra at vise sig som troe og nidsler Undersaat. (")

Nolf Krage regerede i Danmark, og Folket elskede ham. Han gav sin Søster, Skulda, til Hiatvar, sin Skatte-Konge i Sverrig. Skulda var ond og ærgerrig, og kunde ei finde sig i at være sin Broder undergiven. Hun opeggede dersor Hiatvar til at afslæste Agnet. Hiatvar lod sig overvæle; men offentlig torde han ei angribe; thi Nolf var kiel og stridbar, og trofaste Helte vare hans Fortrolige. Det blev dersor overlogt, at gaae kumpe til verks. Hiatvar tillavede nogle Skibe, hvori han skuldede Stridsvaaben og beväbnede Folk; med dem satte han over til Leire, som for at bringe sin aarlige Skat. Nolf formodede sig ingen Svig af sin Svoger: han glædede sig ved hans Komme, og anrettede et stort Giestebud til hans Ere. Hiatvar stillede sig venlig og fortrolig an; men ud paa Matten, da Giestebudet var forbi, og de Danske havde lagt sig til Nolfs Sovested, gik Hiatvar til sine Skibe, udrustede sig, og kom med alle sine beväbnede tilbage. Mørket besordrede deres skammelige Anlæg. De kom ind, gjorde Allarm, sagde først til Nolfs Sovested, og myrdede ham paa sit Leie. De Danske vaagnede efter Haanden. De saae Farer, men ikke een af dem flyede. De løb alle til, og lappedes om at kiempe sig til Døde ved

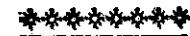
deres

deres Konges Side. Da Blodbadet var forbi, lod Hiatvar anrette et Giestebud til Forskning for sig og sine grumme Medhjelpere. Han pralede der af sin Seier og sin Overmagt, men maatte tillige beundre de danske Stridsmænds Trostlab, og ønskede at kunne drage saadanne Mand i sin Tjeneste. Just som han talede derom, kom Wiggo, den eeneste af Nolfs Stridsmand, der havde været tilstede, og ei var faldet paa Stedet. Han gik til Hiatvar og bed sig til at tiene ham. Hiatvar blev fornset, og rafde ham et blottet Sverd, at han skulde være derved, og efter Tidernes Skil tilsværge sin Trostlab. Wiggo, som ventede kun derest, greeb Sverdet, men giennenstak Forræderen i samme Øieblik. Hiatvars Folk løb frem, for at falde ind paa ham. Han gav dem ikke engang Tid dertil; men løb dem selv hurtigere i Mode og raabde: „Dræb mig kun; thi glad deser jeg nu, jeg har hævnet min Konge.“ (*)

Kong Magnus Blinde af Norge regerede tilligemed sin Broder Harald Gille. De blevne uenige:

ueenige: Ueenigheden udbredt til offentlig Felde: Magnus var stedse ulykkelig, maatte tilstdst reente forlade Kronen, og gav sig i Kloster. Noget der efter døde Harald. Hans Sonner Sigurd og Ingi udraabdes til Medregenter; og nu vovede Magnus sig ud igien, for at forsøge sin Ret, i Haab om bedre Ynkle mod Haralds Sonner. Reidar Grotgardson, der før havde tænt ham med Trofah, blev ham endnu hengiven, fulgte ham overalt, og hialp ham at stride. Men Magnus var stedse lige uheldig. Tilstdst kom det til et Sæslag i Hvalom ved Holmen. Begge de krigende Parter mædtes der med al den Magt, de havde fundet sammenbringe: Striden begyndte: Haralds Sonner vandt Seier, og nærmede sig ind paa det Skib, hvor Magnys læs, syg og afmægtig. Da Reidar saae sin Konge i Fare for at falde i Fiendens haand, løb han til, og savnede ham mellem sine Arme, for at bringe ham hen i et andet Skib. Men Spyd og Pile forfulgte dem begges saa at forend Reidar kunde naae sit Dies meed, blev haade han, og den ulykkelige Konge paa engang gennemstukne, og segnede døde ned i hinandens Arme. Fienderne selv maatte yntes over

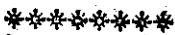
over dette Syn, og prisede Reidar, som havde fulgt sin Konge baade i Liv og Død. (*)

Da Knud den store havde forenet Engeland og Danmark under et Herredamme, op holdt han sig mest i England, som det af Rigerne, der hoist fordroede hans Merværelse, fordi det var erobret med Magt. Fra England sendte han sin unge Son, Haarde Knud, til Danmark, for at bestyre det som Statholder under Ulf Jarls Opsigt og Beis ledning. Ulf var stolt, snedig og herfleshg. Saas snart han kom til Landet, foreviisde han falske Breve fra Knud, og overtaalede Folket til at hylde Sonen til Konge. Hans Hensigt var, at giøre sig selv anset, og regiere i Haarde Knuds Ravn. Noget derefter gjorde Kongerne Oluf af Norge og Omund af Sverrig Forbund med hinanden mod Danmark, og angrebe det fra forskellige Sider. Ulf Jarl, som var ligesaa bange for Knud, som for Fienderne, trak sig ind i Limfjorden, og torde hverken gaae Fienderne i Mod, eller sende Bud til Knud. En

L S

Dansk

(*) Se Sturl. N. Kr.

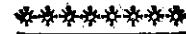

Dansk Bonde, Haagen, satte sig da i et Skib og sejlede med Livsfare til England, for at undersette Knud om hans Riges dobbelte Undertrykelse. Knud samlede strax en Flode og kom til Danmark: hans Son og Ulf ydmigede sig for ham: Fienderne blevе fordrevne; og da alting var i Roslighed, glemde Knud ikke at besegne Haagens Trostab. Han gav ham et Jordegods i Skaane. (*)

Sivald Skald tiende ved Kong Olufs den helliges Hof. Oluf, der havde udstrakt sit Herres domme i Norge videre end til den tredie Deel, som tilkom ham, blev derover angrebet af Knud den Store, maatte give efter, og flye til Rusland. Sivald fulgte sin landflygtige Konge. Men medens Oluf opholdt sig i Rusland, bad han sig Tilladelse at giøre en Andagts-Reise til Rom. Imidlertid fil Oluf i Sinde at vove et nyt Forsøg paa at undersvinge sig Norge. Han væbnede sig, faldt ind, men var endnu lige saa ueheldig som før. Han blev dræbte i Slaget ved Stiklestad, og Normændene valgde

dera-

(*) Saxo 10. B. Suhms Forb. i den D. Hist.

derefter Svend, Knud den stores Son. Efter alt dette kom Sivald tilbage fra Rom, men fandt ikke mere sin Herre. Dette satte ham i den yderste Bedrøvelse, og intet angrede ham mere, end at han ei havde deelt Skiebne med ham. Hans Kone og Barn toge glade imod ham: Svend viisde ham megen Ere, og indbed ham til at tiene ved sit Hof; men Sivald følede det ikke. Kun Olufs Død følesde han, og kunde ei overtale sig til at boe i et Land, hvor hans Herre havde lidt saa meget. Han førelod Norge, satte sig ned i Sverrig; og al den Glede der nu var ham tilovers, var, at spørge gode Tidender fra Magnus, Olufs Son, som opholdt sig i Rusland. Nogle Aar derefter døde Svend. Magnus blev valgt i hans Sted, og kom til Norge. Nu var Landet ikke længere kiedsommeligt for ham. Han drog tilbage. Magnus modtog ham med åbne Arme; og Livet blev nu Sivald kiert, fordi han kunde leve for sin gamle Hertes Son. (*)

Knud

(*) Sn. Sturz. N. Et.

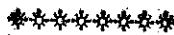
Knud den hellige havde maaske overilet sig til at paalægge nogle af sine Undersætter en Straf, som syntes for haard efter deres Forseelse. De blevе oprorisse: Knud maaatte flye til Odense: de forsulgde ham, og Knud sogde ind i St. Albani Kirke, i tanke der at finde Sikkerhed; men Oprørerne vare rasende nok til at ansalde ham, endog ved Alsiteret. Kongen havde den Tid ingen hos sig uden sine Brodre, Erik og Benedict, og nogle Høbetiente. Disse saae vel, at de vilde være for svage til at giøre Modstand mod saa mange; men desvagt vilde de dog ei benytte sig af Leiligheden til at flye. De fulgte ham til Kirken, og besluttede at fægte for ham til det yderste. Benedict stillede sig i Doren: Erik ved Knuds Side; og de andre hvor de troede, at deres Mærværelse var nødvendigst. Saaledes opstilte toge de imod Oprørernes Anfald med et Mod, som vidnedе om en Konges og en Broders Mærværelse. Men Mengden var dem overlegen. Uagtet den tapperste Modstand, trængde Oprørerne sig dog igennem ind i Kirken, og Kongen blev dræbt. Dog dræbdes han ei uhevnet. Hans Banemand blev faldet i samme øjeblik, da han havde fuldbragt sit skammelige Mord. Benedict klemmede sig til Dode paa de andre

andre. Erik forlod ei sit Sted, før Kongen var falden, og hans Horsvar ei mere var til Nytte: da brod han først ud igennem Mengden, og satte sig i Sikkerhed. (*)

Kong Ingi Baardsen gjorde sin Søsters Bryllup i Trondhjem. Baglerne, hans Fiender, passede Tiden, suge sig ind i Byen om Matten, og oversaldt ham og hans Stridsmænd sovende. Kongen vaagnede ikke, førend ved Krigsbulderen: han sprang da op i Forvirring, løb ud, kastede sig i Uaen, og svømmede over. Men neppe naaede han til den anden Side, førend han, udmattet af Kuld og Arbeide, faldt om, og kunde ikke gaae et Skridtlængde. Her laae den osmægtige Konge saa godt som gandfæ nogen i Sneen, da Ivar Glodekold, en af hans Folk, som og var flygtet, løb ham forbi. Kongen samlede al den Styrke, som endnu var ham tilovers, og anraabde ham om Hjelp; men denne usorskammede vilde neppe see til ham.

„Dag

(*) Sæt 11 B. Suhms Forbed. i den D. Hist. Terf. Hist. Nor. P. 3.

„Jeg har nok med mig selv at gjøre!,“ saarede han holdindig, og blev ved at løbe frem. Ingi saae nu intet andet tilbage, end at beklage sin Ulykke, og døe. Men i det samme kom Raadolf, Ingis Farbroder, fra Aaen. Han saae sin Konge i denne yndelige Stilling; min Herre her! raabde han da, og standsede. Ingi troede neppe at han endnu hørde en Mens Øst; thi Ivars Forhånelser havde nedslaget ham: Herre, sagde han — Ja i Gaar var jeg det. — „Du var det, du er det,,“ saarede Raadolf heftig,, og saa længe vi leve, bliver du det.,“ Han ophialp derpaa sin Konge, drog sine egne Klæder af, kastede dem over ham, tog ham paa sin Ryg, og bar ham med Msie til nærmeste Huus: der gjorde han strax Anstalt for, at han blev pleiet, sik varmere Klæder, og kom derfra til et Sted, hvor han var sikker for Fienderne. Ingi samlede siden Folk, ydmyngete Baglerne, og sad derefter med Ere paa Thronen, indtil han døde. (*)

Erkebispen Esbild i Lund blev vred paa Kong Valdemar, og truede ham med offentlig Feide. Han havde

(*) Sn. Sturl. M. Kr. Torf. Hist. Norv. P. 4.

havde i de forrige urolige Tider saaet Vane til at hyde og foreskrive Love: den vilde han folge endnu, stolende paa sin Unseelse og sit store Slagskab i Landet. Dog forend han forkynede Krigens, kaldte han Absalon, Bispen i Roskilde, for sig, klagede over Kongen, og sagde ham hvad han havde besluttet. Absalon tog Kongen i Forsvar, og bad Erkebispen betenkke noie saa betydelig en Sag, for ei at overile sig: han erindrede ham om, at det ei vilde være ham raadeligt, nu som for, at begynde Feide i Landet: han tilbød sig at tale imellem dem, og see at bringe Sagen til mindeligt Forlig. Men Esbild var doo mod alle disse Forestillinger, han forundrede sig kun over, at Absalon vilde sige ham saa meget imod, og bed ham med erkebispeelig Myndighed, at gisre et med ham. Absalon stod her i Knibe. Esbild var, som Erkebisp, hans Overhoved, og i hans Haand stod endeel af hans Velsfærd: Valdemar derimod var hans Konge og hans Ven. Men han betenkde sig ikke længe, for at vælge det rette: „Vel har jeg føret dig min Ed,“ sagde han „men dertil forbinder den mig ikke, at jeg skal affalde fra den Herre og Konge, som jeg har til sagt Troskab, Veneskab og Huldskab. „Dersom jeg vilde sætte mig op imod ham, da

„burde

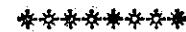

„burde jeg foragtes af alle.“ Efsild blev ved
men hverken hans Ven eller hans Trusler kunde
tolke Absalons Beslutning. Han begyndte da Kri-
gen paa sin egen Haand. Absalon blev hos Kongen,
og Erkebispen maatte om sider falde til side. (*)

Da Morten Eimersen, Bisep paa Island,
begyndte at tale mod Pavens falske Verdomme, og
at oplyse Folket, satte den anden Bisep der paa
Landet, John Arnesen, sig heftig baade mod ham
og hans Verdomme. Denne Mand fandt bedst sin
Regning ved Mengdens Bankundighed; han for-
segtede derfor den catholiske Religion, og oprerde
Almuen. Christian den Tredie understyttede Morten
Eimersen og gav skarpe Anordninger ud mod
John Arnesen; men denne urolige Mand agtede
hverken Konge eller Anordninger. Jo skarpare
disse varer, jo opsetsigere blev han. Han gik tilsidst
saavidt, at han offentlig samlede 500 bevoednede
Tilhengere, saengslede Morten Eimersen, affattede
Kongens Laugmand, satte sin egen Son i hans

Sted,

(*) S. 14 B.

Sted, ja gjorde sig endog Umage for at lokke Enger-
lenderne ind i Landet, og overgive det til dem. Da
dette blev maledt til Danmark, lod Christian den
Tredie tre Skibe udruste, og sendte dem op for
at dempe Opraret. Men imidlertid blev John
Arnesen ved at øve sine Boldsomheder, og forfulgte
alle Landets retsindige Indbyggere. Blandt disse
var David Gudmundsen, en anseelig Bonde.
Denne Mand kunde ei bisalde John Arnesens For-
hold; thi han var stedse Kongen og Landets Love-
troe. Han ansag altsaa John Arnesen som en
Hovedfiende, rykkede med alle sine Tilhengere frem
mod hans Gaard, og udfordrede ham til Strid.
Denne Mand, som ikke havde ventet sig andet,
havde allerede samlet en Deel af dem, der tenkede
som han, og var bereed til at tage imod et Angreb.
Dog, forend at øve det yderste, vilde han først
forsøge at overtale sine Landsmænd til at spaane
hinandens Blod; thi traadde han frem for Almuen,
og raabde til dem: „at han ikke havde i Sindet at
„angribe sine Landsmænd som Fiender, men aleene
„at forsvere sig. At de maatte betanke hvad det
„var at stiske Usfred i Landet, erindre deres Ere,
„deres Landslov, deres Konge, og ei lade sig for-
„føre af en urosig Mand, der vilde afdrage deres

M

„Land

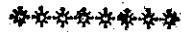

„Land fra sine gamle Konger, kun for at overgive
„det under et fremmet Herredomme.“ Da Is-
lenderne havde anhørt hans Tale, besindede de sig,
forlode saagorsom alle Bispen, og gik hjem, hver
til sit. David Gudmundsen benyttede sig af Leil-
igheden. Han lod Bispen og hans Sonner gibe,
førde dem fangne til Skalholt, og overlagde med
den Kongelige Embedsmand der paa Den, at de
strax, for at forekomme videre Oprør, blev henret-
tede. Derved endtes den hele Tummel. Da de
danske Skibe ankom, fandt de Oprørerne allerede
afstraffede, og Folket roligt. (*)

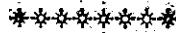
Johan Rauhau var en født Undersaat af
Friderik den Første, som Hertug af Slesvig-Hol-
steen. Friderik havde anbetroet han i Søns Op-
dragelse: Rauhau havde svaret til Hertugens Hor-
trelighed, og i dette, som andre Embeder, stedse
viist sig fornustig og ørekier. Imidlertid blev Fri-
derik indkalder til den danske Throne, som Chris-
tian den Anden maatte forlade. Rauhau glædes

de

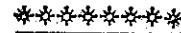
(*) Creg. Annal. Hvits. Kr.

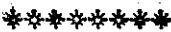
de sig ved at see sin Landsherre ophojet til denne
Værdighed. Men Værdigheden var vanskelig at
forsvare. Christian den Anden kunde ei være rolig
ved at see en Krone, han havde baaret, paa en
andens Hoved: han havde samlet sig et stort An-
hang meest fremmede Tropper: Sjælland og Skaane
vare ham endnu størstedelen hengivne: Friderik
maatte altsaa med Sværdet i Haanden befeste sit
Herredomme. Selv var han ei stor Feltsherre.
Han behøvede desfor en tapper og troe Mand; og
den fandt han i Rauhau. Han satte sig i Spids-
sen af 1300 Mand, gik over til Skaane, hvor
Greven Maurits af Oldenborg og Søren Norbye,
begge ivrige Tilhængere af Christian den Anden,
havde sat sig. Han forstærkede sig der til 2000
Mand, slog derved først 3000 Mand under Gre-
ven af Oldenborg, siden 12000 Bonder under
Otto Stiffen, twang Norbye til at overgive sig, og
svækkede i en Hast Christian den Andens Parti
saas meget, at Friderik den Første nu blev sikker paa
Chronen, og Riget roligt: Da Friderik den Første
døde, opvaagnede etter de gamle Lustigheder. Hans
Søn Christian den Tredie, som tildeels var opdras-
gen af Rauhau, blev valgt af nogle; men alle vare
et eenige derom: Lybekerne benyttede sig af Leil-
heden

heden, og faldt ind i Fyen, under Paaskud at satte Christian den Anden paa Thronen; Skipper Clemens samlede paa den anden Side et stort Anhang i Jylland. Kronen blev altsaa lige saa dyre at liebe for Christian, som den før havde været det for hans Fader. Nu tog Rantzau igien til Kaarsden. Han samlede Tropper, gik først lige mod Lybek, og bragde den saaledes i Knibe, at Lybekerne maatte slutte Fred, og forbinde sig til at opheve alle Fiendtligheder. Derpaa drog han ind i Jylland, tugtede Skipper Clemens Anhang og sik ham selv fangen. Deraf soer han over til Fyen, angrebet Greven af Oldenborg med sin Hoved-Armee, og vandt. Christian holdt nu sit Indtog i Kibbenhavn, og Rantzau blev udseet til adskillige Stats-Underhandlinger, for at bekraeftede ved Forbunde den Mølighed; han havde tilsegter Riget med Sværdet. Da dette var bragt til Ende, nedlagde han alle sine Embeder, og levede i Mølighed paa sit Gods i Holsteen, indtil Christian den Tredies Død. Deres efter kom Friderik den Anden, Christians Søn, paa Thronen. Hertug Adolf af Holsteen fik da i Sinde at undervinge Ditmarskerne, et Folk, der vel i Kong Hanses Tid havde tilsegter sig Frihed
for

for de danskes Overmagt, men ei for deres egen Forpligtelse. Danmarks Konge havde endnu Foredring paa dem; men ikke desmindre vilde Hertugen dog indeage Landet for sig aleene, og lod Johan Rantzau ombede, at træde i sin Dieneste paa dette Tog. Rantzau undskylde sig med sin Alder og Svaghed; men lod Hertugen tillige vide, at han maatte erindre Kongen af Danmarks Retigheder, og at det ei vilde være ham got, om han paa egen Haand foretog sig dette Tog. Hertugen besindede sig, og Rantzau bragde det dertil, at Kongen og Hertugen bleve eenige om at foreene sig og giøre Erobringten til en felles Sag. Rantzau, som før havde kaldt sig for gammel for Hertugen aleene, var det nu ikke, da det og gieldte Kongens Fordeel. Han drog etter sit Sværd, blev den, der havde meest Deel i Ditmarskens Erobring, og døde fort derefter. Ranzaus Liv var en Kiede af tappre og ædelmodige Handlinger. Han var Helt uden at glæde sig ved Drab. Han var Statsmand uden Egenhytte. Han var lykkelig uden at blive overmodig. Men intet udmerker ham meer end Trofasthed mod sin Landsherre og hans Huus. Maar nogen efter hans Død skulde roses som nidkier Uns-

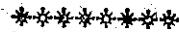
versaat, da var det et almindelige Ordsprog: „Han er sin Konge saa troe, som en Rankau.“ (*)

Uagtet at de fleste i Landet falde fra Christian den Anden, da han flygtede til Holland, og Friderik den Foreste blev den sterkste, beholdt han dog tilbage nogle troe Maend, der enten meget vanstigen, eller aldeles ikke kunde overtales til at svige den Ged, de havde soeret ham som Konge. Blandt disse udmaerkede sig fornemmelig Commandanten i Kiesenhavn, Henrik Gise, Admiraalen, Soren Norbye, og Borgemesteren i Malmoe, Hans Mikkelson.

Hendrik Gise forsvarede sig tappert i Kiesenhavn, omendkront de Beleirendes Antal var stort, Tilsstanden i Byen kun slet, og ingen Undsætning kom. Han var paa ingen Maade enten at overtake, eller at lyse til Overgivelse, for han ingen mulighed saa til at forsvare sig længere. Christian havde befalet ham at streebe, for at holde ud 3 Maaneder, inden hvilken Tid han lovede at

Komme

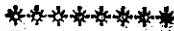
(*) Holb. D. Hist. T. 2. Hofmans Portr. hist.

Komme ham til Hjelp. Gise blev ved i 8 Maaneder; og da Kongen ei havde esterlade ham Penge nok til at bestride de Omkostninger, som paa saadan Tid behøves, lagde han selv til alt hvad han eiede; saa at han siden maatte følge sin Fædrenegaard Gisselsfeld for Giesel:

Soren Norbye, som allerede i Kong Hanses Tid havde segtet tappert for Landet mod Seersvere, og siden ester havde stridet ligesaas vel for Christian den Anden mod de svenske Oprørere, udstod ligeledes i Visby paa Gulland en Beliring af 2 Maaneder, samlede siden en anseelig Magt, hvormed han paa den landsflygtige Konges Begue indtog hele Slaane og Vlegind; og da han til sidst mærkede, at al hans Iver intet udrettede til varig Fordeel for Christian, forlod han Landet, gav sig i Dieneste hos Keiser Carl den Femte, og døde i Beleiringen for Florenz.

Hans Mikkelson forlod Kone, Barn, og alle hvad han eiede, og vilde heller være landsflygtig med sin Konge, end nyde Embede, Ere og Rolighed i Malmoe. Friderik selv agtede denne hans Midtierhed saa høit, at han lod alt hans Gods staae utsæt i 2 Aar, ventende at han, fied af sine Reiser og sin Modgang, skulde komme tilbage for

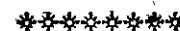

at tage det i Besiddelse: der vare og mange af hans gamle Venner, der lode ham det vide, og opmunstrede ham til at benytte sig af denne Maade; men Hans Mikkelsen var ei at formaae dertil: „Jeg agter intet,, svarede han „det Gods, jeg efterlader mig i Danmark, mod det, jeg fører med mig, som er Troføbåd mod min Konge.,,

Christians Regieringsmaade i det Hele kan vel neppe roses, og hans Grumhed aldrig undskylles: de som sørgede for Landet ved et myt Kongevalg, havde derfor altid Alarsager til det, de gjorde; og deres Bestræbelsær havde gode Folger for det almindelige; men imidlertid kan disse Fortænester ei fordunkle ovenmøistes Troføbåd. Ogsaa de handlede efter Overbevisning og Samvittighed. (*)

S Begyndelsen af den Syv Aars Krig med Sverrig rykkede Kong Erik mod Halmsted. Ved Hvitsfeldt var der Commandant, og lavede altting til tapper Modstand mod Svensken. Erik, som

(*) Schlegels Gesch. der Rdn. von Dänem. Holls. D. Hist. T. 3.

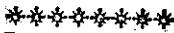

som ei havde Lyst til at spilde mange Folk, fande for godt at vilde indlade sig i Underhandling med Hvitsfeldt om at overgive Byen. Han sendte Bud til ham, gjorde ham mange smiggrende Læster, og blandt andre dette: „at vilde han ingen Modstand gøre, skulde 22000 Dukater inden to Maaneders Fortid blive ham udbetalte.,, Hvitsfeldt havde kun en lidet Besættning at sætte imod en talrig Fiende, dog lod han svare: „at han hverken havde Eed,, eller Bre at sælge for Penge; men derimod havde han Konge givet ham Lod og Krud i Overflidighed: det vilde han bruge saalænge det kunde strække til.,, Fortørnet over saa modigt et Svar, falde Erik Byen an med al Magt: han lod idelig skyde og storme, og truede af og til med at ville ødelegge By og Besættning, isald man ei overgav sig. Alt forgives. Hvitsfeldt holdt sig som en Mand, og forsvarede sig indtil der kom Undsættning. Svensken ophevede da Beleiringen. Friiderik den Anden kom og vilde drage ind, men det var neppe muligt at komme frem gennem Porten for Steen og Grus; saa heftigt havde Angrebet været. (*)

Canceleren Niels Kaas, en Mand, som blev graa i Statens vigtige Embeder, og viisde sig i alt, hvad han blev paasagt, som duesig og troe Undersaatt, gav sit Esste til Friderik den Anden, da denne Konge laae paa sit yderste: at han vilde være Sonnen ligesaa hengiven, som han havde voeret Faderen, og vaage for, at Kongeriget skulde blive ham vist, saasnart han naaede sine myndige Aar; thi Christian den Fierde var den Eid kun 11 Aar gammel. Kongen døde saa meget meere tolig, som han saae, at han kunde overlade sit Rige og sin unge Son til denne og flere troe Mænd; og Kaas holdt oprigtigt hvad han havde lovet. Han var een af de fire Regieringsraader i Christians Mindreaarigheds Eit. All hans Agtsomhed var imidlertid henvendt til at haandhaeve Landets Sikkerhed, Tronens Ere, og den oppoxende Konges Hoihed; og han ventede paa det glade Dieblik, naar han kunde sette ham Kronen paa Hovedet. Men medens han saae dette Dieblik i Mode, blev han syg og mærkede sin Dad. Da han nu fornemt forsynet ei vilde unde ham Leilighed til at opfylde det Esste, han havde givet sin gamle Herre, kunde han dog ei vase tolig, for han havde gjort alle det, der stod i hans Magt; thi lod han den unge

Konge

Konge bede, at han vilde vise ham den Maade, at see ham inden han døde. Christian, der satte Priis paa saa redelig en Mand, seiede hans Begiering og kom. Kaas samlede nu alle de Krafter, han vare tilbage, og holdt en lang Tale, hvori han forestillede Rigets indvoertes og udvoertes Tilstand, hvilke Midler han ansaae for meest tienlige til dets bedste Bestyrelse, og hvilke Dyder, der vare nødvendige for dets Regent; og da han havde forklaret alt dette med Gynd og Iver, sluttede han sin Tale saaledes: „. Jeg erindrer mig,, sagde han, „det Esste, jeg gjorde Eders Majestæts sal. Herr „Fader paa sit yderste: at jeg med al Flid og Tro- „skab skulde arbeide paa, at Kronen skulde komme „paa Eders Majestæts Hoved; men nu hindrer „min tilstundende Død mig fra at efterkomme saas „dant Esste. Derfor vil jeg nu da giøre hvad jeg „formaaer. Jeg leverer hermed i Eders Majes- „stæts egne Hænder Moglen til den Hvelving, „hvorunder den Kongelige Krone med Scepteret, „Sværdet og Eblet hidindtil siden hans Død har „voeret forvaret; og som Gud nu vil kalde mig „fra denne Verden, saa vil jeg til ingen Anden „levere dem, end til Eders Majestæt. Tager der- „for Rigets Klenodier af Gud selv, og naar Zi- „, den

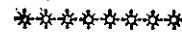

„den kommer, da bærer Eders Krone med Pris
„og Ere: regerer Sceptret med Wiisdom og
„Maade: fører Sværdet med Ræserdighed: og
„holder Eblet fast med Maad og Forsigtighed.
„Hertil hielpe og styrke Eders Majestat Konger-
„nes Konge og Herrernes Herre, ved sin Hellig
„Maad for Jesu Christi Skyld! Gud velsigne
„Kongen! Far vel Konge! Far vel Riger og Lan-
„de! Far vel al Verden! Kom nu Herre Jesu
„naar du vil; nu dør jeg gladeligen. „(*)

Hvor henrykkende maatte det have været: at
see og høre denne bedagede Kongeven, glemme sin
Afsnægt og tale med saadan Iver for Fædrenelands-
dets unge Konge. Troføab og Redelighed lyser i
hvært et Ord: Christian følede det, og takkede ham
paa den værdigste Maade for hans Midkierhed.

Skriegen 1657 opholdt Corfits Ulfseld sig
hos de Svenske, og var usorstammet nok til at
gaae dem til Haande mod sit Fædreneland og sin
Konge. Hans Raserie gik saavide, at han i Be-
gyn-

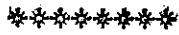
(*) Slang. Hist. Holl. D. Hist. T. 3.

gyndelsen af Kriegen blev et Brev til Landsdommerne og Landcommissarierne i Jylland, hvori han
brugde al sin Weltalenhed, for deels ved Trusler,
deels ved smigrende Øoster at bringe dem til at
kaste sig under svensk Herredomme. Men alle
ærlige danske Mænd foragtede hans Brev, og an-
saæ ham selv med den Uffsyte han, som Forrader,
fortiende. Endog de rejskafne i hans eget Elegts-
skab og Svoger-skab vendte ham Ryggen. Hol-
ger Blind, som var gift med hans Øster, blev
saa forbittret derover, at han, for at give ham et
tydeligt Bewiis paa den Foragt, han havde fattet
for ham, sendte ham hans Skilberie tilbage, efter
at han først havde ladet udstille Dinene derpaa. (*)

Et ungt Menneske Jacob Dannefar, som i
Maret 1657 havde tient i Kriegen mod Sverrig,
blev tilligemed flere Danske ved den roestildske Fred
overlade til de Svenske. Rigs-Admiral Wrangel
tog ham i sin Dieneste, og yndede hans Hurtighed
og gode Egenkaber. Kort efter at Freden var
sluttet,

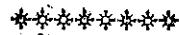
(*) Holl. D. Hist. T. 2.

sluttet, blev den igien brudt af de Svenske. De oversvommede Sjælland, beleirede København, og erobrede Kronborg. Paa Kronborg fuldte de meget Bytte. Dette blev pakket paa et Krigsskib for at overbringes til Sverrig, og Wrangel, som havde Deel i Godset, satte Jacob Dannefær paa Skibet, for at have Tilsyn dermed. Da Skibet gik under Seil, kænklede det Dannefær, at han, som en dansk Mand, skulde tåne imod sit Fædreland, og overbringe sine Landsmænds Gods til Fiender, der havde angrebet tvertimod al Ret og Willighed. Paa Skibet vare lutter Svenske, undtagen han og nogle saa sjældne Bønder, der vare tagne som Slaver, for at gaae de svenske Baadsfolk til Haande. Disse Bønder listede han sig til, gav dem tillende, at han havde i Sindet, at bringe Skib og Gods op, og bad dem om at være sig behjælpelige.

De vare i Begyndelsen frygtsomme, men endelig fuldte han dem overtalte, og de blevé eenige om at passe en Tid, naar den største Deel af det svenske Mandskab var gaaet ned i Rummet, da Dannefær skulde bemægte sig Ansæren, og Sjælenderne imidlertid kaste Lugerne til over de andre. Tiden kom, som de ventede efter: Dannefær sprang hen

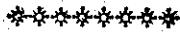
til

til Ansæren, bed ham strække Gevær, og da han satte sig til Modværge, giennemborede han ham paa Stedet. I samme Sieblik vendte han sig lige saa modig mod Styrmanden, truede ham til at styre til København, og stillede sig selv ved hans Side med blot Kaarde, for at passe paa ham. Imidlertid havde Sjælenderne lige saa hurtigen forrettet hvad dem var paalagt, og indsluttede de svenske Skibsfolk i Rummet. Nogle saa, som vare tilbage paa Dæklet, forde intet vove. Dannefær bragde da baade Skib og Bytte til København. Han blev modtaget med Forundring og Glæde. Fridesrik den Tredie gjorde ham til Officer, og gav ham et Gods paa Msen. Bønderne, som vare vorneude, fik Frihed. (*)

Selvsamme Trofak, som Dannefær viste mod sin Fædre Konge, den viisde og i Christian den Fierdes Tid en hølsteensk Skipper. Den svenske General Tostesen havde plyndret en Deel Sølv og andre kostbare Ting fra Coldinghuus og andre Konges

(*) Holb. D. Hist. T. 3.

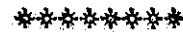
Kongelige Slotte: til at overbringe alt dette til Sverrig, fragtede han denne Skipper, og satte en Underofficer med nogle Soldater ombord, for at holde Vagt baade over Godset og Skipperen: med Skibet fulgte endnu desuden nogle Fade Viin, som ligesledes vare bestemte til Sverrig. Da Skibet nu gik under Seil, sik de svenske i Sunde at vilde smage Vinen: Skipperen opmunrede dem, og hjalp dem: Vinen smagte dem godt; og de forfristede sig saa lange, at de til sidst tumbede ned i Rummet, for at sove. Saasnart Skipperen mørkede, at de alle vare i Rolighed, spærrede han sine Luger til, gik til København, og overgav Kongen hele Ladningens. (*)

Historien siger at Skipperen blev beslønnet, men den nævner ei hans Navn.

Friderik den Fierde var engang tilstede i Giethuset, for at see en Canon støbes af en Støbemester, der vilde vise en Prøve paa sin Konst. Foruden Kongen vare og tillige adskillige andre tilstede, baade

de

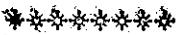
(*) Slang. Hist.

de fra Høfset og af Byen. Kongen steeg op paa en Forheining, bygt til det samme, paa hvis ene Side var en bred Trappe til Opgang, og lige over for en smal Stige. Saasnart han var kommen op, stumlede Mængden til den brede Trappe: nogle stillede sig paa Trinene, andre stode neden for. Under Stobningen indtraf en Vanheld, som ei var forudseet. Den gloende Metal tog for sig selv, fled ind under Forheiningen, og antændte een af de Paler, hvorpaa den hælde. Her blev da et stort Anstreg og en almindelig Forvirring. Kongen, forstakket ved alt dette, gik strax hen til den brede Trappe, og da han saae den besat med saa mange Mennesker, at det ei kunde blive ham muligt at komme ned i samme Øieblik, løb han deraf hen til den anden Side, for at trine ned af Stigen; men i det han vilde prøve derpaa, tog han et fejl Trin og faldt ned fra det Overste af Forheiningen. Til Lykke havde han da en troe og paapassende Livstjenier Erik Torm. Fra Begyndelsen af, at Ullars men begyndte, holdt han stedse Øie med Kongen, og da han saae til hvad Side han vilde gaae ned, løb han ham her i Mode, strakke sine Arme ud, savnede ham just i det han faldt, og reddede ham derved fra saa siensynlig en Fare.

M

Det

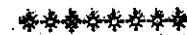

Det var denne Torm, som siden blev Pøls Niemester i Roskænhavn. (*)

At Slaget ved Königsluther blev tabt, skede ikke af Mangel paa Tapperhed hos Christian den Hjerte. Det varede fra om Morgenens Klokken 8 til om Estermiddagen Klokken 5. Kongen selv var stedse hos sit Folk, stred tappert, og vovede sig endog saa yderlig, at han selvredie blev omringet af 40 Ryttere, hvilke han slog sig igennem. Men adskillige Uheld forenede sig til at give Fienden Sejer: Han maatte fly, og blev forfulgt. I den Tid, som her var nødvendig, skyrede Kongens Hest i en Græs. Wenkel Rothkirck, en af de saa Officerer, som fulgte, sprang da i Dieblikket af sin Hest, og hialp Kongen op paa den; men da dette gav Ophold, og Fienden var i Halene, vendte Malthe Gehested, en anden trofast Mand, tilbage lige mod den hidlige Fiende: nogle saa Folk, han havde hos sig, gjorde det samme; og opholde de da ved en ualmindelig Tapperhed.

Glen-

(*) S. 4. Hist. af Hoyer, manuser.

Fienden saa lange, at Kongen vande Tid til at komme saa langt bort, at de siden ei kunde naae ham.

Rothkirck faldt derved i Fiendens Hænder. Gehested undkom, sejret med Mose, og opsgæde Kongen i Wolsenbüttel.

Ved denne priselige Handling kronede Gehest ed, saa at sige, den Ere, han for havde erhvervet sig blandt fremmede. Han havde lange staet i polst Dieneste, og der strider mod Tyrkerne og Russerne; men da han havde hørt, at hans egen Konge behovede Krigsfolk, var han kommen tilbage, og havde bragt med sig en Hane, som han med egen Haand havde erobret, og som siden, ham til et Ere minde, blev ophængt over hans Gravsted. (*)

Henrik Blom var Gouverneur og Amtmænd i Rendsborg i Aaret 1658. Da Carl Gustav stavt samme Aar gjorde sit farlige Anlæg mod Danmark, var det ham om at gjøre, at blive Herre af denne Festning, uden at spilde Tid eller Folk; men

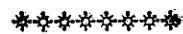
at udvirke,

(*) Glenges Hist. Coldings Dig tale over Mr. G. Pentopp. Ligt. over Ms. B.

udvirke, at den godvilligen skulde blive ham overgiven, dette troede han ikke at ville gaae an. Han bad dersor Hertugen af Holsteen, at han vilde præve paa at bringe den i sine Hænder. Hertugen var nu som før Carls villige Haandslanger. Han sendte to af sine Landraader til Rendsborg, og lod Gouverneuren og Borgerne sige: „at der truede dem et stort Uveir: at han ynkedes over dem, og vilde raade dem; at lække sig under hans Beskyttelse, og tage Besætning af hans Folk ind i Festningen; da han forsikrede dem, at han nok skulde formaae Carl Gustav, sin Ven, til at staane dem, og ei at ansee dem som Fiender. „ Den som forde Ordet var Commandantens Fader. Han stod i Hertugens Tjeneste, og blev bruge i dette Erende, uden Twivl fordi Hertugen meende, at hans Ord skulde have desmeere Vegt. Han brugde og al sin Weltalenhed, for at udrette det, ham var paalagt, til Hertugens Fordeel. Men Sennen saae paa ham: „min Far! „ sagde han, „ jeg havde neppe forestile mig, at De skulle have været i Stand til at giore mig saadant et Forslag; og var De ikke min Far! „ da havde jeg neppe haft Taalmodighed til at høre derpaa saa lange, uden at lade dem fengsle og undgielde for saadan Opsørel. „ Da

Faderen

Faderen hørde sin Sons kielke Svar, forgndrede han Sproget, enten af Undseelse for sig selv, eller Hsiagtesse for ham. Hertugens Anslag saldt der ved bort, thi Gouverneuren var ubevægelig, og Vorigheden for Borgerne erklærede, at de som ørlige og troe Undersætter af Kongen af Danmark vilde segte til det yderste. Rendsborg blev siden beleiret, men Fienden var ei i Stand til at twinge den. (*)

Absolous Hengivenhed for Waldemar er allerede viist i hans Tale og Afsærd mod Erkes bispen Eskild. (**) Endnu et andet Træk har man af samme Slags, der giør ham ligesaa megen Ere.

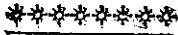
Efter de langvarige og blodige Stridigheder, som føresalde om Riget mellem Waldemar, Svend Erikken og Knud Magnussen, blev Riget deelt saaledes, at Waldemar skulde have Jylland, Knud Sjælland, Jyen og Småa-Herne, og Svend Skaa-

M 3

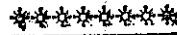
ne

(*) I. C. Memoires de Danmark. Theatr. Europ. T. 8. p. 926.

(**) Pag. 174.

ne med tilhrende. Knud og Valdemar, glædte over at der var kommen Fred og Enighed i Landet, indbøde Svend til et Giestebud i Næskilde, for at stiske Venstak og Fortrolighed med ham. Svend modte der, men i en anden Hæftga. Hans Hjerte var endnu fyldt med Havn og Alvind. Han havde givet Befaling til en Deel af sine Krigsfolk, at samle sig ved et vist Klokketet om Matten omkring Huset, og da bryde ind, og dræbe både Knud og Valdemar med alle deres Folk. De kom til bestemte Tid: Uansatdet skede: Ølysene blev slukte, og Giestesalen blev en Morderplads. Da Svends Folk saaledes begyndte at rose frem, glemde Absalon alt andet, og sogde at holde sig ved Valdemars Side, for enten at hælpe ham, eller dse med ham. Men i Mørket tog han Feil af Valdemar og Knud. Valdemar havde, saasnart han mærkede Uansatdet, svøbt sine Klæder om Armen, havde dermed afsat det Mordernes Hug, og havde reddet sig ud igennem Doren. Knud var bleven tilbage og værgede sig; og ved hans Side kom Absalon til at staae. Det varede ikke længe, før et Sverd svingedes over Knuds Hoved, og kløvede det. Da Absalon hørde dette drabende Hug ved sin Side, tankede han, at det var Valdemar, det havde ramt. Han udstralde

dersor sine Arme, savnede Knud i det han segnede, trykte ham op til sit Bryst, stod saaledes ubevægelig, og sukkede, og græd over sin Konge. Men endelig mærkede han, at det var Knud, og ikke Valdemar; han indsluttede mellem sine Arme. Nu begyndte han da at faae nyt Liv igjen; og i Haab om at Valdemar kunde maaske være kommen i Frelse, fil han ogsaa Lyst at redde sig. Han lagde dersor Liget ned, benyttede sig af den første den bedste Lejlighed, han fandt til at slippe ud, undkom ogsaa uskad, og flyede om Matten til en Bondebys ved Næskilde, hvor hans Moder boede. — Om Morgen genen derefter lod Svend udraabe „at det var ham, der var oversalden“, og lod sege om Valdemar. Men en mild Skibne havde om Matten ført ham hen paa Veien til samme By, hvor Absalon var ankommen. Absalon, gaudske henrykt ved at finde ham her, skuldede ham i Huset hos sin Moder, forbandt hans Saar, pleiede ham, og fulgte ham siden over til Jylland. Da Svend fil at høre, hvad Valdemar havde taget, gjorde han strax en Skibs-Flode færdig, for at sætte efter ham, for han kunde faae Folk samlet i Jylland. Men da gik Absolons Moder og Sester til om Matten, og fil Skibene forhugne saaledes, at de

et kunde bruges strax. Svend maatte nu bie ind til han sik dem i seiklar Stand. Midlertid vandt Valdemar saa meget, at da Svend endelig kom til Jylland, mordte han ham, og slog haade hans Folk, og ham. (*)

Troe og tapre Mænd havde Friderik den Tredie omkring sig i København, til at stide som Helte mod en Fiende, der havde besluttet haade hans og Rigets Undergang. (**) Men troe og aarvadgne Mænd havde han ogsaa uden for Byen, hvilke, omendkunst de var i Fiendens Magt og under hans Hine, gjorde dog store Ting til Københavns og Kongens Frelse; ja vilde endnu have gjort meer, om de ei undertiden varne blevne robede. Disse var i Besynderlighed Lorenz Turen, Hans Rostgaard, Hans Madsen, alle 3 Forvaltere, eller Ridesogeder paa de Kongelige Godser i Hirschholms, Kronborgs og Frideriksborgs Amtier, Henrik Gerner, Sognepræst i Birkerød,

(*) Caro 14 B.

(**) Pag. 117.

roed, og Ole Steenvinkel, Ingenieur-Officer ved den danske Besættning paa Kronborg.

Bed Turen og Rostgaard fik Kongen idelige og paalidelige Underretninger om alt, hvad de kunde udspeide, enten til Opmuntring eller til Advarsel for de Beleirede. Rostgaard var den første, der gav Underretning om den hollandske Flodes Ankomst til Sundet, og vovede sig til at være Bud mellem Kongen og Admiral Opdam: Turen besorgede blandt andet en meget usiægtig Afridsning af den hele svenske Leier. Men fornemmelig vare de hver for sig paapassende, da de markede at der skede Tilberedelser til den store Storm, der blev saa uhykkelig for Svensken: da indsendte de i Forsveien Esterretninger om alle Anlæggene, hvor Hovedangrebene skulle ske, hvad Tid, med hvad slags Redskaber, hvorpak des Fienden vilde klæde sig; hvilket altsammen blev befundet rigtigt, og blev altsaa unyttigt, fordi man i Byen havde vidst at giøre Anstalter derimod.

Før at befordre disse deres Esterretninger til Kongen, havde de gamle Haade, der laae som uden Hensigt ved Humlebæk, Nivåe og under Hveen; dem satte de sig enten selv i, og roede op om Matten, eller og de leiede andre paalidelige Folk

der-

vertil. Det var om Winteren, saa der endog uns
dertiden var Livsfare derved; men dette agtede de
ikke, naar de kun havde noget af Vigtighed at for-
kynde; og gjerne sendte de da tillige enten Wildt
eller andre Forfejninger til Kongen, hvilket maatte
være Kierkommen paa en Tid, da endog de almins-
delige Fedevare vare rare i Byen.

En Tid lang udspeidede de saaledes Fiendens
Tilstand, uden at blive mistænkte. Lykken i dette
gjorde dem da modige til at vove noget andet og
større. Det blev det vigtige Anlæg paa Cronborg,
hvormaa meget i sin Tid blev talet, og som ogsaa
fortiener at erindres, baade for dets Vigtigheds-
saa og for de Personers Skyld, der stræbde at drive
det igennem.

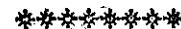
Cronborg i Svenskens Hænder var et stort
Tab for København. Vel havde den ei kundet
hindre den hollandske Flodes Giennemfart giennem
Sundet, men den hindrede dog den jevnlige Tilsor-
sel, var et alt for fast Tilholdssted for de Svenske,
og i mange Henseender til Skade for det Land, til
hvis Gavn den var anlagt. Luxen og Rossgaard
saae det daglig, og krenkedes som ørlige danske
Mænd ved at see det. Med Krigsmagt kunde den
ei vindes tilbage; thi Svenskens Overmagt i Sleg-
land

land var da ale for stor. Ell og Grildhed skulde
altsaa drive Verket, om noget skulde ske; og dette
gjorde Luxen og Rossgaard sig da Umage for at
udtænke og fremdrive. Her kom Presten Gerner,
og Steenvinkel dem til Hielp. Gerner, som i sine
unge Aar havde studeret i Engeland, og talede det
engelske Sprog vel, tog sig paa at træde i hemme-
lig Underhandling med en engelsk Oberst, Hutchins-
son, som var kommen til Landet med nogle fremme-
de Folk, for at tage Dienste hos de Svenske, men
betænkte sig siden, fordi de ei vilde tilstaae ham de
Villaar, han forlangde. Steenvinkel, som Carl
Gustav havde betroet til at besørge Cronborgs Fest-
ningsverker i standsatte ved Hielp af danske Krigs-
sanger og andre twungne Arbeidere af Helsingør
og Egnen deromkring, lovede at hverve disse sine
Arbeidere til at staae hic i fornedent Fal'd: Ros-
sgaard og Luxen skulde væbne nogle sterke og røFFE
Banderkarle, som skulde, med deres Vaaben skulde
under Klæderne, komme ind i Festningen, enten
som Kioreserne for Brandevogn, eller under an-
den Horevending; og naar alt dette saaledes stodt
sammen paa en vis forud bestemt Tid, da skulde
man med forenet Mæge anfalde den svenske Be-
sets

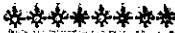

satning, bemægte sig den og Festningen, ja den svenske Konges Person, om han da var tilstede. Planen blev med megen Enighed og Forsigtighed anlagt: Friderik den Tredie blev underrettet deraf, og foranstaltede Vaaben og Venge: Dagen var bestemt, og alt var færdigt til at bryde frem. Men til Uheld blev det røbet ved et Øret, som tilfældigvis faldt i Svenskens Hænder. Rossgaard måtte da flyve ind til København. Steenvinkel blev henrettet. Gerner blev ført til Rettssiedet, men benaadtet; og Luxen, som intet kunde overbevises, fordi Steenvinkel og Gerner udstode de hårdeste Pinsler, uden at lade sig vinge til at beklaade det allermindste om deres Landsmænd, slap endelig efter megen Angest og Ned ud af Fengsel, og måtte aleene bøde med Venge for de Formodninger, man havde imod ham.

Luxen var ikke saasnart kommen ud igien af Fengslet, før han begyndte nu som før at vaage til sin Konges og Herres Bedste. Af den Elendighed, han havde udstaat for sin hidtil viste Troskab, gjorde ham hverken mindre agtpaaghvende eller mindre ivrig. Nogen Tid efter lod Friderik den Tredie udgaae

udgaae Placater i Sjælland, hvorved alle og enhver blev opmuntrede til, underhaanden at holde sig i Beredskab, naar de freuimede Hielpetropper, som man ventede til Almager, kom i Land, paa det at nogle af Landets Folk da kunde stede til, og Magten blive desto sterkere mod Fienden. Saasnart een af disse Placater kom Luxen til Hænde, var han strax syrig. Han tog Hans Madsen fra Frideriksborg til Hielp: de hervede Folk, saa mange de kunde faae: de anvisde dem Sieder i Slovenerne, hvor de skulde samles: Luxen sankede Gevaerer, Krud og Kugler, som han lod nedgrave, for at have dem i Skul til Tiden kom: han gjorde og Aftale med en Officer, Berend Phalen, om at være færdig til at føre disse Folk an. Men da de forventede Hielpetropper ei nogen sinde kom til Almager, og en Sag, der drives ved mange, ei lettelig i lang Tid kan skuldes, fil Svensken imidlertid Undretning om alle disse Tilberedelser, der stede ved Luxens og Hans Madsens Foranstaltninger. Hans Madsen blev da sat fangen paa Frideriksborg, alt hans Gods blev borttaget, og hans Boepæl nedrevet indtil Grunden; og Luxen, som man endnu var meer forbittret paa, fordi man fil Mys om, at det

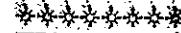

det var ham, der havde engang besørgt den svenske Cancellie-Casse anholdt, opbrudt, og Brevene indsendte til Byen, maatte nu gibe til samme Middel, som Rostgaard før, og reddede sig gennem mange Farer til København.

Her samledes da igien Luxen og Rostgaard; og da de nu ei mere kunde gisre Mytte uden for Woldene, stræbbede at udrette hvad der stod i deres Magt-inden for.

Rostgaard holdt stedse Brevverkling med sin Kone, som han havde efterladt paa sin Gaard Kraagerup, og fuld Derved at vide, alt hvad hun som Fruentimmer kunde udspelde. Luxen vobnede sig, og gik til volds med Borgerne; ja han vobnede og underholdt til lige Dienester to andre haandsfaste Folk, som han havde havt ind med sig, uden Tivl dem; han meest havde brugt forhen, til at gaae sig tilhaande hvor det behovedes.

Da Landet ful Nolighed, erindrede Frederik disse sine troe Mand. Gerner blev Bispe i Viborg, hvortil endeg hans Far dom gjorde ham værdig.

dig. Luxen blev for det første anvist 700 Rdlr., og Rostgaard 500 Rdlr., som aarlige Pensioner af Øresunds Told, „ til Belønning „, som det hedder i den Kongelige Besaling „ for deres Midtierhed og Troskab i Krigen. (*)

(*) Holb. D. Hist. T. 3. Rostg. Levn. af Thura. Luxens troe Dienester, manusr.

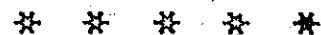
Kieft Mod.

Der ere Ulfalde i Livet, hvor store Vanskelligheder legges os i Vejen; der ere andre, hvor Farer, under tiden mundgaaelige Farer, maae os, uden at vi sagde dem, eller troede os der, hvor vi ere forbundne til at gaae dem i Mode. Her frugter den svage, den forsagte: han haster sig, giver efter, ligger under, eller flyer. Den kiekte derimod staar fast, vor i disse Diebliske haadetanke og tale, vor spørge om Middel.mod Farer, vor gribe det, om der endog kun er et eeneste muligt, vor sætte det i verk; alt i Haab om godt Udfald, og uden Skrak for sig selv.

Til alle store Handlinger behoves Mod; thi store Handlinger ere altid forbundne med Vanskelligheder, ofte med Farer. Men det er det kiekte Mod her fordres, og ei det blot fremsfarende. Maae have troet sig modige, fordi de have haerdet sig til at troede, til at løbe blinde mod Farer, uden anden Hensigt, end at løbe mod dem, og uden at see paa, om der var Ere eller Skam ved at vove, om de havde Raad dertil eller ei. Dette er ei det sande. Det er kun Raadhed, eller Fremfusenhed, eller Raserie. Den kiekte Modige giver sig altid Tid til at estertanke, om det er Umagen verd at vove, om han har Raad dertil, om der er Ere at vinde, eller Nytte

at

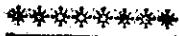
at staae. Seer han dette, da vover han, handler med Kyrighed, og efter Plan, for saavidt som Plan i de farlige Dieblk har Sted; og seer han da endog Faab og Dad for Mine, kyses han dog ikke.

Efter Christian den Fierdes Død samlede Rigets Raad og Stander sig til et nyt Kongevalg; thi Prinds Christian, som eengang var valgt, var død før hans Fader. Canceleren stod da frem og holdt en Tale, hvori han sagde med en overdrevne Myndighed: at den som Rigets Raad fil i Sindet at vælge, den skulde Geistligheden og Borgerkabet samtykke. Laurids Schaventius sad i Forsamlingen, som Universitetets Rector. Da han hørde disse stolte Ord, som fremførdes med en lige saa stolt Mine, stod han op: „vi ere alle“, sagde han „skriftlig indbudne af den afdøde Konge, til at beraadslaae om Kongevalget. Vi formode desfor, at vi og ere berettigede til at have frie Stemmer i Valget, og ikke forbundne til, blindt hen at samtykke, hvem Raadet vælger.“ Hvad Svar Schaventius fil, er ei bekjendt; men vist er det, at baade

O

Geist-

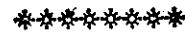

Geistlighedens og Borgerstabels Stemmer gjorde meget til, at Friderik den Tredie blev Konge. (*)

Da den store svenske Krig havde Ende, kaldte Frederik den Tredie Stænderne sammen til en overordentlig Rigsdag, for at ~~foreslae~~^{præse} og bestemme, hvilke Midler de syntes bedst bequemme og tilstrækkelige til at bringe det fortrykte Rige igjen paa Fode. De samlede sig i København. Men saasuart de begyndte at træde sammen, begyndte tillige store Uleenigheder. Der udfordredes overordentlige Udgifter. Enhver Stand ønskede gjerne de mindste Hårder, og nogle vilde tildeels skyde dem fra sig paa de andre. Adelen beraabde sig paa deres Privilegier. De andre Stænder påsode, at i saa almindelig en Nød burde ingen Privilegier gielde, men enhver bidrage efter sin Evne. Disse stridige Menninger gav engang Anledning til megen Ordverling i en af Forsamlingserne. Mogle af Adelen pukkede mod Borgerne, og kaldte dem Usrie. President Mansen talede til

Fors-

(*) Holb. D. Hist. T. 31. Sverg Skæl. Cler.

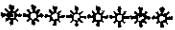
Forsvar derimod, og beraabde sig paa deres udviste Tapperhed. Obersten Hans Friis, som ellers havde store Fortienester, begyndte nu og at blive hidsig og pukkede. Da reisde Stadshauptmænden Thuresen sig, klappede paa ~~hånd~~^{hjerte} Kaarden: og spurgde: om Officererne havde baaret sin Verge saa klett i Flyen, som han og hans Borgere i Københavns Beleiring. Manden blev taus; thi Tropperne i Flyen havde paa en vis Tid ei indlagt sig synderlig Ere. (*)

Set Søeslag under Bornholm blev Otto Rud efter mange Tapperheds Prever fangen og ført til Stockholm. Da han havde været der i nogen Tid, blev han fremstillet for Kong Erik paa Vadstena. Erik, som i det Hieblik, han saae Rud, erindrede sig al den Skade, hans Glode havde lidt ved denne kielke Mands Tapperhed, glemde den Agtelse, han skyldte endog sin Fiendes Fortienester, begyndte at bebreide ham hans Forhold, og true ham paa Livet. Rud lod sig ikke forstærke, fordi han var fangen, men svarede: „at han var en ind-

D 2

„fede

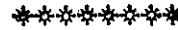
(*) Langes. Gouvernements Hist. manuser.

, født dansk Mand, der havde føret sin Konge til Huldkab og Krodkab, at han ikke skammede sig ved at have segtet af yderste Evne for Kongen og i Hædrenesriget, og at det var aleene Kykken, der havde forbudet ham at overvinde sin Fiende. „ Kong Erik endnu meere forbriet ved dette Svar, gæreb til sit Sværd for at giennemstikke ham; men Claus Eriksen, en Svensk af edel Tænkemaade, var tilstede. Han lastede sig imellem, og forestilte Kongen, at det var ikke saaledes man burde begegne en kiel, troe og ørekier Seemand. (*)

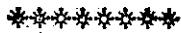
Niulf, som stiftede den normanniske Stat i Frankerig, efterlod Herredommet i sin Sons, Wilhelms, Hænder. Wilhelm styrede det i nogen Tid med Ere og i Roe. Endelig opsatte Britterne sig mod ham: han angrebet dem uden Frygt, undertryng dem, og forjog deres Ansætter. Men noget efter fulde de ved List og Overtalelse endeel af Mørkmannerne selv oprørte. Disse samlede sig under Forræderen Niulf, en ond og snedig Mand, og
fors

(*) Næsens Kronike. Holb. D. Hist. T. 3.

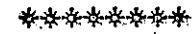
fordrebet alt for betydelige Rettigheder. Wilhelm, som saae, hvor farlig en indbyrdes Uroe vilde være i en Stat, der var nylig anlagt i et fremmed Land, hæd Oprørerne alt sit Guld, alle sine Vaaben, og det meste og kostbareste han eiede, for at rolige dem. Hans Frelighed udrettede intet. De blev kun meere overmodige, og leirede sig omkring Rouen. Nu frygtede Wilhelm, og besluttede at forlade Øyen, at drage ud af Normandien, for at skule sig og søge Hjælp hos Frankerne. Men Bernard, en tapper Mand af dansk Blod, kunde ikke bisalde dette Anslag: „ til Frankerne ville vi ikke følge dig „ sagde han „ men har du besluttet hellere at leve dig til Vancere paa en fremmed Grund, end at besejre og forsvarer et Rige, da ville vi vende tilbage til Danmark, vort gamle Fædreland, som Folk, hvis Ansætter er for feig til at gaae mod Fienden og Doden. „ Wilhelm opvaldes ved denne mandige Tale: han forandrede sit Forsæt og angrebet Oprørerne med 300 trofaste Mænd. Niulf maatte flye. Wilhelm vandt Seier, og besættede derved sit Herredomme og det danske Navns Ere i Frankerig. (*)

(*) Gest. & vest. Dan. ext. Dan. T. 1.

Kong Oluf Tryggesen lod engang stævne sit Folk til Trondhjem, for at tale med dem om den christelige Religion, som han ønskede at see almindelig vedtagen i Norge. Just i den Tid laaet 3 islandiske Skibe i Winterhavn ved Trondhjem. Island var den Tid en frie Republik, og stod endnu et under Norge. Desuagret lod Oluf Tryggesen kalde Folkene af disse Skibe til Førsamlingen, og de medte. Kongen traadde frem og holdt en lang Tale, hvori han forestillede Christendommens Fortron for Afguderiet. Han formanede dem til at lade sig christne, men lagde til af en ubesindig Iver, at dersom nogen ei vilde lyde hans Formaning, da vilde han forfolge ham som Fiende, og straffe ham med den visse Død. Islanderne, som havde hørt til med Opmarksomhed, syntes godt om alt, hvad Kongen havde talet om den christne Tro; men Truslen, han havde lagt til, vñ skurrede dem i Øerne, baade fordi de ei vare hans Undersætter, saa og fordi de ei vare vante til at trues. Om Aftenen samlede de sig og beraadsloge derom. Efter at de havde talet adskilligt, enhver ester sin Menning, spurgde en af dem tilsidst: hvad de da endelig skalde beslutte? Kjartan, en af de fornemmeste bland dem, tog Ordet og svarede: at enten vilde

de

de lade sig christne frivillig eller aldeles ikke. Men besluttede de det sidste, da maatte de forekomme Olufs Trusler, væbne sig, angribe ham paa sit Slot og hellere vove det yderste, end lade sig twinge af den, der ingen Ret havde til at befale over dem. Kongen havde sendt nogle af sine Fortrolige hen for at lure paa Islanderne, og høre deres Tanke. Disse gik strax tilbage og fortalte det, de havde hørt. Om Morgenen derefter kaldte Kongen Islanderne for sig, og spurgde, hvem af dem det var, der havde voeret saa forvoven at træ med at angribe ham paa sit Slot. Kjartan traadde frem. „Dig, sagde han, mig var det.“ Kongen mærkede af hans Grimodighed, at Haardhed her vilde være unyttig. Han talede da et andet Sprog, sagde: at omendskjondt han nu havde Magten i Hænderne, og kunde straffe dem, maaatte de dog fare bort med Fred, baade han og hans Landsmænd; men endnu vilde han bede dem, at tage den Religion, han havde foreslaget, i nsiere Betragtning, og det vilde vere ham kiert, om de antog den, da han var vis paa, at saa kielke Mand vilde siden ei valle deri, men forlynde og beskytte den paa deres Fædrener. Kjartan takrede Kongen for sin Mildhed, og forsikrede, at den

O 4.

havde

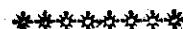

havde meere Magt over dem end alle muelige Pinsler. Derpaa gik de bort. De lode sig siden undervise i den christne Troe, bleve derefter døbte, og føre tilbage til Island. (*)

Da Carl den Soltte i Aaret 1716 havde indtaget Friderikshalds By, var ene del af Byens Folk, mest Fruentimmer og Børn, flygtede ud til et Sted der i Mærheden. Hans Colbjørnsen, Capitain for Borgerkabet, tog en anden Borger med sig, og gik til Kongen for at bede ham, at disse borstlygtede måtte være frie for Plyndring. Carl den Soltte blev vred, da han saae ham, og bebreidede ham, at han og hans Broder, endstikke de ei stode i virkelig Krigsties nesse, havde dog stedse øvet Fiendtligheder imod ham, og tilføjet ham megen Skade; ja truede ham tillige med, at han nu skulde undgielde for det altsammen. Kongen sagde det, med en Mine, der vidnede om, at han var forbittret; men Colbjørnsen angstedes ikke: „naar Fienden falder ind i Lan-

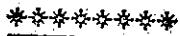
„det

(*) Arngim. Jon. Crym.

„det,, svarede han „er hver Undersaat Soldat. „Desuden har jeg ei gjort andet, end hvad Pligt og Troskab mod min Konge udfordrede, og fors, trhyder det ikke, i hyd der end skal følge paa.“ I det de talede, kom en Bombe fra Festningen, og slog ned i Huset. Derved blev nogle Træsplinter losslagne, som paa eengang saarede baade Kongen og Colbjørnsen. Kongen syntes, det begyndte her at blive for varmt: han gik derfore ud, og besalede nogle Officerer at bringe Colbjørnsen over Mord-sidbroen til Corpom, og der næste forvare ham indtil videre. De gik efter Besaling. Men da de vilde gaae over Broen, strog en Canonkugle fra Festningen dem tet forbi. Officererne blev der ved forsørkellede: Colbjørnsen ikke. Han forde sig dette Øieblik til Nutte, kastede sig fra Broen ned i Aaen, svommede bort, og reddede sig til sin Gaard Eskevig, en halv Mil fra Byen, hvor han i nogen Tid holdt sig i Skul. (")

(") Manser.

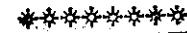

Niels Juul var engang gaaet i Land. Midlertid kom der Brand i hans Skib. Juul, som herde Nødskud, ilede strax til Skibet; men før han kom det nær, havde Luen allerede taget saa megen Overhaand, at Officererne stode færdige at forlade det, og raabde til Juul: at han maatte flynde sig bort: at Ilden nu var nær Krudkamret: at de ventede kun det ulykkelige Hieblik, da de maatte springe i Lusten. „Er det saa fat,“ svarede Juul, „da er det Lid jeg kommer.“ Han besættes derpaa sine Gluproere at legge til Skibet, sprang ombord, soer allevegne om, og gjorde saa dannne Anstalter, at Ilden blev slukket. (*)

Bed en Forseelse antændtes en Brandkugle i Toihuset i Rendsborg i Aaret 1750. Soldaterne, som arbeidede der, blev alle forsækkede, og kappedes ud giennem vinduer og Dørre, for at redde sig. En Capitain, Müller, kom af en Hændelse der forbi. Da han herde hvori Faren her beslod, greeb han strax til Raarden, truede de

flyg-

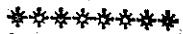
(*) Beispiele zur Bildung eines Soldaten.

flygtende Arbeidere til at vende tilbage, og gik selv foran for at sætte dem i Arbeide med at slukke og redde. Da de kom derind var Rosgen og Dampen saa tyk, at de ei engang kunde se den antændte Brandkugle. Müller maatte opsege den aleene efter Lyden, og fandt den. Nu blev Mod og Hursigheid almindelige. Müller og Stykunkerem Hirsch lagde selv Hænder paa Arbeidet: Soldaterne vare villige Handlangere: de grebe Kuglerne og Granaterne, hakte dem ud, fastede dem storstedelen i Vandet, hvor de sprang uden Skade. Derved blev ikke aleene Toihuset, men endog maaskee hele Byen reddet fra Brand. (")

Da de Svenske gik i Aaret 1658 fra Jylland over Ilsen til Fyen, erobrede de i en Hast hele Den og tilsidst Nyborg Festning. Paa Nehden ved Nyborg laae den Lid fire Skibe indfrosne i Ilsen. Svensken tenkde, at disse vare strax et vundet Bytte. Men Peder Bredahl, som forde dem, gjorde altting færdig til at forsvare sin Post. Han

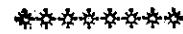
(") Beisp. zur Bild. ein. Sold.

Han lod daglig Isen bryde rundt omkring sig, lod Skibene overslaae med Vand, for at giøre dem glatte og ubestigelige. Svensken, som saae disse Tillberedelser, vovede ei at nærmre sig til dem, men fyrede des heftigere fra Festningen. Bredahl svarede dem igien det bedste han kunde. Og saaledes holdt han ud indtil Isen brød op i Været, da han lettede Ankter, og førte sine Skibe lykkelig til København. (*)

Da den svenske, engelske og hollandske Flode i Begyndelsen af dette Aarhundrede laae for København, stede verfra en heftig Bombardering. Den franske Ingenieur Hauterine, som der varinden Borde, gjorde alt sit til at sætte Brand baade i Byen og paa de danske Skibe, som laae uden for Castellet. Men Borgernes Hurtighed i Byen og vore Skibsfolks paa Floden, forekom begge Dele. Imidlertid hændte det sig, at en toshundredepundig Bombe faldt i Skibet Prinds Christian, som fôrdes af Admiral Schindel. En af Vaadsmændene lob
hur-

(*) Memoires de Terlon.

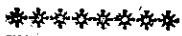
hurtig til, stoppede sin Kiole i Huslet, stog sine Klæder omkring den og dæmpede den verved, En anden Bombe faldt i Skibet Kronprinsen igienem Caixten ind i Archeliet nær Krudklamret. Tvende Matroser toge strax sat paa den, og veltede den ud igienem en af Stykportene. I det den faldt ud, sprang den, og splittede Canonen som laae der, dog fil disse behjerte Føl ingen Skade; men saa nær var det. (")

Da Carl den Tolvte i Aaret 1716 var falden ind i Norge, stod hans Hovedarmee ved Christiania. Dersra blev assendt en Deel for at gaae over Ringerige til Kongsgberg, og forstyre Sølvverket der. Paa dette Tog trængde den svenske Oberst, Loven, sig igienem en snever Farhugning paa Hareslue-Sloven, kom ind paa Ringerige, og naaede en Asten med 800 Myttere til Morderhougs Kirke. Han tog selv sit Matteherberg i Prestergaarden, og lod sine Folk legge ind deels der, deels i Gaardene deromkring. Et mindre Antal af norske

(") Gust Juuls Levnet.

norske Dragoner havde General-Lieutenant Bülow udsendt fra sin Hovedleier ved Gillebek, for at paas-
passe Fiendens Bevegelser. Disse havde sat sig samme Aften ved Gaarden Steen, en halv Mil fra Præstegaarden. Svensken vidste, at de vare der; men de Norske havde ingen vis Underret-
ning om disses Ankønst til Norderhoug. Præsten paa Norderhoug, Jonas Ramus, var sengeliggende da Svensken kom. Hans Kone Anna Col-
biernsen maatte da tage imod disse uventede Gæster, ting op med dem, for at undgaae Plyn-
dring, og bevarde dem. Det første, de foretoge sig efter deres Ankønst, var, at holde Raad om, hvor-
ledes de skulde fortælle deres Anlæg Dagen der-
efter; og blev da besluttet, at de først i Dagbræ-
ningen vilde forjage de norske Dragoner paa Steen,
siden gaae mod Kongsberg. Præstekonen, som gik
omkring i sine Huusforretninger, og gav imidlertid
nsie Alt paa hvad der blev talet, fattede strax den
Beslutning, at sende Bud til de Norske, som hun
hørde at være i Marheden, og imidlertid paa sin
Side gjøre alt, hvad hun kunde, for at befordre
deres Angreb. Til den Ende anstillede hun sig
meget omhyggelig for de Svenske, og gjorde An-
stalt for, at baade Officerer og Gemeene bleve overs-
fædigen

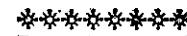
fædigen bevarede med Mad, Øl og Brændevin,
ikke aleene i Præstegaarden selv, men endog i de andre omliggende Gaarde. Men imidlertid for-
somde hun intet for at anlægge og udføre den Plan,
hun havde udteinkt. For at faae Bud til de Norske,
foregav hun, at hun fattedes noget, som skulde
bruges til Maden, og ful Tildels, at hendes Pige
maatte gaae ud for at hente det; og paa det hun ei
skulde blive mistænkt, naar Pigen blev lange borte,
lod hun hende aleene gaae hen til Sognefogden,
og bad ham give Efterretning til Steen. Imid-
lertid gjorde hun selv Anstalter i Præstegaarden.
Den svenske Oberst spurgde hende om Veien til
Steen, for der at udstatte sine Forposter: hun ans-
viside ham en uret Vei paa den anden Side af
Præstegaarden; og han troede hende. Han besa-
lede en af sine Folk, at holde hans Heste opсадlede
uden for Døren hele Matten igennem: hun ful
Karlen til at driske sig fuld, lod Hestene trække i
Stalden, og Døren slæe i Laas. Hun beklagede
de Gemeene, at de uden for maatte lide saa meget
af den strenge Kulde, og bad sig til at antenne et
Baal for dem i Gaarden; og da Obersten bevil-
gede det, lod hun slæbe sammen en Mængde torf
Træ, Halm, og hvad der kunde blusse mest, paa
det

det at Ilden kunde sees af de Norske; thi hun havde ladet dem sige, at naar de saae saadan en Ild, kunde de ei tage Feil af Veien, og havde tillige et Tegn, naar det var den heilelige Tid til at falde an. Alt dette, som blev drevet saa snildt, havde den Vickning, hun ønskede. Saashart de norske Ryttere saae Ilden, droge de ud. Ingen mærkede dem, for de vare i Gaarden. De toge Obersten fængen, nedfablede og forjoge de Svenske, som esterhaanden sankede sig til; og da det var forbi, gjorde de sig tilgode med det Maaltid, som var tillavet for Fienden.

Da det var bleven Dag, gik Præstekonen ud at besee Valpladsen, og havde ingen med sig uden en Kone der af Sognet. De Svenske, som havde flyet i Forvirringen om Matten, havde nu sanket sig igjen, og besluttet at vove et nyt Angreb. Hvor mange der end vare slagte, vare de overblevne endnu de Norske overlegne, men da de dog ei vidste med Visched hvor stærk deres Fiende var, sendte de en Underofficer ud med en Commando for at udspide det. Dette traf just Præstekonen paa Valpladsen. Underofficeren reed strax til, satte hende Carabinen for Brystet og spurgede: hvor de Norske vare, og hvor mange? Den anden Kone besvimedede

af

af Angest ved hendes Side; men hun tabde ikke Modet. „Hvad! sagde hun, tiener Du din Konge, for at skyde Kiellinger ihiel?“ Underofficeren stammede sig, og trak Carabinen tilbage, men blev endnu ved sit første Spørsmaal: „Jh, svarede hun „det kan Du let face at vide. De sætte sig nu i Orden bag ved Kirken, for at følge edet paa paa Vete. Hvor mange de ere veed jeg ikke; jeg har ei tal talt dem, men det veed jeg, at de der ere saa tykke som Sand.“ Svensken ilede tilbage, og bragde de andre denne Tidende, som tilsladelig. De toge strax Flugten, i saadan Forvirring, og Uorden, at nogle blev derefter optagne af Bonderne deromkring, andre forvildede sig i Skove og Afsveie.

Blandt de norske Dragoner, som her angrebe, udmærkede sig fornemmelig en norsk Vagtmester: Thore Hovland. Da Budet kom til Steen og forlyndte Svensken i Merværelsen, krympede Ansoreren, en Udlænding, sig for at vove et Angreb, sigende: at han ei var stærk nok mod saa stort et Parti: at han ei kiendte Veten, og at det var bedst at brække op og gaae derfra. Da stod Thor Hovland frem og sagde, at han kiendte hver Gierdestav paa Veien; og bod sig til at ride i Spidsen,

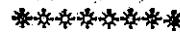
P

for

for at vise dem an. Alle norske Officerer og Ge-
meene, fornemmelig Capitainen, Knud Gylden-
stjerne Sehested, paastode det. Det maatte da
give ester, og Thore Hovland tilligemed en anden
af hans Cammerater reed for an, og viisde Bei.
Da de nu nærmedes sig til Præstegaarden, gave
disse twende Bevisere sig ei Tid til at foreene sig
med de andre; de bleve ved at ride foran, faldede
hver sin Skildvagt, og ilede lige ind i Præstegaar-
den. Thore Hovland reed strax til Winduerne og
skod derigennem ester Obersten selv, men træf ham
ei. Imidlertid kom Svensken i Gevaer. Striden
blev haard og langvarig; thi en Trop Svenske
kom tilslbende ester'en anden fra Nabogaardene.
Men overalt hvor Striden var haardest og Faren
sterst, der saae man Thore Hovland. Foruden sin
egentlige Rustning førde han altid i sin Saddel et
stort gammeldags Slagsværd, som saa uden han
havde Styrke til at føre. Dette brugde han her
med saadan Eftertryk, at han aleene standfede en
heel fiendtlig Trop i et Led, og holdt dem op, indtil
flere af de Norske komme til og forjoge dem. Imid-
lertid havde han med egen Haand nedhugget adskil-
lige. Dagen efter dette betydelige Slag anrettede
Præstekonen et Giestebud for de norske Officerer.

Hun

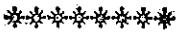

Hun satte da Thore Hovland til Bordet med dem,
og sagde: at siden han havde fort dem an, og havde
meest Deel i Udfaldet, saa var han vel den Ere
verd. (*)

Slang Tid havde Færerne, Grønland og
Island, været plagede af fremmede Særovere.
Engelanderne, Irerne, Frankerne, havde gjort Vand
af at phydre der. Endog Tyrkerne havde fundet
Beien derop. Den lange Fraliggenghed fra Dan-
mark, de idelige Krigs, og flere Marsager, havde
gjort disse grumme Gieste desmeere forvonne. Det
gil endog saavidt, at Engelanderne hvert Aar, naar
de gik op at fiske under Island, løbe først ind paa
Færerne, og optoge med Magt hvem de der fil-
sat paa, Præsterne ei engang undtagne, hvilke de
tvang til at arbeide som Slaver paa deres Fiske-
fart, og naar de seilede tilbage, satte de dem i Land,
paa hvad for en af Øerne de først og beleiligt komme
til. Ingen var sikker paa sin Ejendom, ja ikke

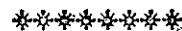
P 2 engang

(*) Fr. 4. Levnet af Hsper. Schrđ. om Thald. Et
Manus. om de Colbjørnsønners Slægt.

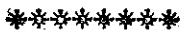
engang paa Livet. Friderik den Anden ynskedes over disse fortrykte Undersaatteres Nød, og udsgatte Magnus Heinesen, en Fører, til at fare om blandt Øerne, og holde Øsen ryddelig. Heinesen, som allerede tilforn havde i fremmed Dienest gjort sig berømt, blev det ikke mindre her; thi han vaagede paa sin Post saa hurtig og tapper, at der til sidst var neppe en Øserover at see imellem de nordlige Øer. Hvad Mod denne Mand maae have haft mod Fiender, kan blandt andet slutttes af dette, som hændtes engang paa hans eget Skib:

Heinesens Mandskab bestod af luer forvorne Folk; thi saadan behovede han paa den Post, han var giren. Blandt dem var endeeel Fremmede. Disse forferde de Indsædte, saa at de næsten alle blev eenige om, at ville slae ham ihiel, besigtede sig Skib og Gods, og fare bort. Heinesen fuldt ved at vide, førend just som de stode færdige at gribe ham an. Han raabde da først til dem: at holde inde; men da nogle endda traadde frem, greeb han hurtig til Borge, føldede først Formanden, løb siden frem mod nogle af de andre, og nedlagde ogsaa dem i et Dieblit. Mengden, forserdet ved dette Heltemod, forandrede det fattede Forset, enten

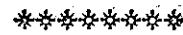

enten af Frygt eller Beundring. De saldt ham til Gode, og bade om Raade.

Store Fortienester have gierne Misundere. Magnus Heinesen havde dem og. Disse bleve ham for mægtige under det Raad, som regierede i Christian den Fierdes Mindrearaighed. Han blev fællesigen anklaget: hans Dommere overlede sig i Undersøgningen; og han blev domt at miste sit Hoved. Heinesen hørde sin Dom uden Skæk, og gik rolig til Retterstedet. Da Bøddelen spurgde ham, om han ei vilde have et Tørklæde bundet for Øjnene: „Nei svarede Heinesen „, jeg har seet saa mangen dragen „, Klinge. Var Du ikke bange, jeg er det ikke. „ Det var ikke Frakhed, der her talede; men det sande Mod, oplivet af en god Samvittighed. Hans Sag blev siden nsiere undersøgt. Han fandtes uskyldig. Avgiverne maatte betale 3000 Rigsdaaler til hans Arvinger. Hans Lig blev opgravet og heitidelig hensat i Jylland. (*)

Tordenskiold sik engang Besaling at gaae ind under den svenske Wall, for at indhente Kundskab om Tilstanden i Skaane. Besalingen var ham fier. Han krydsede en tidlang i Soen; men da han ei derved sik de Underretninger, han ønskede, lagde han ind til Torreløv i Skaane, kastede sit Anker, og lod sig sætte i Land. Han tog ikke meere end 10 Mand med sig; thi han ventede der ingen fiendelige Krigsfolk. Men han tænkte feil. Møgde Dragoner holdt just samme Tid i en Gaard ved Strand siden, og da de saae ham stige i Land, satte de sig i Skul bag Husene, for at give ham Tid til at komme dem nær. Tordenskiold gik frem med sine Folk uden at giøre sig Vætenking; men saa snart de svenske Dragoner saae ham saa nær, som de ønskede, gave de Hestene Sporer, og rede til. Matroserne blev bange, og uagtet han raabde til dem, at de skulde blive og sætte sig til Modvæge, løbe de dog tilbage, og kastede sig i Chaluppen. Tordenskiold, som nu var eene tilbage, maatte da ogsaa, imod sin Mainr, vendte sig og sege Flugten; men inden han naaede Strandbreden, hentede en af de svenske Dragoner ham ind, reed ham forbi, stillede sig imellem Vandet og ham, og raabde: at han skulde give sig fangen. Tordenskiold,

skold, som stod med Kaarden i Haanden, sagde Ja, han vilde give sig: den mellemste af Dragonerne reed frem for at lage imod hans Kaarde; men i det samme hug Tordenskiold ham over Haanden: „den gang ei!“, raabde han; og i samme Øieblik sprang han midt imellem de twende andre Dragoner, kastede sig i Stranden, tog Kaarden i Munden, og svømmede ud til Chaluppen. De svenske Dragoner satte vel ud efter ham saa langt som de kunde, men han var dem for hurtig, og da de ei havde Skydegevær hos sig, undgik han med Livet. (*)

Da Tordenskiold gjorde det uheldige Angreb paa Stromstad, sic han i Sinde under Angrebet at sætte Folk i Land paa Loholmen, en Øe, hvor paa Svensken havde opkastet et vigtigt Batterie. Han affordigede fire Galleier til at udføre dette Anslag, og satte sig selv i den eene. Men Lykken var ham imod. I det de roede til, stodte to af Galleierne paa Grund medens de andre to blev ved at sætte ind, og landede paa Holmen. Tordenskiold mærde

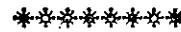
(*) Tordenskiolds Levnet.

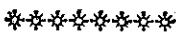
leder ei, at halvdelen af hans Magt var blevet tilbage, forend i det Dieblik, da han landede; og i samme Dieblik reisde sig nogle Battallioner svenske Grenaderer, som havde ligget skulte bag Skænsen. De gik hurtige ned mod Galleierne og fyrede saa skarp paa Mandskabet, at det maatte redde sig tilbage, og lade Skibene efter sig. Tordenskiold kom til sit Skib, Lolland, afmægtig og saaret; men han behyndrede sig ei saa meget om sine Saar, som om de twende Galleier, der stode paa Kanten af Egholmen, og vare nær ved at falde i Fiendens Hænder. Han opmuntrede nu sine Folk til at roe hen og redde dem; men ingen havde Eyst; thi de saae, hvorledes det var gaaet de første. Da sprang en ung Cadet, Bodroff, i en Jolle, og bød sig til at vilde voxe det, om nogen havde Eyst til at følge med. Matroserne, som saae det unge Menneskes Mod, skammede sig ved at være ringere. Han sik strax nogle med. De roede hen til Galleierne, uagtet al den Ild, der kom dem i Msde, giorde et Toug fast ved den ene, og halede den ud.

Den anden Gallei blev ogsaa reddet, og ved ligesaa modige Maend. Saasuart Mandskabet var singtet dersra, sprang en svensk Grenader ud i Vandet, for at drage den nærmere ind paa Landet.

Men

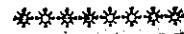

Men en Lieutenant, Hilmich, og en Matros, vare blevne aleene tilbage i Cajyten. Da Hilmich saae Svensken, listede han sig ud i Cajyten, holdt an paa ham, og skod ham i Vandet. Imidlertid begyndte Galleien at drive lit efter lit fra Landet. Hilmich troede deraf, at om man kunde saae et Seil sat til, vilde Galleien redde sig selv: han beklagede da, at ingen af Seilene var løsnet, og var raadvild om, hvad man skulde her gribe til. I det samme han stod og talede derom, drog Matrosen, som var hos ham, sin Kniv, sprang ud af Doren, op i Raaden, og skaer Touget løs. Kuglerne forfulgte ham; thi alle sigtede nu paa ham aleene; men han higede kun til at fuldsøre sit Forsøt, og fulsørde det. Han var ogsaa lykkelig, at han ei sik meer end een Kugle i Kaaret. De andre gik forbi. Nu sik man da Seilet sat til. Siden kom andre til Hjelpe; og Tordenskiold havde da ei aleene den Glæde, at see begge sine Galler freste, men endog den, at see dem freste ved Manddoms Gierninger. (*)

Slaget i Dynekilen, sic Capitain-Gieutenant Tønder Die paa en svensk Hulkert, som laae under landet i en Bugt og røgde. Han mærkede, at Mandskabet havde forladt den, og efterladt sig Ild anslagt til at tænde den an. Tønder fastede sig da i en Jolle, tog nogle saa Føl til sig, og fyrede Hulkerten om Borde. Det første han saae var en anstukken Tiereballe, som med Flid var sat i Skibslugen, og havde allerede antændt Luge-Rammen. Tønder lod strax sin Qvarteremester stige ned ved Siden af Tiereballen, og valte den op paa Dækket; hvor han tog imod den og besvredede den videre ud over Borde. Men i det samme sprang Qvarteremesteren op, og raabde: at Hulkerten var fyldt med Krud, og at den i Sieblikket vilde springe. Han vilde redde sig i Jollen, men Tønder trang ham til at blive og slukke. Selo reev han Klæderne af to Matroser, som stode hos ham, blodte dem, fastede dem over Ilden i Lugefarerne, og dæmpede den. Derpaa gik han ned i Rummet for at sege, om der endnu kunde være meere Ild forborgen; og det varede ei længe før han saae en brændende Lunte hestet fast ved en Krudtende og saa nær udbrændt, at der nu var neppe to Tommer tilbage. Tønder løb til, rykede Luntens ud,

ralde

ralde den til en anden, og blev ved at sege. Men dermed var al Ilden enten dæmpet eller borttaget, Tønder lod nu Hulkerten flæbe ud, og gjorde den til Priis. Da den siden blev esterseet, fandtes den tilladdet med 260 Tønder Krud. (*)

Samme Slag viisde en Capitain Grip ikke mindre Mod. Han træf ligesom Tønder paa et svensk Krudsflib. Han saae, i det han roede til, en opslagen Krudtende sat i Lugen, og en Lunte hestet ved Torden; desuagtet lagde han til Siden af Skibet, steeg selv aleene derop, gik hen til Lugen, tog Luntens bort, og førde Skibet med sig. Da han kom tilbage fandt han Tordenstjold i Arbeide med et af de betydeligste Angreb, som skede under Erobringten. Svensken havde halet det største af deres Skibe, nemlig Stykrammen Steenbulken, tillige med andre af de bedst tilladdede ind under et Skib. Tet ved dem paa Landssiden havde de stillet Stykken af Landfolkenes for at bedække dem. De fyrede uden Ophold paa alle dem, der vilde nærme

(*) Tordenstjolds R.

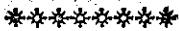
nærme sig. Tordenskiold krydsede i sin Chaluppe omkring dette Skib, men var ganske raadbild om, hvorledes man skulle faae disse Skibe ud. Han spurgde strax Grip, hvad her var at gisre, og om han kunde finde paa Maab? Grip svarede: Ja! at i hvor skarpt Fienden end syrede, vilde han dog nok se at blive Meister af Skibene. Tordenskiold blev saa fornæret, at han saldt ham om Halsen, og rakkede ham. Grip udbad sig da, at Tordenskiold vilde lække ham to Chalupper med sterke Cabbelstouge, gik derpaa til den nærmeste Fregat, og styrte den saa langt ind under Skibet, som han kunde. Imidlertid kom Tordenskiold med Chalupperne og Tougene. Grip tog derimod, lod hesten den ene Ende af et Tong paa Fregatten, roede siden op mod de svenske Skibe og bragde Warpet lige til Steenbulken. Imidlertid sigtede og skæde de Svenske saa got, som de kunde: Kuglerne nedsløge adskillige ved Grips Side, de ristede ham selv, og gik igennem hans Klæder; men han lod sig intet ansegte, og blev ved at sætte frem. Da han steeg op paa Steenbulken, kom en svensk Officer ham i Msde, og bad om at maatte stige ned i hans Chaluppe. Grip, som mistænkte ham for at have lagt Lunter omkring i Skibet, truede ham til at

gaae

gaae til Beklendelse; og da han havde beklaedt, maatte han selv gaae omkring og vise, hvor de laae. Derpaa gjorde Grip Touget fast paa Steenbulken, og deraf igien paa en Gallei og en anden Pram, som laae bag den. Tordenskiold halede nu til sig til Fregatten, og alle tre Skibe fulgte efter, uagtet al den Umage, Svensken gjorde sig for at hindre det. (*)

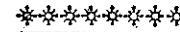
De Svenske havde engang overrumplet og bemægtet sig en Gallei, twende Pramme og nogle flere smaa Skibe, som laae til Ankars under Græde paa Farvandet mellem Marstrand og Gottenborg. De havde bragt dem op til Gottenborg, hvor de blev indlagde til nogle Svenske, inden for Castellet, Nye og Gammel Elfsborg, og forsvaredes desuden af twende Batterier, belagte med store Canoner. Saal kief og listig en Gierning ørgrede Tordenskiold, som laae med sine Skibe ved Marstrand, saa han besluttede at vove noget endnu større, for at giøre sig Skaden betalt. Han saae ingen

(*) Tordenskiolds L.

ingen nærmere Lejlighed dertil, end at prøve noget mod de svenske Skibe i Havnene ved Gottenborg, og dette var ham saa meget lærere, som han ders ved gjorde sig tillige haab om maaskee at vinde de boritagne danske Skibe tilbage. Han kaldte da sin Flag-Capitain, Ole Bludde, til sig, og overlagde med ham: at de vilde samle deres Chalupper, udruste dem, bemandede dem, og dermed om Matten roe op til Havnene, og overrumple de svenske Skibes, ligesom disse havde erobret de danske under Grædse. Forskiellen var aleene, at Svensken havde angrebet de Danske med en overlegen Magt og paa et aabent Vand: Tordenskiold derimod skulde vove det med mindre Magt mod Skibe, der laae i en Huk, inden Fæstning og Skandser; men des uagtet blev alting strax gjort færdigt til at sætte Anlegget i Werk. Om Aftenen vare 10 Chalupper samlede. Tordenskiold førde dem op imellem Smaa-Perne og lode to Galleier følge bag efter, for at hjelpe, isald det gjordes nødigt. Matten og Maaneskinnet besordrede deres Ønsker. De skuffede de svenske Galleier, som laae paa Brandvagt: de snege sig forbi Nye Elfsborg, og naaede i god Orden til Bulverket ved Gammel Elfsborg, hvor inden for Skibene laae. Nu blev strax Folk satte i Land,

som

som bemægtede sig den svenske Vagt der paa Stedet, og fornaglæde alle Canonerne paa Skandserne, og derpaa begyndte de at udvarpe alle Skibene af Havnene. Foruden de Skibe, som vare nylig bortsnappede fra de Danske, laae her endnu en Gregat paa 36 Canoner, nogle Galleier, et Krudskib og en Bombader-Galioth. Tordenskiold lod gribe fat paa dem alle, undtagen tvende Flodder, som han ei syntes UImagen værde; og det varede ei længe, før han havde dem i Udsjet. Men da han ei kiendte dette Haervand nsie, og tog sig ei vare for nogle Skibe, som laae der nedfunkne, sik han aleene den danske Gallei ud. De andre Skibe blev satte paa Grund under Udvarpningen. Tordenskiold maatte da lade dem stende i Brand een efter anden, og de brændte. Imidlertid kom alle Mand i Bevegelse i Gottenborg og paa Nye Elfsborg. De forundredes ved at see deres Skibe, som laae i en tryg Havn, at springe i Luftsen. 300 Mand samlede sig tet ved de erobrede Skandser, men fordi de hørde en stark Hujen og Straalen fra de danske Matroser, troede de dem langt sterkere end de vare, og holdt sig tilbage. Tordenskiold fuldførde da sit Forsæt, satte sine Folk derpaa igien i Chalupperne, og styrede ud til sine Galleier, som laae langt tilbage.

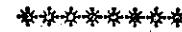
Com-

Commandanten paa Nye Elfsborg havde i Begyndelsen af Aarsaldet sendt sin Chaluppe ud, for at indhente Kundskab om, hvad det var. Den stodte paa Tordenskiold, just som han roede op mod Gamle Elfsborg. Svensken raabde ham an. Han svarede: „Tordenskiold,“ og bad dem hilse deres „Commandant fra ham, at han var der, for at „lere ham at vaage.“ Dette gjorde, at da Tordenskiold nu seilede tilbage, blev fyret paa ham fra Nye Elfsborg alt, hvad der var muligt. Men han gik igennem uden synderlig Skade, og kom Dagen derefter tilbage til Marstrand, glad over at have vundet den danske Gallei tilbage, og at have hævnet Skaden. (*)

Carl den Store erobrede i sin Tid hele Sydsjælland. Hans Vaaben bleve derved saa frygtbare, og hans Navn saa berømt, at enhver frygtede for hans Aarsald. I den Tid regerede Godesfrid som Konge i Jylland. Da han hørde Tidender om saadan en Erobrer i Sydsjælland, tænkte han,
at

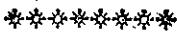
(*) Tord. 8.

at Norden maaßee og kunde komme til ham; hvorefore han lod opføre tvers over Landet, fra Øster-søen til Eideren, den berømte Bold, Dannevirke, paa det at denne Bold skulle være som en Formue for Jylland mod den mægtige Keiser. Carl nærmede sig op mod Elven: de stridbare Sazer selv maatte bose sig under ham: han gik videre: Folkene omkring Elven, som var Godesfrids Statsklydige, overgave sig; og Godesfrid selv blev opfordret til det samme. Men i hvorvel hans Stat var kuliniden, var hans Mod dog stort nok til ei at lade sig kyse. Saasnat Keiserens Mening var ham tilkendegiven, forlangde han først en Samtale paa Grondserne, for at aßhandle Sagerne i Mindelighed. Den blev bestemt, og de mødtes. Keiseren var paastaaende, fordi han forlod sig paa sin Magt og Lykke; men Godesfrid var det ikke mindre: han vilde ei engang aßtaae en Fodbred af dette Statsklydige Land, som Keiseren allerede havde frataget ham. Samtalen blev altsaa unnyttig. Carl drog bort, og Godesfrid reisde hjem og samlede Folk. Imidlertid sikte Keiseren andre Forretninger, og maatte forlade Grondserne paa en kort Tid. Godesfrid benyttede sig af denne Leilighed, drog frem over Eideren, twang det ham frasaldne Land tilbage,

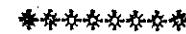
rustede

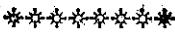
rustede sig endnu stærkere, gik over Elven ind i Keiserens eget Land, vovede i Zeltslage, blev ved at gaae frem, og lod til sidst den mægtige Carl vide, at han havde i Sinde at gieste ham i hans egen Residenzstadt, Achen. Carl, som ei havde ventet at finde Modstand ved Eideren, mindre at blive an greben af en Konge i Jylland, maatte nu giøre store Udrustninger. Godesfrid blev desnaget ved sit Forsæt, gik immed videre, og lod ved sine Skibe Friisland, ja Frankrig selv, som da ogsaa lade under Keiseren, angribe paa Kysterne. Men midt i sin Fremgang blev han dræbt af en Foræder, og dermed standfædede Hydernes Seier. Hans Estermand Hemming var mindre mandig, og sik strax Uroligheder i Riget. Keiseren sik da Overmagten; og Hemming overlod godvillig en Deel af det, hans kielke Formand havde saa modigen forhvervet. (*)

Efter Christopher den Andens Død havde Danmark i 7 Aar ingen Konge haft. Riget var i den

(*) Saxo 14 B. Christ. Schl.-Høff. Hist. Gebh. D. Gesch. 1 Th.

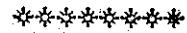

i den uskyeligste Tilstand. Hertug Valdemar af Slesvig, Grev Johan af Wagrien, og Grev Geert af Holsteen havde deelst det imellem sig, og herskede hver i sin Deel, om ei med Konge-Navn, saa dog med Kongelig Myndighed. Christophers Sonner, Otto og Valdemar, som eene havde Rettsigheder til Kronen, funder ei udeve dem. Otto, den ældste, havde vel forsøgt at vilde uddrive disse Fremmede af Hædreneriget, men Grev Geert, en hurtig, stribbar og herskelsyng Mand, som syntes i den Tid godt til Danmarks Plage, var gaaet imod ham, havde vundet, og sat ham som Fange i Stendsborg. Valdemar, frugtende samme Skiebne havde taget sin Tilsflugt til Keiserens Hof, hvor han var opdragten. De fremmede Hyrster troede sig nu sikre og torde trykke Landet besmeere. Grev Geert fornemmelig brugde Magten, han havde i Hænder. Han føreskrev Love, han dømde selv i Kisterne, han pålagde Skatter og udpiinde dem, han satte indfør Embedsmænd overalt, og til sidst vilde han endog raade for Kronen selv, og stienke den til den slesvigiske Valdemar. Vel havde Hyderne sat sig op imod ham, vrede over at skulle trækkes under et fremmed Yag. Men Geert kaldte 10000 Mand fra Landene omkring Rhinen ind i Jylland. Dem

brugde han til at underkue enhver, der havde vorret at tale paa sine Rettigheder, og, for at henvne sig, lod han disse fremmede Folk plyndre omkring i Landet. Saa ulykkelig var Danmark. Men i det samme vaagnede Jyden, Niels Ebbesen, i Norreris. Han kunde ikke længe taale den Undertrykkelse, som baade han og Jætrenelandet leed. Han saae at der var ingen Redning saa længe Grev Geert var endnu til. Han besluttede dersor at vove alting, for at blive hans Banemand. Men det var ingen let Sag. Grev Geert laae i Randers med 4000 Mand. Der hørde Mod til at anfalde ham blandt saa mange. Niels Ebbesen vovede det dog. Han tog aleene 65 Mand med sig og drog over til Randers. Han kom der om Aftenen, reed lige til det Huis, hvor Greven var, traengde ind til ham, og fældede med egen Haand denne farlige Mand. Saasnart han var færdig dermed, gik han ud igien, satte sig til Hest, raabde Seier i Gaden, men blev ved at ride fort, og fastede Broen af efter sig. Grevens Folk samlede sig vel, men Forsærdslen blev saa stor iblandt dem, da de hørde Grevens Død, at de ei kunde tanke paa andet; og da de endelig fuld i Sinde at forfølge Niels Ebbesen, standsede de ved Broen. Ved Grev Geerts

Død

Død ful Landet Udsigt til at blive befriet fra sit Nag. De tydsske Tropper i Jylland tabde Modet. Waldemar Christopheren blev indkaldt fra Keiserrens Hof. Han fordrev nogle af Fienderne, andre kobbde han ud. Niels Ebbesen hialp siden dertil alt hvad han kunde. Strax efter sin Heltegierning samlede han Folk i Jylland og forfulgte de Tydsske; men nogen Tid efter faldt han i et Slag, og døde. Han havde da ei den Glæde, selv at see Landet befriet, som han ønskede. I midlertid var det dog ham, der havde lagt Grunden til, at Landets afskilte Døle siden kunde blive samlede, og at Danmark igien blev en Stat. (*)

(*) Hob. D. Hist. T. 1. Hvitf. Kr. i Part. Gebb.
D. Gesch. i Th.

23

Stand-

Standhaftighed.

Sætter ikke altid ere alle Hindringer forbi, fordi een eller nogle haves; ikke altid forsvinde alle Farer, hvor nogle afsviges eller overvindes. Det hænder sig ofte, at disse saaledes ere sammenviklede, at een fødes af en anden, undertiden de større af de mindre, og at man neppe bliver færdig med een, før den anden er ligesaa nær som den første, den tredje som den anden, og saaledes videre frem. Til at holde Stand i saa vedholdende Modie behoves ikke aleene Mod, men endog en vis Færdighed i Modet, og denne Færdighed faaer Navn af Standhaftighed.

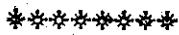
Mod og Standhaftighed grænse altsaa sammen. Kun deres Virksomhed synes forskellig, og er det. Mod aleene er en Rue, der blusser saa tit den oppistes og faaet Mæring; men falder undertiden, fordi Mæringen dæmpes, eller taget af. Standhaftighed er en jernbrendende Ild, der næres kedse og udbreder en stadig vedligeholdt Varme i Brystet. Vaade den Modige og Standhæftige ere da de bequemme og duelige til vanskelige eller farlige Korretninger. Den Standhaftige dog meer end den blot Modige. Thi hvor den Modige undertiden med al sin Kæfhed staar stille, enten tvivlaadig eller træt, der bliver den Standhaftige ved at gaae frem, altid sig selv lig, altid den samme, ligesaa utrettelig ved store Hindringer, som ved smaa, lige saa behjertet mod den sidste Fare, som mod den første.

drin-

bringer, som ved smaa, lige saa behjertet mod den sidste Fare, som mod den første.

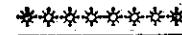
* * * *

Frithius blev af Smaakongerne af Sogn i Norge paalagt at drage over til Ørkenserne, for at indkreve Skatten, som i nogle Aar ei var bleven dem betalt. Seiladsen var vanskelig, og Ærendet farligt. Dog gjorde han strax sit Skib færdigt, tog nogle med sig af sine hurtigste og mandigste Folk, og hav sig paa Reisen. De vare ei komme langt fra Landet, først Mat, Mørke og Storm oversvældt dem. Skibet, som tumledes blandt Bolgerne, trak Vand, og var færdigt at synke. Frithius, endnuinde han hvert Dieblis saae Døden for Vinene, gysede dog ei derved. Han lod nogle af sine Folk øse bestandig, andre passe Seilene. Selv arbeidede han med, sang under Arbeidet, og opmunstrede de andre til at synge med, for at gleunne Noden. Deres usorsærde Mod overvandt Farerne, og 10 Dage efter at de havde forladt Norge, landede de paa Ørkenserne. (*)

Efterat Daniel Rankov havde vundet det store Slag ved Svarteraae, standede Fiendtlighederne paa en kort Tid, og man begyndte at handle om Fred; men Underhandlingerne løb af uden Uhyde, og Krigens brød ud paa nye. Rankov mynstrede nu sine Folk. Alle de fremmede Tropper, som var mere villige og lunkne, fik Lov at gaae hjem. De aleene, som lovede Mod og Lyst til Strid, dem beholdt han tilbage, lod dem sværge paa nye, og forænede dem med en Hovedstamme af Landets Indsædte. Krigens havde før været ført til dobbelt Vrede for Danmark; thi Undersætterne havde været plagede et aleene af Fienden, men endog af deres egne indkaldte Hjelptropper, som laae i god Noe i Skaane. Rankov valgte nu en anden Plan. Han førde sit Folk over Landemarkeret ind i Sverrig, og tog Veien op mod Øster-Gotland. Der mødte dem overordentlige Vanskæligheder. Indgangen til den Deel af Landet var en snever Bei imellem Bierge, Gloe og Sør. Naturen havde selv dannet dem som til et Dør for Landet. Svensken havde gjort den endnu vanskeligere, ved at forhugge Passerne, og besætte Biergene der omkring. Men Rankov anserde de Danske. De saae dristigt mod Farerne og gif, eller rettere sloge sig deriguen-

nem.

nem. Enhver nye Vanskælighed, der mødte dem, ethvert nyt Angreb, der skede paa dem, gav deres Mod nye Kræfter. De maatte lade alle deres Palvogne og al den Forraad, de førde med sig, i Fiendts Hænder: dette agtede de dog ikke, men blev ved at gaae frem til Badstena, til Lindkloping, til Søderkloping; og da de havde nogenlunde erstattet sig det Tab, de havde lidt, toge de Winterleier ved Glænninge.

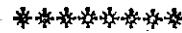
Medens de laae her, samlede Svensken sig omkring dem: Kulden tog til: Winteren blev haard: Rankovs Folk formindskedes hver Dag ved Kuld, Sygdom og idelige Smaafegtninger. Han maatte da sende Bud til Danmark om friske Tropper; men da disse blev ude, saae han altsaa, at der var intet andet for, end at drage sig tilbage. Men nu gieldte det om at komme vel tilbage. Samme Bierge og Uveie, som de med saa megen Moje havde trængt sig igennem, for at komme ind i Landet, dem havde de nu bag sig. Disse var nu farligere end før; thi de var belagte med Sne og Jis, og de Svenske stode fordeelte i tre forskellige Hære, færdige til at forfølge og indslutte dem i Passerne, saasnart de mærkede, det var Tid. Rankov beraadslog da længe om, hvad han i sia stor

en Fare skulde grieve til. Endelig tog han sin Beslutning. Han lod Folket rykke ud, anfaldt først den svenske Hovedleier ved Norbye, og adspredede den. Derpaa vendte de ned mod Hulveien, gave sig til at arbeide og slæae sig igienem der, hvor de vidste at den var mindst besat med Fiender; saa at de endelig efter nogle Dages Fortid kom igienem og naaede Grænderne af Slaane. Alle blevne haade forundrede og glade ved at see dem; thi ingen havde ventet det. Men de maatte endnu mere forundre sig, da de saae at de endog bragde med sig Wogne og erobrede Festhylker, og den Svenske General Haagenschild, som de havde fanget i en Trefning paa Veien. Man forestiller sig ellers neppe, hvor megen Møie og Fare, disse Folk udstode, og vidste at overvinde, fornemmelig paa Tilshagegangen over Hulveien. De maatte hele Dage igienem og mange Dage i Rad arbeide og slæae, og slæae og arbeide. Ryteriet sad i to Dage og to Nætter til Hest uden at Folkene fik Mad eller Hestene Foder; og dog maatte de stedse holde Vie med Svensken og bane sig Bei ved idelige Smatræsninger. Men de havde Tillid til deres Anführer. Det gjorde dem haade modige og standhaftige. (*)

Gren

(*) Resens Krønike. Den 7. Aars Feide, manuser.

Gronland havde i de ældre Tider lagt under Norge og drevne Handel med dette Rige. Hen i Tiden var Handelen hørtfalden; og da de nordiske Riger indvirkedes i Krigs indbyrdes og Krigs mod Fremmede, var dette Land for en Tid bleven reent glemt. Efterhaanden, som Urolighederne sagtes des, havde man igjen begyndt at tenke derpaa. Der var Tid efter anden gjort Forsøg paa at opdage det paa nye, for at oplive den forrige Hans del; men Forsegene havde deels været svage, deels uheldige. Christian den Fierde, som selv var aarvaagen, og virksom, og tilbuelig til at sørge for Handelens Tilvert, kunde ikke vide at der var saadan en Handelsvei til, uden at ønske den bekjendt. Han lod dersor Tid efter anden gjøre Forsøg paa at beseile Landet; men fornemmelig 1619, da han lod to Skibe udreede, satte Capitainen Jens Munk til at føre dem, og gav ham Besaling til, ei aleene at beseile Gronland selv og Farvandene paa den nordvestlige Side, men fornemmelig at eftersogne om det, kunde findes en Vie norden om Amerika til Asien. Munk lagde ud i Maj Maaned. Han styrede op forbi Forbierget Farvel ind i Hudsonsbay. Han arbeidede sig frem giennem Drivisen fra en Kyst til

en

en anden. Hvor han kom plantede han sin Konges Navn og Baaben, og gav Stederne Navne.

Paa denne Vei vare de allerede ofte i Fare mellem ISEN og leed meget af Kuld og Storm. Men hen i September Maaned blev det endnu verre. Frost, Taage og Sneefog toge meer og meer til. De kunde ei udholde Soen længere: de maatte føge til Land, og traf ind i en Hulk under Grønland, hvor Naturen synes saa got som uddset. De saae her kun Jis, Skov og vilde Dyr: intet Menneske og intet Spor til Mennesker. Men i Mangel af bedre maatte de her velge deres Winterleie, og avarste en misdere Aarsens Tid til enten at gaae videre eller vende tilbage.

Da dette var besluttet, slæbde de deres Skibe saa høit op paa Landet, som muligst. De satte Bolværker uden om dem, for at hindre ISEN fra at stode op og beskadige dem: de bygde sig to smaa Hytter paa Landet; og da alting saaledes var sat i Stand, sloge de sig til Rolighed i denne vilde og ubehoede Egn.

De første Wintermaaneder gik hen uden at de mærkede større Besværligheder end dem, de kunde formode sig. Folket gik paa Jagt, de sesde Viserne, Harer,

Harer, Rypor og andet Wildt: de tillavede sig Retter deraf, og disse forfriskede dem. Men efter Nytaar vorde deres Ned Dag fra Dag. Kuld og Uveier tog til. Deres Biin, deres Öl og Brændevisin fros i Hadene. De maatte hugge det i Stykker og tse det ved Ilden, før de kunde unde noget deraf, og naar det end var optøet, varer Kraeftene, som skulde styrke og opvarme, borte. Mangel af Forfriskninger foraarsagede Sygdomme, og Sygdommene blev dodelige. Vel havde de bragt adskillige Lægemidler med sig; men deres Lækfolk og Preest vare iblandt de første, som døde; og efter dem var ingen, der forstod sig paa at velge de rette, eller bruge dem i beleilig Tid.

Det eeneste man altsaa havde at haabe til var Føraaret og mildere Lust. Den kom; men uden at medbringe de Virkninger, man havde ventet. Sygdommen blev endnu almindeligere og farligere: den angreb alle uden Forskiel: de døde bort een efter anden; saa at i Junii Maaned vare ei flere tilbage af alt Mandskabet paa begge Skibene end Munk; og twende Skibsfolk. Det varede ei lange forend ogsaa de blevne angrebne og maatte ligge, Munk paa et af Skibene, og de andre i en af Hytterne.

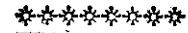

erne. Der laae de uden at kunde hielpe hinanden, og uden at kunde faae hielp af nogen.

Munk, som stedse havde viist et usvælket Mod, begyndte nu først at twile om Liv og Redning; dog forsødedes han ikke. Saasnart han mærkede sig angreben, gjorde han sin Dagbog færdig, lagde den fra sig, skrev en Seddel, hvori han bad den der først landede der paa Stedet, vilde begrave hans Legeme, og sende hans Dagbog til Kongen af Danmark; og da alt det var i Orden, lagde han sig selv hen i en Krog paa Skibet, og ventede sin Død.

Den havde og uden Twivl blevet ham vis, om ei en anden Plage, endnu haardere end Sygdommen selv, havde drevet ham af Lejet. De sidste, som vare bortdøde, laae endnu omkring i Skibet ubegravede; thi Munk havde i de sidste Dage ei havt Styrke nok til at slæbe dem bort. Disse Lig udbredte saa utsaelig en Stank, at Munk, saa syg som han var, maatte samle alle de Krester, ham endnu var tilbage, og krybe frem paa Decket, forsat med at dse der, fordi han nu i sin Dods-tid kunde aande en friere Lust.

Jmids-

I midlertid vare de twende Mand i Hytten komme paa Venene. Da disse fornam at Munk endnu var til, krobede de ud til Skibet og hialpham i Land. Han blev glad ved at see dem, og de ved at kunne hielpe ham: de opmunstrede hinanden ill at takke Gud, og ikke lade Modet falde. Derpaa krobede de ud i Sneen, og opgravede Urter og Rødder, for at faae Saft til Bederqvægelse, og dette Paas-fund hialp dem igien til Helsbred, saa at de inden kort Tid kunde jage og fiske som tilforn.

Nu blev vel Larsens Tid nogensunde bequem til Tilbagereise. Men hvorledes vove sig ud, tre Mand aleene i et Skib, og ud i den vilde Øe, fra Grønland til Danmark. Faren var lyelig. Der behovedes sterke Siele kun til at tænke derpaa. Men Munk og hans twende Skibsfolk torde endog vove sig deri, og haabe at overvinde den. De arbeidede længe for at faae det mindste af Skibene ud fra Grunden: de sikkede derpaa det bedste, de kunde: de anraabde Gud om Held og Hylle, og gave sig derefter paa Reisen i Julii Maaned. Skibet tumledes om paa Seen i meer end 2 Maaneder. Snart stod det fast i Isen: snart drev det for Stormen, Munk med sine twende Folk maatte saa goisom uden Opbergs vaage og arbeide ved Noeret, ved

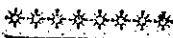
ved Seilene, ved Pomp'en. Men endelig saae de Frugten af deres utraktede Mod. De landede under Norge, og kom siden ned til København. Munk havde paa denne Reise udstaet saa meget, at han havde vaeret at undskyde, om han siden efter havde frygtet baade for See og Keiser. Men tvertimod finde vi om ham, at han siden efter et aleene foer til Sses som en kiel Mand i Krigens; men skal endog, da den var til Ende, have opmuntret nogle Adelsmaend og formuende Borgere i København til at oprette et Selskab, og udrede twende Skibe, som skulde gaae paa nye til Grønland under hans Anførelsel, da han troede nu at kunde blive lykkeligere. Skibene blevne bragte i Stand. Munk var saerdig at gaae om Bord igien. Men i det samme blev han syg og døde, og dermed faldt Anlagget bort. (*)

Gester Christian den Gierdes Død blev Grønland vel undertiden erindret. Et Handels-Selskab
i Kø

(*) Munks Dagbog. Holb. D. Hist. T. 2. Slang.
Hist.

i København, og nogle enkelte Købmænd gjorde til forskellige Tider Bekostning paa at sende Skibe derop. Men man vidste ei at overvinde Vanskelighederne. Det forblev altid ved den første Reise. Ingen havde Drift eller Mod til enten at sætte fast Fod paa Landet, eller at fordrive Handelen, saend Hans Egede i Friderik den Gierdes Tid tog sig det an for Alvor.

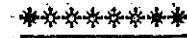
Denne brave Mand var Sogneprest for Vosgens Menighed i Trondhjems Stift. Han havde læst i de gamle Historier, at mange norske Familiier havde i de ældere Tider sat sig ned paa Grønland, at de havde bragt Christendommen derover, og bygt sig baade Kirker og Kloster. Dette tenkede han efter i sine rolige Timer, og blev nysgierrig for at vide, hvordan Religionens og Sædernes Ustand nu var der paa Landet. Dersor blev han til en af sine Beklentere i Bergen, som havde besielet disse Farvande, og bad ham om Esterretninger der om. Denne Mand svarede ham tilbage: at den Side af Landet, som forдум de norske Folk skal have beboet, var saa omvierget med Drivis, at det ei nu var muligt at komme derind, og paa de andre Kyster havde man ei truffet andre end vilde

og vanlundige Folk, gandske forskellige i Sprog,
Sæder og Levemaade fra os andre.

Egede var Christen og Menneskeven. Han ynkedes over at et Folk, som efter hans Formodning maatte nedstamme fra norske Christine, nu var vilde og usædet. Han troede at Christendommen maatte være uddøet blandt dem af Mangl paa Lærere og Underviisning. Dette svævede ham lange i tanker. Han ønskede at andre og vilde tænke derpaa. I den Hensigt skrev han omfider en Forestilling til Bisperne i Trondhjem og Bergen, hvori han bad dem tage denne Sag i nsie Bevragning, og sørge for, at de arme Grønlændere og engang kunde dannes ved Religion og Kunstdæk. Han lagde til, at ifald man blev betænkt paa, at sende Lærere derop, da vilde han gjerne forlade sit Kald i Norge, og vise, at han ei havde foreslaget andet end det, han selv torde vove at opofre sig for. Begge Bisperne rodede hans Oprigtighed, og hans Iver for Religionens Udbredelse: de sendte og hans Forstag ned til København; men Krigen med Carl den Yolste var den Tid i fuld Drift. Regieringen havde al sin Omhue hen vendt til den: derover blev Egedes Forstag henlagt til videre.

Imid-

I midlertid rygtedes det, at Egede havde i Sunde at fare til Grønland. Mængden, som i Almindelighed tanker kun lit, men dommer desmære, spottede dermed: hans Paarørende og Venner kaldte det daarligt og raabede ham deraf. Egede agtede lige saa lidet paa hines Domme, som disses Raad. Han lod sig intet snakke for. Det var ham aleene om at giøre, at overtale sin Kone til at følge sig; og da dette lykkedes ham, var det intet meer tilbage til at hindre hans Drift. Han sagde sig fra sit Kald, og besluttede at drage over til Grønland, på hvad Maade det endog skede, naar Maaden kun var rimelig.

Men da han saae forud, at ifald noget betydeligt skulde udrettes til at bibringe Grønlænderne Religion og Sæder, då maatte man see at oplive Handel mellem os og dem, reisde han til Bergen, som det bequemmeste Sted til saadan Handel, og sogde at opmuntre Kisbændene der til at anlægge et grønlandst Handels-Selskab. Disse Folk havde ingen Lust til at vove saa store Bekostninger. De vidste at tale om adskillige mislykkede Forsøg. De vidste og at Hollænderne allerede havde fundet Veien derhen og tilslæget sig Handelen. Alt dette

dette ansorde de mod Egedes Opmuntringer, og undskyldte sig.

Da Egede saae at her var intet at vente, satte han sig for at vende sig til Regeringen, og reisde selv til København. Til Lykke for hans Anslag var Carl den Yngre nylig død. Det saae ud til roligere Tider: Kongen behøvede nu ei at vende al sin Omhue til Landets Sikkerhed: han kunde og begynde at tanke paa yttige Indretninger. Dette gjorde at Egede desluttere sik Adgang til at forklare Hensigten af sin Reise. Friderik den Fierde talede selv med ham, udspurgde ham noie om Grønland, og lovede ham at tage Alting til nærmere Eftertanke. Egede blev glad og reisde tilbage til Bergen, i Tanke at han nu sikkert kunde haabe, at see sit Ønske opfyldt.

Men det var endnu ikke afgjort. Da Kongen efterenkede hvorledes Planen bedst kunde anlægges til den grønlandske Handel, faldt han paa samme Tanker, som Egede tilforn, nemlig: at ingen bedre kunde drive den end Kishmændene i Bergen. Han gav da Besaling til Øvrigheden, at kalde dem sammen, høre deres Tanker derom, og svørge dem, hvad Friheder og Undersættninger de forlangde. Det skede. Men endnu vare de lige

saa

saa frugtsomme som før. De undsløge sig aldeles for at indlade sig deri. Dette blev meldt tilbage. Kongen vilde ei drive Handelen for sin egen Regning. Alting standsede da igjen, og et heelt Aar gik bort paa nye uden at det kom videre end til det gamle.

Midlertid blev vel Egede utealmodig over alle de Hinderinger, der mødte, men ei modlos eller kied af at vaage imod dem, og vaage for sit Forslag. Han tog sig nitte paa at gaae omkring til de retsindigste og mest formuende af sine Beklentere i Bergen. Han foreholdt dem „at, om der eud aldrig var noget at vinde for dem selv ved Handelen paa Grønland, om de endog forud saae, at alt det var tabt, som de voxede paa Forsøget, skulle de dog ei fortryde, at have oposret en siden Deel af det overslodige, Forsynet havde givet dem, paa et Anslag, der sigtede til Kundskabs Udbredelse, til Medmenneskers Lyksalighed, og kunde maaskee endog blive Fædrenelandet til Nytte.“ Han bad, han opmuntrede saa lange, indtil endelig nogle lovede at sammenkylde en vis Andeel. Saasuart han havde bragt det saavidt, forfattede han en Plan, lod enhver af disse tegne derpaa hvor meget han vilde give: selv tegnede han sig for 300 Rdlr.,

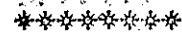

olt hvad han eiede, og sendte den derpaa omkring til Bispen, Presterne, og hvem han ellers syntes.

Exempler virke i Almindelighed meere end alle Overtaleller, og vste er det nok endog til de største Foretagender, at een begynder og begynder med Iver. Forend Egede ventede det, saae han allerede et Sammenkud af henved 10000 Rdlt. Nogle havde tegnet sig for et, nogle for to hundrede Rigsdaler, andre for meer, enhver efter sin Evne. Saasnat her var Penge, blev det let at foranstalte det Ørige. Man fikbde et Slib, som blev bestemt til at ligge Vinteren over i Grønland: man antog Mandskab dertil: man indfikbede fornødne Fodevare, og alt hvad der behovedes til at opføre en Bygning der paa Landet: man fragtede endnu twende andre Slike, et til Hvalfiske-Hangsten, et andet til at bringe Tidender tilbage. Selskabet gav Egede Opsigt over Anlæggene til Handelen og hvad derhen hørde, og Kongen, fornøjet over hans Virksomhed i at drive det frem, som hidtil havde fundet saa mange Hindringer, udnyttede ham til Missionair med 300 Rdlt. kon aarlig.

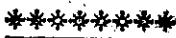
Nu havde Egede da naaet det, han i 10 fulde Aar havde vaaget, arbejdet, og oposret Rørlighed og Embede for. Han var glad, skyndede

fun

kun paa Reisen, sik alting i Stand, gik om Bord med Kone og fire Born, og kom til Seils i Maj Maaned 1721. Efter to Maaneders Seilads nærmede de sig op under Grønland. Jo nærmere de kom Landet, jo vanskeligere blev Farten. Drivisen modte dem: Slibene blev omringede og stode undertiden stille: Folket blev mismodigt og vilde allerede vende tilbage igien; men Egede, skonst han ei var snevandt Mand, opmunstrede dem til at arbeide sig igennem, og lagde selv Haand paa Arbeidet. De sik da frisst Mod, stræbde sig frem igennem Vanskelighederne, og landede endelig i Baals-Revieret. Her gik de i Land, og begyndte strax, efter Egedes Anvisning, at bygge sig et Huus af Bredder, Steen og Jord til Winterstue.

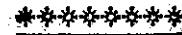
Saa lange Bygningen varede havde han endnu ei Tid til at foretage sig noget med Grønlænderne. Han stræbde aleene at løkke dem ned til sig og sine Landsmænd, og anstillede sig venlig mod dem, for at betage dem Frygt, og tildrage sig deres Fortrolighed. Men saasnat Bygningen var opført, begyndte han strax at arbeide til sit egentlige Niemed. Grønlænderne havde før sagt ham af Myssierighed: nu sagde han dem af Menneskeskærlighed. Han drog jevnlig ud til dem; og da

han mærlede, at de fornemmelig yndede hans Born, tog han ofte sine to Sønner med, og opholdt sig endog Mætterne over i deres høstlige Hütter, for at lære deres Sprog, og kiende deres Sæder.

Han fandt dem ligesaas vilde og uslebne, som han havde hørt dem beskrive, og saae Tid efter anden mange Ting i deres Levemaade og Skille, som stridede imod sand Religion og Erbarhed, og vidnede om en ynskelig Vankundighed. Det blev ham da end mere vigtigt, at lære dem det rette og sande; men han kunde ei tale med dem; thi hans Sprog og deres varer gandske forskellige. Imidlertid lod han dog ikke Tiden gaae gandske unyttig bort. Saa ofte han saae noget hos dem, som var urettigt eller uanständigt, tilkiendegav han dem sin Mishag ved Tegn, og dette altid med en venlig dog tillige mandig Alvorlighed. Grønlænderne fattede efterhaanden baade Høiagtelse og Vensteb for ham, og betegnede ham, at de ønskede at vide noget bedre end det han syntes at laste hos dem. For da paa nogen Maade at fuldstigore deres Altræae, lod han sin ældste Son, som havde lært at tegne, aftridse visse bibelske Historier: disse foreviste han, og forklarede dem ved Tegn indtil han omsider baade ved selv at give Agt, og ved at

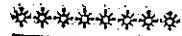
unders-

underholde Omgang mellem sine Børn og de unge Grønlændere, lærde saa meget af Sproget, at han kunde forklare dem sine Tanker mundelig.

Saaledes lagde Egede Planen til Religions og Sædeligheds Udbredelse i Grønland. Men medens han bestrengede sig derved, holdt han tillige Øie med Handelen. Som klog Mand saae han, Missionen ei kunde bestaae uden ved Handelen, og Handelen ei uden ved Fordele. Han tog sig dersor ogsaa Tid til at reise om i Landet, undersøge dets naturlige Beskaffenhed, eftersee hvad det frembragde, såge de forfaldne Spor af gamle Colonier, og opnede de bedste Pladser til at anlægge nye, og de bedste Bugter for Fiskeriet.

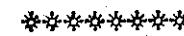
Paa denne Maade henbragde han de to første Aar paa Grønland, uden at have nogen hos sig, der enten vilde eller kunde dele Arbeide og Meie med ham. Slibfolkene, som havde fulgt ham fra Morge, og de, som Maret efter bragde nye Fodsvare og afsloste de forrige, saae storstedelen til; og han var vel fornøjet, naar de vilde være rolige, og staaane ham for de Bredeidelser og unyttige Klasser, som den kortsynede Almue gjerne har tilrede,

og som Maengden ogsaa her meer end eengang yttrede, fordi den ei havde al den Magelighed og Overslebighed, den ønskede.

Ester disse to Aar sic han Hiesp og Undersotning. Kongen lod flere Skibe gaae derop, og sendte Egede en Prest til Medhjelper. Siden ester blev endnu den tredie Prest sendt, og Aar for Aar giordes nye Anstalter og nye Udredninger; thi Friderik den Fierde havde ret sat sig for at fortdrive Unlægget med Iver, og ansaae ikke det for tabt, som anvendtes paa at vinde et Land til Staten,aabne nye Mæringesveje, og bruge de Hordeele, som Hollendere og andre lange havde benyttet sig af til sin Hordeel og uden Rettighed. Alt dette var hvert Aar nye Opmuntringer for Egede, og han brugde dem som en ørelær Mand. Det var ham ei om at giore, at velte Byrderne af sine Skuldre paa andres; han anførde sine Medarbeidere; og laae han stille ved Colonien, eller reisde om, da var al hans Omhue henvendt til at drage Grønlenderne, baade unge og gamle, til sig, at tale med dem om den sande Gud og hans Dyrkelse; at laste deres Overtrøe og Usæder. Grønlendernes vilde og ustadiige Levemaade, deres indartede Fordomme, de danske Skibsfolks Ryggeslosshed, og andet

meere

meere, lagde idelige Hindringer i Veien. Men da han ei kiededes ved at arbeide derimod, kom han sit Maal Skrit for Skrit nærmere. Grønlenderne blev eftersaanden opmærksomme, hørde ham gierne, fælde undertiden hvad han sagde dem. Mange, fornemmelig af dem, som boede nærmest omkring Colonien blev oplyste, lode sig dobe, tilloede at ogsaa deres Børn bleve underviste og døbtes; ja han havde endog den Glæde, at Folk oppe fra Landet komme ned, for at føge ham, og bade ham drage op til dem, for at sige ogsaa dem noget om Gud og Skaberen.

Med samme Fyrlighed blev han ved at vaage for Handelen. Skulde nye Bygninger opføres, var han med at udsee Planerne. Gjorde man nye Forsøg paa Fisferier eller andre nyttige Ting, da var han enten med, for at see til, at intet blev forsømt, eller og han reisde bag efter, for at undersøge, om de andres Efterretninger vare sande. Foretog man Reiser, for at udkundskabe Landet, da var han gierne Ansæter og Formand. Hans Person var og tildeels nødvendig paa saadanne Reiser; thi Grønlenderne agtede ham mere end alle de andre. Ja det hændte sig endog engang, at da nogle af de danske lagde ind til en Kyst, hvor man endnu

endnu ei havde været, folkedes Grønlanderne paa Strandbredden, bevæbnede med Buer og Pike, for at jage dem bort. Men saasnat Egede viisde sig, og nogle i Fløllen kiedte ham, toge de dem et aleene i Land, men indhedsede ham endog i deres Hütter, og vare villige til at vise Det baade for ham og hans Selskab.

Men just som alting stod i den bedste Drist, man endnu havde seet, indtraf en Forandring, der truede med at tilintetgjøre det altsammen. Friderik den Fierde døde; Landet fik en nye Regent og nye Minister. Mange tenke sielden eens om et: dette saae man her i Henseende til Grønland. Christian den Sierte assendte vel strax Skibe derop, men for at hæve Handel og Colonie, i stedet for at fremhjelpe dem. De bragde Besaling: „at da Kongen havde i Sinde reent at afbryde dette Anlæg, da skulde alt det hiemhentes, som var bragt derop, og Folket forsoie sig tilbage. Dog, havde Egede eller nogen anden Lyst til at blive der, da skulde det saae dem frit for; og i saa Fald kunde dem efterlades Proviant og andre Nedvendigheder for et Aar, men meer kunde de aldri venne sig.“

Dette

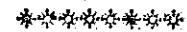
Dette var et Torden slag for Egede. I 10 Åar havde han stræbt for at komme til Grønland; i 10 andre Åar havde han vaaget, rejst og arbejdet der, deels aleene, deels ved Hielp, blot i det Haab at danne Mennesker og udbrede Guds Ere. Nu var det det første han saae nogle Frugter af al sin Msie. Handelen begyndte at saae Liv, og Religionen at finde Bisfalde. Foruden de mange gamle Grønlander, som havde antaget de aabenbare Kærdomme, vare over 150 Born døbte og blevne underviste. Og nu skulde alt dette falde bort, Handels-Anlæggene forstyrres, og dette arme Folk igien overlades til Vankundighed og Hedenskab.

Det eeneste, som gav ham endnu en Gnist af Haab, da han hørte Kongens Besaling forkynde, var: at det dog tillodes enhver, som havde Lyst, at blive. Men denne Gnist forsvandt snart; thi Tillegget var saa haaret, at ingen enten af de andre Missionairer eller af Skibssolkene kunde saae Lyst til at sætte sig i Fare for at leve summerlig langt fra deres Fødeland. Egede prævede vel at overtale nogle; men det var forgieves; alle dreve kun paa at bække op og reise. Man begyndte at lave Skibene til, at giøre Overslag over hvad hvæt skulde

skulde tage ind. Egede saae til, var bedrøvet og tvivlaadig om hvad han skulde gøre til.

Imidlertid blev han været, at man ei i København havde gjort noget Beregning over alt det, som i forrige Aaringer Tid efter anden var bragt op til Grønland til Bygninger, Fiskerie og videre. Skibene havde Besaling at føre det tilbage, og disse kunde ikke nærlægge det alt. Man måtte altsaa beslutte at tage ind hvad man kunde, og lade det øvrige tilbage. Da Egede hørde og saae dette, indgav han derom en skriftlig Forestilling til Officererne for Skibene og de andre, som havde noget at sige. Han foreholdt Dem „at naar Bygninger og andet skulde blive tilbage, og alle Mand reisde bort, da var der ingen Twivl om, at det alt vilde enten blive borttrænet eller ødelagt inden den næste Aar kunde komme Skibe til at afhente det, og at Kongen altsaa vilde tage anseeligt. Vilde de derimod overlade ham alene 10 Mand Matrosser, da vilde han selv blive tilbage Vinteren over og have Opsyn dermed; og paa det de kunde være uden al Ansvar, da tilbød han sig end videre, et alene at besørge saa meget indbragt ved Handel og Fiskefangst imidlertid, som kunde stoppe alle Omkostningerne for Kongen, men at han endog af sit eget

egent vilde erstatte Cheserne, under hvis Compagnier de tilbageblivende 10 Mænd stode, i Fald nogen af dem døde. „Man beraadslag om dette Forstlag. Man fandt det saa meget sigtende til Kongens Fordele, og saa vel grundet paa en sand Uegenyttighed, at man frygtede for at afflaue det; og da der endelig fandtes 10 Mand, som lode sig overtale til at blive hos Egede, fulgte de Tilladelse der til, paa de Vilkaar, som han havde tilbudet. Derpaa fikbede alle de andre ind, toge Afted med Egede, og reisde bort.

Egede saae deres Afreise uden at fortryde sin Beslutning. Han var endog glad over, at han i det mindste et Aar endnu kunde leve for sine Grønlændere. Det øvrige henstillede han til Forsynet, som han haabede, vilde finde Midler for Eftertiden. Imidlertid besluttede han at giøre paa sin Side alt hvad der var muligt.

Saaasnart han kunde, satte han strax sine 10 Mand i Arbeide. Han udsendte dem først i Baade, for at indsamle Vintersføde for sig og dem, og de Creature de havde. Siden lod han dem fare videre omkring, for at indsamle Spek, Fisk og andre Ware til et Oplag, hvorved han kunde udrecede i det mindste de Omkostninger, han havde for

forbundet sig til. Sin næstelste Son Niels Egede, som han hidindtil havde brugt alleene til Catechet, sendte han nu tillige ud med Baadene, som Kibmand, for at handle med Grønlænderne. Denne Handel blev drevet hele Vinteren igennem. Daar de havde sammenbragt saa meget, som Baadene kunde rumme, vendte de tilbage, lossede der af, og gik derpaa ud paa nye.

Han selv arbeidede saagot som alleene for Religionen. Han besøgte Grønlænderne, og de besøgte ham. Han prædikede for dem, og de hørte ham med Lyst, og bevidnede ham ofte deres Erkientslighed, fordi han havde vildet blive hos dem. Vinteren blev ham under disse Forretninger hverken lang eller kedsommelig; thi savnede han end Landsmænd, savnede han dog dersor hverken Mennesker eller Venner; og disse var ham saa meget lietere, som han selv havde dannet dem til Sædelighed. Han fandt sig og saa fornøjet med dem, at isald Regeringen havde vedblevet sin første Beslutning, havde han maaske endnu votet det yderste, før han havde forladt dem.

Men saa haard en Prove oplevede han ikke. Om Sommeren derefter blev et nyt Skib assendt, som bragde friske Fødevare, friske Folk, og Besætning

ling at Handel og Mission skulle fortsettes paa nye, stort med mindre Bekostning end før. Egede fuldte dermed nyt Liv, og torde nu igien haabe, at hans Meie skulle velsignes, og gavne endog de sildigere Slegter.

Fra den Tid af har Handel og Skibsart paa Grønland endnu ei nogensinde været reent afbrudt, ikke heller har Missionen savnet Understøtning og Fremgang. Den gamle Egede blev der endnu ikke Aar derefter, og forlod ei Landet ellers sin nyet dannede Menighed, før hans ældste Son, Povl Egede, som han nogle Aar tilforn havde sendt ned til København, for at studere, var blevet kaldet og sendt ham til Medhjælper. Da først sågde han sin Afleed, og overlod sit begyndte Arbeide i sin Sons Hænder, ikke fordi han selv var kied deraf, men fordi han var gammel og svag, og kunde ikke længere holde de Besværligheder ud, som i saa mange Aar havde mattet ham. Han reisde derpaa ned til København, og blev aftagt med en Pension af 500 Rigsdaler aarlig, for at undervise de tilkommende Missionaire i det Grønlandske Sprog. Dette forrettede han og troelig indtil hans ældste Son også deri assede ham. Hans anden Son Niels Egede lever endnu paa Grønland, og har i

de nyere Tider udrettet meget til Nutte for Landet og Handelen.

Egedes Kone fortæller og at nævnes her med Beundring og Hægtelse. Hun havde en mandig Stel til at see Farer i Nede, og en villig Stel til at dele dem med ^{hun} hendes Mand. Evertimod at give efter for disse fine Følelser, som Naturen har nedlagt hos Kvænnet, og Vanen som oftest gør sinere, hærdede hun sig endog derimod. Hvad han besluttede ansæn hun for en Lov, og begyndte han nogensinde at krympe sig under Byrden af sine misomme Forretninger (og hvor let kunde det ikke ske! Mennesket er kun Menneske) da forsøgte hun et nogensinde hans Sindsuroe ved quindelig Klukken, men opmuntrade ham til Mod og Bestandighed. Han havde mange Prover derpaa, men fornemmelig i den for ham saa kummerfulde Tid, da han måtte vælge enten at forlade Grønland og alt sit Arbejde, eller blive saagosom aleene tilbage: da opmuntrade hun ham selv til den Beslutning, han tog, og føredrog vedvarende Motie for Magelighed. Hun opførte Kræfter og Liv i Grønland, og døde der samme Åar, da Egede havde besluttet at reise tilbage. (*)

(*) Cranh om Grønland. Egedes Missions Hist.

Lapp

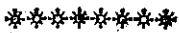
Tapperhed.

Når Mod og Standhaftighed forene sig i Strid og Felde, da findes man den Tappe. Hati gaaer tæt mod Fienden: han forsøarer sig, sit Land, sin Konge, til det yderste: Sværd, Rugler og Farer forførde ham ikke: han ønsker kun Seier og Fienders Falb; og skal det end kastes med Liv og Blod, er han færdig at opstre sig: thi hellere vil han dse, for at vinde, end flyve, for at leve.

Dog er det ei i enhver Strid, at Heltemod vises, eller Ere vindes. I vore Dueller og Tækampe, som anstilles for personlige Hornarmelers Skyld, som oftest af ubetydelige Aarsager, seer man ingen Helte. Det er kun Spilfægtere man seer paa disse Valpladse. Mælgion og Love træs dem. Det sande Mod forægter dem.

Men har man svoret troe Lieneste, vebner Kongen sit Folk, kalder Fædrelandet til Forsvar, da drager Stridsmanden frem, sætter sig til Modvæge, ellers søger Fienden; og nu vil han slae, vinde og overvinde: thi her er Erepladsen: her er det Pligt at stride.

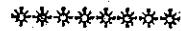
Tapperhed er hos Ansæter og Soldat en udbrennlig Egenskab. Begge maae vase den, om noget skal udtrettes. Men hos Ansætren er det egentlig, den flendes i sin fulde Styrke. Han skal ikke aleene stride selv, men tillige styre alt det Mod, det strider omkring ham: han

Skal midt under Vaabenens Bulder have Mod til at oversee hele Planen, grie hurtige Beslutninger, iværksætte dem, forfølge dem; og paa disse Beslutninger beroer øste Throners Skiebne og Millionsers Vel. Den tapre Ansører bliver da egentlig den vigtige Mand, og den store Helt.

Cimbrerne og Teutonerne, Jyllands, Holsteens og vore Øers ældste Beboere, blev af en Vandflod nødte til at forlade en Deel af Landet, og opsejle sig nye Boliger. De sankede sig da, gik ud over Elven, og banede sig Vej til Rhinen og Donau. Romerne var den Tid det mægtige Folk paa Jorden. De havde erobret de bedste Lande i Europa: de havde fortsat deres Sejrvindinger ind i Asien og Africa, og de Folk, som ei være deres Underdanere, maatte i det mindste erklaende dem som Overherrer. Ved Donaustrømmen stedte Cimbrerne paa de Noriske. Saasugt Romerne sik det at vide, lode de dem sige, at de maatte vogte sig for at forurolige et Folk, som var dem underglivet. Cimbrerne svarede Gesandterne, „at de var Folk, der saa sig nødte til at føge Vor-
siger

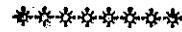
„liger med Sverdet i Haanden, og at de havde antaget den samme Lov, som Romerne, nemlig: „at alting var Seierherrens. Men siden de hørde, at Noricerne stode i Forbund med Romerne, vilde de de skaane dem af Hsiagtelse for Romernes Tapperhed, og drage andensteds hen, hvor de, uden at fornærme saa klett et Folk, kunde naae deres Hensigt. „ De holdte Ord, og begyndte strax at drage sig tilbage. Carbo, en romersk Felt-herre, som var udsendt for at standse deres Fremgang med Magt, isald de ei godvilligen vilde drage bort, ansaae maaskee deres Svar som et Beviis paa Frygtagtighed. Han ansalet dem dersor i det de trak sig tilbage, og fordi de nu vare ubetænkte paa at stride, troede han, at det vilde være ham let at ødelegge dem. Men Carbo kiendte ei Cimbrerne ret. De sankede sig snart, vendte sig, satte sig til Modværge, og sloge saa usørderede paa de modige Rомерe, at disse adsprædtes fog toge Flugen. Derpaa forsulgde Cimbrerne deres Seier. De gik ind i Gallien, oversvømmede Landet, og fordrede Fred og Boliger. De troede, at de nu havde Ret tilat fordre; thi Romerne havde angrebet, og de kunde nu tale med saa meget mere Dristighed, som de havde facet Tilfeb af Folk fra andre

Lante, der nu fattede Mod, da de saae, at Verdens
Seierherrer ei være uovervindelige.

Romerne syntes ei det kunde passe sig for
deres Vaabens Ære, at lade sig tringe til noget.
De rustede sig dersor paa nye, og sendte først Felt-
herren Silanus, siden Aurelius Scavus, dere
ester Manlius og Coepio, enhver med store
Hære af det næst udsgte Mandstab, for at standse
Cimberne; men alt forgives. Det blev holdte
mange Feltslage; Cimberne vandt, og gik frem
mod Italien med sterke Skridt.

Rom, som før havde forestrevet Verden Løve,
kom nu i den yderste Forvirring. Alle Skalvede
for at see Cimberne for Stadens Porte, og de hav-
de Aarsag til at frygte dersor; thi disse utrættede
folk besteg Alperne, saa modige som Hannibal fors-
dum; hvor de saae steile Klipper for sig, satte de
sig paa deres Skoelde og lode sig glide ned: hvor
de modte Floder eller Maer, slabde de hele Traer
frem, og fastede deri, for at komme over; og fort:
Maturen lagde dem ingen Vanskelighed i Veien,
som de jo vidste at overvinde. Men til Romernes
Lykke lod Caius Marius sig overtale til at vove det
sidste Forsøg paa at redde sit Fædreland. Han
fanlede en Krigshær og mødte Cimberne ved Al-
perne.

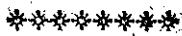

perne. Han fandt paa at bruge Smildhed og For-
sigtighed, thi Mod alleene vidste han udrettede intet;
og ved sin Smildhed bragde han det omsider saa
vidt, at han vandt et Hoved slag mod Cimberne
ved Alperne, og reddede Rom. Men endog i dette
store Slag viisde de lige saa megen Tapperhed som
før. Hellere end at sye lode de sig nedhugge paa
Stedet. Fruentimrene, som fulgte Hæren, stred
af Bognene, og aldrig saaes saa blodigt et Slag
paa Italiens Grænser. Romerne ansaae Marci-
us som en Skytsgud for Staden, og deres Skriben-
ter ere enige om, at havde han ei været der,
havde Rom, dens Ære, dens Lykke og alt været
tabt. (*)

Kong Oluf af Skotland faldt i sin Tid ind
i Northumberland. Kong Adelsteen mødte ham,
for at forsvarer sit Land, og det varede ei lange for-
de vovede et betydeligt Slag. I Adelsteens Hær
tiende da twende kielke Mand, Thorolf og

S 4 Eigild.

(*) Holb. D. Hist. T. x. Suhm om de nordiske Folks Oprindelse.

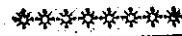

Eigild. De vare Normænd og Brodere. Tho-
rolf, som ausrørde en stor Deel af Engelanderne,
begyndte Striden og fortsatte den med ualmindelige
Mod; men under Striden blev han overmanget
og faldt. Da Eigild hørde sin Broders Død, og
saae hans Folk forsørgede og færdige til at flye,
læb han frem blandt de Modløse, stillede sig i Bro-
derens Sted, kaldte sammen til nye Strid, og
faldt an med saadan Iver, at han gennem Strom-
me af Fiendernes Blod trængde frem indtil den
Deel af Hæren, som Oluf selv anførde, og drev
endog den tilbage.

Saafnart Adelsteen saae Seieren paa sin
Side, vendte han tilbage til nærmeste Bye. Men
Eigild blev ved at forfolge den flygtende Fiende saa
langt som muligt; og da dette var forbi, og han
derefter havde opført sin Broders Lig, ladet det af-
torre og begrave, gik han først ind i Byen. Kon-
gen, som da havde sat sig og sit Folk til Sæde ved
et Forskæftnings-Maaltid, saae ham ikke saafnart
komme, for han befalede dem, der allerede sadde ham
nærmest, at staae op, og vige overste Sted til Eigild
og hans Følge. (*)

Knud

(*) Gest. & vest. Dan. ext. Dan. T. 2. Torf. Hist.
Norv. T. 2.

Knud den Store forde Krig med Emund
om den engelske Krone. Efter at de havde holdt
adskillige Feltslagte sammen, uden at nogen kunde
tilsegte sig Overmagten, kom det til sidst til et Hoved-
slag. I dette begyndte Lykken at vende sig fra de
Danske. Alle deres Faner blev enten nedslagne
eller tabte: deres Orden blev derved brudt, og En-
gelanderne trængde nu ind med fordoblet Hestig-
hed, og raabde Seierskrig. Da Temme, en
Sjællandssar i Knuds Hær, saae Uordenen og Far-
ren, og mærkede hvad der var Aarsag dertil, satte
hau i en Hast en afbrudt Green fast paa sit Glas-
vind, reed frem i Spidsen for de næsten adspredte
Danske, og raabde dem frem til at følge sig. Mod
og Orden kom nu igien tilbage. Folket samlede sig
om Temme, begyndte Striden paa nye, og vandt
saa fuldkommen en Seier, at Emund strax derefter
madatte dele sit Rige med Knud. Temme, som før
var en usrie Mand, fil til Besunning sin Frihed,
og blev kaldet Banner; hvilket i det da værende
Sprog betydede en Fane. (*)

S 5

Erik

(*) Gaxo 10 Bog. Suhms Forb. i den D. Hist.

Erik Blodøres Sonner ansalde uformodentlig Norge. Kong Hagen Adelsteen mødte dem med de saae Folk, han i en Hast kunde sænke, og neppe saa de hinanden før Strid begyndte. Under Striden havde Hagen Adelsteen en forgylde Hielm paa Hovedet. Denne gjorde ham klandelig blandt alle andre, og Fienden trængde derover mest ind paa den Kant, hvor han var; men Kongen stred som en Klempe, og Thorleif og flere tappre Maend stredt nærmest omkring ham. Endelig mærkede man at det var den forgylde Hielm, der trak Hovedangrebet mod Kongens Person. Dette besværgede en af de Morske til at løbe hid og kaste et Skul over Hielmen. Da Evind Sleio, en mosdig Fiende, der havde banet sig Bei tet ind mod Kongen, tabbede Hielmen af Sigte, raabde han: Skuler nu Norges Konge sig, eller er han falden, eller flyer han? Hagen Adelsteen kunde ei taale disse Spotteord. „Nei her, raabde han, her skal du finde Norges Konge!“ Evind kliedte Røsten, og triunde frem: Thorleif, som saae Faren, vilde kaste sig mellem Kongen og Evind; men Hagen Adelsteen tillod det ikke: „Mig,“ sagde han, „vit han findes; jeg vil selv møde ham.“ Thorleif maatte nu gaae tilfide, og Kongen faldte sin Mand. (*)

(*) Se Sturl. II. Kr.

Sigurd Serr, Konge paa Ningerige⁴ i Norge, havde 3 Sonner, Guttorm, Harald og Halfdan. Før at prøve deres Tænkemaade i den unge Alder, kaldte han dem engang for sig, og spurgde hver i sacr hvad han havde meest Lyst til. Guttorm, den ældste, ønskede sig Agre og Korn; Halfdan Fløkke af Fær, men Harald, den yngste, svarede: at han wol vilde have Hinskarle for sin Part. (*) Faderen spurgde ham hvor mange? Saa mange, sagde han, at de i et Maaltid kunde fortære alt Guttoms Korn og alle Halfdans Kør. Faderen spaede deraf, at han vilde have sig til noget stort; og han tog ikke feil.

Da Harald var 15 Aar gammel, var han med i Slaget ved Stiklestad, og stred for sin Halvbroder Oluf den Hellige. Oluf bad ham der gaae tilbage før Slaget begyndte, og foreholdte ham, at han endnu var for ung. Men Harald vilde ei høre det. Han bad at han dog endelig maatte være med, og sagde: „at om hans Arm var for svag til at holde fast ved Sværdet, vilde han lade det hinde til Haanden, og stride.“

(*) Hinskarle kaldtes i de Tider Geridsmand, der tiende i Kongens Gaard som Livvage.

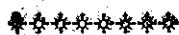
Slaget blev tabt, Oluf døde, og Harald
maatte nu tage Flugten over Fjeldene ud af Norge.
Men i hvor ung han var, blev han dog usorsig,
drog over til Rusland, og gav sig i Dienest hos
Kong Jarislav blandt de Folk, han holdt til Lands-
værn mod Røverne fra Naboelandene. Harald
var her utrættet paa sin Post. Han tugtede Res-
verne, og holdt Grændserne sikre. Men efter
nogle Aar, syntes ham et, at her var Ere nok at
vinde; han reisde da til Constantinopel, og lod sig
der indskrive blandt Varangerne. Saracenerne
havde i den Tid faaet Vane til at forurolige Kei-
serdommet i Østen. Mogen Tid efter Haralds
Ankomst, skeede store Udrustninger imod dem. Her
sik han en nye og ualmindelig Leylighed til at vise
sig. Han seerde da Varangerne ud, og stred med
dem, snart til Skibs i Middelhavet, snart til Lands
i Asien, paa Sicilien, paa Kysterne af Afrika.
Hvor han ei kunde trænge sig frem med Magt,
banede han sig Vejen ved Krigslift; og Sarace-
nerne fandt paa den Tid ingen saa modige Mod-
stridere, som Varangerne under Haralds Anførelse.
Da han nu endogsaa i disse Verdens Dele havde
giort sit Navn berømt og vundet mogen Rigdom,
kom han tilbage til sit Fædreland, som han i sin

Ung-

Ungdom havde forladt til Guds. Magnus, hans
Brodersøn, som da reglerede Norge, delede Riget
med ham. Efter Magnuses Død regerede han
aleene under Navn af Harald Haardraade,
og var til sin Død en af de liekreste, snildeste og
garvaagneste Regenter Norge har haft. (*)

I det andet Slag, som blev holdt i Jylland
mellem Knud Magnussen og Svend Eriksen, viisde
den unge Prinds Valdemar en Mandighed,
der viisde, hvad man kunde vente af ham som
Konge. Mellem de stridende Hære løb en Rae,
som kun paa et Sted var saa lavvandet, at man
kunde ride over. Dette vidste Knuds Folk, men
Svends ikke. Efterat de da i nogen Tid havde
brugt Kastespyd fra begge Sider over Raeen, segde
nogle sarkiske Ryttere af Knuds Hær derhen, hvor
Vandet var lavt, og vilde sætte over. Valdemar,
som stred for Svend, mærkede deres Hensigt; og
for at forekomme den, reed han lige mod Sakerne,
og mødte dem midt i Raeen. De toge driftige imod
ham;

(*) Schiannings Forbedringer i den Norske Historie.

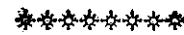

ham: fire Ryttere stodte paa eengang deres Glas
vinde mod Bringen af hans Hest, og det med saas
dan Hestighed, at den rejede sig paa Bagbenene:
det semte Sphd blev stodt ind i hans Hjelm og
brast; men Waldemar, som sad fast i Sadlen, slog
den afbrudte Stump ud af Hjelmen, blev ved at
sette frem, og opholdt Blenden saa lange, indtil flere
af hans Ryttere kom til. Nu dreve de Sakerne
tilbage, fæstede God paa den anden Side af Naen,
og banede saaledes Vej for Svends Folk til at gaae
over i deres Godspor. Striden blev hestig og
Svend vandt Seier. (*)

Da Keiseren hverken ved Smigten eller
ved Trusler havde funnet bringe den unge Kong
Knud i Danmark til at tage sit Rige til Lehn af
ham, fordi Bisshop Absalon, Knuds trofaste og
kiele Raadgiver, var ivrig for sit Fedrenelands
Ere (**), klobbde han Bugislaw, en Hertug af
Wenden, til at føreh rig mod Landet. Bugislaw,
som

(*) See 14 Dog.

(**) Pag. 93.

som stolede paa sin Magt og Keiserens Vensteb,
og troede, at det ei vilde være vanskeligt at giøre
Grobringer i et Rige, der skyredes af en ung og
versaren Konge, udrustede ved Maboestædernes
Hjelp 500 velbemandede Skibe, en af de største
Floder, som endnu var seet i Østersøen, og vendte
sig mod Njygen, som den Tid låa under Danmark.

Saa snart der kom Bud til Sjælland om denne
uventede Feide, samlede Absalon saa mange
Skibe, som han i saa Dage kunde sammenbringe
fra Sjælland, Fyen og Slaane, satte sit eget Skib
i Spidsen, drog ud, og lagde ind under Njygen
særend Fienden hænde funnet begyndte sit Angreb.

Bugislaw, som tankede, at Rygter om hans
Anlag neppe endnu var spurgt til Danmark, og
at saa ventede intet mindre end at finde danske
Skibe ved Kysterne, nærmede sig med den Stolt-
hed, som er sædvanlig hos en overmodig Ansører,
naar han stoler paa Overmagten: Absalon gav ham
Tid til at komme nær; men samme Tidne, da han
saae de fiendelige Skibe i den Stilling, han ønske-
de, lagde han ud fra Landet, formanede sine Folk
til mandig Hvirghed, stak sin Banner ud, for-
kyndte Strid, og begyndte den. Blot Synet af
Absalons Mæverelse forførde strax Wenderne; thi
han

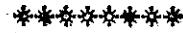
han havde allerede i mange Aar og ved mange Lejligheder varet en Skæk paa disse Farvande; men Forscerdessen blev endnu større, da de saae ham angribe og slæe sig frem med sit sædvanlige Heltemod. Wel gjorde de Modstand, og kunde giøre den, fordi deres Flode var langt talrigere end Absalons; men det var forgives; hvor Absalon og hans tappre Mand kom frem, der maatte alt give efter og vige; saa at han ei aleene vandt, men endog forsulgde de overvundne, og gjorde sin Seier fuldkommen. Af 500 Skibe undkom ikke flere end 35; de andre blev enten satte paa Grund, eller sjunkne, eller erobredes. Af Wenderne reddede sig ikke heller mange; nogle fastede sig selv ud over borde, andre sank med Skibene, andre slap vel til Land, men blev grebne af Nygerne. Kort: Bugislavs gandske Magt blev saa forstyrret, at denne ene Seier var nok til reent at undertrykke ham.

Saa snart Seieren var vunden, overlod Absalon til de andre, at giøre sig Fordеле af det erobrede. „Wren,“ sagde han, som Skold faldum, „er nok for Hovedmanden, Wytet hører Krigsfolket til.“ (*) Det eneste han forbeholdt

—

sig

(*) Pag. 53.

sig var Bugislavs egen Telt, som han sendte sin Konge til Jylland til Bevis paa Slagets Udsald.

Denne Dags Seier var en af de betydeligste for Danmark og Absalon; den gjorde Rigets og hans Navn frigebart for disse Wender, som før med saa megen Dristighed havde plyndret Kysterne, og gjort Farvandene deromkring usikre; den dæmpede Keiserens Overmod, og nedtrykede Bugislavs Raadhed, saa at han i stedet for at giøre Danmark til Behn, maatte selv sværge Valdemar Trostlab. Absalons Ere rygtedes snart, endog til de længst bortliggende Stæder i Europa, hvor resende Danske herde tale derom, og glædede sig ved saa verdig en Landsmands Fortjenester. (†)

Da Christian den Anden havde sert sine Tropper ind i Sverrig mod Oprørerne der, laaе den danske Heltherre, Otto Krumpen, i Upsal med en Deel af Armeen. Steen Stures Tilhængere sankede uformodentlig en stor Hær af Wender, og

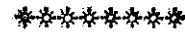
Z

gil

(*) Seco 14 Bog. Lovtaler over W. Abs. of Jacobus og Vogelius.

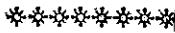
gik mod Upsal, i Tanke^{at} at overrumple de Danske. Otto Krumpen forekom dem. Han førte sine Tropper ud af Byen, stillede dem til Modstand, og her blev et ordentlig Slag. Vel vare de Danske mere svede Krigsmænd end de uhylig sankede svenske Bonder; men da de derimod vare ikke nær saa mange, og havde desuden faaet saa ufordeelagtig en Stilling, at Winden og Veiret var dem imod, og Sneen syngede dem stedse i Øjnene, begyndte de at give efter, fornemmelig paa den venstre Fløj, hvor de Svenske faldt an med meest Hidsighed: Fanerne holdte der ei længere Stand, og Folket trak sig tilbage. Just paa samme Fløj stod en gammel dansk Soldat, hvis Mavn ei er bleven optegnet. Han havde før været med hvor det galdt, og seet, at endog mod en overhengende Hare kan gives Redning, naar man har Mod til at vove. Med den Erfaring løb han hen til en af de forsagte Fendriller, reev ham Fanen af Haanden, naglede den fast paa en Gierde-Pal, og raabde: „Herhid, herhid Karle! og taaler ikke at vor Konges Fane falder uhevnet i Fiendens Hænder.„ De Danske slokkede sig nu om Fanen: de begyndte med at forsvare den: de endte med at falde an og forfolge: Vyffen fejede, og Svensken leed tilsidst sandant et Nederlag,

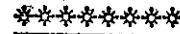
lag, at han siden intet Angreb torde vove. Stockholm blev derpaa indtaget, og hele Sverrig faldt igien under Christian. (*)

Veder Skram biede ikke længere end til sit Alders 14de Åar før han med Iver opstredte sig til Stridssøller. De idelige Uroligheder, som i den Tid vare almindelige, baade i Fredenelandet, og i Naboverigerne, gjorde disse Øvelser frem for andre nedvendige for Landets Ungdom, i set for den adelige Ungdom, som da ned store Bordele i Freden, for at drage ud og stride i Krigsen. Saas snart han nægde den modnere Alder, til han ogsaa Leilighed til at vise de Færdigheder, han havde erhvervet sig; og man saae da, at han havde Mod til at bruge dem. De første Mandoms Prøver viste han i Krigsen mod de svenske Oprørere under Christian den Anden, hvor han var med i de betydeligste Slag, udmærkede sig overalt, reddede sin Landsmand Mogens Gyldenstierne fra $\frac{1}{3}$ Svenske, som havde bemegtet sig hans Person, og blev ikke

(*) Svanling. Hist. Ch. II.

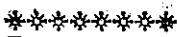

den ringeste blandt dem, som Christian havde at tale for sine Vaabens lykkelige Fremgang. Flere tappre Gierninger gjorde ham endnu meere beroamt i den borgerlige Krig under Friderik den Förste, da han ei aleene stred paa Landet, men gik endog til Søes naar Norden fordræde det, uagtet Søetienesten aldrig havde været hans Sag, og fægtede der med lige Mod og Fremgang, deels under Knud Gyldensternes Anførelse, deels under sin egen. Men hans egentlige Heltegierninger henhøre til Christian den Tredies Tid. Ingen stred med sterre Iver under denne Konge end Peder Skram. Han delede Eren for Seieren i det store Slag ved Ørnebierg i Byen, hvor han ful svv farlige Saar: han gik nogen Tid efter, som Admiral over en foreenet dansk og svensk Flode, mod de høFFE Skibe under Bornholm, angrebet dem, forjog dem, og dræbte Admiralen: han fordrov Lybekkerne fra Nyborgs, Tranekørs og Ørekrogs, nu Cronborgs, Slotte: han lagde sig til Skæk paa Københavns Rhed, og holdt den ryddelig fra fiendelige Skibe; hvilket gjorde meget til, at Byen endelig måtte overgive sig: han rensede Farvandene omkring Kysterne fra Søersvære, som vilde henlytte sig af Landets Tilstand: han forlod igien sine Skibe, og gik, som

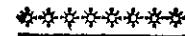
som General over danske Hælpetropper, ind i Sverrig, for at underkue Oprørere, der havde spreist sig mod Kong Gyldenstierne; og saaledes afverlede han med at stride paa Vandet og stride paa Landet, saa lange hans Dieneste behovedes.

Da dette var forbi, tog han Afsted fra Krigstjenesten, for at undre Hvile paa sin Alderdom, ester saa mange udstandne Farer. Han levede og en Tid lang i Rolighed paa sin Gaard Urop i Jylland; men Roligheden kunde dog ei blive varig til hans Død. Under Friderik den Anden indvirkedes Danmark i Krig med Sverrig. Den danske Flode gik ud under Jacob Brokkenhus og blev slaget. Kongen vidste da intet bedre Middel til at oprette Tabet, og Flodens Ere, end at fremkalde den gamle Skram. Han var nu 72 Aar, graa af Alder, og træt af Mose; men da Kongen og Fædrelandet kaldte, sagde han ingen Undskyldning i sin Alder. Han samlede sig en Flode, forde den ud, sagde Fienden under Gulland, sloges der en heel Dag igtænem; og uagtet, det Skib han selv besalede paa, under Striden blev saa forskudt, at det neppe kunde holde Seen, blev han dog ved, og stred til han havde vundet en ærefuld Seier; hvorefter han forsejede sig til Laugholms Slot, der var

ham forlehnnet, og forsvarede det mod adskillige fiendtlige Angreb.

Peder Skram blev i sin Tid kaldt Danmarks Riges Vorhals, ikke ester det Begreb vi nu omstunder giere os om Ordet: Vorhals; men for at tilkiende give den Yver, hvormed han i sine Kongers Tid havde vovedt Liv og Blod for Landet. At han intet vovede efter Glyve-Griller, kan blande andet sluttet af den Tild, Christian den Tredie, der vidste at skionne paa Fortienester, satte til ham. Da Skram engang, medens Floden laae paa Rheden for Kibbenhavn mod Lybekkerne, havde maattet gaae i Land for at lade sig forbinde og læge, og Lybekkerne imidlertid, benyttende sig af Leiligheden, havde broet igennem, og bragt de beleirede Undsetning, gik Kongen hen til ham i Telten hvor han laae, tiltalede ham med en bedrovet Mine, og sagde: „Gud bedre mig min Son! at du ikke var der, da var denne Ulykke nok bleven afværgtet. „ Og at denne Tild var foreenet med en sand Høigetelse, det mørkedes, da Skram, til Beslounning for sine sande Fortienester, blev optagen i Ridderstanden. „Ja du dyrebare Helt,“ sagde da samme Konge

Konge, i det han nærmede sig til ham „ du est vel værd, at jeg slaer dig til Ridder. (*)

De to første Aar af Krigen mellem Friderik den Anden og Erik af Sverrig gik hen uden Fordeel for Danmark. Armeen bestod mest af fremmede Tropper. Friderik den Anden havde givet Overbefalingen til twende thydske Helherrer, Gresven af Sarpsborg og Johan v. Holle. Disse Udskendinge opførde sig meer som Leiesvenne end Soldater. De lagde sig til god Roe i Skaane, sørgede mest for at blive vel pleiede, og saae paa at Erik faldt ind i Blegind, i Bahuns Leh, og andre Steder, uden at det vorde dem. Drog de endelig ud engang imellem af deres Winterleier, og vovede sig ind over Sverrigs Grænder, da skede det saa gevnt, og da passede de vel paa, at de brakkede op i de blideste Sommermaaneder, og at de komme tilbage før Vinteren nærmede sig. Friderik den Anden erindrede dem meer end eengang om, at gribe sig Landets Sag an med Alvorlighed. Det hialp

(*) Skavns. Gesk. Skrifter T. 2.

intet. De blev ved at hale Tiden hen, og lode Fiende være Fiende. Tilsidst blev Friderik bled af denne Maade at føre Krig paa: han gav da Grevnen og en stor Deel af hans Folk deres Afsked: han samlede danske og norske Folk sammen, og satte Daniel Ranhau til at føre dem an. Fra den Tid af ful Krigens en onden Vending. Ranhau laa ikke lange stille. Saasnat han havde faaet 4000 Mand samlede, storstedelen af indsedte Danske og Norske, drog han ud, forjog Svensken fra Elsborg, gik videre frem, og beleirede Barbierg. Men imidlertid var de Svenske ikke heller sevnlige. De samlede sig 25000 Mand sterke, og rykkede frem mod Ranhau, for at indslutte ham mellem sig og Barbierg. Men han gav dem ei Tid dertil. Han forlod Barbierg, misde dem ved Svarteraa, og stillede sig til Strid. Wel var hans Fiende her meer end 6 gange saa sterk som han. Men det skrækkelte ham ei: han stillede alting i den bedste Orden, han kunde, reed omkring og opmuntrede til Mod og Hyrighed, saldt derefter paa Knæe med alle sine Folk, bad med dem til Gud om Lykke og Seier; og derpaa reisde de sig alle som en Mand, og vare særdige til at slane. De Svenske, som havde seet alle disse Silbermedler spottede dermed og sagde: „at

„ den

„ den Haandsfuld Danske, der allerede lod til at være forsagt, den vilde de ei giøre sig megen Umage med at overvinde, de vilde neppe bruge Gevaer til dem, men træde dem ned under Hestefederne.“ Striden gik an. Den sidste Armee slog paa den store med en Frimodighed, som om den havde været storst: Ranhau stred med sine Ryttere, Brokkenhuns med sit Fodfolk: Fordelen afvekslede i Begyndelsen: tilsidst gjorde de Svenske et Hovedanslåb, for at gribe Seieren, men forgives. De Danske dreve dem tilbage, og forfulgte og forjogte dem, saa at de omsider forlod Hestestyrker, Proviantvogne, og alt deres Krigstilbehør, flyede i den største Uorden, og standede ei for fire Milc oppe i Sverrig. Saa mandelig fægtede her danske Folk under danske Mands Anførel. Seieren dæmpede Eriks Overmod, og oprettede en-deel af det, som i Begyndelsen af Krigten var forsemt. (*)

(*) S. 2. Kronike af Næsen. Den 7 Mars fældte mod Sverrig, manuser.

I Året 1564 blev holdt et blodigt Skætslag under Øland. Den danske Flode færdes af Herluf Trolle. Den Svenske af Jacob Bagge. Da der ud paa anden Dagen var stridet med ualmindelig Tapperhed, og Herluf Trolles Skib havde lidt saa meget, at han selv intet kunde udrette, gav han Besaling til Otto Rud og Jørgen Brahe, at de nu som Kongens og Rigets troe Mand skulde af høyeste Magt angribe det svenske Admiralskib, Magelss, et Skib saa stort og saa udrustet, som intet endnu var seet i Østersøen. Besalingen var ikke saasnart givet, før den og var iværksat. Otto Rud fornemmelig angrebet med Hidsighed; men da han mærkede, at her var intet at vinde uden ved en besynderlig dristig Gierning, og det var ham kun om at give at vinde, skød han til sidst Roeret bort fra Magelss, løb bag ind under det, og hestede sig med Flid fast derved, for at være vis paa, at det ei skulde undløse ham. Den svenske Admiral satte nu Seil til for at trække det danske Skib med sig ind i sin Flode. Men i det samme satte to andre Skibe ind, hver paa sin Side, af Magelss. Rud ful derved Leilighed til at hale sig om paa Siden af sin Fiende. Han brugde og dette beleilige Gieblik, sprang med sit Folk om Borde, fangede Admiralen

og

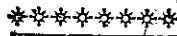
og erobrede Skibet. Dog blev det ei længe i hans Hænder. Det kom i brand og sprang i Lufsten, og neppe fik han Tid til at redde sig og nogle faae af de andre. (*)

Slaget ved Markerød mellem de Danske og Svenske var Friderik den Anden selv tilstede, og førde sit Folk an. Slaget blev betydeligt: de Svenske trængde haardt ind: de Danske kom i Norden. Da Kongen, som havde set vaggende Die overalt, faae Forvirringen, og at nogle havde allerede vendt Ryggen, reed han usorsagt om imellem de brudte Linier, raabde: „Her om igien! her om igien!“ og viisde Fienden. Folket hørde deres Konges Rost, fattede friskt Mod, vendte sig, faldt an paa nye, og sloge Svensken paa Flugt. (**)

En

(*) Resens Kron.

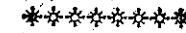
(**) Resens Kron. Holb. D. Hist. T. 2.

Gn tapper Son af en tapper Fader saae man Christian den Tierde. Landet havde meer end eengang Krig medens han sad paa Tronen; og altid ansaae han dets Fiende for sin, og stred selv enten til Lands eller Vandts, hvor han saae det gjordes meest fornødent: overalt med et Mod og en Iver, som Fienderne selv maatte beundre.

I den første svenske Krig under hans Regierung var han stedse ved Armeen, og viisde sig som Helt i Slaget ved Calmar, hvor han med nogle saa Officerer drev tilbage et anseeligt Antal af Svense, der havde bånet sig Wei saagodesom til hans Person, og nedlagde selv mange med egen Haand. I den indiske Krig, han førde, som udvalgte Kreds-oberst, mod Keiseren, var han ikke mindre fier, endog i det vanhældige Slag ved Königslucher (*), hvor han ikke aleene befalede, men fegtede selv, og det saa mandig, at Keiserens gamle og erfarene General Tilly bevidnede ved mange Leiligheder: at i atten Felsstage, han, som General havde biværet, havde han endnu ei fundet for sig en Fiende, der med mere Mod, og Overlog tillige, havde fort en Krigshær, end denne danske Konge. Men alt dette

(*) Pag. 194.

Dette var endnu kun lidet mod den Tapperhed, han udviste i den sidste svenske Krig i Aaret 1644.

Den svenske Flode lagde ud i Østersøen, og gik under Admiral Claus Flemmings Anførsel mod Gemern. Christian, som da allerede havde to gange mistet en hollandsk Flode vesten for Jylland, og fordrevet den fra at kunne foreene sig med den svenske, gik nu lige saa modig om paa den anden Side af Landet, og træf sin Fiende paa Colberger-Heide. Skibene blev her lagte i Orden; et nyt Søeslag begyndte, og varede en heel Dag igennem; og endelig intet Skib paa nogen af Sjæderne blev erosioneret, blev dog Fordelen af Slaget kiendelig paa de Danskes Side; thi den svenske Flode maatte komme Pladsen, og Landgangen blev til intet. Under Slaget var Kongens Skib stedse i den sterkeste Ild; men desvagtet stod han selv paa Dækket med Sværdet i Haanden, og befalede, og opmunstrede til Striden. Det hændte sig imidlertid, at en Kanonlugle, som fældede hans Sidemand, løslog i sin Far nogle Trostumper af Skibet. Disse Stumper træf Kongen i Ansigtet, quæstede hans eene Øje, trælte nogle af hans Tænder ind i Mundten, og stog ham selv halvded ned paa Dækket. Da Folket saae dette, glemde de Striden og dem selv.

„Ah!

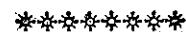

„Ah! Kongen er skudt,, raaabde de og blevet fortalte. Men i det samme reisde den faldne Konge sig igjen. „Nei,, sagde han. „Gud har endnu sparet mig Liv, Styrke, og Mod nok til at staae mit Folk bie, saalenge enhver af dem vil ligeledes gøre sin Pligt,, hvorpaa han igien greeb sit Sværd, satte sig i samme Stilling, som før, lod sig i alles Paashu aftørre og forbinde, og blev derefter staande med ombundet Hoved og Sværdet i Haanden, indtil Slaget var forbi, og Fienden forjaget.

Christian var den Tid over sine 67 Aar. Man maae billigen beundre, at han endnu kunde vise saadan Fyrighed. Men det var Landets Frelse, der opivede den hos ham. For det havde han besluttet enten at vinde eller døe; og han var ligesaa bereed til det sidste som niddkier for det første; thi før han var draget ud at sege Fienden og Faren, havde han givet Scepter og Krone i sin Sens Hænder, og anordnet, hvorledes med alting, hans Huus-sager vedkommende, skulle forholdes, isald han et kom levende tilbage. (*)

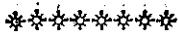
Efter

(*) Slang. Hist. Holl. D. Hist. T. 2.

Efterat Niels Rosenkrands havde tient nogen Tid i spansk Dienste under Philip den Hiersde, og der vundet en almindelig Hsiagtelse, blev han indkalder til sit Fædrenelands Forsvar mod de Svenske, og sat over et af de Regimenter, som laae i det belekrede København. I August 1658 blev engang besluttet et stort og vigtigt Udsvalg paa Svensken. Rosenkrands havde da allerede ved idelige Leiligheder viist saa megen Mandom, at han nu blev betroet til at aarsære den høire Fløj af Fortropperne. Han svarede og fuldkommen til det Haab, man gjorde sig om ham; thi han ledede af Ven, drev Fienden med stort Tab ud af deres Lebegrave, og dræbde med egen Haand en Major og endnu en anden Officer, som comanderede der. I denne første Hede sik han tre Saar i Armen og et heftigt Stød igennem Munden, desvagtet lod han sig ei standse. Saa saaret og saa blodig som han var, blev han dog ved, og løb frem med saadan Ivær, at hon kom langt forud for sine Folk. En svensk Officer saae ham, gik ham i Mede med et draget Slagsværd, og raaabde ham an. Rosenkrands gav sig strax i Kamp med ham. Den Svenske var ham overlegen, hug hans Klinge over, og ramde ham tillige i Ansigtet. Men saasnart Ros-

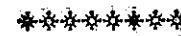
sens

senklands saae Klingen falde, slog han sin fiende fastet i Hovedet, sprang ham ind paa Livet, og holdt ham saa lange, indtil hans Folk løb ham til Hjælp. Men nu kunde han intet mere. Han faldt i Aflugt, og blev baaren ind i Byen, uden Haab til Livet. Dog kom han siden paa Fode igjen, og vaagede endnu som før til Byens og Landets Forsvar. (*)

Da Carl Gustavs hestige Storm mod Kopenhagen var mislingen, begyndte Modet at falde hos de Svenske og stige hos de Danske. Hidtil havde Friderik den Tredie kun funnet tænke paa at forsvare Hovedstaden: nu fattede han Mod og Haab til at vinde endog sine Lande tilbage. I den Hensigt sendte han Feltmarskalk Skak over til Jylland og Holsteen, for der at samle Folk, og siden sætte Forsøg paa at jage Svensken ud af Byen, som siden Begyndelsen af Krigen havde været dem undergivet. Skak reisde bort i sit vigtige Erende. Han sankede saa mange jydske og holsteenske Bonder-

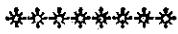
(*) Roth. Dr. Mends Esterm.

verkarle, han kunde saae i en Hast. Han førstørrede dem med nogle Keiserlige, Brandenborgere og Polakkere, som stedte til ham i Holsteen, indtil han i ale havde 4900 Mand: da førde han dem til Kiel, satte dem der paa hollandske Skibe, som laae i Havnene under Admiral Ruyters Besaling, lod styre over til Nyborg, for at giøre Landgang. Men Storm, See, og fornemmelig Svenskens Batterier paa Stranden, gjorde Landgangen her umulig. De maatte gaae bort igjen, seilede da ned om Landet, og besluttede endelig at giøre et nyt Forsøg ved Kiereminde.

Her varer vel mindre Vaanseligheder, men dog nok til at giøre Arbeidet baade farligt og besværligt. Svensken havde Byen inde: de stillede sig paa Strandbredden til Modvæge: Skibene maatte ankre langt ude fra Landet; thi her varer Grund og Lavt Vand. Men alt dette affrækkede dem dog ikke. Alle Vaadene bleve samlede: Folket blev fordeelt paa dem, saa mange som enhver kunde rumme. Skak og Ahlefeldt, begge Anførerne, satte sig selv i de forreste, lode de andre følge efter i sluttet Orden, og dermed lagde de klarer til.

I Begyndelsen gif det godt; men jo nærmere de komme ind mod Strandbredden, jo lavere blev

Bandet, og jo højtigere fyrede Fienden. Til sidst stode endog Baadene paa Grund, fordi de varer sterkt bemandede. Skak sprang da af Baaden ud i Bandet, og raaabde til Folket at følge efter. De varer ikke seens drægtige. Jet Sieblik var hans Besaling adlydt. De lappedes ud af Baadene, vadede igennem, og dreve Fienderne fra Stranden og Byen, forfulgde dem langt op i Landet og slukkede imidlertid Ilden, som de havde antændt i Byerne, da de mærkede, at her ei var andet for end at ramme.

Da de nu havde vundet fast Fod i Byen, sloge de sig for først til Nolighed, for at forfriske sig til siden at gaae videre. Imidlertid sik Skak Bud: at 4000 Mand Keiserlige, under Ebersteins Anførsel, varer satte over ved Middelfart, og paa Veien til Odensee. Dette var ham en kier Tiden. Han lod sine Folk trække frem, foreenede dem med Ebersteins, og segde Fienden ved Nyborg. Svensken havde trukket al sin Magt sammen her. De varer vel ei saa stærke i Tal, som den foreenede danske og keiserlige Armee; thi de havde kun 6000 Mand; men de havde valgt sig en Stilling, som gjorde dem endnu stærkere. Bag til havde de Festningen Nyborg, for til stærke Forsvarsninger, og ved Siderne enten Slov eller Vand, eller sum-

pige

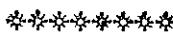

pige Siig. Her stode de. Skulde de angribes, maatte det skee med Mod og Standhaftighed; og det skede. Eberstein gjorde det første Anfald med sine Folk; de gik frem og stormede mod Skandserne; men Svensken brugde sine Fordelse, og drev dem tilbage. Da satte Skak og Ahlefeldt Mod i Syderne. De toge en Deel hollandske Matroser til sig, som varer komme i Land fra Skibene. Disse Folk, endfliest de ei være gamle Krigsmænd, baneade sig dog Wei, uden at standse. De fore igennem: de agtede ingen Modstand; de sulde Hjernene for Faren: de sloge for Fode, besteg Diger og Skandser, og dreve Fienden tilbage. Da Ebersteins Folk saae dette, toge de Mod til sig igjen, og fulgte efter. De Svenske kunde da ei holde længere ud. De kastede sig ind i Festningen, og oversgave sig Dagen efter, alle Mand, undtagen Prinsen af Sulzbach og Steenbusk, som reddede sig i en Baad til Sicieland. Carl Gustav var kommen til Corser just som Slaget begyndte. Han stod der paa et Taarn, og mærkede sin Uheld, og ørgrede sig. (*)

U 2

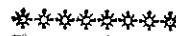
D 4

(*) Bering. Obs. Hafn. Holbergs D. Hist. T. 3.
Gebh. Dän. Gesch. 2 Th.

Da Frankerig erklærede Spanien og Øster-
rike Krig 1635. gav Jossias Ranckau sig i fransé
Tjeneste, og blev strax sat til at føre et Regiment.
I samme Tjeneste forblev han til han døde 1650.
Midlertid fulgte han den fransé Armee snart i
Tyskland, snart i Nederlandene. Han var med
i de betydeligste Kærlslagte, i de hårdeste Beseirin-
ger, og overalt viste han saadan Marvaagenhed,
Hurtighed og Mandighed, at han, endskont han
ei var en indfødt Fransmand, dog opsteg fra Ere
til Ere, indtil han i sit 36 Åar naaede Marskalks-
staven, som er det høieste for en Krigsmænd i Fran-
kerig. Men vandt han Hader, kiebde han den
dyrt. I Beseiringen for Dole, som han forsvar-
ede med uovervindeligt Mod, mistede han det eene
Øje. Da han erobrede Arras, en Festning i Flan-
deren, som saa øste tilsorn var forgives angrebet
af de Franske, mistede han den høire Arm og det
venstre Been. Et andet Angreb mistede han det
eene Øre, og foruden det, taltes endnu paa det af
Legemet, han havde tilbage, over 50 Skrammer.
Dog blev hans Mod intet det samme. Han blev
engang øster alt dette ansat af en Oberst, Vierings-
hof, som, fordi han nu kun ansaae ham for et Skrog,
vevede at gaae ham nærmere, end han formodeut-

lig

lig havde gjort i Ranckaus sunde Dage. Ranckau,
der ei var vandt at give øster, forsvarerde sig kiekt
paa sit Trebeen, med Kaarden i den venstre Haand,
indtil nogle Officerer løb imellem og skildte dem
ad. Frankerig ærede hans sieldne Krigs-Egen-
skaber og hans Fortjenester af Landet, og opredede
ham et værdigt Minde. (*)

Blandt de Officerer, som Venetianerne hav-
de mest at takke for deres Vaabens lykkelige Frem-
gang i Krigen mod Tyrkerne fra Året 1645. til
1661. var Normanden, Cort Adeler, een af
de tapperste og mest fortiente. Vist til Søevog-
net havde bragt ham til at forlade sit Fædreland,
hvorfølge hans Fader var Forvalter ved et kongeligt
Saltværk, og at tage Tjeneste paa hollandske Skibe.
Derefter gik han i venetiansk Tjeneste, banede sig
der Bei fra Constabel til Lieutenant, fra Lieutenant
til Capitain, og siden videre frem, indtil han til sidst
blev een af de høistcommanderende paa den vene-
tianske Flode, blev optagen til Ridder af St. Mar-

U 3

co:

(*) Hofm. Portr. Hist.

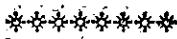
co-Ordnenen, og aflagt med en aarlig Pension paa 1400de Ducater for sig og sine Arvinger til tre-die Led.

Det var ved idelige Mandoms Præsler han erhvervede sig Lid efter anden al den Hæder. Snart forsvarede han Poster, der vare ham anbetroede, med ualmindeligt Mod: snart fordrev han Republikens Fiender fra betydelige Fordeler: snart undsatte han med hurtig Snildhed fortrængte Byer: snart slog han i aaben Søe, og vandt Seier. Men fornemmelig gjorde han sit Minde udsdeligt i tven-de Trefninger, som forefaldt i Aaret 1654.

En tyrkisk Hovedflode gik ud fra Dardanel-slerne, for at sege de venetianske Skibe. Adeler, som førde en Deel af disse, fuldt det ei saasnart at vide, for han seilede den i Mode, angrebet den, vor-vede sit eget Skib ind i den hæstigste Strid, og lod sig ei skrække deraf, at han blev meer end engang gandstæ omringet, og leed meget, men blev ved at syre og slæae, indtil Fienden, efter at have tabt adskillige Skibe, og henved 5000 Mand, tog Flugten. Kort efter at dette Slag var forbie, og førend han engang havde faaet sit Skib i Stand igjen, kom han otter i Fægten under Gen-Tene-dos med et stort tyrkisk Admiral-Skip, som færdes af

af Bassen, Ibrahim, og havde 1000 Mand inde. Ibrahim, som ansaae det for en let Sag at vinde, lagde strax modig ind til Sid'en af Adelers Skib for at entre: Folkene sprang nu af det eene Skib paa det andet: Striden blev almindelig; og begge Ansørerne mædte hinanden, hver med sin Sabel i Haanden. Ibrahim hug først efter Adelers Ho-ved, men ramde ham kun i den høire Arm, dog saa haart, at den ei blev i Stand til at fuldføre det Hug, der var besluttet. Men da Adeler mær-kede dette, greeb han Sablen i den venstre, ned-slog sin Fiende paa Stedet, og afhug hans Hoved, saasnart han saa ham ligge. Tyrkerne blev alle forsørdede ved deres Ansørers Fal'd, og overgave sig med Skib og Gods i Seievinderens Hænder.

Efterat Adeler saaledes havde udmarket sig blande fremmede, kaldte Friderik den Tredie ham tilbage for at bruge hans store Egenskaber til Nutte for Fædrelandet. Han var og sit Kald lydig, anvendte al sin Flid, for at sætte den danske Glode i bedre Stand end før, og blev siden i Aaret 1675. udseet til at føre den, som General-Admiral, i Krigen mod Sverrig; men han fik ei Leilighed til at vise sin Tapperhed i de nordiske Farvande. Han døde samme Aar, og overlod den ved hans Omsorg

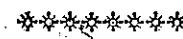

velindrettede Flode til den verdige Niels Juul, der og brugde den som en kiel Mand til Landets Forsvar.

De Baaben, Adeler sik til Bytte efter den tyrkiske Ibrahim, vare: en tyrkisk Fane, en riigt besat Sabel, nogle kostbare Skydegevær, et smukt Skjold, en svulstfæstet Stridsøre, og andre af Værdie. Disse nedlagde han ved sin Hjemkomst for sin Konge, som lod dem, ham til Ere, op hænge paa Kunstmammeret, hvor de endnu fores vises. (*)

Niels Juul gik ligesom Adeler tilig til Søes i hollandsk Tjeneste. Den Kundskab i Søevidenhaberne, han da havde erhvervet, og de jevnlige Tapperheds Prover, han havde viist, saavel der, som siden i Krigen under Friderik den Tredie, og egentlig i Københavns Belæring, gav Fredrelandet Haab om at finde et kieligt Forsvar i ham da Adeler var død, og han opfyldte mere end Haabet.

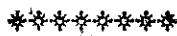
(*) Adelers Levnet af Mysius. Olig. Jacob. Museum regium.

bet. Saasnart han havde antaget Floden og bragte alting i Orden, gik han strax los paa Gulland, satte sine Folk i Land, og erobrede baade Slottet og Den, for Svensken, som krydsede allerede i Søen, sik Kundskab derom.

Meppe rygtedes dette til den svenske Flode, før den samlede sig henved 60 Skibe sterk, for at opsøge Juul og erstatte sig Gullands Tab. De traf ham under Bornholm, kun halv saa sterk som de: de gjorde adskillige Angreb paa ham: Juul sloges ned dem to Dage i Rad: de kunde intet udrette mod ham; og endelig ankrede han uden synderligt Tab med et erobret Skib og endeel Fanger i Kisgebugt.

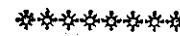
De første Vendinger i Krigene ere som oftest de, der bestemme Lykken eller Ulykken i det følgende. Bindes de første Angreb, bliver Krigsfolket modigt: Modet giver Styrke, og Styrken under en klog Anfører fægter igennem. Dette kiendtes nu hos det danske Søefolk. Meppe havde de anført, før de onskede igien at gaae Bienden under Qinene. Juul førde sig det til Bytte, lettede Anfører, og foreenede sig med den hollandske Flode. Eaa Dage derefter kom det til et Hoved slag under Island. Begge de svenske Admiralskibe med

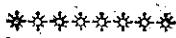
Admiralerne sprang i Lusten. De Danske sik den allersuldkomneste Seier. De opbragde fire Skibe med mange Fanger: de dreve de øvrige paa Flugt, og forfulgte dem lige ind under Skaane.

Juul havde nu allerede ved tre betydelige Eysigheder segtet, og seget med Ere; og maatte han end i dette sidste Søeslag dele den med den brave hollandske Admiral Tromp, saa viisde han dog i det følgende Aar, at han og var i Stand til at slaae og vinde med danske Folk aleene. I Sommeren 1677. gik den svenske Admiral Sisblad ud fra Gottenborg med 11 store Skibe, 3 Jagter og 2 Brandere, for at overbringe endel Søfolk gennem det lille Belt til Stokholm. Juul sik det at vide, angrebet dem, fængede Sisblad selv, og erobrede halvdelen af Skibene.

Men Hovedseieren var endnu tilbage, der skulle krone alle de andre. De Svenske havde sat en nye Flode i Søen af 46 Skibe, under Anførel af General-Admiral Horn. Den havde Besaling at plyndre uden Skaansel paa Kysterne. Kongen sik det at vide, og gav Juul 25 Orlogsskibe for at have Sie med dens Hensigter. Juul mærkede, at den stillede lige paa Sjælland. Han assendte da strax Undretning derom til Kongen, og mældte
til-

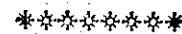

tillige: at vel var den hollandske Flode, som skulle komme til Undsætning, bleven ude; dog bad han, at det maatte tillades ham at gaae Fienden i Mede, da han ventede, at det Mod og den Lyst, alle paa hans Flode havde, til at ile til nht Slag, skulle give ham Seier over Fiendens langt større Magt. Kongen gav ham strax Huldmagt til, at handle efter bedste Overlæg, og sendte ham hans Broder, Baron Jens Juul, en Mand af Sindighed og Erfarenhed, for at gaae ham til Haande med Raad. Saasnart Juul havde faaet denne Tilladelser, lod han holde Ven paa Skibene, kaldte Krigsraadet sammen; og efter de der aftalte Beslutninger lavede han alting til, og gik frem. Baron Juul sejlede imidlertid om fra et Skib til andet, opmunstrede og gav Ordre. Nu skinnede da den betydelige Dag frem, der bestemde det meste af den hele Krigs Udfald. Ild og Rue forlyndte begge Parters Fyrighed. Striden blev haard: Skibe fyrede paa Skibe: Tougene hængde i Tougene: overalt vorde Striden og Fare, men ingen steds mere end omkring Skibet Christian den Femte, som Juul selv forde. Sex svenske Skibe lagde sig omkring det, og beskede det fra alle Sider. Men Juul stod midt i Luen og forsvarede sig, og Folket fulgte
deres

deres Admirals Exempel. Mastene blevne nedstukte, Tougene adsplitede, og til sidst blev det hele Skib saaledes tilredet, at Juul saae det umuelige at holde ud længere. Han lod derfor sætte Chas Loupen ud, for at slæbe det bort af Slaget til København, og steg dernest paa Skibet, Friderik den Tredie. Alle vendte sig nu derimod. Det blev strax stukt i Brand, og Juul maatte redde sig paa det tredie. Men under alt dette svækkedes Svenskens Kræfter. De maatte give efter, flydede til sidst for fuld Seil, og Juul forfulgte dem, som Seierherre, til hen mod Midnat. Den øvrige Tid af Matten anvendte han paa at lade sine Skibe fiske, og saa snart Dagen grydede, blev han ved at forfølge sin Seier, og standsede ei for under Malmoes Canoner, hvor han endnu erobrede to Skibe, og stak et i Brand. Denne Seier er een af de betydeligste Historien har. De Svenske tabde 11 Orlogsskibe og ligesaa mange mindre: de lode 1200 Mand paa Pladsen, og 3000 som Fanger i de Danskes Hænder. Juul mistede alene 300 Mand og ikke et eneste Skib. Nu kom han tilbage til København for at nedlægge Seierkraadsen for Kongens Foder. Folket modtog ham med almindeligt Fryderaab, som deres Beskytter, deres Helt, deres Fader.

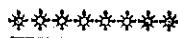
Kott

Kongen gjorde ham strax til General-Admiral-Lieutenant og Geheimeraad, og paa det at Ester-slechten skulde erindre ham med Erbedighed, lod han hans Minde forevige ved en Kluepengé, som viser paa den ene Side hans Brystbillede, og paa den anden Søeslaget. Men det var ei her i Land det aleene han blev øret. Fremmede talede om ham, rodede ham, og beundrede ham; og Kiendere af Krigsmødet til Søe vare eenige i at tillegge ham Navn af den sterke Admiral i Europa. (*)

Just Juul blev eengang udsendt for at forsøre de danske Skibe, som handlede paa Frankrig. Henreisen gik af uden Hinder; men da de seiledে giennem Canalen tilbage, mødte dem der en engelsk Fregat. Juul hilfede ester vedtagen Sadvane. Engelanderen svarede ikke, men lod ham erindre om at stryge sin Wimpel, og lagde haarde Knusler til, om det ei skede. Juul svarede ham, at dertil havde han ingen Besaling, og at han agtede

(*) Hofm. Portr. Hist. Noth. Dr. Mands Esterm. Gesch. Dän. Gesch. 2 Th.

agtede at forsvere sin Wimpel. Neppé havde den engelske Capitain hørt Svaret, før han strax lod skyde med skarpt efter det danske Wimpel. Juul besvarede paa samme Maade, og nodelig endelig Engelanderen til at forlade sig med usorrettet Sag. Dagen derefter saae Juul et Orlogskib komme sig i Møde, for at hævne sin Landsmånds Skade. Forsdringen var den samme: Svaret blev og ligesaa kiel. Canonerne skulde da adskille Tretten; og disse forstod Juul saaledes at bruge, at det engelske Orlogskib med alle sine heftige Angreb slet intet funde udrette. De sloges uafsladelig i 5 Timer, men endog denne nye og sterkere Fiende maatte give tabt og vige, og Juul blev ved at geleide sine Skibe. Saasnart han kom til København, blev han strax kaldet til Kongen, som hørde med fornøjelse Fortellingen om alt dette, takkede ham dersor, og forsikrede ham sin Maade. Juul viisde siden i Krig mod Sverrig, under Friderik den Fierde, samme Mod, og blev til sidst skudt i et Szeslag ved Rygen, hvor han commanderede som Viceadmiral, og faldt just som han stod færdig at tilsegte sig Seier. (*)

Da

(*) J. Juuls Levnet af Jonge. Hofm. Portr. Hist.

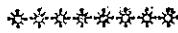

Da Christian den Femte havde forhndt Sverrig Krig, ansaae han det for en vigtig Pligt, selv at vange for sine Vaabens Ere. Han overlod derfor ikke Krigens Udsald til sine Generaler aleene, men var selv med overalt, hvor det gieldte, ansorde sit Folk, og stred selv. Hans Broder, den kielke Prinds Georg fulgte ham: den danske Garde var det Corps, der oftest omringede dem; og hvor disse Folk under saa hoi en Anførsel vare tilstede i et Slag, der saae man al den Tapperhed, der kan vises i Strid.

I Slaget ved Lund, og i det ved Landskrone, førde Kongen og hans Broder den høire Flei, og begge Steder fægtede den sig frem med uovervindeligt Mod. Ved Lund falde Garden 12 til 14 gange an paa den overlegne Fiende: ved Landskrone, hvor Kongen med egen Haand nedlagde en Officer og to Gemeene, og Prindsen ligeledes selv slog paa Fienden, viisde den sig ikke mindre værdig til at have en Konge og en Prinds til Anførere: altsaa maatte vige hvor den kom frem; og havde den venstre Flei i begge Slag holdt sig saa mandig, som den høire, vilde disse have blevet at regne blandt de meest ørefulde i den danske Krigshistorie. (*)

Medens

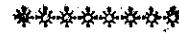
(*) Ged. D. Gesch. 2 Th. Chr. 5 Krigshist.

Medens Christian den Femte stred saa man-
dig med danske Folk i Skaane, udvænde de norske
Tropper under deres hynde Statholder Ulrik Fri-
derik Gyldenlove, ikke mindre Tapperhed paa
deres Lands Grænder. Ikke aleene holdt de Fiend-
ten ude af Norge, saa at han ei var i Stand til
at trænge derind, uagtet meer end et Forsøg blev
giort derpaa; men de gik endog over baade i Temp-
reland, og i Bahuslehn, fæstede fast God paa
begge Steder, og lode sig paa ingen Maade drive
tilbage. Hjemmelig i Bahuslehn gjorde de
stor Fremgang, holdt der adskillige baade smaa og
store Feltslage, vandt stedse ved et vel anvendt
Mod, og erobrede Byer og Festninger. Slaget
ved Oddevald, hvor de angrebe en dobbelt megetig
Fiende, som havde sat sig i en meget fordeelagtig
Stilling, og hvor de dog vandt Seier, vidnede
om deres Stridbarhed i aaben Mark; og Mar-
strands Erobring, en af de allervigtigste Tildragel-
ser i denne Krig, viisde, at de vare ligesaa syrige
til at kiempe mod Naturen, som mod Fienden.

Marstrand er een af de vanskelige Steder at
indtage. Den ligger bequem for Tilførsel, og for-
svares af Bierg-Festningen Carlsteen, hvortil Ops-
gangen er af en steil Klippe. Men saa farlig den

er

er at angribe, saa vigtig var den i den svenske Krig;
thi der kunde de danske Skibe have sikker Havn,
og god Lejlighed til at paapasse Fiendens Beve-
gelser, og forstryre deres Handel i Nordseen. Dette
snae Gyldenlove. Han troede, at var Angrebet
vanskelig, var Erobringens desmeere fordeelagtig.
Han samlede da, i Aaret 1677, 1600 af de hurs-
tigste og mest røvede Norske, han kunde, satte dem
paa Baade, lod tilsige indskibe alt hvad han kunde
bringe sammen af det, der behoves til en Belæ-
ring, og lagde ned til Marstrand, for Fienden en-
gang til Kundskab om, at han tankede derpaa. Saas-
snart han ankom, satte han strax sit Folk i Land
paa en Ø i Havnien, lod kaste Batterier op sam-
mesteds, beskud Byen og indtog den. Men nu var
Festningen tilbage; paa den ankom alt, og i en
Hast maatte Erobringens skee, thi ellers maatte bes-
trugtes, at Fienden skulde sende Undsætning, og
Ansæget derved blive til intet. Dette skede og.
Møppe havde de Norske Byen i deres Magt, før
de bleve ved at gaae frem mod Festningen. De
bestege Klippen, hissede Canoner op efter sig, an-
lagde to Batterier paa Klippen, plantede derpaa
deres Canoner, og brugde dem med Hurtighed,
medens alting blev giort færdigt til en Storm. Den

X

svenske

svenske Besættning, som saae disse utrættede Folk saaer Festningens Mure, fjerde Dagen, efter at de vare landede i Havnene, troede det nu forgives at voe det yderste, hvorførg de overgave sig.

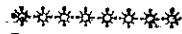
I Festningen var en anseelig Mængde af Cannoner, Krigsredskaber og Levnedsmidler. Dette blev alt til Bytte. I Marstrands Havn fandtes et betydeligt Antal Skibe; hvoriblandt over 50 smaa danske Fartsier, som i Krigens Tid vare opbragte af svenske Kapere. Men den vigtigste Fordeel var Festningen og Havnene selv, som nu blev til samme Mytte for de Danske, som den før havde været for de Svenske. (*)

See-Capitainen Bagge Knudsen holdt sig kief i Slaget paa Kjøgebugt. Med et lidet Kapernskib, som han der forde, gjorde han Fienden stor Åsbræk, og erobrede tre smaa, dog med Cannoner besatte, svenske Skibe. Nogen Tid efter blev han tilligemed en anden retskaffen Seemand, Cap-

tain

(*) Chr. 5. Dagregister. Chr. 5. Krigshist. Gebh.
Dän. Gesch. 2 Th.

ain Barfoed, oversendt til Bornholm med twende Krigsskibe, det eene paa 44, det andet paa 50 Kanoner, for at bringe 5 til 600 svenske Fanger derfra til Kjøbenhavn. Da de havde indtaget Fangerne, lettede de Anker, for at gaae til Seils igien; men de sik Modvind, og maatte ankre under Landet mellem Hasle og Hammethus. Imidlertid de laae her, sik de Svenske Underretning om dem. Fem Orlogsfibre, som krydsede der i Søen, sagde dem da og fandt dem, og da ingen af de danske Capitainer var bange, bleve Cannonerne paa begge Sider brugte, og af de Danske med al muelig Hurtighed. Slaget varede i 5 Timer, og endelig maatte Svensken, uagtet sin overlegne Magt, tage Flugten. Knudsen og Barfoed forsvarerede saaledes deres Post; hvorefter de, saasnart Vinden blev god, fortsatte Farten til Kjøbenhavn. Fangerne, som de havde inden borde, vare flere i Antal end de Danske paa Skibene. Dette maatte endnu have giort det meer betenklig, for dem, at indlade sig i Slaget; men ogsaa denne Fare vidste de at oversee. Saasnart de havde mørket, at Fienden var forhaanden, havde de indsluttet Fangerne i Skibs-Kielderne og andre Steder, hvor de kunde holdes i Forvaring. Der maatte de slaae sig til

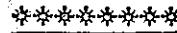

Noe neden Slaget varede, og da det var forbi,
leder de dem komme frem igien. (*)

Obersten Kruse havde med 150 Mand besat en Vintervei til Helands Præstegjeld, da Carl den Tolvte første gang brod ind i Norge. For tropperne af den svenska Armee, 600 Mand stærk, stodt her paa ham. Prinsen af Hessen førde dem an, og Carl den Tolvte var selv tilstede. Kruse agtede hverken om Maengde eller Anførere. Sin Post vilde han forsvarer, og dersor angrebet han Fjenden, saasnart han nærmede sig, ligesaa modig, som om han havde haft Maengden paa sin Side. Tre gange faldt han an, og alle tre gange drev han dem tilbage; saa at, havde de ei efterhaanden faaet Forstyrrelse fra Hoved-Armeen, som laae bag dem, havde de neppe vojet at blive ved deres Førsæt. Kruse var selv stedse blandt de forreste. Han nedlagde med egen Haand 7 Fjender, og saarede Prinsen af Hessen selv; men til sidst blev han overmanedes, fil tre Saar i Armen, saa han ei længere kunne

de

(*) Chr. 5. Krigshist.

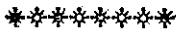
de føre sit Sværd, og maatte da lade sig tage til Fange. Carl den Tolvte, som allerede i Slaget havde beundret denne tapre Mand, lod ham steap bringe for sig og spurgde ham, hvorledes han med saa saa Folk havde tordet sætte sig mod saa mange. Kruse svarede da: at det var Skaden den, at han havde haft saa saa, thi med nogle hundrede Mand mere, skulde man ei have faaet hans Person saa let. Han skal da end videre være blevet spurgt: om Kongen af Danmark havde mange saadanne Karle som han? og da have svaret: at han var ei af de bedste; men saavel dette, som hvad der ellers blev sagt, er uvist. Dette er vist, at Kongen talede offentlig til hans Ere, og lod ham ved sin egen Livlæge forbinde. (*)

Tordenskiold blev engang falbet ned fra sin Post under Norge til København. For at komme desto hurtigere afsæd, satte han sig da paa en lidt Prishukkert, som han nogentid tilforn havde taget fra Svensken, og gav sig paa Reisen. Huf-

X 3

ker-

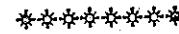
(*) S. 4. Hft. af Hoyer, manuser.

terten førde kun to smaa Canoner, og Mandskabet bestod kun af 22 Mand, hvorfaf dog kun 8 var førende Slæbsfolk. Da han kom mellem Windse og Barbierg, satte en svensk Fregat paa 16 Canoner ud imod ham. Tordenskiold, som ei var vant at syde, fandt dog her, at det vilde være ham raadligst, og satte Seil til, for at undgaae Strid mod sin Overmand. Men Fregatten satte efter, og halede ham snart ind. Da Tordenskiold nu mærkede, at der var intet andet for, end enten at slæbes eller overgive sig, betænkte han sig ikke længe paa at vælge det første. Han lod begge sine Canoner stille paa den ene Side af Hukkerten, delede Vaaben ud til sit Mandskab, tog selv nogle af sine beste Geværer, og satte sine to Lienere ved sin Side, som ei skulde giøre andet end ladde og række ham Geværerne; og i den Stilling tog han mod sin Fiende.

Bed det første Lav, Fregatten gav ham, blev een af hans Folk skudt, og en anden var i Dødsfare. Tordenskiold lod syre igien af sine to Canoner og Haandgeværer; men den svenske Capitain ansaae det for saa ubetydligt, at han lod raabe over: at de skulde kun stryge Flaget og give sig. Tordenskiold raabde tilbage: „at han maatte vide, „det var Tordenskiold selv, han havde med at be-

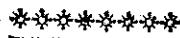
„stille,

„stille, oz at han ei lod sig tage saa let. Var han en ærlig svensk Officer, skulde han komme og legge om Borde med ham, og kunde han da tage ham, vilde han holde ham for den bedste Officer i Sverrig.“

Capitainen lod ham etter give et glat Lav, og gjorde derpaa en Tidlang adskillige Vendinger, for at komme ham paa Siden, men Tordenskiold vidste at suue sig saa vel, at Fienden ei kunde naae sin Hensigt. Imidlertid bleve de ved at skyde paa hinanden, og mange af det svenske Mandskab faldt for Tordenskiolds Riffelkugler.

Tilsidst blev Lovvarket og det øvrige Redskab paa Hukkerten saa forskudt, at den ei saae ud til at kunde holde sig længere. Capitainen ansaae den nu som allerede erobret, swingede sin Hat og raabde: at han ønskede sig til Lykke med at kunne bringe Tordenskiold til Gottenborg. „Nei, raabde Tordenskiold tilbage, „hverken skal Du eller nogen Svensk bringe mig til Gottenborg.“ I samme Dieblik sigtede han paa Capitainen, skod og træf. I det han saae ham falde, lod han Pauker og Troms-peter høre under et almindelig Frydeskrig. Mandskabet paa Fregatten blev forsækket, og troede Tordenskiold uovervindelig. De dreiede strax af, og

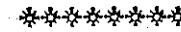

gik bort. Tordenskiold havde Lyst, til at sætte efter dem; men Mandskabet var træt, Hukkerten ilde tilrettede: han måtte derfor nesles med at sørge for sig selv, og see til, hvorledes han kunde fortsætte sin Reise. I Slaget manglede han Kugler og Skraae, men han var ikke raadvild; han lod skjære engelsk Lin i Skraae og lagde for Canonerne. (*)

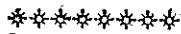
Da Carls den Tolvte i Aaret 1716. vilde giøre et Hovedangreb paa Norge, og var rykket ind sondenfields med en talrig Armee, kunde han ei strax føre alt det Skyts med sig, som behovedes til saa vigtigt et Tog; thi Winteren var haard og Veiene belagte med Sne. Han gav dersore Besaling til at giøre en Transportflode færdig i Gottenborg, som skulde bringe ham Canoner, Kugler, Krud og Fødevare ind i Dynekilen, hvorfra det siden magelig kunde bringes ham. Denne Flode blev bragt i Stand, og gik ud fra Gottenborg. Carl stod imidlertid for Friderichshald, havde allerede i nogen Tid beleiret den, og ventede kun paa sine Skibe,

for

(*) Tordenskiold.

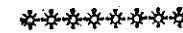

for at øngste den til Overgiveise, og siden at gaae frem i Norge med sterke Skride. Viceadmiral Gabel, som lage under Norge, med en Deel svære Skibe, og kunde intet udrette mod de Svenske, fordi deres Flode, der bestod af Stykpramme, Gasleier og andre mindre Skibe, holdt sig inde imellem Skærene, sendte da Bud til Kopenhagen, og gav Underretning derom. Tordenskiold laaе i den Tid paa Rheden. Han sik strax Besaling at tage 2 Fregatter, 2 Skistyrakrime og nogle Gasleier under sin Anførelse, og forføie sig til Norge: der skulde han legge sig uden for Dynekilen, dersfra melde sin Ankomst for Gabel, og imidlertid bruge Overlæg og Mandighed i hvad der kunde mede. Tordenskiold lettede Anker, og forføiede sig med første fællig Wind til sin Post. Paa Veien opsnappede han nogle svenske Fissere, som bekræftede Tidenden om den svenske Flode, og lagde til, at den allerede laaе i Havnen, Dynekilen, hen ved 50 Seilere stark, og tilladdet med Canoner og andet Krigstilbehør. Tordenskiold, som syntes, at her intet Sieblik var at forseemme, og at dé Svenske fil for lang Tid, isald han skulde afvarte Hjælp fra Gabel, gav dersore Tegn til sine Skibe at følge sig, stredede lige ind i Dynekilen, kom der i Dags-

brealningen, og gjorde alting færdigt til Slag. Mundingen af Havnens var forsvarer af et Batterie, opkastet paa en Ø, hvorpaa de Svenske havde plantet Canoner; paa begge Sider langs med Indløbet stod svenske Soldater saa nær Strand-siderne, at de kunde lange Skibene med Skud af smaa Geværer: den svenske Flode laae oppe i Havnen i Orden, og var vel udrustet. Saasnart derfor Tordenskiold gjorde Miner til Angreb, medte ham en uophorlig Ild fra alle Kanter. Men han havde besluttet at slaae og vinde, og det maatte fuldføres. Sit eget Skib satte han da i Spidsen, lod syre igien med hurtige Skud, og gik nærmere og nærmere op i Havnens. Slaget begyndte Kl. 8 om Morgenens: det vedvarede uophorlig til Kl. 3 om Eftermiddagen; men da saae Helten Frugten af sin Hurtighed og sit Arbeide. Da havde han erobret Batteriet, og var Herre i Havnens. Alle de svenske Skibe var enten opbrændte, eller sunks ne, eller satte paa Grund. Mandskabet var flygtet op paa Landet, og sygde kun af forsvare de Skibe, de havde sat paa Grund. Men ogsaa det var forgives. Tordenskiold, som havde vidst at vinde, vidste nu og at overvinde. Han soer om i Havnens fra et Skib til et andet, lod slukke dem, som allerede

vare

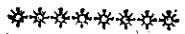

vare antændte, og trække dem af Grund, der vare landsatte. Hans Officerer og Cadetter gjorde det samme: de passede hver sin Post, og arbeidede imidlertid selv med Matroserne. Kuglerne fisle dem om Ørene fra Strandbreden af: de agtede det ei, men blev ved at arbeide; saa at hen paa Matten gik Tordenskiold ud af Dynebilen igien med 30 erobrede Skibe, alle tilladdede, og ankrede Dagen efter under Magse. De andre Skibe af Transport-Floden vare enten opbrændte eller skudte i Siunk, og neppe blev der en Baad tilbage i Havnens. Saasnart Carl den 13te fulgte Tidende herom, faldt al hans Haab baade om Friderikshald og Norge. Han standfæde, lod hele Armeen brække op, og trak sig saa hastig som muligt, tilbage ind i Sverrig.

At Tordenskiold erobrede Marstrand, det var vigtigt for Landet; men at han forskyrede det store Anslag mod Norge, det var endnu meere. (*)

Da Norden og Vandheld og Mismodighed i det ulukkelige Slag ved Gadebusk begyndte at tage

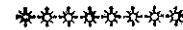
(*) Tord. Levn.

tege Overhaand i den danske Armee, reed Friderik den Fierde selv omkring paa Pladsen og opmunstrede Folket til at stride tappert. Endeel blev ogsaa ved at giøre Modstand til det alleryderste. Blandt disse vare Garden og Grenadererne, som ei forlod Valpladsen, før de saae, at al Modstand var forgives; men af alle vare ingen saa kielke, som de Viborgske Landfolk. For at vise sig som troe Mænd for deres Konge, blevе de endnu staagende, da de andre flyede, sluktede sig tet sammen paa Valpladsen, og lode sig hellere opofre paa Stedet, end at vige det for Fienden. Der blevе ikke heller uden ganske saa af dem tilbage. (*)

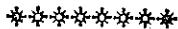
Sudstafvigte Aar, da Portugiserne og Spanierene blevе ueenige i Syd-Amerika, og begyndte offentlig, at angribe hinanden, blev en dansk Søofficer, Hesselberg, som da stod i portugisiske Tjeneste, besalet at angribe et spansk Fort ved Mundingen af Rio Janeiro. Hesselberg fulgte sin Ordre, angreeb, og fortsatte Angrebet som han burde.

(*) Danske Atlas Tom. I. Mscr.

burde. Medens han stod paa Dækket og commanderede til Hurtighed og Mod, blev det ene Been ham bortskudt ved en Canonkugle fra Fortet. Ikke desmindre veeg han dog ikke fra sin Post, men blev ved at commandere i to hele Timer, indtil Fortet overgav sig: da først lod han sig bære bort, og døde saa Dage derefter.

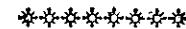
Pa Farvandet mellem Aarhuns og Calundborg blev een af der værende Ferge-Jagter i Aaret 1715. engang uformodentlig oversaldt under Den Thunse af en stor og velbemandet svensk Skærbaad. Fergeskipperen, Peder Møller, som selv havde Mod til at forsvara sig saa længe han kunde, opmuntrede nu de Reisende, han havde inden Bord, til at tænke som han, og sætte Forseg paa at drive Fienden bort. Kun tvende Skyder gevær havde han paa Skibet: deraf tog han selv den ene: en Skyte, som var nærværende, den anden: de andre Reisende blevе bevæbnede med Øyer og anden Haandgevær, og anviste hver sin Plads. Skærbaaden nærmede sig: Skipperen og Skyten syrede med hurtige og visse Skud: adskillige

stille Svenske faldt: de andre blev opmærksomme, saavel ved disses Fal, som ved det de saae alle Mand paa Førgejagten færdige og syrige til at tage imod dem, isald de vilde entre. De holdt det da ikke raadeligt at komme saa nær, men dreiede af, og Peder Møller førte derefter Skib og Gods frie og frelst i Havn. I Betragtning af denne kielke Handling sit han siden sit Skib udrustet med Canoner, og selv Patent som Kaper-Capitain; og til Grindring om hans Iver, lode Fergelobs Ins- teressentere færdige et vægtigt Selvbæger, ziret med adskillige Paaskrisler, til at vidne om hans Ære; hvilket Bæger blev ham forceret, og eies endnu af hans Familiie.

Med dette Aarhundrede begyndte den store Krig om den spanske Krone, som bragde næsten hele Europa i Waaben. Frankrig, Spanien, Bayern, Celi og Savoien understøttede Philip af Anjou, en Prinds af det franske Huns. Keiseren, England, Holland, Preusen, Hessencassel og Bruns-vig-Lyneborg foreene sig for Carl af det Østeriske Huns. Krigens blev fort paa forskellige Steder, i

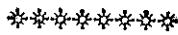
Tydk-

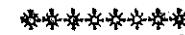
Tydkland, Italien, Nederlandene, og i Spanien selv. Friderik den Hierde blev ogsaa anmodet om at tage Partie: Tractater og Stats-Varsager forbandte ham til ei at sidde stille; men i Stedet for egentlig at angribe nogen som Fiende, sandte han det meer fordeelagtigt at overlade 8000 Mand i keiserlig, og 12000 i engelsk og hollandsk Sold, imod at betinge sig anseelige Penge-Summer til at betale Landets Gield.

Disse danske Hielpetropper var blandt de tappestre, som fægtede i Krigens. De 6000 Mand i keiserlig Dieneste førde Christian Gyldenlove over til Italien. Prinds Eugenius brugde dem strax mod Spanierne ved Luzzara. Han angræb dem der i deres Forskandsninger, vandt en fuldkommen Seier, og man tilstod offentlig, at det var de danske Tropper, Prinsen egentlig skyldte sin Seier. Nogen Tid derefter blevne de trukne fra Italien igjen, og brugde først imod de Wajerske i Ober-Psalt, siden mod Oprørerne i Neder-Ungern. De viisde endnu overalt samme Mod som før i Italien, men fornemmelig mod Oprørerne i Neder-Ungern. Rakoczy, en misfornuet Fyrste, havde hærværet en stor Mengde andre misforniede til sig: de havde svært om i Neder-Ungern og streiset

lige

lige til Wien: han havde trouget mange til at hylde sig, og gjorde sig Haab om at blive Konge i Ungarn. Da hans Magt og Overmod blev saa frygtelig, siktede Danske Besaling at drage imod ham. De rykkede frem, og forsøge ham og hans Anhang, bragde Neder-Ungarn og Den Schüt igien til Lydighed, og droge derpaa tilbage mod de Bajerske. Men Rakoczy kom snart til Live igien. Maret derefter samlede han flere Tilhængere end før, gik frem igien, spillede Meester i Siebenbürgen, og gjorde Tilberedelse til at lade sig hylde der med Pragt og Hestidelighed. De danske Tropper droge atten ned imod ham. De foreenede sig med 5000 Mand Keiserlige, og sloge ham først ved Baag, siden ved Sybo paa Grændserne af Siebenbürgen, hvor de med Bajonetterne drev ham og Kiernen af hans Armee ud af en stærk forsindet Leir, erobrede Leir, Feltstykker, Proviant og alt, og forstyrrede hans hele Anleg. Hvormeget disse Folk saaledes udrettede til Keiserens Fordeel, sluttet endog deraf, at Keiseren til sidst tillagde dem meer i Sold end sine egne, og at de Ungerke Oprørere lode Friderik den Fierde meget anmode, at han vilde kalde dem tilbage. Gyldensøe ferde dem an ved Luzzara, Adam Tramp paa det første Tog i Ungarn,

Ungarn, og da han var ded af en Sygdom, han havde tildraget sig paa Den Schüt, hvor han en heel Dag igjennem stod i Vand til Knæene og comanderede, antog Andreas Harboe, en Mand, det danske Artillerie Skholder meget af sin Forberdring, Besalingen efter ham, og viisde at han var verdig til at føre den.

Medens det danske Navn vandt saa megen Hæder i Italien og Ungarn, blev det ikke mindre berømmeligt i Nederlandene og Tyskland. De 12000, som stode ved den allierede Armee i hollandske og engelske Sold mod de Franske, lignede fuldkomme deres Landsmænd. Kort Eftersom havde nogle af dem, overladte i den engelske Kong Wilhelms Dieneste, gjort stor Fremgang i Irland, og hjulpet til at undervinge ham hele Landet: Nu havde de ogsaa Deel her i de vigtigste Beleiringer, og de største Feltslag; ja var endog de egentlige Setervindere i nogle.

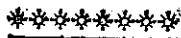
Bed Hochstatt, hvor Prinds Eugenius og Hertugen af Marlborough førde den allierede Armee mod Churherten af Bahern og den franske General Tallard, stred de med saadan Fver, at de tabte der 50 Officerer, og af hele Battallioner blev ei flere end 80 Mand tilbage. De aleene

holdte en Tid lang fast God mod den franske Armee, saa at, da Preuserne tilligemed de andre allierede vare bragte i Uorden ved Fiendens hestige Anfald, og begyndte at syne, vidste den preussiske General, Hyrsten af Anhalt-Dessau, intet at forestille dem meer opmunrende end de Danskes Erempler: „Vender eder og slæg!“ raabde han til dem „seer I ikke hvor de Danske holde stand, og hvor tappert de segte! Preuserne vendte sig nu: de andre med dem: Striden blev fornyet, og Seieren blev deres.

Bed Namilliers, hvor Churfyrsten af Bayern og Herrugen af Villeroi angrebe den foreenede engelsk-hollandske Armee i Haab om at vinde, for de Danske, som vare i vente, kunde komme til, blev Udfaldet det samme, som ved Hochstätt. Kongen af Frankrig havde underhaanden spurgt den danske Minister i Paris, Meierkrone, hvad Tid han troede, at de Danske, der vare paa Veien fra deres Winterquarterer, kunde ventes til Hoved-Armeen: Meierkrone havde nævnet den Tid han formodede: Kongen havde derpaa assendt Befaling til Generallerne, at de maatte ile ned at angribe; og det skede. Men underveis fil de Danske Underretning om, at et Slag var forhaanden og at man længdes efter deres

deres Ankomst. Dette var nok til at sætte dem i Hede. De fordobledе deres Skridt, ankom netop som Slaget skulde begynde, og, uden enten at hvile ud eller forfriske sig, toge de strax Post mod Fienden. Rytteriet hug ind paa des allerudsigteste af de franske Tropper, nemlig deres saakaldte Huuss-Tropper, nedsablede en stor Deel af dem, sorjog de andre ud i et Morads, og erobrede deres Paukere og Standarter: Godfolket var med at angribe en del franske Regimenter, som havde sat sig inden for Grosser og Gierder i Byen Namilliers, drev dem ud efter lang og haard Modstand; og, uagtet de nu alle vare udmattede af en heel Dags Strid, og de fleste af dem af Reisen tillige, bleve de dog ved at forfolge Seieren Dagen derefter. Kongen af Frankrig følede dette Tab, og vidste paa ingen anden Maade at henvne sig, end ved at tilkiendegive Meierkrone, at han mådte forsvie sig fra Høfset.

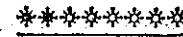
Bed Dudenarde udrettede det danske Godfolk store Ting. Rytteriet fil ei Leilighed til at blive brugt samlet. Kun nogle Regimenter kom i Heden; men disse sloge som Helte, og de andre, som saae derpaa, misundte dem deres Fortrin, og vare neppe at syre til at holde stille: de raabde paa at ville frem, omendskønt Angrebet skulde skee over

Grosster og Diger; saa at til sidst maatte man uds finde en Leilighed til paa nogen Maade at sætte dem i Arbeide.

Men klagede de over at de ei fuldt at bes tile her, blev den givet Leilighed nok Alret ders ester i det store Slag ved Malplaquet. Dette var det sidste Hovedslag, de Danske bivaaned i denne Krig: det var og et af de blodigste, som i nogle Maahundrede er holdt i Europa. Den franske Armee, som her var den talrigeste, og havde ved sin Ansorers, General Villars, Forsigtighed tredob belte Forskandsninger for sig, blev, uagtet alle disse Fordele, angreben. Øste trængde de allierede sig inden disse Forskandsninger, og øste blev de drevne tilbage: man stred i hele Liner med Vajoneter og omvendte Gevarer: der faldt den Dag paa begge Sider 30000 Mand: lange blev det twethdigt, til hvis Side Seieren vilde hælde sig; men endelig maatte den franske Armee, efter stort Tab, vige sine Forskandsninger; og offentlig tilstod man, at det var de danske Tropper, som for en stor Deel havde bestemt Slagets Udfald. Hvor ivrige de have været i Striden kan man blande andet slutte deraf, at af Fodgarden, som her i Besynderlighed udmarkede sig, blev alcene 4 Officerer tilovers, og

af

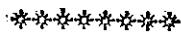
af de andre 6 Regimenter danske Fodfolk savnedes efter Slaget 72.

De danske Officerer, som enten i dette Slag eller ved andre foregaaende Leiligheder i denne Krig fornemmelig gjorde sig berømte ved sand Tappers hed, vare 3 Ranckauer, en Scholten, en Bieske, en Prætorius, en Holst, en Brink.

Prætorius var med at bestige Festningsværkerne for Lüttich, da den i Begyndelsen af Krigens blev indtaget, og skal der have viist usædvanligt Mod.

Holst viisde stor Manddom i Slaget ved Oudenarde, og kort derefter et usørferdet Mod i Leiren ved Gretin, hvor han engang havde Forvagt, da Fienden nærmede sig og fyrede. Han veeg ei sin Post, og da han blev vær, at en Cornet, som ei stod langt fra ham, frygtede, og drog sig tilbage med 24 Mand af Bagten, gif han ganske rolig efter ham, tog han ved Armen og trak ham frem igien paa sit forrige Sted. Kuglerne streifede dem imidlertid forbie. Holst blev endog truffen i Armen; men da Kuglen var mat, tog han ingen Skade.

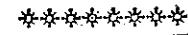
Bieske tales om ved mange Leiligheder. Fors nemmelig var han kieft i Slaget for Malplaquet, hvor han ei aleene besalede og stred, men uddeles

De endog alle de Penge, han havde hos sig, til saas rede Soldater, for at bringe dem til at glemme det, de havde lidt. Nogle af dem blev paa nhe saa syriæ ved denne hans Edelmodighed, at de, saa saarede som de vare, gave sig igien i Striden. Han selv blev ilde tilredt der, og døde kort derafter.

Brink havde været ved den danske Armee fra Begyndelsen af Irland: han fulgte den og dette hele Krigstog igennem, kom derefter tilbage, og blev brugt i Krigen mod Sverrig. Foruden Smaa-trefninger og Beleiringer, talte han i Hovedflag, hvor han havde været tilstede, allevene tapper, og sig selv lig. Det var ham, som Arveprinsen af Hessen, der siden blev Konge i Sverrig, havde at takke for Liv og Krone. Et af Slagene i Brabant, hvor denne Prinds commanderede, som General af Myteriet, vovede han sig, efter sit sedvanlige Mod, saa yderlig, at han stod Fare for at falde eller blive satten. Da Brink saa dette lestede han sig med nogle saa Mytere for Prinsen, og standsede Fiendens Anfald; saa at Prinsen derved fik Tid til at komme i Frelse. Brink blev ved den Leilighed studt i Laaret med 7 Rendskugler, og maatte i nogen Tid unddrage sig fra

Lie-

Tjenesten, for at blive lagt. Men saasnart han havde faaet saa megen Styrke igien, at han nogenslunde kunde sidde til Hest, indsant han sig ved Armeen, og stillede sig i sit forrige Nummer; og figes der, at han i nogen Tid lod sig binde til sin Hest, saalenge han ei havde endnu Krester nok til at holde sig fast. Arveprinsen, som selv var tapper og derfor desbedre kunde denme om Krigsmænd, var stedse baade Hsiagtelse og Erkiendelighed for Brink. Ikke aleene lod han ham paa sin Bekostning reise til et varmt Bad, for at blive helbredet, men lang Tid efter, da han var bleven Konge i Sverrig, og Brink havde tient sig frem til Oberst i dansk Tjeneste, erknydgede han sig om ham ved den danske Minister i Stockholm; og da han fik at vide, at han levede i Fridericia, sendte han en svensk Major til ham, aleene for at erknydige sig om hans Tilstand og takke ham for hans forhen beviste Midtierhed. Han skal og have tilbuddet ham Tjeneste i Sverrig paa fordeelagtige Wilkaar; men Brink elskede sit Fædreland, og vilde ei forlade det.

Scholten, der commanderede Fodfolket, kiendtes overalt som stor General. Hans Mygte udbredte sig derover saaledes i Europa, at Peter Czar, som gjorde sig Umage for at drage kiekle

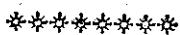
Folk i sin Tjeneste, tilbed ham Plads i sin Armee som Feltmarskalk med 40000 Mdlr. aarlig. Hollænderne tilbede ham ligeledes Tjeneste hos dem, og denne tog han imod for en kort Tid, indtil Frederik den Fierde kaldte ham tilbage til at føre den danske Armee i Krigen mod Sverrig.

Henrik Ranhau faldt i Slaget ved Oudenarde, og blev af Landsmænd og Fremmede beundret og beklaget.

Brødrene Johan og Jørgen Ranhau, begge General-Lieutenaanter af Cavalleriet, og begge tappre Mænd, gjorde meget til de Danskes Stridshed og Lykke. Foruden at de stedse bare den aarsvaagneste Omhue for deres Underhavende, tildrogede sig og, ved utrættet Mandighed, saadan Forstolighed blandt Officerer og Gemeene, at hvor de vare og forde Commando, der havde alle haade Lust og Mod til at stride. Johan Ranhau var een af Hovedmændene i Setevindingerne ved Hochstatt og Ramilliers: intet Fal have været at ligne med den Tapperhed, hvormed han i den sidste af disse angreeb og fortsatte Angrebet mod de franske Huustrepper. Jørgen Ranhau anførde endel af det danske Rytterie ved Oudenarde, og siden des hele, efter sin Broders Død og i hans Sted, ved

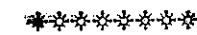
Mal-

Malplaquet; og begge Steder lyede hans Kielhed og hans Ere. Med hvad Ild disse Brødre have vaaget for at gisre det danske Navn agtbart blandt Fremmede, seer man ellers af adskillige Breve, de have skrevet til Frederik den Fierde for og efter forhemdede navnkundige Slag. Johan Ranhau ere fornemmelig merkelige, og vidue om en redelig og syrig Siel. Var et Slag vundet, eller nogen anden Fordeel tilfægtet, hvori danske Folk havde haft Deel, skrev han derom med en Glæde, som om al Gevinsten havde været for ham selv. Tilkiendegav Kongen ham og hans Underhavende sin Welbehag: og det skede ofte; da var saadant et Brev, ei aleene for hans egen Skyld, men endog for den Opmuntring, det gav Folket, ham saa dyrebart, at han, som han selv vidner, intet vidste at sætte i Uging dermed. Udmattet af lang Krigstjeneste døde denne kielke Mand i Brüssel kort efter Slaget ved Oudenarde. Han havde lange følet Sygdommen og undersiden havt hestige Anstød; men saalenge det var muligt at holde ud, forlod han ei sine Forretninger: han lod sig til sidst bære af og paa Hesten, indtil han endelig blev saa svag, at endog dette Middel blev unyttigt.

Overalt er det merkværdigt: at i de Egne af Europa, hvor Embærerne forдум blev navnkundige ved Mod og Tapperhed, der have Embærernes Aflom, endeg i dette Aarhundredet, vist sig som værdige Sønner af disse mandige Stamfædre. Vel er det sandt, at det var ei danske Folk aleene, der førde sejerrige Vaaben. Engelskendere, Hollænder, Preuer og flere var med dem foreenede til at udgiøre en sælles Arme; og disse fægtede ogsaa med Ere, og toge Deel, hver for sig, i Sejrvindingerne. Men at de Danske ved enhver Lejlighed udmerkede sig, derom vldnedede den Tids store Generaler, og dette tilstode Høfferne, som havde Deel i Krigen. „Jeg forlader mig paa de Danske“, sagde Prinds Eugenius i Beleiringen for Tournai „det er kælle Folk, der ei forlade deres Poster“ — „Jeg har givet mit Ord til de Danske“, sagde Hertugen af Marlborough en-gang til Generalstaterne, da de vilde skaane visse gode Egne i Flandern fra Inquartering „at de skulle faae disse Kvarterer, og det maa jeg holde, thi havde de ikke været, skulle ingen af os maasee have siddet, hvor vi nu sidde.“ — „Saa snart vi have forsøkt os lidet“, skrev samme Hertug til Friderik den Fierde strax efter Slaget

ved

ved Namissiers „gaae vi frem igien mod Fienden, forladende os paa Himlen og vores kælle Folk, fornemmelig paa Eders Majestets Tropper, som alle, Generaler, Officerer og Soldater, have udmarket sig, erhvervet Ere i Slaget, og fortiene al den Berømmelse, jeg kan give dem, og, om jeg saa maae tale, al den Agtelse, Eders Majestet kan vise saa brave Folk.“ — Et andet Brev af lige Indhold med dette til Kongen paa samme Tid fra Dronning Anna i England. Hun talte deri Kongen for sine Tropper, kaldte dem uovervindelige, bevidnede sin Forundring over at de med saadan Hvirighed havde givet sig i Strid, enddog de vare udmattede af Mattevage og Reiser, og bad: „at Kongen vilde erindre sig store Bedrifter og besonne disse Mand, der havde gjort Nationen saa megen Ere, og Europa saa megen Mytte..“ (*)

(*) Fr. 4 Dagregister. Fr. 4. Hist. maner. Gehh. Dän. Gesch. 2 Th. Vilse's Beskr. over Fridericia-Archiv Documenter, maner.

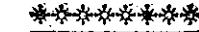
Snild-

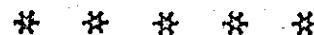
Snildhed.

Den Snilde ligner Styrmanden, der med Hobbet i Haanden og Diet paa Noret og Seilene bugter sig frem imellem Grunde og Skier, frelser sit Skib, og finder baade Vei og Havn. Som denne lyster sig forbie, hvor andre enten ei tor komme eller og løbe an og strande; saa ved og den Snilde at snige sig igennem madende Farlig-hedet, evilsomme Elsfalde, indvilkede Handelser. Han glænster det forvitraede, der viser sig: Midlerne til at udrede sig fremkomme for hans Øine: imellem dem velger han, ofte i et Dieblik, det dueligste; og nu, han skal bruge det, afvasser han den hels Anvendelse til Omstændigheder og Personer, stede agtsom paa hvor sterkt eller svagt, hvor langsomt eller hurtigt han maa virke. Saaledes har den Snilde gjerne den Lykke, at redder sig, hvor andre maae give tabt, at udføre med Holdet. Magten ei selv kan fremvinge, og at give de farveste Ting en Vendting saa let, at enhver bag ester troer sig at kunne have gjort det samme.

Naturen maae have frembragt de Snilde; thi denne klare Forstand, dette visse Syn, denne Steds Hurtighed blive altid Skaberens Gaver. Men Kundskab, Øvelse og Erfaring gior dem brugbare, og Dyden gior dem nyttige for Mennesket og gavnlige for Selskabet.

I alle Elsfalde er Snildhed tilladt saalenge den ei vanstægter til Bedragerie, eller fornederer sig til Undersundighed, eller bruger ulovlige Midler: i Krigen, hvor List ofte er ligesaa nødvendig som Magt, og hvor et lykkeligt Krigspuds undertiden redder Lande og mange Tusindes Blod, bliver den endog priselig; thi er det ~~det~~ en Pligt at nedslane sin Fiende, for at redde sig og vinde Seier, er det og en Ære baade at snoe sig ud af Karen, og at overraske ham, naar det kan skee uden at bryde Fed og Løste.

Vaad det store Tog i Frankerig, hvor Rolf Gangger bemestrede sig Neustrien, nu Normandiet, blevet endeel af hans Folk engang omringede paa et Bierg af Frankerne og saae ingen Ueveie til at undkomme. Det var om Matten, og de kunde ei vente andet, end at Frankerne, saasnart Dagen anbrød, vilde anfalde fra alle Sider. En af Soldaterne raadte dem da: at nogle skulde see at liste sig igennem den fiendtlige Leier, og naar de vare komme paa den anden Side, da blese Alslarm, som om Rolf var der med Tropper til Undsetning: imidlertid skulde de fra Bierget af falde modig ind i Leiren, og slae sig igennem. Det skede. Mattens Merke seiede dem. Frankerne bleve

bleve forvirrede, da de hørde Krigshyd ikke langt bag dem: de forsværdedes, da de samme Hieblik blevne aufaldne for til. Ved denne Forvirring i Leiren slap Normaunerne ud af Snaren og forenede sig siden med Rolf deres Ansæter. (*)

Rolf Krage var engang med nogle af sine Stridsmænd i et Huus i Sverrig. De svenske vare ham fiendske. De antandte da, efter Tidernes Maade, en Ild midt i Stuen til Varme; men efterhaanden som de lagde mere til, udstrakte de Ilden til begge Sider saavidt, at der blev intet Rum tilbage til at komme forbi, og Heden blev utaalelig. Da Rolf nu saae, at der ingen Udgang var fra det øverste i Stuen, hvor han og hans Folk sadde, og at alle de Svenske havde taget Plads nederst, saa at de kunde gaae ud naar de vilde, markede han Ondskaben og spurgde hvad dette vilde sige. „Intet“, sagde de Svenske i en spottende Tone, „det er kun et Vaal der er antændt, og Rolf og hans Mænd ere jo beromte for at de flye hvers

Ten.

(*) Gest. & vest. Dan. Tom. I.

ten Ild eller Staal. — Det er sandt, svarede Rolf, „vi vil derfor vide, at vi endog tor lægge mere til, og endda gaae igennem.“ Derpaa fastede hver sit Skjold paa Ilden: Luen blev derved for et Hieblik dæmpet; og i dette Hieblik sprang de over, og affrasste deres kaade Avindsmaend. Haardserhed var paa den Tid en Egenstab saa nedvendig hos en Helt, at det vilde have været Rolf en Skam at bede for sig; og at miste Livet ved saa lunstet et Anlæg, sandt han sig ei tient med. Dette Indsald reddede da baade ham og hans Ere. (*)

Medens Harald Haardraade stod i den græske Keisers Dienste i Constantinopel, og forde Krig i Middelhavet og paa Kysterne deromkring, skal han have brugt mange Smildheder for at indtage de Byer, han beleirede. Engang lod han udspredte, at han var død: hans Folk sergede over ham i Leiren, og forlangde områder, at de maatte begrave ham i Byen: det blev dem tilladt: de bare hans Kiste i Spidsen af en taltig Ligskare; men

(*) Valz. Maximi. Dan. mjet. af Sperling.

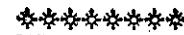

men disse vare alle hans Stridsmænd, og flyede Waaben under Klæderne. Da Porten nu var aabsnet, da en stor Deel af Folket allerede var kommen ind, og flere vare tet bag efter, satte de Kisten: Harald viisde sig: alle toge deres Waaben frem; og Byen overgav sig. (*)

Jemteland var sordum bleven bebygt af norske Folk, som i Harald Haarsagers Tid vare flygtede. Disse havde oprettet en Slags frie Republik. De stode hverken under norsk eller svenske Herredomme, men dreve Handel med begge Lande. Hagen Adelsteen fuldstedt til at foreene dette Land med Norge; men forarmed og ødelegge Landet for at tilvinge sig nogle modtvillige Undersætter, det vilde han ikke. Han gik en anden Vei. Han sagde først at befordre deres Handel paa Norge: siden lokale han af de fornemmeste Jemtelander til sit Hof, beviside dem Ere, og gav dem øste Fororinger. Jemtelanderne droges derved meer og meer til at elske først Kongen, siden den regierende Magt i hans Haand.

Da

(*) Schonnings Forbedringer i den norske Historie.

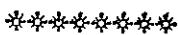
Da Hagen Adelsteen nu var vis paa, at han havde vundet deres Fortrolighed, nærmede han sig til sin egenlige Hensigt. Han forestillede dem, saa øste Leilighed gaves, hvorledes de nedstammede fra det norske Folk: hvor megen Fordeel det kunde blive dem, om de igien foreenede sig med deres Brødre; og hvor vanskeligt de kunde giøre Modstand, om enten Normanden eller Svensken i sin Tid fulgte. Sinde at tringe dem under sit Herredomme. Jemtelanderne hørde det først med Opnærksomhed: siden talede de derom til hinanden; og endelig blev de enige om at kaste sig under den norske Regierung. Hagen Adelsteen næede altsaa sit Øjemed, og vandt et betydeligt Stykke Land til Kronen uden at erobre det. (*)

Oluf den hellige gjorde i sin Ungdom afskillige Sætoge; blandt disse et paa Sverrig, hvor han sejlede op af Møler-Søen lige til det gamle Sigtun, og plyndrede Kysterne. Olav Skotkonnung, den Tid Konge i Sverrig, lod ham

3

uge

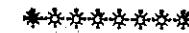
(*) Schonnings N. Historie 2den Del.

ubehindret fare op af Sæn, men imidlertid hild
der gjorde sig til gode, gjorde denne Anstalter til at
forbyde ham Udgangen. Han lod trække Jernkise-
der over Stoksfund, som var den eeneste Aabning,
hvorigennem man seilede af Mæler-Sæn ud i
Havet, og lod sætte Folk paa begge Sider, saa at
Udsarten nu blev umuelig. Da Oluf den hellige
nu kom, og fandt alle disse Tilberedelser gjordte til
at sange ham, blev han bange, og saae sig allevegne
om, om der ei var anden Udvei at finde. Det
var i Efteraaret. Vandet var ved den idelige Regn
sleget højere end sædvanligt i Mæler-Sæn. Oluf
udsgæde da det Sted, hvor han fandt den smaleste
og meest flakte Jordstrimmel mellem Mæler-Sæn
og Vandet paa den anden Side: der satte han
om Matten alle Mand i Arbeide, og lod dem grave
en Canal over Jordstrimmen. Neppe var Cana-
len aabnet, før Vandet, som stod højt i Mælers-
Sæn, skyttede ud med megen Fart, gjorde Aab-
ningen endnu videre, og banede ham saaledes en
seilbar Vei der, hvor ingen havde været tilforn.
Om Morgenens, da Svensken ventede, at han skul-
de overgive sig, saae de ham uden for sig og for fuld
Seil. (*)

Kong

(*) Sn. Sturl. N. Kr. Dalins Sv. Hist. I Deel.

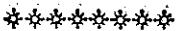

Kong Niels tabde et Slag mod Wenderne.
Hertug Knud, hans Brodersen, blev jammerlig
saaret, og maatte sye til Fods. Underveis blev
han træt. Nogle saa Folk, han havde hos sig,
maatte hjelpe ham afsted; men det gik langsomt,
og han stod Fare for at falde i Fiendens Hænder.
I det samme blevet de vært en Wende, som kom
ridende bag efter dem. En af Knuds Folk bad
ha de andre blive ved at gaae frem, men selv blev
han tilbage, lod som han neppe kunde gaae; og da
Wenden kom nær til ham, bad han ham i en yndes-
lig Tone om Fred. Wenden vilde nu tage ham
fangen. Men i det han rakte Hænderne i Veiret,
som for at bindes, gribt han Hesten i Lejlen, holdt
fast, og raabde paa sine Medbrødre. Disse løb
til, fastede Rytteren af, og bragte Hesten til Knud,
som satte sig paa den, og kom i Sikkerhed. (")

Esbbern Skare blev engang udskiflet med
sit Skib i kongeligt Wrende i Østersøen. Han blev
oversalden af vendiske Sørsøvere om Matten. Der
vare

32

(*) Sær. 13 Bog.

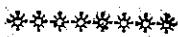
vare mange om ham aleene; dog vilde han ei give sig, men stred loenge med stor Tapperhed. Fienderne, som undrede sig over saa usædvanlig en Modstand af disse paa Folk, spurgde gisidst overhadt: hvem der besalede paa Skibet? hvorsor spørge I derom, raabde Esbern, naar I ei kan overvinde ham. Dette Svar eggede dem endnu til hestigere Anfaerd. Esbern merkede at det var paa det ydersie, ikke fordi hans Mod svakledes, men fordi de havde kun paa Pile tilbage: da lod han een af Skibsfoklene slae Ild og tænde Blus an fra Mast-Toppen, som for at give et Tegn til andre Skibe. Venderne troede, at der vare flere saadanne Folk i Mærheden. De dreiede af i en Hast, og Esbern redde sig. (*)

Baldemar den Förste angrebed og ydmyngete øste Venderne, men de hæppede stedse nye Uroligheder. Först stolede de paa deres egne Kraefter: siden blevde de forsigtigere, og droge Saxonerne fra Forbundet med de Danske til Forbund med sig.

Bed

(*) Sævo.

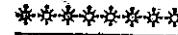
Bed dette Forbund blevde de overmodige, og gjorde sig etter opsettsige, just paa en Tid, da Danmark paa flere Sider havde Fiender. Baldemar var nu i Forlegenhed. Ikke torde han angribe nogen enkelt af sine mange og mægtige Fiender, af Frugt for at alle de andre skulde faae den angrebne bie: ikke heller var det ham raadeligt at sidde loenge stille, at de ikke skulde faae Tid til at styrke sig desmere, og overlegge en vis Plan. Medens han faaledes var urosig over disse alvrigre Tider for Landet og sig, gik Godskalk, en dansk Mand, til Bisshop Absalon, og gjorde ham Fortrag om at afvende Farren, der truede. „Han kliendte Venderne“, sagde han „, og vidste, at de vare lettetroende og ustadige: „han kunde tale deres Sprog, og havde, ved at opholde sig nogen Tid der i Landet, faaet en Deel „Bekliendtere: han vilde derfor reise derover som „uden Hensigt, og stræbe at sætte Splid immellem „dem og Saxonerne.“ Absalon syntes got om Anslaget, og Godskalk reisde. Da han kom til Venderne, gav han sig øste i Samtale med nogle af dem, og foreholde dem med en forstikt Fortrolighed: „at Saxonerne havde kun gjort Forbund med „dem, for at dysse dem i Sovn, men at de luredে „paa, at bringe deres Folk ind i Landet, at anlægge

"sig faste Staeder der, og siden plyndre og under-
tvinge dem." Derimod opfiede han de Danske,
og anprisede deres Vensteb som en langt anden
Fordeel. Venderne syntes at det var ikke uden
Grund: Godskall blev ved at puste til: de fattede
Mistanke: det gik fra Mistanke til Koldindighed,
fra Koldindighed til Brede, fra Brede til Had,
fra Had til aabenbare Fiendstab. Om sider grebe
de til Waaben, for at drive Sakerne ud af Landet:
disse satte sig til Modvæge; og nu reisde Godskall
fornuet tilbage til Waldemar. Imidlertid bleve
Sakerne og Venderne ved at slaae paa hinanden.
Tilsidst maatte Sakerne vige, og Henrik, deres
Første, tigge Hjelp hos Waldemar imod dem. Wal-
demar negtede den ikke; thi han ansaae det for en
Lykke at kunde bruge en Fiende til at tugte en an-
den med. Han forrenede sin Magt med Sakerne,
og de faldt an paa forskellige Sider. Venderne
maatte bulle under, og bede om Fred: Sakerne
bleve de Danske forbundne; og nu var Waldemar
stærk nok til at trodse sine øvrige Fiender. (*)

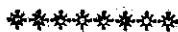
Hagen

(*) Sapo 14 Beg.

Hagen Adelsteen maatte usformodentlig holde
Feltflag med Erik Glodres Sønner. Vaade han
og hans Folk stede mandigt; men de vare sam-
lede i en Hast, og alt for faa mod Fienden. Da
Eigill, en forsaren Maad, der meest havde opmun-
trer Hagen Adelsteen til at gaae frem, saae nu, at
deres Tapperhed maatte tilsidst overvindes, faudt
han paa et andet Middel, der gav Seier over den
langt sterre Maengde. Bag Fienden laae en Bakke,
hvis øverste Kant ralde frem over dem. Siden af
Bakken, som skalkede ned mod Stridsplassen, var
besat med Fiendens Bagtropper; men paa den
øverste Kant var ingen. Saasnart Eigill havde
opdaget dette, gik han til Kongen, og bad ham om
at overslade sig to Faner, og lige saa mange Maend
til at bære dem, hver sin. Disse to Fanedragere
førde han ved en Ombei hen bag ved Bakken, hvor
han stillede dem saa langt fra hinanden, som Fan-
erne pleiede at være i en vel affat Hær.

Da de nu vare i denige Orden, befalede han
Fanerne paa eengang at stilles i Reiret, saa hosit,
at de kunde sees over Kanten af Bakken, og i det
samme lod han give et stort Anstrik. De fiende-
lige Bagtropper, som saae Spidsen af Fanerne, og
troede at bag Bakken var en heel Hær, som vilde

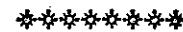

salde dem i Ryggen, raabde det til de forreste. Alle blevе forfærdede, komme i Uorden, og toge Flugten til Siden. Vel mærkede de om sider, at de vare besdragne, og vilde vende tilbage; men nogle vare allerede i Skibene: de andre i Uorden. Angrebet skede da ei med Eftertryk. De blevе snart adspredte, og flyede paa nye. Egills Mod havde opmuntret Hagen til Strid: hans Snildhed gav ham Seier. (*)

Nordingborg blev i Valdemar den Tredies Tid beleiret af Lybellerne: Commandanten gjorde et lykkeligt Udsalg af Fæstningen, og førde endeeel Fanger med sig tilbage. Fienderne vedte sig til at overgive Beleiringen imod at disse Fanger blevе satte i Frihed: Commandanten bevilgede det, og gav dem løs; men imidlertid fik Beleirerne nye Forsterkning: derover glenде de det, de havde lovet, og fortsatte Beleiringen. Da Commandanten i nogen Tid havde forsvaret sig paa nye og mærkede, han ei kunde holde længe ud, lod han udraabe: at

han

(*) Schon. M. Hist. 2 Del.

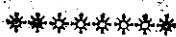
han vilde overgive sig, og indbød de fiendtlige Anførere til at tage mod Moglerne. De modte paa Slottet til bestemte Tid. Commandanten overgav dem Moglerne efter Løfte, men sagde tillige: „nu har jeg holdt mit Ord, men I holdt ikke Eders,“ lod dem derpaa strax gribе og sængle, og lavede alting til nytt Forsvar. Fienden ansaae det som en fortient Løn, indgik det forrige Forlig, og ophævede Beleiringen. (*)

Da Tordenskiold beleirede Marstrand, og havde indeaget Byen, skrev han til Commandanten paa Fæstningen, og lod ham vide, at det var hans Alvor at indtage den: at han havde Folk nok dertil; og ventede snart Undsætning af en heel Armee. Han forestilde ham dersor, hvor umueligt det altsaa vilde blive ham at holde Fæstningen længe, og bad ham, at han ligesaavel først som sidst vilde overgive den, paa det at Byen ei skulle blive lagt i Aske. Hertil lagde han dette: at vilde Commandanten nedsende en Officer, for at estersee hans Folk

35

og

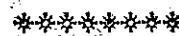
(*) Holb. D. Hist. T. 2.

og de Foranstaltninger, han havde gjort, da skulde han erfare, at det forholdt sig saaledes, som han havde skrevet. Dette sidste skrev maaskee Tordenskiold, kun for at giore ham desmeere godtroende; men Commandanten tog ham paa Ordret, og sendte en See-Capitain ned for at besee Mandskabet. Saasnart han forevisde sin Fuldmagt, svarede Tordenskiold strax: at det skulde skee; og befalede i hans Paahor, at alt Mandskabet skulde stilles op i Gaderne. Medens de bleve opstilte, tog Tordenskiold Capitainen ind med sig, og gav ham god Troost. Derpaa gik de ud sammen, og besægde Mandskabet. Men Tordenskiold havde ladet dem opstille saaledes, at esterhaanden som de gik forbi, traklede de af Folkene, som allerede vare seete, sig uformært om i en anden Gade, stillede sig der op paa nye, og angaves for andre end de forrige. Capitainen, som var omringet af de danske Officerer, der holdte ham immer med Snak, tog ei saa nsie Klendemærke paa Folket; men lod sig blinde, og ansaae dem langt talrigere, end de vare. (*)

Mag-

(*) Tordenskiold's Levn.

Magnus Heinesen, den tapre Færver, som i sin Tid tugtede Søersverne i Nordssen, laae engang for Anker i en Havn i Mørge. Her sic han Underretning om, at en Søersver var løbet ind under Vandet ikke langt fra ham. Han sendte da nogle ud at bespeide Skibet; og da han hørde, at det var alt for stort, og alt for vel bemanded til at han med Fordeel kunde angribe det strax aabens bar, forkladet han sig i en Fiskerdragt, satte sig aleene i en Baad, tog adskilligt Redskab med sig, soer ud paa Vandet, og fiskede. Som han nu havde faret om en kort Tid, lagde han til Siden af Søeroveren, falbod sine Fiske, og stillede sig an som en taasset Bonde. Hans forstilte Laabelighed forniede Skibfolkene: de gjorde sig længe tils gode paa hans Regning; og han taalde det, for derved uformært at drage Tiden hen. Da det nu mørknedes, foregav han: at han havde langt hjem: at han nu, som han var vant, maatte ligge over om Natten paa Vandet; og bad derfor, at han maatte binde sin Baad bag ved Skibet, og legge sig der til Sovns, til Dagen kom. Det blev ham tilladt: han lagde sig tet agter ind under Roret; og Skibfolkene gik til Roe. Men neppe marker Heinesen, at det er stille paa Skibet, før han besnytter

nytter sig af Røligheden og Mørket, binder og forsøgler Noret saa fast, at det ei kunde rolles til nogen Side. Derpaa foer han tilbage til sit Skib, lettede Ankter, saasnart Dagen grydede, satte Seil til, og angrebet sin Fiende. Søroveren vilde strax dreie til Modværge, men Noret var ubevægelsigt: han kunde intet udrette; og blev da set overvunden af en Mand saa tapper, som Magnus Heinesen. (*)

GEn anden gang brugde han samme Konstgreb, og det lykkedes som før. En mægtig Sørvær havde angrebet ham i Thorshavn: han havde maattet vige, og drage sig i Land paa Hestoe: Fienden havde forfulgt ham op paa Landet, dog uden at overvinde; thi Heinesen og hans Folk havde valgt sig saa fordeelagtig en Stilling, at Fienden maatte gaae tilbage, og sage Goen. Men Heinesen var det ei nok at have forsvaret sig: han ønskede at hævne sig: satte derfore sit Skib i Stand igien, gik ud for at opsege sin Fiende; og træf ham under Norge. Her fordeelde han

(*) Debes Færroe refer.

han sine Folk paa Baade, og lod dem legge sig saa nær det fiendtlige Skib som muligt, maaske enten som Fiskere, eller skyalte under en Odde af Landet. Selv tog han sin sør saa lykkelige Fiskerdrægt paa, roede om Bord til Fienden, og gjorde ogsaa ham træng, ved at forstille sig halvtæasset. Han smagde deres Öl med dem, lod som han blev drukken, og ravede om, for at fornse dem. Endelig ester mange latterlige Paafund bad han, at han maatte prove at klætre op i Masten: man tillod ham det, for at see nye Øsier: han blev endnu for det første ved sit Marrerie: men saasnart han var kommen op i Mastesed, blev det Alvor. Nu begyndte han at sætte sit egentlige Forsæt i Werk. Nu tog han Stene frem, som han havde skjult hos sig, og kastede ned paa Tilstuerne. De troede, at han gjorde det ~~flittigt~~ i Drunkenstab, og tænkte derfor kun paa at leve fra Stenene. Men imidlertid sendteskaer han Lov værket, og blæsde i en Pipe; han havde taget med. Hans Folk, som vidste at det var Tegnet til Angreb, satte an af alle Kæster, bestegte Skibet med våbnede Hænder, og nu spræng Heinesen ned, viisende hvem han var, og hjalp dem at vinde. (*)

(*) Debes Færroe refer.

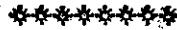
Efterat Johan Ranckau i Grevens Feide havde renset Jylland fra Skipper Clemens Anhang, gik han over til Fyen, for at jage de mægtige Lybekerke ud, og slog Leier imellem Odense og Assens. Lybekerke, som nødig vilde miste Fyen, satte en stor Krigshær i Land ved Nyborg, som foreenede sig med de andre, og rykkede mod Ranckau. De Danske stode nu i en vanskelig Stilling. Hoveds Armeen havde de for til: den stærke Besætning i Assens bag til: og selv vare de ikke nær saa mange i Tal som Fienden. Lybekerke besluttede at bruge Tiden: de gjorde alle Anstalter til et Slag, og gave Befaling til Besætningen i Assens: at saa-snart den saae Hoveds Armeen begynde sine Bevægelser, skulde den falde ud, paa det at de Danske kunde blive indsluttede imellem dobbelt Ild. Planen var vel anlagt, og vilde uden Twivl have gjort Fremgang, dersom ikke Ranckau Matten tilforn havde faaet det at vide. Men denne kluge Feltherre, som ingentid var raadlös, var det ikke heller her. Til at forekomme Faren brugde han dette Middel; Han trak ud strax i Dagbækningen mod Hoveds Armeen, lod sin hele Leier bag sig stikke i Brand, og medens den brandte angrebet han. Besætningen i Assens kunde nu ikke se, hvad Bevægelser der

skede

skede paa hin Side Leiren. De saae intet andet end Ild og Reg. Dette forundrede de sig over, og kunde ei begribe, hvad denne Brand vilde betyde. Men imidlertid de betrakte og beraadsløge, brugte Ranckau sig, og vandt det store Slag, der bragde ^{fuld} Fyen og tilsidst hele Landet under Christian den Tredie. (*)

Jacob Værn, en Røbmand i Friderichshald, der tiende i Nyens sidste Beleiring som Officer ved Capitain Colbjørnsens Friwillige, fik en gang Befaling: at drage ud med nogle af samme Folk, for at forbyde et fiendeligt Parti Overgangen giennem en smal Bei paa Næ. Han satte det strax i Værk, stillede sine Folk i Orden paa det anvisse Sted, og gav dem Befaling, at forsvarer det saa lange de kunde. Fienden kom, og de gav de første Skud med god Virking; men da Svensken gjorde Tegn til at syre igjen, blev de bange og løbe hver sin Bei ind i Skoven; thi de vare allesammen Tiesnestefolk fra Saugværkerne deromkring, der ei end-

III

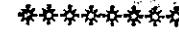
nu vare vante til Orden eller Standhaftighed. Baern stod her aleene tilbage, forladt og ner ved at omringes. I denne Knibe fattede han den hastige Beslutning at vende sig tilbage og raabe med en hei Stemme: „at andet og tredie Geleed skulde legge an! „ Svensken, som hørte dette, frygtes de, at der vilde komme flere saadanne Salver, som den første. „Tilbage! tilbage! „ raabde de da „Skoven er fuld af Fiender, „ og føre tilbage. Baern sat Lid til at samle sine Folk, at sætte Mod i dem, og opstille dem i Orden igjen for at tage mod Fienden paa nye; men det skede ikke flere Angreb. (*)

Den Nat da Tordenskiold anfaldt og opbrendte de svenske Skibe ved Gammel Elfsborg (**) blev Capitain Cleve sat i Land med nogle saa Folk, for at bemægte sig en svensk Vagt, medens andre fornaglede Cannonerne paa Skandserne. Saas snart han kom i Land, lod han Folkene vende hver

sin

(*) Kriegerichsh. Arch. Mscept.

(**) Pag. 237.

sin Kiøs; thi de vare alle af det slesklandske National-Regiment, og bare blaat Underfoer. Da de nærmede sig til Stedet, raabde en svensk Skildvagt dem an; Cleve svarede ham paa svensk: „at de vare Landsmænd og Venner, at de komme fra de svenske Galeier paa Bahus Elven, og bragde Danske Fanger med sig til Gottenborg, men kunde ei naae længere formedest Matten og Kulden, og bad ham vise sig Baghuset, paa det at de der kunde varme sig lit, før end de gik videre. „ Skildvagten lod sig forfare af Sproget og Dragen og visste dem Beten. Cleve gik ubehindret frem, og da han fandt altting hanskede rolig omkring Baghuset, lod han sine Folk fordele sig omkring ved vinduerne, og besalede dem, at naar de vare komne hver paa sit anbiviste Sted, skulde de alle paa eengang stikke Bosseperne ind. Det skede; og i samme Sieblik stod Cleve i Doren med opspændt Pistol og raabde: at de maatte give sig eller dse. Kun en af de Svenske gjorde sig Betenkning: den skod Cleve ned strax. I det samme skod alle hans Folk los paa eengang, og derved bleve de øvrige Svenske saa forsæddede, at de overgave sig strax, og blev forte fangne til Chalupperne. (*)

A

(*) Tord. Levn.

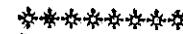
En

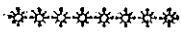
En Stok Soldater giorde sig engang opsetlige i Christian den Fierdes Marvarelse. Kongen, som troede, at der vare nogle saa Hovedmænd iblandt dem, der havde forledet Mængden, lod som han ansaae det for Spøg, eller i det høieste for en Overilelse, han ei vilde regne saa noie, og besalede, at der skulde bringes disse Karle nogle Tonder Øs, for at drikke paa hans Sundhed. Kongens fors tilte Mildhed eller Ølet især roligede Oprørerne. De lagde deres Vaaben, og satte sig ned omkring Tenderne. Men neppe havde de sat sig i god Mar gelighed før de saae sig omringede af Ryttere, som med Sablen i Haanden forhundte dem den visse Død, isald de ei udlagde Hovedmændene. I denne Skræk betenkde de sig ei længe. De nævnede tre. Af dem blev strax den meest skyldige i Alles Paas syn ophængt, og de andre advarede for Fremtiden. (*)

Da Luxens og hans Medhjelperes modige Anslag om at jage Svensken ud af Cronborg blev robet, troede Rostgaard sig ei sikker paa sin Gaard

(*) Holb. D. Hist. T. 2.

Gaard, Kraagerup. Wel var hans Navn ei nævet blandt Hovedmændene, men han maatte dog frugte at blive mistænkt, greben og straffet for sin Trofæb. Han fandt deraf raadeligst at fly. Men at Flugten selv ei skulde forraade ham, og Svensken deraf tage Paaskud i det mindste til at plyndre hans Gaard, astalede han med sin Kone, at, naar han havde været borte en kort Tid, da skulde hun lade lyse efter ham, som om hun ei vidste, hvor han var, og anstille sig som om hun troede at han var myrdet af de Svenske. Saasnart det var aflat, giorde Rostgaard sig færdig samme Mat, reed bort, skod sin Hest ihiel ved Siden af et Vandsted i Marheden, satte sig siden i en Baad og drog op til København. Dagen Derefter begyndte Rostgaards Kone allerede at spørge om sin Mand, og sagde, at hun ei havde seet ham siden han var reist ud i Erendre for de Svenske. Noget efter sendte hun nogle ud, for at sege ham. Da disse fandt Hesten, og bragde hende det Budskab, græd hun, beklagede sig og raabde paa: at Svensken vist havde plyndret ham, myrdet ham, og maaskee fastet ham i Vandet. Hun klædte sig derpaa i dyb Sorg, udlovede en anseelig Belønning til Linge, om nogen

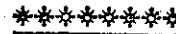

kunde finde det døde Legeme, og vidste saa behæns dig at spille sin Enke-Rolle, at Fienderne, istedenfor at satte Mistanke, troede selv at Sagen var rigtig, og havde Medlidenhed med hende. Hun ful snart adskillige Friere af de svenske Officerer; thi de ansaae hende for en bemidlet Enke; og dem opholdt hun alle med ethyldige Svar, saaledes at enhver af dem gjorde sig Haab, og sørgede troligt for at baade hun og hendes Gaard kunde være i Sikkerhed for Krigsfolket. Men imidlertid holdt hun stedse Brevveksling med sin Mand under fremmede Navne. Hun berettede ham alt hvad hun kunde saae at vide om Svenskens Anslag: Rostgaard, som holdt sig indelukt i Kjøbenhavn, mældte det til Kongen; og saasnart Freden var sluttet kom han igien tilbage. (*)

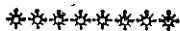
Medens Carl den Ylste stod med sin Hoved-Armee for Christiania i Aaret 1716. vare adskillige mindre Hære fordelede omkring i Landet. I Moss laa endel, og havde hos sig et Magazin og andet

Krigs-

(*) Rostgaards Levnet.

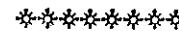
Krigstilbehør. For at vaage over dem, og undsette dem i forinden Falz, var General-Major Ascheberg besat at holde sig med sit Regiment i Nærheden. Ascheberg havde taget selv sit Opholdssted i Præstegaarden Skieberg, og sandte Forniselsse i at tale jevnlig med Præsten, Peder Rumohr, fordi denne Mand i sin Ungdom havde selv tient i Krig. Præsten stillede sig an, som om han var meget fortrolig med ham; men glemde imidlertid intet af alt hvad der stod i hans Magt til at hindre Hensigten af Aschebergs Nærvarelse. Han utsatte Snaphaner mellem Skieberg og Moss, som opbragde alle de Bud, der blev sendte mellem de svenske Ansædere: derved blev deres Brevveksling i nogle Dage afbrudt; og imidlertid fandt nogle norske Folk Leilighed til at falde ind i Moss, sloge Besætningen, toge Oberslutenanten fangen, og bemægtede sig al den Forraad, der var. Saasnart dette var forbi, saae Rumohr gierne at der kom Es-terretninger fra Moss. Nu befordrede han dem selv, dog uden at lade sig mærke med at det skede med Hensigt, og saa ofte der blev talet derom, gjorde Rumohr sig Uimage for, med alvorlige Miner at opvække og styrke Frygten og Mismodigheden hos Ascheberg. Snart forfriskede han Grindingen

gen om: hvor vanskeligt det var at vove noget mod Mørge, som Naturen havde besæt: snart udstræssede han falske Tidender om at Svensken enten høst eller her skulle være slagen; og ved alt dette bragde han det omsider saa vidt, at Ascheberg forskrækkedes ved det allermindste, han hørte. Dette havde fort derefter god Virkning. En Nat, da Ascheberg havde lagt sig til god Roe, herdes nogle Skud fra Friderikshald. Frygtsom i Forveien sprang han nu op af Sengen, og spurgde hestig hvad det kunde være? „Det kan jeg ikke just vide,“ svarede Rumohr kold sindig, „men saavidt jeg kan slutte, maae det uden Twivl være Skud fra den danske Flode, som er i Vente med Forsterkning, og i saa Hald seer det ikke vel ud for Dem; thi da vil her ikke lange blive Rolighed.“ Ascheberg lod strax sit ganske Regiment stige til Hest, og inden 24 Timer var han ude af Landet.

Saaledes havde Rumohr den Glæde at føre saage det hele Regiment aleene ved en uitidig Frygt. Han følede Glæden dobbelt, som Patriot, og som gammel Krigsmænd. Men han maatte til sidst undgaae dersor. Carl den Eleve blev ham saa vred,

at

at han siden efter lod ham gribe, og sendte ham som Fange til Sverrig, hvor han døde i Fængsel. (*)

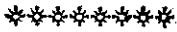
Da den svenske General, Grev Magnus Steenbul, havde overgivet sig til Krigsfange i Tennenningen, blev han strax bragt derfra til København. Der blev han overladt en Gaard til Beboelse, og saa megen Agtelse og Mildhed beviist, at han savnede saa got som intet uden den fuldkomne Frihed. Men med den Fiendskab han bar for Landet, og den naturlige Drift han havde til Rænker, kunde han ei lange være rolig.

Nogen Tid efter at han var hjemkommen til Øyen gjorde han sig mistankt for at føre hemmelig Brevverkling med andre Landets Fiender. Friderik den Fierde blev opmærksom derpaa, ansaae den Sag af Vigtighed, og ønskede at forekomme baade den og de onde Folger, deraf kunde skyde. Men indslutte Steenbul paa en blot Formodning, vildé

Aa 4.

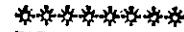
han

(*) 3. 4. Hist. manuser. Friderikshalds Erekrands af Rist, manuser. Andre Manuser.

han ikke: forhindre ham at skrive eller lade skrive ved sine Betiente kunde han ikke; thi det var neppe muligt at paapasse dem alle saa noie. Kongen sandt da Behag i at vælge en anden, og som han troede, sikrere Bei. Han befalede Christian Erlund, den Eid Post-Inspecteur, at have Die med den mistænkte Brevverpling, ataabne underhaanden alle de Breve, han efter rimelig Formodning kunde ansee for mistænkte, at udforske deres Indhold, og Eid efter anden mælde hvad han opdagede. Saasnat Erlund havde sin Konges Besfatning, vendte han al sin Eftertanke og al sin Flid til den ham paalagte Forretning. Han gav noie Agt paa alle de Breve, som kom og gik mellem København og svenske Steder, om endog Personerne, som Udskrifterne vare stilede til, ikke syntes at være Folk af Betydenhed: han efterforskede disse Breve, lod dem afgaae efter Udskrifterne naar han havde gjort sig Indholden beslindt, og tog noie Marke paa enhver, der hentebe og bragde dem. Efter nogle Ugers vedholdende Undersøgning og Agtpaagivenhed opdagede han at den mistænkte Brevverpling virkelig blev fort, men tillige, at den blev fort med al den Forsigtighed og al den Snildhed, der var mulig. Steenbuks Corresponden-

tere

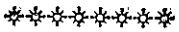

tere vare fornemmelig en General-Krigs-Commis-sair Malmberg i Bismar, en Regierings-Raad Neubauer i Stralsund, en svensk Resident Fock i Lybel, og en Kibmand Dunt i Hamborg. Men Brevene gik under opdigtede og stedse afvæxlende Navne. Steenbulk gav sig snart et Mandsfolks, snart et Fruentimmers Navn, skrev til dem som til Slegtinge, undertiden om opdigtede Familiesager; og nævnede han noget om sig selv, da skede det paa en forblommet Maade, eller og som for at mælde Myt i Mangsel paa andet at skrive om. De andre gjorde det samme, og Brevene blevne bragte og afhentebe af forskellige Personer.

En Jede, som omgikkes fortrolig med Steenbulks Folk, og var een af de betroede Brevdragere, lod sig kose til at skuffe hans Fortrolighed og gik til haande med nogle Underretninger, men Erlund brugde ham med Forsigtighed, yttrede ingen af sine Anslag for ham, af Frygt for at han skulde rebe dem, og forlod sig ikke heller saa aldeles paa hans Efterretninger, at han jo baade undersøgte dem noie, og gjorde selv desuden Opdagelser, hvor han kunde. De første Breve som saldt ham i Hænderne indeholdt slet intet betydeligt, og af dem skulde man ei slutte andet end at de aleene blevne skrevne

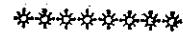
A 5

for

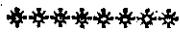
for Hornselsse uden nogen egentlig Hensigt. Erlund ansaae dem dog ikke for ubetydelige. Han troede at de bleve skrevne saadanne just efter Overlaeg, og at man ved dem vilde prove om Beien var sikker, for man vovede at skrive om noget af Vigtighed. Denne Formodning bragde ham end videre til at estercente, hvad der kunde være bedst at foretage sig, naar Tiden kom, at man merkede hvortil Anlaegs-
get sigtede. Det stod nu fuldkommen i hans Magt at forekomme, at noget skulle blive afhandlet, som kunde være til Skade for Kongen og Landet, thi han kunde afbryde Brevverplingen hvad Sieblik han vilde; men dette var ham ikke nok: han troede at naar han derimod kunde fortsætte den med for-
neden Snildhed, da fandt man her en nyperlig Leis-
lighed til at indhente af Fienden selv saadanne Ef-
terretninger, som i da værende Krigstid kunde give
vigtige Oplysninger. Han overlagde lenge med
sig selv hvorledes dette best kunde skee, og fandt en-
desig paa, at han maatte see at giøre sin Haand
saaledes beklindt imellem dem, at han kunde i sin
Tid forandre, eller omstrive hvilke Breve han vil-
de, uden at nogen skulle mistanke en tredie Mand.
Til den Ende begyndte han endnu medens Brevene
være ubetydelige, enten ganske at affrise dem

Ord

Ord til andet, og assende Affrissterne istedenfor Originalerne, eller og at legge nogle Linier til i Original-Brevene; men altid iagttog han i Begyndelsen at giøre Undskyldning for, at hvad han havde skrevet, ei var egenhændigt. I de Breve, som gik fra Steenbul, brugde han til Undskyldning: at man var altid paapasset, og maatte altsaa lade skrive ved en Fortrolig. I dem, som gik til Steen-
bul, ansorde han andet, hvad han efter Omstændig-
hederne ansaa for meest sandsynligt. Det som gjorde meget til at man ingen Mistanke fartede,
var deels, at det, man saae skrevet med denne frem-
mede Haand, vare saadanne Ting, som man ei
kunde troe at nogen Fremmed vidste, deels at han,
skont med megen Moje, havde udstudert visse Car-
akterer, som de undertiden brugde, i Stedet for
Bogstaver, og vant sig til at skrive dem med Feer-
dighed. Det lykkedes da, og han saae med For-
sigtelsse at Brevene ei allene bleve ved at gaae lige
saa levnsligt, som for, men endog at hans Paafund
ille foraarsagede mindste Tilbageholdenhed.

Medens Erlund saaledes gjorde dem sin Haand
beklindt, nærmede de andre sig meer og meer til
deres Anliggender, og Erlund sik da Leilighed til
at bruge sine Fordele. Steenbuls Brevverpling
med

med Kibmanden Dunt, angik til sidst nogle Brevskaber, som han havde betroet i hans Hænder, og som han meer end eengang bad ham giemme son Helligdomme, indtil han gjorde nærmere Anstalter dersor. Residenten Fock i Lybel formanede han ligeledes til at holde i allersikreste Forvaring en Kuffert med andre Brevskaber, indtil de engang uden Fare kunde blive overbragte til Sverrig; og om disse skrev han altid med en besynderlig Hestighed, fordi, som han selv udtrykte sig, hans Velscær og Liv beroede derpaa. Med Malmberg i Wismar derimod overlagde han Ting sin egen Person vedkommende, hvorledes han skulde være ham behjelplig i at befordre hans Flugt fra København, og kiske en Skipper til at legge sig paa Rheden, og opholde sig der under falske Foregivender indtil Steenbus fandt Lejlighed til at snige sig om Borde, da Skipperen strax skulde lette Ankør og bringe ham til Skaane. Alt dette var vigtig for Landet. Steenbus havde spilte en stor Rolle i da værende Krig. Som en Hovedperson i alle de svenske Krigs- og Stats-Handlinger nedens Carl den Tolvte opholdt sig i Lykiet, havde han sterstedelen fort haade den hemmelige og aabenbare Brevveksling med Hofferne og Statsministerne i Europa. Han havde sluttet

Fors-

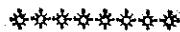
Forbunde, gjort Forslage, bestemt Planer mod Danmark. Dette var vitterligt; og da man ingen Brevskaber af Betrydenhed havde foresundet hos ham, da han overgav sig til Fange i Lønningen, var det at formode, at de her maatte forefindes, og man havde saa megen mere Grund til at troe det, som Steenbus i sine Breve skrev saa ivrigt derom. Men saa betydelige som disse Papirer kunde være for Landet, saa betydelig, ja end mere, var Steenbus selv; thi sneg han sig bort, var det et at twile paa, at han vilde begynde som før, og i saa Fald var han en snild og modig Fiende, hvis Maerværelse og Hurtighed man tilforn havde seet at gielde meer, end Maengde af Tropper. Steenbus Flugt maatte altsaa forekommes og hans velforvarede Brevskaber indhentes om muligt, og begge Dele paatog Erlund sig at besørge. For at faae sat paa Brevskaberne passede han stedse usie paa alle de Breve, som Steenbus skrev til Dunt og Fock desangaaende, og naar han formanede dem til enten at giemme det anberoede vel, eller og at øslevere det enten til een eller anden, da skrev Erlund saadanne Breve om, og udelod disse Meninger, eller og han drejede dem om som han syntes, og gav andre Anvisninger. Kibmanden Dunt

ern

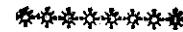
trak han uden megen Umage omkring. Da han først havde gjort nogle finaa Forberedelser, skrev han en Fuldmagt i Steenbuls Navn, samt nogle andre Breve og Anvisninger, sendte dem ud til en Ven i Hamborg, som besørgede dem ved en bekvem Person foreviste for Dunt, tog mod Pakkerne og sendte dem strax til København. Men Residenten Fock, som var en indfød Svensk, og havde Kufferten med de vigtigste Papirer i Hænde, var meer mistanksom og forsiktig. Det kostede meer War-somhed og Umage at forvirde ham. Dog sandt Erlund derpaa. Efter at han længe ved adskillige Forevendinger havde hindret at Kufferten ei efter Steenbuls Hensigt var afgaaet til Elbs til Sverrig, skrev han tilsidst i Steenbuls Navn et Brev, hvori han, som i den yderste Forvirring bellagede, at han paa en vis Mistanke var blevet noiere besogtet og stod Fare for at indspærres, at han ei kunde retsædiggjøre sig eller redde sig der ud af uden ved nogle af de Papirer, der laae i Forvaring hos ham, og at han deraf med allersørste agende Post maatte assende dem til København med Udschrift, som han nævnede i Brevet. Et andet Brev afslige Indhold med dette skrev han tillige til Malmberg, og bad ham skynde paa Fock, at der ingen

For-

Forhaling skulde ske. Fock vilde i Begyndelsen ei have assendt dem, for han havde indhentet Steenbuls nærmere egenhændige Besaling. Men da Malmberg skyndede paa ham og lovede at staae inde for ham, havde han intet meer at sige. Han lod dem strax gaae med Posten under Paaskrift til den af Erlund foreskrevne Person, Christian Christphersen, som net op var ham selv. Saasuart Kufferten kom, blev den strax bragt paa Slotter, aabnet i Kongens Nærvorelse, og Erlund blev antagen tillige med en anden Betient til at giennemsee Papirerne, forsatte Fortegnelse derover og nærmere tilsiendegive deres Indhold. Han begyndte strax dermed, og man foresantte deri Ting af overmaade Vigtighed: blandt andet ogsaa en hemmelig Traktat sluttet mellem Hertugen af Holsteen og Steenbul, hvorved Hertugen, uagtet den Neutralitet han foregav, havde forbunden sig til at tage Parti mod Danmark, paa Wilkaar, at han igien skulde ved Sverrigs Hjelp faae en vis Deel af det Danske Holsteen. Denne Traktat tilligethed adskillige Breve, veklede mellem Steenbul og andre vigtige Personer, gav Friderik den Fierde Oplysninger, som han maaske ellers aldrig havde faaet, og aulc-digede ham til at giøre andre Anlaeg, mere passende efter

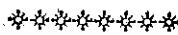

ester Tingenes Lov, end de man før havde brugt, medens man handlede efter de Kundskaber, man da havde. Uagtet Erlund her havde faaet nye Forretninger, blev han endnu ved som før at paapasse Steenbuk's Anlæg i Henseende til den Flugt, han havde i Sinde. Han udspeide, naar Skipperen skulde komme, hvem han var, hvorsra han var, hvorledes Accordten var sluttet, og alt hvad her kunde være fornødent at vide. Saasnart han var neie nok oplyst om altting, maledte han det. Skipperen blev anholdt, maatte gaae til Beklendelse og afgive sin Original-Contract; og Steenbuk, som saa lunt havde handlet mod sin Ed, blev derpaa bragt i noiere Forvaring i Castellet, hvor han siden døde. Forend han døde, sik han at vide at alle hans Brevskaber var faldne i Kong Frideriks Hænder. Men et stort Beviis paa Erlunds Snildhed i at føre og dreie de foranmeldte Brevverlinger, var det: at Steenbuk aldrig faldt paa, at noget urigtigt dermed var indlebet, men derimod stedse troede, at de ved Malmbergs Forsorg vare oversendte til Sverrig, og at nogen af hans Fiender i Raadet havde dersra oversendt dem for at giøre ham ulykkelig. Erlund blev af Friderik den Gierde belønnet med
adskill

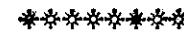
adskillige Maadesbevisninger; thi ingen kiendie besbre end Kongen, hvor megen Nutte denne Mand havde gjort Landet. (*)

Hertug Friderik den Tredie af Holsteen-Gottorp havde glemt den Forbindelse, han stod i med det danske Kongehus. Uagtet Foreningen, som i Christian den Tredies Tid var lagt til Grund, hvorved Kongerne af Danmark og Hertugerne skulde i visse Maader have fælles Regierung i Slesvig og Holsteen, og Hertugerne, for saavidt Slesvig angik, være Vasaller, havde han dog aabenbare taget Parti med Carl Gustav mod Danmark. Han havde befordret Carls Trobringer; og, for at vise Giengield, havde Carl igien betænkt ham, og udvirket, at Hertugerne af Holsteen-Gottorp i den aftrungne Roskildes Fred blev erklærede frie og uafhængende, ^{forud} at dette blev dem siden bekræftet i den Københavnske. Derved vorde Modet hos Hertugen. Han havde faaet friere Lejlighed til at pulle og traadse, og han brugde den. Efter Frideriks Død fulgte hans Son Christian Albert sans

m: Grundregler. Vel havde Kong Friderik den Tredie sagt at bringe god Førstaelse tilbage ved et Egteskab mellem hans Datter og den unge Hertug; men det halsp intet. Christian Albert blev ved sit forrige. Han indlod sig i hemmelig Forbund med Sverrig mod Danmark, og sikrte igien Forsikring om Forsvar i fornedenst Tilfælde. Saaledes stode Sagerne mellem det danske og holsteenske Huus, da Christian den Femte i Aaret 1675. blev anmodet af Keiseren og Churfyrsten af Brandenburg om at opfylde et forhen sluttet Forbund, og gribte til Vaaben mod de Svenske, som vare faldne ind i Brandenburg. Christian var færdig dertil; men her var Hertugen i Vejen. Drog Armeen ud af Holstein, da lod den en Fiende tilbage, der snart kunde bestyrke sig med svenske Tropper, og blive farlig både for den og Landet: angrebet man Hertugen først, vilde det og have sine Vanskeligheder. Griffenfeldt, som den 2d havde vaagende Die paa alt hvad der kunde gavne eller skade Landet, og altsaa og paa Hertugen og hans endog hemmeligste Anslag, raadte da Kongen, at han maatte giøre en Reise til Holstein, og indlade sig i Underhandlinger med Hertugen, og da se til, paa hvad Maade det endog skede, at giøre hans An-

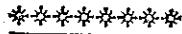
slag

slag til intet. Kongen bifalde hans Raad, og Reisen gik for sig. Hertugen modte dem paa Grændsferne saa venlig, som om han aldrig havde tenkt paa andet end Veneskab. Han blev modtaget med samme Høflighed, og kunde ei mærke, at han var mistænkt. Man begyndte at tale om Statssager, men intet, som angik Sverrig; thi Griffenfeldt meende, man maatte sæge Omveie og afvarte Lid og Leilighed. Derimod blev foreslaget en Undersættelse til at bringe visse Stridigheder til Ende om Oldenborg og Delmenhorst, og Kongen udnævnte Griffenfeldt og Hertugen Kielman til at træde sammen desangaaende. Denne Kielman var en gammel og fin Statsminister. Hertugen troede, at han maaskee skulde være snedig nok til at trække Griffenfeldt bag Lyset, enten ved store Løster eller ved Kneb. Han stolede dersor paa ham, og reisde selv tilbage til Gottorp. Griffenfeldt og Kielman indlod sig nu i en forstilt Fortrolighed med hinanden. Enhver af dem brugde sin Wittighed det bedste han kunde; men Kielman kom til fort. Griffenfeldt stillede sig an som om han lod sig lede uden at mærke hvorhen. Han hørde Kielmans Forslag, som sigtede kun til Fordeel for Hertugen: han lod som han ei kunde sige noget derimod, og bragde

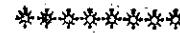
B b 2.

det

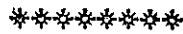

det endelig saavidt, at Kielman meende, han havde vundet Spil, og at der feilede kun at slutte Knuden. Godtroende og glad reisde han nu tilbage, forkyndte Hertugen, at Sagerne havde god Gang, og overlod til ³ andre af Hertugens Minister at bringe til Ende det han allerede troede at være afaalt. Disse nye Minister kom, men nu begyndte Griffenfeldt at giøre Indvendinger om Smaating: disse Smaating viklede han saaledes ind med Hovedsagen, at den blev vanskelig at afgjøre; og da undskyldte han sig ~~for~~ at kunde slutte med dem, skrev deraf med Kongens Tilladelse Hertugen til, at hans personlige Mærverelse var nødvendig, ifald Underhandlingen skulle afgøres, og at uden den kunde intet skee. Hertugen, som troede, sin Sag i den onskelige Drift, kom. Dagen derefter indlebte Tidender fra Brandenborg, at Svensken havde tabt et Slag ved Fehrbellin. Nu saae Griffenfeldt altid modent til det egentlige Viemed. Hertugen var i Rensborg, en stærk Festning: Kongen havde faaet breve i Hænder, hvormed han kunde overbevise ham sit hemmelige Forbund med Sverrig. Med et herde da Underhandlingerne om Grevskaerne op. Kongen erklærede for Hertugen, at han var nødt til at forkynde Sverrig Krig, og alt-

sa

saa og nødt til at forvisse sig om Sikkerhed fra Hertugens Side. Til den Ende bad han at Hertugen vilde overlade sine Krigsfolk i hans Dienste, at han vilde tage Danst Besættning i noget af sine Festninger, og høitideligen forpligte sig til, ikke at foretage noget til Skade for Danmark medens Krigen varede. Dette klingede ikke vel i Hertugens Øre: han begyndte strax at giøre Indvendinger; men i samme Time blevé Portene for Rensborg tillukte, for at hindre, at han ei skulde enten selv reise bort eller sende Bud omkring til sine Commandanter og Krigsfolk, før han havde erklæret sig. Hertugen besvarede sig derover, og paas stod at drage ubehindret bort. Der blev ham svaret: „Ja! det skulde staae ham frit for at reise, naar han endelig vilde. Men erklærede han sig ei først, da maatte man ansee ham som aabenbare forbunden med Sverrig, og da skulde de danske Tropper følge ham i Helene og være i Tønningen ligesaa tilig som han.,, Hertugen tabde nu Modet. Da han mørkede her var ikke andet for, lod han sig styre. Han bevilgede alt, og underskrev endog i Rensborg Besættningen til sin Commandant i Tønningen om at op-

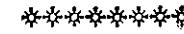

lade Fæstningen for de Danske. Derpaa bleye Portene opslukte, Hertugen reisde, og Christian forde sin Armee ud uden Betenkning. Dette blev een af Hovedgrundene til de danske Vaabens Fremgang den hele Krig igennem. (*)

(*) Griffenfeldts Levnet. Memoires de Danmark.
Geh. Dän. Gesch. 2 Th.

Sin-

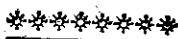

Sindighed.

Hvor Sindbevægelsene herske, og Overkæg og Forsigtighed flettes, der bliver gjerne Menneskets Afsærd fremfusende, hans Ord kaade eller pralende, hans Beslutninger overilede, hans Handlinger ustädige og uden Plan.

Den Sindige har Herredomme over sig selv. Sorg og Glæde, Kierlighed og Vrede, Haab og Frygt kan ytre sig hos ham, men de forvisle ham ikke. I Tilselde, hvor saadanne Sindbevægelser meest fremlokkes, bliver han dog sin Forstand troe: han tanker, før han taler, overlegger, før han beslutter, seer grant og nsie ud over Hindringer og Falger, før han handler.

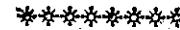
Forskillen paa den Fremfusende og den Sindige bliver da altid kliendelig. Hilm snakker; denne taler. Hilm skifter hvad en Ting synes at være: denne efterforsker hvad den er. Hilm løber til, men standser som oftest ved den første Hindring og staarer raadløs ved den anden: denne gaaer igennem og finder Maad overalt; thi hvad han efter Lid og Omstændigheder har seet umueligt, det begynder han ikke paa, og i det muelige har han allerede forudseet, om ikke alt hvad der vil moede, saa dog at der vil moede noget; han er altsaa bereed til at tage derimod og finde nye Maad, naar det udfordres.

Meer behøves vel ei, for at slutte at det er Sindig-
hed, der danner den nyttige Mand og den gode Borger.

Hagen Hagensen, denne store Konge i Norge, blev opmuntret af Paven, Innocensius den Fierde, til at grie til Waaben mod Keiser Friderik den Anden i Thyskland. Paven havde Trette med Keiseren. Han havde brugt sit sædvanlige Vand, og, da Friderik ikke agtede det, ønskede han at forfølge ham med Sværdet, og saae sig om Hjelp. Det var ham meget magepaaliggende at drage Hagen til sig: han gjorde derfor store Lovster; ja lod ham endog forsikre: at han maaske skulde sette ham til Keiser i Thyskland: han raabde mod Friderik, som mod en Kirkens Fiende, og skuldede sit personlige Had under Helligheds Maske. Hagen gav sig Tid til at ansee Sagen fra sin rette Side. Han overregnede tillige, at, om han endog kunde erhverve sig Keiser-Værdigheden i Thyskland, vilde han derved indvlike sig i idelige Uroligheder, og forede sit Riges Kræfter paa at forsvare den. Han lod svare: at han ei kunde indlade sig
i dette

i dette Forstag: at han altid var færdig at stride mod Kirkens, men ei mod Pavens Fiender. (*)

Gamme Konge blev engang af Ludvig den Niende, de Frankers Konge, indbuede til et fælles Log paa det hellige Land. Forstaget var: at de skulde forene deres Floder, og at Hagen, som en Kloog og erfaren Seemand skulde anføre dem begge. Ludvig smigrede meget for ham, thi Hagen var endog uden for Norden agtet for sin Kielhed; men alt dette blev her uden Virkning. „Deg talker de „Frankers Konge“, svarede Hagen, „at han vil „antage mig i sit Selskab; men jeg fiender Frankernes Natur: de ere overmodige, og taale ingen Ligemænd: mit Folk er hidsigt og opbringes let; „de ere derfor ikke stillede til Reise-Selskab. Hver „snart kunde der reise sig Ueenigheder iblant dem, „til Skam og Skade for os begge! bedst derfor, at „enhver bliver for sig.“ Den kluge Konge saae videre end til det første smigrende Skin; og Efter-tiden viisde, at han saae vist. Frankerne toge der-

(*) Valerius Maxim. Dan. mscr. af Sperling.

ester Anglerne i Selstab med sig. De blev ueenige paa Vejen, maatte stille sig fra hinanden, og tabde just derved ikke lidet hver paa sin Side. (*)

Efterat Kong Oluf den hellige havde regieret i nogle Aar i Norge, maatte han flye af Landet; thi Folket var misfornuet med hans Regierung, og slog sig til Kong Knud af Danmark. Oluf flygtede til Rusland, og opholdt sig der i nogen Tid. Men endelig fik han i Sunde at sætte Forseg paa at vinde sit Fædre-Rige tilbage. Han samlede da nogle Tropper gennem Sverrig, og drog mod Grænderne af Norge, hvor nogle af Normandene stodte til ham, men flere, og saa got som alle Bonder, samlede sig imod ham. Da Oluf nu var kommen over Grænderne, holdt han stille og raads-spurgde sine Mænd, hvorledes de skulde begynde deres Anslag. Blandt andre Raadgivere stod Find Arnesen frem, og sagde: at siden Bonderne vare at ansee som Forrædere mod Kongen, da burde man drage om i Øyerne, røve og plyndre, og sætte

Ild

(*) Gebh. Norw. Gesch.

Ild paa Husene, baade for at straffe dem og tillige for at adsprede dem; thi naar Bonderne, meende han, saae deres Huse i Brand, da skulde de ile, hver til sit, for at redde Kone, Børn, gamle Fors-aldre, og hvad enhver havde kiert. Alle, som oversaae Anslaget med et fligntigt Øje, og det var de fleste, bisaldte det høit, og roesde Find Arnesen derfor: Oluf alleene betenkde sig: „Jeg har før,, sagde han, „straffet med Strenghed, naar man,, foragtede Lovene, og optog de gamle afgudiske,, Skilke; men det var Religionens Sag: her,, er Sagen min egen: her bør jeg handle anderledes; thi vil jeg, at vi drage fredelige frem, et,, tage mere, end hvad vi nødvendig behøve, og,, straffe kun Bondernes Speidere. Falde vi da i,, Striden, da er det got for os, at vi ei have smitsitet os med Røverie; men vinde vi, da er det bedre, at vi have store og rige Øyer for os end,, brændte og øde Steder.„ Find Arnesens Raad fandt Bisald paa et Dieblis, men Olufs, som det best overlagte, gjorde det til intet. (*)

Svend

(*) Sn. Sturl. N. Kron.

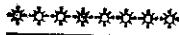
Svend Estridsen satte sig efter langvarige Krigs fast paa den danskerone, og al hans Omforg vendte sig nu til at bringe det foeklede Rige paa Fode. Imidlertid døde Kong Edvard i Engelland. Harald, Godvins Søn, blev valgt til Konge: Tosté, en eldre Broder, fandt sig for nærmest ved Valget: han drog derfor over til Svend Estridsen, beklagede sig for ham, og bad om Hjælp til at vende Engelland. For at overtale dertil loede han en Deel af Landet, og beraabde sig paa deres Slegtskab, paa Knud den Stores Exempel, og alt hvad han troede der funde lække mest. Men Svend fortalte ham: at Rigets Tilstand var nu ikke den samme som i Knuds Tid: at man maatte maale sine Kraester, og ei vove noget mod et Land, der var vanskeligt at overvinde, for man var nogensinde vis paa at giøre Fremgang; og sagde ham tillige, at han paa nærværende Tid maatte aleene tenke paa at sørge for det, han havde. Tosté blev vred og reisde til Morge til Harald Haardraade: Harald lod sig blinde af Løster og fulgte Tosté med en talrig Armee; men han fandt meer Modstand, end han havde gjort Regning paa, leed meget paa dette Tog, og blev til sidst dræbt med de fleste af sine Folk. (*)

Svend

(*) Se Sturl. N. Kronike.

Svend Estridsen lod nedkalde til sig en Mørk Preest ved Navn Svend, en Mand, der var bekliendt af sin retskafne Levemaade, og Weltalenhed i sit Moders Maal, men ganske uhyndig i det latiniske Sprog, thi dette var den Tid endnu ei blevet almindeligt, og Svend var fra Lavmand bleven Preest. Kongen fandt at hans Omgang svarede fuldkommen til Nyget, han agtede ham høit, og viisde ham Maade. Dette opvakde ham Misundere hos de andre ærgerlige Geistlige, der ansaa enhver fortrinlig Maade, beviist mod Svend, som en Fornermelse mod dem. De sagde at udraabe ham, som en vankundig Mand, og for at besskennme ham offentlig, paafandt de følgende Konstgreb: En Dag da Svend skulde i Kongens Nærvoerelse afsynde den da brugelige latinske Messe, listede nogle af dem sig til at faae sat paa Alterbogen i Forveien, opsgaede Bonnen for Kongen, og udkradsede af det Ord: Famulum, de tvende første Bogstaver. Svend, som ikke tog sig i Agt for deres Rænker, sang sin Messe lige efter Bogstaben, og læste: Deus protegat mulum suum for: famulum suum. Neppé havde han udtalt det, først hans Uvindsmænd, forusiede over, at deres Anslag lykkedes saa vel, forglemde baade Gudsstenesten og Steder, og gave

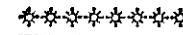
sig

sig til at lee, og lee høit. Kongen aleene blev ved sin Alvorlighed, og lod som han ei hørde det; men da Tienesten var til Ende, gik han selv strax op til Alteret, tog Bogen, og estersaae den. Sagen fil da et andet Udsald end de formodede. Istedenfor at formindiske sin Agtelse for Svend, vendte Kongen sig mod hans Misundere, behriedede dem deres nedrige Hensigter, og foreholdt dem, at Svends Ulyndighed i et fremmed Sprog var langt fra ikke saa vanerende, som deres Ondskab og til Utide anbragte Wittighed. Dog, at de derefter ikke en gang skulde have dette at dadle hos ham, lod Kongen ham reise udenlands paa sin Bekostning, for at studere Sproget fra Grunden af. Svend reisde, og gjorde imidlertid saa stor Fremgang baade i det, og andre Videnskaber, at han saa klar derefter kom tilbage lædere end alle hans forrige Dadlere. Han blev siden Bisp i Noeskilde. Dette vigtige Embede forestod han med Verommelse, og blev i den Tids lærde Verden bekjent under Navn af Svend Morbagge. (*)

Mag-

(*) *Saxo 11 Bog. Pontop. Annal. Tom. I.*

Magnus den gode delesede sit Rige Norge med sin Farbroder Harald Haardraade, aleene med den Vetingelse, at han selv, Magnus, hvor de vare sammen, skulde have Rang og Forstede over Harald. Noget efter gjorde de en Skibsfart sammen. Paa dette Tog kom Harald en Aften i Havn for Magnus. Han lagde sine Skibe op til Bryggen, og gjorde alting ferdigt til Nattesleie. Strax efter kom Magnus med sine. Da han saa at Harald havde taget den bedste og fornemmeste Plads, blev han hidsig, og gav Befaling til at angribe, og jage ham bort. Harald, en forsaren Sæmand, havde baade Skibe og Mod nok til at kunde have gjort Modstand, men han bar over med sin unge Medregents syrige Siel: „Magnus, min Frende, bliver vred,“ sagde han koldsinlig, „lader os løse Skibene og legge fra Bryggen,“ lod derpaa Skibene skyre ud, og gav Plads for Magnus. Da alting nu var i Rolighed igjen, gik Harald ganske sagmodig over paa Magnuses Skib, hilshedde ham og spurgde, hvorfor han saaledes vilde overile sig for saa Smaating, som altid i Mindelighed kunde afgjortes. Magnus svarede ham, at han havde anset det for en stor Forseelse, og at han af Naturen var hidsig. „Den Kloegste

her

ber altid give efter,, svarede Harald, gik derpaa tilbage paa sit Skib, og blev ved at fortsætte den afslutte Reise i Magnuses Følge. (*)

Eskild, Erkebispen i Lund, besluttede at nedstegge sit Embede. Han sik Pavens Tilladelse derfor, og nedlagde det i en høitidelig Forsamling, hvor Kong Valdemar, Bisrop Absalon og flere af de fornemmeste af Stenderne var tilstede. Da Embedet nu var ledigt, stod Kongen op og foreslog Bisrop Absalon til Eskilds Eftermand. Alle var i Dieblikket enige med Kongen derom, og Eskild, som havde besynderlig Tilladelse af Paven til at vælge sin Eftermand, stemmede i med de andre. Absalon var den eneste, som var derimod. Han undskylde sig for saa stort og saa vigtigt et Embede, og bad aleene om at blive i Roeskilde og serge for at bringe det til Fuldkommenhed, som han der havde begyndt. Disse Undskylninger vilde Folket ei høre, de gik til og slæbde ham frem, for at sætte ham paa Erkebispestolen. Men han var ei at over-

tale

(*) Schønn. Forbedr. til den N. Hist.

tale til at sætte sig. Forsamlingen blev altsaa ophevret uden nogen endelig Beslutning; dog vilde Folket ei ansee nogen anden for Erkebispe end Absalon. Eskild sendte strax alle sine Krigsfolk hen, for nu at tine under ham; men Absalon sendte dem tilbage, og sagde: at han ei kunde tage imod den Ere, de vilde vise ham. Endelig da ingen Over-talester formaade noget hos Absalon, skrev Eskild til Paven, og klagede over at den verdigste Mand af hele Geistligheden var valgt, men kunde ei overtales til at tage derimod. Paven skrev tilbage og paalagde Absalon det. Han truede ham endog med Ban, om det ei skede. Absalon maatte nu give efter, og blev Erkebispe.

Trusler behovedes ellers ei den Tid til at bringe de Geistlige til et Embede, der medførde saa rige Indkomster og saa stor Myndighed. (*)

Pa et af Kong Valdemars Tog mod de østlige Wender, lagde den Danske Flode ind i den smale Havnmunding ved Cammin. Casimir og Gu-

E e gie åv,

(*) Saxo 14 Bog.

gislav, begge vendiske Hyrster, troede at finde her en højlig Lejlighed til at indslutte Floden og bemægtte sig baade den og Folket derpaa. De lagde sig for Havmündingen ned dobbelt saa mange Skibe, som de Danske: de satte Ryttierie paa begge Sider af Vandet yderst ved Udsøbez; og glædede sig nu allerede i den Forventning: at de i den Stilling ufeilbarlig maatte blive Seierherrer. De Danske, som saae Faren for Øjnene, blev her imod Sædvane mismodige: Mismodigheden udartede, som gierne skeer, til Misforniselse mod Ansærerne: de samlede sig om Bisshop Absalon, som den, de troede at have meest Deel i dette Tog, udstodte haarde Ord imod ham, og bebereidede ham med Bitterhed: „at det var ham, der havde førte dem over til Pommern: ham, der havde foreslaet Planen til Angreb og alt: nu kunde han see, hvorledes han førde dem hjem igien, hvorledes han oprettede den Skam og Skade; han ved sine overiske Raad havde tildraget dem.“ Absalon hørde det uden at tale et Ord derimod, men havde stedse Øine og Eftertanke henbendt paa Fienden og hans Anlæg. Da han noie havde overset altting, gik han til Valdemar, bad ham angribe jo før jo hellere, og gjorde Udkastet til Angrebet. Selv satte han

sig

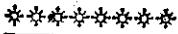
sig som Ansærer i det forreste Skib, da ingen anden torde, faldt ind paa Fienden, angrebet og forsøg dem. Nu var Faren forbi: nu havde de danske Vaaben endog indlagt sig nye Ere blandt de overvundne og fordrevne Vender: nu blevে da alle lige saa glade, som de før havde været bedrøvede. De stimledes om Absalon, takkede ham, prisede hans Mod og hans Klogskab, og kappedes om at tale til hans Ere. Men Absalon, som en klog Fæltherre, forvildedes lige saa lidet nu ved deres Lovtaler, som før ved deres Forhaanesser. Han blev ved at eftertanke, hvorledes han hedst kunde forfulgte Seieren, forfulgte den uden Ophold; og det danske Navn blev paa nye en Skæk paa de vendiske Hyster. (*)

Den tapre Hertug Adolf af Slesvig, Christian den Tredies Broder, tiende længe og med Berommelse under Keiser Carl ved Mek, under Maximilian ved Grimmenstein, og under Kong Philip af Spanien i Nederlandene. Da han igien

C 3

var

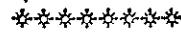
(*) Saxo 14 Bog.

var kommen tilbage, holdt Presten i Husum, Peder Bockelman en Prædiken, hvori han tækkede Himmel, som havde holdt Haand over deres elste Landsfyrste; men da Keiseren og Kongen, under hvil Faner Hertugen havde tient, vare catholiske, og Bockelman var ivrig Lutheraner, kunde han ei bare sig for at sige noget imod denne Hertugens Beslutning: at han uden Modvendighed havde villet forlade sine Undersætter, og stride for disse fremmøde Fyrster. Hertugen var i Kirken og hørde det. Efter Tienesten lod han Presten indbyde til sit Taffel, tog vel imod ham, talede med ham om adskilligt, men sagde dog til sidst, at ham syntes, Talen var vel skarp. Herre, svarede Bockelman, jeg kan ikke andet, end tale efter Guds Ord og Samvitskighed. „Wel, wel, sagde Hertugen holdindig, bliv da derved, det er det bedste. (*)

De Svenske gjorde Oprør mod Kong Hans, og vilde unddragte sig fra den Calmarske Forening. Han rustede sig imod dem, var lykkelig, og twang dem

(*) Krafts Husumske Kirkehistorie.

dem til at hylde sig. Hyldingsfesten blev holdt i Stockholm. De Svenske aflagde der deres Trostsabs-Ged, og Kong Hans blev kronet paa Raadhuset. Da Kroningen var forbi, anstilledes mange høitidelige Lystigheder. Her blev intet sparet for at giøre Dagen glimrende. Kongen, som var glad ved sin lykkelige Fremgang, anrettede et stort Gæstebud, og viisde sig der med Pragt i en talrig Forsamlings. Under Gæstebudet blev han end meere opsyn, og spurgde nogle af dem, der vare ham nærmest, om der endnu var noget der fattedes til at udmarke en høitidelig Dag. En Udlænding, som havde vundet hans Fortrolighed, tog strax Ordet og svarede: at der fattedes intet andet end en Skarprettet, som kunde nedslægge nogle af de fornemste Svenskes Hoveder for deres Fodder. Neppe hørde Kongen disse Ord, først han røbmede, slog Hjælene ned, og sad nogen Tid tans og tankefuld. Endelig da alle ventede med længsel efter at høre hans Tanker, stod han hastig op af sit Sæde, saae Raadgiveren skarpt under Hjæle, besbreidede ham hans grumme Ubefindighed, gik bort og kunde siden aldrig taale at see denne Udlænding. (")

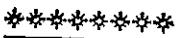
Doctor Jesper Brockmand, Bispe i Sjælands Stift, var engang til et Bryllup, hvor et stort Selskab af alle Stender var forsamlert. Ved Bordet blev blandt andet talst om en vis uordentlig Presteres slette Forhold. Mogle forundrede sig derover, andre beklagede ham. En adelig Frue, uden Twivl af disse, der føre det store Ord i Selskaber, ansaae det fra en anden Side, og sagde med en spodst Mine: „der see vi, hvad vo're Prester ere for Folk.“ Brockmand sad her som Hovedet for Geistligheden. Det krenkede ham, at høre tale til Vandere for Standen i Almindelighed; dog fandt han det intet alvorligt Svar vurdig. Men noget derefter fremførde han igjen en Historie om en Frue, som var bekjendt af en slet Opsæsel. „Men deraf følger dog ingenlunde,“ blev han ved, „at vo're adelige Fruer ere alle saadanne.“ (*)

Sa sagtmødig, som samme Bispe var i sin Omgang, saa nidsler var han i sit Embede. Han saae

(*) Trestovs Jubel-Lærere.

saae noie paa, at de, som blevle kaldte til Prester, vare værdige dertil, og at de, som havde Ret til at kaldte, ikke misbrugde den. Dette opvalde ham Fiender, endog i de højere Stender. En af disse gif ham engang forbie paa Gaden. Han blev opbragt ved at see ham; og da han ikke i en Hast kunde paafinde andet at giere ham til Fortred, gav han sin Tiener Befaling: at han strax skulde gaae efter Brockmand, og sige ham Grovheder. Tieneren, som endnu ikke havde agtet paa, hvem det var, gif; men saasnat han saae, at det var Bispen, vendte han tilbage til sin Herre, og spurgde ham, om han ei havde taget Feil. Herren blev ved i sin Ubesindighed, drev ham frem igien, og lagde ham selv Ordene i Munden, som han skulde sige. Tieneren maatte nu gaae sit Erend, men frembragde det med megen Undseelse, og undskylde sig med, at det var ham befalet. Brockmand anhørde det gandske rolig, bad Tieneren hilse sin Herre, og sige ham Tak, og gav ham selv en Specie Daler for sin Beskedenhed. (*)

(*) Trestovs Jubel-Lærere.

Niels Juul havde vaaget for sit Fædrene Land, som en tapper Mand. Han havde tilfægtet sig mange og store Sejervindinger mod Svensken, og var øret overalt for sin Manddom. Da han blev gammel levede han i Roslighed paa Den Taastring, som Kongen havde foræret ham til en Beslounning. I den Tid hændte det sig ofte, at haade de, der kiendte ham, og de, der ønskede at haade ham, reisde derhen, for at høre ham tale om sine Sæslage. Men de kunde længe omgaaes ham, uden at mærke af hans Samtaler, at han var Danmarks store Seemand. Han talede aldrig selv først om sine forrige Besværligheder, Vedrister eller Sejervindinger; og naar nogen anden begyndte at nævne dem, og tale til hans Nøes, svarede han gjerne: at det var ikke ham, men Gud alleene, som gav den for Seieren tilkom. (*)

Denne Mandens sindige Adfærd var ellers meer en Virkning af Overlæg og lang Erfaring end af et naturligt holdt Blod. I sin yngre Alder skal han have været meget syrig, og ilede gjerne til Strid, naar hun nogenlunde kunde. Derimod var hans Broder, Jens Juul, roligere, og kunde

see

(*) Hofm. Portr. Hist.

see Fienden i Nærheden uden at opfides. Man fortæller: at da de engang ved saadan en Leilighed vare samlede, gif Jens Juul, uagtet Fiendens Canoner begyndte at spille, omkring paa Skibet med al Koldindighed, og anordnede hvad der var nødvendigt til at Floden kunde faae den fordeleagtigste Stilling, og alting være i fuldkommen Orden til Slaget. Imidlertid blev Niels Juul utsaalmodig og spurgte rit om man ei skulde begynde. Men Broderen holdt tilbage indtil han faae sit hele Ansæg færdigt: da sagde han: „Slaae nu Niels!“ og da slog Niels, og vandt.

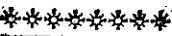
Dette sidste er vel kun en mundlig Fortælling. Men saa meget bestyrkes den dog af Historien: at da Slaget skulde gaae for sig i Kiege Bugt, blev Jens Juul, fordi Kongen kiendte ham som en Mand af megen Sindighed, sendt, for at være paa Raad med sin Broder, og man finder, at han havde megen Deel i Anlegget til dette Slag. (*)

Stænderne i Danmark havde skriftig forpligtet sig til Friderik den Første: at vælge een af

C 5

hans

(*) Pag. 315.

hans Sonner til Konge efter ham; men han bede-
ser det kom i Rigtighed. Stænderne forsamlede
sig nu, for at bestemme Kongevalget. Nogle erklaere-
de sig for den ældste Søn Christian, som alle-
redede var bekjent af ypperlige Egenskaber; men de
catholiske Bisper og deres Anhang, som frygtede for,
at han vilde besordre Luthers Verdomme til deres
Undertrykkelse, satte sig derimod, og vilde hellere
have den yngre Broder Johan, fordi han endnu
var unyndig, og kunde altsaa opdrages efter deres
Tylle. Rigsdagen blev da ophevret uden Nutte.
Noget efter sendte Mogens Gise, Erik Banner,
og flere Bud til Christian, og indbøde ham til at
tage med Magt en Krone, der tilkom ham freu-
for nogen anden, og var hidindtil negtet ham kun
af Partisched og Egemhtte. De lovede, at støtte
ham hielp mod enhver, der vilde gisre Modstand,
„han skulde kun begynde, og de vilde sørge for
„Udfaldet.“ Christian svarede: „at han ingen
„lunde vilde trakte til en Krone uden lovligt Kald:
„at han ei kunde overtale sig til at astvinge Stæn-
„derne deres Samtykke, og sine Brødre ^{den} sit Haab:
„at han ei troede at den Regierung kunde blive lyk-
„kelig, som erhvervedes enten ved Blod eller ved
„Lyst.“ Men det varede ei længe før han blev
for-

formelig valgt ved de flestes og retsindigstes Stem-
me: da fulgte han sit Kald, blev Konge, og regies-
rede viselig. Siden efter samledes Stænderne for
at vælge en Tronselger efter ham. Christian brugde
ingen Overtalerer for sin egen Søn, men over-
imod foreslog han endog sin Broder Johan, og
had Raadet at erindre ham tillige, og da vælge frit,
uden at have Hensigt til andet, end at faae en god
Regent. Men Raadet betankede sig ei paa at vælge
hans Søn Friderik den Anden. (*)

Magister Ole Wind, engang Sognepræst for
Frue Kirke i København, var en Mand, der sole-
de Kald og Pligter; han predikede Sandhed og
taalede høit mod herskende Laster uden Persons An-
seelse. Nogle af Høfolkene gif engang hen at
høre ham. Wind predikede som sædvanligt, maa-
ske endnu noget skarpere. Nogle fandt sig for-
nærmede, besvarede sig derover for Christian
den Fierde, og meende at have fundet noget for-
nærmeligt, endog for Kongen selv. Christian lod
Wind

(*) Cragii Annales. Hvitfeldt, Tom. 2.

Vind talde til sig, og spurgde ham om det var sandt, at han havde prædiket saaledes som dey var førebragt. Wind svarede: at han ei vidste at have talt andet end hvad han, som Sandheds Lærer, kunde og burde. Kongen befalede da, at han næste Søndag skulle holde selv samme Prædiken paa Slottet. Søndagen kom: Wind mødte efter Besaling og holdt sin Tale usforandret: Kongen hørde meget opmærksom til: mange vare nygierrigre for at høre hans Tanker: ingen sik dem af vide. Han gik ud af Kirken igien uden at tale videre enten til Ole Wind, eller til nogen om ham. Men kort Tid derefter kaldte han ham til sin Hospræst og Confessionarius. (*)

En Kibmand i Hamborg havde gjort samme Konge et vist Forslag om noget, som han angav for at være af megen Vigtighed. Christian, som ei var vant til at lade sig noget snakke for, uden selv at eftergrundiske hvorvidt det kunde være rigtigt eller ikke, vilde ikke heller her antage alt det for

(*) Sverig. Sial. Clerestie.

for afgjort, som syntes snukt paa Papiret, men overbeviede Grundene, gjorde Projectmageren adskillige Indvendinger, og beholdt imidlertid Planen og de dertil henhørende Documenter hos sig. Kibmanden, som havde ventet sit Forslag strax antaget, og gjort Regning paa en Kongelig Beslutning, blev utsaalmodig over, at det varede saa længe, og skrev Kongen om sider til: at hvad enten Planen sandt Hans Majestets Bifald eller ei, haabede han dog at den aldrig blev aabenbaret for nogen. Maaskee troede han derved at giøre sig des mere vigtig. Men Christian, som ved nære Undersøgelse havde set hvad det virkelige var, gjorde sig andre Tanker derom: „Kanst du schweigen, ich auch „ skrev han ham tilbage paa Brevet, og sendte ham baade det og alle hans Papirer. (*)

Christopher Rosenkrands krævede af Christen Juuls Enke 5000 Rdlr. som en vitterlig Gield. Hun vidste, at han havde intet tilgode. Imidlertid fremviisde han dog en Forskrivning med hendes

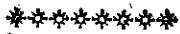
(*) Holb. D. Hjst.

afdede Mands og hendes Underskrift. Hun paa-
stod, at den var falsk. Sagen blev stuvet for
Retten; men hun tabde, og blev tildemt at betale.
Ullidst tog hun sin Ullidst til Christian den Fierde,
forsikrede endnu om, at det Beviis, hendes Mods-
stander havde i Haende, var hverken skrevet eller
underskrevet af hende eller hendes Mand. Kongen
lovede, at han selv skulde undersøge Sagen paa det
allernøjeste. Derefter lod han Rosenkrands kalde
til sig, udspurgde ham, formanede ham, men alt
forgives; han var fræk og beraabde sig paa For-
skrivningen. Kongen fordrede da denne Forskriv-
ning selv, besaae den noie, lod derpaa Rosenkrands
gaae bort, men beholdt Forskrivningen, og sagde:
at han en anden gang skulde give ham den tilbage.
Imidlertid blev Kongen ved gandse aleene at ester-
grandse det omtvistede Document. Alting blev
neste overfeet og sammenlignet; og endelig opdaget
de Kongen, at den Papiirmester, hvis Stempel stod
paa Papiret, havde anlagt sin Fabrike i Frideriks-
borg længe eftersom Obligationen var skrevet; og
da han af Mesterens egen Forskring var bleven for-
vist om, at han intet saadant Papir havde gjort
for her i Landet, saae han nu det rydeligste Beviis
mod Rosenkrands. Imidlertid lod han sig dog
intet

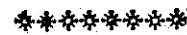
intet mærke for nogen, men lod Rosenkrands nogle
Dage derefter kalde til sig, og foreholdt ham: at han
dog skulde have Medlidshed med en stakkels Enke
og vel betænke, at Himmelens Havn vilde forselge
ham, isald han var Aarsag i at hun blev saa haardt
fornæret. Rosenkrands var fræk og pulkede:
Kongen gav ham endnu nogle Dage til Betenk-
ning; men da alt dette var unhyttigt, blev han gre-
ben og straffet efter yderste Strenghed. (*)

Sden Lid da Kjøbenhavn saalenge var be-
leiret af de Svenske, og hele Sjælland var i deres
Magt, skal i Boeslunde ved Corsør have boet en
Præst, som blev kaldet Herr Jochum, og var i
sin Lid en fornemste og agtet Mand. Fienden holdt
sig meget til hans Huus og han tog vel imod dem,
lod dække for dem med det bedste han havde, og
beværtede dem saa godt som han kunde. Men, som
Retten paa saadan Lid er hos den starkeste, maatte
Præsten undertiden se paa, at hans Gæster, naar
de havde spist og drukket, vare endda ikke forne-
de,

(*) Slanges Hjæl.

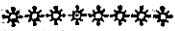

de, men toge hver sin Solvske og hvad andet der
fandtes paa Bordet af nogen Verdie, og stak det
hos sig. Presten lod sig aldrig forstaae med at
han engang mærkede det, skaffede stedse myt, og
uagtet han ofte skal have talt med Carl Gustav,
beklagede han sig dog aldrig over nogen Fornær-
melse, men tilkiendegav stedse, at han var vel for-
noiet med de Svenskes Opførelsel. Dette gik saa-
ledes hen, indtil Presten en Dag blev bidden at
spise hos een af Generalerne, nogle meene hos Kongen
selv. Da Maaltidet var forbi tog Presten
sin Ske, sin Kniv og Gaffel, og glemte hos sig
uden at tale et Ord derom, og lod som det skulde
saa være. Man reisde sig fra Bordet: Presten
giorde sig saerdig til at gaae bort; men da man mær-
kede, at han et gav tilbage det, han havde taget,
erindrede man ham derom og tilkiendegav ham: at
man meget maatte forundre sig over saadan en Op-
førelsel. „Er det ikke en Slik i Sverrig?“ saaede
Presten. Man undrede sig over dette Spers-
maal og saaede Nej! „Da har jeg troet det, blev
„han ved; thi saaledes har de Svenske altid gjort
hos mig.“ Ved den Leilighed blev det beklaende
uden at Presten kunde ansees for Anklager; og
strax skal være blevet besalet, at ham skulde gives

sit Selv igien. Snildt var det af Presten at ud-
finde saadan en Leilighed til at sige hvad han vilde
have frem, uden at paadrage sig Had ved Anklas-
geller; men sindigt var det tillige at kunne have
jevnlige Leiligheder til at beklage sig, og dog tie til
han fandt den beleiligste og bedste.

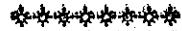
Nogle ubesindige Raadgivere havde gjort
Kong Friderik den Tredie det Forstag, at af-
staffe Frideriksborgs Skole. De syntes, at en
Skole meer eller mindre i Landet var ei saa stor
en Sag, og at det kunde være bedre, om Kongen
i dens Sted oprettede saa mange Ryttere, som kunde
de holdes for de Indkomster, der vare henlagte til
Skolen. Kongen, som uden Indvending havde
anhørt Forstageret og alt hvad der var frembragt for
at giøre det rimeligt og antageligt, lod strax kalde
Doctor Leth, en af Skolens Forstandere, og spurge-
de ham, uden at sige hvorfor, om han kunde nævne
ham nogle af dem, der vare opnørte der i Skolen,
og siden havde faaet Embeder i Staten. Leth
nævnede adskillige lærde og brave Mand, som end-
nu levede i Embeder; blandt disse Thomas Kingo,

Bisp i Odensee. Da Kongen hørde Kingos Navn, vendte han sig til dem, der havde bragt Forslaget frem: „Er der kommer saadanne Maend fra Frederiksborg Skole „, sagde han „, hvorledes ter vi da legge den øde. (*) „

Glænt vore store Sømænd fortæller ogsaa Christen Thomsen Sehested at regnes. Han og Tordenskiold var begge beremte i sidste svenske Krig, og begge udmarkede sig, hver paa sin Maade: Tordenskiold ved meer Mod end Sindighed; Sehested ved meer Sindighed end Mod. Det var fornenimelig ved en Landgang paa Rygen i Aaret 1715. at Sehested tilfægtede sig Hæder. Rygen var stærk besat med Svenske, som Carl den Sølve selv ansorde. Indgangene og Dybene omkring Landet var deels opfyldte, deels forsvarede af fiendtlige Skibe. Saa mange Hindringer havde Sehested med sin Transport Flode at gaae i Mede. Mod saae han altsaa vilde ikke være nol. Han udsaae deraf sin Plan med et vist Øie, gik jvnt frem, slog

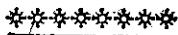
(*) Zergs Siel. Cler.

slog ~~Ø~~ ^E uden det giordes nødig, og uden han saae sin Førdeel, gjorde Miner til Angreb paa et Sted, faldt an paa et andet; og saaledes deels slog, deels lestede han sig til at fuldføre en Landgang, som først var prøvet og vanlykkelig, men nu gik frem, og blev de danske Vaaben til Øre og Førdeel. Frederik den Gierde, og den da værende Konge af Preussen, var begge ønskynlige Bidner til denne Seier, og blev begge til Slutning fornistede med Sehesteds kloge Forhold i det hele. I Begyndelsen af For slaget skal de ei have været tilfreds med hans Holdsin dighed, men undret over at han lod Flunden an græbe og skæde uden at han strax gjorde det samme; men da de siden mærkede hans Hensigter, og saae, at da han begyndte, skede det med al den Hurtighed og Kielhed der var mulig paa Søen, forandredes deres Forundring til Høiagtelse, og Sehested blev tilstaet den Øre han tilkom. (*)

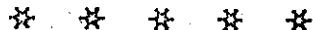
(*) S. 4. Hist. Manuskr.

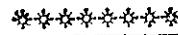

Ædelmodighed.

Den Ædelmodige er det ikke nok, selv at være glad og uden Træng: han ønsker og at see andre glade, i det mindste ikke bedrøvede. Gierne opmuntrer han derfor den nedtrykte: gierne hælper han den forladte: gierne rækker han Haanden til den trængende. I Tilsælde hvor han har Lejlighed til at hjælpe og troste, spørger han ikke om det er hans Pligt, et heller om det kan blive ham til Fordeel. Han gør vel, fordi hans folsomme Stiel finder Hornstieles deri, og Glæden i andres Fine er al den Bon, han attræær. Hornermelset tilgiver han let: Belgierninger, han selv har nydt, glemmer han aldrig.

Soeslaget paa Colbergheide mellem den danske Flode under Gabels, og den svenske under Grev Vagtmesters Anførel, vandt Gabel en fuldkommen Seier. Alle de svenske Skibe blevne erobrede, og Tordenskiold, den Lid Capitain Wess, sel, bragde Grev Vagtmester selv fangen til Gabel. Vagtmester havde kastet sin Kaarde fra sig, og var gandske

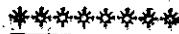
gandske forsagt. Gabel, for at troste ham, indlod sig i en slags fortrolig Samtale med ham, og spurgde ham om adskilligt Floden angaaende. Endelig da han saae ham ubevæbnet, spurgde han forundret, hvor Grevens Kaarde var? Vagtmester svarede: at den var bortkommen, og at en fangen Mand maatte finde sig i at undvære den. Gabel spendte strax sin egen Kaarde fra Siden, og forcerede ham. (*)

Christian den Anden var allerede i Friderik den Høistes Tid sat fast paa Sønderborg, og blev der, saa længe Friderik sad paa Thronen, holdt haardt. I Krigen, som Lybellerne og deres Bundes- forvandte efter Frideriks Død forde mod Christian den Tredie, under Paaskud af at handihæve den fangne Konges Retigheder, sad han der endnu. Men saasnart Krigen var til Ende, og Landet kom i Roslighed, lod Christian indrette ham et bedre og bequemmere Opholdssted paa Slottet i Kallundborg. Paa Veien her til indbod han ham til sig i Assens i Fyen. Han tog der imod ham, ikke med

D d 3

en

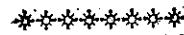
(*) S. Juuls Levn.

en bebreldende Stolthed, men med al den Omhed og Herbedighed han troede at skyde en ulykkelig og sig bestregtet Konge, og forsikrede ham ofte, at han stedse skulde vise sig som Ven, og rigelig besørge ham alt, hvad der kunde giøre ham ^{sic} liv taalsigt og formilde hans Vanhæld. Nogle Aar derefter besøgte han ham selv i Kallundborg, talede der forstrolig med ham, omfavnede ham, og bevidnede ham med grædende Laare sin Medyns og sin Holagtesse. Den fangne Konge kunde vel ikke uden Fællesse tanke paa den, der var opsiget paa en Throne, hvorfra han selv var nedstødt; men denne lykkeligere Ester's folgers adle Forhold astryang ham saa megen Herbedighed og Menskab, at da han hørde hans Død, sadte han i Graad, og bad Himlen, at hans Lid nu maatte være kort. Ønsket blev opfyldt; han døde i samme Maaned. (*)

Saa lange Friderik den Förste levede og bedrættede Hans Læsset, saa lange vorde de catholske Geistlige ille ud over al den Bitterhed, de bare imod ham,

(*) Gregorius Annal. Regens Regn.

ham, fordi han prædikede Luthers Lærdom. Men saasnat denne Konge var død, holdte de sig ikke længere tilbage. De fuldt det nye Kongevalg opsat, i tanken at sætte en Regent paa Thronen, der skulle være dem og deres Lærdomme gunstigere, og imidlertid besluttede de at svinge sig selv i Beiret. De stenvnedes Hans Læsset til at mede for sig paa Raadhuset. Der frembragde de heftige Beskyldninger imod ham, tiltalede ham haarde, paastode at han burde miste Liv, Ere og Gods, men lode sig dog til Slutning noie med at forvise ham af Sici-land, og forbryde ham at prædike. Læsset havde mange tilhængere blandt Borgerne. Disse stor-mede bevæbnede til Raadhuset, fordrede ham frie og frelst udleveret, og truede, at de ellers vilde bryde igennem Mure og Dørre, og tage ham med Magt. Læsset kom da ud, og Borgerne blev rolige for det første. Men strax efter, da Bisperne og de andre Geistlige vilde gaae ud, begyndte de igien, flokkede sig om Bisshop Rennov, som de vidste at være Læssets største Fiende, truede ham, og gjorde Bevægelser til at lægge haand paa ham. Her glemde Læsset al den Had, Rennov havde viist imod ham paa Raadhuset. Han gik hen, stil-lede sig ved hans Side, og roligede Almuen; og

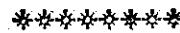
for at være vis paa, at han ingen Skade skulde tilseies, fulgte han ham lige til hans Dør i Kans-nikestraædet. Rønnow kunde ikke andet end røres ved saa ædelt et Forhold, talkede ham for hans Kier-lighed, og lod sig siden overtale til mere Mildhed. (*)

Med den grundige og usædvanlige Lærdom, ^{hvor} hørsmæte Statsraad Hans Gram havde erhvervet sig, forenede han tillige det ædleste Hjerte. Studentere i Almindelighed varer ham kære. Uagret han meget fordybede sig i Studeringer, og ofte maatte være i Selskab hos de Store, fordi mange iblandt dem satte Priis paa hans sande Værd, var han dog altid villig og færdig til at gaae flittige Studentere tilhaande med Raad og Bevivtsning, og var meget godgiserende imod dem, naar han fandt dem trængende.

En fattig Student kom engang til ham, og bad ham om noget til Hjelp, for at fortsætte sine Studeringer. Gram tog en Banco-seddæl frem og gav ham, i Tanke, at den var paa 10 Rdlr. Da

Etu-

(*) Tarsens Levn. af P. M.

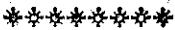
Studenten kom hjem, og saa sin Seddel ester, fandt han at den var paa 100 Rdlr. I samme Hieblit ilæde han tilbage til sin Belgierer, viisde Seddelen frem, og sagde: at det ventelig var Skeet af en Feil-tagelse. Men var denne redelig, var Gram ikke mindre ædmodig: „Behold den, sagde han, ^{du} er en ærlig Mand.“

Anders Ugesen Knougtved, en flittig Bonde i Bradsberg Amt i Norge, som meget har forbedret den Gaard han boer paa, omendskient samme ikke er ham selv, men Sognepresten i Scheen tilhørende, havde i de sidste Aaringer, da den haarde Misvert indfaldt i Norge, indavlet meer Korn, end han til sin egen farvelige Huusholdning behøvede. Den Begierlighed, hvormed Kornet i de Aar blev estersøgt, gjorde at han ofte blev budeet anseeligt for den hele Forraad, han havde tilovers. Men istedenfor at benytte sig af Leiligheden for at udbringe sine Ware til høieste Priis, forbeholdt han det for de meest trængende og nødslidende i sit

D d 5

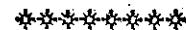
Naboe-

(*) Schums Fortale til Christ. 3. Historie.

Mabølaug, til hvem han følgde det ud Skiepper og Hierdingkarviis, og meget under den Priis, han ellers kunde have faaet. En Gierning, saa edel som den, forside Belsonning og sik den. Hans Majestæt Kongen har benaadet ham med en stor Sølv Medaille, som er blevet ham tilsendt ved et Brev fra Hans Kongelige Høihed Arveprinsen, og overleverer ham i en høitidelig Forsamling af Stedets Amtmand.

Før at belonne Bisshop Svanes Hengivenhed for Kongehuset, og det kielke Mod, han havde viist i at befordre Genevoldsregieringen, gav Friderik den Tredie ham Godserne Svanholm i Sjælland, og Sundsfjord i Norge, og lovede ham, at han i Besynderlighed vilde antage sig baade ham og hans Slægt. Ester Svanes Død tilfaldt Godset Svanholm hans Son. Den unge Svane, som var en ivrig Jæger, glemde engang i sin Jagtshede Grendserne imellem sin og Kongens Bilsbane, blev funnen, og opbragt af Jagtbetienterne. Forseelsen kunde ei negtes, og Loven var haard. Men Christian den Femte erindrede sig hans Faders Forstiene-

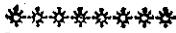

stenester. „Det er ingen Under, svarede han, da Jagtbetienterne klagede, det har Svane Lov til, han er vores Jægernester.„ Han lod siden hans Bestalling udfærdige fra en ældere Dato. (*)

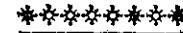
En fattig Karl, Nyborg, fra Jylland, reisde til København, for at søge Levebred. Paa vejen træf han ind paa Gaarden Svanholm, som da eiedes af en Ahrensdorff. Uagtet Ahrensdorff ei kiendte ham tog han dog vel imod ham, og da han hørde hvad Hensigten var af hans Reise, raadte han ham at søge Lejlighed til at tale med Kong Friderik den Fjerde selv og forklare sit Anliggende. Nyborg var hei og velfaart, havde lært at regne og skrive vel, og forstod desuden lidt af Musiken: saadanne Folk føgte denne Konge ud til sine smaa Hofbetiente. Dette vidste Ahrensdorff, og derpaa var det han grundede sit Raad. Men paa det at Nyborg kunde lade sig see anstændig hos Kongen, gav han ham ei aleene Penge til Reisen, men endog

til

(*) Pontop. Annal. Tom. I. Zvergs Sjæl. Clerestie.

til bedre Kleder og hvad han videre behøvede. Nyborg tog imod denne godgjorende Mandes Welghier-
ninger, og fulgte hans Raad. Alting gik efter Ønske.
Kongen saae ham, hyldede ham, tog ham i sin Tie-
nest, og da han en Lid lang havde opført sig vel-
der, blev han befordret til en Betjening i Kibben-
havn, som passede sig for hans Stand og Bequem-
hed. Medens Lykken saaledes foiede Nyborg træl-
de den Ahrensdorf, eller rettere, han trylde sig selv,
ikke ved Ødselhed eller Laster, men ved en Grille.
Han havde faaet i Sinde at lade alle sine Marker
indhegne med Steengierder. Han drev det og saa
vidt, som endnu sees der paa Stedet; thi der skal
ikke være mange saadanne Steendiger meer i Lan-
det. Men saa nyttigt som dette var for Ejendom-
men, saa skadeligt blev det for ham selv. Han satte
til alt hvad han eiede, maatte til sidst selge Gaar-
den af Trang, og beholdt neppe det allernedvendigste
tilbage. Den forarmede Mand finder sielden Ven-
ner. Ahrensdorf sandt dem et heller, end ikke blandt
sine egne. Fattig var han: forladt blev han, leed
Nød, og truedes med en kummerlig Alderdom.
Da Nyborg hørde dette, opsegde han sin traengende
Welgjører, tilbed ham sit Huus og sit Bord, gav
ham

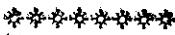

ham anstendig Ophold hos sig saalenge han levede,
og hæderlig Begravelse da han døde. (*)

En norsk Bonde, Ole Haudejur, som
boede i Egnen ved Kongsberg, havde arbeidet sig
frem fra Fattigdom til anseelig Welstand, først ved
at gaae til Haande ved Selv-Værket, og siden ved
Windstribel-hed i flere Mæringsoeve. Myntmesters-
ren Møller, en Mand af adskillige gode Egenska-
ber, havde ophulpet ham meget, og gjort ham monge
Tjenester til hans Mæringss Besordring. Nogen
Lid derefter stede en Angivelse over en Deel af
Betjenenterne ved Selv-Værket. Der blev sat en
Inquisitions-Commission til at undersøge. Møller,
som i visse Dele, uden Evil, havde forsøet sig, blev
indviklet med i Sagerne. Der kom adskilligt frem,
som han ei kunde rede sig ud af. Han blev sat i
Fængsel og dømt paa Ære og Welserd.

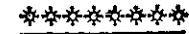
Medens han sad i Fængselslet, og man spaaede ham
kan slet, maledte Ole Haudejur sig ved Fængselslet og bes-
gierede at tale med Møller. Paa hans indstendige Be-
giering

(*) Fortælling.

gierung blev det ham omstider bevilget, dog saaledes, at en af Commissarerne skulde være overværende for at paasee, at intet stede, som ikke burde. Da Bonden kom ind, bevidnede han paa en rørende Maade sin Medlidenhed for den ulykkelige Mand, og efter at han havde tallet ham for de mange forhen beviiste Velgierninger, spurgde han tilført den tilstædeværende Commissair, om ei Penge kunde reddet ham, da han i saa Fald ville give alt hvad han eiede, som han vurderede paa nogle tusinde Rigsdaler. Svaret blev: at Penge kunde aldeles ei komme her i Betragtning. Ole Haudejur hørte det bedrøvet, og bevidnede med gradende Saare, i det han gik ud, at intet skulde være ham fierere end at bortgive den sidste Skilling, han eiede, for at redde sin Velgiver. Denne Mand skal siden være blevet afmalet og hans Silderie estersøgt af mange.

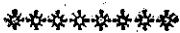
Hagen Iversen, en tapper Normand, belynt under Navn af Hagen Jarl, havde forladt Norge af Misforståelse og søgt Dieneste hos Svend Estridsen. Denne Konge, som ærede Dyb og Mand-

Manddom, havde sat ham til sin Landbærnsmand, det var: til at holde omsvermende Sservere borte fra Kysterne, hvilket i de Tider var et vigtigt og agtet Embede.

Imidlertid vilsede Hagen ved en vis Lejlighed en Ubesindighed, som under en mindre sagmodig Konge maaßke vilde have kostet ham hans Liv. Men da Svend Estridsen ikke fandt noget nedrigt deri, gav han ham aleene sin Usskeed og lod ham reise ubehindret bort. Hagen drog da tilbage til Norge, hvor han forligde sig med Harald Haardraade, blev Greve og en mægtig Mand. Nogen Tid derefter blevé Kongerne Harald og Svend enige om at møde hinanden i en Hoved-Trefning. De havde lange været uenige. Tiden kom: de mødtes under Hålland: Striden varede en heel Nat igennem; endelig tabbede Svend. Hans eget Skib blev besleget: han måtte lade sig i en Baad, og benyttede sig af Mættens Dunkelhed for at komme i Sikkerhed. Runde om de stridende Skibs-hære krydsede Hagen Jarl for at opsnappe de flygtende. Svend stodte an paa de Skibe, han ansettede, og stod i Fare for at blive fangen. Da han mærkede dette, roede han lige til, gav sig et andet Navn, og spurgde efter Hagen Jarl. Saasnart

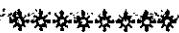
Hagen

Hagen saae ham, kliendte han ham af Skabning og Stemme. Men han erindrede i samme Døblik alt det Gode, han havde bevist ham tilfern; og for at vise Giengiold nu, da det stod i hans Magt, lod han sig ei mærke med at det var Kongen. Han sagde aleene for sine Folk, at det var en Mand, der havde fortient gode af ham, og besalede to af sine troe Tjenere at stige i Baaden, geleide ham til Landet, og naar de kom der, skulde de føre ham hen til en formuende Bonde af hans Beklendtskab, og bede ham drage Omsorg for denne Fremmede, og stasse ham Besordring hvorhen han forlangede. Her saae da den uhykelige Konge Frugten af Velgierninger, bevist mod en flis som Mand. Altting gik efter Ønske. Hagens Tjenere efterkom deres Herres Besaling paa det næste: Bonden var tienstfarlig mod den, Hagen kaldte sin Ven; og Svend Estridsen kom i Sikkerhed tilbage til Danmark. Hagens Edelmodighed blev siden bekjent, og opbejet i Heltenes Eretaler over al den Tapperhed, som i Slaget var viist. (*)

En

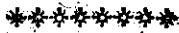
(*) Hvitfeldts Kronike 1ste Deel. Sn. Sturl. N. Kron.

En vis Bondekarl i Jylland havde laant det meste af sin samimensparede og ved Blid erhvervede Fjermue til sin Prest. Pengene havde staet i adskillige Aar uden at han enten havde kravet eller faaet Renter. Presten dode: Voet kom under Skifteret, og Bonden blev inkaldt for at tage imod det, han havde tilgode. Man bod ham Capital og Renter. Men, da han havde faaet Capitalen, udeleverede han strax Gieldsbrevet, og lod Renterne blive tilbage. Man vilde formaae ham til at tage imod det, som tilkom ham med saa megen Ret. „Nei,“ sagde han, „Børnene af vor sal. Prest skal have dem; skulde jeg vel tage Renter af en Mand, der har lort mig saa meget godt.“

Tet Søeslag, som den brave Admiral Hetsluf Trølle holdt med de Svenne ved de pommeriske Kyster, blev han saaret baade i sin Arm og sit Been, men desuagter blev han dog, saa lange Heden varede, paa Dekket, fordulgde sine Saar, paa det at hans Folk ei skulde tabe Modet, og blev ved at besafe som før. Da Slaget var forbi, og man skulde tenke paa at sørge for de saarede, lod han Zelle

Ge
Kron.

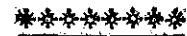

Størerne paa Skibet først gane omkøing og forbinde alle de Officerer og Matroser, som han troede at være blevne meer quæstede end han selv, og da dette var forbi, lod han først eftersee sine egne Saar. Disse vare dog ikke ubetydelige. De forvoldede at han strax maatte forlade Floden og dode 3 Uger derefter. (*)

Claus Wedel, som i Begyndelsen af dette Aarhundrede var Sogneprest til Munkeboe i Fyen, giftede sig med sin Formands gamle Enke, som sad med mange Born og i stor Gleld. Han havde selv nogen Formue, erhvervede ved sin og sin Kones foreenede Hvid endnu mere; saa at han til sidst blev en rig Mand. Imidlertid sorgede han og med en besynderlig Omhue for sine Stifsbornes Opdragelse, holdt Sonnerne til Studeringerne, og skrevde for deres Befordring; til Døtrene giftte med stikkelige Prester, og udstryrede dem hæderligt. Efter 30 Aars Egteskab døde Moderen i en høj Alder. Disse Wedels Stifsbørn bleve nu kaldte til Skifte, for at

tage

(*) Mænsens Kron.

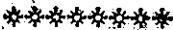
tage Arv efter hende. Deres Stiffader vilde og dele redeligen med dem; men de tillodde ham det ikke. De vare alle som een enige om, at det var ham, de havde at talke for altting, at han havde sorget for dem bedre end deres egen Fader havde formaaet, og at de altsaa ei burde betage ham eller hans Born af et andet Egteskab det, han, meest ved egen Hvid og Strebsomhed, havde erhvervet. Wedel beholdt der ved Boet aleene, og Stifsbornene modtoge kun en Gave, som han tillagde enhver af dem, og overtaede dem til ei at undslaae sig for. (*)

Fridrik den Femte var i Aaret 1750. tilstede paa Amager, for at skulde se Prover med de opfundne hurtige Skud af en dertil nylig forsødigt Canon. Den første Prøve lykkedes; men da man begyndte med den anden, kom ved Usorgelighed eller Vanheld Ild i den tillavede Ladning. Ilden greeb om sig i Ørerheden, og antændte 2 Fadre Knud, som tilligemed 62 Bomber sprang i Luften. Adskillige Folk blevne quæstede ved den Ullighed.

E e 2

Kone

(*) Manserpt.

Kongen selv var i den viensynligste Fare, men undgik dog dermed at han fik nogle Krudpletter i Ansigtet og paa Hænderne. Ved dette rædsomme Syn stod Opsinderen, som havde foranlediget disse Præver, og bedet om Kongens Ærværelse, saa forsørget og bedrøvet tillige, at han ei vidste hvad han enten torde sige eller givre. Da Kongen mærkede dette og saae tillige Faren forbi, gik han til ham, tiltalede ham med sin sedvanslige Mildhed, opmunstrede ham til at satte Mod igien, og lovede at ville en anden gang tage disse konstige Øvelser i Diesyn. (*)

(*) Abregé de l'histoire du Nord, pr. Lacombe. Danmarks Anvisning til Statshistorien.

Rets

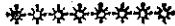
Retsfærdighed.

Bed at navne Retsfærdighed falder Begrebet, det udtrykker, let i Tankerne. Den Retsfærdige seer paa hvad der er ret, hvad han er andre og hvad andre ere hinanden indbyrdes skyldige, baade efter Naturens og Statens Love; selv at tagtage dette, og, isald han har Magten i Haanden, da at tilholde andre, at giøre det samme: det er hans Hovedsag: dertil er han altid færdig.

En retfærdig Mand er sin egen Dommer. Kunde han vinde endog den betydeligste Fordeel, naar Staten eller Medmennesker skulle brennet fornærmedes, vil han ikke, thi den Bevinst, som grundes paa Fornærmeder, anseet han for nedrig. Kunde han næae et nok saa kert Diesmed, men Måblerne vare ulovlige, skjent forborgne, vil han ikke; thi Love ere ham hellige og andres Rettigheder ham vigtige som hans egne.

Sidder den retfærdige Mand paa Thronen eller Domstolen, da haandhæves Lovene med Kraft, og enhver er sikker paa sin Ret. Da lønnes Fortjenester: da straffes Forbrydelser, uden at enten Undest, Partiskhed eller uvidig Eftergivnenhed blander sig deri.

Det er ikke sagt, at den, som straffe haandhæver Lovene, deraf er haard. Han kan yndes over Forbryderen

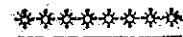
og beklage ham, men saaue ham kan han ikke; thi' at
vise Maade i Uelde, er at styrke Uret og øve en virkelig
Ubarthertighed.

Grevens Feide førde Peder Skram den danske Flode. Landet havde i nogen Tid ingen vis Konge; thi Friderik den Første var død, Stenderne kunde et blive enige om at velge Christian den Tredie, og Christian den Anden gjorde Fordring paa Thronen. Imidlertid vaagede Peder Skram mod Landets Fiender, og inddrev Brandskatte hvor han kunde. Disse inddrevne Penge beholdt han dog ei for sig, i hvor god Leilighed han havde dertil; han troede, at alt hvad han oppebar var Statens, aflagde efterhaanden nistrigt Regnskab deraf, og vilde ei som mange andre paa den Tid henytte sig af den da almindelige Forstyrrelse, for at berige sig selv. (*)

Præsten

(*) Rhaavste. Gelse. Skrift. 2 Deel.

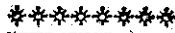
Præsten i Boeslunde, Herr Jochum (*), som var saa vel hødet af de Svenske i Krigens Tid, ful ved den Leilighed adskilligt enten til Foræring eller for godt Kibb, af hvad de havde plyndret i Egnen deromkring, fornemmelig Bosser; thi disse kunde de Svenske ei saa let selge, som andre Ware. Alt hvad han saaledes ful enten foræret eller for Penge, lagde han hen i sit Giemme, og bevoatede vel; men da Krigsen var til Ende, forsattede han en Fortegnelse derover, lod den bekendtgjøre, og indkalde Eiermændene til at ahhente, hvor sit.

Aalsborg tændtes 1663. en stor Isdebrand. Den lagde mange Huse i Aske, og de uinkellige Folk, hvis Ejendomme enten allerede brændte, eller stode i Fare, løb da omkring i den Forvirring, som ved saadan Leilighed er almindelig. Der forettes, at een af Byens Kibmænd, som var besejlet for en redelig Mand, gik ud, da han saa Iden i sin Nabos Huus, lagde sin Vogn og sit Alenmaal paa Gaden, og sagde: „Har jeg brugte

E 4

„dette

(*) Pag. 416.

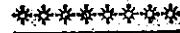

„dette med Uret, eller fornærmet nogen, da for-
tore Ilden mit Huus, men har jeg handlet som
en ærlig Mand, da vil jeg bede Gud bevare det., „
Ilden standsede, og hans Huus blev uskadt. Det
er juist ingen nødvendig Folge, at her fæde et Mis-
rakel, ikke heller var saadant et Ønske altid et Bes-
viis. Imidlertid fortænner dog en Tildragelse som
denne, altid nogen Opmærksomhed, og Mandens
Afsærd og hans Sindsrolighed synes at vidne
om en Frimodighed, der neppe har Sted hos en
ond Samvittighed. (*)

Bisshop Borneman havde stiftet et Stipendium for en Student, som studerede Theologien. Hans Steenbuk, af Bornemans Slegts, havde nydt det i fire Aar til sin udenlands Reise. I Stiftelsesbrevet var fastsat, at den som oppebær Pense-
gene maatte paa sine Reiser ei opholde sig andens
sted end i de Lande, hvor den rene lutherske Reli-
gion alene blev offentlig lort; men Steenbuk
havde ei esterkommet denne Artikel, enten fordi han

et

(*) Pont. Annal. Tom. 4.

ei havde vidst den, eller ikke havde agtet den: og
havde opholdt sig, dog kun i en kort Tid, i Italien
og Holland. Da han nu var kommen tilbage, hav-
de han fanet Embede og Fornue, gjorde han sig Bes-
tankninger over baade at han havde oppebaaret
Stipendiet uden at være trængende dertil, saavel
som og over det, at han ei noigigt havde esterlevet
Stifterens Willie. Han beregnede da hvor meget
han i de fire Aar havde haevet, og lagde det altsame-
men tilbage til Stipendiets Hovedstol. (*)

Egilus var Bisپ i Lund i Begyndelsen af Christendommens Udbredelse i Morden. Han var en dydig, arbejdsm  og formuftig Mand. Han reisde omkring og prædikede Christendommen, for-
nemmelig i Blekinge og pæn Vornholm, og hvor
han kom, erhvervede han sig Yndest for sin Velca-
lenhed og sine gode Handlinger. Mange Hedniner
h rde hans Verdomme af Hsiagelse for ham.
De lode sig overbevise, nedsloge deres Afguder,
bleve Christne, og som Christne ham meget hengivs-

E e 5

ne.

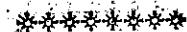
(*) Hofmans Fundaer Tom. I.

ne. Engang samlede nogle af dem alt det bedste og kostbareste, de eiede, bragde det til Eginus, og bade ham tage derimod. Men Eginus kunde see en Skat uden at fristes. Han undskylde sig for at tage endog det allermindste-deraf, men bad dem at de vilde anvende hvad de havde tilovers til at opbygge Kirker, at helspe deres Gottige, og liske de sangne Christne ud fra Hedningenes Magt. Dette fandt han at være nsdovindigst, og dertil troede han at de, som Christne, vare forbundne til at sposes hvad de kunde undvære. (*)

Mudderne faldt i Aaret 1558. ind i Livland og Østland og plagede Indbyggerne. Christian den Tredie havde nogen Tid tilforn faaet Festningen Kolka der i Landet i Besiddelse, og sat Christopher Monikhusen til Commandant. Den rydske Orden eiede Revel og nogle flere Staeder deromkring. Monikhusen benyttede sig af den Angest, som Borgerne i Revel og flere var i, og overtalte dem til at lække sig under dansk Skyts: de var
villige

(*) Pont. Ann. Tom. I.

villige dertil: Monikhusen tog Byen i Besiddelse, lod Besætningen sværge Kong Christian, og forsvarede den et heelt Aar. Alt dette skede Kongen uafvidende; men Monikhusen troede, at han et burde forsømme saa god en Lejlighed til at udvide sin Konges Ejendomme. Da Ordensmesteren for den rydske Orden fuldt ved det at vide, sendte han en Gefant til Christian den Tredie, og udbad sig, at Slotet og Byen, som i Msden vare ham frasaldne, maatte gives ham tilbage. Ejendommen var et ubetydelig, og Christian kunde beraabe sig paa sterskere Rettighed, end Erobreren i Almindelighed bruger. Men han vilde ei udvide sin Magt paa en fortrykt Naboes Bekostning. Han svarede: „at de Lande, Gud havde givet ham, vare ham nol, at han ønskede kun at bestyre dem vel, og vilde langt fra ikke benytte sig af andres Afnagt for at vinde det ham ei tilkom. „ Monikhusen fulgt Besættung at give det altsammen tilbage. (*)

Balde-

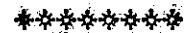
(*) Hvit. 2 Deel. Cragii Ann. Holst. D. Hist. 2 Deel.

Baldemar den Store blev af Keiseren indbudten til en Samtale i Egnen ved Meck., og drog derud med et talrige Følge af væbnede Folk. Efter at have opholdt sig der i nogen Tid, begyndte hans Folk at savne Føring for deres Heste, og kunde intet saae at lisse. Baldemar beklagede sig derover for Keiseren, og bad ham være sig behjælpig i den nærværende Trang. Keiseren sagde da: at det hele omliggende Land stod ham aabent, at han med frie Haand kunde tage hvor og saa meget han vilde. „Oei! „ svarede Baldemar „ jeg er Konge, „ men ingen Rovør. Det anstaer mig ikke at udsætte det i et fremmed Land, som jeg kalder Uret i mit eget. „ De tydße Hyrster, som hørde dette, forundrede sig derover, og priisde det Land lykkeligt, der skyredes af saa retfærdig en Konge. (*)

SBeleiringen for Malmse 1535. viste en Rytter Niels Kunke af den danske Armee ved adskillige Lejligheder Præver paa Tapperhed og Mod. Thyge Krabbe, en af Fæltherrerne, saae dem, og

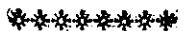
(*) Sæfo 14 Bog.

og kende dem værdige til vigtige Belønninger. Han lod da Niels Kunke kalde frem, opregnede hans Fortjenester, slog ham i hele Hærens Paashyn til Ridder, og det under saadanne Høitideligheder, som han syntes mest opmuntrende for Maengden. Mogle Dage derefter forefaldt en anden Tresning. Den nye Ridder var der tilstede, men mindre tapper end før. Længe før Faren nærmede sig, fandt han før got at sætte sin Person i Sikkerhed, og tog Flugten. Krabbe lod ham nu igien kalde frem; udraabte offenslig hans Vanere, og fratog ham sin ridderlige Verdighed ligesaa høitideligen; som han før havde tillagt ham den. (")

Knud, Erik Enebods Søn, som var Hertug i Slesvig, lod engang gribe en del Rovere, som fore omkring og plundrede i Hertugdommet. Da de blev sorte for ham, trædder en af dem frem og fortalte, at han var af Hertugens Slægt; og baabede dersore at undtages fra de andre. Knud, som var vant til at domme efter Retfærdighed uden Hens-

(*) Crag. Annal. Holstensk. Regn. Tom. 2.

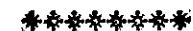

Hensigt til Personer, svarede ham: „at intet kunde
fritage ham fra Lovene, men, saasom han var af
saar høi Byrd, vilde han og vise ham højere Ære
end hans Medskyldige. „ Disse blevne henrettedes
han lod han ophänge i en Skibsmast. (*)

Kong Knud den Store bestridte Engeland. Hgn var lykkelig i sit Foretagende, og blev
til sidst udraabt til Konge over hele England. En-
deel af Engelanderne havde selv hulpet dertil, men
ved de skammeligste Forredederier mod deres egen
Konge, og uden Knuds Anmodning. Disse ven-
tede sig nu rige Belønninger af den nye Regent.
Men Knud ansaa dem som Forredere, foragtede
dem, og straffede dem. Cadrik Streon, Hoved-
manden for dem, lod han omkomme, og hans døde
Legeme fæste over Londons Mure, hvor det til
Skam og Advarsel blev liggende ubegravet. (**) Sam-

(*) Hvitfelds Krøn. Tom. I.

(**) Holb. D. Hist. Tom. I.

Samme Konge udgav en Gaardsret, der
fæstsatte Straffer for adskillige Forbrydelser. Han
selv var den første, som af Overilelse overtraade
den ved at myrde een af sine Tjenere. Da Kong-
gens Brede var stillet, solede han sin Misgierung.
Han lod da Retten sammenkalde, steg ned fra sin
Throne, satte sig paa Jorden, forklarede selv sin
Forbrydelse, og bad Retten at demme ham uden
Persons Anseelse efter den Lov, han nylig havde
givet. Dommerne, ligesaa forundrede over Kong-
gens ødle Ædningselse, som forlegne med det, dem
paalagde Embede, undskyldte sig dersor, og over-
lode til ham selv at afdige sin Dom. Kongen domde
sig da til at betale 360 Mark Sølv i Mandebod,
omendfiktient den almindelige Straf ellers var kun
40 Mark. (***)

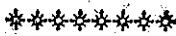
Det var fordum en Vane i Norden at drage
ud paa Særsverie. Sædvane havde gjort det an-
seet som en lovlig, ja endog en ærefuld Forretning
for de tapperste og anseeligste, endog for Kongen. S-

am-

(***) Holb. Danm. Hist.

Sonner. Norge havde denne grumme Skit tilfælles med de andre nordiske Folk, men den var blevet færdesles almindelig efter Oluf Tryggesens Død, og dertil hialp Landets da værende Tilstand ikke lidet. Da Oluf Tryggesen var blevet dræbt eller forsøget i et Søeslag i Østersøen, havde Kong Svend af Danmark, Kong Oluf Thynke af Sverrig og Erik Jarl af Norge, deelt Landet imellem sig. Foruden sin egen Deel havde Erik Jarl fået en Deel af Svends i Forlehnning. Oluf af Sverrig havde sat Hagen Jarl, Eriks Broder, over sit. De udenrigs Konger havde ikke agtet meget på Norge; thi enhver af dem havde nok med sit ejet at bestille. Erik og Hagen Jarl var da egentlig de, der havde ingen Riger, og for at vedligeholde og forsørge sig en Unseelte, som de ej havde en almindelig biefaldt Adkomst til, havde Regieringen været svag, og til Utide estergivende. Landets Indbyggere havde gjort hvad de vilde ustraffede, og Seeskovrideriet var voxet saaledes, at de, som før havde øvet sig paa at røve paa stemmede Kyster, røvede nu i Landet selv. Christendommen var ej endnu blevet rodfastet nok til at udrydde Vaner, der var så hørfende for Mængden, end en nyelig predi-

ket Religionslære. I saadan en Tilstand var Norge, da Oluf den Hellige, en Prinds af norske Kongeblod, kom tilbage til sit Fædrerig, og blev der valgt til Konge, først af nogle faa, siden faa godt som af alle. Oluf, som var en Mand, der følede Religion og Pligter, kunde ikke anse med Ligesyldighed saa almindelig en Vold. Han gav skarpe Love derimod, og straffede uden Persons Unseelte Boldsmanden, i hvad Slægt og hvad Mæng han end var af. Vel havde han jævnlige Exempler paa, at han derved vaadrog sig mægtige Slægters Fiendstab: han kunde og forudsee, at disses Fiendstab kunde blive, som det og blev, et Middel til at skille ham ved Kronen; men alt dette kunde ikke rolle hans Ridkierhed i at handthæve det rette, og forsvarer den fortrykte. Han vilde hellere i kort Tid regiere som Konge, end sidde paa Thronen og være stiltimende Bidne til Fortrængtes Raab og Forurettedes Sukke. (*)

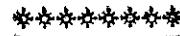

Christian den Tredie var en Haber af al slags Uppighed. Han klædte sig selv farveligt, og saae gierne det samme hos sine Hosmænd og de Fornemme i Landet. Desuagtet vilde ogsaa den Eid have sine overdrevne og kostbare Møder. Man saae Folk af Stand klædte i Dragter, der vare kun opfundne til Bekostning og Unytte. Blandt disse Dragter var et slags Beenklæder saa vide og lange, at dertil aleene kunde behøves Snese Allen Silkes-tøj. Dem fornemmelig kunde Kongen ei slide, fordi Ødselsheden her kiendtes paa en urimelig Maade. For at afskaffe dem talede han derfor først om dem med Foragt: siden gav han en Forordning ud ders imod. Men man blev endnu ved at bære dem. Da gav han Besaling til nogle Betiente, at gaae omkring og skære dem i Snykker paa Kroppen, i hvem der endog bar dem. Nu blev Forordningen esterlevet. (*)

Tre unge Adelsmænd af de Frisers Slægt havde voldeligen oversaldt en anden ung Adelsmand,

Peder

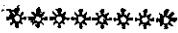
(*) Hvitf. Kr. Crag. Ann.

Peder Skram, paa Viborg-Gade, havde alle tre paa engang angrebet ham, fiktent han ingen Børge havde hos sig, og havde først ashugget ham den høire Haand, derefter lemlestet ham den venstre, og dessuden mishandlet ham paa den uverdigste Maade med Hug og Slag. Den eene af disse tre ubesindige døde noget derefter: de twende andre blev kaldte til Regnskab for deres Gierning: Sagen blev indstevnet for Herredagen i Kjøbenhavn; og Christian den Hierde, som den Eid var kun lit over 14 Aar, og endnu ei havde antaget Regierung, sad den Dag selv i Retten. Da Sagen var forklaret, og Beviserne forte, begyndte en Deel af Rigsraaderne, som saae meere paa Personernes Stand, og maaskee andre Forbindelser, end paa Forbrydelsen selv, at vilde slette det over og hen tre Straffen til den mildeste Side. Deels lode de sig merke med, at der var ingen bestemt Straf for denne Forseelse: deels, at den, som nærmest kunde synes at anvendes her, var nu ikke meere passende for Tiderne og Personernes Stand. Christian, som hidtil havde hørt nnie til, stod nu op og spurgde høit i Raadet, om der ikke fandtes noget Sted i Loaven, hvor saadan Misgierning udnakketigen var høret og straffet. Canceleren svarede Nej! „at

Gf a

der

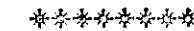

der vel fandtes et Sted udi den Skaanske Lov, at om en Træl begge Hænder blevé ashugne, da skulde dersor gieldes 3 Mark Boder og Skadegiold til Hosbonden; „ men neppe havde han sagt det, for andre af Rigsråaderne saldt ham ind i Talen, og forklarede med Iver, at det var en Lov skrevet for Skaane og ei for Jylland, og skrevet desuden paa en Tid, da der var en Træle. „ Skal da en Træl i „ Skaane „ bød den unge Konge ud med Hestighed „ have større Ret, end en Adelsmand i Jylland, „ og skulle rette og oprigtige Adelsmænd ei have „ meer Dyd og Ere i Hiertet end til at begaae „ saa grov en Misgjerning? De skal dersor miste „ deres Ere „ blev han ved „ og bøde deres 3 „ Mark: det domme vis og saaledes skal de, som „ leve og staae for vores Dom, straffes; den som „ død er, maae Gud domme. „ Raadet taug, nogle af Forundring, andre af Undseelse. Ingen torde frembringe noget hertilmod, og Dommen blev affattet, som den unge Konge havde besalet. (*)

(*) Holbergs D. Hist. Slanges Hist.

Tro

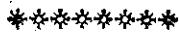

Trofasthed.

Føruden de Forbindeligheder, som Lovene paalegger os, erie der endnu andre, som vi selv ved frivilligt Samtykke, ved Løftet og vise Handlinger kan paadrage os: at efterkomme de første er en Lydighed, Lovene Fordre: at opfylde de sidste er en Redelighed, en retskaffen Mand, om Lovet end aldrig bøde det, dog holder sig forpligtet til; og ved at føle, vise og vedligeholde denne Redelighed, findes den Trofaste.

Trofasthed var et af de sterkeste og verdigste Træk i de gamle nordiske Folkes Hoved-Erarter. Ord og Forstyringer ansaaes som stærke Vænd. Vidner varer da ikke nødvendige far at bestyrke Troe og Lovet. Den, som sveg endog et hemmeligt Løfte, blev anset som Misbrug, uverdig til at antages i hæderligt Selskab. Fremmede kiendre doce Forstede som saadanne trofaste Folk, og tærede dem.

Ogsaa har denne National-Tenkemaade lange vedligeholdt sig i Norden; og det var at ønske, at den atter drig maatte tæbe sig i dette konstede Sprog og dette forstilte Basen, vore fremmede Moder alt for ofte give Navn af sin Levemaade. Ovrig bliver dog svig, om den end forstikkes under nok saa smuk en Masker. Forstillelse opdages og foragtes. Men Uerlighed i Omgang

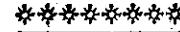

og Trofasthed i Ord, det grundfæster Mandens Heder; der ved Elver han værdig Son, omhyggelig Huusfader, retskaffen Ven.

Viking og Niorsve, twende stridbare Mænd i de ældre Tider, stærde at kiende hinanden paa Søen og i Strid. Efter at de adskillige Gange havde prævet Styrke sammen, forsøgte de sig og sogte hinanden Vensteb. Derpaa drog de til Norge og sloge sig til Modighed. Niorsve var en af Smaakongerne paa Upland; han gistede sig med en Kongedatter. Viking gistede sig ogsaa; Niorsve gjorde ham til sin Jarl, og derefter levede de hen i fortrolig Omgang. Imidlertid arbejdede de hver paa sin Side mange Born. Disse Born vorde op, blev modige og sterke, men kunde ei forliges. I deres unge Aar blevde de allerede uenige. Ueenigheden tiltog med Aarene og vorde til saa usorsomligt et Had, at saashart de havde forstådt Forældrenes Huse, grebe de til Vaaben og forsøgte og dræbde hinanden, hvor de mødtes. Mens Sønnerne saaledes sværmede, levede Fodrene desvagter i deres forrige Fortrolighed. Det vorde

dem

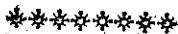
dem vel, naar den ene hørde sine Sønner dræbte af den andens, men Venstabet, de havde tilsoeret him anden, blev dem stedse helligt. Tilsidst havde de hver kun twende Sønner tilovers. Viking frygtede da, at Niorsvis Son Jeskul, den største og usorsomligste af dem alle, skulde vende sit Had fra Sønnene til Faderen. Han aabenbaredes sin Frygt for Niorsve; men Niorsve bad ham være rolig dersor, og forsikrede ham, at om saa skede vilde han glemme at han var Fader, og tage Vaaben mod sin urolige Son for at beskytte sin Ven. (*)

Gregorius Dagsen var en af de tappre Mænd, der fægtede for Kong Ingi i de store Uroligheder, der ofte foreenede sig imod ham. Ingi kiendte Mandens Værd, og elskede ham høit. Da Slaget skulde holdes med Hagen Sigurdsen i Elsen ved Konghelle, overtaalede Gregorius Kongen til at afholde sig fra Striden, fordi han var svag. Kongen friede ham, og lagde ind med sit Skib ved en Ø, ikke langt deraf. Striden begyndte: der

ff 4

fægte

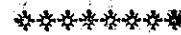
(*) Schannings N. Historie 1ste Del.

segtes tappert paa begge Sider: omfader stedte Gregoriuses Skib paa Grund: Fienderne samlede sig om ham og han kom i Fare. Da Ingi saae dette, kunde han ei lenger holde sig tilbage, i hvor syg han end var. Han lagde ud, roede til, gav sig i Striden, og hialp sin Ven at vinde. Nogen Tid efter kom Gregorius attet i Strid med Hagen. Han blev overvunden og dræbt. Ingi var den Lid fraværende! Da Rygter bragde ham Tidenden om Gregoriuses Død, græd han bitterlig derover, beslagede lun at han ei havde været nærværende for at dele Skibnen med ham, og sagde: at han strax vilde fare frem, og enten henvne sin Wens Død, eller selv døe. Sit Forsæt satte han i Werk, drog ud mod Hagen, men var uheldig. Hans Folk forsøbte ham: Hagen blev ham for mægtig, og han blev dræbt. (*)

Svend Eriksen og Knud Magnussen strebte om den danske Krone. De troede sig begge beretlige dertil, og holdt et blodigt Slag ved Viborg i Nyl-

(*) Sn. Sturl. Torsæl M. Hist. 3 Del.

i Jylland. Den unge Hertug Valdemar, som siden blev den første Konge af dette Navn, var tilstede i Svends Hær, og fred mod Knud, hvis Fader havde dræbt hans. Med Valdemar fulgte en fortrolig Ven, Barcke, som han agrede høit. Da Slaget nu var næsten vundet, meest ved Valdemars Mod og Overleg, blev Barcke skildt fra ham. Han var kommen ind imellem en heel Flot af Fienderne. Der stod han aleene og hug omkring sig med sin Stridsøxe. Da Valdemar blev ham vær i denne Fare, reed han til, aabnede sig Ven ind imellem Fienderne og drev dem til side. Barcke havde kiempet saa ivrig, at Sveden var rundet ham ned i Øjnene. Han slog deraf blindt, og sogde ind paa Valdemar selv, fordi han troede, at det var en uye Fiende. Men Valdemar stodte ham behendig Øren af Hænderne, bad ham holde sig næt ind til Hesten, og ferde ham, beskyttet ved sit Sverd, ud af den fiendtlige Høb. (")

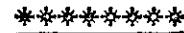
(") Gaxo 14 Bog.

Audun, en Bonde paa Island, sit i Sins-
de at giøre en Andagts-Reise til Rom. Døsse Reis-
ser vare bekostelige, og Audun eiede ikke meget meer
end det, hvormed han kunde opholde sig selv og sin
gamle Moder hjemme. Deraf vilde han intet bes-
treve hende, paa det hun ei skulde lide Mangel.
Han esterlod hende det derfor altsammen, udreg-
nede at hun deri havde nok for 3 Aar, og inden
den Tid lovede han at komme tilbage og sørge for
hende som før. Derpaa reisde han til Svend
Estridsen i Danmark, som den af de nordiske Kon-
ger, der var meest berømt af Godbædighed, og ven-
tede at saae Understøtning af ham til at forhjelpe
sit gudelige Føret. Han fandt det han sagde.
Svend Estridsen tog venlig imod ham, og anhørde
hans Anliggende. Audun bragde en hvid grøn-
landsk Biorn med sig til at forcere Kongen: det
var uden Twivl et sieldent Dyr her i Landet! Kon-
gen yndede Gaven og Giveren, gav ham igien
Reisepenge til Vederlag, og Audun fortsatte sin
Rei til Rom.

Nogen Tid efter kom Audun tilbage, men saa
godt som nogen og saa udteret af Sygdom og Nød,
at han med Msie kunde slæbe sig frem og kaste sig
for Svend Estridsens Fodder. Kongen saae ham,

kiendte

kiendte ham, hukedes over ham, og lod ham klæde
og pleie ved Høfset. Medens Audun nu opholdt
sig her og blev forfrisket, talede Svend ofte selv
med ham. Under disse Samtaler mærkede Kongen,
at det var baade en klog og tillige retsindig Mand:
saadanne Folk vare ham liere: han foreslog ham
derfore Tid ester anden, at blive i Danmark, og
lovede at sørge for ham. Audun talkede ligesaa
ofte Kongen for sit Tilbud, men sagde tillige at han
lengdes kun efter Island, og havde Marsager hvort
for han lengdes. Endelig tilbød Kongen ham en
meget betydelig Tjeneste ved sit eget Hof. Auduns
Svar blev endnu det samme som før. Kongen for-
undrede sig derover, og spurgde: hvad der dog kun-
de bevirge ham til at negte sig en Lykke, som han
aldrig var i Stand til at naae paa Island? „Jo!
blev Audun ved „det vilde være mig en Skam at
„leve i Ere og Overflodighed ved dit Hof og for-
„lade min gamle Moder tilgeserdig i mit Fædre-
„ueland. Tiden er nu forbi, da jeg lovede at
„komme tilbage, og nu er ventelig alt det, jeg
„esterlod hende, fortæret.“ Kongen, som selv
tenkede ædelt, havde ikke et Ord at sige derimod,
men ansaae dette som endnu et Devils paa en rets-
kaffen Mand, lod ham reise det Sieblit han for-
langde.

langde det, og forærede ham, foruden andre kostbare Ting, endog det Skib, der bragde ham tilbage. (*)

Egede gjorde i Aaret 1724, en Reise fra det nye anlagte Colonie op mod de nordere Bugter i Gronland. Hans egentlige Hensigt var at eftersee Bugten ved Nejisene, som efter nogle Grenlenders Beretning skulde være rig paa Hvalfiske. Langs op med Strandssiden boede Grenlendere i de sebvænlige Hyster. Egede og hans Skibskab besøgte mange af dem og overtaledes dem til at vise sig Wei fra Sted til andet. Men da de vare komme Nejisene paa fire Mile nor, vilde ingen Grenlander følge dem længere. De sagde: at længere end her til havde ingen af dem endnu bovet sig, og lagde til, at det var umyndigt at vilde tænke paa at nære Nejisene, siden den øvrige Wei dertil var aldeles ubehoet og belagt med Jis. Egede, som paa sine grønlandske Reiser var vandt til Hindringer og Farer, vilde nedsig afstaae fra sit Forsæt nu, han
var

(*) Torf. Hist. Norv. Tom. 2.

var Stedet saa nær. Han besluttede da at fortsætte Reisen, og spurgde, om der da slet ingen boede Morden for dem. Slet ingen, svarede de ham, uden en gammelagtig Mand, som so: nogen Tid siden var flyttet ud fra dem, og havde anlagt sin Hytte paa et eensomt Sted, henved en Mill længere mod Nord. Da Egede hørde dette fik han endelig een overtalt til at føre dem deraf. Da han kom der, forundrede han sig over at denne Gronlender, uagret den haarde Aarsens Tid, havde faaet i Sinde at boe aleene blandt Jis og Klipper. Han spurgde ham om Aarsagen dertil. Grenlenderen svarede: „at i næste Sommer skulde han dee, det var ham spaet af en klog Mand. Han vilde deraf anvende det korte Liv, han havde tilbage, paa at indsamle al den Forraad, han kunde, paa det at hans Kone maatte efter hans Død have noget til Ophold for sig og Born. Dersor var han draget ud til et Sted, hvor Rensdyrene sogde, og hvor han kunde have Jagten i Roe for sig selv. Egede forestillede ham at man visde kun kyse ham, at ingen uden Gud aleene vidste et Menneskets Dods Time, og at han maa ske endnu længe kunde leve hos sin Kone og sine Born. Grenlenderen blev saa glad deraf, at han bed sig til at vise

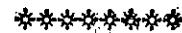

vise dem Vel hvorhen og hvorlangt de vilde. Men Storm, Sne og Is hindrede dem at komme videre. De maatte reise tilbage til Colonien. Hvad der siden handtes denne trofaste Huusfader veed man ikke. (*)

Bermund var Konge i Danmark og havde giftet sin Son med Frovins, Statholderens Datter i Slesvig. Utisle, Konge i Sverrig, og modig Kriger, ansaadt Frovin, fil Overhaand, drehede ham, og drog derefter tilbage til Sverrig. Bermund satte strax Frovins Sønner i deres Faders Sted. Utisle blev vred derover, besluttede et Angræb mod Danmark, og gjorde store Tilberedelser til dette Tog. Da Kette, en af Frovins Sønner, fil det at vide, sendte han den tapperste af sine Stridsmand, Folke, til Bermund for at forlynde denne Tidende. Folke kom til Kongen i Jellinge, som han der sad til Bord. Da han havde meldt hvad der var paa Farde, og derhos forsikret sin troe Dieneste, bod Kongen ham sidde hos; men Folke

Unde

(*) Egedes Missions Historie.

undskyldte sig med, at han ei havde Tid. Kongen vilde dog ei at han maatte reise bort uden at have nydt nogen Forfriskning, valde ham dersor selv et Guldbeger, bed ham drikke, og derefter glemme Begeret, for at kunne bruge det paa Veien. En Forcering af en Konges Haand var for de Tiders Helte et sandt Hæderstegn, som alle satte Priis paa. Folke blev saa forniet derover, og tillige saa rert af den Venlighed, hvormed det blev ham givet i Hænde, at han forsikrede, at for han i Bermunds Dieneste skulde vende Ryggen til Fienden, skulde han for drikke saa meget af sit Blod, som han nu drak ud af Begeret.

Kort efter kom Utisle med sin Hær. De Danske droge imod ham. Folke var deriblande; og da det kom til Feldtslag, viisde han der i Gierening det han havde lovet. Han slog for Fode, baneede sig Wei til Utisle selv, som, ester at have saaret adskillige Saar, maatte tage Flugten med sin ganske Hær, og undkom neppe med Livet.

Folke vilde have forfulgt, men under Striden var han bleven saa saaret og udmaaret, at han maatte blive tilbage paa Vladsen, og vandsmægtede tilfist saaledes af Hede og Tørst, at han tog sin Hjelm, lod sit Blod flyde deri, og drak det. I det samme

samme kom Vermund til, saae det, prisede ham, og sagde, at han troeligen havde holdt sit Øfste.
„Ja,, svarede Folke „hvad man dierveligen lover skal man troeligen holde..,, (*)

Kong Hagen Hagensen havde lovet Kong Christopher den Første af Danmark at komme ham til Hielp mod hans Fiender, naar han forlangde det. Christopher blev indviklet i en betydelig Trette med den uralige og trodsige Erkebisp Jacob Erlandsen. Erkebispen havde et stort Anhang. Han stræbbede endnu at giøre det større ved at opægge Hertug Birger af Sverrig og flere til at grive til Baaben. Riget truedes nu med Krig og Farer. Christopher fandt det da nødvendigt at styrke sit Parti, og sendte dersor Bud til Kong Hagen, for at minde ham om det givne Øfste. Hagen hørde neppe Øfste nævne, for han var færdig, og væbnede sin Flode. Møgle af Raadet syntes, at Kongen gjerne kunde undskynde sig for, at tage Deel i en Krig, hvoraf han ingen Nytte kunde vente sig,

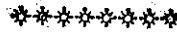
men

(*) Saxo 4 bog.

men Hagen ansæe sit Øfste alt for helligt til at bryde det, og forde sin Flode ud.

Medens han var underveis døde Kong Christopher. Tvende danske Riddere droge ham i mode, deels for at forlynde ham Døbsfaldet, deels for at udbede sig hans Hielp for Riget. De, som før havde villet frataade Toget, meldte sig nu igjen, og forestillede, at nu var al Forbindelighed hevet, og nu var der intet, der hindrede dem fra at vende tilbage. Men endnu saae Hagen ikke sit Øfste opfyldt. Han esterkænde det noiere, troede at det var ikke Christopher aleene, men Riget, forestillet i Christophers Person, han havde forsikret sin Hielp. Han vedblev derfore sin Beslutning, og fortsatte Reisen til København. Men, for han ankom, vare Stridighederne forligte. Hagens Resse naaede da ei egentlig sin Hensigt, men den bliver dog et merkeligt Bewiis paa denne Konges Trofasthed, der havde gjort sig det til en Lov, aldrig at svige sit Ord. (*)

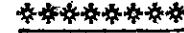
(*) Snor. Stns.

Saa uesterretlig som Kong Erik af Pommern var i sin Regierung, saa ustadig var han og i sit Egteskab. Hans Dronning Philippa, som var et af den Tids verdigste og kielkeste Frumentimmer, var dog ikke i hans Hine saa stor, som hun fortende at være. Han omgikkes hende med Kold sindighed, og elskede andre Fruentimmer. Ikke desmindre var hun ham stedse hengiven, og gjorde alt hvad der stod i hendes Magt, for at han skulle sidde med Ere paa Thronen, og være hundet af Folket. Erik havde engang ladet slaae flet Mynde; Folket var misforneiet dermed og talede ilde om Kongen. Da Dronningen i hans Fra-værelse ful det at høre, skal hun have samlet sammen alle det Selvtsi, hun eiede, og hemmeligen ladet slaae bedre Mynde deraf; hvilken, da den kom ud, og man ei vidste andet end det var en Foranstaltung af Kongen selv, formildede Folks Domme, og gjorde det roligt.

En anden Handling, der viisde hende baade som trofast Gemal og kiel Dronning, har gjore hendes Navn ikke mindre berimelig. Kibenhavn var i Fare: de vendiske Staeder havde udrustet en Flode paa 260 velbemandede Skibe, og lage sig for Byen: Erik havde vel sejet nogle Anstal-

ter

ter til at hindre Angrebet, men, da det kom til Yderlighed, forlod han Byen. Philippa, som blev tilbage, tog Mod til sig, opmuntrede Borgerne til tapper Modstand, og lod seie saadanne Foranstaltinger, at den fiendtlige Flode blev drevet tilbage, og maatte gaae bort med usorrettet Sag. Da Fienden var borte, lod hun Krigsfolket og Borgerne forsamle til Slottet, talte dem for deres troe Dienste, gav dem et Giesebud og loede at anbefale dem for hendes Herre.

De vendiske Staeder havde nu prævet en ordentlig Feide, og den var mislykket. Paas nogen Maade syntes de dog at de maatte benytte sig af den Leilighed, Eriks fare Regierung gav, for at gjøre sig Fordele paa Danmarks Bekostning. Til den Ende begyndte de nu med at røve i Søen og plyndre paa Kysterne. Erik belymrede sig ikke meget derom: Philippa derimod lod Maret efter Beleiringen, engang da Erik var i Sverrig, udruste nogle Skibe, for at gjøre Fienden Ufbrak, og sendte dem ud mod Stralsund. Hensigten var god, og formodentlig opmuntredes Dronningen dertil enten af den forrige Lykke, eller maaske fordi en beqven Leilighed kan have viist sig til at svække Seereverne, hvilken Leilighed uden Opsættelse

Gg 2

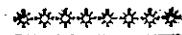
maatte

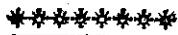
maatte gribes og forfølges. Men til Uheld vilde Udsaldet ei svare til Hensigten. De udsendte Skibe kom i en haard Strid. Lykken var dem imod, og de tabde Slaget. Da Erik sic det at høre, blev han saa forbittret imod Dronningen, at han endog skal have slaget hende. Han bedomde Sagen ester Udsaldet, glemde hendes ovrighe store Fortjenester, og tænkte ikke paa, at af alt det, han selv hidtil i Regierings Sager havde foretaget, var sielden, end ei det allermindste, lyklet. Men Dronningen greamede dette saa meget, at hun strax gif i et Kloster, og døde der Aaret efter. (*)

Eleonore Christine, en Datter af Christian den Gierde, blev, da hun var syv Aar gammel, ester Kongens hendes Faders Villie, forlovet med Corsik Ulfeld, en dansk Adelsmand, og den Kig kongelig Kammerjunker. I hendes tolvtte Aar blev hun beglært af en Fyrste af Saxon. Denne Forbindelse var vel anseeligere; der menes og

(*) Hist. Kron. Holb. D. Hist. i D. Val. maxim; Dan. Manse.

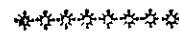

at Kongen nu forandredé sin Beslutning, og ønskede at bringe hende til at bryde sit første Lovst; og der skal have været mange andre, der sagde at over-tale hende til det samme. Men, endskisint dette Lovst i saa ung en Alder snarere var gjort af andre paa hendes Begne, end af hende selv, havde hun dog efterhaanden, som Alderen og Skionsomheden tiltog, meer og meer samtykt det; og dette samtykte Lovst blev hende alt for vigtigt til at hun vilde bryde det. Hun blev det troe, fuldbyrdede det da hun var 15 Aar, og ikke aleene elskede, men endog ærede ham, som Mand og Herre, saa lange han var til. Medens Christian den Gierde levede var hendes Egteskab lykkelige; thi Ulfeld var da i Unseelse, hans Misundere sic ikke Leilighed til at voore noget imod ham, og han selv var rolig, fordi hans Stolthed og naturlige Hidsighed ei blev opirret. Men, saasnat denne Konge var død, begyndte hans Overmod at reise sig. Hans Fiender, baade de aabenbare og hemmelige benyttede sig deraf for at skade og skytte ham. Han tragtede ester Havn. For at naae den over enkelte Personer, var han ubesindig nok til at forgrive sig mod Staten selv. Alt dette drog ham fra en Vanheld til en anden, fra Landsflygtighed til Fængsel, fra Fængsel igien til Lands-

syngtighed; saa at han til sidst blev forfulgt fra et Sted til et andet, var ingen Sted sikker, og døde under sin Forsolgelse i yndelige Omstændigheder. Eleonore Christine var som Kongedatter opfød i Magelighed. Hun kunde ved at have forblevet her i Landet fra Begyndelsen af, da Ulfeld flyede, have nydt denne Magelighed bestandig; men intet var hende klert, som dette: at dele Skiebne med sin Mand. Hun fulgte ham overalt, i Landsflygtighed og i Fængsel, og vilde hellere opføre alting, end forlade ham. Det hændte sig, at han engang var i Fare paa Velen, og maatte reise ukjendt under et freummed Navn. For endog da at være hos ham og sørge for hans Bequemmelighed, tog hun Mandsfolke-Klæder paa, fulgte ham, og besørgede endog selv hans Vase. En anden Gang da Ulfeld i Sverrig var blevet mistænkt for en hemmelig Brevvexling, hvorover den svenske Konge havde lader nedsette en Commision for at undersøge Saagen, og han selv enten ikke kunde eller ikke vilde møde, men undskylde sig med at være syg, traadde hun frem i Retten, og talede med saa klet en Hengivenhed for hendes Månd, at Commissionen frislindte ham, og Kongen bifalde Frisliendessen.

Denne

Denne hendes Bestandighed i Egteskabs Pligter undgikke hun dyrt, endog efter Ulfelds Død, da hun maatte henbringe 23 Aar i et haarde Fængsel. Hun fortræd den dog ikke, i alt hvad hun endog dersor maatte lide, men ansaae det meget meere som en Trest i hendes Elendighed, at hun havde lagttaget, hvad hun troede at skyde en Egtemand.

Det kunde ikke nogensinde bevises at hun havde havt Deel i nogle af de Anslag, Ulfeld var ubesindig og hevngierrig nok til at satte mod sit Fædreneland. Ikke heller giver Historien nogen grundet Formodning om, at nogen Over eensstemmelse i saadanne Hensigter har været Grunden til hendes Enighed med ham. Det lader meget meere til at hun stedse lod sig lede af en Trofasthed, som hun havde vant sig til at ansee som Pligt. I det mindste kan man ei slutte andet af en fort Beskrivelse hun i sine sidste Aar har opsat over sit Levnet, hvori hun stedse nævner sin Mand med Høiagtelse, og taler om sin Hengivenhed for ham, som om en Pligt. „Min salig Herre,“ siger hun blandt andet „faaude for godt at begive sig med mig og Born, til Helland, hvilket gav Anledning til vores følgende Tragoedie, og Gud veed jeg var der imod,

Gg 4

„men

„men som jeg altid estertenlde min Pligt, fulgte jeg ham med tilborlig Lydighed.“ „Paa et andet Sted, hvor hun taler om da hun sidste Gang saae sin Mand. „Min Herres sidste Afskei med mig i Amsterdam vare disse Ord: „Hun haver levet med mig i Kierlighed, lidt med mig i Taal- modighed, raadet mig i Vansteligheder, elsket mig i heilste Elendigheder: nu skalles vi ad —;“ herpaa gav jeg ham et trofast Svar, med vaade Dine og med en Mund, der talede af et Herte, som var fuld af den Kierlighed, et Egteskabs- Beste, der ved saa mange Mars kierlige Omgang og prøvede Modgang var skyldet, kunde affest komme; og dermed hilsede vi hverandre den sidste Gang —.“ Og i et smukt Vers, hun har opsat om sin Modgang og Skiebne, finder man blandt andre disse Linter:

„Et noget syntes tungt for Egtekierlighed

„Trofasthed er den Øyd, man ei bor blues ved. Eleonore Christine var ellers et Fruentimmer af usædvanlige Egenskaber. Naturen havde givet hende en ypperlig Forstand: hun selv gjorde sig Umage for at dyrke den ved Videnskaber. Endog efter at hun var gift lod hun sig undervise og gjorde megen Fremgang stavet i det latinske, som det spanske

spanske og italienske Sprog. I de tvende sidste Sprog, som og i andre Videnskaber gav hende Mand hende Undervisning; thi ogsaa han forenede mange Indsigter med en fin Forstand; og denne Eghed i Sinds Kroster og selles Ugtelse for Kundskab var uden Twivl det, der meget knyttede det sterke Baand mellem disse Egtefolk.

Christian den Femtes Edelmodighed maaet tilskrives, at dette sieldne Fruentimmer ikke endte sine Dage i det haarde Fængsel, hvori hun saa længe havde været hensat. Han løsde hende af Fængselset, gav hende Mariboe Slot i Forlehnning, og dessuden saa længe hun levede 1500 Adsr. aarlig (*).

Sterkodder, en af de ældre Tiders Helte og sterke Mænd, sed i Norge og oppvandt i Strid, havde længe tient hos Frode den Fierde, Konge over Siciland og Skaane, havde stridet mandelig med ham til hans og Landets Beskyttelse og Hær,

Gg 5 der,

(*) Hist. D. Hist. 3 D. Hofm. Portr. Hist. Saml. af danske lærde Fruentimmer. Dangs Saml. i Ost.

der, havde været agtet efter sine Fortjenester, og derfor aldrig færdig til at opre Liv og Blod for en Konge, han elskede. Men da Frode, som Fjendens Magt intet kunde udrette imod, endelig ved Svertings, en saxiske Hærstæs, list var blevet lummeligen dræbt, og hans Son Ingild ikke som Faderen vidste at sætte Præcis paa sielke Mænd, gik Sterkodder i svensk Tjeneste. Imidlertid glænde han dog ikke det Gode han havde nydt i Frodes Tjeneste. Han erknyndigede sig jævnlig om hvorledes det gik hans Born, og deres Levnet og Skibne blev ham vigtig, fordi Faderens Minde var ham skært. Men til hans Bekyning var de Tidender, han efterhaanden fik fra Danmark, kun flætte. Ingild vanslegetede fra sine Fadres Mandighed og ievne Levemaade. Brave Mænd agtede han intet. At hævne hans Faders Død, hvilket i de Tider var anset som Pligt for enhver Son, meget mere for en Kongeson: dette tænkte han ikke paa; tvertimod stistede han endog, enten af Feighed eller Undoms Ubetenkdomhed, Venskab med den saxiske Svertings, hans Faders Morderes Sonner, tegtede deres Syster, og levede med dem i idelige Adspredelser og Forlystelser. Trende Systre havde han, som endnu var unge og uopdragne; men dem tænkte

tænkte han ikke paa. De gif overlæbte til dem selv, vorde op uden Tilsyn, og havde hverken Raad eller Veiledning; hvilket forvoldte, at den ældste lod sig forlede til at give Egteskabs-Løste til en ringe og grov Person uden Fortjenester, uden Ansæelse og uden Embede, aleene fordi han havde vidst at vinde hende ved glimrende Forøringer.

Da Sterkodder hørde til Sverrig, at hans gamle Herres Datter var uer ved at vancere sig, sin Fader og sin Slegts saa dybt, og at ingen, end ikke hendes Broder, antog sig hende for at afsværge denne Skam, gik han selv over til Danmark, opsegde Huset, hvor hun og den dumdristige Friar vare, og da han saae, at det ei aleene var saadan en ringe Person, som han havde hørt tale om, men at han endog begegnede hende grovt, affræsede han denne Dumdristige, der havde haft Frekhed nok til at ville forsøre, og havde nu Uforskammerhed nok til at vise Grovhed mod en Kongedatter; han rev hende ud af hans Wild, og opmunstrede hende med Myndighed til herefter at opføre sig værdigen for sin Stand og sin Fader. Helge (dette var hendes Navn) blev skamfuld og rort ved at

høre

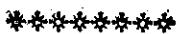
høre saadan Tale af en Mand, der ved hendes Faders Bord havde sat overst blandt de kielkeste og meest agtede. Hun forlod Huset, foragtede det Ægteskab, der skulde have gaaet for sig, og blev siden gift med en Kongesen i Norge, som Sterkodder, for Helgis Skyld, kiempede for mod adskilslige frekke Medbeilere, der indsandt sig ved Brudeupshøitiden for at slæges med ham om Bruden.

Alt dette burde bilsigen have opvakt Ingild til at agte paa saa trofast en Mands Fortienester. Men Ingild tenkde kun paa at forlyste sig, og det gik ham som det i Almindelighed gaaer de unge Vellystige: de komme ikke gierne den gamle og oer værdige Mand nær, fordi de finde Bebreidelser i hans Aasyn. Sterkodder var og for hoihiertet til at trænge sig frem til ham; han reisde dorfor igien til Sverrig, levede der, og ventede paa at Ingild, maaskee, naar den første Ungdoms Flugtighed var forbi, skulde beslunde sig, og at det da kunde blive bequemmere Tid for ham at malde sig. Men Ingilds Levermaade blev jo længere, jo verre. Svertrings Sonner havde vundet al hans Fortrolighed, og de blev ved at forvilde ham paa lutter Asevir.

Gamle

Gamle og gode danske Skille blev foragtede, og frenimede Moder bragte ind. Overdaadighed tog Overhaand, Farvelighed blev forjaget, og det danske Navn, som saa nylig havde været en Skral for Maboer, begyndte nu at blive til Spot.

Da det gik saavidt kunde Sterkodder ikke længere taale at høre Frodes Søn saa dybt fornedret. Han gik nu over til Danmark igien, vovede sig lige til Kongens Gaard, sogde Ingild midt i blant den Everm af Forferore, der omringede ham, forestillede ham, hvor ivrig Frode havde vaaget for sin og Landets Hæder, hvor ynselig han var omkommen, hvor uverdigt det var for en Søn at have valgt sin Faders Mordere til sine Fortrolige, i sieben for at henvne hans Død: han forholdt ham end videre hvor lidet de nye indbragte sære Skille passede sig for ham og Landet, og opmunstrede ham med al den Oprigtighed, en gammel troe Ziener kan føle, til at træde i Fædres Godspor og giøre sit Navn saa agtet som Frodes havde været. Ingild kunde ikke være ligegyldig ved denne ørverdige Mands oprigtige Sprog. Wel viisde han og talede med en Frihed, som i de estersolgende finere Tider ikke vilde have

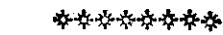

have passet sig; men de Tiders Simpelhed undskylde den; og Virkningen blev den, han ønskede. Ingild blev opvakt, hævnede sin Faders Død, og Sterkodder glædede sig ved at klende Frodes Son igien. (*)

(*) Saxo 6 B. Schon. N. Hist. I D.

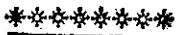
Euf

Embeds-Jver.

Virkomhed i det daglige Liv er overalt en Pligt, thi Mennesket skaltes til at tænke og arbeide: Virkommehed i Embeds-Jorretninger er dobbelt Pligt; thi Embedsmanden har foruden Naturens ogsaa Statens Kold. Dog kan Embedsmanden være virksom uden at være mytig. Han kan støte og tumle, synes at udrette meget, og udretter dog intet af hvad der børde ske, men forvirrer mere end han udreder.

Virkomhed i Embede maae dersor være oplyst, saa at den dristige Mand handler tillige klogeligen, kiender sine Pligter og deres Grendser, ikke taler eller handler i Utide, og ikke med Hidsighed løber an mod de Hindringer, som han med Kolfsindighed kunde have ryddet af Velen; den maae tillige være redelig, saa at ikke Stolthed eller Egennytte, eller Forsangselighed, men alene Pligt og Hensigt til Medmenneskers Mytte er det, der leder og driver. En saadan Virkomhed i Embede er den sande Embeds-Jver, og af Mand med saadan Jver kan Staten vente sig Mytte og Ære. Maar den slove og nærigé Embedsmand i Rolighed fortører sine Indkomster, og anseet Korretninger for Byrder uden for saavært de bringe noget ind, da gør hin nidskere Korretninger til

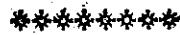

til sin Hovedtag, gien nemt konfer bern, bestemmer ens
hver sin Tid, ja gør sig endog Umage for at ud-
tenke hvad der kan udrettes til sand Nutte i hans
Cirkel, sætter det i Verk, i Hald det staaer i hans
Magt, eller straber for at det kan blive iverksat, i
Hald det skal skee ved andre.

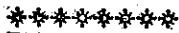

Kong Friderik den Fierde reisde i Aares 1714 igennem Jylland, og var imidlertid Omsorg for at faae sine Magaziner syldte til Feldts toget i det paafolgende Aar. Som han paa Veien opholdt sig en Nat i Horsens, stod han op tilig en Morgen, gif ud at tale med de fornemmeste Borgere, som havde Vage, og spurgde dem blandt andet om de kunde overlade eller forstaffe ham nogle tusende Tonder Rug til Magazinerne? De tilbode en Deel, men ei saa meget som Kongen vilde; thi de frygtede, at de alt for lange skulde bie efter Betaling, i steden for at de, ved at selge andenkeds, kunde betinge sig og faae Penge strax. Kongen merkede hvad det var, der gav dem Betenkning; hvorover han tilhiede, at de sikkert kunde vente Betaling i næste Winter; og ved dette og andre

venne

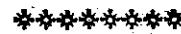
venlige Forestillinger bragde han det derhen, at Borgerne tilhøst loede med Glæde alt hvad Kongen vilde. I det samme kom Borgemesteren, Stephen Hofgaard, en brav og for Byens bedste niddier Mand. Kongen, som fandt For- nojelse i at prove ham, spurgde ham, hvor meget Rug der vel fra Horsens kunde bringes tilveie til Magazinerne. Ille meer, svarede han, end Tusende til tolv Hundrede Tonder. Det er for lidet, sagde Kongen; fra en By i saa frugtbar en Egn maae kunne foranstaltes mere, og jeg maae have alt hvad der kan faaes. Ja, allernaadigste Konge, svarede den anden, men naar het intet kan blive tilbage til at drive Handel med, saa ligger Byens Væring, og hvoraf skal siden Skatterne svares? Nu behagede det Kongen at fortælle ham, hvorledes de tilstedevarrende havde forbundet sig til at levere en langt større Andeel, og at dem var lovet hastig Betaling. „I det svrigere, blev Kongen ved „gter Du, min gode Borgemester, vel i at sørge for „din By ligesom jeg vil sørge for mit Land; thi „saledes giøre vi begge hvad vi har.“

Augustin Schielerup var Sognepræst for Laurdahls Menighed i Aggerhus Stift i 50 Aar. Kaldets Indkomster vare saa ringe, at han maatte se sig om anden Mæringevej, holdt dervor, saa lange han levede, unge Mennesker i Huset, som han med Hæld opdrog og undervisde til Academiet; men ikke desmindre var ham intet vigtigere end hans egentlige Embede. Han passede det med besynderlig Flid medens han endnu var ung, og da han blev gammel og svag, blev han dervor ikke desmere lunken. Han lod sig i sin høje Alderdom bare til og fra Kirken, lod sig lede omkring for Alteret for at uddele Sacramentet, og da han blev for afmægtig endog til at ledes op paa Prædilestolen, lod han sætte en Stol i Chorsdøren, og sad der og prædikede. (*)

Den latinske Skole i Trondhjem brændte i Aaret 1708. Peder Krog, Bispe der i Stifter, ansaae det for Embeds Pligt et aleene at sørge for at den igien-kunde blive opbygt, men at det endog

(*) Treschovs Jubel-Lærere.

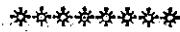

endog kunde skee uden nye Byrde enten for Re-gieringen eller det Almindelige. Han indgav derfor en Foreskilling til Kongen, hvori han bad at Indkomsterne af Lectoratet, som nylig var blevet ledigt, maatte aarlig henlagges til at bestride de Omkostninger, der fordredes til den nye Bygning, og tilbed sig, at han imidlertid vilde lase for intet. Forslaget blev strax biesaldt, og Krog læsde i Lec-tors Sted i 8te Aar indtil Bygningen kom i Stand. Krog viisde her som i andre Begivenheder at for en retskaffen Embedsmand er det ei nok at tagttage de almindelige Pligter, som Lovene foreskrive, men at han endog bør selv udtenke Leiligheder til at stiske Mytte i sin Cirkel. (§)

En anden Bispe har Trondhjem haft, der ved Embeds-Flid og derved besordret Mytte har gjort sig ligesaa mærkværdig som denne. Det var Me-ster Isaac Groubek, som først havde været Præst i Kiebenhavn, og siden forestod dette Embe-de fra 1596 til 1617. Denne Mand gjorde sig

H h 2 al

(*) Treschovs Jubel-Lærere.

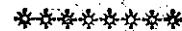

al optænkelig Umage for at opdage Manglerne i sit Stift, at finde Midler derimod og sætte disse Midler i Verk. Han indførde Catechisation i alle Kirker i Stiftet; hvilken nyperlige Foranstaltning da ikke ved nogen Anordning var paabuden. Han sørgede for at Undervisningen blev drevet som den burde i Trondhiems latinske Skole, og da der et varere nok, fordi der manglede Indkomster, lagde han til af sit eget, og holdt paa sin Bekostning en Corrector i Skolen, indtil den siden ved hans Forsorg fil Indkomster til selv at kunne bestride dennes Len. Ved disse og andre nyttige Foranstaltninger, hvortil han med Hornsielse opfredede sin Eid og sine Midler, lagde han Grunden til mange Vel, og stiftede sig selv et udsdeligt Navn i Byen og Stiftet. (*)

Ille langt fra Trondhiem ligger Byenssets Prestegield. Dets Indbyggere udmerke sig ved Farvelighed, Edrueheds, Flittighed og Vindflibelighed i Landhuusholdningen. Disse huuslige

Dyder,

(*) D. Magaz. i Hefte;

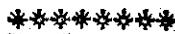

Dyder, som ikke overalt ere almindelige blandt Almuerne, allermindst i saadanne Egne, som ligge nær Kibstæderne, har ikke heller altid været saa høit aagede i Byenssets Prestegield. Der skal have været en Eid, da dets Indbyggere skal have været ligesaa dyne, lidelige og flette Huusholdere, som de nu ere flittige, ordentlige, farvelige og sparsomme. Marsagen til denne Sædersnes lykkelige Forandring tilregnes een af deres Prester, Johan Crantz, som var Preest der paa Stedet i hen ved 50 Aar, og i al den Eid lod sig det være fremi for alting angelegen at forbedre sin Menighed, og danne dem til Christine, ved at venne dem til at blive duelige Mennesker. I Begyndelsen, da han kom til Kalder, foresandt han Menigheden aldeles forsalden. Han øegyndte da strax at erindre, formane og opmunstre: han vedholdt bestandig i det samme, gik jævnlig omkring for at see hvor meget hans Formaninger frugtede, igentog dem ofte og undertiden med en skarp Alvorlighed; ja hans Midlerhed gik endog saa vidt, at han tit drog ind til Trondhiem, opsegde dem i Ølhuse, naar de der havde slæget sig til Svir, og drev dem hjem til deres Arbeide. Allerede før han døde saae han Frugter

af sin redelige Iver, nemlig den Forbedring begyndt, som siden er tiltaget, og skal nu være mærkelig.

Efterat Hans Tavsen havde oposet
ben meste Tid af sin Alder paa at befordre Refor-
mationen her i Landet, blev han kaldet til Bispe i
Ribe. Han begyndte da at blive gammel, men
ikke desmindre blev han dog ved at vise endog i dette
Embede selvsamme Hurtighed og Flid, som tilsom
havde giort ham bekjent i sin yngre Alder. Han
reisde idelig omkring fra een Menighed til en anden
i Stiftet, fornemmelig for at eftersee hvorledes
Ungdommen paa hvert Sted blev oploert. Hvor
han kom, undervisde han dem selv, og var i den
henseende som en Fader for alle de unge i Stiftet.
Maar han var i Ribe, holdt han selv daglige Fore-
lesninger i Dom-Capitlet, og trættedes ei af at un-
dervise. Saa aarvaagen som han var for at ud-
brede Kundskab, saa yaapassende var han tillige
for Kirkernes, Skolernes og Stiftelsernes Ind-
komster. Kongen, som havde inddraget en stor
Deel af de catholske Geistliges Gods under Kro-
nen,

nen, havde tillige tilladt Undersatterne at falde
tilbage, hvad deres Forfædre beviissigen af Over-
troen havde givet til Sielemester eller andet, som nu
var affløst. Der reisde sig mange, som vilde
strelle den Tilladelse alt for vidt, og gjorde Va-
stand paa det Gods, som ei tilkom dem. Tavsen
havde et vaagen Øie paa alle de Fordringer, som
fede, og saasnart han fandt nogen ugrundet, satte
han sig med Midtierhed derimod, og holdt til-
bage. Det hendte sig, at nogle lagde Sag an der-
om, og Sagen blev indstævnet for Kongen og Rigs-
rådet i Colding. Tavsen reisde selv derhen, og
talede Stiftelsernes Sag for Retten. Ved sin
Virksomhed i slige Tilfælde kunde han ikke andet
end tildrage sig Fiender, og undertiden mægtige
Fiender. Disse, som saae mere paa Egennytte end
Pligter, gjorde sig ingen Samvittighed over at ud-
tænke Beiligheder til at havne sig over ham. Tav-
sen oversaa det, og blev deraf ikke lunken. Maar
nogen bakkagede ham, pleiede han at svare med
Koldindighed: Cras mihi respondebit justitia
mea. (*)

Island vilde Reformationen og den Oplysning, dermed fulgte, have gjort langsom Fremgang, dersom ikke nogle Bispe, drevne af en sand Over for det, de som Embedsmænd i saadanne Poster burde, havde antaget sig Kirkens Sag, og vaar get derfor. Endog her i Landet havde denne vigtige Forandring store Hindringer: meget større og betydeligere vilde de have blevet i et Land saa langt fraliggende, og hvor den almindelige Mands Sprog er forskelligt fra vores, dersom ikke disse Embedsmænds Drift og Flid havde været des større. Fornemmelig har den Islandiske Bispe Gudbrandt Thorlachsen i den Tid gjort sig berømt og fortient. Foruden at han som Bispe i 56 Aar arbeidede jevnlig og idelig i de almindelige bispeelige Forretninger, var det ham endnu magtpaa-
liggende, stedse at udtaa og iverfætte, endog paa sin Bekostning, hvad der kunde være af Vigtighed til Kunstsabs Udbredelse, og Kirkevesenets Forbedring. Han indførde Catechisationen i Stistet, og var ogsaa betraaet paa at ville have indført Unge-
dommens Confirmation. Han sørgeede for at Presterne, som tilsyn vare usælt aflagte, fil nogenlunde skikkelig Udkomme, deels ved Kongens Gav-
mildhed, deels ved adskilligt Gods, som efter hans

Fors-

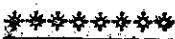
Forslag blev taget fra Bispestolen og henlagt til fattige Prester. Han bragde og et Bogtrykkerie i Gang under sin Opsigt og meest paa sin Bekostning; lod et ungt Menneske reise, for at lære Bogtrykke-
riet; oversatte, eller gennemsaae og rettede de Bø-
ger, der blevet trykte, ja tog endog selv Haanden i
med i Trykkeriet, naar noget fatedes, som de an-
dre ei kunde finde paa at bringe i Rigtighed. Hvor
meget han endog aleene derved udrettede til Nyh-
tan sees deraf, at før han døde, havde Island et
aleene den hele Bibel, men endog mange andre
gudelige og nyttige Bøger trykte i sit Sprog. (*)

Corsik Ulfeld sneg sig hemmelig ud af Danmark, da han mærkede, at hans Forhold blev mistænkt, og drog i Aaret 1651 til Sverrig. Han udgav der et Skrif, opfylde med nærgaaende Udt-
tryk mod Kongen og Regeringen i Danmark, og Dronning Christine tog ham i Beskyttelse. Peder
Jüll var den Tid danske Minister i Sverrig. Han
gjorde paa sin Konges Begne idelige Forestillinger

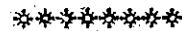
H h 5

ders

(*) Fin. Johan. Hist. ecclesiast. Isl. Pontop. Ann.

derimod, men uden synnerlig Mytte. Dronningen var ustadiig i sine Udladelser om Ulfeld. Snart talede hun vel, snart ilde om ham. Endelig fulgte hun engang Indsalb, at lade Juul sige, at nu vilde hun i hans Mærvoerelse opsigte Ulfeld den Beskyttelse, hun havde givet ham, og nævnede Dagen, da det skulde skee. Juul medte til fastsatte Tid; men saasuart han kom ind, mærkede han at Dronningens Hensigt var ikke den, hun havde sagt. Han erindrede strax, at han var kommen alene, for at høre Ulfelds Dom og et hans Forsvar, bad fremfore, at ham ei maatte tillades, at fremfore noget til Trods for sin Konge. Dronningen gav ham gode Esster, men lod, tvertimod alt dette, dog Ulfeld kalde frem i hele Rigsraadets Overværelse, og sagde, at han kunde kun fremfore, hvad han havde til Forsvar mod de Beskyldninger, der vare ham gjorte af de Danske. Juul, som ansaae det for uauistendigt at indlade sig i Ordvereling med en opsetsig og oprorist Undersaat, vilde strax gaae bort, men de svenske Raadsherrer stillede sig for Doren og holdte ham tilbage. Ulfeld begyndte nu at retsordiggjøre sig, og sagde blandt andet: „Jeg har det i Hønde, hvormed jeg kan forsvare mig mod Peder Juul.“ Juul brød ham ind i Talen,

len, og svarede i samme Tone: „Corssig Ulfeld! , tael med Werbodighed om Rougen, eders Herre, og hans Minister,“ gik derpaa hen i et vindue, og vendte hele Forsamlingen Ryggen. Ulfeld blev imidlertid ved, og lod oplæse nogle Documenter til sit Forsvar. Derpaa vendte Dronningen sig til Juul, og spurgde, hvad han havde dertil at svare. Juul sagde, at han slet intet havde hørt af alt det, som var oplæst, og kunde altsaa intet svare. Dette alene syntes ham forunderligt, at Dronningen saa lidet agtede sine Esster, og at et kronet Hoved saaledes kunde forholde sig mod et andet, allerhelst efter saa mange forhen givne Forskringer om Hei-agtelse og Venstebab. Alt dette sagde han med en Mine, der vidnede om hans Midkierhed for Den Konge, hvis Person han forestillede, og gik derpaa igien til Doren. Raadsherrerne vilde etter hindre ham Udgangen. Men han aabnede sig den i en Hast, satte sig i sin Vogn, og kørde bort. De Svenske selv rodede meget hans kielke Forhold i saa slidrigt et Tilsalde. (*)

Sigurd

(*) Holb. D. Hist. Tom. 3.

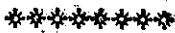
Sigurd Magnusen, Konge i Norge, sit i Sinde uden Marsag at vilde forskyde sin Dronning og tegte et andet Huuentimmer. Da Biskop Magnus hørde, at Dagen var bestemt dertil, gik han til Kongegaarden, og forlangede at seae Kongen i Tale. Sigurd, som uden Tvivl giettede hans Wende, tog imod ham med blottet Kaarsde, maaske for at forførde ham og hindre hans Advarseler. Men Magnus talede uden Skeel, foreholdte Kongen hvor meget han handlede mod Guds Ord og sin egen Ere, og bød ham med den Myndighed, som Bisperne i de Tider troede sig berettigede til, at forandre saa slet et Forsæt. Medens han talede, holdt han Hovedet udraakt, som for at vise, at ikke engang Dødens Frygt kunde trænge ham til at være lunken i sin Pligt. Sigurd, en haard og fremsusende Mand, blev forbistret, fordi der blev taet mod hans Tilbvielighed. Dog maatte han føle Sandheden, og kunde ei overtale sig til at legge Haand paa Manden. Han taug stille, udvilsde sin Forbitrelse aleene i Miner, og gik hastig bort. Magnuses Venner bleve bange for ham, og spaaede ham intet got af Kongens Wrede. „Jeg „frygter ikke“ sagde Magnus, „men skulde jeg „endog døe dersor, da vil jeg dog være glad; thi

„jeg

„Jeg har gjort hvad jeg burde, og sagt at forekomme Forargelse.“ Hans Jver havde ogsaa den Bekning, at Kongen undsaae sig for at fuldbyrde sit Forsæt der paa Stedet. Høitiden skede da ikke der; men Kongen drog hen til et andet Sted, hvor han fandt en Bisp, der lod sig kisse til at tie og bisalde. (*)

Da Carl Gustav forde Krig i Polen, stende i den svenske Armee en dansk Student, Albert Sporman. Denne Sporman var en Borgemesters Søn fra Helsingør. Han havde i sin Ungdom lagt sig med Flid efter Videnskaber, og havde haft Tilbud baade af Præstekald og Skole-Embede, men han havde afflaget begge Dele, opstillet sig til Krig og Krigsvidenskaberne, og forlade Fædrelandet fordi det endnu havde Fred, og han altsaa ei her saae Lejlighed til at giøre Fremgang i den Stand, han elskede. Carl Gustav havde meer end engang seet Præsver paa hans Mod og Mandedom. Dersor opniede han ham til sidst til Oberst over

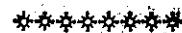
(*) En. Carl. M. Krohn.

over et hævet Regiment, og satte ham til Com-mendant i Kobieb. Kort efter, at han havde til-traaadt sin Post blev Kobieb beleiret af Polakkerne. Sporman laa angreben af en terende Sygdom, ikke desmindre syrede han alting til tapper Forsvar. Men under Beleiringen tog Sygdommen saa meget til, at det saa godt som lod sig udregne hvor lange han havde at leve. Da Sporman mærkede Doden saa nær, lod han sig, saa afmægtig som han var, bære op paa et højt Taarn i Byen, tog Versta alle Fiendens Anlæg i Diesyn, og gav de forsnadne Befalinger, hvorledes man havde at forholde sig mod Fienden medens han døde. (*)

Kong Erik af Sverrig lod i Aaret 1565. 6000 Mand gane ind i Jemteland, for at drage op mod Trondhjem. Evert Bilde var den Lid Lehnsmand der paa Stedet. Saasnart han sic Kundskab derom, reisde han Almuen i Egnen, drog ned i Jemteland, og drev Fienden tilbage ind i Sverrig. Derpaa formanede han Jemtelen-
derne.

(*) Worms Lexicon over kerde Mand.

derne til Trofæb mod Kongen i alle modende Til-fælde, og lagde en Deel af de bedste Folk til Land-væn hos dem under Tonnes Abildgaards Anførsel. Nogen Lid derefter, da Jemtelerne troede, at Sverrig ei havde i Sinde at anfalde dem offere, bade de om at blive frie for dette Krigsfolk, og forsikrede, at de nok skulde passe paa, og forsvarer sig selv. Men neppe var Abildgaard uddraget med Krigsfolket, for de Svenske komme igien stærkere end før. Bilde samlede alt hvad der kunde komme øfsted. Men Svensken kom ham for hastig og for nægtig paa. Han måtte laste sig ind i Festningen Steenvigsholm: Svensken fulgte ham i Hælene og belagde Slottet: der var ingen Muelighed at forsvere det; thi der var hverken Krud, Proviant eller først Vand: Bilde måtte da tinge med Fienden, og overgav Slottet imod Til-ladelse at drage ubehindret ud. Men det var ei hans Tanke at lade Svensken beholde sin Grobring i Røe. Han satte sig strax paa et Skib, og drog ned til Bergen, for at søge Hjelp. Erik Rosenkrands, Slotsherren i Bergen, havde allerede hørt Svenskens Fremgang og samlet en Deel Folk, for at sende Trondhjem og Steenvigsholm til Und-sættning. Bilde blev glad, da han fornem det, og

bed

bød sig til at føre nogle af dem an. Men Rosenklands vilde selv have Møren for Toget, og var ligegyldig ved hans Tilbud. Wilde fandt sig forsvarmet derover, og lod strax Trommen slæe paa Garpebryggen og overalt i Byen, for at hverve Folk paa sin egen Regning. Da Rosenklands merkede dette, troede han, at han havde i Sinde at slæe sig til de Svenske. Men Wilde overbevisede ham snart om det modsatte. Saasvart han havde de Folk sankede, han kunde faae, lod han dem opstille i Rosenklands Vaabsyn, og sværge Kong Frederik den Anden. Han erklærede derhos: at, da det ei var ham tilstedet, at blive brugt med de Folk, Rosenklands havde opsendt, troede han dog ei, det kunde forbydes ham, som en ærlig Lehnsmand, at holde den Ged, han havde gjort sin Konge. Han vilde dersor ei aleene vove Liv og Blod, for at vinde tilbage det Lehnh., han var anbetroet, men endog Gods og alt hvad han eiede skulle blive et Offer for at legne Folk til sin Hjelp. Derpaa satte han sig og sin liden Hær paa et Skib, lod sætte alle Seil til, og kom til Trondhjem lige saa tillig som Rosenklands Folk, der vare assendte længe i Forveien. Allmuen blev glad, da de saae deres egen Lehnsmand komme tilbage; de kappedes om at samle

sig

sig om ham, og han gik strax mod Fienden. De Svenskes Feltherre maatte nu prøve det samme, som Wilde før. Han blev indsluttet i Sctenvigs-holm, og overgav sig. De Svenske blevet ført drevne ud over Grænserne. Wilde holdt siden et vaagende Sie med alt, baade i Jemteland og i sine gandske Lehnh., og havde stedse alting i saa god Stand, at Svensken den hele Krig igennem intet Indfald vovede fra den Kant. (*)

Jørgen Eilersen var Rektor i Kibetts havns Skole i Bæliringens Tid. Nogle Aar før Bæliringen havde Skolen allerede lidt meget ved Pesten. I den Tid havde Eilersen med en besynderlig Omhu antaget sig de fattige og syge Disciple, besorget dem Pleie, og ladet mange begrave paa sin Bekostning; og, da Pesten havde bortrevet de fleste, saa at Kun saa vare tilbage, havde han i en fort Tid facet Skolen besat med sit fortige Antal. Ved Bæliringen indtraf det andet store Uheld for

I

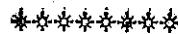
Skolen

(*) Rosens Kronike. Historie om den 7 Aars Krig. inscr.

Skolens Embeds-Tid. Skolens Indkomster ophørde: Lærerne fik ingen Lønninger: Disciplene intet, som sædvanligt, til Underholdning: Forsynressen og Frygten i Byen gav mange Adspredder for Disciplene. Enhver anden havde maaskee tabt Modet, i det mindste Embedsmødet, ved saa mange sammenstødende Besværligheder. Men Eielsen blev ved i sin redelige og driftige Omsorg. Sin liere Skole, som han havde vaaget for i Pestens Tid, og bragt paa Hode igien efter Pesten, antog han sig endnu med samme Iver som før. Han holdt Disciplene samlede hos sig, enten i Skolen, hvor han, uagtet Allarmen i og uden Byen, dog stedse blev ved at undervise, eller i Kirkerne, hvor han jævnlig var tilstede hos dem, for haade selv at bede, saa og for at paase at deres Bedetimer, som i den Tid vare mange, bleve holdte i den tilberlige Orden: han op holdt de fattige Disciple, som nu havde intet andet til Underholdning: han delede og af sine Indkomster, og hvad han ellers eiede, med de andre Skolelærere, saa længe de ingen Løn fik; og dette varede ei aalene i al den Tid, Byen var beleiret, men endog i nogle Maaneder derafter; thi der vare mange vigtige Ting at bringe i Orden i Staten, førstend det kunde begyndes at

tænke

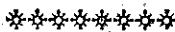

tænke paa Skolen. Hvad han imidlertid havde anvende til at holde Skolen paa Hode, vilde han ikke nogen Tid angive. Men Kongen, som skien nedé paa hans Fortjenester, fandt dog, at han burde fåe nogen Erstatning; lod ham betor udtalle 1000 Rdlr., og udnævnte ham til Professor ved Academiet, dog saaledes, at han tillige forblev i sin Post, som Rektor og Skolens Forstander. Eielsen havde nu tvende Embeder, begge vigtige, og begge af det Slags, der fordrer Arbeide og Flid; men ingen af dem savnede ham, saa længe han havde Kroster nok til at arbeide i saa mange Företakninger. Han afvældede med at læse i Skolen dg læse paa Academiet; og de ledige Timer han derfra kunde afdragte, opførde han til at bringe saa datane Bi-Saget i Orden, som ellers vare hestlagte til hans Embeder, eller paa nogen Maade vedkomm dem.

Den største Belønning, en retskaffen Embedemand ønsker, er at leve og se Nytten af sit Arbeide. Denne fortiente Belønning faldt og i Eislersens Lod. Han hadde et hel Ålder, og fødte den Skole, han i 30 Åar havde arbejdet i, og vaaget for, at blomstre frem paa nye under Forans

Ji 2

stalz

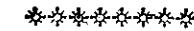

stalninger, han havde udtekt og besørget iværksatte: han saae tillige mange af Landets vigtige Embeder vel bekladte af Mand, som han havde dannet og tildeels underholdt; og dette Syn var hans Alderdoms Glede. (*)

(*) Winding, Academ. Hafn. — Progr. af Worm.

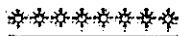
Vind-

Vindstabilitet.

Det er ikke Guld og Sølv, der beriger et Land, — siger en af vores patriotiske Skribentere, — men det er „Arbeide og Mennesker.“ Naar man ved Rigdom tenker den virkelige og varige (og dette er aleene den sande) da er Tanken rigtig og lærerig, og gælder om hele Stater, fordi den gælder om et hvert Huns i Stater. Man har seet Huse glimre af Kostbarheder, og dog i saa Nar at blive øde og forfalte, fordi Virksomhed og Ladhed har boet hos Pragten: man har seet Lande, hvor Guldet opankses paa Strandene, og af sig selv ligesom fremvelter af Viergene, at underkastes smaa og driftige Nationers Herredomme, fordi deres egne Indbyggere have vant sig til Dorskhed og Lediggang. Men hvor Jorden astvinges sin muelige Græde; hvor Konster og Haandverker udtekkes og drives; hvor Mærtingsveje oploges og bruges; hvor Driftighed virker for at erhverve ved tilsladelige Midler, og straber for at anvende det erhvervede til nye Nutte; kort: hvor Vindstabilitet sves; der siger Welstand, og der kændes gierne Munterhed, Sundhed, Styrke og Hæder tillige.

Vindstabilitet er ikke af de Dyder, der vise sig i forbifarende store og glimrende Handlinger; men af dem, der virke levnt, skont stedse driftig, og i mange sam-

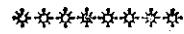
menskedede myttige Handlinger. Den vindskibelige Mand har derfor længe hos os, som hos andre, haft den Skiebne, at han ikke er blevet kiendt efter sit Værd, saalenge Krigsbedrifter ansaaes, og, tildeels af Modvendighed, agtedes for de største borgertige Dyder. Dog i de fredeligere Tider, da man har lert at indsee Windskibeligheds Virkninger til Rigers Lykhalthed, er den mere end ellers blevet opsgået, og belønnet. Kongerne, Kongernes Raad; ja hele af Medborgere stiftede Selstaber have søgt en Ære og Glæde i at opmuntre den stræbsomme Arbejder, og beslindriggøre hans Mavn og hans Handlinger.

Derover kiende vi mange af vores Tiders Windskibelige, men saa, og saagorsom ingen, af forrige Tiders,

Jomsdalens Provstie er længe med Vereins melse erindret en af dens forrige Provster, Hans Breyer, som var tillige Sognepræst for Akersens Menighed. Vittig Stræbsomhed i Algerdyrkningen var i hans Tid mindre bekjendt end nu; han kiendte dog dens Værd, og lærde flere at kiende den. Prestegaardens Jordet satte han i en højlig Stand, fornemmelig ved at giøre en siden Holm, der egentlig var kun en Klippe hedels-

ket

ket med tynd Jord, saa frugthar, at den istedenfor 10 Kørs Hve, som der før var avlet, har efter hans Tid intod 100 Kørs. Denne Frugtharhed tilveiebragde han ved at lade bringe hen paa Holmen adskillige, som gjorde Jord-Skorpen tykkere og bedre.

Dog var det ikke aleene ved saadan Windskibelighed, han gjorde sit Navn erindret, men tillige ved Narvaagenhed i sit Embede og Godgrænhed imod enhver. For Fattige havde han altid nok tilovers, og for fremmede Bønder, som kom til ham, maaske for at see hans Indretninger, skal han stedse have haft Mad staande tilslavet for dermed at giøre dem tilgode.

Til Hæder for ham og til Minde for Ester-tiden blev hans Skilderie opsat i Kirken paa Akersøe.

Anders Thousrup var i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede Capellan for Skanderborg og Stilling Menigheder i 20 Aar, var gift, og havde aarlig hundrede Rigs-daler i Len. Han levede imidlertid med Kone og

Di 4

Børn

Born hæderligen, og havde dog, da han blev forflyttet fra dette lidet Embede til et bedre, al den visse Løn, han i disse 20 Aar havde fortient, ud- sat paa Rente i en samlet Capital. Det, han havde imidlertid erindret sig med, var den Afgrøde og Indkomst, han ved sin Flittighed havde tilveiebragt sig af en Annexgaard i Stilling Bye, som havde været ham overladt til Brug. Den samme Windstibelighed fulgte ham da han blev forflyttet til det bedre Kald. Ved ogsaa her at drive sin Prestegaards Avl paa en fornødig Maade og med Flid, og ved at bruge det, han erhvervede, med Sparsomhed, dog uden at være fattig, forsøgede han den Formue, han, som Capellan, havde lagt Grund til, og efterlod sine Born anseelige Midler.

Hans Strebsomhed i Landhuusholdningen afdrog ham dog ikke fra Læsning og Studeringer. Endog i hans høje Alderdom, da han længe maatte ligge til Sengs, havde han altid Bosser hos sig paa Sengen, læste der, og skrev over adskillige Materier,

Sdet første heitidelige Mede, som det Kongelige Danske Landhuusholdnings-Selskab holdt i Aaret 1771, blev Selveierbonden Jørgen Christensen i Kaarseberg i Fyen optaget blandt dets Medlemmer. Denne hans Optagelse er ham saa meget mere til Hæder, som det er ved mange Aars berommelige Windstibelighed han har gjort sig fortent dertil. De Fortjenester, hvorved han er blevet Selskabet beklædt, ere fornemmelig disse:

Siden Aaret 1746, da han dyrt tillisbde sig sin Selveiergaard, og maatte laane nesten hele Kibesummen, har han opbygt Gaarden saagot som alt af nyt, og anvende anseelige Beløftninger for at faae sine Bygninger ikke aleene opførte, men ogsaa opførte til Varighed og Anseelse. Til Ha- ver omkring Husene har han anvendt store rum- melige Pladser, som han har beplantet med Frugt- træer, satte saaledes i Orden, at derimellem kan pløyes og faaes. Hunle- og Kartofel-Avlen, som begge ere vigtige, har han drevet saa vidt, som faa og maaskee ingen Bonde i Landet, og gjort sine Anlæg og Indretninger dertil efter de bedste Kun- viisninger, han har funnet faae Kundskab om. Gaardens Marker har han indhegnet med anseelige Steengjerder, som deels ere beplantede oven paa

med levende Hegn, deels klædte enten paa een eller begge Sider med opfredte Hække af alle Slags Giersel-Skov, Piil, Frugt- og andre Træer; og ved disse og flere Anlæg, Indretninger og Forbes dringer, som med Glid vedligeholdes, har han bragte det dertil, at ikke paa hele Gaardens Grund, som udgjør en temmelig stor Strækning, skal findes nogen øde eller unnyttig Plet.

Noget af det besynderlige, som ellers har udmarket ham fra den store Hob af Vender, er den mærkelige Omhu, han stedsse har viist for at opelske sin Skov. I Almindelighed flages over at Skovene i Landet astage. Klagerne ere ikke ugrunde; thi det er Mængdens Vand heller at forhugge alt, for selv at gribte de forhaanden værende Fordele, end at frede og plantte for Eftertiden. Deri har Jørgen Christensen tænkt og handlet anderledes. Han har ikke aleene paa mange Steder opfredet alt hvad, der selvwilligt vokede, men endog saact, flyttet og plantet en stor Mængde unge Bøge- og Ege-Træer; ved hvilken Omhu han nu til sin Gaard har meer end 14 Tonder Land velbevoret Skov.

End ikke Urterne, som vose paa hans Grund, have gaaet hans Opmærksomhed forbi. Blandt

ad-

afstillinge gode danske og tydske Bøger, som han har samlet sig til Fornsielse og Tidsordriv i arbeidsledige Timer, har han og forskaftet sig nogle, hvoraf han kunde lære at kiende saadanne Uters Kræfter og Mytte. I Betragtning heraf har ogsaa Landhusholdnings-Selskabet, foruden andre Belellinger, tilsendt ham et Exemplar af Romares Naturhistorie, for derved at give ham Anledning til at udvide sin Kundskab.

Gen anden værdig og af en lige Strebsomhed bekjendt Selveier i Fyen er Jørgen Pedersen i Veirup under Assens Amt. For omrent 20 Åar siden tilklaedde han sig Selveiergaarden Veirup Gaard, som stager for noget meere end 11 Tonder Hektar. Dens Bygninger vare da næsten faldefærdige, Ågerlandet for en stor Deel udyrket, og Engene sumpige og moradsige. Nu derimod findes Bygningerne i god Stand, Stuehuset af nye opbygt med Bægge og Skillerumme af brændte Mursteen, Taget lagt med Tagstone, og Gulvene med brændte Fliser. Evende Frugthaver ere beplantede med mange og sterfledelen unge Frugttræer,

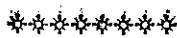
träer, som han selv har opslæst og lader indpøde. En Humlehave et desuden for sig selv anlagt og vel dyrket. Gaardens Marker, som have 5 Gæstehuse bygte i Udkanterne, ere alle hver for sig afseelte og indhegnede, deels med Græster og levende Tønghierder, deels med dobbelte Steengierder beplantede ved Siderne med Vidie, Pile og Ulle-Treer. Enghaverne og Moserne ere oprydede og gien nemphaarne med brede og dybe Græster til at afslæde Vandet. Paa et bekvæmt Sted er anlagt et stort og vel indrettet Teglbrænderie, hvori kan rummes en Brænding af henved 3000 Tagsteen og 18000 Muursteen, og hvorved er opbygt et Huus for Arbeidsfolkene, paa det de altid kan være i Nærheden. Ved dette Teglverk lader Skoven dog ikke. Alt det Brændsel, dertil forbruges, er Tør af en Mose, som ligger tæt ved Bierget, og graves ned al muelig Sparsomhed. I Skoven derimod bliver intet hugget til dette Brug. Den er ikke aleene med Omhue fredet, men endog i Jørgen Pedersens Tid forsøgt med mange unge Treer, som han selv har optrukket og plantet.

Boruden en Guld-Medallie som Landhushus-hednings-Selskabet har tilskiedt denne Mand, er

ham

ham og af hans Majestet, Kongen, i Aaret 1771. plænet en Guld-Medallie, som ham ved et Brev fra forrige General-Landvæsens-Commissionen blev tilsendt.

Det har længe været en Hovedhindring for Agerdyrkningens Forbedring i Danmark, at ikke aleene de fleste Bonderbyer, men endog Beboerne i Bjerne, have deres Jord i Fælledskab, og paa mange Steder saa omstræede iblandt hinanden, at ingen af Jordbrugerne kan siges at have Raadighed over sit eget, men enhver maae rette sig efter sin Naboe, og som oftest savne de viensynlige Fordele, han kunde tilveiebringe sig, naar han havde sin Jord indhegnet for sig, og kunde dyrke den efter eget Ykke. At en saadan Sammenblanding og Forvirring forvolder nogen Skade ikke aleene for Staten i Allmindelighed, men endog for mange, og mest de stæksomme Familier i Gærdesleshed, da den fornuftige og driftige Mand alt for ofte maae se sin Flid standset, og efterlade mange nyttige, Anseeg han ellers kunde udtaake og iværksætte til sin og Landets Fordeel: dette er en Sandhed, som

som ingen erfaren Landmand drager i Twyl. Derfor har ogsaa Regieringen, fornemmelig i de senere Tider, segt at heve dette skadelige Fælledskab ved almindelige Anordninger. Men som alle gamle Sædvaner ikke letteligen heves, saa er ogsaa denne næsten overalt så meget vanskeligere, som mange maae blive enige om et, og det angaaer Ejendoms-Sager af større og mindre Værdi, forvolder ogsaa ikke ubetydelige Bekostninger og Ulejligheder. Dog har man i vor Tid seet adskillige baade enkelte Jordbrugere, og hele Byers samtlige Besboere, baade Selvæiere og Fæstebønder, som med en priisværdig Driftighed have strect at overvinde disse Vanskeligheder.

Saaledes har Selvæieren Jørgen Koch i Thieser Bye i Haderslev Ame viist megen Midskierhed i at befodre Fælledskabets Ophævelse i bemeldte Bye i Aaret 1774, har afdeelt sine Jorder i Kaabler, indhegnet Kaablerne med Groster, og beplantet Grosterne med Hessel og Havetorn.

Mølleren Vilstrup i Klagsmølle ved Horsens i Jylland har mageskifret sin Mark fra twende Byers Fælledskab; og selv forrettet Opræmaalingen.

Præs

Præsten til vindum Menighed i Viborg Stift, Andreas Høier, har tilveiebragt Fælledskabs Ophævelse paa Byens Brandstrups Mark, har til Opræmaalingen antaget Landmaalere, som han tildeels har betalt paa Bondernes Begne, og desuden ved andre gode Anslag viist megen patriotisk Windfælighed.

Selvæier Julius Erichsen har med utrættet Glid strect for at see Fælledskabet hævet paa Kindstrup Byes Marker i Fyen.

Præsten til Aastrup i Falster, Magister Christian Henrich Bierring har i 6 Aar viist megen Jord i at komme ud af Fælledskab, og saae sine Jorder, som paa meer end 90 Steder vare adspredte, samlede omkring sin Præstegaard. Desuden har denne Mand foretaget mange Forbedringer på sine Jorder ved at grøste og plante, at oprydde Steen og satte Steengierder, at anlægge Frugt-Klokkens- og Blomster-Haver. Han har ogsaa indført Humle- og Kartoffel-Dyrkning i sin Egn, har uddeelt Humle-Planter uden Betaling til hans Sognefolk, og opbygt en forsaldet Præstegaard af nye, m. v.

Bonden Andreas Tullipan i Ans Bye, Alling Gaards Gods, som ligeledes er blevet beskiedt

tiend ved Windstikselighed i de fleste Agerdyrkningens Dele, saasom i at oprydde Skovjord og anlægge Frugthaver, i at oprette Trær og opsette Gierder, i at udvide Bieavlen og anlægge Teglbrænderie, har formaaet sine Bygmænd til at udfliste sig af Fælledskab; hvorefter han har indgrøft sin Jord, og tildeels besat den med Pile.

Bjæmændene i Røtterup under Holsteenshuus i Fyen, og de i Gadsbølle Bye i samme Province, have forenet sig om at udskifte deres Jorder, og stræbt hver for sig at indhegne sin Deel.

Ligeledes have Bjæmændene i Kierbye under Dronningborg Amt i Jylland, og de i Raabyeslille paa Møn drægt sig ud af Fælledskabet; de første opmuntrede af Selvæieren Mads Christensen Qvortrup, som hat formaaet de øvrige 12 Gaardmænd og Fæstebønder der i Byen til dette vanskelige Arbeide, og efter at Delingen var skeet, selv udflyttet sin Gaard paa de ham tildelede Jorder: for de sidste har Bonden Lars Hansen været Formand, og deres Stræbsomhed heri er saa meget mere merkelig, da det er den første af dette Slags, som Landhuusholdnings-Selskabet har haft Lejlighed til at besejne, og da disse

disse Mænd, skont med maadelig Evne dog have haft Mod nok til at være de første der paa Landet, som have givet Exempel for de andre, og have med en besynderlig Enighed uden Landmaalings Hjelp haade begyndt det, og siden drevet det saa vidt, at ikke alleene Fælledskab er blevet havet imellem By og By og Mand og Mand, men at endog de fleste af Byens Gaarder ere blevne udflyttede paa de Lodder, enhver ere tilfaldne.

De første, det Indersiske Landhuusholdnings-Selskab i Norge, som i ørige Aar blev stiftet, har fundet Lejlighed til at tildele de største af de Besøninger, Selskabet har bestemt for vindstikelige Arbeidere ere twende Bender, Peder Brechen og Ole Badda.

Den første, Peder Brechen, har i 6 Aar anvendt almuelig Flid paa at forbedre sin Gaard. I Aaret 1773. har han optaget af blot nye Land 20 Tonder Udsæd og forsynet samme med 1200 Alen tillukke Grøster. Aaret efter har han af vild og unyttig Mark opryddet 150 Melinger myragrig Jord, hvorudi er opkastet 2000 Alen

Groster, og hvoraf allerede 5 Tnder Udsæd er optaget til Ager, som har lønnet hans Umage med en god Hest. I de twende næstaføigte Åar har han paa nye afryddet 200 Mælinger Skovmark og indtaget samme til god og brugelig Ager Jord.

Den anden Ole Wadda har i længere Tid arbeidet for Jordbrugets Forbedring paa hans Gaard Wadda, og er den første Bonde i dette Præstegjeld, der egentlig kan siges at have lagt Bind paa en forbedret Agerdyrkning. Gaarden var, da han tiltraade den, anseet for en af de allersletteste: dens Jord var deels sumpig deels steinig, paa sine Steader ganske biergig; men ved at oprydde Steens Landet, ved at anvende ualmindeligt Flid og stor Omkostning paa at udminere hele Bierg-Klumper, ved at afføre nogle tusende Kas Steen, ved at opnage i det mindste 6000 Allen Groster, ved at afrydde mere end 200 Mælinger vild og unyttig Skov, ved at optage af dens far udyrkede Jord mere end 40 Mælinger, og ved flere Forbedringer har han bragt denne Gaard i den Stand, at den nu frembringer af Hoe tredobbelts, af Havre og Byg 20 dobbelt saa meget som den Tid han antog den.

Ogsaa i Stavanger Amt i Norge har et Selskab samlet sig, for at erkendige sig om dette Amts fortiente Arbeidere, og hælsne dem. Dette Selskab holdt sit første Møde paa Hans Majestets, Kongens, Fødselsdag i indeverende Åar, og sandt da, ligesom i det foregaaende er meldt om det Inderviske, 2de Mænd, hvis udviste Strabsonhed blev anset som udmarket fra adskillige andre, som ogsaa vare blevne Selskabet beklaedte. Det var Lænsmanden Jonas Gabrielsen, og Bonden Niels Monsen, begge af Høylands Sogn.

Om den første, Jonas Gabrielsen, blev beriiist, at han, for det meste i næstaføigte Åar har paa sin Gaard, Nedre Østrand, opsat over 250 Havne Steengierder af $1\frac{1}{2}$ Alens Hside og i Grunden over i Alens Brede, at han derforuden har opbrudt af gammel Ager en Mengde store Steene til flere Gierders Satning, at han har anlagt en anseelig Kiskkenhauge, opbrudt nye Ager til 6 Tenders God, m. v.

Den anden, Niels Monsen, som før har været Underofficer, befandtes i saa Åar at have formearet og forbedret sin Gaards, Alses, Ager og Eng ved at oprydde og optage nye Land, ved at formeare sin Giedning, ved at forsylte sine Fachuse

til bekvemme Steder, og ved at opsette Steensgieder. I set har han i næstforrige Aar paataget sig et misom muligt Arbeide med at rydde et Stykke Agerland, som derved nu først bliver til Nutte. For at løsne og sprænge Stenene paa denne Ager, som der i stor Mængde laae fast i Jorden, den ene oven paa den anden, har han med megen Mæle og Beklæftning anbragt over 100 Miner. Stenene har han bortført et temmelig lange Stykke Wei, for at tiene til Hegen imellem ham og hans Rabeer, og Ageren er derved blevet saa forandret, at der, hvor tilsform neppe kunde kiores med Glæde, kan nu pløies.

Enhver af disse vindskibelige Mænd blev foræret et Solv begger. Men Niels Monsens sædeles misomme Flid og kostbare Arbeide, hvortil kommer endnu den Umage, han skal have gjort sig for at opmunstre og undervise andre, havde Selskabet, som det selv har udlade sig, ikke Formue nok til at belønne som det ønskede.

Island, den største Ø i Europa næst Storbrittanien, men tillige den efter sin Størrelse nærmest

nærvarende Tid mindst benyttede, var forдум beslændt, ikke aleene af sit Folks Stridbarhed, men endog af sine frugtbare Græsgange, sin hyperlige Faedrist, og flere naturlige og tildeels velbrugte Forderde. Island havde og den Tid Folkemængde, Velstand, Styrke og Anseelse. Men adskillige Aarsager virkede Tid efter anden, hver for sig og alle tilsammen, til at nedtrykke Landet. Oversvømmelser, Fieldsted, Jordbrand fordevede estershaanden mange Steder: Glds Udvryddelser af Biersgene Hecla og Kæslugia og flere ødelagde hele Herreder; saa at Jordens Overslaade paa mange Steder blev omvæltet, og skienne Egne forbandedes til usgne Sandstrækninger; Mangl af Konster, Haandverker og gode borgerlige Indretninger gjorde, at man ikke vidste enten at op hilpe de Egne, som eengang vare ødelagte, eller ret at bruge de øvrige endnu uskadte: Handel med egne Skibe gik af Brug: Landet blev bortført til fremmede Handlende, der naturligvis saa kun paa sin Forderde: Folket blev fortrykte, modlost og uvirksomt; og dette med mere gjorde, at Island ikke mere blev sig selv stig.

Oste har der været tankt paa at sørge for dette saa meget forringede Lands Opkomst. Formennel-

lig i de nyere Tider er det staet efter Plan og med forsøgt Flid. Man har seet, at skal Bandet igjen haaves til det, som det efter dets Beskaffenhed kan og bør blive, da maae det skee ved ikke aleene at ophelpe Fisserierne, men og ved at forbedre Jordbunden, at befordre en fornustig Dyrkning, og indbringe saadanne Konster og Haandverker, hvorved Landets egne fremragte Ware der kan fararbeides, og der til sigte kiendeligen de mange og forskellige Indretninger og Anordninger, som i de nyere Tider ere foranstaltede for Island.

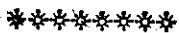
Men de Kloegste Indretninger og de viseste Anordninger skulde ikke kunne udrette meget, naar ikke Indbyggerne satte Mod til at troe, at de udnyttede Egne kan bringes i Brug, de brugte forbedres: naar de ikke blive vindskabelige, dels i at formeere den Alsgrøde, som allerede er bekiende i Landet, dels i at indbringe flere og fordeelagtigere Kornarter og Vexter; og endelig, saalange de ikke satte Lyst til at bringe de bequemme Redskaber i Brug, og de fornødne Haandverker og Haandarbeider i Drift blandt sig.

Saadan Drift og Stræbsomhed befordres ikke bedre end ved Opmuntringer og Eempler. Det er derfor ikke smaa Fortjenester, at være Formænd

til

til at vise Windskabelighed, hvor et heelt Lands Oplomst og muelige Welstand derpaa for en stor Deel beroer; og saadanne Fortjenester have adskillige der i Landet nu verende Embedsmænd, Beviente, Praester og andre, hvis Bestræbeler til den islandiske Landhuusholdnings Forbedring ikke her bør forbrigaas.

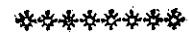
Stiftamtmand Thodal, som boer der paa Landet, og i sin Betieningstid har ladet sig det være vigtigt at befordre Windskabelighed i Jorddyrkning, har imidlertid gjort adskillige rigentagne Forseg med at forplantte de fordeelagtige Kornarter, som saaes baade her og i Norge, og viist, at de ogsaa der kan vore og trives. Han har ligeledes gjort sig megen Image for Kartoffel-Avlen, som er lykket vel, og vil blive Island til megen Nutte, ikke aleene for den Fordeels Skyld, som vindes ved Avlen selv, men ogsaa fordi den forbereder Jorden til anden Sed. For at giøre den almindelig, har han uden Betaling uddeelt blandt Islenderne af de Kartofler, han selv har avlet. Havedyrkning, dette vigtige Middel til en velindrettet Huusholdning, har han ogsaa baade selv drevet, og opmuntret andre til at drive. Wel har den tilsorn ikke været ubeklente i Island: fernemmelig en velfors-

tient Probst Haldorsen har med megen Glid dyrket de nyttigste Madurter, og adskillige Slags Jordable, og segt at giøre dem bekjendte ved Skrifte; men desvært har den dog der, ligesom mange Steder her i Landet, hidtil været meget forsømt, og er nu først ved Stiftamtmandens og flere nu værende Embedsmænds Glid begyndt at blive almindelig, for det første paa Sønderlandet.

Endnu har han gjort sig Uimage for at berige Landet med en nye Dyre-Art. Det er Rensdyret, som i de nordligste Dede af Norge er i mange Henseender vigtigt, da det nærer sig selv og næres af lidet, tiner haade til Fede og Klæde, og bruges med fordeles Nutte til Besordring paa Reiser i de med Sne og Is belagte Egne. For 5 Åar siden har han paa sin Bekostning ladet oversøre nogle fra Norge til et Forsøg, og Forsøget er besundet saavel lyklet, at dets Fortsettelse er agtet værdigt for Regierungens Omhu, som har tilladt Omkostningers Gøgtørrelse til at oversende flere.

Amtmand Steffensen har ligeledes i den nordre og østre Deel af Landet med god Nutte drevet paa Kartoffelavl og Havedyrkning. Han har desuden sat omrent 900 Favne Steengierder paa Kongelige Ejendoms Grunde; hvilken Indhegning

ning, ved at blive almindeligere i Island, vil blive overmaade nyttig, deels til at standse Sandflugt, deels til at fåffe Lye for Sæden i et aabent Land. Han har anfasset en Vervestoel og derpaa ladet forsødige adskillige Slags Tæier. Han har anlagt et Garverie, for at lære og venne Islanderne til at tilberede selv deres Bæder, hvorom de hidtil ingen shnderlig Kundskab have havt, og for saa meget mere at opmuntre Bønderne til at følge saa gode et Exempel, har han udsat Premier for de Bønder, der viisde mest Forbedring ved sine Gaarder.

Af andre Embedsmænd og Betiente har Landsfogeden Skule Magnusen, Sysselmandene Magnus Kiettelsen og Guðmund Rhnulvsen, og den Kongelige Handels-Kisbmand Hans Christensen i Reikerig: Af Geistlige Sognepræsten Arne Thorarinesen og Provsterne Sveinsen og John Steingrimsen: af Bønderne John og Guðmund Egilsønner, Niels Haldorsen og Erlendur Sigurdson, hver for sig viist megen Glid i at arbeide, eller patriotisk Drift til at opmuntre. Bønderne Egilsønner have opsat omkring deres Gaards Tuun over 400, og omkring Udmarken 600 Favne Gierde, deels af Steen, deels af Jord.

Niels Haldorsen har anvendt meget Arbeide paa en af Kongens Jorder i Guldbringe Syssel, og arbeider nu med Glid paa et Steengierdes Anlæg af omtrent 200 Hafne, til at beskytte den Gaarden tilliggende Eng imod Steen, Sand og Gruns, som derpaa af Sæn opkastes, og ellers vilde edeslegge den.

Bonden Sigurdsen af Rangervalle Syssel har opfundet, og undervist andre i at benytte sig af det vilde Korn, som vokser i Island, ved at terre og male det, og har saaledes fordobblert Mytten af denne Vext, som ellers er en blandt de tienligste til at standse Sandflugten fra det Ildsprudende Bierg Hecla. Desuden har han endnu ved en anden Lejlighed glort sig fortient. Det er bekjent, at Faarrepensten i nogle Aar har været en Landeplage i Island. Til at standse den er intet andet eller bedre Middel fundet, end at udrydde alle besængte Faar i de anstukne Egne. Dette Middel er derfor og ved en Kongel. Anordning befalet at ske i en vis Orden, og imod visse Gotgioreller; og denne Anordning er med megen Mytte iverkastet. Men forend noget herom blev befalet, har denne Mand allerede nogle Aar tilført af egen Drift nedslaget alle sine besængte Faar, og anskaffet sig friske; og da

da nu Anordningen skulde iverksettes, lod han endnu disse nye indklaeste, endsklient de med megen Omhu vare bevarede fra Smitte, nedslagte tillige med de andres, for ikke at give Anstod imod Forordningens noiagtige Efterlevselle.

Handelens Kibmand Christensen har oprettet anseelige Steengierder, og forbedret Væse paa egen Bekostning.

Sysselmandene Kiettelsen og Rynulvsen, have, hver for sig arbeidet og opmuntret til Forbedringer i Landhusholdningen, deels ved nye Forsøg og deels ved vel at bruge de gamle. Rynulvsen, har bedækket nogle Klipper paa meere end 20 Steder med Jord, har udgravet adskillige Moser, sat over 600 Hafne Steengierder, opbygt en Huusmands-Plads, forbedret Værene, opbygt Husene paa en lejet Gaard m. v.

Landsfoged Magnusen har i 12 Aar som Sysselmand i Skagfjords Syssel, og derefter fra 1750 af, da han blev Landsfoged, reist, tænkt og arbeidet meget til Forbedring og Fordeel for Landets Landhusholdning, Haandverker og begyndte Fabrikler. Medens han var Sysselmand, og da tillige i nogle Aar beskikket til at forvalte Holum Bispestols Deconomie, blev mange Huse paa Bispestolens Grund

Grund af nye opbygte, endel forbedrede, og Bygningerne paa Gaarden Økrum, som han da beboede, sat i saadan Stand, at den blev den bedste i Nordenlandet. Paa samme Tid forstrek han Bævstole til sin Egn, og opmuntrede Indbyggerne til mere Flid i Uldgarns Spinderie og sine Badmels Forarbejdning; hvilket havde god Nyttie. Eigeledes gørde han sig Umage for at formeere Faareavlen ved en forbedret Røgt, og bragde det dertil, at Antallet af Faarene skal i den Tid have forsøgt sig paa Bispestolens Ejendom fra 3 til 600, og paa Gaardsdene Økrum og Eigelsæe fra 2 til 700; hvilket givne Exempel, estersulgt af Maboerne, skal i den Tid have virket til en betydelig Tilsvart i Kjøds Udsærselen fra den Egn. Som Landsfoged har han fortsat sine øconomiske Bestrebesser, deels for egen Fordeel og Fornielse paa Gaarden Vidse, som han imidlertid har behoet, deels for det almindelige ved adskillige nye Fabrikker og andre Indretninger, hvormed han har hørt Indseende. Han har sagt at formeere Edderbunen, som er een af Islands gode Producter, og gjort mange Forsøg i Haveurters- og Korn-Dyrkningen. Han har gjort adskillige Landets Naturproducter her beklaende; blandt andre den Islandiske Sandsteen, der bruges ved

ved de sterste og bedste Bygninger, som nu opføres i Island. Han har bragt de Sundmørske Fissegarn til Island, som nu paa adskillige Steder bruges med mere Fordeel end de forhen der benyttede Haffe-Redskaber; og endelig har han og ved de Foranstaltninger, som der i Landet i de senere Tider ere foiede til at forarbeide Landets Producter til Brug baade for dets egne Indbyggere og andre, viist megen Opmarksomhed og Omhyggelighed. De Kundskaber, han under alle disse sine Bestrebesser har udvist om sit eget Land og om bedre Indretninger, har han erhvervet deels ved nogle Gange at giennemreise hele Island, deels ved adskillige Reiser, han fra sin Ungdom af har foretaget sig her til Landet, saavel som i Sverrig og Norge. Til Oplysning om Islands Jordegods og dets nærværende Tilstand i Sammenligning med forrige Tiders, har han ved 12 Aars Arbeide i ellers ledige Timer udarbeidet den islandiske Jorddebog, som nu haves ved Rentekammeret.

Sognepræsten Thorarensen har meget forbedret en festet Kongens Gaard Lambested, og dersaa sat mellem tre og fire hundrede Færne Steengjerdar.

Provsten Sveinsen har af patriotisk Nidkier
hed udsat Premier for Gierders Saetning i hans
Provstie, nemlig Issefjords Syssels Nordre Deel.

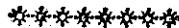
Provsten Jon Steingrimsen i Vester Skap-
tefields Syssel har anvendt besynderlig Flid paa
Gaarden Hell i Myrdal. I Aaret 1761 anteg
han den ganske forsalden, og har nu bragt den i en
meget ypperlig Stand. Han har omkring Gaar-
dens Marker og Huse ladet sætte, foruden Jord-
diger, endnu over 500 Favne trofaste Steengiers-
der. Han har ved omrent 2000 Alen Groster og
Render deels afledet Vandet, som før oversvom-
mede Gaardens Jorder, og derpaa oplastede Grus
og Sand, deels indlede det paa andre Steder hvor
han har seet det fornødent; ved hvilke Indretninger
han har bragt meget forhen ubrugbart Jord i
Brug. Han har indrettet ved Gaarden en In-
delukke for 40 Heste, og i en Klippe ikke langt der-
fra ladet udhugge en til Winterlyne meget bequem,
men med Meie indrettet Faaresie for 200 Faar.
Han har af nye ladet opbygge alle Gaardens Huse,
takket dem med flade Skieferstene, og lagt Steen-
broer der omkring; til hvilken Bygning og Broe-
legning, saavel som Gierdernes Saetning han har
bevæltiget sig af Sleder, hvis Nyhie han derved har

lært

lært hans Naboer, som ikke have kendt den før.
Det som er det markeligste heri er at Gaarden,
hvorpaa denne stræbsomme Mand har anvendt saa
meget Arbeide og Bekostning, er ikke hans egen,
men Hans Majestat Kongen tilhørende, og af ham
aleene forpagtet; og at han har bestyret det med en
Indtegt af 26 Rdlt. aarlig, som er alt hvad han
har i Embeds Indkomster.

Til disse Mandens Fortjenester kommer end-
nu denne: at han med en god Indsigts i de theolo-
giske Videnskaber foreener en meer end almindelig
Kundskab i Urtevidenskaben og Lægekonsten, og at
han klogeligen veed at anvende denne Kundskab til
Nytte i sin Egn, hvor den ogsaa høilig behøves,
da den i Island besikkede Land-Physikus boer om-
rent 30 Mile fra dette Sted. Ikke aleene i hans
eget Provstie, men endog i de nærgændende paa
begge Sider gaaer han villig enhver, endog den
fattigste, tilhaande med fornuftige Raad, naar det
forlanges: foretager sig i den Henseende ofte be-
sørlige Reiser paa sin egen Bekostning, og med
egen Skyds; for hvilke han ikke aleene ingen Be-
ratling tager, men endog skenker de fattige Medic-
lamentter for intet.

Hans

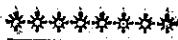
Hans Majestets Kongens Godbedighed og det Kongelige Landhuusholdnings-Selskabs Opmærksomhed har ogsaa strakt sig til Island. Selskabet har der uddeelt haade Premier og Agtelsets-Tegn. Hans Majestet, Kongen, har i indeoverende Åar ladet Stiftamtmand Thodal og Prost Steingrimsen tilkiendegive sit høje Velbehag, og derhos ladet oversende til Stiftammanden Medalsien: For Fortjeneste; og til Prosten Indsædss-Rettens Medalie.

Hitteren er et Præstegield i Trondhjems Stift i Norge, som bestaaer af mange i Havet beliggende Øer. Den største Deel deraf er ubeqvem til Dyrkning. Der ere mange Skaldede Klipper og sumpige Myrer. Imellem Klipperne og Sumperne ligge hist og her nogle smale Jordstrimler og Flække, som aleene kan behøves. Disse ere vel ikke usprungbare, men Vandet, som nedflnyder fra Klipperne, gør deres Dyrkning besværlig. Indbyggerne ere vandte til at sege deres næste Møring paa Seen. Dette har saa meget mere afvoldt dem fra Jorddyrkning, og forvoldt, at de i Almindelig-

lighed ikke har bekymret sig om at forstaffe sig anden og bedre Usgroede, end den, Jorden selv frivilig har villet yde.

I saadan en Egn antog en Bondekarl, Niels Justesen, for en Tid af 30 Åar siden en Bondegård, Eide, det i 7 til 8 Åar havde lagt øde, og hvor Husene var enten forfaldne eller bortførte, Gaarden var Mensalgaard for Stedets Præst. Den havde ved Vandskyl taget betydelig Skade. Udskillige havde havt den i Feste uden at kunne bestaae sig derved; og til sidst vilde ingen anden besatte sig dermed. Niels Justesen var den eneste, som lod sig endelig overtale, og få den paa det Vilkaar, at han skulle tiltræde den byrefle med 2 Åars Landskyls Frihed, men derimod paa egen Bekostning opbygge Husene, og sætte den i Stand.

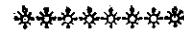
Han var sed i Nabogieldet, Hesve, hvor Agerdyrkningen ogsaa var forsomt; var i sin Ungdom kommen som Dienestekarl til Hitteren, var fattig, og havde formedesst Fattigdom ikke kunnet bringe det videre, end til endnu i sit 36te Åar at arbeide som Dienestekarl for andre. Den Udsigt ham nu gaves, da han satte Boe for sig selv, var ikke meget opmuntrende for ham; men ved en meget besynderlig og udmarket Windstibelighed har han

udrettet, at Gaarden Ende er nu ved sit Alge-
brug og sin Bygning blevet anseelig blandt Gaar-
dene paa Hitteren, og at han er blevet haade en
velholden Mand, og et meget agtet Exempel blandt
 sine Naboe.

Saa snart Niels Justesen havde antaget sig
den øde Gaard, begyndte han strax at dele sit Ar-
beide imellem Huusbrygning og Jorddyrkning. Forst
forstiffede han sig det nødvendige Huuslye: siden
arbeidede han ved Tid og Lejlighed paa at pyndte,
udvide og forbedre. Temmeret til Bygningerne hug-
han selv, og bragde det igennem meget besværlige
Veie: Arbeidet saavel ved Stuer som Udhuse
bestyrede han og, aleene ved Hjælp af sin Kone,
en Pige og en Nabo; hvilken sidste han dog ikke
brugde uden i Begyndelsen i en Tid af 2 Uger.

Men imidlertid blev dog Jordbruget forhems-
melig hans Sag. Jorden var her som paa andre
Steder i Egnen vanskelig at giøre brugbar. Den
sterste Deel deraf laae indslutet imellem tvende
Fieldrigge og tvende Sæbugter. Fra disse tvende
Fieldrigge nedfledte adskillige smaa Belle, som
overskyldede den flade Jord, og samlede sig der i
mange Sumpe og Vandpole, imellem hvilke Aa-
rene varre anlagte i smaa Flette. Men det som
giørde

giørde mest Skade var en Elv, som løb i mange
Bugter igennem det bedste af Jorden, flydede ofte
over med Grus og Sand, og bortrev undertiden
hele Stykker af Jorden. Af dette saae Niels Ju-
stesen, at Skulde her udrettes noget retskaffent, maatte
Begyndelsen skee ved en nye Hovedindretning;
og den fattede han Mod til at sætte i Verk. For
at dreie denne skadelige Elv bort, grov han langs det
eene Fielde en dyb Grest paa 500 Skridt, gien-
nemhug en Biergnalke, som stod ham i Veien, og
aabnede derved et nyt Løb lige ned i Søen; og for
at forekomme nyt Indbrud, opsatte han langs Gres-
tens Øred en Forheining, deels af Steenmuur,
deels af Træverk, som kunde betrygge ham for
denne Frygt.

Da Hovedhindringen saaledes var hevet gik
han videre. Han opkastede flere Groster til at
lede de øvrige fra Fieldene nedflydende Vand bort:
han fyldede Sumperne med Jord: han opgravede
og bortsørde de Stene, som kunde flyttes: han
grov dybe Grave til de større, vlestede dem deri,
og lagde Jord oven paa; og ved disse og flere Paas-
fund fil han til sidst den hele Jord overalt saa jern
og tor, at den kunde ploies, og blev en Ager, der
strakte sig imellem Fieldene fra den eene Sæbugt

til den anden, 700 Skridt i Længde, og omstrent
50 Skridt i Bredde.

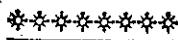
Da denne Ager blev brykt, gav den rige Frugter. Niels Justesen fuld derved Lyst til at udvide den. Fra Siderne kunde det ikke skee; thi der var det, han fornemmelig havde maatte grave Hoved-Groster langs Fjeldene. Han fuld da i Sunde at strække den ud for Enden i Sæbugten, hvilken Sæbugt Havsfoden jevnlig satte under Vand, men Ebben ligesaa jevnlig torrede. Her fikke han sammen en nesten utrolig Mængde, først af Steen, siden af Myr og Tøng, og lod ikke af for han havde, saa at sige, bygt sig et nyt Stykke Ager paa nesten en Tondens Sæd. Elven, som før havde givet ham saa meget Arbeide, var ham og her til hinder, da den faldt i Søen just ved Hjørnet af den nybygte Ager, og derved let kunde giøre den Skade; men han vidste ogsaa nu at finde Middel til at forebygge dette, ved at grave en Canal fra Elvmunden ud i Søen, hvorved han dreide Strommen til en anden Side.

Bed det at Niels Justesen saaledes havde indtaget al denne Jord til Agerland, havde han nu næsten intet Eng tilbage, uden hvad der laa i Fjeldbakkene begroet med Kratskov, og hvorpaar

til

tilforn meget lidet var avlet. Engbund saae han at være ham nødvendig for at forbedre Ageren. Han gav sig derfor til at rydde Kratskoven op, at jevne den opryddede Bund, og at plante de bedste af de opgravede Træer i en vis Orden, saaledes at de kunde vore til Nyte, uden at betage ham Graden af Engbunden; hvilket ogsaa havde god Virkning, saa at han med Ejden fuld gandse anseelig Heebling.

Man slutter lettelsen, at til at udrette saa meget udfordres meer end en kort Tid. Det ovrigt af Niels Justesens bedste År gik ogsaa bort under disse meisomme Foretagender, og det havde været at formode, at han i sin tiltagende Alder vilde aleene have strect at vedligeholde dem, og nyde Frugterns. Men endnu gik hans Arbeidslyst videre, og efter alt dette foretog han sig et nyt Anslag, hvorved han syntes nesten at trodse Naturen. Imidlertid høie ikke langt fra hans Gaard laa i en dyb Dal et nesten bundløst Kær, som ingen lettelsen skulde troe at kunne komme til Nutta. Dette Kær var saaledes beliggende, at det tog imod al det Gjedset Vand, som nedfled fra Gaarden. Niels Justesen kunde, som stræbsom Agerdyrker, ikke see paa at, denne hans Gjedsek

skulde spildes til Unyttie. Han saer derfor Kiesret ud, lagde Steenrender i Grøsterne, gav Jord ud af Højen, som han syldte i Dalen, lagde etter Steenrender; og ved disse og flere saadanne meisomme Tilberedelser fik han til sidst efter utrolig Arbeide en ypperlig og frugtbart Ager, saa stor, at han deri kunde saae en Tonde Sæd, og avlede der nu med lidet Umage en meer end sædvanlig Usgrede, fordi han ikke havde nedig at bringe Giedning derhen.

Disse ere de betydeligste af de Forbedringer og Agerdyrknings-Forsøg, denne eene Mand har begyndt og fuldt bragt, men de ere dog ikke de eeneste. Han har siden den Tid endnu optaget tvende Stykker Land, et hvert paa mere end en Tonde Sæd, og har, for at bringe dem i Brug, maattet satte et vidtloftigt og kostbart Steengierge. Han har anlagt nye Veie omkring sin Gaard over ujevne, sumpige og klippige Steder, og gjort adskillige andre og mindre Indretninger, som alle have medtaget Tid, Arbeide og Bekostning.

Det som ellers er meget mærkeligt ved alt dette, er, at til at optage adskillige af de Stykker Land han har bragt i Brug, har han ikke kunnet bruge Plou og Heste, men har maattet omvælte Jorden med

med Hænder, og til dette og hans andre Arbeider har han ikke haft anden Hjælp end sin Kone, to Døtre, og undertiden end Dreng eller og en Ties næstepige.

Før 6 Aar siden, da man her fil Underretning om denne siedne Mand, var han 62 Aar gammel, arbeidede endnu med Lyst og Fyrighed som før, og blev da som altid tilforn gaaet tilhaande af en huuslig og stræbsom Kone, der foruden at besørge sine Huusforretninger, havde endnu Tid nok tilovers til at hjælpe ham i Markarbeidet. Paa samme Tid blev han engang raadet at betenkke sin høje Alder, lade sig nose med det, han allerede havde sat i Stand, uden at giøre flere Anlæg, og nu ikke arbeide saa ivrig. „Nei,, svarede han „jeg maatte derved miste det bedste af mit liv, „som er den utrolige Glæde, jeg finder ved at lægge altid noget nyt til; thi jeg er aldrig saa glad, „som naar jeg har fligt Arbeide under Hænder.“

Frugterne af dette hans vedhængende Arbeide vare den Tid allerede betydesige. I Begyndelsen da han var kommen til Gaarden havde han saaet 3 til 4 Tonder og avlet 10 til 12 Tonder: nu saaede han 12 Tonder og høstede almindeligen 90 Tonder; og avlede altsaa omtrent otte Fold, da

Der dog i dette Prestegield avles kun i Almindelighed tre til fem Gold. Tilsorn kunde han kun sæde 7 til 8 Stykker Hornvæg, 20 Stykker smaae Føe og 2de Heste, nu sæde han 16 Stykker Hornvæg, 60 Stykker smaae Føe og 3 Heste. Hans Aduortes Vilkaar vare og derved kiendelig forbedrede. Han havde begyndt i Fattigdom, men var nu en velholden Mand, der ikke trængde til nogen; men kunde hjælpe andre, boede yet, havde tilovers til at frembynde for hvem som kom til ham, havde god Besætning, overslodig skont farvelig Huusgæraad, og sin Gaards Redskaber i den bedste Stand; hvilket alt tilsammen taget er en virkelig Rigidom for en Mand i hans Stand.

Endnu fortiner dette at ommarkes, at med al den Driftighed i Arbeide, Særebomhed for at erhverve, og Sparsomhed i at bruge det erhvervede, har han tilogeligen vidst at undgaae baade Mærgched og Karrighed. Han har under alt sit Arbeide haft Tid nok til at pleie sig. Han har erhvervet ikke for at gienmire, men for at bruge til Nutte baade for sig selv og andre; og som han stedse har været munter i sit Arbeide, saa har han altid talst med Erkiendelighed om Forsynet, som han har

tils

tilstrevet alden Besignelse og Fremgang, hans Arbeide har have.

Som fortiente Agtelsetsogn har det Kongelige Landhuusholdnings-Selskab stienke ham dets mindre Guld-Medalje, og derhos en stor Selv-Poal.

SÅret 1775. behagede det Hans Majestet, Kongen, at udsætte 3de Premier: den første af 150, den anden af 100, den tredie af 50 Rigsråder, som ved en dertil anordnet Commission skal aarlig, under visse bestemte Vilkaar, tillegges de 3de af Agerdyrkningen og Landhuusholdningen meest fortiente Prester, Officerer eller civile Embedsmænd, i Aggershus Stift i Norge. De som i dette og næstafsigste År ere kiendte værdige til disse Belønninger, ere Johan Christopher Bogelius, Sognepræst til Ascher i Aggers Herred: Regiments-Qvartermester Adrian Kiobke, Foged over Øvre-Nommerige: Kammerherre Adeler, Amtmand over Bradsberg Amt, og Lieutenant Ellev Fougnier, af det tredie senaensfieldiske Dragoner-Regiment.

Sognepræsten Vogelius, som i det forrige Åar har vundet den første, og i dette Åar den tredie Premie, har på sin Præstegaards og andre han tilhørende Grunde af øde, stenig og moradsig Mark optaget 150 Edr. Sædeland, har gjort hen ved 100 Maal (*) Jord brugbare til Agerland: deels ved at bortrense og udminere over 1000 Læs Steen, hvorfra henimod 2000 Favn Steengierder ere opsatte: deels ved at rodhugge Skovbegroet Færmak: deels ved at paafylde et Field nogle 1000 Læs Jord. Fremdeles har han ved over 2000 Favn Grester igjennemgravet og udssret en stor Strekning bled Myrefjord, anlagt en nye Wei ved Gaarden Vojen istedenfor den gamle Bønghovei, som igien er blevet indtaget og gjort frugtbart: har beplantet Kongevejen forbi hans Præstegaard med en Mengde retstammige Levtræer, hvilket fremdeles fortsettes: har udsat i afgigte Åar over 50 Rigsdaler, som Belønninger for flittige Arbeidere i hans Sogn; og desuden bevist, at han i det sidste Åar har ved samtlige sine Gaarder avlet omtrent 1000 Læs Høe, og i Almindelighed 8 Fold af hans Kornudsæd.

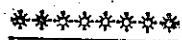
Negis

(*) Et Maal er imellem 2 og 3000 Alen: ikke paa alle Steder i Norge lige.

Regiments-Qvartermester Kiobke, der har fået den første Premie i dette Åar, har gjort, at han ved Gaarden Morck i Edsvold har i afgigte Åar ladet rodhugge et Stykke Jord til 9 Tonder Udsæd: at han for den Lid har ladet rydde og med henved 12000 Høf Grester udssre et vidstofigt Stykke Myre og Skovland til omtrent 20 Tonders Udsæd; alt ved leiede Folk: at han har formeeret Giedselen med over 10000 Læs Myrefjord og Tuer, og ladet tildeels samme henbringe til Opsyldning paa saadanne Steder, hvor det behoves; og endelig, at han af sin Kornudsæd avler nu 7 til 8 Fold, og i opryddede Enge 100 Læs Høe gaaelig meer end før.

Kammerherre Adeler, som i afgigte Åar har vundet den mellemste Premie, har i en Lid af 10 Åar meget anseeligen forbedret Gaarden Giemsæ- Kloster, ved, uden Pligtarbeide, at have optaget henved 50 Tonder Lands Udsæd, deels af stenig og med Træer begroet Grund, deels, og for det meste, af moradsig Grund, som han har igjennemgravet med 5000 Alen Hovedgrester, og henved 12000 Alen Evergrester, samt ladet oprydde og udlægge til denne Gaard 7, og til Gaarden Bradsherg 24 nye Huusmandspladse, foruden andre gode Anlæg.

Vieue

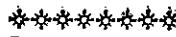

Lieutenant Fougner, som i begge Aarene er tilklaendt den tredie Premie, har i en Tid af 7 til 8 Aar paa Lundegaards Grund i Oplands Amt, for en stor Deel ved egne Folk, ladet opgrave, sprænge og bortføre en overmaade stor Mengde Stene, og derved optaget til Ager og Eng henved 50 Maal; deraf er i Aaret 1775 renset 14 til 16 Maal saa ubeqvemt Jord, at Stenene deraf have været tilstrækkelige til 100 Alen Kirkemur. De øvrige opryddede Stene har han brugt til Steengierder, til at afdreie en Glombel fra at giore Indbrud paa Agrene, til Steenrender, og til at opfylde Dole og Ujevnheder, hvilke han, ved at lægge Steen i Grunden og derefter at føre Jord oven paa, har giort til jern og god Agerland. Desuden har han opryddet sig betydelige Enge i Udmuren, forbedret de øvrige, og opmuntret tvende Gaarden underliggende Huusmaend til ogsaa at paataage sig meget besværlige Arbeider med at grave og rydde. Ved hvilken misomme Flid Gårdens Aveling er særdeles forsøgt.

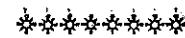
Til disse Premier have ellers meldt sig adskillige andre fra forskellige Egne og af forskellige Staender og Viskaar, som i kortere eller længere Tid have arbeidet og haft Omsorg for Landbrugets

Fors-

Forbedring, og hvis nyttige Bestrebesser, endskont de ikke; i Sammenligning med hines, have kunnet opnaae de bestemte Besønninger, dog ere belliendgiorte som verdige til at agtes. Blandt disse udmerke sig fornemmelig: En General-Lieutenant Brochenhjul, som har inddælt sin Gaard Gipsund i Kaabler paa Holsteenst Maade, og ved bekoftlige Rydninger, samt andre Forbedringer mærkeligen forsøgt dens Aveling og Værd; En Frue Åkelleje, som med nogle Aars besynderlige Flid har sat Gaarden Præstersed i højerslig Stand ved meget betydelige Rodhugninger, Steens Udbrydninger, Huusmands-Pladsers Oprydninger, samt Frugt- og Urtehaver, Fiskedamme og Bygninger: En Oberst-Lieutenant Sundt, som paa Herregården Evie har, uden dertil at bruge Wonderne, optaget af raa og stenig Mark Sædeland til 14 Tonder Udsed, opsat over 1300 Farne Steengierder, gien nemgravet store Moradser, og fredet Skoven, som for nogle Aar siden var udhugget, saaledes, at deri endnu kan hugges Gang- og Bygnings-Timmer: Majorerne Rhode, Selskier, Rye og Port, hvis Gaarder Østgaard, Raaen, Heyan og Wahl skal ved derpaa anvende Arbeide og Bekostning være, nogle i en

i en meget kort Tid, sædtes forbedrede: Capitaierne Cold, Piro, Schleppgrel og Heideman, som have udmerket sig ved at udvide og meget forbedre Jorddyrkningen paa Gaardene Weedslien, Beisteen, Brunlaug og Christianslund: Lieutenanterne Steenersen, Heide, Hvidtfeldt, der og have anvendt megen Mose og Bekostning paa deres Gaarder og Gaardsparter: Sorenskriveren Cancellieraad Thams, som paa sin Gaard Stoppen har meget udvidet sin Agerjord, anlagt en god Frugt- og Urtehave, og i 22 Aar, han har ejet Gaarden, har, ved at kiebe Brænde og Tommer, fredet sin Skov: Provsterne Klem og Rasch; af hvilke den første, har, foruden at forbedre sin Prestegaard, Efterland, til at kunne føde meer end dobbelt saa stor Besætning som før, har endnu paa hans Ejendoms Gaard Grydemark, anvendt meget Arbeide, i det at han der har udtorret en stor Deel vaad Skov og sunpig Jord med nogle 1000 Favne Grester, indhegnet med nogle 100 Favne Steengierder, opbygt Hestestald og Gærhuse af Steen: de sidste med Giødsel-Kieldere under, hvoraf den ene er af Berg udmineret. Den anden, nemlig Prost Rasch, som lever med 12 Barn i et lidet Kald, hvoraf han

i 9 Aar har svaret 250 Mdlr. aarlig i Pension, har ved sin Prestegaard Urschoug i en Tid af 20 Aar arbeidet trolig, optaget af Skov, Berg og Morads en Mengde Ager, og bragt den ellers uslukke Jord ved kostbare Jordblanding til saadan en Frugtbæthed, at den i gode Aaringer, for en stor Deel, bærer 11 til 12 Fold, og at Gaardens tilligemed nogle underliggende Huusmands-Pladser Avling nærer 107 Mennesker, hvoriblandt 21 Huusmands-Familier, og giver endda et Overskud til at selge. Ved Prestegaarden har han og anlagt et Teglbranderie, som forsynet den og en Deel af Sognets Ulmus med Muur- og Tagsteen.

Ligesom den vindstabelige Embedsmand i Norge saaledes som nylig er anført, har seet, og fremdeles kan vente at see, sine for Jordforbedringen anvendte Bestrebeller paaagtede og lønnede fra Thronen, saa har ogsaa Bondestanden der i Landet Adgang til Hader og Belønninger for sin Strebsomhed. Hans Kongelige Hoihed Arveprinsen har i nogle Aar uddeelt og uddeler endnu ved det norske Videnskabers-Selskab i Trondhjem

anseelige Premier for vindstikelige Bonder. Disse Premier have hidtil været enten bestemte Penges Summer fra 10 til 50 Rigsdaaler, eller Medaller: nogle til at eie, og nogle til at bære; hvilke sidste Hans Majestet Kongen ved et Rescript allers naadigst har besalet, at skulle agtes af alle som Kongelige Maades og Ørestegn, og tilladt, at bæres paa hellige Dage og ved alle høitidelige Lejligheder i et røde Vaand i Best-Knaphullet af enhver, som dertil bliver agtet værdig. Som Medbeilere til saadanne Belønninger have Tid efter anden mange fortiente Mænd været paa Valg, og vundet: nogle for Glid i Agerdyrkningen og den norske Landhuusholdning i Almindelighed: nogle for visse enkelte Grene af samme; saasom for Hunsmands-Pladsers Oprydning, øde Gaarders Opahlspning, Udmarkers Oprensning, Havens Anlæg, Rovdyrs Udryddelse, nyttige Dyrks Fremstavl, vittige og gavnlige Opfindelser, med flere saadanne gode og for Landet passende Anslag. Det vilde blive alt for vidstigt her at opregne alt det nyttige, som for Selskabet er anmeldt. Det maae da være nok at hersre det mærkværdigste af det beviste:

Ved

Ved Hunsmands-Pladsers Oprydning er fød nemmelig mærkværdig Engel Gundersen Biæst af Sundalen, en Huusmand med een Arm, som i Aaret 1775 med sin eene Haand har af Mørads indgræstet og opryddet en Hunsmands-Plads, opbrudt Ager og bygget sig Huse, hvorved han har anlagt en god Humlehøve.

Til at opførle øde Gaarder have Anders Pedersen af Bergens og Mads Berentsen af Trondhiems Stift været virksomme; af hvilke den første har for 3 Aar siden nedsat sig paa Gaarden Gedevig i Boldens Præstegield, som i 16 Aar havde ligget øde; hvor han har begyndt at bygge sig Huse, og besaae de gamle Acre, og stræber for at fortsære: den anden har ligeledes opbyggt fornædne Huse, og opbrudt Agerland ved Gaarden Leetvold i Romsdal; saa at den nu, efter at have lagt øde i 25 Aar, sættes i Stand til herefter at ernære en Familie.

Ved Udmarks Oprensning i Særdæleshed er fornemmelig Gunder Harebaas af Sundalen i Trondhiems Stift blevet beklaedt, da han med stor Beklædning i Aaret 1774 har opbrudt en Bei igennem brude Berg og bledte Myrer til en stor Fjeld-Dal, Giedaadalen; hvorved han har tilvejet

M m

bragt

bragte sig og sine Maboer en ypperlig Sommers-
Drift for over 70 Storsoe.

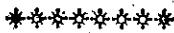
I at udrydde skadelige Rovdyr, Ulve og
Bjorne, ere i set Østmund Hustue af Stavan-
ger Amt, og Ole Torvig samt Jens Gull-
dersen Kulaas befundne, i de næstafvigte Aar
at have viist Mod og Hurtighed.

Hovedydkning i Beskydnerlighed er befordret
af Lars Husbye af Sundalen, en fattig Mand,
som for 3 Aar siden har anlagt en stor Have ved
sin Gaard, og beplantet den med Frugttræer. Han
har ellers ogsaa gjort sig bekjendt ved anden Jord-
dyrkning, men fornemmelig ved at have uddraget
sig et Udtog af det øconomiske Magazin og andre
saadanne Skrifter; hvilket Udtog han har foreget
med et Tillæg af sine eigne Tagtagelser, og med-
deelt andre Afferister deraf til Oplysning.

Wittighed i nyttige Opfindelser er fundet hos
Bonden Henrik Ellingsen Løndahl paa
Sondmær. Ved flittig Lesning i gode mathe-
matiske Boger har han erhvervet sig en for en Mand
af hans Stand meget usædvanlig Indsigt i Regne-
kunsten og Landmaalingen. Denne Indsigt har
tient ham til at optage et Chart over sin Mark for
sin egen Forneielse, og siden et andet, til Fiskeri-
ernes

ernes Nutte paa Sondmær, over Fiskegrundten
uden for Landet. Han har end videre selv opfund-
bet sig en nye Plov, hvormed han plejer baade frem
og tilbage, en Maskine til Tærskning, og en an-
den til at slæe Fiskelinier paa, som skal være be-
quemmere, end de forhen brugte: har skrevet en
Afskrifning om Veiret, Winden, og Tidevolumen,
som er kendet vedrig til Belænning; og er af hans
Wittighed anbefalet som en Mand, der med al den
Wittighed foreener et vedrigt Hjerte, en reisskaffet
Vandel, og en udmerket Straabsomhed i at drive
sin Avling.

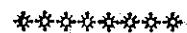
Som merkværdige Jordbrugere, der ved Flid
i Agerdyrkningen og Landhuusholdningen i Almin-
delighed have tildraget sig Opmærksomhed fortjene
at nævnes: Elling Ingebrigtsen Husum
af Værdalen, Poul Monsen Thynnes fra
Schognens Præstegjeld, Peder Larsen Bjør-
chum af Leierdal, Sivert Johansen Gieds-
ausen af Jøndersen, Helge Mathisen Kiel-
berg af Søndre-Borge Sogn, Hans Goudsen
Sandrib af Overnæs, Mathias Christen-
sen Bachs af Botne Sogn, Skibsbygmester
Tonnes Noltsen i Christiansand, Ole Tor-
childsen Rustad af Vinger, Arnt Olsen

Vohlen af Værdalen, Isaac Asoldsen Reunesund af Solum, Joachum Monrad paa Gaarden Semb, Peder Tollese Lufste af Brandsberg Amt, Niels Simonsen Norstevold af Guddal, Mons Olsen Mællingen af Nordhø Lehn, Anders Larsen Nøglegaard af Eidanger, Jens Johansen Bertnum af Overhalden, Hans Carlsen Brede af Sneasen, Johan Extorm paa Angersmyhe, Michel Olsen Østre-Dolsven af Solum; af hvilke de tvende første have faaet bestemte Penge-Premier, og de øvrige Medallier at eie. Og endelig endnu frem for disse Lars Forsæt, Bonde og Klokker i Klaeboe, Halle Svendsen Vibstad Boigde-Lehnsmand i Overhalden, og Jon Brandt paa Brevig, som, for desmeere at udmarkes, have faaet Medallier at bære.

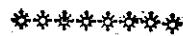
Boigde-Lehnsmanden Vibstad har i nogle Aar med en meget berømmelig Flid arbeidet for at sætte Lehnsmandsgaarden i Stand, og gjort den anseelig af store Forbedringer, ligesom han og har præbte at opmuntre sine Naboor.

Peilanden Jon Brandt har anvendt stor Bekostning og mæsamt Arbeide paa Gaarden Bresvig,

vig, som dog ikke er hans egen men Rechnes Hospital tilhørende. Han har opfert ordentlige og nette Bygninger isteden for faldefærdige Huse; har ved Redning, Græstning og Indhægning udvidet, og saaledes forandret dens Jord, at den ikke mere er sig selv lig; et den først står i Egnen, som har begyndt, og med Fordeel drevet Potatos-Avlen; hvortil han og, slet fremmed der i Sognet, har søgt at opmuntre sine Naboor ved at anvise dem Brugen af denne nyttige Frugt, og uddele blant dem af sin Avl for intet.

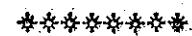
Klokkeren Lars Forsæt, en Mand bekjendt i sin Egn af flittig Læsning i nyttige Skrifter, og andre gode Egenskaber, har af nye opbygt en stor (fæstet) Gaard, som han boer paa, forsøgt den med en meget stor Strækning nye Ager af forhen ubrugt og usfrugtabl Jord, og ved Gaarden gjort mange fordeelagtige Indretninger. I sør har han til Gudselsens Forsøgelse, eller nyttige Anvendelser, gjort et Hoved-Anlæg, som er af de meget seldne i sit Slags. Det bestaaer deri, at han har indrettet et Mollehus med en derhos beliggende Dam, i en lidet Myr, ikke langt fra Gaarden: derfra ledes Vandet, igennem Rendr over og under Jorden 120 Alen frem til en nye Brænd i Gaarden;

den; hvorfra det fremdeles ved en vidtstig og konstig Indretning af Rendrer, som kan aabnes og lukkes efter Fornodenhed, ledes igennem og under Gaehuset til Mødingen, og dersaa videre, naar for godt findes, til alle Kanter ud over ethvert Stykke Ager og usprungbart Sted paa den hele Gaards Mark. Gaarden har ved dette og andre forbundende Anlæg vundet dobbelt Høe- og Korn-Avling imod forhen, og vantes derved at vinde herefter endnu meere. For at opmuntre andre til lige saadan Windstibelighed, uddeler han aarlig visse Tonder Sædehavre til fattige Husmænd; for at de dermed kan besaae det nye Land; han udviser dem til at optage til Ager af udyrket Jord.

Høruden disse tre er endnu een Bonde i Norge, som er aaget verdig til at bære Medallien: det er Ingebrit Sivertsen Drivstuen, af Opdal i Trondhiems Stift. Han har bevist, at han i 5 Aar har af eget Opdraget afhaendet Sondenfields 9, og Mordenfields 20 tienstdygtige og flisune Heste. Dette er et usædvanligt Opdraget paa en Bondegoard, og for Selskabet var denne Mand beklaadt af saadanne Egenskaber, at det ikke troede han uverdig til at bære et Prestegn.

Paa

Paa mere end et Sted i det foregaende er det Kongelige danske Vandhuusholdnings-Selskab nævnet og visse af de derfra uddelede Belønninger anmerkt. Østre har der været Lejlighed til at navne det; thi adskillige af disse vindstibelige Møsse, hvis Strebsomhed allerede er erindret, have ogsaa herfra faaet opmuntrende Belønninger. Dette kunde da være nok til at vase dette Selskabs virksomme Opmærksamhed for Windstibeligheden i begge Nørre; men der ews endnu mange flere drifte Arbeidere, hvis nyttige Bestræbelsel i Konster, Haandverker, Agerdyrkning og andre for Staten vigtige Mæringsgrene, dette Selskab har gjort beklaadt ved at fremløkke eller opdagte dem, at veie deres Værd, og belonne den. Derved har det udmarket:

Gid i Konster hos en Lieutenant Kleve af Artilleriet, som den første her i Landet, der har opfundet at esterligne originale Krit-Tegninger i Kaabberstik, Tegnelkonsten til Fordel og Udbredelse: en Peter Vilhelm III, Kleinsmed i Kopenhagen, som her har bragt en af ham forsørgeligt Staalmagnet til den Fuldkommunehed, at den bersem Gange sin egen Vægt, og er at ansee som et Konststykke: Smedene paa Errø-Jeppe Nies-

sen og Claus Clausen, som have opfundet nye Jern-Maskiner til Solhundesangsten, hvore af den sidstes fornemmelig er snild og bekvæmt.

Windstibelighed i Haandverker hos Compasmageren Iver Jensen, som har forsørgiget tre Compasser end de, der hidtil i Couffardie-Farsen have været brugte: Handskemagerne Peder Nielsen i Randers, Iver Halderson i Kiereminde, Joachim Toller i Vordingborg, hvis Arbeider Selskabet af indsendte Prøver har besømt: Smedene Lundberg i København og Knud Niessen i Odense, som fornemmelig have stræbt at forfærdige et Antal af forbedrede Sulkesorer for de vestindiske Øer: Gaffianberedeten Magnus Ørn af Marhuns, hvis beredte Gaffianer af adskillige Farver ere befundne lige saa gode, nogle smukkere end de fra fremmede Steader indførte.

Hil i Fabrikansæg og deres Fremdrift hos en Apoteker Clare i Rendsborg, som har gjort sig megen Umage for at efterligne det engelske Flint-Steentsi, og deraf sat en bekostelig Fabrike i Drift; og en Major Bleckenberg, der har anlagt en Blifffabrike ved Haderslev, og derpaa anvendt megen Bekostning og Møje.

Drift

Drift til at opelske og foradle andre end almindelige Vexter hos Farveren Feilberg i Galundborg, hvis Anleg af Krap, denne ved Farverierne saa nødvendige Planté, er ligesaa mærkværdig, som hans opfundne sparsommelige Maade til at bruge den; Apotekeren Beger i Kisøe, som skal have været lykkelig i at opfinde en fordeelagtig Maade til at terre Tobaksblade; Forpagteren Peter Kvistgaard paa Gisselsfeld i Sjælland, og Selveieren Løgs Jensen i Hundevad i Fyen, som begge med bemynderlig Flid have drevet Humleavlens; Bønderne Christopher Qvale paa Gaarden Qvale i Norge, Robert Smit i Nordmørs Fogderie, Lønnes Nielsen paa Østre-Nabta, Henrik Pedersen paa Gaarden Alnum i Trondhjems Amt, Johannes Foren af Gusdals Præstegård, Johan Ekstrøm, Holbs første over Listerlehns Distrikt: alle af Norge; hvilke have med Mytte drevet Kartoffel-Avlen der i Landet; og Procureur Eriksen paa Stronse blande Færerne, som der har stræbt at dyrke og bekendtgjøre denne Frugt.

Windstibelighed i Biavlen hos Huusmendene Rasmus Christensen i Allindelille i Sjælland, og Jens Rasmussen i Øvre i Fyen;

M m 5

Vors

Borgeren Mathias Loft i Varde: Fæstebonden Jens Madsen i Fohl Bye i Jylland, og Mølleren Jørgen Larsen i Gielbøe Mølle i Øyen; af hvilke den sidste ikke aleene har stræbt at udvide denne Aft hos sig selv, men ogsaa gjort sig Umage for at fremhælpe den hos andre, ved at gaae dem tilhaande med Raab og Hielp.

Flid i at befordre Haare-Aulen hos en Kammeraad Garmann i Bergen, som har indbragt engelske Vædre i sin Egn, ladet Ungelen forplante blandt Bønderne, og anvendt adskillige ubehoede Øer ved de norske Kyster til Besættning med vilde Faar: en Thode, Sogneprest til Lervigen i Trondhiems Stift, som paa en ham tilhørende Øe, Tutterse, har med Overleg og velanvendt Belejring anlagt et talrige Faare-Opdret af engelsk Aar: en Madame Fastling i Nedenes Lehn og. saa i Norge, som af 3 engelske Faar har opelset sove, og har desuden viist en besynderlig hunselig Flid i at forarbeide hjemmevirkede uldne og Bomuldssæter, og i at opmuntre Bønderkoner til at spinde Garn, som dertil forbruges.

Birksem Øyst til nyttige Kundskaber hos Bonden Knud Nielsen i Hunderup i Øyen, som har erhvervet sig en i Bondeslanden usædvanlig

Ind-

Indsigt i matematiske Videnskaber, fornemmelig i Landmaalingen; hvorfor han af Selskabet er forarbetet et nyt Astrolobium med hvad dertil hører.

Flittighed i Indhegning med levende Gierder hos Lieutenant Bildenraadt paa Bellinggaard i Esdinghuus Amt: Selveierbonden Søren Bertelsen i samme Amt: Bønderne Christen Hansen og Hans Soegaard i Seerup i Øyen: Bhemicendene i Alleslev Sogn i Sjælland: Sognepræsten Rasmus Edsberg i Branderup i Øyen: Kammeraad Hansen paa Eggeberg Gaard i Sjælland.

Og endelig overordentlig Windstikkelighed i Agerdyrkning og Landhuusholdningen i Almindelighed hos Bønderne Hans Christensen paa Alse, Thor Pedersen i Seerup Sogn i Aarhus Stift, Hans Rasmussen i Kindstrup i Ussens Amt, Michel Pedersen til Kollesgaard paa Lolland, Thomas Clemensen i Kirkerup ved Næskilde, Peder Maltved af Bradsberg Amt, Sivert Andersen Berg ved Bragnæs, Christopher Nielsen af Nedenes Fogderie, Ole Andersen Olinen af Sogn, Hans Eritsen af Holands Præstegård i Norge; og adskillige flere baade i og uden for Bon-

des:

destanden, hvilke Selskabet har kiende værdige til at tillegges de største af de overordentlige Belsonninger, som ere blevne udbevlede som Agtelsetsogn for Flid i Landshuusholdningen, uden at have været bestemte for visse Grenes af samme. Deres Forstieneste have heller ikke været i enkelte Dele aleene, men i mange forenede, og et dersor desmeere bemerkelig.

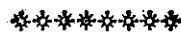
Endnu er intet mældt om de mange, som have været Medbeislere til de utsatte største Premier, og hvoraf endel have naægt de mindre; ikke heller om dem, der ogsaa for berømmelig Flid have saget de mindste af de overordentlige. Ved at sege ogsaa uden for Selskabets Listen, vilde endnu findes mange stræbsomme i alle Stender; thi gandske vist ere der mange saadanne, som ikke endnu have bekendtgjort deres Bestræbelser, og maaske altid ville fortælle dem, forniede aleene med den Lyft, en reiskassen Mand finder i sit Arbeide. Men af de Exempler, som allerede ere fremsatte, vil man kunne see, og glæde sig ved at see, at enhver Egn i Rigerne har sine Bindfælelige.

Belsonningerne, som dette Selskab har utsat, har paa mange Steder ikke virket lidet til saadan Driftighed. Ved nu at imodtages i Selskabet

bet af Hans Kongelige Højheds, Rigernes Kronprindses, Haand, vinde de et nyt Vær. Landet ter da af dem, som af flere saadanne hedrende Gaver, spaae sig med Tiden en udbredet Stræbsomhed; og med den vil dets Welstand stige. (*)

(*) Anledningen til de tvende første Fortællinger i denne Afseling findes i Træsch. Sub. Lar. De øvrige ere samlede af Fort. til Landh. Skrif., Schlegel. Saml., Patriot. Magaz., Offentlige Tidender og andre Førstretninger.

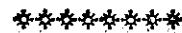

Flid i Studeringer.

Gavnligt er det for Staten, naat den har mange Hænder i Arbeide. Men fornødent og hæderligt er det tillige, at den har oplyste Mænd i sine Embeder, og Verde til ikke aleene at danne disse, men endog til at arbeide for Videnskaben, og tenke for Verden.

Veien til Verdom er ikke Vei for den uvirksomme. Der behøves både Mod og Flid for at betraede dens Mod til at torde tage fat paa misomme Arbeider, og tilsidelettes Adspredelerne, der friste fornemmelig den tidlige Alder: Flid til at arbeide sig frem, at udlede Kunstsaberne fra mange og forskellige Kilder, og siden at anvende den til flere Oplysning. Men Verdoms-Efterren har til Opmuntring det Haab og den smigrende Udsigt, at han ikke arbeider forgives. Ved at udbrede nye Lys i Sandhedernes Nibe, nye og nyttig Kundstab blandt Medborgere og Medmennesker, sifter han sig et Navn, der lever efter ham. Den sande Verde er altid den sande Store. Hans Navn hædres, hans Minde ages, hans Gravsted omsørges, naar øste de kostbareste Monumenter staae forgives, fordi Manden, hvis Navn det forkynder, har intet andet til at vildne om sig, end det.

Vort

Vort Fædreland har hørt Verds ikke aleene til Mytte for sig, men og for Verden. Denne Aldersling skal vise nogle. Endel have arbeidet sig frem fra ringe Stand, og igennem mere end almindelige Hindringer, til at lyse de vigtigste Embeder: andre have høvet sig over de Adspredeler, Rigdom og tidlig Lykke kan give, og ere blevne endnu markværdigere af Verdom; end af Ordener og Slagters Velde. De flestes Navne kender vi; thi hvo har ikke hørt dem ofte nævnes, og nævnes med Verhdighed.

Morten Borup, en Bondesarl, sed i Eggen ved Skanderborg i Jylland, erncerede sig ved Bondearbeide indtil sit 25 Aar. Han var forsuert i sin Stand, indtil han engang under sit Arbeide fik Hug af Fogeden. Uaget blev ham da usorddrageligere end Arbeidet selv: han løb deraf, og tiggede sig ind i Aarhus Skole. Hans Alder og Opdragelses Maade vare ham, uden Twivl, ikke ubetydelige Hindringer i at lære Videnskaber. Men Lyst og vedhængende Flid overvandte Hindringerne. Han blev i 10 Aar færdig med sine Skolevidenskaber, og reisde til Academiet i Kiebenhavn. Deraf drog han videre, efter Tidernes

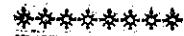
Maaz

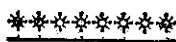
Maaede, udenlands, kom hjem som Doctor i Theologien, og blev derpaa, i Beragning af hans erhvervede Kundskaber, sat til Rector ved Skolen i Aarhuus. Dette Embede forestod han i mange Aar, som en arbeidsom og som en lerd Mand. Aarhuus Skole kom i hans Tid i Anseelse; thi han dannede der mange store Mænd for Kirken og Staten. Der dannedes en Friis, denne Lærde og store Cancellor, en Tausen, en Sadolin, en Skouning, disse ypperlige Mænd, som alle tre blev Bisper, og varer af de vigtigste Lærere i Reformatio[n]ens første Tider. Hans Gravsted findes endnu paa Kirkegaarden imellem Aarhuus Domkirke og Skolen. Den er efter de Tiders simple Smag gjort med et Riis og en Greb, som ligge overkors. Monumentet er simpelt, men for Tankende siger det ikke lidet. (*)

Borups Bærling, Hans Tausen, var ligesom han sed af Vondersolk i Landsbyen Birkende i Fyen. Efter at han havde fært Videnskabers

(*) Worms Lex. over Lærde Mænd.

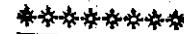

Skabers første Grunde i Odense og Aarhuus Skoler, traade han i Munkeordenen i Antvorskov Kloster. Prioren Esbild, hvis Undest han erhvervede sig ved sine gode Naturgaver og hellige Zaaler, gav ham nogen Tid derefter Tilladelser til at reise udenlands paa Klosterets Bekostning, dog med den Formaning, at han ikke skulde oppholde sig i Wittenberg, hvor Luther havde begyndt at prædike en Kerdom, som Esbild kaldte Kiciterie. Tausen, glad ved at have facet Lejlighed til at udvide sine Indsigter, reisde til Celn, og herde der for først de lærde Catholikere. I midlertid funde en Mand, flittig som han, der læsde, ei aleene for at læse, men for at kende Sandhed, ikke høre saa meget tale om Luthers Modsigesser imod de papisiske Hoved-Kerdomme, uden at han i det mindste måtte vide hvori disse Modsigesser bestode. Han fik da sat paa nogle af Luthers Skrifter, og da han efter nogle Mandsagning fandt, at her var noget bedre end det, han hidtil havde hørt fra Catholikernes Keresole, drog han, uagtet sin Priors Formaning, til Wittenberg, blev en opmærksom Tilhører, og for sin Glid en Yndling af Luther og Melanchton. Paa Hjemreisen deraf tog han Magistergraden i Roskilde, og kom derpaa tilbage til sit Fædreland med en

en Gorraad af Indsigter, som siden blev det til megen Nytte; For han havde ingen endnu med synderlig Eerdom eller Skarpsindighed rætet mod den catholske Religion. Den bekiendte Mester Morten, som i Christian den Andens Tid var sendt her ind fra Wittenberg, havde vel begyndt derpaa, men deels vare Tiderne hain alt for meget imod, deels manglede han de Egenskaber, som fordredes til at tale med Hnyd imod en heel Stats Geistlighed. Lausen blev da egentlig den anden der begyndte at tale uden Sky, og han var lykkeligere; thi han havde haade Eerdom og Gaver. Den hele Maengde af Bisper og andre Geistlige opstode: de talede og skrewe imod ham det bedste de kunde: de kaldte endog herind af deres lærde Religionsbrødre i Tydfland, saadanne som de ansaae for at være vel drevne i Haarkloverier og Spidsindigheder: de foreenede sig med dem, for at give deres Eerdomme Vegt. Men Lausen, som Formand for deres Modstandere, var dem vores haade i mundtlige Samtaler og Skriftilige Afsandlinger: De maatte alle give ester, og Lausen forsegtede sine Sæser saaledes, at de vandt Overhaand tvertimod al den Umage de andre gjorde sig for at undertrykke dem. Sandt er det, at den Beskyttelse, Regieringen gav

ham

ham og hans Bestribessere, gjorde ikke lidet dertil. Men ligesaa vist bliver det og, at havde han ikke ved sin Ungdoms Flid og ved sin vedvarende læsning erhvervet sig saa megen Styrke i Videnskaerberne, at han ogsaa med grundige og vel anbragte Beviser kunde have forsvarer sig, vilde endda nesppe Eerdommen have vundet saa almindeligt Bisfal. Ester at hans Stridsaar være forbi, sad han i Roelighed, og saae de ønskede Frugter af sin Meie; og imidlertid arbeidede han endnu ligesaa flittig som før. Al den Tid, han fik tilovers fra sine Embedsforretninger, henbragde han i sit Studiekammer. Han skrev mange nyttige Bøger til at udbrede almindelig Kunckab i de Religionscerdomme han havde forkyndt: han oversatte de 5 Mose Bøger paa Dansk, og skrev Forklaring over Davids Psalmer og Salomons Prædikener. (*)

Blandt sine læbeste Kirkeslørere teller Nas. skov Bye en Jørgen Ursin, som der var Sogneprest i Begyndelsen af dette Aarhundrede. In-
M n 2 den

(*) Pont. Ann. Moller. Cimb. Lit.

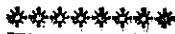
den for Fædrenelandets Grandser lærde han, medens han endnu var Student, foruden andre Videnskaber, ogsaa de fleste baade levende og døde Sprog, saa han ikke aleene forstod dem, men forstod dem endog med Færdighed. Da han havde døgnet sig ved Hjælp af danske Lærde, og i nogle Aar med mere varet Decanus paa Klosteret, og Corrector ved Københavns Skole, blev han valdt til Præst for den danske lutherske Menighed i London. Hans usædvanlige Indsigter erhvervede ham snart der, som her, et stort Navn blandt de Lærde og Store. Han maatte prædike for Prinds Georg. Denne kloge Herre fattede Hsiagelse for ham, og tilbed ham Dieneste som sin Hospræst med 1500 Pund Sterling aarlig. Men han frabød sig det, af hvad Marsag ved man ikke, og reisde tilbage. Efter sin Hjemkomst var det han blev Præst i Næslev. Medens han forestod dette Embete arbeides de han blandt andet paa en Fortælling over hele Biblen. Endel deraf blev færdig, noget trykt, men under Arbeidet døde han. (*)

Hans

(*) Worms Lex.

Hans Svanning, den ældre, som var Far til den fynske Bisshop Svanning og Morsfader til den navnkundige Erkebisshop Svane, har sit Navn af Landsbyen Svanninge i Fyen: der var han fød af fattige Bønder. Hans rædselige Drift til Videnskaber forde ham til Skolen, hvor han, uagtet den yderligste Fattigdom, laaede sig frem, og blev endelig Student. Som Student havde han endnu knap det, han kunde skule sig i. Dog quærelles des end ikke derved hans Læselyst. Han blev ved og gjorde stedse Fremgang. Endelig fæiede Lykken hans Bestrafelser. Af en Hændelse fandt han engang en Deel Guldmynter indhedsede i Folderne af en gammel Kjole, han havde klist, og da ingen Ejemand dertil fandtes, blev denne siden Stat ham ved sparsom Huusholdning til Undersöting, ikke aleene i nogen Tid ved Academiet i København, men endog siden udenlands. Imidlertid lagde han sig egentlig efter Theologien og Historien, og gjorde saadan Fremgang, at Christian den Tredie ørede ham som Lærd, og satte ham til Læter hos sin Son Friderik den Anden.

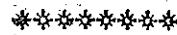
Efter at han i 13 Aar havde undervist og tildeels dannet denne værdige Prinds til Konge og Landsfader, blev han Kongelig Historieskriver,

samt Erledegn og Canik i Domcapitlet i Ribe.
Her arbeidede han flittig i Fjedrenelandets Historie, og efterlod sig endel Haandskrifter. (*)

Ligesom Swaning bar Navn efter sin Fødeby Swaninge, saa var og den belliendie Christen Lodberg. Navn efter sit Fødesogn, Lodberg i Thye, Hans Fader, Jens Christensen, en vel-havende og stræbsom Bonde, lod sig overtale af Sognepræsten til at lade sin unge Son undervise hjemme i de første Grunde af det latinske Sprog. Sonnen ned denne Undervisning et Aar, var flittig og gjorde god Fremgang. Men imidlertid faldt de Keiserlige Tropper ind i Jylland. Faderen mistede alt hvad han eiede, maatte nu fordoble sit Arbeide, og faldte derfor sin Son tilbage til Plogen. Sannen var viliig til at arbeide og hjelpe; men da han noðig vilde forlade Bogen, delede han sin Tid imellem Markarbeide og læsning, arbeide-de om Dagen og leede om Matten. Da Faderen havde set dette an i nogen Tid, besluttede han at lade

(*) Pont. Annal. Zverg. Stat. Cler. Worms Rep.

lade ham følge sin Tilbisselighed, og holdt ham først i Thisteds, siden i Viborgs Skole. Men efter nogle faa Aar saae han sig ikke i Stand til at anvende flere Bekostninger paa hans Sons Skoles gang. Vilde altsaa Christen Lodberg gaae videre maatte han forse for sig selv. Endel havde han allerede lært; men ham fattedes endnu meget for at blive Student. I Viborg saae han ikke Beilighed for sig længere. Han fik da i Slinde at prøve Lykken paa et andet Sted, forsynede sig i den Henscende med gode Skudsmaale, og gik over til Odense. Der var han saa heldig at finde bedre Understøtninger. En af Byens Prester tog ham i sit Huus og gav ham fri Word for at undervise hans Barn, og nogen Help fik han desuden af Skolens Kasse. Men forbedredes her hans Vilkaar, da fordobledes og hans Arbeide. Han maatte lære selv og tillige læse for andre, og Frier-timer for det ene blev Arbeidstimer i det andet. For den almindelige hverdags Flittighed havde een af Delene voret nok. Men Lodberg havde mere end den almindelige, derfor ansaae han det ikke for Byrde. Han gik hver Dag frem og forbi mange af sine Meddisciple, kom til Academiet, og udmarkede sig ogsaa der.

Nu var Lodberg da Student; men dette var ham ikke nok. Han vilde gaae videre. For segde han Kundskab: nu trægtede han til Verdom. Saa-snart han da havde samlet og sammenesparet sig nogle saa Penge, reisde han udenlands, og vovede sig vidt omkring. Men da han deri mere fulgte sin Lust end overregnede sine Reisepenge, kom han to Gange i saadan Yderlighed, at han maatte lade sig hervede til Krigstjeneste, først i Neapolis og siden i Frankrig.

Verdom finder altid Lejlighed til at vise sig, og agtes gjerne hvor den kliedes. Dette gjorde at Lodberg snart blev beskret for Krigstjenesten paa begge Steder, da han blev kliedt, og kom endelig tilbage. Vel havde saadanue Adspredesser betaget ham Lid og Lejlighed til at lære saa meget som han ønskede, men endel Kundskaber havde han dog vundet ved sine Reiser. Disse forsøgede han med fordoblet Hld ved Københavns Universitet; saa at han derefter blev antaget til Lærer for Prinds Georg, Friderik den Andens Son, reisde med ham, og døde om sider som Bispe i Ribe. (*)

Den

(*) Möll. Cimb. Litt.

Den første Bispe, København fik efter Reformationen var Peder Plade, eller som Luther og Melanchton havde kaldt ham, Petrus Paladius. Forend det kom vortil, at de catholske Bispe blev aldeles assatte og lutherske Lærere indsatte i deres Sted, havde Christian den Tredie, som klog Konge, været betenkst paa at trække saadanue Mænd frem, som han kunde have Haab om at være i Stand til at forsvarer den nye og renere Verdom med den Grundighed, som udfordredes for at haandhave dens Verdigthed mod alle de Modsigelser, som paa saadan en Lid kunde formodes. Denne hans Omhu gjorde, at han ogsaa fandt Peder Plade, en dansk Student ved Universitetet i Wittenberg, og kaldte ham herind til Embede, uben at han selv havde sagt noget.

Plade var sed i Ribe af en fattig Borgermand. Flittighed havde gjort ham bekjent for Luther og Melanchton. De elskede ham begge, og omgikkes ham meer som en Fortrolig end som en Lærling; og dette gjorde at han bragde tilbage med sig en virkelig Rigdom af Kundskaber, samlede ved deres Undervisning. Denne Rigdom var ogsaa saldet i gode Hender. Plade vidste at anvende den. Han arbeidede ogsaa saalenge han levede paa

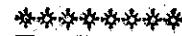

at forsøge den, og gjorde sig Umage for ved Taler og Skrifter at giøre den bekjent for alle; og var det da ikke at undre over at en bedre Kærdom, der beskyttedes af en klog Konge, og blev udbredet ved saadanne Mand som Plade, Lausen og flere, kunde i en Hast vinde Anseelse, uagtet al den Uimage, mange baade Geistlige og Verdslige gjorde sig for at nedtrykke den. Da Plade var udset til at være Bispe, lod Christian den Tredie ham paa sin Bekostning reise til Wittenberg for at tage Doctor-graden der. Luther selv overdrog ham den i en høitidelig Forsamling, og holdt ved denne Leilighed en Tale, hvori Plade blev erindret med den Be-rommelse, hans Flittighed og forhvervede Indsig-ter fortende. (*)

Neder Vandal blev Preest efter sin Fader for Magstrup og Jøgerup Menigheder. Han havde som Student læst meget, rejst meget, havt Omgang med mange baade inden- og uden-
landfælle Verde, og gjort stor Fremgang fornemmes-

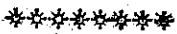
lig

(*) Mol. Cimb. Lit. Wind. Acad. Hafn.

sig i Theologie og østerlandske Sprog. Da han nu til dette rolige Embede paa Landet, opførde han sig gandske til Embedsforretninger og Studeringer. Han opførde paa en siden Holm i sin Have en Bygning fire Roster høi, hvori han indrettede det nederste Rum til Sovelammer, det andet til sin Bogsamling, det tredie til et Naturalie-cabinet, og det øverste til astronomiske Jagtagelsser. Til dette sit Studerehus samlede han, foruden kostbare trukne Bøger, adskillige rare grossé, ebraiske og arabiske Haandskrifter, sieldne Stykker af Naturriget og mange gode astronomiske Instrumenter. Saa ofte han havde Frietimer for Embedsforretninger, thi disse vare altid hans Hovedsag, da fandt man ham altid her, og altid bestillet med noget nyttigt. Han skrev Forkla-ringer over den største Deel af det nye Testamente. Mange Videnskabers Elskere sagde ham, for at hente Oplysninger hos ham; han var villig til at gaae dem til Haande; og paa det at hans Flid og saa skulde gavne efter hans Død, havde han be-stemt sin Bogsamling med tilhørende til Arv og Brug for Efternændene i Kalder.

Men hans Hensigt blev ikke opnaret. Kort før han døde blev Holsteen og Slesvig oversvøm-met

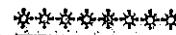

met af svenske og polske Krigsfolk. Han maatte flygte til Haderslev, og Krigsfolket forstyrede baade Bygning og Bogsamling. (*)

SMidten af forrige Aarhundrede kom en fornem Græker reisende til København. Han reisde egentlig for at erkynlige sig om den lutheriske Religion. Nogle Dage efter at han var ankommen til Byen gik han ind i en af dens Kirker. Der var Prædiken just i den samme Time. Han stod stille for at høre derpaa, men da han ikke forstod andet Sprog end sit Moders Maal, det græske, blev hans Opmærksomhed ham gænste ungtig. Derover fulkede han stille hos sig selv, og lod nogle græske Ord falde derom, som han ikke tenkte at nogen af de omkringstaende forstod. Da en Student Brynulf Stenonius, som var i Norheden, hørte dem, traade strax hen til ham, tiltalede ham i samme Sprog, og spurgde ham videre om hans Fædreland, og Anledningen til hans Reise. Den Fremmede indlod sig med ham,

glad

(*) Mol. Climb. Lit. Pont. Ann.

glad og tillige forundret over at han saa uformidlig fandt en Mand saa færdig i det græske Sprog. De talede længe sammen om Religionen og hvad derhen hørde, og Stenonius bragde ham derpaa hen til Bisshop Resen, hvor han blev overværende ved deres Samtale, og talede deri til begges Forniselle. Ved denne Leilighed kerde Bisshop at kende Stenonius som en Mand, hvis grundige Lærdom fortjende at agtes.

Stenonius var en Prestesøn fra Island, oplært i Skalholts Skole, havde som fattig Student i København dyrket sine Videnskaber i Stilhed, og kunde maaßke ikke selv sin Styrke, sørrend ved denne Leilighed.

Resen fandt sig forpligtet til at foruge for hans Befordring. Han blev strax valdet til Conrector i Roskilde, og efter 6 Aars Dieneste der, valgte den Islandiske Geistlighed ham til deres Bisop. Stenonius, som altid bedømde sig selv med Bescheidenhed, troede at han ikke var Embedet voren. Men da Geistligheden blev paastaaende i sit Valg, og Consistorium i København forenede sig med den, maatte han give efter.

Som Bisop arbeidede han ivrig baade for sit Embede og for Videnskaberne. Han samlede ad-

fil-

skilligt til den danske Historie, som siden er brugt med Nutte. Han oversatte det hele nye Testamente af Grundsproget paa Islandsk. Han forde Brevvexling med den store og lærde Worm, de danske Oldsager angaaende, og var endog i dette Fag saa sterk, at han blev tilbudet Embede, som Kongelig Historieskrivere i København.

Men det, som endnu blyver et talende Bevis for Mandens Lærdom, er, at da Meibom og Lange, svende af de Tiders auæste Lærde, ragede i en lerd Twistighed, bleve de eenige i at vælge denne Is-slander til Dommer. (*)

Holger Rosenklands, en Adelsmand af en af de berømmeste Slægter i Landet, blev i sin tilige Alder opføret til Videnskaber. Hans Farer, Jørgen Rosenklands, som var Danmarkes Riges Raad og Lehnsmand over Calles-Amt, troede at hans Søn meget vel kunde optrædes i Selskab med Disciple af ringere Stænder, og satte ham, da han var tolv Aar, i Marhuus latiniske Skole.

Den

(*) Pont. Ann. Worms Breve. Worms Lex.

Den unge Rosenklands fik imøde da alderede på Videnskaberne Verd, og omend skient han efter den Stand, han var fød i, og Formuen han var fød til, kunde i de Tider vente at opstige til Ere og Lykke, om han end ei gjorde Lesning til sin Hovedsag, læste han dog med besynderlig Flid, sørgebende at opfysie sig over sine Meddisciple ved Kundskab og Indsigts. Da han i sine Aar havde siddet i Marhuus Skole, og var saa vel grundet i de lærde Sprog, og de almindelige Indledninger til Videnskaberne, at han var i Stand til at tage imod den modnere Undervisning paa Højskolerne, reisde han udenlands, og reisde efter Plan. At tale Dyer og efterlæbe Moder var ikke hans Sag. Han drog ud aleene for at lære, sogde derfor Kun til de berømteste Universiteter i Tyskland, studerede i Stilhed, og erhvervede sig en grundig Indsigts. Lovkyndigheden og Philosophie lærde han af de bedste Skrifter, som den Tid vare bekendte, men Religionens Lærdomme undersøgte han efter store Religionslæreres Anvisning i de hebraiske og græske Kilder selv; og saaledes anvendte han sein Aar udenlands. Derpaa reisde han tilbage, og Fædrelandet imodtog i ham ikke aleene en duelig Embedemand, men endog en oplyst Theolog.

Den

Den Tid var da allerede forbi da Adelen træde til geistlige Embeder. Rosenkands blev brugt i Statsforretninger, først indenlands, og derefter ogsaa udenlands. Han forestod dem og som ivrig og paapassende Embedsmand, men vidste dog tillige at vinde Tid til at giøre stadig Fremgang i andre Videnskaber, som vare hans egentlige Skald uved kommende.

Omsider da hans Alder tilstog, sagde han sin Afsked, ikke for at leve i Magelighed, men i Roselighed. Det havde altid været ham en Kier Forlystelse at tenke, og undersøge, og vinde nye Kunnskab. Dette blev fremdeles hans Lyst saa længe han levede. Rosenholm, hans Fedregaard i Jylland, blev ved ham som et lidet Academie. Han havde altid unge Adelsmænd omkring sig, som han opdrog i Videnskaber. Til at undervise dem under hans Opsigt udvægte han de bedste Studentere, han kunde faae. Disse vare hans daglige, hans fortrørlige Selfskab. Hans Samtaler med dem vare lærerige, og deres Fremgang og Besfording var hans Glæde. Til hin og deres Nyhete samlede han et kostbart Bibliothek, som han selv brugde, og som altid stod aabnet for dem.

Allt dette gjorde, at han i sic stille Lis dog ikke blev ubeklendt for Verden. Eerde Mand holdt gjerne Skrivelser med ham, raadspurgde ham ofte i betydelige Ting, og hans Tanker, fornemtvis lig om theologiske Spørsmaalet, blev i den lærde Verden anseete med Højtænkelse. Han udgav afstillinge Skrifter, som vidine om sand Lærdom og Oprigtighed i Religionen. Han havde ogsaa en lerd Trette og skarpe Modstandere, men denne Trette selv vider om hans Virksomhed og dybe Indsigter.

Ingen under saa at han fil Navn af den lærde Rosenkands. (*)

Næppe har nogen Slekt i Landet fremsbragt saa mange udmærkede lærde Mand som den bartholinske. Danmark har havt 10 Professore af dette Navn, det alle have arbejdet for Videnskaberne i have undervist, skrevet meget, og skrevet vel i forskellige Grens af samme. Som næest merkværdige blande disse lærde Mand bor fornemtlig

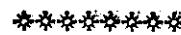
(*) Hofm. Portr. Hist. Pont. Annal. Worm. Lex.

nævnes Thomas Thomesen Bartholin, der med stor Flid og Bekostning arbeidede paa de nordiske Rigers Kirkehistorie, og samlede til den Ende i mange haandstrevne Folianter den betydelige Mængde Esterretninger, som nu gennemnes paa det liebenhaavnske Universitets Bibliothek: Caspar Thomesen Bartholin, der i sit 20 Aar var allerede Professor, og fortende at være det: en Nasimus Bartholin, der efter 10 Aars myttig Udenlandstreisen blev berøet til at undervise en Broder af Christian den Femte: en Thomas Casparson Bartholin, der ved at studere hjemme og udenlands, bragde det saavært, at han i Medicinen, den Videnskab, han næst dyrkede, kunde giøre Opdagelser, til Videnskabens Fremvært.

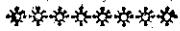
Maa ikke har det ikke været en af de ringeste Maaßager til saa almindelig en Lærdom i denne Slægt, at den første Professor af dette Navn, Caspar Bartholin, der er som Stammefader for de øvrige, var tillige et af de stortste Exemplarer paa Flittighed. Allerede i hans i 1 Aar holdt han offentlige Læser paa Græsk og Latin. Da han var 25 Aar, havde han besøet de fjerde Lande, og talte med de berømteste Lærde i Europa: havde paa

sine

sine Reiser været tilbudet at blive Professor i Anatomiens i Neapolis, og i det græske Sprog i Seeland; men havde frabedet sig begge Dele, og kom tilbage til sit Fædreland.

Hans Udenlandsreisen varede i 6 Aar, imidlertid veed man ikke, at han har haft anden Underskottning fra sit Fædreland end i de trende første Aar 60 Rdstr. carlig af Capitelet i Lund, som da lage under den danske Krone. For det øvrige maatte han selv hælpe sig frem, og medens han læerde, tillige erhverve det nødvendige til hans Ophold og Reiser, deels ved at undervise andre ved Universiteterne, naar han lage stille, deels ved at øve det, han havde lært i Legelæren. Under saaværdne Vilkaar kunde det da ikke være andet, end, han ofte magte savne både Tid og Penge. Dette svækkede dog ikke hans Mod og Lust til at lære. Maar det ikke kunde strække til for ham at saaeanden Besordring, gis han tilfods fra Sted til andet, og naar Dagen ikke gav ham Tid nok tilovers til Lesning for sig selv, brugde han Matten tillige. Han døde 45 Aar gammel, og havde dog allerede her ved Academiet, efter hans Hjemkomst fra Udenlandsreiser, været Professor i det latinske Sprog i tvende Aar, i Medicinen, hans Hovedvidenskab,

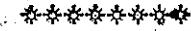

i ii Aar, og i Theologien i 6 Aar. Ingen af disse Poster beklædte han aleene for at have Leves brød, men var enhver af dem fuldkommen voren; hvilket baade hans Skrifter og hans Tidsalders Vidnesbyrd noksom bevidne. (*)

Da Caspar Bartholin forandrede Læreembes de ved Academiet, og blev Professor i Theologien, istedcisor at han før havde været det i Medicinen, traade Ole Worm i hans Sted, og Bartholin overlod ham saa meget hellere Stedet; som han fandt i ham en vordig Estermand.

Worm var en af dem, som meest have bidraget til at sætte sit Fædrelands Akademie i Anseelse blandt fremmede. Ved megen Glid og nogle Aars Reiser havde han erhvervet en meer end almindelig Kunstkab, fornemmelig i Medicinen, Anatomin, og Naturhistorien: ved misom Erftergrundskning i Fædrelandets Statshistorie og Oldsager, havde han ogsaa deri vundet dybe Indsigter;

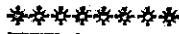
(*) Wind. Acad. Hafn. Hofmanns Fundaher. Worms Lexicon.

sigter; og alt dette forenet med en virksom Lust til at meddele andre det, han havde opdaget, og at indhente Esterretninger om hvad andre opdagede, gjorde ham ikke aleene til en stor Lærer i de Videnskaber, han egentlig var sat til at dyrke og udbrede, men endog til en vigtig Mand for andre Videnskabers Elskere.

Foruden mange andre ypperlige Skrifter, han har efterladt sig, har man endnu til Besiser paa hans Glittighed en stor Samling af firlige latiniske Breve, han har vekslet med sin Tids berømteste baade inden- og udenrigs Lærde; hvilke stortedelen angaae Videnskaberne, og vise hans Iver for at vide andre Landes Mærkværdigheder, og bekendtsgiere dem igien sit Fædrelands. Derved tilveivagde han sig og en anseelig Naturaliesamling, der indeholdt mange seldne Stykker af Naturriket fra Verdens forskellige Egne, og hvoraf en Deel endnu giemmes paa det Kongelige Kunstabnamer.

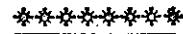
En Mand af saa seldne Indsigter i forskellige Videnskaber, og saa virksom i at tenke, skrive og samle, kunde ikke andet end tildrage sig Opmerksamhed og Hæagtelse. Adskillige fremmede Studerende kom i hans Tid her til Landet for at høre hans

Forelesninger og tillige at lære af hans Samtaler. Fremmede, som reisde for at see, forlode ikke heller gjerne Øyen uden at have set Worm og hans Naturaliesamling. Ja det hændte sig ikke sjælden at Friderik den Tredie, som agtede ham heit, og ellers ofte besøgte ham aleene, bragde tillige udenlandiske Gesandter i hans Huus; og det foenskede denne patriotiske Konge at han havde sandan en Mand at fremvise til sit Lands Hæder. (*)

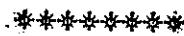
Da den berlindiske Picard i Året 1672 var i Kjøbenhavn paa sin astronomiske Reise i Norden, gjorde han her Beklendtskab med Ole Rømer, en Student, der dyrkede samme Videnskaber som han. Den franske Lærde fattede saa megen Agt for Rømers tidlige Indsigter, at han formaaede ham til at følge med tilbage til Frankrig for at blive hans Medarbeider i lærde Undersøgelser. Rømer, skjent han endnu var ung, havde dog allerede her gjort sig berlindisk. En siden Samling af matematiske Bøger og Instrumenter,

(*) Vit. Ol. Worm, Worm. Epist. Worm, Lex.

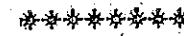
ter, som hans Fader, en jevn men forstandig Borgermand i Marhuus, efterlod sig, havde give ham Anledning til at henvende sin Beretthst fornemmelig til disse Videnskaber. Hans usædvanlige Fremgang og hans fornuftige Undersøgelser havde og allerede gjort hans Landsmænd opmærksomme; saa at han var blevet anbetroet til at arbeide under en lærde Bartholins Opsyn og i hans Huus. Men de Villkaar, ham af Picard blevne tilbudne for at forlade sit Fædreland, synes ham behageligere end de han havde her. Han antog dem da, reiste, og gjorde sig snart kendt i Frankrig; hvor han blev anbetroet til at undervise Rigets Kronprinds, blev optaget til Medlem af Videnskaberne Academie, og arbeidede i 10 Åar med Picard og Cassini til Videnskaberne Nutte, og sit Fædrelands Ere.

Rømer var af det Slags Verde, der gjøre sig mere fortjente ved at arbeide end ved at skrive. Ved mange og store lærde Verker er han ikke blevet berlindisk. Han anvendte sin meste Tid og Glid paa haade selv at undersøge og opdage, og sætte andre i Stand til det samme; og just derved fornemmelig har han gjort sit Navn udedeligt.

Kundskaben om vores Verdens kunsstige Thyngning var det, som i den Alder, da Remier levede, var sterdesagtet af de lærde i Europa; og den fortiner i enhver Alder at være det. Denne Kundskab maae grunde sig paa mange Jagtagelser og Naturens jevnlige og uslagtige Betragtninger. Dette kan ikke skee uden ved Hjælp af mange og forskellige slags Instrumenter, paa hvis mindre eller større Huldkommunehed Jagtagelserne og altsaa for en stor Deel Videnskaben selv beroer. Kundskab om saadanns bequemme Instrumenter og deres vel anvente Brug var forend Remiers Eit meget ufuldkommen. Wel havde adskillige Verde, og iblandt dem fornemmelig Thyng Brahe, som i det følgende skal nævnes, opfundet adskillige og forbedret nogle, men mange fæddes endnu, og nogle vare meget ubeqemme. Heri gjorde Remier megen Nytte. Han bandt sig ikke til det gamle alleene, men udtaenkede selv adskilligt Nyt, som han haade selv brugde, og gav andre Anvisning til. Til disse hans egne Opfindelser kan blandt andre regnes adskillige Kunstuhrer, hvorved han afbildede Planeternes Gang saaledes, som den efter alle Sermodninger virkelig foregaaer; hvilke bleve meget anseet.

Dog

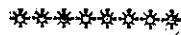
Dog vidste han ikke aleene at arbeide men endog at skrive. Til Videnskaberne Academis i Frankerig indgav han, medens han var der, en Afhandling om Lysets Fortgang fra Solen til visse nærlige Planeter, og fra dem igion til andre,¹ og udregnede i hvor lang Tid denne Lysets Fortgang skeer. Denne hans Opdagelse var nye, sandt dersor i Begyndelsen Modsigelser, men er dog siden blevet antaget og forsparet af andre og store Verde,

Endnu en Fortieneste, der ikke er den mindste, man har Haarfrag atøre hos Remier, var, at han vidste at anvende sine vldtudstrakte Kundskaber til Nutte i det borgerlige Liv, og altsaa at gavne uden for sit Studerelammer. Dersor blev han ogsaa brugt, da han var kaldt tilbage til sit Fædreneland, ikke aleene til at undervise ved Academiet, men endog til at estersee og forbedre adskillige Indretninger i Staten,

Christian den Femte lod ham reise omkring i Tyskland, Frankerig, Engeland og Holland, for at besee og bedomme disse Landes bedste Poliser Fabrik og andre Indretninger, og da han

Op

kom

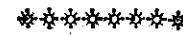

kom tilbage, blev han brugt til at forbedre adskilt i Mhndtvæsenet, Artilleriet, Havne- og Politievæsenet, og blev til sidst Politie- og Borgemester i København. Det var ham, der opfandt den almindelige og vel indrettede Vegt og Maal, som ved en Kongelig Forordning blev fastsat, og endnu bruges til Landets Nutte. (*)

Nomer er ikke den eeneste Lærde fra Norden, det franske Videnskabers Academie har agtet som værdig Medlem og Medarbeider til Videnskabernes Fremvært. Det er kun saa Nar siden det beklagede, at have tabt en anden dansk Mand, hvis Indsigter, Flid og lærde Arbeider det ærede, og havde Marsag til at øre. Manden var Jacob Winslow, der døde i Aaret 1760 som Doctor, Regent af det medicinske Facultet i Paris, Tolk i det tyske Sprog ved det Kongelige Bibliothek,

ud-

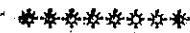
(*) Elog. de l'acad. d. Scien. Petr. Horr. Oper. Math. T. 3.

udtient Professor i Anatomiens og Chirurgien, og Medlem tillige af det Kongelige Videnskabers Academie i Berlin.

Lægekunsten i Almindelighed skylder Winslow meget. Han havde gennemtaenklt dens forskellige Dele, og svæde den heldig til manges Nutte. Men Anatomiens i sær, eller Videnskaben om det menneskelige Legemes kunslige Bygning, blev ved hans idelige Undersøgelser, Erfaringer og skarpsindige Slutninger givet saadant Lys, som den hidtil havde savnet; og derved satte han sig i Stand til at kunne udfinde usædvanlige Sygdommes Sæde, og give passende Midler, fordi han domde rigtig om Kilderne og Alarsagerne.

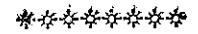
De første Afhandlinger, hvorved han erhvervede sig Agtelse haade i og uden for Frankrig, varé om visse enkelte Dele af Menneskets Legeme. Disse indeholdte en Mængde nye Opdagelser, der vilde alene have været tilstrækkelige til at give ham Sted blandt de nyttige Lærde. Men efter at have saaledes udarbeidet visse Stykker af Anatomiens, saae han ud over det hele, betragtede det gandse.

gandste menneskelige Legeme, samlede under eet alle de Erfaringer og Kundskaber, han havde erhvervet om enhver Deel i saer, om deres Forhold til hinanden, og deres Virkninger hver for sig eller flere tillige, og udgas derover en anatomisk Forstoring, som Kiendere ansaae for den fuldstændigste og bedste, der endnu var bekendtgiort. Dette vigtige Werk blev dersor og med Begierlighed inodtaget, og satte hans Navn i saadan Anseelse, at da det medicinske Faecultet i Paris i Aaret 1744 lod paa nye opbygge sit Amphitheater til offentlig Undervisning i Anatomiien, og ønskede i Begyndelsen at tildrage det en almindelig Opmærksomhed, formaaede det Winslov til der at holde det første Aars Forelesninger, og ansaae det for en Ære at kunne saaledes offentlig fremstille en Mand, som var anset for den sterkeste blandt den Tids berømte Anatomister.

Winslov var fød i Odense i Fyen. Hans Fader, som der var Prest, havde bestemt ham til samme Stand, og ladel ham dertil opitere. Winslov havde og i sin første Ungdom med Flid lagt sig efter de Videnskaber, som bane Vei dertil; og neppe havde han opnaaet den fornødne Alder, før han blev tilbudet et Levebrød, hvor han, ved at ved-

lige

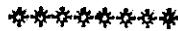

lige holde de Kundskaber, han allerede havde erhvervet, kunde have henlevet sin Tid i Rolighed. Men et neie Veneskab, han havde stiftet med en anden flittig Student, der havde begyndt at legge sig efter Medicinen, gav ham Anledning til at giore sig bekliendt med denne Videnskab. Jo mere han begyndte at læse frem deri, jo heftigere blev hans Enst til at gaae videre; og han betenkde sig da ikke paa at opføre et nærværende Levebrød, hvor til han allerede var bequem, for at haabe et andet, hvortil han først skulle blive det. Til saadanne Beslutninger udfordres Mod. Men det er et saadant Mod, der gierne fordres til at vinde Sted blandt Værds af første Rang.

Da Winslov havde taget sin Beslutning om at blive Læge, lagde han først Grunden til sin Kundskab i dette Fag her i Landet; siden reisde han ud, og Frankrig, som et Land, hvor disse Videnskaber blomstrede, sogde han da for at lære mere. Mogen Understøtning havde han i Begyndelsen fra sit Fedreneland. Men da denne ophørde, hanede hans Flid og Lærdom ham siden Vei, Skridt for Skridt, til de Hædersposte, han til sidst opmaaede, (*)

Det

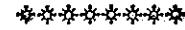
(*) Elog. d. L'acad. d. Scien;

Det var ikke blive her uanmærket, at nogle Aar før Winslow blev saa berømt blandt Europas Værde, havde Stenonius, en Mand af samme Slægt og en Københavner af Fødsel, erhvervet sig et næsten ligesaa stort Navn ved en lige Flid i selv-samme Videnskab. Ogsaa han havde gjort mærkelige nye Opdagelser i Anatomiens, og maaske havde han ikke esterladt saa meget til Winslow at bekjendtgøre, isald han fælde havde blevet ved i anatomiske Undersøgelser. Men han havde forandret Studeringer. Winslow blev fra Theolog Anatomist; Stenonius var blevet fra Anatomist Theolog. (*)

Griffensfeld, en af de største Statsminstre Danmark, ja Europa har haft, blev ikke ved en blind Lykke opnøjet til de vigtige Embeder, han beklædte i Staten. Nogen Hæld fordres der altid, endog for den allerdueligste, til at stige op til Ere og højt Embede: Griffensfeld kan man og sige var hældig; men hans store Sindsgaver, som vare dyrkede ved Flid og Videnskaber, fortiende at bruges

(*) Moll. Cimb. Lit.

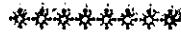

ges i store Planer, og hans udmerkede Fortienerster af Landet vare værdige at belønnes.

Her er ikke Stedet at tale om hans Fortienerster af Staten. Her skal ikke heller ansøres uden den mærkelige Flid i Studeringer, der dannede den store Mand.

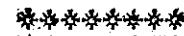
Griiffensfeld var ikke g Aar gammel, forend han, som Discipel i Københavns Skole, allerede gav offentlig Prøve paa en Færdighed, der gjorde ham Ere. Der skulde holdes en Disputak for Doktorgraden paa Akademiet. Det var paa den Tid en Skik, at ved saadanne Leiligheder skulde en af Skoledisciplerne, hvem man valgte, træde frem, og opsigte de Sætninger, der taledes over. Man udsgorde gjerne dertil den dueligste. Det var da allerede et Dviis paa Kundskaber hos den unge Schumacher (dette var hans Fødenavn) at han her blev føredraget alle de ældre Meddisciple. Men at man ikke havde været partisk i Valget, dette viisde han paa Stedet, hvor han lod see en for hans Alder besynderlig Færdighed, og blev ved denne Leilighed meget anset.

Tre Aar derefter blev han Student, og holdt i sit første Studenteraar 3 offentlige Disputaker. Kiendere af Videnskaber hørde dem, beundrede dem,

dem, og opmuntrede ham til at blive ved paa best
bane, han allerede i sit 13de Aar havde gjort sad
crefuld en Fremgang paa. Griffenfeld behøvede
ikke mange Opmuntringer. I Skolen havde han
krest uden Evang: den academiske Frihed forvildes
de ikke hans Drift. Han lagde sig ester Mathema-
tik, Théologie, de østerlandske Sprog og Wels-
talenhed: han hørte idelig de offentlige Forelesninger:
han randsagede desuden paa egen Haand de
bedste Skrifter, han lunde saae: han vandt høje
Dog nye Kundskab; eg var den som udmarkede
sig mest blandt de da varende Studentere ved
Akademiet.

Widenskabet savnede selden Besøttere og For-
fremmtere! Griffenfelds savnede hem ikke heller.
Biskop Brockmand, denne højerlige Mand, som
havde gjort sit Hulst til en Skole for at opdrage
nuge Mennesker för Fædrelandet, ansaae han
for en af dem, der var noget at haabe om. Han
tog ham dersor til sig da hans Fader, en Vintaps-
per i København, var død i Fattigdom, gav han
alting frit, og forlangde intet andet bersor, end at
han fremdeles skulde passe sine Deger og sine Stude-
ringer. Var Brockmands Edelmødighed herk-
naalmindelig, træf den og paa den værdige. Grif-
fenfeld

fensfeld sparede i alt til sin Belgierers Forventning.
Han var flittig, og blev det; og denne hans Flittig-
hed under Brockmands Øjne banede ham fremde-
les Veien til nye Held.

Friderik den Tredie spisede en Aften hos
Brockmand; thi denne kloge Konge, som vidste at
sette Preis paa Folk ester deres indvortes Verdi,
sande ogsaa undertiden Hornsielse i et farveligt
Maaltid hos en fortient Mand. Brockmand ful-
derved Lejlighed til at tale om dette unge Menne-
ske. Han roesde ham; og for at give et Bewiis
paa, at han ikke talede andet, end det han burde, kalde-
te han ham med Kongens Tilladelse frem, og lod
ham forklare adskillige Steder af den hebraiske Bi-
bel, som han da allerede havde giennemlest ofte og
med Skarpsindighed. Kongen undede hans usæd-
vanlige Indsigter, og tillagde ham, som en opmün-
trende Belønning, 300 Rdlr. årlig i 6 Aar for at
reise udenlands.

Kierere Belønning kunde ikke gives en Mand,
der agtede Forstand over alle Fortrin, og dyrkede
Widenskaber med Lyst og Fyrighed. Han reisde,
og alt hvad han stræbde for, saalenge han reisde, var
at lære. Hvor han kom i Tydskland, Frankrig,
Holland, England, Italien, gjorde han Natio-

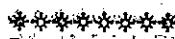
nen Ære. Han føgte de Lærde, og de føgte ham. Han benyttede sig af deres Forelesninger, deres Samtaler; og de saae igtent, at han havde tenkt og arbeidet før. Han vandt Høiagtelse overalt, i Engeland saa meget, at man der, skint han endnu var kun dansk Student, lod ham affildre, og gav hans Skilderie Plads blandt lærde Mænds paa den offentlige Bogsal i Oxford.

Hvad hans Studereplan angaaer, da dyrkede han i de første Åar af sin Reise de Videnskaber, han havde begyndt het hjemme. Siden vendte han sin Udgisomhed ogsaa til Statskunsten; maaske fordi det var en Videnskab, som ei forelesdes i Danmark, eller maaske fordi han saae at Fædrelandet savnede en Statsmand, og troede, at saa stlosion om Konge, som Friderik den Tredie, fulde vide at sege den hvor den fandtes. Men ligemegnet af hvad Åarsag han forandrede sin Plan: nof, at saagnart han sik i Sinde at giøre sig bekvem til Statsfager, anspendte han alle Kræfter for at nære de Indsigter, der til udfordres. Han hørte Forelesninger over Videnskaben i det hele: han dyrkede de levende Sprog for at tale og skrive dem med Færdighed: han havde stedse Nine og Tanker hestede paa de Hovedstater af Europa, han reisde i: han

ester-

eftersaae deres Indretninger, og overregnede deres Fordeler og Mangler: han betragtede Folkenes Sæder, og udforstede Hoffernes Tilstand: han føgte at siiste Kjendskaber med Folk, som havde eller kunde vente at saae Indflydelse i Statshandlinger. Kort! hans Reise var en Statsreise i sin egentlige Forstand; og derpaa, ikke paa andet, anvendte han de Penge, Regieringen havde tillagt ham.

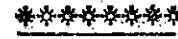
Saaledes dannede Videnskaber, eller rettere Flid i Videnskaber, den store Mand, som Europa siden beundrede. Dersor kunde han strax ved sin Hjemkomst udarbeide Statsfager til sin Konges Welbehag. Dersor kunde han træde frem, da ingen anden torde, og besvare en keiserlig Gesandtes Tale paa zirlig Latin, omendskint han ikke havde haft Tid til at betænke sig, og ikke vidste hvad den indeholdt før i samme Bieleklik, da den blev fremsagt. Dersor kunde han skrive en Kongelov, som af sin Korthed, Tydelighed, Orden og Sprøg fortinener at agtes høit. Da dersor kunde han i Gierningen vise, at hans Ven var i Stand til at udrette lige saa meget mod Landets Fiender og til Landets Fordel, som hele Hære med Waaben.

Det er ikke at negte, at Griffenfeld til sidst ved nogen Svaghed, og nogen Uforsigtighed gav sig blot for den Avind og Misundelse, der gierne luxrer paa store Mand. Men det er og vist, at begge fulgt ham med en Haathed, som om han intet havde gjort andet end ondt. Han maatte høre Dødsdom over sig, og finde Bemaadning i at leve i Fængsel. Men Fængselet selv kunde ikke beroeve ham hans forsiente Noes. Endog efter at han deraf var nedstyrret, talede hans Konge om ham med Berommelse: „En eeneeste Griffenfeld“, sagde han engang i Raader, „oversaae mine Staters Fordele bedre, end nu mit gandste Raad.“ (*)

Thyge Brahe blev opfostret i sin Farbroders, Jørgen Brahes, Huns. Hans Fader, en Mand, der ikke selv havde lagt sig efter Videnskaber, trædede, at ogsaa hans Søn kunde undvære dem, og havde bestemt ham til Krigsstandem. Men Farbroderen, som Lid efter anden saae Prøver paa hans

(*) Griff. Levn. ved Rothe. Hofm. Port. Hist. Gebh. D. Gesch. 2 Th.

hans Forstand og Skarpsindighed, for saavide som disse vise sig i en ung Alder, bestemde ham til Studeringer. Hans Bestuning kom og til at gielde; thi han havde store Midler, ingen Børn, og denne unge Broderson havde han udset til sin Ueving. Det var da ved denne Farbroders Omsorg at Thyne Brahe begyndte at studere.

Allerede under de første Skoleevenser viisede sig Lid efter anden hans hyperlige Naturgaver, men tillige den sindige Estertanke, der sætter Naturgaverne i Brug, og fremhielper dem. Det varede ikke længe, først han var temmelig færdig i det latinske Sprog, gjorde Vers i samme, og havde god Indsigt i andre Skolevidenskaber. Farbroderen sendte ham nu ud under en Hofmesters, Anders Wedels, Opsigt, først til København og siden til Leipzig. Men da hans Hensigt med ham ikke gik videre, end at han skulde lære saa meget, som han behovede for at tåne i et vorsligt Embede, ansaa han det for nok, at han studerede Lovkundigheden og noget af Philosophien, og derpaa aleene ihdede den Instruk., som Hovmesteren sat til sin Regel.

Hovmesteren fulgte sin Forskrift og anførde ham til de Forelesninger og de Øsger, som hen-

P p 3
hørde

herde til dette Fag. Brahe lod sig ogsaa lede. Men dette Fag var ham ikke nok. Hans virksomme Siel sandte for lidet for sig i den romerske Ret og den skolastiske Philosophie; den vilde soinge sig høiere. Saae han derimod en Formerkelse, herde han heftige Stormvinde, usædvanlige Tordener, eller andre af disse forunderlige Scener i Naturen, der billig tildrage sig et tankende Wesens Opmærksomhed, da var hans hele Siel i Hensigtskelse. Han agtede noie paa dem, optegnede dem, spurgde om deres Aarsager og Virkninger, og da han fuldte at vide, at man, for at kunde disse, maatte studere Mathematik og Astronomie, ønskede han at faae Ulyttsning dertil. I den Hensigt brugde han de Penge, som blevne ham tillagte for sin Forneiselse, til at kiske sig sinne mathematiske Instrumenter, en siden Himmelkugle, og nogle Boger, som han fuldte at vide, man kunde bruge til Veiledning i disse Videnskaber. Hovmesteren, en bray Mand i andre Videnskaber, havde just ikke gjort dette til sin Sag: ikke heller vilde han gaae uden for sin Forskift. Han sogde dersor at dreie sit unge Learling dersra, og henvende hans Agtsomhed aleene til det juridiske og philosophiske. Men dette var ham ikke mueligt. De fastsatte Læsetimer an-

vendte

vendte Brahe derpaa; men saasuart disse vare forbi, fuld han sat paa hvem han kunde, for at anvise ham i Astronomie og Mathematik. Maare han ingen saadan havde ved Haanden, stavede han sig selv frem; og syntes han ikke at have faaet Lid nok dertil om Dagen, sueg han sig op af Sengen om Matten, naar Hovmesterensov, betragede Stiernerne, sammenligneude dem med dem paa hans siden Himmelkugle, og gjorde derover i Stilhed sine Anmerkninger. Imidlertid døde hans Farbroder Jorgen Brahe, og efterlod ham Gaarden Kundstrup i Skaane, og maaskee endnu flere Midler. Thyne Brahe blev kalbet hjem for at tage mod sit Arvegods. Han maatte da forlade Leipzig, men dersor forlod han ikke sine Studeringer.

Store Midler, naar de uformodentligi falde i den Unge Haender, pleie gjerne at blive ligesa store Hindringer for Studeringer. Det oversledige, det magelige, det udvortes Glimmer har saa meget fristende for det unge Sie frem for det stille Arbeide, Videnskaberne fordre, at disse, som oftest forsommes om ikke foragtes, naar Glimret henriker. Dette saae man dog ikke hos Brahe. Nejpe gav han sig Lid til at bringe sine Huussager i Orden, for han reisde ud igien, og da han nu havde haade

frei Hænder og fuldkommen Eyne til at dyrke sine kiere Videnskaber, Mathematiken, Chymien og Astronomien, stilede han sin Reise eene og aleene efter dette Dnieneed. Forst opholdt han sig i Wittenberg, siden i Rostok, derefter ved andre berømte Universiteter i Sveiz og Thysfland. Han omgives der de berømteste Lærde: han saae overalt de bedste astronomiske og mathematiske Indretninger: han gjorde sig Begreb om dem: han bedomde dem: han esterkendte deres Besvemheder og Mangler. Denne Reise varede i 5 Aar. Imidlertid indsamlede han en saadan Forraad af Kundskab, at han til sidst ikke var usiet med det, andre hadde tenke og arbeidet for ham. Han var selv i Stand til at tenke videre, at giøre nye Opdagelser, at opfinde bedre og bequemmere Instrumenter, end de, der endnu vare bekendte. Dette saae man, da han paa sin Hjemreise lod forfærdige i Augsburg nye Instrumenter efter sin egen Opfindelse, ja gjorde endog den Tid Anlæget til den store og forundringsverdige Himmelkugle, som, da den siden var bragt ved mange Aars Flid til Fuldkommenhed, blev regnet for et af Konstens og Vittighedens største Mestersykker.

Da

Da han nu var kommen hjem, opholdt han sig meest enten paa sin egen Gaard, Kundstrup, eller hos sin Morbroder, Steen Wilde, som boede paa en Gaard der i Naboslauget. Men paa det at ingen Tid skulde være ham spilte, da lod han paa begge Steder giøre saadanne Indretninger, at han, hvor han end var, kunde giøre Jagtagelser og fordrive sine Studeringer. For ikke at ansees for sørindet, lod han sig og undertiden see i Kopenhagen. Men der var ikke hans rette Liv. De mange Besøgelser faldt ham besværlige, og han kiededes ved at gaae ledig, eller drive sin Tid hen med Smaating. Saa ofte han dersor kom der, saa ofte ilede han tilbage igjen hjem til sin kierere Tidsordris, og her var hans Arbeide ikke heller ubetydeligt; thi Tid efter anden gjorde denne unge Mand paa egen Haand Opdagelser og Anmarkninger, som blevet beundrede både her og udenlands, fordi de vare nye, og havde undertiden undgaet endog astronomiske Professors Opmarksomhed.

Saa usædvanlige Fortjenester kunde ikke længe blive skulste. Friderik den Anden, en Befordrer for Videnskaber, yndede hans Bestrebesser og rodede ham til og offentlig. Flere unge Adelsmand fil da lyft til at kiende disse Videnskaber, der gjorde ham

P p 5

ham saa berømt. De ønskede at høre dem forslare; men ved Academiet var endnu ingen, der havde lagt sig saaledes derest, at han kunde foredrage dem. Thynge Brahe maatte da efter Kongens Bevægning vætake sig det, og man saae det smukke Syn, at en ung og rig Adelsmand stod og holdt offentlige Forelesninger i Videnskaber, han selv havde bragt herind, og anpriisde deres Nytte for sine unge Eigemænd.

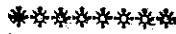
Af dette og meere saae Friderik den Anden at her var en Mand, der behovede kun Understøtning og Beskyttelse for at gisre Danmark Ere og den hele Verden Nytte. Han forærede ham Den Hveen, som et bekvemt og roligt Sted for de Videnskaber, han dyrkede. Han tillod ham at lade der en Bygning opføre paa langelig Bekostning, og lade den indrette efter sit Hoved, som han ønskede den for sig og sine Studeringer. Dette blev ogsaa sat i Verk, og da reisde sig det prægtige, konstige, og overalt saa berømte Uranieborg.

Saa snart det var færdigt satte Brahe sig der, og opfrede sig nu oldeles til sine Videnskaber. Hidtil havde han arbeidet meest for at lære selv: nu arbeidede han tillige for at oplyse Europa. Thymien forlystede han sig med; men Astronomien var

hans

hans Hovedsag. Han indrettede Maskiner: han betragtede Naturen: han opdagede dens Virkningser: han udregnede Ting, som ingen før ham havde tenkt paa, og som Esterlægten har taget imod med Hoejtagelse. Kort, han arbeidede saaledes at fra Thynge Brahe, denne danske Mand, begynder et nyt Tidstrum i Astronomiens Historie. Thynge Brahe paa Uranieborg var som et Under i Morden. Verde sogde derhen for at lære: Hørster for at see. Hans Skrifter udbredte sig og hans Ere med dem.

Før at give en nogetlig Forklaring over alt det, han aleene udrettede til Astronomiens Nytte, hvor mange Fordomme han forjog og hvor mange vigtige Ting han enten opfandt, eller opklarede, eller satte andre i Stand til at opfinde og opklare, maatte man gaae saa got som denne Videnskabs hele Historie igennem og vise hvorvidt den til hans Tid var kommen, og i hvad Tilstand den fandtes da han døde. Men dette blev et heelt Verk, og ingen fort Fortælling. Det maae da være nok her at anmerke, at han fandt denne Videnskab for hans Tid kun lidet dyrket, og Veien dertil for en stor Deel ubanet: at han arbeidede sig selv frem meest ved egne Jagtagelser og med Instrumenter af ham selv

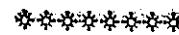

selv enten opfundne eller meget forbedrede: at det var ham, der i visse Maader ledte Kepler og ved Kepler Newton paa den Bane, de siden med saa megen Ere betræades; og at uden ham visde maaskee hverken Kepler eller Newton eller flere have blevet det de blev, ikke heller Astronomien maaßke endnu det den er.

Mangel af Undervisning og Rigdom i en ung Alder foreenede sig for at afsonge Brahe fra at blive Astronomus; men han vidste at bode paa den første, og være Herre over den sidste. Han blev spottet og set over Hovedet af hans unge Gevnlige, som beløe hans Ungdoms Tilbøjelighed, og hans, som de kaldte den, daarklige Lyst til nye Videnskaber; Brahe hukede dem og ansaae disse Spotteord for Vankundighedens, eller Magelighedens, eller Forsengelighedens sædvanlige Sprog. Han gjorde sig det sande Begreb om Eren. „Wer, dre at være noget end at synes det,, dette var hans Valssprog, og det havde han for Dine.

Skade var det at Misundelse og Awind ogsaa for Svagheders Skyld skulde forfolge denne store Mand, og at Liderne saaledes skulde foranstre fig ved Friderik den Andens Død, at man endog kunde overtale sig til at forbyde ham at forte

sette

sætte sine Videnskabers Drift i Landet, og see paa at han drog bort for at dø i Prag. Men flere af de største Lærde i Europa har haft samme Skiebe, og deres fortiente Hæder har derved intet tabt. (*)

Sjælden de fleste af de Lærde, som i det følgende ere nævnte, have ved Reiser og Omgang med fremmede forsøgt deres Indsigter og gjort sig bekendte udenlands, er det dervor ikke sagt at Landet ikke i sit eget Skjød har funnet sej Mænd opkerte til at blive kendte både inden og uden for dets Grænser som Lærde og Store. Mores berømte Hans Gram havde ikke nogensinde reist: han havde ladet sig nolie med den Undervisning han havde Veilighed til her i Landet, og dog bragde han det vortil, at mange af de berømteste Lærde i Europa sagde ham, for at hente Oplysninger til vigtige Arbeider. Det var ikke aleene en udmaalet Kundskab i de nordiske Rigers Historie, Sprig og

og

(*) Gall. Vit. T. Brahi. D. Magaz. Hofm. Portr. Hist.

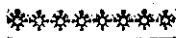
og Oldsager, der gjorde ham bekjent, men tillige hans udbredte Indsigter i det græske Sprog, og de derhen hørende Oldsager. Derfor var han ogsaa i Stand til ikke alleene at give ypperlige Anmerkninger til Udgaven af Meursius, men ogsaa til at gaae den hollandske Duker tilhaande til Udgaven af Thucydides, og give den hamborgske Fabricius Oplysninger til det ypperlige Verk, han udgav under Navn af Bibliotheca Græca; ja dersor stod han og i Brevvereling med den franske Monfaucon, den engelske Stukeley, og mange flere berømte Mand, der kiendte ham af hans Eerdom og Arbeider.

Gram havde allerede i sin tidlige Alder besyndt at arbeide med ualmindelig Flid. Da han først kom til København som fattig Student, opkert paa Landet af sin egen Fader, en Landsbyes prest i Jylland, kiendte ingen og var kiendt af ingen ved Academiet, vijste han ved sin første Examens saadanne Indsigter, at han, endskjont han stod nederst, ringe kledt og unseelig, dog tildrog sig alle Tilhørernes Opmarksomhed, og at Professoren, Paul Binding, som fandt ham nesten lige saa færdig i det græske Sprog som han selv var, indbed ham samme Dag til sit Bord. Og denne

Tids-

Udlige Flid, fortsat siden med Skarpsindighed og anvendt med skensomt Valg, var det, der til sidst gjorde ham stor, esterspurgt og hædret.

Grams Fortjenester af vort Fædrenelands Historie ere baade mange og store. Vel var meget samlet og meget skrevet for hans Lid af flittige Mand om Fædrenelands, dets Regenteres og dets Folks Tilstand og Skiebne i forskellige Tider og under forskellige Afveplinger; men mange Fejl havde indneget sig i de ældere Historieffrivers Verker, deels fordi andre Megers Historier ikke noha som bare tagne til Hjelp, deels fordi Landets egne Mindesmarker og Kilder ikke overalt med kritiske Øine vare opføgte, sammenligne de og bedomte. Islanderen Thormodur Torsason, eller som han almindeligen kaldes Thormodus Torsfeus, en Mand, hvis Navn ber agtes hsit, havde med besynderlig Flid anstillet kritiske Undersøgelser, men hans Hovedsag havde været den egentlige norske Historie, som han og udarbeidede og renseude fra mange hidtil antagne Urigtigheder. Den danske, som vel ved ham havde vundet meget, savnede dog endnu fornemmelig en kritisk Raadsager, og en saadan fandt den i Gram. Hans Sag var det ikke blot at udskrive hvad andre havde skrevet

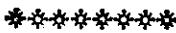
vet for ham, og deraf at sammenklaede nogle historiske Bøger; men mere at undersøge hvorvidt det, der hidtil var sagt, kunde være rigtigt, at rette Fejl hvor de opdagedes, og at give det Sande nyt Lys og nye Stykker i et Arbeide, der uden Tvivl er et af de morsommeligste, og fordrer langt dybere og mere udbredte Indsigter end de, der ere almindelige for den største Deel af dem, der skrive Historier. Vi have adskillige med megen Verdom udarbeidede Stykker fra hans Pen, mest over enkelte Dels af Historien, men som dog give Lys til det hele. Samlinger til mere esterlød han sig, og til Lykke faldt disse i en Mandes Hænder, der fortente at imodtage dem, fordi han vidste at bruge og paa en værdig Maade at forøge dem. Førend denne Mand nævnes vil enhver, som kender noget til Widenstabernes Historie i Morden, allerede merke, at det er vores flittige Langebek her sigtes til.

Grams og Langebeks Arbeider staae i noie Forbindelse, og deres Fødsel, Flid, Studeremaade og Fortjenester have meget overensstemmende.

Langebek var ligesom Gram en factig Præsteson fra Jylland. Hans tidlige Flid gjorde ham berlende. Københavns Academie og Grams Huus gave hans Arbeidsomhed Anledning nol til at danne sig

sig til een af vore hæderlige Lærde, og hans Driftighed i at gaae frem paa den Bane, Gram til Historiens Nyte havde begyndt, gjorde ham fortient og ægbar for Landsmand og Fremmede. Hvo som ikke har haft desnærmere Lejlighed til at kende hvor mange historiske Mærkværdigheder han har samlet, hvor meget han selv med egen Haand har affskrevet for at være vis paa Afskrifternes Rigtighed, hvor meget nyttigt han har begyndt, eller fortsat, eller fuldbragt, vil neppe kunne troe det. Det som deraf er trykt er endnu kun den mindste Deel. I blandt hans esterladte Haandskrifter, som ere deels store og nesten fuldstændige, deels begyndte Verker, deels paalidelige Afskrifter af mærkværdige Brevskaber, deels videsogte Udtogte af mangfoldige Kilder, samlede i meer end 300, stortedelcu med hans egen Haand skrevne, Bøger af forskellig Størrelse, giennem en Skat til Oplysning i Fædrelandets og dets Naboaars des Geographie, Historie, Sæder, Skikke, Love, Oldsager og andre Mærkværdigheder, hvorfra Fremtiden kan og bør kunne vente sig meget. (*)

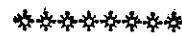
(*) Schuhm's Fort. til Christ. 3. Hist. Praef. ad Script. med. &c. T. 4.

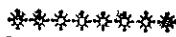
Seer man ud over Videnskabernes Historie i vojt Fædreland, møde os endnu i forskellige Tider og paa adskillige Steder Navne, der fortjene Erindring og Høiagtelse. En **Saxo**, vores første danske Historieskriver, hvis hirtige Skrivemaade i en Alder, da Videnskaber endnu vare seldne i Landet, tildrager sig Kienderes Agt: en Christen Pedersen, denne ivrige Mand for Religionen, Fædrelandets Historie og Sprog, der gav de første Oversættelser af adskillige bibelske Bøger paa dansk, gjorde sig Umage for at udrense de tydiske Blandingar af Sproget, skrev desuden adskillige Bøger til almindelig Nutte, og reisde selv fra Paris, hvor han studerede, her til Landet, for at hente en Haandskrift af Saxo, som han og selv bragde til Paris, og derfra trykt tilbage: en Urild Hvitfeld, en Erik Krabbe, en Henrik Ranckau, en Bovern, alle store Mænd i Staten og store i den lærde Verden; den første af sin med Moie samlede danske Historie: den anden af sine Arbeider i den danske Lovkynighed, hvilke endnu glemmes, agtes og bruges (*): og de twende sidste af deres udbredte Indsigter i adskillige lærde

Sprog

(*) Rosed Ant. Lovh.

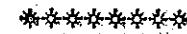

Sprog og Videnskaber, som og af Brevværlinger med deres Tids fornemmeste Værdie: en Holberg, der arbeidede med Wittighed sin hele Livstid, og gjorde sig fortjent ved at vise, at Videnskaberne, som før meest vare afhandlede paa latin, ogsaa kunde lade sig læse og høre paa dansk til almindelig Nutte: en Peder Resen, der ikke aleene arbeidede meget i Lovkynigheden, men ogsaa besorgede adskillige gamle Haandskrifter, som dertil henhøre, trykte: en Longberg (Longo-mantanus) og Horrebøv den gamle, af hvilke den første var Lærling af Thygge Brahe, den sidste af Romer, begge fødte af fattige Folk, og begge dog ophøiede ved deres egen Flid blandt de agibareste Mænd i Astronomie og Mathematik: en Petersen (Petreus) der op holdt sig i adskillige Aar i Shrien, Palestina, Egypten og andre af de østlige Lande, for at erhverve sig Færdighed i det arabiske, ethiopiske, persiske, koptiske og armeniske Sprog, og bragde derfra tilbage ikke aleene mange af de Kundskaber, han søgte, men endog en anseelig Deel orientalske Haandskrifter: en Mostgaard, der ved en udmerket Ungdoms Flid og idelig Arbejdsmød for Videnskabers Udbredelse i Fædrelandet viisde sig som værdig Son af Fri-

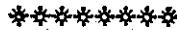
derik den Tredies troe og kielke Rossgaard; en Karen Brahe og Birgitte Tott, der forsøgte at staae ved Siden af lærde Mand: Karen Brahe fordi hun agtede Videnskaber høit og samlede en Samling af næsten alle de danske Begej, som til hendes Tid vare trykte baade inden og udenlands, hvilken Samling hun skienede til Odense Kloster for at give flere af hendes Kien Anledning til at læse: Birgitte Thott fordi hun foreenede med megen Indsigt i adskillige Videnskaber en mærkelig Kundskab ikke aleene i de levende europæiske Sprog, men endog i de lærde, og oversatte blandt andre den berømte Senecas Skrifter; hvorved hun har sat en Fortale for at opmunstre hendes Kien til at læse og tænke. Disse ere alle mærkværdige af deres Kundskaber og Arbeider. Men endnu ere dog mange tilbage: En Brochmand, Resen, Boldike, Rosenstand som Theologer; en Hersleb og Worm, som gudelige Talere; en Wasmuth og Rall, som store Lærere i de østerlandske Sprog; en Snorro Sturleson, Krag, Bedel, Lackmann, som Arbeidere i Historien; en Anders Suneson, Thor Degn, Binding, Hsier, som Lovkyndige; en Borch, Finke, Fabricius, som kyndige i

Læge-

Vægekonsten og dertil sammenhængende. Videnskaber: en Peder Syv og Erik Pontoppidan, som danske Sproghydige; en Verreboe, Ringo, Bording, Reenberg, Tullin, som Poeter, enhver efter sin Tids Smag; og endelig en Pontoppidan den yngre, Gunerus, Kraft, Sneedorf, Schytte med mange andre, som i sine vor Hsiagtelse; og kunne man følge dem, enhver i sær, igennem de forskellige og ofte misisonne Vete, hvorpaa de havde gaaet freut for at danne sig til store og mytige Mænd, visde man hos enhver finde sammenhædede Træk af Driftighed og utrættet Glid.

At nævne vores endnu levende lærde og skittige Arbeidere for Videnskaberne vilde være overflodigt. Deres Arbeider tale og vidne. Sid aleene, disse som hine maae kliedes og agtes som opmuntrende Exempler, af enhver Fædrelandets Son, der viseligen valgde at dyrke Videnskaber. Sid han ved at betragte de næest udmarkede Flittigheds-Exempler aldrig glemme: at der er et højere Kald, for Videnskaberne unge Dyrkere end at studere for Levebrød, eller læse saa meget som netop udkræves til nogenlunde at forestaae et Embede: at

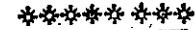

Hædrenelands, Verdens og Menneskets Hæder
fordrer Folk til at tenke frem over det almindelige: og at ingen gaaer sikrere Vej til Eren, den
sande Ere, end den, der kunde og vilde følge sit
høiere Kald. (*)

(*) Om de, som her ere nævntes, kan eftersees: Moll.
Cimb. Lit. Vind. Ac. Haf. Pont. Ann.
Sibb. Bibl. Thur. Id. Hist. Lit. Worm.
Lex. Ros. Anch. Vorh.

God

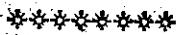

Godhedighed.

Give og at give vel er ikke altid det samme. Og
saa den der uddeler i fleng, uden at agte til hvem eller
til hvad, enten for at rose eller for at udspredt, giver,
og dette er ingen Fortjeneste: det er kun Ubetenkommehed
eller Forsøgeliighed eller Ødselshed. Den derimod, der
ved at spare og dog uppeler, men efter Valg, til Myrre,
i Hensigt til at gavne og glæde, han gør vel; og det
er Godhedighed.

Aldrig savner den Godhedige Lejlighed til at an-
vende sine Gaver. Det er altid noget nyttigt at støtte
for Verden og Medmennesker. Enhver vil i sin Kirke
finde Unge at opdrage, vindskabelige at understøtte,
Gamle at pleie; ja fort, Trængende af forskellige Slags
at hælpe, værdige Handlinger at belønne, nyttige An-
slag at befordre. Evne til i slige Tilfælde at kunne hælpe
og gavne er den største Forte, Rigdom eller oversig-
dig Formue fører med sig; og ved at bruge den, viser
den rigere sig fortent til det Fortrin han sit frems
for andre.

Ikke altid steer Velgiseren den Ret, ham skydes.
Oste mydes hans Velgierninger af Uagtsomme eller
Ustikommende. Men er hans Godhedighed som den bør
være, agter han ikke derpaa. Han gjorde vel, ikkefor

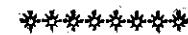

at kaldes god, men for at være det. Det er ham nok at han veed med sig selv, at han har levet til Nutte, og at han har stræbt at opfylde den Guds Hensigter, der gav ham Eynen.

Skolevæsnet, dette vigtige Verk for Staten, var i Reformationens første Tider, i Bergen, saavel som andre Steder, meget forsemt. De catholiske Bispe, som sandt sin Regning ved en udbredet Vankundighed, sørgede sildelen for Ungdommens Underviisning, men sagde stortedelen kun at pleie sig selv, og tiltvinge sig en Anseelse, som de vare for lade og stolte til at vilde fortiene. Dette blandt andet var Aarsag til at Magister Gieble, den første evangeliske Bispe i Bergen, foresaude der hverken Skolelærere, eller Disciple. Men førend han forlod Embedet saa man en Skole byg, duelige Lærere der i arbeide, og allerede brave Mænd opkørte i Bergen; og dette altsammen saa got som aleene ved Giebles Flid, Bekostning, og utrættede Alarvaagenhed. Kongen havde henlagt til hans Underholdning Renten af Munkeleiffs og St. Hans Kloster. Disse høvede han, men ikke

saa

saa menet for sig, som for det almindelige. Han var sparsom imod sig selv for at kunde udrette desmeere for sin Skole. Ja! hans Midkierhed derfor gik endog saavidt, at han ei vilde gifte sig, for ikke at blive nødt til at indskrænke sin Gavmildhed. Hans Venner opmuntrede ham engang i et muntert Selskab til at gifte sig, for at faae Arvinger. „Dem flettes jeg ikke“ svarede Gieble, „See!“ sagde han videre, i det han pegede paa en lerd Mand, som skyldte ham sin Forsremmelse; „Han og hans lige ere mine Barn og Arvinger.“

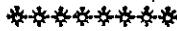
Giebles Goddædighed var dog ikke for Skolen aleene. Han anvendte ogsaa anseelige Bekostninger paa offentlige Bygninger. Han opbygde Bispegaarden nye for sine Eftermænd, lod opføre en bekvem Bolig i Byen for en af Presterne, og anvendte meget paa Domkirokens Islandsættelse. (*)

Gunner, Bispe i Viborg i det 13de Aarhundrede, var i sin Tid saa heit agtet, at Erkebispe

D. q 5

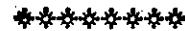
spæn

(*) Holb. Berg. Destr.

spen i Lund tilbed ham det øverste Gæde i alle Forsamlinger, hvor de mædtes, og at Kong Waldemar den Anden kaldte ham sin Fader. Det var ikke aleene hans ærverdighe Alder, og hans udmarkede Indsigter der tildrog ham sin Erkebispest, sin Konges, ja alle sine retskasne Landsmands Høilagelse, men fornemmelig hans Midtierhed for Fædrelandet, og hans Øyder i det daglige Liv. Han gjorde meget godt; men er fornemmelig merkværdig af sin Omhu for Landets Ungdom. I hans Tid var endnu ingen offentlige Skoler og intet Academie, hvor Videnskaberne og de lærde Sprog kunde høres og læres. Landets unge Studerende måtte reise ud for at undervises. Nogle fægde til Cöln og Boulogne: de fleste til Paris, hvor de Danske havde deres egen Skole, som bar Mavn efter dem; og hvor de med saa stor Bekostning blev opclært, at det ikke var enhvers, end ikke formuende Folkes Velighed at bestride den. Dette saae Gunner, og da det forråd ham, at hans unge Landsmænd ikke skulle kunne lære Sprog og Videnskaber hjemme, og at kun de rigeste skulle have Velighed til at blive lærde, gjorde han sit eget Huus til en Skole, antog og underholdt der mange unge Mennesker, baade af de fornemmere og ringere Stande, og

lod

lod dem under sin Øpsyn og Anvisning opclære. Saaledes opdrog han mange duelige Mænd, der levede efter ham og ærede ham som Velgiser. De havde intet tabt ved at undervises i hans Huus frem for udenlands. Dette lærde de endog tidlig at indse; thi det hændte sig ofte, at naar Paris-Klerkerne (saaledes kaldtes de danske der havde studeret i Paris) kom hem, og besøgte Gunner, lod han sine Lærlinge træde frem og disputere med dem; og ikke sjeldn maatte Paris-Klerkerne give efter.

Historien viser, at strax efter Gunnars Tid begyndtes meer end tilforn at tenkes paa disse oftentlige Skoler i Landet, som før vare aldeles savnte. Uden Tvivl har han dertil givet Anledning; thi man havde nu seet, at danske kunde lære latin og Videnskaber i Danmark, og maaske være der ikke efter ham mange Bispe der følede Godbædighed nok til at giøre deres Høffer til Skoler. (*)

Dron:

(*) Pont. Ann. Ros. Nach. Lovh.

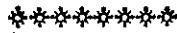
Dronning Sophie, Christian den Fierdes Moder, fil ester Friderik den Andens Død Holland og Falster i Besiddelse, og hævede Indkomsterne deraf for sin Levertid. Hun levede der i 43 Åar, holdt imidlertid sin Højskat saa hæderlig, som det sujmmede sig for en Dronning, anvendte og endel paa Hymiske Undersøgeller, hvormed hun jevnlig forlystede sig. Men imidlertid vidste hun at holde saadan Orden i sin Huusholdning, og saaledes at styre Forholdet mellem Indtægter og Udgifter, at hun altid beholdt tilovers til at giøre vel; og dette var hendes Lyst. Hun forstrakde øste Christian den Fierde Pengs, og led engång i Krigstid paa sin Bekostning bygge ham et prægtigt Krigsskib; derved viisde hun sig som Moder for Kongen og for Landet i Almindelighed. Men hun holdt ogsaa årlig 3 til 400 Haandverkere i arbeide; understøttede enhver Windstribelig, og var gavmild imod den Fattige og Trængende; og derved viisde hun sig som Moder i Egnen, hvor hun boede. (*)

Ad-

(*) Holb. D. Hist. o. D.

Admiralen, Herluf Trolle, var stor af sin Lapperhed; men han var ogsaa stor af sin Gods dædighed. Han holdt lid efter anden mange unge Mennesker i Luthers og Melanchtons Huse for at erhverve grundig Verdom i Religionens Sandheder; andre underholdt han her i Landet, hvore blant 2 Studentere, der efter hans Forskjift gjorde Samlinger til Fædrelandets Historie; hvilken Samling siden faldt i vores beremte Arild Hviifelds Hænder, og tiende ham ved hans historiske Arbeide. Han gav anseelige Summer bort til Kirker, Skoler og Fattige, og stiftede tilsidst, sit Navn til et Æreminde, Herlufsholms Skole af sin Herregård Skovskloster.

Trolles Frue, Birgitte Gise, et Fruentimmer af megen Dyd; var ham trofast, som i alt andet, saa og i at giøre vel. Dette viisde hun ved mange Lejligheder; fornemmelig ved Stiftningen af Herlufsholms Skole. I levende Live havde han fastsat hvorledes dermed Skulde forholdes, og saa snart var han ikke død, førend hun med en besynderlig Omhu vaagede for at Indretningen jo før jo heller kunde komme i Stand efter hans Øuske. Til den Ende fratraade hun strax Gaarden, overslod den med Boeskab og Besætning, anvendte end-

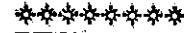

og hendes Fruentimmerprydelser, til at pynte Kirken, og tog sin egen Voepal i en Melle der i Eggen, hvor hun henbragde det øvrige af hendes Dage. Imidlertid levede hun meget carvelsigen, lod Læsning og Haandarbelder være hendes Tidsfordriv; og een af hendes allerstørste Fornsielser var, at drage Omsorg for Skolen, hendes Mandes Stiftelse, og at see de unge Børn tilgode, som der til bleve sendte. (*)

Godgjørenhed af det Slags, som Herluf Trolle viisde imod unge Studerende, var i de østlige Tider ikke usædvanlig blandt Folk baade af Adel- og Borgerstand. Rentemesteren Christopher Valkendorf, Stifteren af det valkendorfske Collegium, endskist han ikke selv havde studeret, antog sig dog mange fattige Studentere, lod dem spise i sit Huus, og gav dem Penge til Boger. Mogle lod han paa sin Velostning reise udenlands for at høre de berømteste Lærde.

Cans-

(*) Holb. D. Hist. 2 D. Hofm. Portr. Hist.

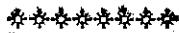

Cancelleren Christian Friis, en stor Velhynder af Videnskaber, holdt ligeledes Studentere udenlands. Hans Farbroder Johan Friis, hvis Goddædighed ogsaa kiendtes deri, at han lod mange opbyggelige Skrifter trykke paa sin Velostning, og blandt dem en dansk Bibel, som han havde besorget oversat, havde gjort sig det til en fast Udgift, aarlig at underholde 2 Studentere ved Academiet.

Rigshovmesteren Peder Ore, som var den der satte Thynge Brahe i Anseelse hos Kongen og hialp mange Lærde frem, gav mange Studentere Underholdning baade inden og udenlands, formaaede sin Konge til det samme, og det var ham og Johan Friis der egentlig foreslog Planen til Communitetets Indretning.

Professoren Thomas Finke, viisde mange saadanne Velgierninger. En af dem, han hialp frem, var Bispen Laurids Scavenius, en bekjente brav Mand. Ham havde han antaget sig som en fattig Bondedreng, ladet opitere med sine egne Børn, og forsøkt hvad han behøvede til at begynde og fortsætte sine Studeringer.

Om

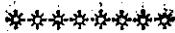

Om de twende store Mænds Holger Rosenkrauds og Bislop Brochmands Førstnester ogsaa ved saadaune Belgierninger er alle rede erindret. Men endnu er ikke anfert, at Brochmand foruden at underholde Studentere i sit Huus, hvoriblandt Griffenfeldt, ogsaa gav frit Bord til adskillige trængende Skoledistiple; og at Rosenkrauds, foruden at opdrage og lade oplare i sit Huus mange unge Adelspersoner af begge Kion, blandt hvilke den store Cancellor Christen Thomsen Sehested, ogsaa paa sin Gaard Rosenholm underholdt mange fattige Studentere, af hvilke 3 blevet Bisper, 5 Professorer, og mange andre nyttige Exerer i mindre Embeder. Naar nu her til legges: at Brochmand forærede en anseelig Bogsamling til Academiet i Kjøbenhavn, fastsatte en Capital til stedse at underholde 14 gamle Almisselemmier, og en anden til et bestandigt Stipendum for en Student; at Rosenkrauds uddelede betydelige Pengesumme til Gymnasium i Odense, til den latinske Skole i Aarhhus, til en Kirke at opbygge paa Kulden i Skaane, til et Hospital paa hans Gods og et andet i Svendborg; ja endnu til adskillige andre nyttige Indretninger; da kiender man disse even-

de store Mænd ligesaa erindringsværdige af deres Velgierninger, som de ere det af Lærdom, Religion og andre Dyster. (*)

Henrik Ranckau, den Ærde, som eiebe Bredenborg og mange andre betydelige Godser, var den rigeste Adelsmand i sin Tid; og han var tillige en af de meest godgjørende. Paa hans Gods ser, som han meget forbedrede og pyntede med siniske eller prægtige Bygninger, lod han desuden maage Skoler og Hospitals opføre, mange Kirker enten af nye opbygge eller zürlichen Islandsette. Folk, der tiende ham, aflagde han vel saglænge de stode i hans Dienste, og naar de forlodde den. Til de Fattige paa hans Godser uddelede han jævnlig baade Penge og Korn; ja hele Byer, som i Krigstider havde lidt meget, ophialp han ved at forstrekke dem Penge, enten for intet eller paa meget milde Villkaar.

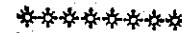
(*) Hosm. Fund. Vind. Acad. Hafn. Roth. B.
Dr. Tresch. S. Ler. Hof. Port. Hist.

Imod Lærde og Lærdoms Elskere var hans Gavmildhed ogsaa meget udmaerket. Ikke aleene tog han gjerne imod dem hos sig selv, og underholdt eller understøttede dem, men han sogde dem endog, og forekom dem, naar han hørde, at de i en eller anden Videnskab arbeideede med meer end alminderlig Indsigts, tilstrek dem, bevidnede dem sin Hvisugtelse, sendte dem anseelige Forxlinger, enten de ware inden- eller udenlands, og lod sig det være vigtigt at komme til Hjelp med Veger eller Penge, naar han sik at vide, at nogen havde enten et eller andet stort Arbeide for i Videnskaberne, som de ikke havde Evne til at udføre. Til dette Brug havde han bestemt en vis Pengesumt aarlig; og det var ham en Glæde at uddele den. Thynge Brahe op holdt sig nogen Tid hos ham da han havde forladt Danmark, og ned store Prever paa hans Goddædighed. Andre vanhældige Lærde havde samme Lykke. Det er derfor ikke at undre over, at Lærde kappedes om at hædre hans Mavn, og forsvige hans Minde. (*)

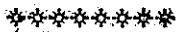
Niels

(*) Moll. Cimb. Lit. Hofm. Portr. Hist.

Niels Juul og Niels Rosenkrands gjorde sig berømte som tappre Mænd: deres Enker Margrethe Ulsfeld og Birgitte Skeel, som veldædige Fruentimmer, der vare saa store Mænd værdige. Efter det lidet, som skrevne og mundtlige Fortællinger malde om dem, vare deres Sindsbærgeller ikke lige. Margrethe Ulsfeld havde, som der fortelles, Mod nok til, naar Niels Juul skulle gaae imod Fienden, at opmunstre ham til Kæthed, og sige, at hun hellere saae ham død som Hele end levende som en feig Mand: Birgitte Skeel var af de mere sagmodige; hun fandt sig i at savne sin Mands, Niels Rosenkrands Merværelse, fordi hun vidste, at et højere Kald fordrede ham til Striden. Men til at giøre vel vare de ligefindede. Da Mændene vare døde, foreenede de sig om at skyde anseelige Pengesummer sammen, til en Indretning, der skulle blive nyttig for det Almindelige, og dette Sammenkud blev Grunden til det nuværende Frøkenkloster i Roeskilde, som er deres Stiftelse. Det er ikke at twivle om, at de ogsaa ved mange andre Leiligheder have viist Prever paa den Goddedighed, hvorom Klosteret vidner. Om Birgitte Skeel er det bekjendt, at hun efter sin Mands Død sogde sin største Fornielse i at opdrage unge

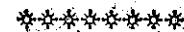
M r a N o e l s

Adelsbørn af begge Kien i sit Huus, og at forsørge dem til de kom i Embeder eller blevе gifter. Saa at, omendskient hun ikke selv havde Born, vilde hun dog være Moder. (*)

SAggershuus Stift i Norge har for nogle Aar siden boet en Mand Niels Lembaek; hvis Liv er næreligt, omendskient det ikke har gjort megen Opsigt. Denne Lembaek havde været Student, og siden Sognepræst for Vaaler Sogn i Små-lens Amt; men fordi han ingen Eyst havde sundet til Præstestanden, havde han frivillig frasagt sig dette Embede, var derefter blevet Sørenskriver for Nedre-Nommerige, og forestod denne Dienest i 20 Aar. Da han imidlertid boede paa Lænder blev Landbruget ham vigtigt. Han drev det flittig selv; han opmuntrede ogsaa andre dertil; og som han selv in en større Fornsielssse fandt, end at bringe udnyttede Jorder i Brug, og gjøre de dyrkede frugtbare; en Fornsielssse der ogsaa bragde ham jevnlige Fordeler; saa var det ham og om at gjøre at

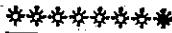
(*) Hesm. Portr. Hist. Ngr. o. D. St.

see Frugtbarthed og Velstand omkring sig hos sine Naboeer og andre. Til den Ende gjorde han sig al Umage, fornemmelig i de sidste Aar han levede, for at anvise til en fornustig Jæbedyrkning, at opmuntre til Windsskibeligthed, og at hælne den hvor han fandt den. Han var en velhavende Mand, havde ingen Born, levede med megen Sparsoimmelighed, og erhvervede daglig bette satte ham i Stand til at gjøre vel; og denne sin Evne anvendte han paa en Maade, der gjorde ham Ære. Mange smukke Ekst af hans Liv skal være blevne dels ubemærkede deels forglemte. Nogte ere blevne opregnede: disse fortalte her at alhjers.

I Maret 1748. da der blande Almuer i Neder-Rommerige var Manglet paa Sædelorn, udslande han, fornemmelig til de fattigste i Holands Præstegield, 160 Tønder Høvre af sin egen Abling paa det Vilkaar, at det efterhaanden, efter enhver Begrænsmelighed, blev ham betalt. Endet deraf stod endnu ubetalt da han døde Aaret 1750; thi han havde ikke drevet paa Betaling medens han levede.

Maret tilform liggde han sig en stor men hidtil forsømt og slet dyrket Gaard i Holands Præstegield. Paa denne Gaard lod han anvende meget

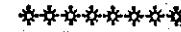

Arbeide, og underholdt aarlig adskillige af de aller-fattigste og arbeidsomste Gaards- og Huismaends Familier af Sognet, som han gav Anvisning til at dyrke ham disse Jorder saaledes, som han fandt tieligt; og derved lærde han dem ikke alleene at dyrke den Jord, de selv havde, men satte dem og i Stand til at kunne forbedre den.

Det varede kun en meget kort Tid indtil han havde udvidet denne Gaards Udsæd fra 30 til 70 Tonder, og avlede, isteden for 70, nu imellem 4 og 500 Tonder. Da han havde bragt den i saa god Drift, forcerede han den til en fattig og han aldeles ubeslagtet Bondesen, som han havde taget til sig som Dreng, og med Glid deels ladet oplære, deels selv opførte i Jordbrug og fordi han troede at han Kusde blive en duelig Mand, og bekvem til selv at blive lykkelig ved at fremdrive den Forberdring, som ved Gaarden var begyndt, gav han ham endnu 2000 Rdlr. til at sætte sig i Stand med.

Vaa samme Tid lisebde han ligeledes en Fiers-depart i en anden Gaard i samme Præstegield, og efter at han havde ved Rydning og andet slags Arbeide forbedret den til mere end dobbelt Udsæd, og der til inddiget et godt Stykke England, forcerede

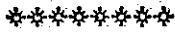
han

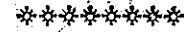
han den til en gammel troe Tiener, som han ogsaa havde opført i Agerdyrkning.

Foruden disse Ejendommne havde han endnu i Kendts Præstegield tre Gaarder, og desuden nogle andre Jorder. For ogsaa at være nogenlunde forvist om, at disse ved at blive vel dyrkede skulle komme dem til Nutte, der havde Lust til Agerdyrkning, men ikke Evne til at lisebde Jorder, lod han bekendgiore: at han vilde offstaae disse Jorder til unge og stæbsomme blant fattige Folk paa saadant Wilkaar, som passede sig for deres Evne; dette Wilkaar, nemlig: at de skulle betale ham en vis taalelig Afgift aarlig saa longe han levede, og naar han døde skulle Ejendommene uden videre Betaling tilhøre dem og deres Arvinger. Men for han sit dette sit Forslag iværksat døde han, og mange unge Folk beklagede, at dem blev betaget saa god en Lejlighed til at have seet Grunden lagt til deres Welserd.

Da han en Tid lang havde saaledes drevet sit Jordbrug med Glid og Bekostning, havde opryddet og optaget mange for ham unyttige og

ubrugte Jorder, havde giennemgrystet sumpige Enge, inddiget Wei, lært denne Egns Websere at berede Terv af den ellers unyttige Myhre Jord, der opgrævedes ved Grefning, og kort sagt, anvendt alt det, han var muligt, til at besordre Jord-dyrkningen hos sig selv, paa det at enhver af Birkningerne selv skulde kunne kunde Nyheden, begyndte alt mange at blive opmærksomme paa hans Eksempel, og tænke paa ogsaa at forbedre sit; ja stæbde virkelig for at esterlignne ham i det, hvorfaf de hos ham saae etensyvlige Hordeler. Det var Lembaek flert at se dette. Men da han troede, at Venligesaa meget som Haab om Vinding virker sterke hos Mennesket, gjorde han sig ogsaa Umage fot, fra densie Side at opinunstre. I den Hensigt lod han forserdige endeek firkantede Sølvstykker, paa hvis ene Side blev udgravet en Plov, som stod opreist i Jorden, og paa den anden denne Vaagskrift: „For den flittige Bonde.“ Tillsige digtede han selv twende simple og for alle fattelige Sange til Bondestandens Versammlung og Windselseligheds Opinuntring; hvilke skulde følge med Sølvstykket, naar han fandt Anledning til at vise en flittig Mand sin Hædagelse. Han uddeelte ogsaa

ogsaa selv nogle af disse Belønninger, deels til rige Bonde, deels til fattige Huusmænd (*): en-deel blev efter hans Willig uddelede da han var død.

R 5

Dess-

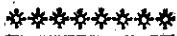
(*) En af dem, som han forærede dette Agtelsstegn, var en Bonde, Morten Knudsen paa Enger. Brevet hvor med han tilsendte ham det, lyder saaledes:

Hætagtede gode Ven!

Da jeg tildeels giensynlig, tildeels ved tilforlades lig Underretning, er vorben overbevist om Eders utrettede Flid i Agerdyrkningen, var det at givse, at enhver Bonde kunde og vilde estersolge Eders flittige Eksempel. O hvilken glædesuld og herlig Tilstand vilde der da blive i Landet; thi naar Bonden har Overflodighed af Hoe og Korn, hvorunder ligger forborgen Sølv, Guld, og utallige andre Kostbarheder, veed han, med et sundt Legeme, efter den alvise Guds Behag, af ingen Mangel. Til videre Opinuntring for sig og andre, sendes udi megen Ringhed, dog desmere velmeent, disse twende Stykker, som hermed folges: det ene paa Papir, det andet i en Plows Lignelse i Sølv. Jeg lever stedse til muelig Dieneste, Eders heredvillige Ven og Diener,

Niels Lembaek.

Ud-

Desuden satte han og Premier ud for hver Spurre og hver Muns, som blev edelagt, ikke alleene paa sine egne men endog paa andres Gaarder, og holdt for, at foruden at Folk derved gaves Lejlige

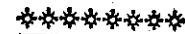
Udskrift:

Til den forstandige Bondemand, Morten Knudsen paa Enger.

I Visen som dermed fulgte, taler han om Bondestands Værdighed og Hordelse, og opmuntrer til Flittighed og Modsvimhed i samme. Blandt andet:

Gorundres ikke paa
Endeel saa høit opstiger
Bud Lykvens Gunst og Smiger.
Din Ere blandet er
Som oftest med Besvær.
Driv vrlig din Haandtering,
Gud sorger for din Moring.
Udi dit Ansichts Sveed
Er Jorden dig bereoed.
Hvo Jorden dyrker trolig
Velsignet seer sin Bolig.
Lykselig Bondemand,
Som sligt paafissionne kan!

Og

lighed til at fortiene, var det og nyttigt at formindiske Tallet af smaa Rovdyr.

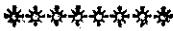
Dog var det ikke Jorddyrkere aleene han opmunstrede. Et hvert andet Slags Windsskibeslighed agtes

Og i en anden Vise af samme Slags:

Ale hvad Hiernen kan udgrunde
Riger til Zirat og Prage
Et bestaaer sig alle Strunde
Tages Mytten ei i Agt.
Rigdom, Valde Afskeed tager,
Mangler Indsigt og Forstand.
Skebnen Velstand plad bortjager,
Faer ei Mytten Overhaqnd.

Verdens Kunster af sin Mytte
Man med stor Gorundring seer,
Kiere! hvad er Rigers Styrke?
(Det en taabelig heleer)
Agerdyrkning Landets Styrke;
Deraf Velstand vil beroe
Den, som Jorden ei vil dyrke
Har ei patriotisk Troe.

Anm. Det er vel ikke oversigdtigt at dette er her indrykket. Mandens Tankemaade viser sig bedst i hans egne Ord. Man seer og hører, paa hvor værdig en Maade han vidste at uddele sine Gaver.

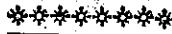
agtede han ogsaa heit, opføgte den og beslannede den. Maar Bonderkonerne, eller Pigerne der i Egne freuviisde ham Esier af Uldent eller Linnet, i hvad Slags det var, som de selv havde forarbejdet, hætalde han dem det over det, de begierede, rosedes deres Flid, og endskient det ei var saa godt som det han kunde sage andensteds fra, brugde han det dog selv hellere end alt andet. Hattige Huusmaend, som kunde forsørge Trævare, saasom Plove, Harver og anden Gaardsredstab, afslisbde han saadanne Ware, omendskions han end ikke behovede dem, alleens for at slæsse dem Assætning og Mæring. Men saa godgivende, som han var imod Arbeideren, saa uovortalelig vgr han tillige til at udgive noget til Læsglengere. Dem negteude han ikke alleene sin Hjælp, men befordrede dem endog gierne til de Steder, hvor de kunde blive trungne til at arbeide.

Hvad ellers hans daglige Liv angaaer, da viisde han sig deri overalt som en dydig og sindig Mand. Religionen agtede han heit og handlede i sit Embede og i sit Huus efter Overbevisning og Samvittighed. Han var farvelig i sin Drægt og sparsom i at fortære. Det var ham liert at erhverve paa anständig Maade; men endnu lierere at

at anvende det erhvervede til virkelig Nutte. Maar han enten sik Rentepege eller nogen anden ventet eller uventet Indtagt: „Disse skal graves i Jord,“ sagde han da „og der bare Frugt.“

Hans Fornielse, naar han havde Tid tilovers fra Embeds- eller Huusforretninger, var Musik og Læsning. Han spillede Cithar og sang dertil sine Viser, som han selv havde sammensat. Han læsde gode Bøger, fornemmelig Holbergs Skrifter, som han satte saa meget mere Priis paa, som han kiendte Forfatteren personlig, og forde undertiden Brevveksling med ham.

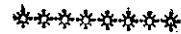
I Egnen, hvor han boede, skal den af ham selv udviiste og ved han opmuntrede Flid i Jorddyrkningen efter hans Tid være kien af de gode Frugter, den har ilveiebragt. Hans Minde skal og erindres der endnu med Heiagelsa. Kort før han døde begierede han i sit Testamente, at han maatte blive baaret til Graven af 12 af de skæligste jordsbrugende Bonder, som han tillagde noget vist for denne deres Utmage. Dette skeede; og for det som disse Bonder saaledes var tillagt, lode de, hver for sig, forsørge et Stille Selvarbejde, som de giemde

gjorde til en Erindring om saa velgjorende og retfælles en Mand.

Peder Lasson, sordum Justiceraad og Assessor i Høiestereret, var en af de dueligste Embedsmænd, Danmark har haft. Ved Glid i at studere og ved 24 Aars Reiser havde han erhvervet sig megen Kundskab og Erfarenhed. Ved at blive brugt af trende Konger, nemlig Christian den Gierde, Friderik den Tredie, og Christian den Femte i adskillige vigtige Forretninger, havde han Lejlighed til at anvende det han havde lært og erfaret, og enhver Lejlighed gjorde ham bekjent som en retfælles Mand. Han var een af dem, som begyndte, og een af dem, som fuldendte det vigtige Lovarbeide, hvorved Landet, efter at det tilforn havde haft forskellige Love og en forskellig Rettergangsmaade, fik den almindelige, og frem for de forrige fuldstændige Lovbog, som kom ud i Christian den Femtes Tid, og nu folges. Dette vilde have været nok til at gjøre hans Minde ærverdig for Eftertiden; men mange og vpperlige Stiftelser, som han oprettede til de efterlevendes Gavn,

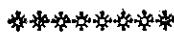
gjorde

gjøre det usorglemmeligt. Han oprettede et betydeligt Stipendium for Studentere, et mindre for Disciple af Randers Skole. Han bestemde en staande Capital til Medgifter for fattige Piger, og desuden anseelige Gaver til Fattige og Huusarme. Hovedsummen som dertil ved hans Testamente blev fastsat, beløb sig til henved 20000 Rdlr. Den er siden opvojet til henved 30000 Rdlr. og har allerede tilveiebragt meget af den Nytté han sigtede til. (*)

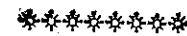
Blandt andre store Velgjørere som Byen Horsens i Jylland har haft, og hvilke den skylder sin Opkomst og Prydelse, erindres der fornemmelig en Etatsraad Lichtenberg og en Kibmand Lindvig; begge fortiente Mand. Byen har twende Hovedkirker, Klosterkirken og St. Jøs Kirke; af disse er den første indvendig oppyntet paa Lichtenbergs, og den sidste ligeledes paa Lindvigs Bekostning. Den har twende offentlige Skoler, en latin og en dansk; for dem have ogsaa disse brave

(*) P. Lass. Fund. ved Hofm.

brave Mand viist besynderlig Omhu. Da den lærinske Skoles Bygning for nogle Aar siden var meget forsaldet, og ikke ved de dertil henlagte Gaver kunde blive sat i Stand, gav Lichtenberg Forskud til en nye Bygning, og forærede siden dertil en smuk Bogsamling, som ved andre af ham bestemte Gaver aarlig kan forøges. Den danske Skole er egentlig en egen Stiftelse af Lindvig. Men havde en anden godbedig Mand, Claus Cortsen, og flere ligesindede henlagt saa meget til en saadan Indretning, at 12 fattige Barn, derfor kunde nyde fri Undervisning; men da dette ikke var tilstrekkeligt, kom Skolen ikke i Stand forend Lindvig lagde Hovedgrundet, ved at give saa stor en Pengesum dertil, at 44 Barn i alt kunde blive antagne og en Xærer blive nogenlunde lønnet. Da nu Grundvolden saaledes fornemmelig ved hans Godgjørenhed var lagt, drog han ogsaa Omsorg for at Ansæget blev fuldført. Han gav Skolen sin Fundah, antog en bekvem Xærer, var selv som Forstander dersor saa lenge han levede, og vaagede over at for fremme Hensigten, som var, at Byens fattige Ungdom kunde have fri Anvisning og fri Bøger til at blive oplyst i Christendom,

Reg.

Regning og Skrivning, som det nødvendigste, ens hver behøver at vide, i hvad Stand han siden opføres til.

Endnu mange andre Velgierninger imod Byen og enkelte Personer i Byen have desuden givet dem Sted blandt dens godbedigste Mand. Lichtenberg fornemmelig, fordi hans Evne var den største, var en Støtte for Byen. Han fuldbyrde en af hans Mordbroder Henrik Lichtenberg bestemt Stiftelse til Havnenes Vedligeholdelse. Han bygde, eller befordrede opbygte, adskillige Gaarde og Huse i Byen. Han hialp mangestrebsomme men fattige Familier paa Fode, deels ved Gaver, deels ved at give dem Forskud, og betroede Penge til Laans paa milde Wilkaar. Erhellighed og Arbeidsomhed ansaae han hos dem, han betroede sine Penge til, som den største Sikkerhed haade for Capital og Renter, og blev nogen ham bekjendt af saadanne Egenskaber, fandt den i ham en Velhunder og hielpsom Ven.

Det var dog ikke Horsens By aleene, der mod Frugter af den Formue, der var betroet i hans Hænder. Lendgedse, sem han eicde ikke langt dersra, blev ogsaa ved hans Omsorg forbedrede og prys-

Ss

dede

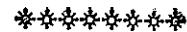
dede, og fremvise endnu kiendelige Prøver paa
at have været hans Eiendomme. (*)

Bed at tale om de Godbædige imod Horsens Bye, kan man ikke forbrigaae at nævne en Mand **Vitus Berring**, som det er sed, men dode i den russiske Reglerings Erende paa en Øe ved Grænderne af Kamtschiaka. Gaven, han har givet, er ikke saa meget betydelig, endfisne det var hans hele Fædreneyr, men Giveren selv, og Maaden, hvorpaa den blev givet, gør den mærkverdig.

Berring havde tidlig hyst til at reise og sege Øyke, maaßke fordi han formodede, at den ikke vilde sæge ham. Han gik i russisk Tjeneste, og tiende sig frem til Capitain-Commandeur ved Floden. Da Peter Czar i Aaret 1725. vilde sende nogle brugbare Mand til Kamtschiaka, for at indhente Esterretninger om disse yderste Grændser af hans Rige paa den Kant af Asien, blev Berring og en-

anden

(*) Pontop. Afsl. T. 4. Hosm. Fund. T. 2. D.
Magaz. T. 4.

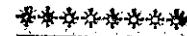
anden sydsk Mand, Morten Spangenberg, som da var Lieutenant, ogsaa i russisk Tjeneste, udseet til dette Erende. De reisde, undersøgte, og kom tilbage igien 5 Aar derefter. At de ikke havde udrettet det, der var dem anbefalet, til Czarens Michag, slutter man deraf, at de efter sit Besaling at reise i samme Forretninger, og gaae videre i Undersøgelserne, end ved den første Reise havde været bestemt. Besværlighederne, de allerede havde udstaaet, lysede dem ikke fra at vove et nyt Forsøg. De reisde etter, fortsatte deres forrige Opdagelser med megen Iver, og udstode meget i disse vilde og langstrækkende Egne. Spangenberg kom endelig tilbage til Petersborg, men Berring døde, som sagt, paa en Øe ved Kamtschiaka.

Det var kort førend han sit Besaling til den sidste Reise, at Berring berørte de Fattige i Horsens, og udstede i Petersborg sit Gavebrev, hvorved han gjorde dem til Arvinger paa hans Begne i hans Faraldres Boe. Han havde været borte fra denne hans Fedebye henved 30 Aar. Imidlertid gik den ham dog ikke af Minde. Den havde nesten glemt ham, men han vidste paa

en værdig Maade at bringe sit Navn igien i
Erindring. (*)

Det er sielden den Lærdes Skriebne at skrive sig Rigdom til. Denne Lykke havde dog vores store Holberg. Han samlede sig, mest ved sine Skrifter, saa stor Formue, at han derved kunde oprette sig et Baronie, og havde endnu rede Midler desuden. Disse Midler, som han ved sin Flid deels havde erhvervet, og deels ved megen Sparsommelighed foregøet, brugde han kun som et Laan. Han lod sig det ikke være nok at have gavnnet sine Landsmænd ved at arbeide til Videnskabernes Udbredelse iblandt dem: Frugten af hans Arbeide bestemde han ogsaa til Nutte for det Almindelige, og oprettede tvende Stiftelser, som begge ere af Betydning. Den første er for unge Studerende ved Gorse Academie, hvortil han gav sit Baronie, sin Bogsamling, og endnu en Capital af 12000 Rdlr. i Hensigt til at 6 Academister deraf skulle understøttes, til at blive duelige Mænd for Landet. Den anden

anden er til Udstyr for hederlige Domfruer, der ikke ere saa fornemme, at de af egne Midler kunne udstryre sig selv; derifl fastsatte han en vis Capital af 16000 Rdlr., anviisde endnu til denne Capitale's Forsegelse 2000 Rdlr., og bestemde, at paad det Udstyrne lunde blive desmeere tilstrækkelig, skulle kun hvert andet Aar en Domfrue deraf udstyres, saaledes at hun da ned 2 Aars fulde Rente af den samlede Sum.

Holberg var ikke selv gift. Maar nogen spurges ham hvorfor? Fal han have soaret: at i sine yngre Aar, da han havde Lust til Eggtekab, havde han ingen Formue haft. Maaske har hans Hensigt ved den sidste Stiftelse væreet, at have en Hindring for andre, som han havde fundet for sig. (*)

Af Stiftelser for Nædslidende paa Landet er Hansted-Hospital i Stierholms Amt i Yylland et af de mærkværdigste i begge Riger. Det er indrettet for 24 gamle vainsore og saadanne elendige, som heist behøve Medlidenheds Hjælp. Meest

(*) v. Hav. Russl. Reis. Hofm. Fund. T. 2.

(*) Hofm. Fund. T. I.

til Underholdning for dem er heusagt Indkomsterne af en heel Herregaard, Hønstedgaard, med underliggende Bøndergods. Efter Stiftelsens Hensigt skal den aleene være bestemt for disse Modlindende, som dog skal tilholdes, for saavidt deres Svaghed tillader, at arbeide paa hvad Maade de kan: og det overskydende af hvad Godset kunde indbringe meer end til deres Underholdning, skal aarlig uddeles til fattige Børn i Horsens Skole, for saavidt det ikke behøves til Godsets, dets Klostres og Hosptials-Bygningens Vedligeholdelse og Forbedring. Stifterinden for denne Indretning var en Kibmands, Anders Tonboes Enke, Dorothea Hansdatter, som desuden ved andre Gaver tilstuderende og fattige har gjort sig fortrent til at erindres og agtes. (*)

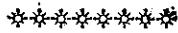
S Kibstaderne ere næsten overalt velindretede Skoler til Undervisning for den opvoksende Ungdom; og disse have hver sine Religionskister: paa hvilket ere de ikke saa almindelige. Dog findes hist og

(*) Hofm. Fund. T. 2.

og her Bygninger og Indretninger beløftede til dette Diemeed af velsindede Jordegodseiere. Friderik den Fjerde gav et opmuntrende Exempel til saadan Omhyggelighed. Han lod i ethvert af sine 12 Nyter-Districter opføre 20 Skoler, i alt 240: alle grundmurede, vel indrettede, og anlagte paa begvenne Steder. Det var i de roligere Tider, efterat Krige og andre Uheld varer vel overvundne, at han besluttede og fuldførde dette. Kongen vilde vise sin Taknemmelighed imod det guddommelige Forsyn, der havde vaaget for ham i alle disse Banskeligheder. Taknemmeligheden troede han at vise bedst i Gierningen, og han ansaae da en Indretning, som denne, værdig til at blive et Erkiendeligheds Bidne. (*)

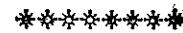
For at udbrede Kundskab om Religionens hellige Verdomme, en Kundskab hvorved Mennesker dannes, og sand Lyksalighed fremmes, har en Mand, Laurids Stistrup, for nogle Aar siden Kibmand i Hobro i Jylland, i sin Tid været bes

(*) Fred. 4. Dagr.

tenkt paa at anlægge en Stiftelse der haade er nye og usædvanlig. Blandt Almuen, fornemmelig den Fattige, hersker paa mange Steder en alt for kiendelig Uvidenhed i Religion og Christendom. Uvidenheden foraarsages eller bestyrkes ikke lidet derved, at Almuen hist og her paa Landet har lange og besværlige Veie til Kirkerne, at det altsaa er den vanskeligt at være jevnlig tilstede ved de offentlige Undervisninger og Undagts Øvelser, og at den ofte har kun kuden Evne til at anskaffe sig fornedne Boger til Læsning og Huusandage. Dette havde Stistrup erfaret. Han ansaa dersor sine Midler, som han eiede eller kunde erhverve, for velanvendte, om de kunde esterhaanden afhjelpe saadanne Hindringer for den store Deel af hans Medborgere, og besluttede at opofre dem alle i saa god en Hensigt. Til den Ende oprettede han i Aaret 1749 en Fundats, hvorved han henlagde Syv Banco-Actier, som da udgiorde nesten hans hele Formue, til efter hans Død at blive en faststaaende Sum, for hvis Uddytte danske Bibler skulde aarlig trykkes, og frit uddeles blandt Almuen. Af disse 7 Actier blev 2 bestemte for Sjælands Stift og de danske Menigheder i Schlesvig, 1 for Fyen og 4 for de 4 Stifter i Jylland.

Bib-

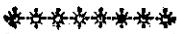

Biblerne skulds trykkes paa Vaisenhøstet for en bestemt Priis, derefter inddinges, ogsaa for Stiftelsens Regning, og siden affendes esterhaanden til Bisperne, for ved dem at besørges uddelede af Provsterne og Præsterne, enhver i sit Herred og Sogn. For Uddelingen bleve disse Regler fastsatte: at først skulde de allersættigste Bondefamilier gives hver sin Bibel: derefter de meere formuende paa Landet: dernæst maatte Gaverne strække sig til de Fattige og Uformuende i Kibstædersne: siden til Dienestefolk paa Landet, og endelig til Dienestefolk i Kibstæderne: overalt saaledes; at Indsøgte altid foredroges Udlændinger, om disse endog forstode Sproget; dog uden at disse aldesles udelukkes. Dette var Hovedindholden af de først fastsatte Bestemmelser til dette velvalgte Afsæt. Men da Stifterens Hensigt gik videre end til Danmark aleene, forbeholdt han sig at udstrække samme Velgierninger til Morge, isald hans Formue fremdeles maatte forsøges, saaledes at den dertil kunde blive tilstrækkelig.

Efter at denne Beslutning var tagen levede Stifteren endnu i nogle Aar, og stræbde ved den allersparsommeligste Huusholdning og ved endog at negte sig selv mange Bequemmeligheder, at

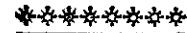
S 5

bringe

bringe sit Anslag saavidt som muligt. Det han sigtede til, naaede han; thi da han selv hævede Rentene af sine Midler, som først efter hans Død skulde hensalde til det bestemte Brug, samlede han ikke aleene saa meget, at han fik Actier til enhver af Stifterne i Norge, men beholdt endog et Overskud, som han bestemde til Mytte for Island og Færerne. Paa Waisenhuset laae i Aaret 1757. en Forraad af islandiske Bibler og nye Testamenter: af de første herved 600, og af de sidste over 2600: disse kibde han alle, lod dem indbinde og sendte dem over til Island, for at blive der uddelede under Provsternes Opsyn til de fattigste i begge Stifterne. Sammesteds laae ogsaa den Lid et Oplag af en opbyggelig Bog, som han nogle Aar tilforn havde ladet oversætte af tydss, og ladet trykke paa sin Bekostning: ogsaa deraf kibde han over 100 Skriller, som han besorgede oversendt og foreærede til Beboere paa Færerne. Og saaledes vaagde og sparde han, for at udvide den Plan, han ved sin Fundats havde lagt; ja begyndte endog at sætte den i Werk medens han levede.

Ikke længe efter Stistrups Død begyndte den bestemte Bibeluddeling og vedbliver endnu efter hans Willie og Hensigter. Nogle hundrede trykkes

les hvert Aar, og nogle iuſinde ere allerede deelte omkring hver paa sit Sted. (*)

For at see unge Pigeborn, afaante fra Vediggang, og opdragne til Arbeide, blev et Selskab af Fruentimmer af Stand, nogle ved Hoffet, andre uar Hoffet, i Aaret 1755. eenige om at skyde sammen til en Indretning, hvorved saa uettig en Hensigt kunde besordres. De antoge sig hver et eller flere Pigeborn, som allerede i det første Aar udgjorde et Antal af 25. Et Huus blev leiet for dem paa Christianshavn. Et Par stikkelige Egrefolk, blev antaget til at serge for dem, og undervise dem i Haandarbeider og huuslige Forretninger. Indretningen blev sat under fornuftigt Opsyn. Aar fra Aar udvidede den sig; og endflent dertil ikke blev henlagt nogen fast Pengesum, men det hele har maattet heroe paa aarlige og frivillige Gaver, er den dog blevet vedligeholdt, og underholder paa nervørende Lid 50 unge Pigeborn, som der undervises og afaeres til Arbeide, indtil de opnaa

(*) Vor Frue Hofm. Fund. T. 3.

naae den Alder og Kundskab, at de ere i Stand til at forestaae Huusforretninger, og at tine selv Indretningen har tildraget sig det Kongelige Huus høie Opmerksomhed, er Lid ester anden derfra blevet understøttet, og har saaet sin egen Bygning. En Deel af Bygningen er opført paa Hendes Kongelige Høiheds, Prindsesse Charlottes, Bekostning, og er blevet et af de Mindesmærker, der vidne om hendes edekmodige og udmarkede Goda dædighed. (*)

København har ellers flere og flere Stiftelser for Ungdommens Pleie og Opdragelse. Vaisenhuset, Friderik den Glerdes; Opfostringshuset, Friderik den Gemtes Stiftelse, Christians Pleiehus, ere alle deres høie Stifters værdige.

Klostervognet i sin egenelige Forstand blev tilligemed den catholske Religion afflasket i Landet; og en Lykke for Landet, at det blev afflasket! Dog have vi endnu Kloster, men af en anden Indretning,

(*) Nord. Hussh. Høstn. Fund. T. 10.

ning. De ere Boeliger og Tilholdssteder for Enker eller ugiste Fruentimmer af høiere eller lavere Staender, og stiftede for at give dem anständig Underholdning naar og saaledes de ikke ere forsorgede i Egteskaber. Maaske var det at ønske at Egteskaberne ikke ved saa mange Modens Nødvendigheder vare hos os, som hos andre, blevne saa meget besværede; at Klosterstiftelser for unge Fruentimmer saa ofte maae føges. Men da dette nu er saaledes, saa blive disse Stiftelser i visse Maader, gavnlige og Stifterne eller Stifterinderne ved dem goddædige.

Jylland har twende Kloster, Esvadgaard og Sisvringgaard. Det første er stiftet for 6 adelige Enker og 6 adelige Domfruer, af Frue Friderike Glud, en Enke af Cancelliesecretair Venhon; det andet for 12 Domfruer, af Geheimeraad Harboes Enke, Baronesse Gjurre, som desuden optredede i København en anden betydelig Stiftelse, nemlig det Harboiske Kloster for 12 Enkesruer.

Fyen har sit Kloster i Odense, hvortil den lærde Karen Brahe gav sin Gaard, sin Bog samling og alle sine Midler, for at 8 adelige Domfruer deraf skulde nyde godt.

I Sjælland er Roeskilde Kloster for en Priorinde og 25 adelige Jomfruer; hvilc verbummelige Stifterinder i det foregaaende ere nævnte: Gissel-feldt bestemte af de Danneschioldskæ Familier til Bolig for 16 Fruentimmer af Stand: Vim-meltofte og Vallse; af hvilke den første er en Stif-telse af Prindsesse Sophie Hedevig, Friderik den Hierdes Syster, for et Antal af 7 til 21: den sidste af Dronning Sophie Magdalene for 10 til 12.

Holsteen har ogsaa fornemmelig sit Preb og Untersen: begge betydelige Stiftelser. Der ere endnu nogle. Men af de allerede opregnede seer-man, at Goddædigheden ikke har været sparsom paa Indretninger af dette Slags. Til de følgen-de Tider er det endnu forbeholdt at oprette Stiftelser til Nutte for anständige Egteskaber. Saas-got som ingen uden Holberg har endnu faldet paa, at ogsaa saadanne Belgierninger kan regnes iblandt de nyttige; og det er at undre over at disse Haver, maaske nogle af de allernyttigste, have hidtil været saa sieldne i et Land, hvor saa meget og saa ofte er givet til Gavn for det Almindelige. At sætte enkelte Personer i Stand til at leve uden

Trang

Trang er en ædel Gierning: at lægge Grunden til Familiers Lykke er endnu en ædlere. (*)

Bondernes Vilkaar i Danmark ere i vores Tider mildere end de tilforn have været. Vor nedrettigheden blev ophevet af Friderik den Hierde, som ikke kunde taale Trældom i Landet, og derved blev Laget i mange Henseende løftet. Men endnu er meget tilbage for Patrioten at ønske for disse arbeidende Medborgere, til ataabne dem Udsigten til den Velstand, som vindskabelig Jord-dyrkning, naar den ikke ved alt for store Hindringer standses, kan tilveiebringe. Nogle af Bonderne i Danmark have den Lykke, at de enten selv eje deres Gaarder, eller og besidde dem uden at være forbundne til Hovarbeide: de fleste savne begge disse store Fordele, og endskjont dette Savn paa mange Steder ved velsindede Jordegodseieres retskafne Tankemaade ikke lidet formildes, bliver det dog i sig selv et Savn, og en betydelig Hinsdring for Bondens muelige Velstand. Dette er af

(*) Hesin. Fund. Pont. Atl.

af mange kloge Jordegodseiere indseet. Adskillige have ønsket, at kunne i sin Cirkel bidrage til at afflasse Hoveriet og forsikre deres Bonder Eiendom og Arverettighed til deres Gaarder. Men Mangel af Evne har gjort det for mange aldeles vanskeligt, om ikke i visse Maader unnueltigt, at opopre Rettigheder, som ofte ere dyrt kiste, og ester Landbrugets nærværende Indretning, af Hetydenhed for den, der har dem i Hende. Nogle have dog begyndt paa at opopre disse Rettigheder; ja endog at anvende anseelige Bekostninger for at stiske Frihed og Eiendom med større eller mindre Indskrenkninger; maaske vil Estertiden vise flere Goddædigheds Prøver af dette Slags; og paa en værdigere Maade vil neppe den bemidlede Jordegodseier kunne anvende sin Evne til Gavn for det Almindelige.

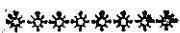
Et markeligt Exempel paa Goddædighed i dette Tilselde viisde for saa Aar siden den afdede Greve af Bernstorff, hvis Minde ogsaa formedelst andre Fortjenester er aghbart iblandt os. I Aaret 1764. blevne Wærne Gientofte, Ordruppe og Vangede ham overdragne til hans Lystgaard Bernstorff, paa saadanne Vilkaar, at Hoveriet var saagot som den eeneste Fordeel, Gaarden derved

vandt.

vandt. Nogle over 40 Familier, som beboede disse Wær, varer stortset delen fattige: nogle forarmede. Disse Familiers slette Vilkaar i en Egn, Man kuren synes at have dannet til at sætte Beboerne i Welstand, kunde han, som Menneskeven, ikke ansee med Eigegyldighed. Han vilde hellere agtes som Velgjører af fri og velhavende Folk, end som Herre over Slaver; og da han troede at finde Hovedaarsagerne til deres slette Vilkaar deri, at de havde som andre været trukne af Hoveriet, at de havde deres Mark i Fælledskab, og deres Gaarder kun til Brug, uden at kunne være forvissede om, enten selv at nyde Frugterne af det Arbeide, de derpaa anvendte, eller at overlade dem til deres Barn og Urvinger, bestuttede han at hæve disse kendende Hovedaarsager paa eengang, og ikke at spare de Dinkostninger, som udfordredes for at hæve dem. Saasnart det var bestuttet, satte han det i Verk. Han lod Markene opmaale og inddæle paa den Maade, som fandtes bequemlest. Han formaede Beboerne til at lække Lod om de inddelte Jorder, opmunstrede dem ved udsatte Premier til at flotte deres Gaarder ud, saavidt som behovedes, paa de enhver tilsaldne Lodder; og da dette var sat i Drift, udstedte han til enhver især et Urvesfæste- og Skis-

et

des

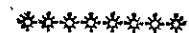
debrev, hvorved de sik Etendomret og Frihed for Hoverie imod en taalelig bestemt Afsigts.

Paa Opmaaling, Premier og andre Omkostninger til deels at befordre denne Indretning, deels at giøre den fuldkommen og vatri, anvendte Grev Bernstorff af egne Midler over 7000 Rdlr.; men disse ansaae han saa velanvendte, og sandt Erstatning nok i at see Windstibelighed opslives blandt de Familier, hvis Welford han havde streebt at legge Grund til.

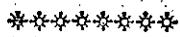
Denne Indretning er dog ikke den første af dette Slags, som i vores Tid er iverksat. Faar Man tilsorn ophovede Hendes Majestet Dronning Sophie Magdalene Hoveriet paa Hirschholms Amt, lod Hovmarkene der bortsælge, og gjorde Festebonderne til Selværr. (*)

Niobenhavns Academie skylder Kongerne af det oldenborgske Huus sin egentlige Begyndelse og Fremvært. Christian den Første lagde Grunden

(*) L. Gab. Beskr. over Gods. Bernst. Pontop.
Afl. T. 2.

den dertil. Kong Hans udvidede det. Christian den Tredie gav det Styrke og Anselse, fordi han agtede det for den største Prydelse i hans Rige. Friderik den Anden understøttede det fornemmelig ved at støtte Communiteten. Christian den Fjerde og Friderik den Tredie, som begge ofte bivaanede de aeqdemiske Forretninger, og viisde besynderlig Maade imod Professorerne, forsøgte merkeligen Gaverne, forstrengete de begyndte Indretninger, og anlagde adskillige nye. De efterfølgende Konger have jevnlig lagt noget til, og deri viist sig goddædige som deres Forfædre. Men det er ikke aleene ved Regenternes Gaver at Academiet staar, dets Lærere underholdes, og dets unge Borgere fremhjelpes til det Maal, hvortil de sigte. Videnskaberne have ogsaa iblande Landets Undersætter fundet mange Velhjendere og Belgierere, der have gjort sig fortiente nu ved at stenkne frie Boeliger til Studerende, nu ved at anlægge eller forsøge Bogsamling til deres Nutte, nu ved at understøtte deres Studeringer i Landet selv, nu ved at give dem Evne til at reise for at see og lære. Professoren Ole Borck, en stor Mand i forskellige Videnskaber, gav sin Gaard, hvori en stor Bogsamling af trykte

og utrykte Skrifter var anlagt, og et chymiske Werksted med mange Instrumenter indrettet, til Studentere, og henlagde dertil endnu over 20000 Rigsdaler, hvoraf eneel skulde henstaae til at fremvøre, og Renterne af Fremverxten, som af det øvrige, uddeles iblandt dem.

Rentemesteren Christopher Walkendorf er i det foregaaende nævnet som en Welgister imod Studentere. Han indrettede også sin Gaard til Bolig for dem; og lagde dertil desuden over 6000 Rdlr.

Etatstaaden Jørgen Elers gav henved 30000 Rdlr. til en lige saadan Indretning, som efter hans Død blev begyndt og fuldført.

Universitetets offentlige Bogsamling blev anlagt, og for Københavns Ildebrand merkeligen forøget af Borgmesteren Peder Albertsen, Professoren Anders Lemvig, Bislop Brochmann og hans Enke, Assessoren Hans Mule, nogle brave Mænd af de Guireners Slægt, og fornemmelig af Presidenten Peder Resen, hvis Samling var ved mange Aars besynderlige Flid sørket, og skal i sin Tid have været den største her i Landet, i hvad som angik Nordens Historie og Vorhundhed. Efter Ildebranden, da det maatte

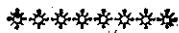
bes-

begyndes paa nye, har det fornemmelig haft tre Welgister, nemlig Bislop Trellund, Professor Arnas Magnussen og Conferenceraad Rostgaard. Trellund gav alleene dertil 6000 Rdlr. Magnussen forærede dertil ikke alleene en rar Samling af islandiske Haandskrifter og trykte Bøger, men henlagde også en Capital, som er opvoret over 10000 Rdlr., til Understøttelse for to Studentere, som arbeide i Nordens Oldsager og Historie. Rostgaard forsøgte saavel dets trykte Bøger som dets Haandskrifter anseeligen, forærede dertil en Samling af arabiske og persiske Tryksek bogstaver, og udmarkede sig endnu ved en anden Welgierning, som er den eeneeste i sit Slags her i Landet: denne nemlig, at han fastsatte en Capital til at fremvøre ved Tillæg af de aarlige Renter saa længe, indtil deraf kan udredes anständig Løn for en Professor, som da skal antages for at læse over den danske Historie, det nordiske Sprog, og hvad dertil henvører.

Stiftere af betydelige Stipendier for Studentere til at have enten her ved Academiet eller udenlands, ere, foruden de som forhen ere erindrede, Bisperne Vinstrup, Resen, Brochmann og Borneman, Professoren Longberg

L t 3

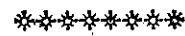
(Løn-

(Løngomianthus), Statsraaderne Jens Bing og Niels Gris, Cancellie-Assessoren Lanrids Foss, Rectoren i Kjøge Anders Gronbek, Studenten Johannes Hepner, Klokkenren i Aalborg Niels Dalsgaard, og visse værdige Mænd af de Friisers, Rosenkrandsers, Guulers, Skeelers, Plessers, Guireners, Bartholiners og Glukers Slægter. Disse Gaver udgiorde, paa den Tid de blevne udstadte, hver for sig anseelige Summer, og ved de floge Bestemmelser, som ved de fleste deraf ere iagttagne, at nemlig en vis Deel af Capitalen stedse staar til Fremvæxt saaledes, at Hovedsummen ved dens Renter aarlig forsøges, have mange meer end fordoblet sig.

Var det muligt at se ud over al den Nytte som saadanne Stiftelser have tilveiebragt til Foredel for Videnskaberne; hvor mange duesige Mænd derved ere fremhiulpe, og hvor meget igien ved dem er udrettet, vilde dette gandstue vist blive et af de allerbehageligste Syner for enhver, som agter Fædrelandet og Videnskaberne. Saa meget er aleene vitterligt, at den største Deel af de bænkeinde lærde og duelige Embedsmænd, som Landet har hørt og har, ere tildeels ved disse Godvædigs-

heds

heds Stiftelser satte i Stand til at danne sig til det, de ere blevne. Eftertiden vil kiendeligen spore samme Virkninger; og da oppebæres Gaverne paa en værdig Maade, naar den, der nyder gode deras, erer sin Belgører, hadret hans Navn, og stræber at opfylde hans Hensigter. (*)

(*) Winding. Acad. Hafn. Hosm. Fund.

Store Fortjenester af Staten.

Alding i Verden har sine Afverslinger: Statene have ogsaa sine. De vore og astage, udvides og indskrænkes, stige og falde. Aarsagerne til disse Afverslinger ligge gjerne i Staternes bedre eller slettere Forfatning, Folkenes Tankemaade, og deres forbedrede eller forværrede Sæder.

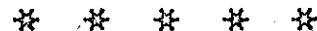
Findes Religion, og god Orden, og passende Love i Staten: er dens Folk driftigt, farveligt, modigt og enig; da vindes den ufeilbarlighed i Styrke og Anseelse. Men bliver Religion ligezoldig, og Love krasfæløse: falder Modet; svekkes Driftigheden; udspreder Misundelse og Mistro og Avind sin Gift iblandt Øradre og Landsmænd: bliver det en Skam at leve levnt, og en Ere at forsøde; da tøres, svekkes, vækler det bedste Rige; og kommer da ingen Redning i Tide, falder det, og reiser sig neppe.

Det er da den almindelige Orden eller Norden, og Mængdens Tanke- og Levermaade, der egentlig bestemmer Staternes Skiebne; men Mængden behøver at ledes og styres; og en Lykke naar den ledes til det rette, og styres med Mod og Klogstab!

Gaae vi alle de bekendte Staters Historier igjennem, vil vi finde, at de alle, baade smaa og store, have haft deres Stiftere, Beskyttere og Fædre, der have udmærket

mærket sig, nu ved at danne dem, nu ved at forbedre dem, nu ved at bringe dem til Spidsen af Højden, nu ved at opnholde dem fra Falh, nu ved at redde dem i disse tvivlsomme Dieblikke, hvor det har gieldt om Friheder eller fremmet Lag. Disse Navne ere deraf gierne blevne evige i Folkenes Minde. I de ældste og mørke Tider ansaae man dem for mere end Mennesker; i de senere og ophylle som Store blandt Mennesker.

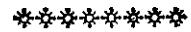
Den danske Stat, der kan være stolt af sin Elbe, ja stolt af endnu at være til for en Afskom af dens ældste og fordum navnkundige Slægter, er ikke stiftet og ikke vedligeholdt uden ved klætte og kloge Mænd, der esterhaanden have vist sig til Fædrelandets Ere og Lovke. Et fort Udkast af de betydeligste Afverslinger, Staten og dens forskellige Dels har have, kan bedst vise os dens Stiftere, Forsvarere og Velgørende; og et saadan Udkast skal slutte disse Bladé, der bestemmes til paa nogen Maade at vidne om Danskes, Norges, og Holsteneres Høder.

SDe første paalidelige Esterretninger, Historien giver os om vore nordiske Forfedre, vise os dem navnkundige uden for disse Landes Grænser. Romerne, hvis Waaben og Magt trængde sig, til mange Folkeslægters Skæf, dybt ind endog

i Asien og Afrika, men aldrig over Eideren, maatte længe stielve for Cimbrer fra Jylland og Teutoner fra Holsteen. Tydskland og dets Naboland var længe Vidner til jyske Longobarders Bedrifter, og Italien maatte til sidstaabne sit Skjod for dem og give dem Land og Boeliger. Brittanien maatte tage imod stridbare Angler fra Slesvig, Holsteen og Jylland; ligesom og nogle, baade af de alle rede nævnte, og endnu af andre Lande maatte bie sig under Gothers og Herulers, ogsaa nordiske Folkes, Herredømme. Men saa navnkundige som disse Mordens Senner vare uden for Morden, saa lykkelig var ikke Stats- eller Lands-Forsatningen i Morden selv. Landene vare her deelte i mange smaa Stater. Beboerne vare uslebne: deres Sæder vilde: deres Religion Overtroe. Bidskaber kiendte de ikke meget til. Nolige Mørningsveie vare saa og tildeels ubrugte. Skibsfart var vel bekjendt, men meer for Sørsøveriers end for Handels Skyld. Smaastaterne laae indvirkede i idelige Krigs indbyrdes; og dette var en Hovedhindring for den borgerlige Ykke, som de krisgende Smaamagter, ved at foreenes til større og ordentligere Stater, kunde blive bequemme til at tage imod. Christendommen, da den begyndte at

udbrede sit velgjorende Skin over andre Lande i Europa, kunde her ingen varig Fremgang faae, saalænge Forsatningen var saaledes beskaffen. Kas stede den undertiden et Glimt ind paa denne Side Eideren, og fandt nogen Bisald under een Regent, maatte den tit forfolges og fortrykkes af en anden og magtigere.

Tid efter anden reisde sig hist og her i Smaastaterne en kæk Mand, der havde Mod og Klogslab nok til at strobe for at udvide sit Riges Grendser. Dan Mykillatti, Konge i Skaane, som da beboedes af egentlige Danske, foreenede ved Gistermaal, Sjælland og flere Øer med sit lidet Rige, og kaldte det altsammen Danmark efter sig og sit Folk. Helge og Rolf Krage, begge Konger over Sjælland og Skaane paa forskellig Tid, lagde Jylland og Slesvig til. Ivar Bidfadmie og Regner Lodbrog holdt ikke aleene Foreeningen vedlige, men gjorde endnu flere Erobringer: den første i Sverrig: den anden i Engeland. I Norge fede og undertiden Erobringer nu af en, nu af en anden af de smaa Konger. Men alle disse Foreninger havde ingen Varighed. Saatit de forskellige Smaariger vare samlede, saatit bleve de igjen, efter kortere eller længere Tid, adsilte,

skilte, og det Gode, sem en vedvarende Foreening kunde have tilveiebragt, paa nje hørtevndt: uvist om enten de, der stiftede Foreningerne, eller de, der skulde have vedligeholdt dem, ikke havde Klogskab nok, til at beskytte det knyttede Vaand, eller om andre Uarsager kan have virket til Adskillellerne. Saa meget er vist, at Æren for at have egentlig samlet de twende forhen adskilte Stater Danmark og Norge, og derved at have gjort det muligt, at de siden deslettere kunde samles til een, tilkommer Gorm den Gamle, Konge i Sjælland, og Harald Haarfager, Konge i Ringerige i Norge. Begge levede i een Alder, og begge maatte ved mis somme Erobringer, de eneste da mulige Midler til at naae Niemedet, stiftede deres Stater. Hvile Mend Gorm har haft til Medhjelpere i dette store Werk, vides ikke for vist, endfisom det ei kant seile, at han har betient sig af tappe Ansørere; thi eene har han neppe fuldført det: Harald Haarfagers Helte varé Guttform, hans Morbroder, og Jarlerne Hagen og Rognvald.

Ellers er det mærkeligt at enhver af dem skulde finde en Dronning, der syntes soni at være stukt for at komme til Hjelp i saa vigtig en Sag. Neppe vilde Harald Haarfager have haft Mod nok

til

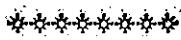
til at angribe 31 Smakonger (saa mange vare den Tid i Norge) dersom ikke Gyda, da han friede til hende, havde været højstert nok til at negte ham sin Haand, indtil hun saa ham Konge over hele Norge; og uden Twivl vilde Gorm ved sin naturlige Hidsighed, der undertiden udartede til Grumhed, have forspildt Frugterne af alle hans Erobringer, dersom ikke Thyre Dannebod ved sin sindige Frimhed havde ofte formildet hans Vrede, og givet ham Raad til mange gode Indretninger i Landet.

Gorms og Haralds Erobringer gave Anledning til nje Udvandringer, det ligesom de forrige, gjorde Nordens Folk navnkundige. Nogle droge over til Frankrig, og stiftede der Hertugdømmet Normandie: nogle satte sig ned i England: nogle i Irland og Skotland: nogle i Neapolis og Sicilién: nogle paa Ørkeneerne: nogle paa Island og Færøerne. Men dermed standfæde og disse Udvandringer, som indbyrdes Krige, Mangel af Beboere, ja maaske ogsaa Lust til at finde bedre Boespale, end dem islante Nordens forbegroede og udyrkede Agre, hidtil havde foraarsaget. I den Tid Gorm og Harald regerede i Molighed efter deres fuldførte Erobringer, begyndte Folket at blive meer

meer stabigt, Ager- og Havedyrkningen at drives, Konster at blive beklaadt, Skibe at bruges til Handel istedenfor til Plyndren, Veien at aabnes for Christendommen, hvis Fremgang nu ikke meere bevoede paa saa mange Mægtiges Sikke: fort, den Tidspunkt kom nu, da Danmark og Norge blevet, hver for sig, meer end for bequemme til at vinde indvortes Styrke og borgerskig Lyksalighed; og ved begge at blive ordentlige og gielende Stater i Europa.

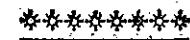
Sharald Haarfagers Dage havde Norge, efter at det først var blevet forenet ved hans Mod, vundet meget ved hans Klogstab; det havde faaet sædeligere Skikke, Sillerhed for Søserverie, og ikke lidet Velstand ved tiltagende Handel: ved hans Død syntes det ligesom om al hans Mæie igien skulde have blevet forgives. Sharald havde med al sin Klogstab begaaet den Heil paa sin Alderdom at anvise sine Sonner hver sit Stykke Land; dog faaledes, at Erik Blodøre, den ældste, skulde være Overkonge over de andre, og i Forsamlingerne have Heisedet. Dette gjorde de andre Brodre misundelige. Norske Jarler, der varer giftede med Sharalds

kalbs Østre, lode sig ogsaa mærke med Fordrinser. I Landet reisde sig da Partier, der uden Lovs vilde strax have foraarsaget nye Delinger, dersom ikke Hagen Adelsteen, den værdigste af Sharalds Sonner, og tillige den eeneste, som ingen Deel havde faaet i Riget, fordi han var blevet opfostret i England, var kommet tilbage til Norge. Hagen Adelsteen vidste strax ved sin Hjemkomst at giøre sig hundet af Folket, saa at han først blev hyllet af nogle, siden af alle; og hans Klogstab og Retsindighed løntede Folkets Undest. Han regerede vel, blev ved at fortsætte de gode Anlæg hans Fader havde begyndt, gav endnu flere Love, udvidede Skibsfarten, vaagede kilet til Forsvar for sit Land, og lagde ved Klogstab og uden Blods Udgyldeste Jemteland og Helsingeland dertil. Christendommen, som han havde lært at kende i England, hvor han selv var bleven undervist og christnet, indførde han ved sit Hof, og vilde have indført den blandt Almuen; men Almuen var endnu for vild og for hengiven til Overtroen til at tage derimod. Oluf Tryggesen blev den, der gjorde Christendommen næsten almindelig, og Oluf den Hellige den, der grundfæstede den i Landet ved Love. Disse Konger varer kielte Mænd, og regie-

regierede den ene efter den anden, over hele Norge: begge efter at have tillintegjort foregaaende Delinger; men den førstes Eyst til Svetoge, hvori til han fra Ungdommen havde været vartet, og den sidstes Uheld gjorde, at Norge ikke nu sadanne Frugter af deres Sejervindinger, som den havde nydt af Harald Haarsagers og Hagen Adelsteens.

SDænmark gik mange Åar efter Gorm den Gamles Død bort under jevnlige Krigs, snart med thidste Kelsere, snart med Naboemagterne. I denne Krigerigste Alder kunde dei ikke døte andet; og Danmark kiedte da ved mange Leiligheder Fordelen af sin samslede Styrke. Under Harald Blaa-tand og Svend Tvefticæg, der begge tapper-ligen holdt Riget samlet, ja gjorde det endog undertiden frugtbart, endskient lykken ikke seldent gik dem imod, vedligeholdt det sin Unseelse imod Fien-dere, vorde ved Trobslæger i andre Lande, og fuldskillige gode Indretninger; fornemmelig under Harald, der efter sin Moders, Thyre Dannebods Raad, satte det bervintte Dannevirkle til Værn for Landets Grænser ud imod det thidste Rige, gav Love, lod Skove omhugge for at udvide Agerdyrk-

ningen, befordrede Christendommen ved at tillade hans indiske Underkonge, Frotho, at bygge Kirker og indkalde Clerere. Men ved Knud, Svends Son, og først den trede fra Gorm, steg det til en hei Grad af Vælde. Knud var ikke zo Åar da Svend, hans Fader, døde. Harald, hans Broder, var sat til Konge i Danmark, Svends Hovedrige. Engeland, som uylig var for storste Dele erobret, var bestemt for Knud; men de in-dertvungne Engelaender foragtede hans Ungdom og vilde ikke hylde ham. Han maatte derfor flyve derfra, tage sin Tilflugt til Harald i Danmark, og var i nogen Tid uden Rige. Denne første Wanheld betog ham dog ikke Modet. Han be-styrkede sig ved Forbund med Sverrig, fuld Hilf fra sin Broder, der selv besluttede at følge ham, og drog over igien til Engeland med det mandige Forsat, enten at vinde eller døe. Engalaenderne væbnede sig til Forsvar, og gjorde lange Modstands; men ved hans Kielhed, og ved hans danske Strider-mænds Tapperh'd, vandt hans Vaaben Fremgang. Efter adskillige Feldslag blev han erklæret til Kon-ge, først for det halve Engeland: derefter fulf. han ogsaa den anden halve Deel, siden Danmark efter hans Broders Død, og endelig hele Norge, efterat

Oluf den Hellige var fordreven og falden i et Slag; saa at han til sidst saae sig Herre over Danmark, England, Skotland og Norge tillige.

Dog ikke nok at han, ved Mod til at stride og Klogskab uden for Striden, vidste at samle en Stat i Norden, der trodsede alle Mabømægter: han vidste ogsaa at holde sin Magt vedlige, og at vaage for Orden og god Skif i Staten. Han drog megen Omsorg for Christendommen, som vel allerede var udbredet, men kun lidet understøttet. Han lod bygge Kirker, indrette Bispedemmer, og besikke Lærere. Han oprettede sig en fast staaende Hær af udvalgte rappre Mænd, der sogde til hans Hof, fordi der var Hæder at vente. Han afskaffede mange vilde Sæder, fornemmelig de hidtil alt for sædvanlige Tveklampe, ved den beremte Witherlags Ret; hvilken egentlig først var bestemt for hans Hosmænd, men siden blev ogsaa antaget og fulgt som Regel i andre Huse, fordi den blev anseet for den fuldkomneste Lov i sin Tid. Han satte Pris paa Videnskaber og de faa, som i den Tid dyrkede dem. Han holdt Sværevere fra Grænderne, haandhævede enhvers Rettigheder med Kraft, viilde sig, andre til Exempel, arbsdig imod Religionen, holdt Orden i den udvortes Gudsdyrkelse, henlags-

de mange og store Gaver til at give den Auseelse, og blev i sin tiltagende Alder ligesaa stor Konge, som han i sin Ungdom havde været Helt.

Til at vinde Seier i de Krigs, hvorved Eu-
geland blev undervunget, havde Knud megen Hjælp
af hans Broder Harald og den norske Erik
Jarl; hvilken sidste var ligesaa berømt af Tap-
perhed i Knuds, som Thorkil Jarl den Høie
kort tilsorn havde været det i Svends Krigstoge.
Til at forfremme Christendommen i Danmark var
Otinker Hvide under Knud en driftig og vel-
dædig Mand. I at forsatte Witherlags-Retten
og andre Anordninger til Rettens og god Ordens
Fremme, blevе twende Sjællandsfarer, Oppo
Gnialle og hans Son Eskild, Knuds Skri-
vere, brugte.

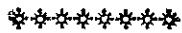
Sætte længere end medens Knud levede og selv
beskyttede sine store Anloeg, vedvarede de ved ham
foreenede Rigers vældige Magt. Twende Sønner
esterlod han sig; men ingen af dem havde arvet deres
Faders store Egenkaber. Ingen af dem var en-
gang i Stand til at overse en Deel af Knuds vid-
udstrakte Rige, eller at styre det med Klogskab;

mindre det hele. Folgerne blevé da; at Norge valgde sig strax en egen Regent, og at Engelund, efterat have i en kort Tid været forenet med Danmark under Haardknud, faldt fra, og blev siden stedse et Rige for sig selv. Wel lød det som Danmark og Norge ved Haardknuds Død vilde igien have samlet sig til Et. Under Magnus den Gode blevé de, efter en mindelig Afschalling, attor foreenede. Men det varede kun kort. Margrethe, en værdig Datter af en stor Konge, blev det forbeholdt at styrke Grunden til disse Rigers varige Foreening. Men førend vi nærmere os til hennes Alder, maae vi opholde os lidet ved den Mellemtid mellem Magnus og hende, medens begge Riger havde hver sin Stiebne. Mange Forstyrrelser møde i denne Mellemtid; men ogsaa mange lykkelige Tidsrum, og adskillige mærkværdige Mænd, der reddede naar Rigene stode paa Fald, og styrkede dem naar de reisde sig.

Sætte næste Aarhundrede efter Magnus den Godes Dage afvælde bedre og slettere Tider i Danmark. Svend Estridsen, Knud den Stores Dattersen, og den første Regent efter Mag-

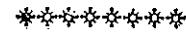
us

Magnus, og Erik Elegod, Svend Estridsens Son, og den fjerde Regent fra ham, vare Konger af ypperlige Egenskaber. De vaagede for Landets Velstand og Hæder: de forstremmede Videnskaber, holdt osie over Orden og gode Skikke, vare ikke bange for at drage Sverdet naar Rigets Urolighed fordrøde det, og ikke forfængelige eller henvigerrige til at bruge det længere, end det var forneden. Under dem var ogsaa Riget agter, og, saas vidt Tiderne tillode det, lykkeligt. Men det Gode, som i deres Regeringstid, der kun udgjorde en liden Deel af dette Aarhundrede, blev stiftet, tabbede sig kort efter, og faldt i Tiden reent bort: fordi det enten af andre følgende Regentere ikke blev vedligeholdt, eller ogsaa fordi det med Flid, eller ved Nordener, blev forstyrret. Undertiden indtraf det, at Landet ingen Konge havde, fordi Folket ikke kunde blive eenigt om Valget; og da reisde sig gierne Urolighed og Krigs. Undertiden valgdes enten slette eller ubestindige Regentere, der gjorde sig deels ringeagtede, deels forhadte; og da blevé de af Kongesønnerne, der vare udelukte fra Regeringen, eller fil en Deel deraf, misundelige og oprørske, stiftede sig Partier, og fore frem uden at agte paa det Almindelige. Havde alle den Tids

Prindsen tenkt som Knud, Svend Estridsens Son, der efter at være forbigaet ved Kongevalget, lod sig det dog være angelegen, som danske Prinds, at beskytte sit Fædrenerige imod Soersvere, og vilde med lit mere Sindighed have blevet en af Danmarks største Konger; eller som Knud, Erik Eiegods Son, der tilsigemed at udbrede Christendom, Konster og Videnskaber i sit Hertugdom Slesvig og sit erhvervede Rige i Venden, anvendte al den Anseelse han, som Hertug og Konge, havde tilveiebragt sig, til at beskytte og støtte Rolighed i Danmark: da vilde saa mange Nordener ikke have indtruffet. Men til Uheld for Landet var saa patriotisk en Ild alt for sjeldent. Misundelse og egne Fordele drevne de fleste. Lovene tabde da deres Kraft. Selvraadighed udbredte sig til alle Stænder: til den Geistlige saa meget, at en Erkebispe i Lund ikke undsaae sig ved at true sin Konge, og gribe til Baaben imod ham. Og var det da ikke nok at disse Forstyrrelser svakkede Landet indvortes; det blev ogsaa derved til Spot for de hedenske Vender, der nu rovede overalt paa Kysterne: deels fordi Soersverie var en af deres Meatingsveje, deels fordi de, som Hedninger, ikke troede nogen Slags Bold uilliadt imod et christnet Land. Skulde da

Dans-

Danmark i saadan en Tilstand ikke blive aldeles et Nov for sine Maboer, maatte en Hovedforandring gaae for sig; og denne indtraf under Valdemar den Store, og hans twende Sonner, Knud den Siette og Valdemar Seier. Valdemar den Store havde arvet sin Faders, den uhylig nævnte Hertug Knuds, Kielhed; og hans Sonner arbejde den igien efter ham. Deres navnkundige Minstre og Helte, Absalon og Esbern Snare, begge Sonner af den beromte Skalm Hvide, der havde opdraget Valdemar den Stores Fader, fulgte ogsaa troligen det Exempel, dem var givet paa Trostlab og Hengivenhed for Landsherren og Landet. Dersor kunde nu Folket blive eenigt imod skelles Fieender, og Staten reise sig.

Under Valdemar den Store, der allerede som Prinds viisde sine høje Egenskaber, bleve de vendiske Soersvere først fordrevne fra Kysterne, derefter angrebet i deres eget Land, og Rygen, et af deres Hovedsæder, der trodsede med sit vel befæstede Arkona, blev erobret, og lagt under Danmark, efter at Afghudstemplene vare forstyrrede. Under Knud den Siette kunde Danmark driftig negle Keiseren at erlende ham som Lehnsherre, og ikke aleene giøre Modstand imod al den mecklenborgske og pommeriske Magt,

U u 4

som

som Keiseren ophidsede og understøttede, men endog, istedenfor selv at blive Lehns, vinga begge disse Hertugdomme til Lehne under sig; ja endog seet sic Herredomme udstrakt over hele Holsteen og Ditmarsken. I Waldemar Seiers første Regeringsaar udvidedes dets Grænser endnu videre, langs Østersøen i Østland, Pomerellen, Preusen og omgrænsende Lande, hvor Nevel og mange af de endnu bcliende Stæder da blevne anlagte; og steg da Danmarks Mælde ved alle disse tilbundne Lande saa høit, at det, istedenfor for at maatte lads sig phnydre af smaa Roverskibe, kunde nu til sidst holde en Flode af 1400 lange Skibe, en Krigs-her af 160000 Mand, og at Kongens Indkomster af hans samtlige Lande kunde beløbe sig til 10 Millioner Rigsdaler, naar de beregnes efter Pen-genes nu værende Værdi. Nu sit og den danske Konge Navn af Venders Konge, var Hertug i Slesvig og Greve i Holsteen.

Med den vokende udvortes Mælde tilstige den indvortes Velstand. Danske Handels-ssibe formerede sig nu, da de kunde gaae sikre for Revere. Bidenskaberne fandt en Besordrer i Bisshop Absalon, der satte vores Saxo, Anders Su-nesen og flere i Arbeide. Kirken sit sine Lovs;

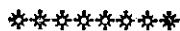
thi

thi Waldemar den Store ringeagrede ikke Religion fordi han med Kielhed haandhævede sin longelige Myndighed imod en overmodig Erkebispe i Lund: Staten sit ogsaa sine, langt fuldstændigere, endes ligere og fornuftigere end de hidtil havde været; ja saa vel assattede, at Waldemarernes Lov, fornemmelig den jydske, blevne lange agtede heit for den Orden, hvorester enhver nu kunde see sine Retigheder bestemte og forsvarte.

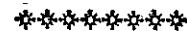
Gaalænge Absalon levede sørgete han omhyggelig for Lovgivningen, ligesom for alt andet, hvad han kunde see at være Landet fornedent og nyttigt. Efter hans Død arbeidede Gunner, en anden stor Bispe, i dette Fag, og hans Klogstab skylde den jydske Lov sin for de Eider udmerkede Fynd og Fuldkommenhed.

At under saa store Konger fandtes saa store Menud er ikke forunderligt. Waldemar den Stores nævnedes Absalon som sin Ven, og Waldemar Seier kaldte Gunner sin Fader.

Medens Danmark faaledes' tilstog i et af de merkværdigste og lykkeligste Tidsrum, det har at rose sig af, sit ogsaa Norge en Mand, der sørgeto

for dets Velstand. Det var Sverre Sigurdsen, en modig Helt og en Eleg Konge; og Norge traengde til en saadan Maand, som, efter mange Aars indbyrdes Krigs, kunde ikke alene vinde Overmagt over de mange forskellige Partier, der i lang Tid havde sovret i Landet, men som ogsaa forstod at bruge Overmagten, til paa nogen Maade at haandhaeve Orden, og fremkalde Videnskaber i en forstyrret Tid. Efter Magnus den Godes Død havde Norge længere end Daumark haft vedvarende mandig og god Regierung. Dets udvores Anseelse og indvores Styrke havde derfor ogsaa i en længere Rad af Aar vedligeholdt sig. Harald Haardraade og Sigurd Jordsalafar havde bragt Hader og Rigdomme og nyttige Kunskaber tilbage med sig fra Landene omkring og i Middelhavet, hvor de gjorde sig navnkundige ved Zappershed: Magnus Barsfod havde øvet sig paa Søsage i Biarmeland; og deres Stridsmod havde gjort Norge agtet blandt Naboerne. Oluf Kyrre, og Eisten den Første, Magnus Barsfods Søn, havde gjort sig fortiente som Fredsfyrster, ved at bygge Kirker og sætte Religionen i Anseelse, at give Love og formilde Sæderne, at anslægge Handelssteder, stiftte Handelsforbindelser med

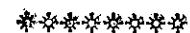
med omsiggende Lande, og opmunstre Vandfribelighed i Konster, Haandverker og andre rolige Maeringsveje. Men efter at disse mandige og floge Maands Bestrebelser længe havde virket med Held, blev Norges Skiebne den samme som Danmarks i de urolige Tider for Waldemar den Stores Dage. Kongesennerne blev mange, og enhver, enten han var ægte eller uegte fæd, gjorde Paastand enten paa det hele Rige eller en Deel deraf. Øste blev Norge derved deelt, og øste plaget af Oprør. Bispenne og de store Embedsmænd, som jævnlig blev smægredes, naar det gildte om at stiftte Partier, blev overmodige og selvraadige; saa at Bispene endog fandt for godt at paalægge Skatter uden Kongernes Minde. Det rolige Liv hørde da op. De Baaben, som før vare brugte imod Fremmede, vendtes nu mod Medborgere. Fremmede blev derved modige; og Benderne, som ogsaa her inde fandt sig, edelagde Konghelle og Kysterne der omkring.

I saadan en Tid var det, at Sverre kom frem og blev Regent. Nejpe har nogen Konge fundet enten større Modstand at overvinde, for at bestige en Throne, eller større Vandfrelighed at tvinge, for at haandhæve Thronens Ere og Regierungens

Hæle

Høihed. Men Mod, Klogkab og Væstalenhed fulgte ham; og derved til hans Foretagender meer Fremgang, end man efter Landets døværende Tils- stand skulde have troet mulig. Evende Gange blev han sat i Van af Paven, fordi han ikke ville tilskidesette den almindelige Orden for at smig- gre Bispenes; men desuagtet blev han ved at holde dem inden deres Grindser; ikke af Koldindighed imod Religionen, thi den adlydeds og besordrede han; men af Iver for det almindelige Bedste, som hidtil havde lidt alt for meget ved Bispenes over- drevne Myndighed. Jevnlige Oprør stistedes af mægtige Mænd i Landet, fordi han holdt Skarpe over Lovene, forsvarede de ringere Standers Ret- tigheder, og forgede for deres Opkomst. Disse saae han vel forud; dog forandrede han ikke af Frygt for dem, den Plan, han troede at være den rette og sande; men blev ved: og udbrøde da de foruds- seete Uroligheder, var han ferdig at dæmpe dem med Magt, var lykkelig i at vinde, og villig til at tilgive Fornærmetser, naar han havde vundet. I sin Ungdom havde han lagt sig efter Videnskaber; disse blev han ved at agte, og i hvorvel de jevnlige Krigsuroligheder forvoldte ham mange Adspredel- ser, besorgede han dog sin Lidsalders Historie fre- ven,

ven, ja udarbeidede selv, som nogle meene, det merkværdige Verk, Kongespeilet, som vi have Aarsag til at agte høit.

Sverre tilveiebragde sig den Lykke, som saa af hans Formænd i de senere Tider havde haft: denne nemlig, at han døde Straaded, og at han efterlod hele Norge saagodtsom rolig i sin Sons, Hagen den Tredies, Hænder. Ved kluge For- maninger og veloverlagte Anordninger, som Hagen modtog af sin døende Fader, og som han troiligen fulgte, blev ogsaa de nye Uroligheder forekomne, som hidtil sædvanlig havde reist sig ved enhver Konges Død. Anledning dertil manglede vel ikke nu meer end før; thi mange underkluede urolige Mænd fandtes baade i og uden for Landet, og en vis Ingji, der i Sverres sidste Tider havde viist sig i Spidsen for Oprørere, var endnu til, og ferdig at bemytte sig af Leiligheden; men da det blev bekjent, at Sverre havde opmuntret sin Søn til at regiere med Sindighed og tilgive hans Fien- der, og man saae Sonnen begynde en priselig Re- gierung i Faderens Fodspor, forandredes Forbit- trelsen til Høstagtelse, og alle forhen misfornøjede samlede sig til Hagen istedensfor til Ingji. Den Rosighed, som Sverre da med saa meget Mod havde

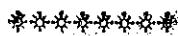
havde segtet for at stiste, til nu nye Beskyttelse og nyt Liv under Hagens milde og fredelige Regering, og vilde uden Twivl have vedvaret, isald Hagen havde levet lange; men han døde inden 2 Aar; og den lykke, Norge af ham havde spaet sig, blev derved afbrudt, og udsat, indtil hans Son og Sverres Sonnen, en anden Hagen, vorde op og blev Konge.

Hagen Hagensen er en af de store Mand i Verden, som synes at have været frembragte just for at ephielpe Riger og gøre Nationer lykkelige. Saalenge Norge havde en retmæssig Regent i Ingi den Anden, hans Formand, vilde han ikke tage imod Kongeværdigheden, skont den blev ham tilbuden af megtige Mand; thi han vilde ikke stiste Usred i Fædrelandet. Men efter Jusgis Død tog han imod den, og regerede derefter næsten i et halv Aarhundrede, altid stor, og altid sig selv lig. Han gjorde Ende paa de indvortes Uroligheder, der vel havde været tvungne af Sverre, havde hvilet under Sverres Son og hans Fader, men vare siden begyndte paa nye med samme Hestighed og samme Forstyrrelser, som før. Han afa-

Passe

Passede Ternbyrd, denne Overtroens Skif, der saa ofte havde forvildet Mængden og anlediget indbyrdes Krigs, fordi den var bleven det Middel, hvorved de, der maledte sig som Prindser, skulle bewise, at de var egtesfædre og havde Ankomst til Kronen. Han gav Love til at temme Wildskab, at beskytte de ringere Stænder imod de megtigeres Bold; og sine Love handhævede han uden Persons Anseelse. Han befolkede forstyrrede Egne i Landet og øde Per omkring Kysterne. Han lod bygge Kirker hvor de fattedes; og paa mange Steder fastedes de; thi under borgerlige Krigs tænkdes kulinet paa Kirker. Han samlede en Flode af 300 Skibe, hvoraf nogle førde 400 Mand; og satte sin Landmagt paa en ordentlig God. Ved hans viise Omhu blev ogsaa Island forenet med Norge: dette Island, som hidtil havde været en fri Republik, beklindt af at have frembragt tappre Mand til nordiske Kongers Dieneste, og berømt af at have fremstillet Videnskaber under en Isleif, en Are og Samund Frode, en Sturle og Snorro Sturleson, en Oluf Hvitaßald og mange store Digttere. Med Island fulgte tillige Grønland. Alt dette gjorde Hagen elsket i Norge og hædret uden for. Alphonsus den Vise, Konge i Castilien, segde

Gvo

Svogerskab og Forbund med ham, for at fået
Hjælp til at undertrynge Saracenerne. Paverne,
Innocentius den Hierde og Alexander den Siette,
Keiser Friderik den Anden, og den franske Konge
Ludvig den Vise, gjorde sig også Umage for hans
Benskab, og stræbde at drage ham over til sig.
Som klog Statsmand holdt Hagen gode Miner
med dem alle, men uden at lade sig forlede til at
tage Deel i Stridigheder, hvorfra han ingen sand
Nythe funde vente for sit Land. Af Pavernes
Smigren, der altid havde verdslige Hensigter, be-
nyttede han sig, for ved dem og deres Tjenere at se
nyttige Ting befordrede i Norge; saasom at visse
Byrder, som Geistligheden havde paalagt Almuen,
bleve afflassede, og at det frygbarre Van blev eens-
gang for alle forkyndt over enhver, der understod
sig at giøre Oprør. Af Forblunde med de andre
Magter betiende han sig, for at udbrede Morges
Handel, og skaffe dets Kibmandsskibe Sikkerhed,
fornemmelig for Hansestederne.

Naar man undtager Magnus Lagabæ-
ters Love, blev efter Hagen Hagenses Død
intet stort udrettet til Nythe for Norge af de Kon-
ger, det havde for sig aleene. Men indvores Re-
ligion var nu bleven saa fier, og god Orden saa fast-

grun-

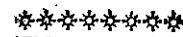
grundet, at før at være ved i den følgende Tid,
behovedes kun, at de ikke med Flid forskyredes.

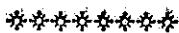
Hagen Hagensen bliver i Historierne kaldet
den Gamle, fordi han regerede i 46 Åar. Men
regnes hans Alder efter det Gode, han udrettede i
Verden, fortiner han at kaldes den Ældgamle.

Ved Valdemar den Stores og hans Søn-
ners Bedrifter havde Danmark saaledes tiltaget,
at det opvalde Nabovers Misundelse og Frygt.
Keiseren fornemmelig og Naboværsterne i Lydfl-
land, som ikke med Ligegyldighed ansaae de danske
Baabens Fremgang paa hin Side Eideren og El-
ven, foreenede dersor List og Magt for at standse
den; og det lykkedes dem allerede imod Slutning-
en af Valdemar Seiers Regierung saaledes, at
endeel af Landene langs Østersøen fandt Lejlighed
til at falde fra, at Holsteen ful sine egne Grever,
og Ditzmarckerne samt Hamborg og Lybek sin Fri-
hed. Men efter Valdemars Tid behovede de ikke
at giøre sig megen Umage. Ulting i Landet selv
syntes da at foreene sig for at jage Velstanden bort,
og løkke fremmed Herskab ind. Det gik til sidst saa
vidt, at Danmark, efter at have længe vallet, ens-
delig

X

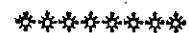
delig

delig saldt hen i den yderste Afmagt, og blev ikke mere et Rige. Aarsagerne hertil varre mange og forskellige. Snart sad en Regent paa Thronen, der ikke havde Egenkaber til at afværge Vanheld, eller at valge de Regeringsregler, der passede ester Tider og Omstændigheder; snart nppedes Trætter og Oprør: nu af Prindser af Blodet, der varre blevne Kongernes Lehnsinænd, og ikke vilde boie sig under Lehnspligterne: nu af urolige Bispe, hvis Magt altid vorde under svag Regering, og hvis Overmod, understøttet af Pavens Bansetselser, gik til den Yderlighed, at de ikke undsæt sig ved at negte Stat og Lydighed, og ikke frygtesde for at bringe Konger af Dage: nu af andre magtige Mand i Landet, der foreskrev Kongerne unaturlige Love, og ofte kælte freimmed Magt ind for at haandhaeve disse Love. Hertil kom endnu deels Agerdyrkningens Forsammelse, der nødvendig maatte finde Sted naar Agerdyrkerne fortrydes af indbyrdes Krige, og af de høje Standers Misbrugte Overmagt: deels Landmagtens Afhængelse ved Udvandringer til Krigstogte, og Folkesmængdens alt for kiendelige Formindskelse, deels Forandringen i Handelen, der nu gik over i de stigende Hansestæders Hænder, og forvoldte tillige

Glos

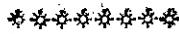

Glodens Undergang: deels Genigheden imellem de holsteenske Grever og slesvigiske Hertuger, der understøttede hinanden og understøttedes af Hansestæderne, for at styrke deres Magt ved Maboerisets Afmagt. Ikke at tale om at ogsaa fremmede Krige med andre Magter undertiden reisde sig. Alt dette virkede, i en Tid af næsten 100 Aar, et hvert for sig eller alt tilsammen, undertiden meer, undertiden mindre, til Danmarks Undergang, der blev forberedet under adskillige Kongers Regering, men syntes at blive uundgjengelig da Christopher den Anden var forfaget, og Thronen i mange Aar først stod forladt, siden ledig.

I denne ulykkelige Tid adspreddes og udsuedes Rigets Provinser. Nørre Jylland, Hyen og nogle omliggende Øer til Grev Geert af Holsteen-Rendsborg, for at være Rigsforsænder imod Kong Christopher. Sjælland, Falster og det meste af Lolland overlodes til Grev Johan i Holsteen-Kiel for at hielpe Kong Christopher: Slaane havde han ogsaa, men den fastede sig under Sværrig. Søndre-Jylland blev til Deel for den slesvigiske Hertug Waldemar, som i en kort Tid ved Grev Geerts Hjelp endog faste sig Konge. Halland besad Knud Porses Enke, hvis Mand havde af Kong Christopher

Ex 2

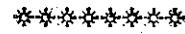
faæt

faet det i Forlehnning med Navn af Hertug. Pommern blev af Keiseren overdraget til hans En, Markgreven i Brandenburg. Meere var da ikke ved Christophers Død tilbage for hans twende Sonner, der varer Arvinger til Kronen, end en ubetydelig Deel af Holland og Estland, som neppe kunne forestille et Hertugdom, mindre et Rige. Wel vare de adskilte Provinceer for en stor Deel kun overdragne til Forlehnning, eller og til Vandt, for forstrakte Venge. Men enhver hersfede dog i sin Deel saagorsom med Kongelig Magt: fornemmelig Grev Geert, som paalagde Slatter ester egen Tylle, satte fremmede Embedsmænd ind, domde i Retterne, og tiltwang sig Lydighed med tydse Krigsfolk.

Slet var Danmarks Skiebne, da Waldemar den Store kom frem og reddede: slettere var den nu. Da var Landet afmægtigt, blev plyndret paa Kysterne: nu var det afmægtigt, adspredet, fortrykt, og blev plyndret nesten overalt. Da udfors dres egentlig Mod til at forsvare Besiddelsen: nu udfordredes ikke aleene Mod, men endog den smildeste Klogstab og den strengeste Huusholdningskonst, for at erhverve Besiddelsen, der var fordeelt i saa mange mægtige Hænder, og maatte deels ero-

bres,

bres, deels kibes. Men baade Mod, Klogstab og Huusholdningskonst, sandtes ogsaa forenes da hos en anden Waldemar, den tredie Konge af dette Navn, som Danmark skylder et øvigt Freminde.

Waldemar Atterdag, (saaledes kalder Historien ham) opdroges ved det tydse keiserlige Hof; imedens at hans Fader, den ligesaa uheldige som usædige Kong Christopher, gjorde sig sorger bes Umage for at vinde den danske Throne tilbage, og imedens Mellemriget efter Christophers Død stod hen. Indlærtid lagde han sig der med Glid efter Krigs- og Statskonsten, og gjorde sig bekliendt som en Første af usædugnlige Egenskaber. Da hans Rygte hørdes til Danmark, fandt man, at skulde des stemmede Mag afslæses, maatte det ske ved ham: hvorfør man og blev betenktaa at lade ham underhaanden vide, at hvis han kom ind i Landet, og gjorde Forsøg paa at befrie det, vilde han finde Lihængere og Undersætter. Men Forsøget var povoligt. Wel baude den sielle Niels Ebbe sen ham Vejen ved at horrydde Grev Geert, den farligste Mand for Landet og dets nye Konge. Men Grev Geerts twende Sonner, var endnu tilbage, seerdige til at forfolge deres Faders for-

meente Nettigheder, og til at henvne hans Død. Hertug Waldemar i Slesvig havde Magt, og var vant til at have Die paa Kronen. Grev Johan og Hausestaderne havde viist sig eenige med ham. Alle dem kunde Waldemar da vente at faae imod sig, saasnart han begyndte noget, som kunde synes usordelagtigt for dem. Og hvor vanskeligt det vilde være ham, at traenge igennem, naar disse vilde sette sig derimod, dette havde han seet, da hans ældre Broder, Otto, ikke længe tilsorn var blevet slægtet, og sat fangen, fordi han troede at kunne udrette alt med hvervede Tropper. Waldemar valgte derfor en anden Wei, og uden Trivl var det den eloegste, der kunde udtaekes. Først giftede han sig med den slesvigiske Hertug Waldemars Øyster; hvorved han stistede Vensteb med en af de hovedmænd, han frigtede for. Derefter trnade han i Underhandling med de holsteenske Grever, afbetalde dem med den Medgift, hans Brud bragde ham, en fjerde Deel af den Krongield, hvorför Jylland og Fyen stod i Pandt, og vandt derved saa meget, at Greverne overlode ham Besiddelsen af disse Proviner, som nu blev Grundstammen til det nye Rige, der igien skulde samles fra Adspredelse.

Begyns-

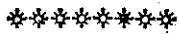
Begyndelsen til Waldemars Regierung loede allerede meget; thi uden Blods Udgydelse og paq saa let en Maade at naae et saa betydeligt Maal; dette vidnedde allerede om en sand Statsklogskab; og denne tabde sig ikke hos ham saalenge han regerede. Ikkun saa Konger have med hans Smilshed vidst at supe sig efter Tider og Omstaendigheder, eller med hans Sparsomhed vidst at anpendede Rigs Afgifter som Indkomster til Rigets sande Bedste. Nu indlesde han en betydelig Ejendom efter en anden i de forskellige Provincer, og strebde altid, saasnart muligt, at sage i det mindste lige Deel i enhver Propince med Panthaveren, for desbedre at see ham paa Fingre. Nu understette de han sin Svoger, Markgreven i Brandenburg, for at have en Ven og en kyrstelig Magt paa hin Side af Holsteen, naar Greverne der vilde reise sig imod ham; hvilket ikke seldent skeede; nu saae han ind i de da vrerende Uroligheder i Sverrig, og forde sig dem til Nyte for at faae Slaane, Halsland og Bleking tilbage; hvilket ogsaa lykkedes ham: nu trak han de meestgiedende Mand fra andre Hoffer, eller gjorde sig dem forbundne for at dreie dem ester sine Hensigter: nu stiftede han ved sine Datters Gistermaale fordeelagtige Forbindel-

ser for Staten, i det at han forlovede den ene med Hertugen af Mecklenborg, hvorved han meget styrkede sin Magt fra den Side, og den anden med Kong Hagen af Norge, hvorved Grunden blev lagt til det danske og norske Riges Forening. Ogsaa til den indvortes Forfatning i Riget vendtes han sin Agtsomhed, reisde jævnlig omkring, saae til, at det blev dømt efter Lovene for Rettenerne, og at de indfodte bleve ovede i Vaaben, for at kunde bruges i fornødnet Fald, naar der ellers med stor Bekostning maaatte leies fremmede.

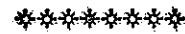
Mogle have beskyldt ham for, undertiden at have været streng, undertiden i sin Smilhed at have brugt Rænker. Men Tiderne og Omstændighederne gjorde meget fornødent, og undskyldte meere. Desuden saaer den driftige Mand, naar han tillige har Magten i Haanden, og skal twinge Selvraadighed, let Ord for Strenghed, og den Smilde, naar han naaer sit Maal til andres endog ikke ubillige Tab, Skild for at bruge Rænker. Overalt maae man agte, at om han i nogen af Delsene seiledede, var Feilen til det forurettede og fortrykte Danmarks Gavn, og af Iver for samme. At opreise et aldeles forfaldet Rige, ved at udbrage dets adskilte Dels fra mange Hænder: at give

give det Unseelde imellem urolige Naboeer, der vare vante til at forestrive det Lovs: at afbetaale en stor Gield, og, uagtet jævnlige Krigs, og en ødesleggende Pest, endda at efterlade sin Eftermand en betydelig Stat. Disse Fortjenester ere store, og disse vare Valdemars.

Sonner efterlod Valdemar sig ikke til at fortsætte hans Floge og modige Anstreng. Men denne Mangel erstattedes ved Margrethe, hans Datter, og den norske Kong Hagens Dronning. Hun var Flugt, driftig, usørskerd som hendes Fader, havde hans Gaver til at giøre sig agter, og vidste bedre end han at giøre sig elsket. Hun kunde se vildt ud over store Planer, opdage de bequemme Midler til at sætte dem i Verk, og havde Sindighed nok til at forfølge dem. En bequemmere skulde da vel neppe den Tid kunne have antaget sig at vedslideholde og udvide saa vanskeligt en Statsbygning, som den, Valdemar havde opført. I hendes Tid saaer man det stolte Syn at Danmark, Norge og Sverrig vare foreenede til een Stat og ved eet Vaand: en Forening som Valdemar, med alt det Arbeide, han havde ved at samle

Danmark aleene, vel neppe havde troet at skulde drives af hans Datter. Sandt er det, at han selv havde lagt Grunden til Danmarks og Norges Forbindelse ved det Gistermaal, han viseligen stiftede, og af hvilket denne blev nu en Folge. Sandt er det og, at Margrethe, i Henseende til Sverrigs Undertvingelse, aleene tilkommer Eren for at have haft Mod til at lade det anxribe; thi hendes Fæltherre, Iver Lykke, havde vel meest Deel i den egentlige Erobring. Men ligesaa vist er det og, at det var stort, at drive Statshandlingerne saaledes med fremmede Magter, at denne usædvanlige Forening ikke af dem enten skulde hindres eller omstødes; og stort, at styre tre Riger, der hver for sig vare vante til indvortes Uroligheder, saaledes, at Baandet ikke adfældes; og dette kan tilskrives hende aleene. I 25 Aar styrede hun Regeringen i Danmark og Norge: i 15 Aar i Danmark, Norge og Sverrig tillige; og i al den Tid havde hun ikke et Oprør at twinge; hvilket ikke engang Valdemar, hendes Fader, kunde rose sig af, endfliste han var Mand og hans Rige mindre. Erik af Pommern havde hun i hendes levende Live saaet udvalgt til Regent efter hende. Han tog og Deel, for saavidt hun vilde, i Regeringen med hendes men

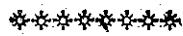
men at han maae have haft siden Deel i det store og gode, som i hendes Dage blev bragt tilveie: det viisde sig alt for kiendeligen, da han efter hendes Død kom til at styre aleene.

Danmark havde tilsorn havt store og verdige Dronninger. Historien nævner os en Thyre Dannebod, som allerede er erindret: en Dagmar, Valdemar den Andens, og en Margrethe, Kong Nielses Dronning, der ikke bør forglemmes; men den sætter ingen af dem over Valdemar Afters dags Datter. Hun sit i sin Tid Navn af Den Store, og hun fortjende det.

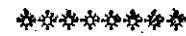
At hun døde paa et Skib i Flensborgs Havn, da hun vilde seile tilbage til København, efter at have været personlig tilstede ved et Freds Forbund i Flensburg: dette er et af Beviserne paa hendes Alraaagenhed for Staten; og denne Reise blev den sorgeligste af alle dem, hun, altid utrøttet, føres tog sig i dens Brender.

Neppe skulde man have troet, at den Stat i Morden, som under Margrethe syntes saa megtig, skulde under hendes Eftermand blive saa svag, at den ikke kunde twinge Hansestederne, men maatte lade

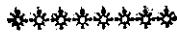

lade sig skrive Love for baade af dem og af Herrerne i Slesvig-Holsteen: ligesaalder skulle man have ventet, at Danmark, efter at have tilforn haft de sorgeligste Erfaringer om Folgerne af Valgrisighed, og af indvortes Krig, skulle igien gives blot for begge. Dog indtraf disse Uheld, og gjorde, at Danmark, efter nogen Tid, maatte atter sulle under en nesten ligesaas forvirret Tilstand, som den, hvorfra Valdemar Atterdag havde reddet det. Det første Sted Staten sic efter Margrethes Død var ved Eriks, hendes Estermands, svage og usædige Regiering, da han indvilkede sig i Ting, som ikke kunde udføres, forsvinde dem, som vare af meest Vigtighed, og overalt hverken var i Stand til at udkaste eller udføre nogen efter Tider og Omstændigheder passende Plan. Wel havde Margrethe høgt at komme hans Svaghed til Hjelp, ved at støtte Egteforbindelse imellem ham og den kicke Dronning Philippa, som ved meer end een Lejlighed viisde patriotisk Yver for Statens Forsvar og Hader. Men Erik, der hverken havde ædelt Mod som Philippa, eller Klugskab som Margrethe, forvirrede nesten alt, hvad han foretog sig; og da han endelig blev fied af de Vanhæld, han selv førstede Delen havde tildraget sig, og Riget, samlede han

han de Kongelige Kostbarheder sammen, satte sig paa Gulland som Seersøer, og drog endelig til Pommern; hvor han døde i sit Aveland, ubekymret om den danske Krone. Under saadanne Omstændigheder kunde det da ikke være andet, end at Scenen maatte forandre sig for Staten. Sverrig, som den Deel deraf, der var erobret, og alt-saa udfordrede den varsomste og klugeste Omhu for at vore sammen med de twende ved et meere naturligt Baand forcenede Riger, blev urolig, og fornam, at det kunde falde fra uden letteligen at twinges: Hansstæderne, som mærkede, at de kunde angribes af den danske stærkede Magt, uden at tage noget, og angribe igien uden at vore meget, blev farlige Naboer: i Danmark og Norge serverredes den indvortes Forsatning istedenfor at forbedres; og alt dette, som viisde sig paa eengang under Eriks føre Regiering, spaade allerede i hans Dage af en Statsforvirring. Denne standsedes vel paa nogen Tid af de første Konger af det oldenborgske Huus, men brød ud under Christian den Andens alt for voldsomme Regiering, modnedes under Urolighederne i Friderik den Førstes Tid, og blev fuldkommen efter hans Død, fordi man da ikke kunde blive eenig om strax at give Landet en Konge.

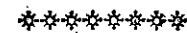
Sver-

Sverrigs endelige Afsigelse fra den calmariske Foræning, hvilken blev en Virkning af Christian den Andens Haardhed, var ikke den største Uheld; thi Danmark og Norge samlede, havde før voaret en Stat af Unseelse, og blev det ogsaa siden. Men Ueenighed imellem disse Riger selv, som blev anlediget af de forskellige Partier, der havde erklæret sig nu for den landsflygtige Christian, nu for den i hans Sted valgte Friderik, og Ueenigheden imellem de danske Stænder indbyrdes, der twistede om Kongegevalg efter Frideriks Død, aabnede Veien for den egentlige Forstyrrelse. Derved sikte Hansestederne af Handelsaarsager Beilighed til at bryde frem imod Danmark, under Påaskud af at sætte den sanguine Kong Christian paa Thronen, og at forsøre nogle Stænder imod andre. Derved sikte ogsaa deres Waaben Fremgang. Sicland, Fyen og Skaane blevе oversvømmede: København, Malmoe og andre faste Stæder indtagne: en Deel af Jylland gjort oprørt; og Forvirring og fremmed Ang udbrædt sig overalt.

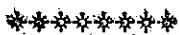
Her var som tilforn en Tid for en Waldemar at vise sig, og blive stor. Men Danmark skulde ikke skyde Waldemarer aleene sin Nedning i forvirrede Tider. Nutraade en Hertug Christian, Friderik den

Fers

Førstes Søn, frem, da Landets Patrioter kaldte ham, viisde Waldemarernes Mod, og havde deres Lykke. Efter at have forsikret sig med de Forbunde, han ansaae for nødvendige, og efter at have afvunget Lybekkerne Forsikringer om, ikke at falde ind i hans Hertugdom Slesvig-Holsteen, vendte han sin Magt imod dem, for saavidt de varre Fiender i det Rige, ham var tilbudet; gik frem med Klogskab og Tapperhed, forfattede sine Sejrvindinger fra en af de fortrykte Præsenter til en anden, og nedlagde ikke Sværdet, før han havde ydmiget og forsøjet dets Fiender; hvilke han ansaae for sine fra det Vieblik af, da han blev kaldet til Konge.

Havde Christian den Tredie ikke gjort andet for Landet, end at rive det ud af Fienders Magt, og stille Rolighed blandt Folket, vilde dette aleene have gjort hans Navn usorglæmmeligt. Men han har endnu flere udmærkede Fortjenester af Staten. Han opsegde Hovedkilderne til de Statsforvirringer, som før hans Tid havde saa jevnlig hittet sig, og stræbde at læge det Onde fra Grunden af: ved at give Religionen den Reenhed i Verdomme, og Orden i udvores Øvelser, som den bør have for at giøre Mennesker og Vores lykkelige; ved at kalde Videnskaber frem; og ved

ved at oplive og væage over gode Sæder. I alle disse Henseender udrettede han meget.

Hans første Omsorg, efter at Freden var bragt tilveie, henvendte sig til Religionen. Denne havde han, som Hertug, meget antaget sig i sit Hertugdom: denne antog han sig ogsaa nu i sit Rig; og ikke aleene for Kirkens, men og for Statens Skyld var det vigtigt, at den engang blev sørget for. Religionen, denne Grundstøtte, saa vel for den almindelige som huuslige Eysalighed, saaledes den et det den bør være, var her, som overalt i Europa, bleven i mange Henseender afbriet fra sit Hjemmeid. Udwortes Slikke var blevne anseete for de egentlige Pligter. Forladelse, ikke aleene for udøvede Paster, men endog for dem man havde i Sinde at begaae, kobbdes for Penge; og den blev gjerne anset for den dydigste og helligste, der gav mest til Bisper og Munke. De betydeligste Lehne og anseeligste Godser var derved faldne i Geistlighedens Hænder; thi det var lettere at kose Dyder, end at erhverve dem. Med Rigdommen var tillige Geistlighedens Magt, og med Magten dens Anseelse saaledes steget til Overmod, at Bispene som øftest negtede at bære Statens Byrder, undsløge sig for at lyde Kongerne, og

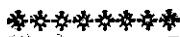
blaa-

blandede sig i de fleste baade Stats- og Krigssager. Den geistlige Stand, med sine Ejendomme og sin misbrugte Myndighed, udgjorde saaledes en Stat i Staten; hvilken erklaende kun egentlig Pa- ven for Overhoved. Deraf reisde sig jevnlige Opsror og indbyrdes Krige: derved gif betydelige Pengesummer ud af Landet til Rom: derfor vrimslede Riget af ledige Munke, der fortærede uden at arbeide, svaklede Folkemængden; ja forvarrede Sæderne meer end de forbedrede dem. Lige fra Christiansstedommens Udbredelse af her i Rigerne var disse Nordener begyndte, men først ukiendeligen; siden vorde de mere og meer, indtil de endelig i de meere oplyste Tider i Europa blevne kendte. Det er ikke at negle, at af og til levede ogsaa dydige, velstærende, og patriotiske findede Geistlighed; men disse standfede ikke Nordenerne og Misbrugene blandt Mængden. Det er ogsaa vist, at hen imod Christians Dage, var Bispenes Overmod ikke saa bydende, som det i adskillige Tidrum tilsorn havde været. Imidlertid saae man dog, at de endnu haade kunde og vilde udsætte et Kongevalg, hvorpaa hele Landets Welfærd beroede. Ligeledes saae man og, at de endnu gjorde Kirkernes Indkomster til sine; saa at der var Steder i Landet, hvor 16 Kirker kun

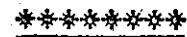
havde

havde

havde to Prester. Med den offentlige Undervisning forsmedes tillige Ungdommens; og i alle Henseender trængde Kirkevesnet til en Forandring. Førend Christian den Tredie besteg Thronen var tenkt herpaa. Christian den Anden havde tilladt Euchers Lærdomme at prædikes i Landet: Friderik den Første havde beskyttet dem; men Christian den Tredie fuldførde Verket: ved at lade alle catholske Bispe på engang afsætte: ved at kalde andre duselige og arbejdsonne Lærere frem: ved at lade alt det overslodige Kirlegods, til Statsindkomsternes nødvendige Forsegelse, lægges under Kronen; og endelig ved at lade forsatte en passende Kirkelov, at sørge for Skolers Indretning, og lade den hele Bibel, som ingen uden de Geistlige i de forrige Tider havde fået lov at læse, oversatte i Landets Sprog. Enhver, som med agtsomt Øje overseer både de foregaaende og de følgende Tiders Historie, vil finde, at Reformationen var en af de allervigtigste og nyttigste indvortes Statsforandringer, som nogensinde ere iverksatte i Danmark; og han vil tilslige see, at den blev fuldført med al den Hurtighed, Klogskab og Sindighed, som var en stor Konge værdig. I Danmark fæde Forandringen først. Detsra udbredte den sig ogsaa til Norge og Island.

Reli-

Religionens og Statens Hæder saa Christian at kunne ikke vedligeholdes uden Lærere; Lærere ikke dannes uden ved Videnskaber; og Videnskaber ikke udbredes uden ved et blomstrende Academie i Landet. Hidtil havde de unge Studerende næst maattet søge ud til fremmede Steder for at lære. Dette havde haft mange Vandfæligheder, og dersor vare saa faa blevne Lærde. For at raae de Bod herpaa, antog han sig med besynderlig Omhu at vaage for Academiet i København, som Erik af Pommern først havde faaet Tilladelser til at anlægge. Christian den Første havde begyndt, men derefter i de hidtil urolige Tider var ganske forstyrret. Han kaldte de adsprede Lærere tilbage, besikrede flere, lagde meget Gods dertil, saa at han blev dets egentlige Stifter; og da han sage det i saadan Drift, som han ønskede, glædte han sig derved, som ved en virkelig Prydelse for Staten, viisde en kongelig Opmærksomhed baade for Lærerne og de Lærende; ja var endog selv ofte tilstede ved Professorernes Forelesninger.

Før Christians Tid vare Saderne, baade i Hovedstaden og inden for, ikke ordentlige. Den forvildende Drunkenstab, og den forarmende Hypsighed herskede meget, til Nationens Vandere og

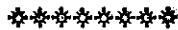
Vy 2 Glade.

Skade. I hans Dage astoge begge disse Feil meget. Hertil virkede baade den forbedrede Religion og Christians Love. Høfset blev ordentligt, farveligt, muntert ved usfyldige Fornsiesser. Fra Høfset udbredte samme Sæder sig efterhaanden i Staden, og fra Staden i Landet; og Kongen var selv et saadant Gudsfrygtigheds og Dýds Exempel, at han derved aleene maatte have blevet stor Mand, om han end aldrig havde været Konge. Maat endnu hertil lægges: at han med Klogskab, i Hensigt til at giøre sit Land lykkeligt, og uden at tage af sin Unseelse hos andre Magter, vidste at undslaae sig for at tage Deel i europæiske Krige; hvortil han dog ofte blev fristet: at han altid havde et vaagende Øie over Rigets Indkomster: at han efterlod en Flode og en Landmagt i forbedret Stand: at han indskrænkede Vor nedretten og Hansstedernes Handel; da seer man, at om Morden har havt en større Konge end Christian den Tredie, har den dog aldrig havt en bedre.

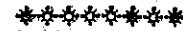
Christian havde ogsaa store Mænd, til at give Raad, og strebe med ham i de vigtige Foretagender, han begyndte eller fuldførde. En Johan Rantzau, en Thyge Krabbe i Spidsen for Armeen: en Peder Skram baade ved Arme-

en og paa Floden: en Mogens Gise, en Erik Banner, en Johan Friis i Raadet: en Melchior Rantzau, en Peder Svabe i Gesandtskaber: disse vaagede med patriotisk Iver for Landets Vel og Kongens Hensigter. Christian kiendte dem ogsaa, vidste at veie deres Handlingsers Vard, og værdigen at tilkiendegive at han kiendte dem. „Der er salden en Edelsteen af „min Krone“, sagde han ned Omhed da Peder Svabe var død. Hvorledes han hædrede Peder Skram er forhen anmerket. (*)

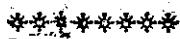
Maar en Konge som Christian den Tredie, sidder paa Thronen, og Folket seer saa megen Trang og Uorden høvet, saa meget Godt fistet og fremmet, som i hans Dage: da ønsker Patrioten ham den høreste Alder, en Dodelig kan opnaae; og Hinske er edelt: thi det siger til mange Tusindes Welsford. Men naar den store Konge har en Son, som Friderik den Anden, og en Sonsneson som Christian den Fierde, og Thronen her gaaer i Sonnearv, da opfyldes paa nogen

Maade Ønsket; thi da lever endnu samme Aaland; og da erstatter Forhnet det, der syntes at tabes. Frederik den Anden var from og forsigtig: Christian den Hierde skarpsindig og overordentlig driftig: begge var mandige, gudfrugtige, sparsomme og midktere for Statens Ære og Welstand. Ogsaa blev meer end et halv Aarhundrede af deres Regeringstid iblandt de lykkelige Dage, den danske Stat har haft; thi da blev ikke aleene mange af Christian den Tredies kluge Planer til Statens Hæder og Fremvært fortsatte og fuldførte, men endog mange nye anlagte og fortsatte. Religionen havde faaet en lykkelig Forbedring: den blev fremdeles beskyttet, hædret og understøttet ved Kongernes Exemplar, ved Biblens almindelige Beklendtgjelse, ved Skolers Indretning og en virksom Omsorg for Ungdommens Undervisning. Videnskaberne vare kaldte ind i Landet, og havde her nydt Nadel og Ære: disse blev endnu saa mærkeligen fremhiulspne, at Danmark endog fik sin Brochman, sin Thyge Brahe, sin Longomantanus, sin Worm, sin Rosenkrands, og flere store Lærde; hvilke, om de end ikke her hjemme ved de nylig anlagte Stiftelser, erhvervede alle deres Kundskaber, lagde de dog her Grunden dertil. Handelen var ikke

ikke gaat Christian den Tredies agtsomme Die forbi; og det var ikke muligt andet, end at han maatte ønskes over, at Danmark, Morge og Øerne deromkring skulde være som blotte Handels-Colonier for Hansestederne. Han havde dersor ogsaa søgt at udvide Landets egen Slibbsfart, og indskrænket Hansestedernes udsuende Handel. Til at udrette noget betydeligt i et saadant Anlæg, der foredrede Lid og lange vedvarende Omhu, var hans Regeringstid ikke tilstrækkelig; men desmeere blev deri udrettet ved disse hans Estermænd. Hansestedernes Contoir i Bergen, som havde tiltaget sig fornærmede Friheder, og var bleven saa overgiven, at det hverken vilde lyde Konge eller Ørigihed, blev hdmngt, dets Selvraadighed revset, og deis Grandser bestemte. Hamborgerne, som i de foregaaende urolige Tider havde tiltaget sig Hævd til at fordry Holsteens Ware til sig aleene, blev nu afsvante fra en saadan Misbrug, maatte taale at et dansk Krigsskip læn paa Elven, for at beskytte de holsteenske Handelsskibe, istedenfor at et fra Hamborg før havde lagt der, for at twinge dem. Nu blev ogsaa nye Kiossteder anlagte, og de gamle forundte opmuntrende Friheder. Nu blev nye Fabriker, Konster og Haandverker satte i

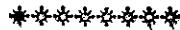
Drift ved duelige Arbeidere, som man her viseligen tog imod, og gav Næring og Fædreland, naar Krigsuroigheder i andre europæiske Lande forjoge dem fra begge. Nu stistedes Handelsselskaber, og nu gik de danske Skibe til Grønland, et reent forglemt, og til Island, et meget forsemt Land: til Spanien og andre Steder; ja endog til Østindien: først efter Kongelig Anordning under den brave Dve Gledde, for at erhverve Handelspladse, siden for Kibmænds Regning for at handle. Nu ful ogsaa Danmark sin Sveret: en Lov, der hidtil havde været saagodisom ukiendt.

Før Landets Forsvar sørgetes med ikke mindre Glid. Kronborg og Frideriksodde i Danmark; Friderikstad og Flekkøse i Norge, Christianopel og Christiansstad i Skaane, blevne anlagte til Festninger. Landmagten, som før bestod nesten aleene af fremmede, og af hvad Mandskab Lehnsmændene sandt for godt at stille i Marken, blev i Christian den Hierdes Tid givet en Grundstamme af 5000 indfædte, som Kongen ved sin Sparsomhed ful Maad til at holde uden nye Paaleg; og var det den første staende Hær i Danmark siden Knud den Stores Dage. Et Toihus blev indrettet i København og vel forsynet. Floden, som ved Christia-

nian den Tredies Regierings Tiltrædelse var i saa slet Stand, at man med Meie kunde faae nogle saa Skibe samlede, og maatte sætte en General til at føre dem, fil Unseelse og blev syrget, for nemmelig da man nu begyndte at holde Matroser i Søetienesten, og at lade Handelsskibene indrette til at føre Kanoner i Krigstider. Hertil udrettede Christian den Hierde meget; thi han havde stedse en besynderlig Lust til Søemandskab, havde i sin tidlige Ungdom ladet sig undervise deri, og viste ofte, at han forstod haade at styre et Skib og føre en Flode.

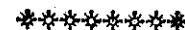
Mye Kilder bleve ogsaa aabnede til Fordel for Staten. Øresunds Told blev sat paa en fast God, og fil Forsvar i Kronborg. De norske Bergverker regne deres nærværende Drifts Begyndelse fra denne Tid. Christian den Hierde anlagde Kongsvold Selvverk, og forskrev Bergfolk til at drive det.

Det var ikke i en vedvarende Rolighed at alle disse Indretninger og Anlæg bleve iwerksatte. Sverdet maatte ofte drages til Statens Forsvar, og til at vedligeholde dens Hæsed; men da vare Krigene ærefulde, og Fordelene ved Freds Slutninger ofte paa dansk Side. Friderik den Anden

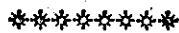
begyndte sin Regierung med at undervinge Ditsmarskerne: dette Folk, som, efter at have været stærk og lykkelig imod Kong Hans, havde siden ikke villet erkiende Holsteens Overherskab. Han blev indvirket i en Syv Aars Krig med Sverrig. Den vare de danske Waaben syngetbare: til Lands ved en Daniel Ranhan, til Vands ved en Herusf Trolle; og den stetiniske Fred, som endre Kris gen, var hederlig. Christian den Fierde maatte og frige med Sverrig i Begyndelsen af hans Regierung. Denne Krig færdes ogsaa med Tappers hed og Held, fordi Kongen selv var enten ved Ar meen eller paa Floden. Nye Lande bleve imidlertid ikke lagte til Kronen, uden for saavide at Borys Holm indlossedes og at Øsel blev fæbt; men derimod bleve Kongernes Rettigheder i Holsteen ikke aleens vel forsvarte, men endog udvidede.

Til de lykkelige Dage i disse Kongers Regierings tid, kan dog ikke regnes nogle af de første af Friderik den Andens, og af de sidste af Christian den Fierdes. Aarsagen i Friderik den Andens Tid var en vis Uorden, der havde indsneget sig i Financeerne. Men Friderik den Anden vidste at raade Bod derpaa, ved at give Rigets Financeaser til den store Peder Øre, der igien bragde saa-

saadan Orden tilbage, at ikke aleene Tropperne i Krigen fil Sold i dette Tid, og kunde stride med Lyst, men at endog et Uranieborg, et Frederiks borg, og andre bekostelige Anlæg haade til Nutte og Prydelse, kunde skee uden nye Skatters Paas læg. Anledningen til de mindre lykkelige Dage i Christian den Fierdes Tid, var deels at den store Gustaf Adolph sad paa Malmoethronen, og ansalde Landet med en Hær, der var bleven stridvane og navnkundig i Polen og Tydfliland. Men Christian kiempede med et syrigt Mod imod Rigets Vandhåb, endog i sin høje Alderdom, og standsede derved et Onde, som under en mindre tapper og aarvaagen Konge vilde have gaaet frem med hurtige Skridt. Overalt er intet merkværdigere, end den utrakte Hurtighed, hvormed Christian den Fierde i en henved 60 Aars Regierung vaagede, tænkte og arbeidede for sin Stat.

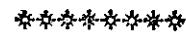
Han vilde vide alting, kiende alting, og selv see alting. Dersore reisde han bestandig snart til Søes, snart i og imellem Rigerne til Lands. Han var de fleste Aar een, og undertiden to Gange i Morge, estersaae selv de fleste af dette Lands Havn; ja vovede sig endog engang forbi dets nordligste Pyndt. Morge ned ogsaa Frugter af hans jernlige

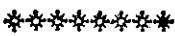
lige Mærverelse. Det sik en ordenlig Lov, fordi de gamle enten ikke passede, eller ikke forstodtes, eller vare urigtigen oversatte. Det sik sine Bergverker satte i Drift, foruden andre Forbedringer. Paa Reiserne, som overalt, forde Christian selv sin Brevverkling, nu om Statssager, nu om Huusholdningen ved Høfset, nu om sine Børns Opdragelse, nu om adskillige Rigets indvortes Sager; og er der neppe nogen Konge, der har efterladt sig flere égenhændige Breve, skrevne med mere Ind, og om vigtigere Ting, end de, der glemmes efter Christian den Fierde.

Foruden de mærkværdige Mænd, der allerede ere levende, som henshørende til denne Tid, hør endnu erindres en Henrik Ranhart, en Erik Krabbe, en Niels Raas, en Christian Friis, en Arrild Hvitsfeld, en Christen Thommesen Sehested, en Peder Vibe, en Geert Ranhart, en Hannibal Sehested: alle af de vigtige Mænd for Staten, og alle hædrede, som fortalte, af Kongen.

Cendnu have vi een tilbage af disse sorgelige Scener, naar Danmark har maastet fulle i Trængsel,

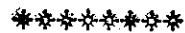

sel, fortrykt under fremmed Magt. Det er det sorte Tidstrum i Friderik den Tredies Dage, da de Svenske, under den tapre Carl Gustav, havde saagodtsom hele Landet inde, og det hærde nesten paa København aleene, om Thronen skulle staae eller falde. Forberedelsen til denne Uheld skede i Slutningen af Christian den Fierdes Tid. Den begyndte med Slaget, som tabbes ved Königslutter, og fortsattes ved en uheldig Krig med Sverige. Dertil bidrog vel ogsaa en Pest i Christian den Fierdes Tid noget, en vis Ueenighed imellem nogle af Adelen, og imellem dem og de andre Stender, endnu meere. Saalange Christian den Fierde sad paa Thronen, kunde denne Ueenighed i Landet, og Fiendernes Magt uden for, dog ikke blive saa farlig som ellers; thi Christian havde ved sin besynderlige Driftighed, sine usædvanlige Egenskaber, og ved sin lange Regering, erhvervet saadan Myndighed, at han regerede tilsidst med et Slags Enevoldsmagt; hvorved hastige Beslutninger da undertiden, naar det var nødvendigt, kunde gribes, iværksattes og forfulges. Men da han døde, Friderik den Tredie blev bunden ved en ualmindelig haard Haandsfæstning, saa at han intet kunde udrette; og Ueenighed og Misforståelse tiltog imellem

lem dem, der skulle være eenige om det, Kongen ikke eene maatte bestemme, tilstog ogsaa Vængsomheden i Stats- og Krigssagernes Drift, lige saa meget her, som den under en nesten Genevolds Konge, Carl Gustav, hos de da stridvante Svenske astog; og nu udbredtes da disse Virkninger, som efter Tinges Les vare rimelige. Danmark blev svag. Carl Gustav faldt ind i Landet, gjorde Fremgang og blev Seierherre nesten overalt.

I de foregaaende Afsdelinger, hvor der er talet om Kierlighed til Hædrenelandet, om Troskab mod Kongen, om tappre og mandige Gierninger, er Rigets da værende slette Tilstand forestillet, for desbedre at kiende disse mørkelige Personer, der redde det. Man har der seet Carl Gustavs modige Anslag, der ikke strakde sig til mindre end Danmarks Krone. Man har ogsaa der lært at kiende et kiekt Mod hos Friderik den Tredie til at kiempe til det yderste for sig og sit Folk, en patriotisk Ild hos Københavns, Naskovs, Frideriks-halbs, Tronhiems, Bornholms Borgere og Indbaanere, til at afkaste eller stride imod fremmed Ag, og en priselig Mandighed og Snildhed hos mange enkelte Personer, baade store og smaa, til at vaage for Kongen, Landet, og sig. Det vilde altsaa

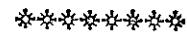
saa være en oversledig Igienstagelse, atter at nævne det samme her paa nye. Nok da! at den danske Stat neppe nogensinde har været i større Øsd, og aldri er blevet forsvarat med mere patriotisk og meer standhaftig Iver. Ogsaa var det denne, der frem for alt gjorde, at en Fredsslutning kunde bringes tilveie, hvorved alleene oposredes Skaane, Halland, Blekinge og Bohus: vel et betydeligt Tab; men lidet imod det, der syntes nesten umuligt, da hele Staten stod paa Hald; og maaske vilde endog dette Tab have blevet afværget, isald Danmark havde funnet vedblive at forfolge de tilsegtede Fordele, og ikke derti var blevet hindret af andre Magter.

En stor Lykke var opnataet ved Freden, i det at Landet var befriet fra Fiender; men nu gieldte det om, at det igien kunde ophielpes til Styrke og Anseelse; thi overalt viisde sig nu de alt for kiedelige Spor, som Krig og Uheld efterlade sig der, hvor Sværd og Fiender længe have raset. Kibstæderne vare udpiinte: Landsbyerne paa mange Steder forstyrrede: Handelen hvilte: en tredie Deel af Landet laae udyrket og øde: Krigsfolket, som for Forsigtigheds Skyld ikke strax kunde aftakkes, havde Sold tilgode; og Landet stak i en nesten bunds-

bundes Gield. Friderik den Tredie, som med saa megen Kielhed havde vaaget i Krig, troede, at han endnu maatte strebe for at udslette, eller i det mindste formilde dens Virkninger. Gene kunde han intet udrette; thi han var bunden ved en opskruet Haandsfestning. Han lod dersor Rigets Staender kalde sammen, for at beraadslaae om de bedste Midler til Hædrenelanders videre Frelse og Opkomst. Staenderne mætte. Han opmuntrade dem til at antage sig med Enighed og Iver det svakkede Riges Bedste. De traadde og sammen for at oversægge hvad Midler der kunde være at udfinde. Men Enighed, som skulde være Sielen i et Mode af dette Slags, herskede ikke her. Endnu havde hverken de ældre eller nyere Tiders Erfaringer, end ikke de nylig seete Ødeleggelsær overbevist dem om, at hvor Samdragtighed flettes imellem Medborgere, der oposres det almindelige, og at naar det almindelige lader, lader enhver. Adelstanden beraabde sig paa Privilegier og undslog sig for de Byrder, som Tiderne giorde nødvendige. Københavns Borgere, som til Belønning for deres Tapperhed havde faaet adelige Friheder, formeende, at naar saadanne Privilegier skulde gielde, maatte de ogsaa gielde for dem. De

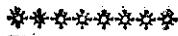
andre

andre Staender indvendte, at de tilfern havde været alt for meget medtagne, til at de nu skulde bære alle Byrderne aleene. Enhver fandt nok at andrage til Befrielse eller Lettelse for sig; men intet blev udrettet til Nutte for det Almindelige. Ister dersor dertil at bestemme noget egentligt, opholdte man sig ved Ordstrid. Ordstriden gav indbyrdes Ulyst til at giøre det virkelige til fælleds Sag; og nær var Herredagen hævet, uden at noget var blevet besluttet af det usortigengelig fornødne, hvorfor den var ansat. Til at forekomme Folgersne af et saadant Onde, som en børgerlig Usamdragtsighed i saa farlig en Tid, behovedes da vist et usædvanligt Middel; og var det ikke at undre over, at nogle af disse kielke og brave Mænd, som i Krisgens Tid havde vaaget og kiempet for Landets Frelse, ogsaa nu bleve betenkede paa et saadant Middel. Uden Twist var Genevoldsmagten i en Konges, som Friderik den Tredies, Haand, det eeneste som kunde heve Ueenigheden imellem Staenderne, og indbringe Orden og Drift i de almindelige Stats-handlinger; hvorpaa det forfaldne Riges Opkomst beroede. Dette lod sig da af alle Omstændigheder slutte, og dette viisde sig ogsaa i de følgende Tider; thi fra den Tid af at Friderik den Tredie begyndte

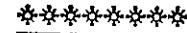
3;

at

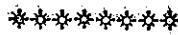
at øve Genevoldemagten, ham fra Folket var overdraget, ophørde den foregaaende alt for jevnlige og alt for betydelige Misforstand imellem Stænderne, fordi meere Lighed, mindre personlige Fortrykkelser, og mindre Anledning til indbyrdes Twistigheder nu havde Sted. Straf i Begyndelsen af den forandrede Regierung kiendtes de lykkelige Virkninger, som ønskedes. Det, som ved Herredagen havde fundet uovervindelige Banskeligheder, falde nu af sig selv. Byrderne blevne lignede paa enhver ester Billighed: faste Planer blevne foreslagne og valgte: egne Fordele stundsede ikke nu det almindeligstige; og alting kunde nu ved hastige Beslutninger, og ved Beslutningernes ubehindrede Tverstøttelse, stemmes sammen, til at virke med Liv og Drift for det hele.

Dersor kunde Lehnene, hvis Afgifter ikke hidtil havde vareret i den rette Orden for det Almindelige, nu efterhaanden forandres til Amitier, og Krigsmagten derved blive sat paa en langt ordentligere God end før. Dersor kunde Bloden saameset hastigere blive forbedret, og Handelen og Agerdyrkningen faae nyt Liv. Heri blev ogsaa endnu i Frideriks Dage meget udretter. Altona blev bygt, til Understøtning og Friheder, for at tine sammen

samme Handelsenhedsigter, som Christian den Fjerde havde haft ved at anlægge Staden Glückstadt. Danske Handelsskibe begyndte nu ogsaa at gaa til Vestindien.

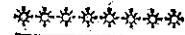
Hovedmændene til den Statsforandring, som i dette Tidstum blev ligesaa lykkelig, som den var nødveddig, vare en Feldmarskal Skaf, som i Krigen havde gjort sig bekjendt ved Mod og Tapperhed: en Hannibal Schested, hvis Snildhed, som Fange i den svenske Leier, og hvis Mod forhen, som Statholder i Norge, er bekjendt: en Christopher Gabel, mærkværdig af sin patriotiske Iver for Landet: en Bisshop Svane, hvis andre Fortjenester Geistligheden kiendte: en Stadshauptmand Thureson og en President Madsen, begge fortiente Mænd: den eene af sit kielke Mod til Københavns Forsvar: den anden af sin Duldierhed for Orden, Ret og Velstand i Byen. Ved Klogskab og Sindighed i Overleg, ved Kielhed og Hurtighed i Udførelsen, fremdrevne disse værdige Mænd denne Forandring, som adskillige andre Riger ikke have kunnet see begyndt eller støttet uden store Forstyrrelser, undertiden Blodsudgrydelser. Men hertil bidrog ogsaa dette: at alting var ligesom modnet til et saadant Werk, og

at Friderik, den sindige Konge, tog kun imod Genevoldsmagten, istedenfor at andre have undertiden anvendt alt, og gierne opfret alt, for at erhverve den.

Ved at erindre de Merkværdige i dette Tidsrum, vil man ikke kunne forbigaae en Sophie Amalia, Friderik den Tredies Dronning. Hun viste mandigt Mod i Kibenhavns Beleiring, og Danske kiedte hende som Deres, fordi hun ansaae dem som Sine.

Siden Friderik den Tredies Dage indtil nu har Staten ikke været Skueplads for disse blodige og almindelig ødeleggende Scener, som før have undertiden svakket den, undertiden sat den paa Falder. Hovedkilderne til borgerlige Uroligheder have været tilstoppede, eller standsede i Udspringet. Fiender ere ikke heller blevne mægtige til at vinde Overmagt. Friderik den Tredie sorgede vel for Krigsmagten; saa at den af Christian den Femte, der ikke heller forsomde den, kunde bruges med Fordeel, og at den, under Friderik den Fjerde, der bragde den til en hoi Grad af Nationalstyrke, kunde uden for Landets Grænser i forskellige Egne af Europa blive navnkundig. Floden, Landets

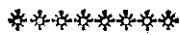

Dets sikre Børn, har stedse af Kongerne været viseligen forsøgt for: har vundet Hæder under en Juul, en Gabel, en Sehested, en Tordenskiold; er Lid efter anden, meget i Christian den Siettes Lid, forbedret ved en Adeler, en Danneskiold, en Suhm, en Bendstrup og flere. Religion er blevet haandhævet, og med Glid og velauwendte Bekostninger udbredet, næsten overalt, hvorhen den danske Haab, del rækker. Bidensfaber ere blevne agtede og have havt verdige Dyrkere. Handelen er blevet opslivet, i de seenere Tider fornemmelig til de danske nordlige Øer og Farvande; hvilke før syntes aleene bestemte til at yde sine Rigdomme til Fremmede. Agerdyrkningen, Kunster og Haandverker, virkelige Kilder til indvortes Velstand, ere understøttede og opmuntrede; og Agerdyrkningen i Besynderlighed har i vore Tider vundet anseeligt. Bondes Slaveriet, eller den egentlige Borned-Ret, et Onde, som ved forrige Tiders indvortes Statsuroligheder, eller ved gamle Sklikke, eller ved misbrugt Overmagt, vel ogsaa tildeels ved nødtvunget Samtykke, var forhen alt for almindeligt, blev ved Friderik den Fierdes menneskelige Anordning høvet; i de mildere Tider er det tilbageblevne

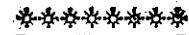
Uag, paa adskillige Steder, ved retfindige Godsæcieres frivillige Bestrebelser, i mange Henseender, hindret. Landets Love ful i Christian den Femtes Tid ved Griffenfelds og Windings Klogskab en Forbedring, hvortil de formedelst de forandrede Tider traengdes; og Politievæsenet, denne faste Statte for Orden og god Skik, naar den tilbørs- ligen holdes i Hævd, vandt da meget ved Ole Rømers, ogsaa i dette Tag bringbare Indsigter. Statens Afgifter til de offentlige og almindelige Udgifter blev under Christian den Femte viseligen bestyrende af den brave Carl Sigfried Pless, en Mand af samme Slags Fortjenester, som de, Peder Ore viisde i sin Tid: en Mand, der satte Rentekammeret paa en ordentlig Fod, og skal have været den, hvis Spar somheds Negler, Friderik den Fierde fulgte i sin udmarkede Huusholdningskonst: denne præsædige Egenskab, der kroner samme Konges øvrige Fortjenester af Landet, og gjorde, at han ikke aleene kunde afbetaale en ikke ubetydelig Gield, som han modtog ved sin Regerings Tiltrædelse, men at han og kunde efterlade sig 3 Millioner i Skatkammeret. Det er vel ikke at negte, at Landet imidlertid ofte maatte bare overordentlige og trykende Skatter, Forordnings gerne

gerne fra den Tid vidne derom. Men det er og vist, at adskillige Uheld under denne Konges Rejst gierung indtraf, nu ved Krig, nu ved Vandflod, nu ved Ildebrand, nu ved andre usformodelde Tilsælde. Disse maatte nødvendigen foraarsage oversordentlige Statsudgifter; og med mindre Huusholdningskonst end Friderik den Fierdes, maatte disse, Skatterne uagtede, have haft andre Virksomninger paa Financesvesnet, end de, der kiendtes ved Frideriks Død.

Bed Erobringer er ikke Statens Grandser, i dette Tidsrum udvidede; og maaske er det dens Lykke. Det bliver altid tweydigt at bestemme Fordeleene af erobrede Ejendomme. Øste kibes de dyrt, give gierne Anledning til jevnlige Uroligheder, om de endog vedligeholdes; og ikke seldenhjadragtes de igien, efter ligesaa stort, om ikke sierræ Tab, end det, hvorved de ere erhvervede. Men derimod har den dog vundet, og vundet aufeeligen, ved det Slesvig-Holsteenske, som efter mange omhyggelige Mellemhandlinger nylig er blevet forenet med Danmark, ved det faste Baand, der saenge har været ønsket, men ikke forend nu har været at opnæe. For at indsee hvor vigtig denne Silvest er for Landet, behøver man ikke engang at

stige op til disse Tider, naar Hertuger i Slesvig og Grever i Holsteen have været Hovedpersoner i Krigs imod Danmark, og saagsdi som med egen Magt aleene vundet Overmagt i forstyrrede Tider. Vi behøve kun at see hen til de adskillige Stridigheder i de senere Dage, som, endog naar Landet har havt Styrke og Anseelse, have reist sig herfra: nu om Lehnstrethigheder og Lehuspligter; nu om Arveretigheder: nu om den fælleds Regierung, som der havde Sted imellem Kongen af Danmark og Hertugen af Holsteen-Gottorp: nu om andre snart betydelige, snart ubetydelige Ting; ved hvilke øste Danmark er draget ind i vidstofte Krigs med fremmede Magter: ikke at tale om hvor øste Hieder af Statsaarsfager ellers ere blevne understøttede i den hertugelige Andel, nu ved Tils Hold i Festninger, nu ved andre Fordeler; i Krigs under Friderik den Tredie og Friderik den Fierde saae man det, og kiendte Wirkningerne deraf. Der har tilforn været Leilighed til at disse Lande kunde foreenes med Kronen, og de have virkeligen været foreenede dermed. Men endog kloge Regentere have falset paa den Statsfejl, at skille dem deraf og dele dem imellem Sonner eller med Brodre. Den sidste Hoveddeling af dette Slags gik for sig imellem

imellem Christian den Tredie og hans Bredre Johan og Adolf. Da Johan døde uden Barn, blev hans Andel delet imellem Friderik den Anden og forbemeldte Hertug Adolf af Holsteen-Gottorp. Friderik den Andens Anpart blev igien delet imellem ham og hans Broder Johan, Christian den Tredies Son, som nu blev Hertug i Sønderborg og Plön, og fra disse Hoveddelinger udspredte siden adskillige Greene. I Begyndelsen viisde sig af denne Deling endnu ingen betydelige Folger til Landets Skade; thi Friderik den Anden og Christian den Fierde levede i god Forstaelse med Hertugerne Adolf, Johan Adolf og Friderik den Tredie, Johan Adolfs Son: alle tre mærkværdige Fyrster i Holsteen, af de mange gode Anleg, de der forscremmede. Friderik den Anden blev eenig med Hertug Adolf om at tvinge Ditmarskerne. Christian den Fierde sik i Foreening med Hertug Johan Adolf Førstefedsels-Netten indført, hvor ved de skadelige Delinger forebygdes; og maatte Christian den Fierde bruge Magt i det Holsteenske, var det kun for at ydmyge en Greve i Pinneberg, hvis Grevskab siden faldt til Danmark. Men efter Christian den Fierdes Død, da Omstændighederne

, forandrede sig i Danmark, og Hertug Friderik aabenbar erklarede sig blandt Rigets Fiender, for derved at bane sig Vej til Uashængighed, saae man alter, hvor farlige holsteenske Fyrster kunde være for Danmark, fornemmelig i en saadan Tidspunkt, og hvad Aarsager der kunde bewege dem til fiendtlige Anslag. Fra den Tid af blev det da saa meget mere danske Statsmænds Hovedhensigts, at arbeide paa, igien at sammentrage de adsprede holsteenske Dele, Tid efter anden, til Kronen. Griffenfeld havde altid et vaagende Øje paa Holsteen, men bragde det ikke videre, end til at ydmige Hertugen, og med Snildhed at drive Statshandlingerne angaaende Oldenborg og Dels menhorst saaledes, at de til sidst blev forenes de med Kronen. Meere sik han ikke Tid og Tils ladelse til. Friderik den Gierde tog den hertugelige Andeel af Slesvig til sig, som et forbrude Lehn; hvorimod dog siden gjordes Indsigesser. Under Friderik den Femte kisbdes Ærøe, era hervedes Plden; og da begyndte Underhandlingerne at drives ved en Bernstorph, fornemmelig om den Gottorpske Andeel, som det egentlig vigtige. En stor Vaanskelighed syntes at

være

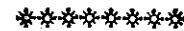
være sagt i Vejen for det hældige Udsald, ved det, at den hertugelige Andeel var tilfalden et af de moegstige Huse i Europa. Imidlertid naaede Mellemhandlingerne deres Øiemeed: dog først efter Grev Bernstorphs Død, og efter at de endnu i nogen Tid vare drevne med Flid. For at besør dre dem, har Hans Kongelige Hoihed Arveprinds Friderik viist sig som dansk Prinds, i det at han har astaaet sin Ret til Stiget Lybel, og saaledes opfret egne Fordele, for at fremme Staatsens. Alter her kiendte vi da et Beviis paa den Hen givenhed for Landet og Folket, vi have seet og see saa virksom baade hos Ham og hos vores Julie Anne. For at vise den i sin Værd, behøves ikke her at forfriske Erindringen af det forvirrede i de Dage, der endnu ikke ere glemte. Danske glæde sig ved at det gik forbi, og ville stræbe at glemme det. Dog have danske for sin egen Skyld ikke Aarsag til at undsee sig ved at vende Øjnene ders hen. Nationen kiender sig der igien af sin gamle Midtierhed for sin Kunge, og sin større Tilbørlighed til at leve med Orden og god Skif, end til at ønske sig toileles Frihed. Den kiender sig ogsaa endnu den Tid hyndet og beskyttet af sit eget Kongehuus.

Men

Men ikke engang Fremmedes Feistrin, og disse
uhældige Virkninger ville vi uden Modvettis-
dighed gisre os. Umage for at male; men
hellere i Stilhed ske tilbage til denne Tidspunkt,
med det stadige Øie, der ikke forvirres af det for-
bisarende, men giennemskuer Tingene, sammen-
ligner dem med andre af lige Slags i andre Na-
tioners Historie, siender Forshnets Bestyrrelser,
hvør de kiendeligen vise sig, og veier de ødle, de
store menneskelige Handlinger hvør de findes.

Endnu fortienner Indsøds-Retten; denne
Lov, der giver Hæder til Christians Dage, ved
Opmærksomhed. „Billigheden vil“, sagde Adad-
gen „at Landets Barn skal nyde Landets Brod“
„og at Fordelene i Staten skal falde i dens
„Borgeres Lod. Ogsaa kan Vi med For-
nielse kalde for Lankerne Vores Fædre-
lands Historie, fordi den kan af alle Stender
„fremvise Mand, som have tient, arret og red-
„det Landet, og med den ødelæste Beslutning til
„deres udødelige Bersmølle oposret sig for
„Kongerne, hvore Forfædre til at hærliggøre
„eller haandhæve deres Regimenter. Dersor skal
„her-

„herefter ingen foreslaes til Embeder i Staten
„uden Danse, Norske og Holstenere —

Værdige Ord for en dansk Konge! og op-
livende Ord for Folket, til at føle sig selv, og kien-
de sit Kald! Ikke skal den Fremmedes Fortienes-
ster derved blive ringeagtede iblandt os. Christ-
ian selv erindrede dem i Loven; og de Indsødte
skal siende deres Værd; men saaledes, at de ikke
glemme sin egen.

Saaledes stiftedes, saaledes stod den danske
Stat i Norden. Sammenligne vi dens Skiebne
med andre Staters, som i en Tid af saa mange
Aarhundrede, da den har staet, ere stegne, faldne
og gaaet under, da siende vi Himplens Varetægt
og nordiske Mænds Fortienester. Endnu see vi
den hæderlig; intet mere Fælledskab i dens vid-
udstrakte Ejendomme, og mindre Anledning til
Statstvistigheder og Krigs end nogensinde tilforn.
Vindskeligighed har Noe til at virke indvortes
Stryke: Videnskaber til at udklælles, og Borger-
vel til at stige. Saa blive det da og vor Lust at
tænke, arbeide og vaage for os og vore Esterkom-
mere,

mere, som vore Førsædre tankede, arbejdede og vaas-
gede for sig og os! Aldrig indsnige Egennytteig-
heds, eller Misundelses, eller Evedragts Aand sig
iblandt nordiske Brødre, til at forjage eller forgifte
de Welsignelser, Himlen vil undé, og et aagbart
Land byder os! Aldrig henlumre vi i Urvirkoms-
hed eller forkielnende Øyster: disse uheldige Syngere,
der saa ofte have svækket Holleslægter og omstyrret
Stater! Det være os vigtigt at opsigte vores
dige Førsædre, at føle deres Aand, at tænke man-
digen og ædelt, som de: da skal Staten blomstre
ved sine egne; thi da vil man finde sin største Hæ-
der i at leve og dse for Gud, for Kongen, for
Fædrelandet.

Regis

Register.

A.

	Side.
Absalon, Bispe	91, 175, 197, 287, 400, 402, 679.
Adeler, Cort, Admiral	309, 725.
Adeler, Kammerherre	537.
Adolf, Hertug i Holsteen	403, 728.
Adolf, Johan, Hertug i Holsteen	729.
Ahlefeldt, General	120, 304.
Akelleie, Frue	541.
Albertsen, Peder, Borgmester	660.
Anker, Povel, Preest	115.
Anna, Prindsesse	19.
Ansover, Monk	13.
Audun, Bonde	458.
Axelsen, Iver, Herremand	89.

B.

Bache, Mathias Christensen, Bonde	647.
Bakke, Ole Svendsen, Klokker	157.
Banner, Erik, Rigsråd	709.
Baranger, de græske Keiseres Livvagt	81.
Barfoed, Sø-Capitain	323.
Bartholiners Slægt	662.
Bartholin, Caspar, Professor	578.
Bær	

Reg i s t e r.

	Side.
Bartholin, Caspar Thomasen, Professor	578.
Bartholin, Rasmus, Professor	578.
Bartholin, Thomas Caspersen, Professor	578.
Bartholin, Thomas Thomasen, Professor	578.
Bendstrup, Skibebygmetter	725.
Benedict, dansk Prinds	172.
Berentsen, Mads, Bonde	545.
Berg, Sivert Andersen, Bonde	555.
Berring, Vitus, Captain - Commandeur i russiske Tjeneste	642.
Bernstorff, Greve og Statsminister	656, 739.
Bernard, en Dansk i Normandie	213.
Bernebach, Oberstlieutenant	126.
Bertelsen, Søren, Bonde	555.
Bertnun, Jens Johansen, Bonde	548.
Bielke, Officer	341.
Bilde, Evert, Lehnsmand	494.
Bilde, Ove, Bisp	99.
Bierring, Christian Henrik, Prest	511.
Bing, Jens, Etatsraad	662.
Bjørchum, Peder Larsen, Bonde	547.
Blechenberg, Major	552.
Blom, Henrik, Gouverneur i Nedenborg	195.
Bording, Poet	613.
Bork, Ole, Professor	612—659.
Børneman, Bisp	661.
Borup, Morten, Rektor	559.
Brahe, Thyge, Astronom	596.
Brahe, Karen	612, 653.
Brandt, Jon, Bonde	548.
Brechen, Peder, Bonde	513.
Bredahl, Peder, Goe-Officer	120, 219.
Brede,	

Reg i s t e r.

	Side.
Breda, Hans Carlsen, Bonde	548.
Breyer, Hans, Probst	502.
Brink, Officer	341.
Brochenhus, Generallieutenant	341.
Brochmand, Jesper, Bisp	24, 35, 406, 407.
Bude, Ole, Goe-Captain	238.
Bøckmann, Frands, Borger	141.
C.	
Carl Mørke, Normand	165.
Charlotte Amalia, Dronning	137.
Charlotte, Prindsesse	652.
Christensen, Hans, Rigshand	521.
Christensen, Hans, Bonde	555.
Christensen, Jørgen, Bonde	505.
Christensen, Rasmus, Huusmand	553.
Christian I.	658.
Christian II.	35.
Christian III.	17, 421, 442, 450, 659. Konger.
Christian IV.	300, 370, 411, 412, 413, 451, 659.
Christian V.	319, 426.
Christian VI.	725.
Christian VII.	652, 731.
Christian, Prinds, siden Konge	410.
Cimbrer	276.
Clare, Apotheker	552.
Clausen, Claus, Smed	552.
Clemensen, Thomas, Bonde	555.
Clevé, Capitain	368.
Colbjørnsen, Anne, Prestekone	222.
Zaa	
	Col.

Regi ster.

Side.

Colbjørnsen, Hans, Oberstleutenant	155, 216.
Colbjørnsen, Peder, Oberst	155.
Cold, Capitain	542.
Cornelisen, Christen, Riebmand	43.
Cortsen, Claus, Vorger	640.
Cranz, Johan, Preß	485.

D.

Dagfinn, flet Normand	57.
Dagmar, Dronning	699.
Dalsgaard, Niels, Klokker	662.
Dan, Mykallati, Konge	667.
Dannesar, Jacob, Officer	189.
Dannestold, General-Admiral	725.
Dannestoldskie Familie	654.
Dithmar, Munk	34.
Dristolsten, Ingebrit Sivertsen, Bonde	556.

E.

Ebbesen, Niels, Herremand	244, 693.
Edsberg, Ræntus, Preß	555.
Egede, Hans, Preß	47, 257.
Egilson, Guðmund, Bonde	521.
Egilson, John, Bonde	521.
Eginus, Bisپ	441.
Eigild, Normand	279, 359.
Eilersen, Jørgen, Mector	497.
Einar Tambeskjelver, Karl	61.
Eisten I, Konge i Norge	682.
Ekestrom, Johan, Holfsførste	553.
Eleonore Christine, Christian IV. Datter	468.
Elers,	

Regi ster.

Side.

Elers, Jørgen, Statsraad	666.
Erik Eiegod, Konge	81, 687.
Erik, Jarl	675.
Erik, dansk Prinds	172.
Eriksen, Procureur	553.
Eriksen, Hans, Bonde	555.
Eriksen, Julins, Bonde	511.
Erling, Norges Forstander	65.
Erlund, Christian, Post-Inspecteur	376.
Esbern Snare, Bisپop Absalons Broder	355, 679.
Efteld, Knud den Stores Skriver	675.
Eftorm, Johan, Bonde	548.

F.

Fabricius, Læge	612.
Fasting, Madame	554.
Seilberg, Farver	553.
Sinke, Thomas, Professor	612—623.
Sinkernes Slægt	662.
Solke, tapper dansk Mand	462.
Forsæt, Lars, Klokker og Bonde	548.
Foss, Laurids, Professor	662.
Fougnier, Ellev, Lieutenant	577.
Fopen, Johannes, Bonde	553.

Fridrik II.	19, 299, 659.
Fridrik III.	26, 124, 417, 659.
	Konger.
Fridrik IV.	480, 647, 652, 655.
Fridrik V.	435, 652.
Fridrik, Prinds	731.

Aaa 2

Fride.

Registret.

	Side.
Friderichshalds Borgere	149.
Friisernes Slægt	662.
Friis, Christian, Cancellier	623.
Friis, Hans, Oberst	128.
Friis, Johan, Cancellier	709.
Fribiof, kirk Normand	247.
Fro tho, Konge i Nylund	673.
Fuirernes Slægt	660, 662.
Fuiren, Baronesse	653.

G.

Gaas, Hans, Bisp	98.
Gabel, Christopher, Statholder	110, 731.
Gabel, Admiral	420, 725.
Gabrielsen, Jonas, Lehnsmand	515.
Gambaruk, dansk Fruentimmer	30.
Germann, Kammeraad	554.
Gadsbølle Byemænd	512.
Georg, Prinds	319.
Gerner, Henrik, Bisp	200.
Gersdorf, Joachim, Migs-Hovmester	108.
Gieble, Bisp	616.
Giedde, Ove, Admiral	711.
Gielsaasen, Sivert Johansen, Bonde	547.
Gjøe, Mogens, Migsraad	709.
Gjøe, Henrik, Commandant	482.
Gjøe, Birgitte	621.
Glud, Friderike	653.
Godefrid, Konge	240.
Godskalk, dansk Mand	357.
Gotschakson, Islander	15.
Gorm den Gamle, Konge	668.
Gram, Hans, Etatsraad	424, 605.
Gram,	

Registret.

	Side.
Gram, Lars, Foged	101.
Griffensfeld, Statsminister	386, 590, 726.
Griis, Niels, Etatsraad	662.
Grip, Captain	235.
Gtønbek, Anders, Hector	662.
Grønbek, Isaac, Bisp	483.
Gadmundsen, David, Jælender	177.
Guldbbrand Seyglestad, Lehnsmand	101.
Gunner, Bisp	617, 681.
Gunnerus, Bisp	613.
Gutterm, Jarl	669.
Gutterm, den Sindrigre, Poet	73.
Gyda, Dronning	668.
Gyldenlöve, Ulrik Christian, Christian IV. Søn	120.
Gyldenlöve, Christian, General	335.
Gyldenlöve, Ulrik Friderik, Statholder	320.

H.

Haagen, Bonde	178.
Hæderson, Iver, Handverksmand	552.
Hagen Adelsteen, Konge	352, 5, 282, 671.
Hagen III, Konge	685.
Hagen, Jarl	68, 668.
Hagensen, Hagen, Konge	70, 392, 686.
Hagen Langbørnsen, Bonde	61.
Haldorsen, Niels, Bonde	521.
Half, Konge	56.
Hans, Konge	393, 464, 405, 656.
Hans Datter, Dorothea, Euse	646.
Hansen, Kammeraad	555.
Hansen, Christen, Bonde	555.

Register.

Side.

Hansen, Lars, Bonde	512.
Harald Blaatand, Konge	672.
Harald Haardraade, Konge	285, 351, 399, 682.
Harald Haarsager, Konge	415, 668.
Harald Svendsen, Konge	675.
Harboe, Andreas, Generallieutenant	337.
Haresaas, Gunders, Bonde	545.
Gaudesur, Ole, Bonde	429.
Heide, Lieutenant	542.
Heidemann, Capitain	542.
Heinesen, Magnus, en Færger	228, 363.
Helge, Konge	667.
Helt, Søe-Officer	120.
Hersleb, Bispe	612.
Hesselberg, Søe-Officer i Portugisiske Dienste	332.
Hilmich, Lieutenant	233.
Hirsch, Stykjunker	219.
Hofgaard, Stephen, Borgmester	481.
Holberg, Professor og Baron	611, 644.
Holst, Officer	341.
Hørrebov, Professor	611.
Hustøe, Osmund, Bonde	546.
Husum, Elling Ingbrigtsen, Bonde	547.
Husbye, Lars, Bonde	546.
Hvitfeld, Arvid, Canceller	610.
Hvitfeld, Peder, Commandant	184.
Hvitfeld, Commandeur	139.
Hvitfeldt, Lieutenant	545.
Høier, Andreas, Præst	511.
Høier, Professor og Kongelig Historieskrivere	612.
Høhner, Student	662.

Jensen,

Register.

I.

Side.

Jensen, Anders, Bonde	50.
Jensen, Lars, Bonde	553.
Jensen, Iver, Compasmager	552.
Jensen, Peder, Bonde	50.
Jessen, Jes, Præst	134.
Ingi, Konge	455.
Jochums, Præst	415, 439.
Juliane Marie, Dronning	731.
Juul, Jens, Baron	408.
Juul, Just, Vice-Admiral	317.
Juul, Niels, Admiral	218, 312, 408.
Juul, Peder, Minister	489.
Justesen, Niels, Bonde	529.
Jøar Vidsfadme, Konge	667.
Jversen, Hagen, Sarl	439.

K.

Kaas, Niels, Canceller	186.
Ball, Professor	612.
Batterup Byemænd	512.
Bjartan, Ælender	215.
Bierbye Byemænd	512.
Bielettesen Magnus, Øyfselfmand	521.
Bingo, Bispe	613.
Bisbøke, Adrian, Foged	537.
Bisbølberg, Helge Matthisen, Bonde	547.
Blem, Provst	551.
Bleve, Lieutenant	551.
Knud, dansk Prinds, og siden Konge	82, 678.
Knud den Store, Konge	8, 446, 447, 673.
Knud VI. Valdemar den Stores Søn, Konge	679.

Aaa 4

Knud

Registret.

Side.

Knud Lavard, Hertug	66, 86, 445, 447, 673, 678.
Knudsen, Bagge, See-Captain	322.
Koch, Jørgen, Bonde	510.
Koefod, Jens, Bornholmer	115.
Krabbe, Erik, Rigets Raad	610.
Krabbe, Thyge, Feldherte	444, 708.
Krafft, Professor	613.
Krag, Niels, Professor og Historiestriver	612.
Krog, Peder, Bisp	482.
Kruše, Oberst	324.
Kuilaas, Jens Gundersen, Bonde	546.

Q.

Lackman, Hector	612.
Langebek, Geheime Archivarius	608.
Larsen, Jørgent, Møller	554.
Larsen, Jens, Dienestekarl	50.
Lasson, Peder, Assessor i høje Ret	638.
Lagertha, Skjoldmge	54.
Lembæk, Niels, Prest, dørestør Sørenskriver	628.
Lenvig, Anders, Professor	660.
Lichtenberg, Statsraad	639.
Lichtenberg, Henrik	641.
Lindvig, Rissmand	639.
Lodberg, Christen, Bisp	566.
Lost, Mathias, Borger	554.
Longberg (Longomontanus) Professor	611, 661.
Lundberg, Handverksmand	552.
Lykke, Iver, General	698.
Londahl, Henrik Ellingsen, Bonde	546.
Levenørn, Ober-Krigssecretair	40.
Mads	

Stigister.

M.

Madsen, Hans, Prest	95.
Madsen, Hans, Kongelig Forvalter	200.
Madsen, Jens, Bonde	554.
Magnus, den gode, Konge	676.
Magnus, Bisp	492.
Magnus Lagabeter, Konge	688.
Magnusen, Arnas, Professor	661.
Magnus Barfod, Konge	682.
Magnusen, Skule, Landsfoged	521.
Maltved, Peder, Bonde	555.
Margrethe, Dronning	676.
Margrethe, Dronning	699.
Mallingen, Mons Olsen, Bonde	548.
Mikkelsen, Hans, Borgemester	182.
Monrad, Joachim, Bonde	548.
Nielsen, Niels, Bonde	515.
Møller, Peder, Færge-Skipper	333.
Müller, Captain	218.
Mule, Hans, Assessor	660.
Munk, Jens, Capitain	251.

N.

Nansen, President	731.
Naskovs Borgere	123.
Nielsen, Christopher, Bonde	555.
Nielsen, Jeppe, Handverksmand	551.
Nielsen, Knud, Bonde	554.
Nielsen, Knud, Handverksmand	552.
Nielsen, Niels, Borgemester	125.
Nielsen, Peder, Handverksmand	552.

Aaa 5

Niels

Reg i s t e r.

	Side.
Nielsen, Tønnes, Bonde	553.
Nielsfæ, Normand	454.
Norbye, Søren, Admiral	182.
Normand, Peder Olsen, Rishmand	155.
Nøglegaard, Anders Larsen, Bonde	548.
Nørstevold, Niels Simonsen, Bonde	543.
Nyborg, Bondefar	427.

D.

Olsen, Niels, Preest	149.
Oluf Haraldsen, Konge	29.
Oluf Kyrre	682.
Oluf den Hellige, Konge	353, 449, 671.
Oluf Tryggesen, Konge	671.
Oluf Hvitaskald, Poet	687.
Olvar, Bonde	84.
Oppo, Snialle, Knud den Stores Skriver	673.
Otinken Hvide, den Viise, Bispe	12, 673.
Ore, Peder, Rigshovmester	623, 714.

P.

Pedersen, Anders, Bonde	545.
Pedersen, Christen, Cannik	610.
Pedersen, Henrik, Bonde	553.
Pedersen, Jørgen, Bonde	507.
Pedersen, Michel, Bonde	555.
Pedersen, Svend, Bondefar	50.
Pedersen, Thor, Bonde	555.
Petersen (Petrus) Magister	611.
Philippa, Dronning	466, 700.
Piro,	

Reg i s t e r.

	Side.
Piro, Captain	542.
Plade, Peder, Bispe	569.
Pless, C. Sigfrid, Financier	726.
Plesser	662.
Pontoppidan, den Yngre, Procancellier	613.
Pontoppidan, Erik, Bispe	613.
Port, Major	541.
Prætorius, Officer	341.

Q.

Quale, Christopher, Bonde	553.
Quistgaard, Peter, Forpagter	553.
Quortrup, Mads Christensen, Bonde	512.

R.

Raabjergsle Byemænd	512.
Raadolf, Normand	174.
Ranzau, Melchior	709.
Ranzau, Henrik, Officer	341.
Ranzau, Jørgen, General	341.
Ranzau, Christian, Greve	75.
Ranzau, Daniel, General	248, 296.
Ranzau, Geert, Statholder	103.
Ranzau, Henrik, den Lærde	610, 625.
Ranzau, Josias, General i fransk Dienste	38, 308.
Ranzau, Johan, General	37, 178, 366, 708.
Rasch, Preest	542.
Rasmussen, Hans, Bonde	555.
Rasmussen, Jens, Huusmand	553.
Reenberg, Thøger, Landsdommer	613.
Regner Lodbrog, Konge	667.
Rembert, Bispe	31.
Ræis	

Register.

	Side.
Reidar, Griotgardson, tapper Normand	168.
Rennesund, Isaac Asoldsen, Wonde	548.
Resen, Peder, President	611, 660.
Resen, Bisp	612, 661.
Rhode, Major	541.
Rognvald, Jarl	668.
Rolf, Krage, Konge	350, 667.
Rolten, Tønnes, Skibshygmetter	547.
Rosenkrands, Holger, Minister	20, 574, 624.
Rosenkrands, Niels, Oberst	303.
Rosenstand, Professor	612.
Rosenstrøsse, Steen, ung Adelsmand	58.
Rostgaard, Hans, Kongelig Forvalter	200, 370.
Rostgaard, Ober-Secretair	611, 661.
Rothkirk, Wenzel, Officer	194.
Rougvæd, Anders Rægesen, Wonde	425.
Rud, Otto, Sæ-Officer	213, 298.
Rumohr, Peder, Prest	373.
Rustad, Ole Torchildsen, Wonde	547.
Rye, Major	541.
Rymulsoen, Gudmund, Gyselman	521.
Rømer, Ole, Professor og Politimester	582, 726.

S.

Saxo, Historieeklever	610.
Sandrib, Hans Goudsen, Wonde	547.
Schavenius, Laurids, Bisp	209.
Schielerup, Augustin, Prest	482.
Schiederup, Gouverneur	45.
Schleppergrel, Captain	542.
Scholten, General	341.
Schytte, Professor	613.

Seher

Register.

	Side.
Schested, Christen Thomasen, Vice-Admiral	418, 725.
Schested, Knud Gyldenstierne, Capitain	226.
Schested, Malthe, Officer	194.
Schested, Hannibal, Minister	716.
Schested, Christen Thomasen, Rigsråd	716.
Sigurdzen, Erlendur, Wonde	521.
Selkier, Major	541.
Sigurd Jordsalasafar, Konge	682.
Sivald, Skald	170.
Sivard Digre, Greve af Northumberland	55.
Skak, Feldmarskalk	124, 304.
Skæl, Otto, Adelsmand	93.
Skæl, Birgithe, Niels Rosenkrandses Frue	627.
Skialm Hvide, Knud Lavards Fostersfader	679.
Skjold, Konge	53.
Skram, Peder, Admiral	291, 438, 709.
Smit, Robert, Wonde	553.
Sneedorff, Professor	613.
Sophie, Dronning	620.
Sophie Hedevig, Prinsesse	654.
Sophie Magdalene, Dronning	654, 658.
Sophie Amalia, Dronning	724.
Sporman, Albert, Oberst i Svensk Dienste	493.
Steenbuk, Hans, Professor	440.
Steenersen, Lieutenant	542.
Steenvinkel, Ole, Officer	201.
Steffensen, Amtmand	529.
Steingrimsen, John, Prest	521.
Stenonius, Anatonicus	590.
Sterkodder, Helt	473.
Stistrup, Laurids, Riddemand	647.
Stub, Bield, Prest og Land-Oberst i Morge	105.

Stora

Reg i s t e r.

Side.

Sturleson, Snorro, Laugmand og Historieſtriver	612.
Suhm, Admiral	725.
Sundt, Oberſtſteutenant	541.
Sunneſen, Anders, Erkebisp	612.
Svave, Peder, Minister	709.
Svane, Erkebisp	731.
Svaning, Hans, Kongelig Historieſtriver	565.
Sveinſen, Preſt	521.
Svend Bagge, Bondekarl	50.
Svend Eſtridſen, Konge	33, 396, 676.
Svend Norbagge, Bisp	398.
Svend Trefſtæg, Konge	672.
Svenonius, Brynjulf, Bisp	572.
Sverre, Sigurdſen, Konge	682.
Syv, Peder, Preſt	613.
Spøgaard, Hans, Bonde	555.

L.

Taſſen, Hans, Bisp	422, 486, 560.
Temme Banner, Sjælændefar	281.
Teutoner	276.
Thams, Sorensſtriver	542.
Thodal, Gjæſtſtæmand	519.
Thode, Preſt	554.
Thoralf, Normand	279.
Thorarnesen, Arne, Preſt	521.
Thore Hovland, Bagtmester	225.
Thorkild Jarl, den Høie	675.
Thorkild Mane, Jølender	3.
Thor Degr, Jurist	612.
Thorlachſen, Guldbrand, Bisp	488.
Thutesen, Stadthauptemand	124, 211.
Thou,	

Reg i s t e r.

Side.

Thoustrup, Anders, Preſt	503.
Thynæs, Pouſt Monſen, Bonde	547.
Thyre Dannebod, Dronning	669.
Toller, Jochum, Handverkemand	552.
Tordenſkiold, Admiral	39, 74, 230, 325, 329, 361.
Torsaſon Thormodit, Kongelig Historieſtriver	607.
Torm, Erik, Politiemester	193.
Torvig, Ole, Bonde	546.
Tott, Birgitte, lerd Fruentimmer	612.
Tramp, Adam, General	336.
Trellund, Bisp	661.
Trolle, Herluf, Admiral	59, 433, 621.
Trondhiemmerne	113.
Tufte, Peter Olsen, Bonde	548.
Tullin, Maadmaud	613.
Tullipan, Andreas	511.
Tuvo, Erkebisp	89.
Tuxen, Lorenz, Kongelig Forvalter	200.
Tønder, Capitainsleutenant	234.

U.

Ubbe, dansk Helt	56.
Ulfeld, Margrete, Niels Juuls Frue	627.
Undahl, Laurids, Laugmand	111.
Ursin, Jørgen, Preſt	563.

V.

Vadda, Ole, Bonde	513.
Valdemar, den Store, Konge	285, 444, 457, 679.
Valdemar Seier, Konge	679.
Valdemar Atterdag, Konge	693.
Valkendorf, Christopher, Renteimester	622, 660.

Vans

Register.

	Side.
Vandal, Peder, Præst	570.
Vardrehuus, Officer	126.
Vedel, Anders, Præst og Kongelig Historiestriver	612.
Vedel, Claus, Præst	434.
Veger, Apotheker	553.
Vibstad, Halle Svendsen, Bonde	548.
Vicelin, Munke	34.
Viggo, Dansk Helt	167.
Viking, Normand	454.
Vilhelm, Peter, Handverksmand	551.
Vildenradt, Officer	555.
Vilstrup, Møller	510.
Vind, Holger, Adelsmand	189.
Vinding, Assessor i høiße Ret	612, 726.
Vinstrup, Bispe	661.
Viset, Engel Gundersen, Huusmand	545.
Visted, Præst	126.
Vodros, Cadet	232.
Vogelius, Johan Christopher, Præst	537.
Vohlen, Arnt Olsen, Bonde	548.
Vorm, Bispe	612.
Vorm, Ole, Professor	580.
Vovern, Minister	610.
Værn, Jacob, Riddemand	367.
Vøldike, Professor	612.

W.

Wasmuth, Professor	612.
Wibe, Peder	716.
Winckel, Jacob, Professor i Paris	586.

Register.

	Side.
Erreboe, Bispe	613.
D.	
Glimen, Ole Andersen, Bonde	555.
Ørn, Magnus, Handverksmand	552.
Øster-Dolven, Michel Olsen, Bonde	548.

De

De betydeligste Trykfejl.

- Side 7. Lin.20. spurte læs spurgde
 — 11. — 13. vandt læs vant
 — 24. — 7. Sjælland læs Sjælland
 — 29. — 21. udbredde læs udbredte
 — 34. — 8. nedtraaden læs nedtraade
 — 77. — 17. stød læs stød
 — 79. — 19. riempet for os, „Sønnen hører det;„
 Gider han — læs — riempet for os,
 Sønnen hører det. Gider han —
 — 81. — 5. grædste læs græste
 — 91. — 2. det havde eislykkedes dem — læs — det
 havde ikke villet lykkes dem
 — 104. — 19. deriomd læs derimod
 — 118. — 8. Trudsler læs Trusler
 — — 13. traaden læs traadt
 — 233. — 2. Cahyt læs Cahyt
 — 254. — 7. bad den læs bad at den
 — 275. — 15. fooret læs føret
 — 275. — 1. Vaabenens læs Vaabnenes
 — 334. — 13. Bæger læs Begger
 — — 20. Oprørne læs Oprørerne
 — 341. — 2. 72 læs 72 Officerer.
 — 364. — 4. grydede læs gryede
 — 406. — 1. Brockmand læs Brochmand
 — 445. — 11. fratog ham sin læs fratog ham hans
 — 517. — 9. Jordbrand læs Jordbrand
 — 558. — 6. Videnskaben læs Videnskaberne
 — — 22. de Kostbareste Monumenter læs det
 Kostbareste Monument
 — 572. — 16. traade strax læs traade han strax
 — — 17. Stenonius læs Svenonius
 — 577. — 12. Ingen under læs Ingen Under
 — 584. — 25. anset læs anseete
 — 601. — 2. Rundstrup læs Knudstrup
 — 631. — 23. for ham ubrugte l. forhen ubrugte
 — 642. — 6. Erende læs Wrinde
 — 650. — 19. oversendt læs oversendte
 — 654. — 12. Utersen læs Uttersen
 — 680. — 24. Anders Sunesen l. Svend Aggesen
 — 732. — 4. til en Tidspunkt l. til denne Tidspunkt

CHD

Chronologiske Tabeller.

Den mørke og fabelagtige Alder indtil fort for Christi Fødsel.

Vor for Christi Fødsel.	Merkværdige Tildragelser.
Uvis Tid.	<p>Den ældste Othin lever ved Tanais blandt Østerne eller Alânerne.</p> <p>Alle Folk i Morden faldes dømmer eller Jotter.</p>
Vor 500.	<p>Den mellemste Othin flyer fra Adgaard ved Tanais, til Europas nordre Deele, og fører Goher med sig til Sverrig, hvor det Jotiske Navn forsvinder.</p>
Vor 400.	Gra disse Goher stamme Svene, Norske og Danse.
Intrent 150.	Cimbrer fra Jylland og Teutoner fra Holssteen drage ud, og blive navnkundige i Sydsjælland og Italien.
Vor 100.	Blive overvundne af Mario.
	Nørre Jylland besættes med Jotter fra Siceland og de andre Der. Syd-Jylland med Angler, et svevift Folk.

Den mørke eller fabelagtige Alders 1ste Deel fra Othin til Gridleif III.
Othin eller Wodan uddeles til sine Sonner og Venner mange Lande her i Norden.

Åar for Christi Gedset.	Regenterne.			I det Trondhjemiske eller Norge.	Berømte og merkelige Personer.	Merkværdige Tildragelser.
70.	I Sjælland.	I Skaane.	I det Trondhjemiske eller Norge.			
40.	Skjold, Othins Gen.	Hiemdal, Othins Ven.	Geming, Othins Gen.			Skjold opretter et Rige i Sjælland og Svenn.
	Gridleif I. Skjolds Gen.		Godhiælt.		Gambaruk, dansk Gruenimmer.	Longbarder gaae ud fra Mørre-Jylland, og sætte sig siden ned i Italien.
Ester Christi Gedset.	Grode den I. Fredegode, Gridleifs Son.		Gverhiælt.			
1. Aarhundred.	Gridleif II. Grode I. Gen.		Hoddbrod.			Nor, en gothisk Prinds, giver Norge sit Navn.
	Grode II. Gridleif II. Sonneson.	Rig stammede fra Hiemdal.	Himinleig.	Vedrhall.	Fosse, dansk Hest.	
2. Aarh.	Vermund, Grode II. Gen.		Danp, Rig's Gen.	Havar.		
	Oluf, Vermunds Son.		Dan Mykillati, Danp's Gen.	Godgiest.		
	Dan Mykillati, Konge i Skaane, gift med Olufs Datter.			Hiemgiest.		
	Grode III. Dans Gen.	Grode III. Dans Gen.		Gudlaug.		
3. Aarh.	Gridleif III. Grodes Gen.	Gridleif III. Grodes Gen.		Gylving.		
				Mendil.		
4. Aarh.				herler.		Angler, som beboe Slesvig, Sater, som beboe Holsten, og Jyderne forenes under en vis Hugleif.

Den mørke eller fabelagtige Alders 2. Deel fra Frode IV. til Sigurd Snogsie.

Regenterne.					
Nar.	I Sjælland.	I Slaane.	I det Trondhjemiske eller Norge.	Beromite og merkelige Personer.	Merkværdige Tidssagelser.
5. Aarh.	Frode IV. Fridleiffs Son.	Frode IV. Fridleiffs Son.	Brand.	Sterkodder, Helt.	Inder, Angler og Særer begynde at gaae over til Brittanien, hvoraen Dele blev kaldet Engeland efter Anglerne. Helge indtager Jylland og Anglen.
	Ingild, Frodes Son.	Halldan, Frode IV. Son.	Godgiest og Brynjulf.		
	Frode V. Ingilds Son.	Helge, Halldans Son.	Barb.		
6. Aarh.	Helge, Halldans Son.		Hergils.	Wiggo, dansk Helt.	Rolf Krage regerer over Danmark og Sverrig, og gør Erobringer i England. Efter ham deelles Danmark i mange smaa Stater. Frode VII. giver myttige Love.
	Frode VI. Ingilds Sonneson.	Frode VI. Ingilds Sonneson.	Havar.		
	Rolf Krage, Helges Son.	Rolf Krage, Helges Son.	Harald Thrygill.		
7. Aarh.	Frode VII. Ingilds Sonneson.	Valdar, Ingilds Sonneson.	Thrond.	Ubbe, dansk Helt.	Den kristne Troe begynder i Sønder-Jylland, men faaer megen Modstand.
	Halldan II. Frode VII. Son.	Harald I. Valdars Son.			
	Neric, Halldans Son.	Halldan III. Haralds Son.	Harald.		
8. Aarh.	Ivar Vidfadme, Halldan III. Son.	Ivar Vidfadme, Halldan III. Son.	Herlung.	Half, Konge paa Horde-land i Norge. Viking og Morsve, Mor-mænd.	Ivar Vidfadme regerer over Danmark og Sverrig. Norge er deelt i mange smaa Stater.
	Harald Hildetand, Nerics Son.	Harald Hildetand, Nerics Son.	Herlung.		
	Sigurd King, Eris Vidfadmes Datters Sonneson.	Sigurd King, Ivar Vidfadmes Datters Sonneson.	Eriogard.		
	Nagnar Lodbrog, Sig. Kings Son.	Nagnar Lodbrog, Sig. Kings Son.		Lagertha, Nagnar Lodbrogs Dronning.	Nagnar Lodbrog udstrekker sit Herredstyre i England og Norge. Efter ham deelles atter Danmark i smaa Stater.
	Sigurd Snogsie, Nagnar's Son.	Sigurd Snogsie, Nagnar's Son.			

Den historiske Alders Iste Tidsrum fra Åar 800 til 939.

Konger.

Åar.	I Sjælland.	I Skaane.	I Jylland.
800	Sigurd Snogesie.	Sigurd Snogesie.	Godfrid, Regner Lodbroks Son.
	Haardeknud, Sigurd Snogesies Son.	Haardeknud, Sigurd Snogesies Son.	Hemming, Sig. Snogesies Son.
820			Sigfried, Hemmings Broder.
			Erik I. Godfrids Son.
840			
	Erik I. Godfrids Son.	Erik I. Godfrids Son.	
860	Erik II. Erik I. Son.	Erik II. Erik I. Son.	Erik II. Erik I. Son.
	Gorm den Gamle, Haardeknuds Son.	Oluf, Konge i Sverrig og hans Sønner.	
880		Gorm den Gamle, Haardeknuds Son.	
900			Gorm den Gamle, Haardeknuds Son.
920			
939			

I Norge.	Berømte og merkesige Personer.	Merkværdige Tildragelser.
Gudreid, Eystens Son.		Normannerne udbrede sig tid efter anden i Frankrig, England, Flandern, Skotland og Irland.
		Kong Karl den Store gav Grobringer i Niddersland.
	Trithof, Normand.	
Halsdan Sorte, Gudreids Son.		Den kristne Troe udbredes i Jylland.
Harald Haarsager.	Nembert, Bispe i Ribe. Gutterm Hagen Jarl } Norm. Rognvald Jarl } Norm. Gutterm den Sindrig, Normand.	Gorm den Gamle bringer hele Danmark og Harald Haarsager hele Norge under et herredomme.
Erik I. Blodøye, Har Haarsagers Son.	Rolf, Normand, Hertug i Normandiet.	Iceland og Faroe bebygges af norske.
Hagen Adelsteen, Har Haarsagers Son.	Bernard, dansk, i Normandiet.	

Den historiske Alders 2det Tids-um fra Åar 939 til 1042.

Aar.	Konger i Danmark.	Berømte og merkelige Personer.	Merkelige Tildragelser.	Aar.	Konger i Norge.	Berømte og merkelige Personer.	Merkelige Tildragelser.
939	Harald Blaa-tand, Gorms Son.	Thyre Dannebod, Haralds Moder.	Den danske Colonie Jomsborg anlægges. Christendommen forstremmes og Harald dobes.	39	Hag. Abelsteen, Harald Haarsfagers Son.	Thorolf, Egild.	Christendommen begynder i Norge. Gode Love gives. Norge vinder i Styrke og god Orden. Jemeland kommer under Norge.
960				40	Harald II. Graafeld og Brodre.		
980	Svend Eveskjæg, Haralds Son.		Jomsborgerne ert inegnige imod Svend.	40	Hagen Jarl.	Thorkild Mane, Isl.	Grenland opdagtes af Islandere.
1000	Knud II. den Store, Svends Son.	Thorkild Jarl den Høie.	Den vestre Deel af Holsten staer under Keiseren den østre behoers af Vender.	400	Olus Tryggesen.	Kiartan, Isl.	Christendommen udbredes i Norge og Island.
1020		Opre og hans Son Esbild. Otinker Hvide. Hogen, Bonde. Kemme Banner.	Norge og England vimodes. Christendommen beskyttes og udbredes. Gode Love gives. Fribyteriet tager af. Agerdyrkning, Handel og Folkemængde tage til.	400	Norge deels i mellem Erik og Svend, Jarler, Hag. Jarls Sønner, den danske Kong Svend og den svenske Kong Olus.	Gisvald Skalsb. Einer Lambestielfoer. Carl Morste.	Norge foreenes med Danmark.
1040	Haarde Knud III. Knud den Stores Son.	Andver. Eginus.	Munt føres i Brug.	40	Magnus den Gode, Olus den Helliges Son.	Iselef, Islandsc Wilp.	Abfælles igien.
1042				42			

Den historiske Alders 3die Tidsrummsørste Deel fra Åar 1042 til 1160.

Åar.	Konger i Danmark.	Beromte og merkelige Personer.	Merkelige Tildragelser.	Åar.	Konger i Norge.	Beromte og merkelige Personer.	Merkelige Tildragelser.
1042	Magnus den Gode. Svend Estrid-sen.	Sivard Digre; Greve i Northumberland.	Engeland stilles fra Dan-mark. Norge og Danmark for-eenes.	1042	Magnus den Gode.		
1060		Svend Morbagge. Audun, Gronlander.	Afslilles paa nye.	1060	Harald Haard-raade.	Hogen Langbørnisen. Hagen Ivarsen, Jarl.	Iceland er en frie Stat, hvor Videnskaberne blom-stre.
1080	Harald Hein, Svends Søn.	Knud, Prinds, Konge efter Harald.	Svend forfremmer Reli-gion, Videnskaber og Lan-dets indvortes Velstand.		Oluf III. Kyre og Magnus II. Haraldssoner.		
	Knud IV. den Hellige, Svends Søn.	Erik, Benedict, } Prindsec.	Geistighedens Magt øg 1080 Indkomster vores højt.		Magnus III. Barsod, Oluss Søn.		Norge tilstager i Handel, Ugerdyrkning og gode Sæder.
1100	Oluf Hunger, Svends Søn.	Barangerne i de græsse Kejseres Dieneste.		1100	Oluf IV.	Are og Edmund Grode, Islendere.	
	Erik III. Eiegod, Svends Søn.	Sialm Hvide.	Christendommen indføres i Bagrien.	1120	Oluf IV. og Eisten I. og Sigurd Jordsa-lafat, Magni Sønner.	Magnus, Bispe.	Geistighedens Magt vorer.
1120	Niels, Svends Søn.	Knud, Hertug i Slesvig og Øbetriternes Konge.	I Danmark lid efter anden indvortes Krigs og der ved mange Hordener.		Magnus IV. Blinde, Sigurds Søn, og Harald IV. Gil-le, Magni Barsod Søn.	Reidar Griotgardson.	Indbyrdes Krigs begynde og vedvare i mere end 100de Åar imellem øgte og uøgte Prindser, hvorved Norge lidder meget.
1140	Erik IV. Emun, Erik Eieg. Søn.	Vicelin. Dithmar.	De vendiske Gaersveri benyttede sig af Rigets Afmagt og plundre jævnlig i Landet.	1140	Sigurd II. og Eisten II. og Ingi I. Harald den IV. Sønner.	Olvar Bonde.	
	Erik V. Sam, Erik Eieg. Datter-Søn.	Baldemar, Prinds, og præst efter Konge.	Danmark deles imellem Knud, Svend og Baldemar				
	Knud V. Nielses Sønne-Søn.						
	og Svend Grathé, Erik Edmunds Søn.						
	og Baldemar I. Hertug Knuds Søn.						

Den historiske Alders 3die Tidsrummeden Deel fra Åar 1160 til 1252.

Åar.	Konger i Danmark.	Væromme og merkelige Personer.	Merkelige Tildragelser.	Åar.	Konger i Norge.	Væromme og merkelige Personer.	Merkelige Tildragelser.
1160	Baldemar I. den Store.	Absalon, Esbern Snare, Godtfalk. Saxo. Svend Aggesen. Anders Suneson.	Altet forenes under Baldemar.	1160	Hagen II. Hekdebred, Sigurds Søn.		
1180	Knud VI. Baldemar I. Søn.		Widenkaber befodres, love gives, Handelen udvides.	1180	Magnus V. en Datter-Søn af Harald Gille.		
1200	Baldemar II. Seier, Vald. I. Søn. og Baldemar III. Vald. II. Søn, Medregent.	Gunner, Bisp. Dagmar, Dronning.	Venderne hdmuges, derfor fikke Stæder ødelegges.	1200	Sverre, Sigurds Søn.		
1220			Danmarks begyndes. Styrke stiger ved Grobringer.	1220	Hagen III. Sverres Søn.		
1240	Erik IV. Plogpenning, Baldemar II. Søn.		Begynder igien at falde.	1240	Gutterm, Sverres Sonue-Søn.		
1252	Abel, Baldemar II. Søn.		Lehnene begynde at bæsides arveligen, og Herremænd opkomme.	1252	Ingi II. Sigurds Datter-Søn.	Hagen Jarl. Dagfinn. Raadolf.	
			Danmarks Magt og Anseelse østager.		Hagen IV. den Gamle, Hagen III. Søn.	Snorre Sturlesen.	
			Holsteen staar under Kejeren.			Oluf Hvitaffab. Sturle.	De forrige langvarige Uroigheder dæmpes, Hagen regerer hele Norge og Landets Magt stiger.

Den historiske Alders 4de Tidsrumm'srste Deel fra Åar 1152 til 1340.

Åar.	Konger i Danmark.	Beromte og merkelige Personer.	Merkelige Tildragelser.	Åar.	Konger i Norge.	Beromte og merkelige Personer.	Merkelige Tildragelser.
1252	Christopher I. Valdemar II. Søn.		Danmark bliver ved at afstage ved ind- og udvortes Krige, ved svag Regierung og modige Røbører. Krigsmagten bestaaer allene af Fremmede.	1252	Hagen IV. den Gamle, Hagesen.		Island og Grønland forernes med Norge. Rærdom begynder at afstuge blandt Jætanderne.
1260	Erik VII. Glipping, Christopher I. Søn.			1260			
1280				1280	Magnus VI. Lagabeter.		Rovene forbedres.
1300	Erik VIII. Mennved, Erik Glippings Søn.		De Sjællandske Bonder blive vorrede, og de fleste øvrige Bonder blive saa got som Erasle.	1300	Erik II. Præstehader.		Hansestaderne tilsvende sig al Norges Handel.
1320	Christopher II.		Agerdyrkningen forsødes.	1320	Hagen V. Magnus VI. Søn.		Med Hagen uddeler det samle norske Kongehuus.
	Et Interregnum i 6 Åar.	Niels Ebbesen.	Danmark er i storstede magt, dels indtaget, dels pantsat.		Magnus VII. Smel, Konge i Sverrig.		

Den historiske Alders 4de Tidsrumme Æden Deel fra Åar 1340 til 1397.

Åar.	Konger i Danmark.	Beromte og merkelige Personer.	Merkelige Tiddragesser.	Åar.	Konger i Norge.	Beromte og merkelige Personer.	Merkelige Tiddragesser.
1340	Valdemar IV. Ulfred.	Skord Dagn.	Dannemark samles igjen ved Magt, Forbunde, og ved at afbælte Hanthavernes Fordringer, og begyndes igjen at blive et Rige. Den sorte Pest indfalder.	1340	Hagen VI. Magni VII. Søn.		
1360			Indsøgte antages og soet i Krigstienessen.	1360			
1380	Oluf II. Valdemars Datter-Søn.		Valdemar efterlader sig en betydelig Skat.	1380	Oluf V. Hagens og Margrethes Søn.		
1397	Margrete, Val- demar IV. Da- ter, Hagen IV. Ente.	Iver Hylle.	Slesvig arves til Dan- mark, og overdrages som et Lehntil en holsteensk Greve.	1397	Margrete.		Norge forenes med Dan- mark ved Margrethes Givter- maal med Hagen VI.

Den hist. Alders 5 Tidst. I. D. fra Åar 1397 til 1480. Den hist. Alders 5 Tidst. 2. D. fra Åar 1480 til 1536.

Åar.	Konger i Danm. og Norge.	Beromte og merkelige Personer.	Merkelige Tildragelser.	Åar.	Konger i Danm. og Norge.	Beromte og merkelige Personer.	Merkelige Tildragelser.
1397	Margrete.		Sverrig vindes ved Krig, og alle 3 Riger foreenes.	1480	Hans.	Peder Albersen.	Sverrig vil ikke erkende Hans som Konge.
1400				1500		Anders Lemvig.	Glesvig og Holsteen dea- les imellem Hans og hans Broder Friderik.
	Eric IX. af Pommern.	Philippa, Dronning.			Christian II.	Christian II.	J. Ditmarsken føres ulyk- kelig Krig.
1420				1520		Søren Mørbye. Hans Mikkelson. Henrik Gise.	Hansstæderne ere modige og mægtige, og kan ikke vin- ges.
	Christopher III. af Bayern.		Uenigheder reise sig med Sverrig. Greven i Holsteen bliver Hertug i Glesvig. Landets indvortes Tilstand er let. Krigsmagt, Flode og Handel er forsalden, og for- bedres ikke. Videnskaberne og Ungdommens Oplysning forsømmes.		Friderik I.	Jesper Brokmann. Morten Vorup. Hans Lauseu.	Sverrig tvinges, men fal- der strax' a igen, og bliver siden et Rige for sig selv. Luthers Kærdomme blive bekjente.
1440				1530		Johan Ranckau. Mogens Gise. Thuge Krabbe. Ove Wilde. Hans Gaas. Johan Friis. Peder Skram.	Glesvig og Holsteen for- enes med Danmark. Christian 2., som er sat fra Thronen, gør adskillige For- søg for at vinde den tilbage: Luthers Kærdomme beskyttes. Bornholm overlades Han- stæderne paa 50 Åar.
1460	Christian I. Greve i Olden- borg.	Iver Hessel. Eupo.	Sverrig afdrager sig fra Foreningen. Den Oldenborgske Stam- me besiger Thronen. Academiet anstegges i Kie- benhavn. Holsteen, Stormarn og Ditmarsken opnødes til Her- tugdømmer, og forenes med Danmark. Riget er svage, manglet Penge, og er i Gield.	536	Christian III.	Ove Wilde. Hans Gaas. Johan Friis. Peder Skram.	Landet sættes i Rolighed, da Christian er valgt. Reformationen indføres.

Den hist. Alders 6 Tidst. i. D. fra Åar 1536 til 1588. Den hist. Alders 6 Tidst. 2. D. fra Åar 1588 til 1660.

Åar.	Konger i Danm. og Norge.	Beromte og merkelige Personer.	Merkelige Tildragelser.	Åar.	Konger i Danm. og Norge.	Beromte og merkelige Personer.	Merkelige Tildragelser.
1536	Christian III.	Peder Plade. Gieble. David Gudmundsen Oddur Gotschafsen Adolf, Hertug i Slesvig, Christ. 3. Broder.	Vestland udbreder sig. Religion og Videnskaber befordres. Hansstædernes Handel indfrenkes. Christian deeler Slesvig og Holsteen imellem sine Brødre.	1588	Christian IV.	Joh. Adolf og hans Son Friderik, Hert. i Holsteen. Hannibal Schested, Christ. Thom. Schested, Malthe Schested, Peder Vibe, Ove Giedde.	Fire Rigsgaader regiere i Christians Mindrearealighed. Indtil 1625 stiger Landets begyndte Vestland og An- seelse. Mange gode Indret- ninger foretages. Sø- og landmagten forbedres me- get; den sidste med en Land- Milice, som Kongen besol- dede. Førtninger anlægges, Handel med Landets Ware og egne Skibe udvides. Videns- kaber ages og understøttes.
1540				1600		Geert Ranckau, W. Roth- kirk, Jostas Ranckau. Jens Munk, Steen Rosen- sparre.	
1560	Friderik II.	Sophie, Dronning. Anna, Prinsesse, givet med Churfyrsten i Sachsen. Virgitte Gise. Daniel Ranckau, Peder Hvitsfeld, Otto Rud, Herluf Trolle, Magnus Heinesen. Peder Ore, Evert Bilde.	Hitmarsken vindes og deles med Hertugerne i Slesvig-Holsteen. En 7 Åars Krig med Sverrig har i Begyndelsen set Fremgang, formedes af Pengemangel.	1620		Pongomontanus, Ole Worm, Arreboe, Niels Krag, Caspar Bartholin, Thomas Linke, Winstrup.	En uheldig Krig med Keiseren, og derefter en an- den med Sverrig indtræffer; derved tager Landets Vel- stand af.
		Ehngre Brahe, Henr. Rant- zau, Wovern, Erik Krabbe, Anders Vedel, Christen Loh- berg, Hans Svanning. Gudbrand Thorslackson.	Finance-Væsenet sættes paa oppe rigt God. Bornholm indløses fra Lybekkerne.	1640	Friderik III.	Grohmand, H. Nejen, Scavenius, Svenonius, Gronbet.	Til Sverrig astrades Jemteland, Herdalen, Gul- lars Gram, Gudbrand Seiglestad.
1580		Niels Kaas. Holger Rosenkrands. Christian Friis. Otto Skeel. Aerild Hvitsfeldt. Christopher Valkendorph.	Af Keiseren faaes Espee- tance paa Oldenborg og Delenhørst.	1660		Sophia Amalia, Dron- ning. Eleonora Christina. Virgitte Tott. Joachim Gersdorf, Hol- ger Bind, Peder Juul, Chri- stopher Gabel.	Alt er i stor Utmagt, har en maadelig Glode, ingen Krigshær, og er i Gield for 6 Millioner Rigsdaler. Carl Gustav fører sig det til Nutte, anfalder, gør Fremgang og beleirer Kø- benhavn.
			Konster og Haandværker fremhæltes.			Guldenlove, Skaf, Ahle- feldt, Niels Rosenkrands, Hans Grub, Heinrich Blom. Sporman, Helt, Bredal, Bernebach, Bardehus.	Danmark mistet Skaane, Halland, Bleking, Bohus. Hertugerne af Holsteen blive uafhængige.
			Landet er fri for Gield og har anseelige Penge tilovers.			Chureson, M. Nielsen, Lorenz Luyen, Hans Ros- gaard, Hans Madlen, Henr. Gerner, Steenwinkel, Peder Normand.	Er næsten ødelagt ved Krigsen.
						Undahl, Kosob, Anchier.	Enevoldsmagten indfo- res.

Den hist. Alders 7 Tidst. 1. D. fra Aar 1660 til 1730. Den hist. Alders 7 Tidst. 2. D. fra Aar 1730 til nu.

Aar.	Konger i Danm. og Norge.	Berømte og merkelige Personer.	Merkelige Tidssdragelser.	Aar.	Konger i Danm. og Norge.	Berømte og merkelige Personer.	Merkelige Tidssdragelser.
1660	Friderik III.	Svane, Mansen, Niels Ossen, Jes Jessen, Jørg. Eilerken, Bindig, Petreas, Wasmuth, Læk- mann, Pontoppidan, Hor- ding, Ch. Bartholin, Ste- monius. Guirener, Mule, Chr. Corneliusen.	Det afmagtige Rige op- bieltes paa sine, fornemmel- igt ved det at de ringere Stænders Vilkaar forbe- dres; Handelen oplives og god Orden forstremmes. Grenskaberne Oldenborg og Dalmenhørst arves. Son- derborg, Nordborg og en Deel af Øroe fobes.	1740	Christian VI.	Ghildrup, Lembaek. Horrebow, Gram, Vol- dike, Hoier, Holberg. And. Schoultz, August Schildrup, Joh. Crantz. N. Griis.	Gloeden forbedres meget. Handelen udvides.
	Christian V.	Griffenfeld, Sigf. Mess. Niels Juel, Cort Adeler. Chr. Friderik Gyldenlove. Knudsen, Barsod. P. Lassen, P. Resen, Foss. O. Romer, O. Hørch, Forreas, Ch. Bartholin, Kingo. Margrete Usseld, Birte Sket.	Gielden tager merkelig gen af. Landets begyndte Vel- stand bliver ved at slige. Or- den, Indretninger og love jorbedres. Søe- og Landmagten vin- der Anseelie. Af en betydelig Gielb som ved Krig var paadraget, af- betales en stor Deel.	1760	Friderik V.	Vindlov, Gunnerus, Hersleb, Pontoppidan, Rosenstand. Lichtenberg, Lindvig, Bernstorff. Lullin, Krafft, Sneedorff.	Konster fremhilstes.
1700	Friderik IV.	Chr. Gyldenlove, Henr. og Johan og Jørgen Rangau, Scholten, Traimp, Harboe. Chr. Rangau, Gabel, J. Juel, Ordenskiold, Ch. Ch. Gehested, Hufsfeld. Lovenora, Brink, Bielke, Holst, Pratorius, Kruse, A. G. Schested Grip, Budde, Cleve, Hil- mich, Wodorf, W. Bierring. Erlund, Boekman, Peder Møller. O. og P. og Anne Colbourn- sen. Egede, Rumohr, Ole Bafte. Steenbul, G. Rosgaard, Neenberg. Thorm, Steph. Rosgaard, J. Elers. Casper Bartholin, Arnas, Peder Søv, Treslund. Prinsesse Sophie Hede- vig, Karen Brahe.	Danske Kropper ere navn fundige udelands. Financerne sættes paa en upperlig God. Hertugerne i Holsteen mi- ste deres Audeel i det Glede- vigske.	1780	Christian VII.	Langebek, Kall, Fabricius.	Agerdyrkningen opmun- tres. Holsteen foreenes med Danmark.
1720		Vornedretten ophøres. Landmilicen sættes i god Stand.	Anm. Hr. Kammerherre Subins Tabeller i Udgøret af den danske Historie ere lagte til Grund for disse. Nogle Tidstrum ere, for Bequem- meligheds Skyld, blevne deelte i 2 Deele. Man vil paa disse Ta- beller finde de fleste af de Hovedpersoner, som i Bogen ere nævnte. Paa hvad Lid de, som ere udeladte, have levet, sees af Fortællingerne selv, og altsaa behovede de saameget mindre her at an- føres.				